EXAMINIS
CONCILII TRIDENTINI, PER DOM. D. MARTINVM CHEMNICIVM SCRIPTI, OPVS INTEGRVM: QVATVOR PARTES,

in quibus præcipuorum capitum totius doctrinæ Papiſticæ, firma & ſolida refutatio, tum ex ſacræ Scripturæ fontibus, tum ex orthodoxorum Patrum conſenſu, collecta eſt; vno volumine complectens: ad veritatis Chriſtianæ & Antichriſtianæ falſitatis cognitionem, per quam vtile & neceſſarium.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IN PRIMA PARTE HVIVS EXAminis explicantur hi loci:

De Traditionibus.
De Peccato originis.
De Concupiſcentia.
De Vocabulo peccati.
De Conceptione B. Virg.
De operibus infidel.
De Libero Arbitrio.
De Iuſtificatione.
De Fide.
De bonis operibus.

CVM INDICE DILIGENTISSIME COLLECTO: QVI PRÆTER materiam doctrinæ, ſcriptura quoq; teſtimonia explicata, aut ita citata, vt explicata videantur: nec non Patrum auctoritates, promptiſſime ſubminiſtrat.

M. DC. VI.

FRANCOFVRTI,
Ex Officina Typographica Ioannis Saurii, Impenſis Rulandiorum & Nicolai Rothii.

1.6.

INCLYTO ET SVMMÆ SPEI ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. ALBERTO FRIDERICO, ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI, D. Alberti ſenioris, &c. filio, Marchioni Brandeburgenſi, Pruſſiæ, Stetini, Caſſubiorum & Vandalorum Duci, Principi Rugiæ, & Burggrauio Noribergenſi, &c. Domino ſuo clementiſſimo.

Gratiam, pacem, ſalutem & benedictionem à Deo Patre, propter filium, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per Spiritum ſuum ſanctum.

ILluſtriſſime Princeps, Domine clementiſſime: quod ſcriptum hoc, complectens grauiſſimas diſputationes de præcipuis doctrinæ cæleſtis capitibus, in Tridentino Concilio conſpurcatis & deprauatis, Celſit. veſtræ in primo adhuc ætatis flore agenti, demiſſe offero: eius rei honeſtas & graues habeo cauſas, quas Celſ. V. illuſtriſsimus parens, Princeps ac Dominus, D. Albertus ſenior, &c. Dominus meus clementiſsimus, pro eximia, & iam ſenili ſua prudentia, vt ſpero, non improbabit. Homines ſapientes, omnibus temporibus, grauiſsimo conſilio cenſuerunt in formandis à prima ſtatim ætate ſtudiis, vita & moribus eorum, qui ad ſpem Imperii nati ſunt, & educantur, plurimum operæ & diligentiæ ponendum eſſe: quia κοινὸν ἀγαθὸν, *publicum & commune bonum ſit, talis Princeps, qualem ſapiens antiquitas in pulcherrimo illo Homeri verſu deſcripſit:*

Ἀμφότερον βασιλεύς τ᾽ ἀγαθὸς κρατερός τ᾽ αἰχμητής.

Vt autem Dei beneficio tales euadant, valde multum intereſt

Reipubl. quali inſtitutione à prima ſtatim ætate formentur, & ad quæ exercitia à teneris aſſuefiant. Qua de re multa extant ſapienter cogitata, & venuſte dicta, & apud Poetas & apud Philoſophos.

In Eccleſia vero filii Dei, Spiritus ſanctus vult, Principes terræ non tantum ad politicas & bellicas virtutes formari; ſed præcipue vult ipſos erudiri, vt ſeruiant Domino in timore, & filium ipſius, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, à tenera ætate oſculari diſcant. Pſal. 2. Vtq; ſint benefici miſeræ & exulantis Eccleſiæ nutricii, Iſaiæ 49. Pulcerrimum enim ſpectaculum, Deo gratum, Eccleſiæ ſalutare, & ipſis Angelis optatiſſimum eſſe, Dauid affirmat Pſalm. 47. quando Principes populorum congregantur cum populo Dei Abraham: apud illos enim, qui ſunt ſcuta terræ, Deus vehementer eleuatur. Et Pſal. 102. dulciſſimam facit hypotypoſin Scribãtur hæc in generationem alteram, quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo, Dominus de cælo in terram proſpexit, in conueniendo populos & Reges in vnum, vt ſeruiant Domino. Ita 4. Reg. 11. Ioas in domo Domini, apud Pontificem Ioiadã educatur, & quidẽ in ipſa domo Domini, ritu auguſtiſſimo inauguratur, diademate capiti impoſito, & libro legis in manus tradito: cum tamen ſeptẽ tantum annorum puer tunc eſſet, cuius animus non poterat tunc quidem per ætatem omnia legis myſteria capere. Ab ineunte tamen ætate, iudicarunt, Regii pueri animum imbuendũ eſſe illis cogitationibus, vt meminiſſet in quã ſpẽ educaretur: vt ſcilicet non tantum priuatim voluntatem Dei agnoſceret, Domino ſeruiret, & filium oſcularetur: ſed vt illa traditione libri teſtimonii commonefieret, publicam cuſtodiam doctrinæ diuinitus patefactæ, & in libris ſacris cõſignatæ, ſibi, vt politico magiſtratui, certo modo & ordine à quibuſuis deprauationibus tutandam commendari.

Ita ex Chriſtianis Regibus & Principibus multi bono conſilio & pio zelo, liberos ſuos, in colegiis Eccleſiaſt. quæ tunc ſcholæ

erant,

erant, & quaſi plantaria Eccleſiæ Dei, voluerunt educari, & à prima ætate ita inſtitui & formari, vt reuerentiam erga doctrinam Eccleſiæ, in primo ætatis flore conceptam, poſtea in ipſa Imperii adminiſtratione retinerent & colerent. Et ſæpe in tali inſtitutione Principum liberis propoſiti, traditi & commendati ſunt libri, cõplectentes explicationes de grauiſſimis, contra ſanam doctrinam motis controuerſiis. De quibus etſi per ætatem tunc iudicare non poterant, admonebantur tamen traditione huiuſmodi ſcriptorum ad officium pii Principis, ad quod educabantur, pertinere, vt & priuatim ab omnibus ſanæ doctrinæ corruptelis ſerio abhorrerent, vtq; ſuo loco lupos, afferentes alienam vocem, ab ouili arcerent & abigerent.

Cumq; non dubitem Illuſtriſſimum Ducem Pruſſiæ Dominum Albertum ſeniorem, &c. Dominum meum clementiſſ. in hac graui ſua ætate, nihil aliud in votis habere, quam vt pia felioli & hæredis ſui inſtitutio & formatio, per Dei gratiam ita benedicatur, vt vna cum diademate, etiam liber teſtimonii diuini, ipſi recte tradi & commendari poſſit, vt que in nutricatione Eccleſiæ, paternis veſtigiis inſiſtat. Iudicaui igitur, Celſ. ipſius non ingratum fore meum hoc officium, ab ea gratitudine, quam Pruſſiæ multis nominibus debeo, non alienum, ſi inclyto, & ſummæ ſpecie Celſ. ſuæ filiolo Domino Alberto Friderico, &c. Domino meo clementiſſ. inſcriberem & offerem Examen hoc decretorum Concilii Tridentini, quod certis rationibus ita flagitantibus conſcripſi, vt cum aliud non poſſim, vna cum precibus meis, commonefactione aliqua, inſtitutionem illuſtriſſ. & ſummæ ſpei Principis, &c. adiuuarem, vt Celſ. ipſius meminerit, in quam ſpem, non ſuæ tantum Pruſſiæ, ſed toti rei literariæ, & præcipuæ Eccleſiæ educetur, vtque progrediente ætate, diſcat & agnoſcere & odiſſe technas & fraudes tyrannidis Pontificiæ, & regni Antichriſti.

Non autem priuato vel conſilio, vel arbitrio, hoc argumentum,

graue ſane & difficile, mihi delegi, ſed quodãmodo neceſſitate quadam mihi impoſitum eſt. Edidi ante biennium libellum proponentem, & quaſi in tabella monſtrantem præcipua capita Theologiæ Ieſuitarum: quæ ex quadam ipſorum cenſura collegeram, vt noua iſta regni Pontificii ſecta, Germaniæ noſtræ detegeretur, quam mõſtroſas opiniones profiteatur & circumferat. Ad illum libellum vero, ne ex Ieſuitarum quidẽ ſecta hactenus quiſquam reſponſionem inſtituere voluit; credo quod nemo turpitudinis iſtius publica detectæ patronus haberi voluerit. Tandem Andradius quidam Luſitanus, qui inter Theologos Tridentini Concilii præcipuam perſonam ſuſtinuit, ad profligandũ illum exiguum meum libellum, magna & prolixa acerbitate exarſit. Idq; non ſuo quodam vel inſtituto, vel arbitrio: ſed (ſicut ipſe narrat) eorũ inſtigationibus inflammatus, quorum Tridenti in Concilio præcipua fuit auctoritas: cum quidem (ſicut ipſe narrat) multorum ſermone cognoſcerẽt, aliqua noſtrorum gratulatione, libellum iſtum meum fuiſſe exceptum.

Iam vero ad primam inſpectionem ſcriptum illud Andradii, propter acerbam & tumidam maledicentiam, cum quidem in rebus ipſis ad profligatas Ieſuitarum opiniones, maiorem & craſſiorem ipſe addat impudentiam: ſtatueram prorſus ſilentio præterire. Sed cum attentius, res ipſas, quas Andradius tractat, conſiderarem; deprehendi ipſum quaſi aliud agendo, voluiſſe ſimul myſteria quædam, quæ Tridenti in priuatis congreſſibus & deliberationibus agitata ſunt, in lucem producere. Cumq; illam perſonam, à Tridentinis patribus ipſi impoſitam fuiſſe, ipſe narrat: exiſtimo, voluiſſe Pontificios, poſt promulgata & edita impia ſua decreta, etiam interpretationem illorum orbi Chriſtiano tradere. Atq; hoc modo ex illis Andradii explicationibus animaduerti, quam multæ technæ, &, quam variæ fraudes, in Tridentinis decretis inſidioſe occultentur, de quibus Lector vix ſuſpicari poſſet, ſi obiter nuda decreta inſpiciat.

Cum

Cum igitur omnino reſponſio aliqua opponenda eſſet, iudicaui hanc rationem, quæ cum aliqua Lectoris vtilitate coniuncta eſſet, fore commodiſſimam, ſi ex Andradii ſcripto, quod Tridenti durante Concilio, hortatu & inſtigatione Patrum compoſitum erat, excerperentur ea, quæ decretis Tridentinis talem interpretationē addunt, vnde nō obſcure colligi poteſt, quæ ibi dictæ ſententiæ, quæ agitatæ deliberationes, ad deprauanda præcipua doctrinæ cæleſtis capita. Et hac occaſione inſtitui examen primæ partis Decretorum Concilii Tridentini, vſque ad doctrinam de Sacramentis. Altera vero pars, ſi occupationes permiſerint, & Eccleſiæ vtilitas efflagitarit, Deo bene iuuāte, ſubiungetur. Cognoſcet autē Lector, ex commonefactione huius examinis, ex quam inſidioſis technis & fraudibus conſuta ſint Tridentina decreta; hoc conſilio & hoc fine, vt vſitatas adulterationes, quas ex Philoſophia male & infeliciter cum Theologia dilutas, Monachi in Eccleſiā inuexerunt, quoquo modo, & inuitis & Deo & hominibus, retinere, confirmare, & ſtabilire poſſint. Adieci in pleriſque locis fundamenta explicationum & refutationum, quantum quidem inſtituta examinis ratio tulit. Locum vero de Scriptura & Traditionibus, quia in eo Pōtificii totius ſuæ cauſæ robur & præſidium, hoc quidem tempore, collocant, aliquanto plenius iuſta ferme tractatione explicaui. In tota autem hac ſcriptione nihil conatus ſum noui afferre, ſed tantum antiqua, hoc eſt, vſitatam noſtrarū Eccleſiarum doctrinam repetere, quam non dubito eſſe Propheticam, Apoſtolicam, & vere Catholicam cō ſenſionem. Sed de conſilio ſcriptionis, in ipſa præfatione plura dicenda erunt.

Nunc igitur, Illuſtriſſime Princeps, Alberte Friderice, &c. ad Celſitudinem veſtram reuertor, quam reuerenter & demiſſe oro, vt clementer audiat, quibus rationibus motus, ſcriptum hoc Celſitudini veſtræ inſcribere & offerre voluerim.

Aduerſarius meus Andradius, explicationes ſuas, quas ita inſcribit: Sereniſſimo Regi Luſitaniæ, &c. cuius adoleſcentia in primo ætatis flore. ſub Ieſuitarum diſciplina, referente Andradio, inſtituitur, deſtinauit, vt ſcilicet tenellus Regis animus, ſi à Scriptura ad humanas traditiones abducatur, & ſuperſtitionibus Pontificiis ab ineunte ætate vndique faſcinetur, non poſſit aliquando progredi ad fraudes Pontificias agnoſcendas, & veritatis lucem aſpiciendam. Cogitaui igitur iuſtiores me habere cauſas, vt ſimili inſcriptione, ſeu dedicatione, noſtros Principes qui in primo ætatis flore, in illa ſimplici & fundatiſſima doctrina, quæ à Deo generi humano patefacta, & literis Propheticis & Apoſtolicis cõſignata eſt, educantur & inſtituũtur, commonefacerem & exhortarer: ne ſi quando ad Reipubl. gubernacula admoti fuerint, patiantur ſe & ſuos à manifeſta & ſalutari ſcripturæ luce, ad tenebras & figmenta humanarum traditionum, & ſcrinii Pontificii ſomnia abduci. Veſtræ autem Celſ. illuſtriſſ. Princeps, Alberte Friderice, &c. potiſſimum iudicaui me hoc qualecunque officium iure quodam debere. Multis enim & magnis ab illuſtriſſ. Celſ. veſtræ parente, &c. Domino meo clemẽtiſſimo beneficiis ſum affectus, quando inſtructiſſimæ Ducali Bibliothecæ ante annos tredecim præfectus, honeſtum in Aula locum habui. Exercitia etiam mea in Mathematicis qualiacunque Celſ. ipſius non ingrata fuerunt.

Et cum ad pertexenda ſtudia mea ad Academias redire vellem; honeſte, & quidem liberaliter à Celſitudine ipſius, & literis & donariis dimiſſus ſum. Pro quibus beneficiis, iudicaui me hac ratione animi gratitudinem commodiſſime, vel aliquo ſaltem modo ſignificare poſſe: ſi hac inſcriptione oſtenderem, me illuſtriſſimo filio & hæredi Celſitudinis ipſius, omnia fauſta & felicia precari: in iis præſertim, quæ ſumma & maxima ſunt in hac vita, vt ſcilicet iuxta Spiritus ſancti ſententiam, primis aſſueſcat ab annis, ſeruire Domino in timore, & oſculari filium, Pſalmo ſecundo,

congregari cum populo Dei Abraham, Pſalm. 47. ſuſcipere nutricationem Eccleſiæ. Eſaiæ 49. odiſſe Eccleſiam malignantium, Pſalmo 26. Et hanc meam operam ſpero Celſitudini ipſius non minus gratam, atque adeo pro rerum æſtimatione gratiorem fore, quam cum olim qualiacumque Mathematum exercitia, Celſitudini ipſius exhiberem: quæ tamen memini, ſingulari clementia accepta fuiſſe. Volui etiam gratitudinem meam pro illo beneficio oſtendere, quod in Bibliotheca inſtructiſſima, per triennium & amplius, non ſine fructu mihi verſari clementer conceſſum fuit. Illa enim occaſione accenſus ſum ſtudio linguarum, & amore cognoſcendæ veræ & purioris antiquitatis. Merito igitur cum debita gratitudine Prutenicæ Bibliotheca acceptum refero, quantulumcunq; eſt, quod poſtea in hoc ſtudiorum genere profeci.

Sæpe etiam illius humanitatis recordor, cũ in Aula quiduis potius quam aulicus, per triennium ferme verſarer, quod illi, qui in Aula præcipui erãt, ad amicitiam ſuam honeſtum & liberum aditum mihi patere volebant. A Domino Burggrauio, propter modeſtiam & ſimplicitatem amabar, & quidem liberaliter fouebar. Nobili viro Caſparo Noſticio, & Doctori Chriſtophoro Ionæ. Conſiliariis, Andreæ Muncero, Secretario, non ingrata erat mea conſuetudo, & quidem multis in rebus opera ipſorum ſæpe vtebar, qui etiam abſentem beneuolentiæ officiis proſecuti ſunt. Nec opus eſt ſingulos nominare, quorum in Pruſsia & amicitia vſus, & beneuolentiam expertus ſum.

Cumq; aliud non poſſim, exiſtimaui me vel aliquam gratitudinis ſignificationem Pruſsiæ oſtẽdere poſſe, ſi publica hac declaratione & commonefactione teſtatum facerem, me ardentibus & ſummis votis inſtitutionem & formationem ipſam denique vitam & ſalutẽ, inclyti & ſummæ ſpei Principis ac Domini, D. Alberti Friderici, &c. diuinæ gratiæ & benedictioni commendare.

Veſtrã vero Celſitudinem, Illuſtriſsime Princeps Alberte Fride-

rice, &c. Domine clementiſſime, reuerenter & demiſſe oro, vt non ægre ferat, quod per veſtram Celſitud. volui gratum meum animũ, erga Illuſtriſſimũ Celſitudinis veſtræ parentẽ &c. Dominum meũ clementiſsimum, & erga totam Pruſsiam, publica aliqua ſignificatione declarare. Erit hoc Deo gratum, & Celſitudini veſtræ honorificum, ſi in primo ætatis flore exemplo illuſtriſsimi parentis cœperit oſtendere, & ſpem præbere, ſe patrocinium rei literariæ, & nutricationẽ Eccleſiæ vna cum reliqua hæreditatis ſucceſsione ſuſcepturam. Et hac bona ſpe fretus, Celſitudini veſtræ offero & dedico hanc meam qualemcunq; operam, quam eruditorum, & in his illuſtriſsimi Celſitudinis veſtræ parentis, &c. iudicio grauiſsimo ſubmitto reuerenter & demiſſe orans, vt quicquid hoc eſt officii, Celſitudo veſtra placido vultu, & clementi animo accipere non dedignetur.

Deum Patrem Domini noſtri IESV CHRISTI *toto pectore & ardentibus votis oro, vt propter filium ſuum, Dominũ noſtrum* IESVM CHRISTVM, *Celſitudinis veſtræ inſtitutionem & ſtudia, totam deniq; vitam & ſalutem diuina ſua gratia & benedictione, per Spiritum ſuum ſanctum gubernet, ab omni periculo & malo incolumem clementer conſeruet & cuſtodiat, & benedictione ſua efficiat, vt Celſitudo veſtra aliquando poſſit eſſe organon Deo gratum, Politiæ vtile, & Eccleſiæ ſalutare, Amen. Brunſvvigæ, Anno Domini 1565. die Aprilis 29. quo die Deus Celſitudinem veſtram in hanc lucem naſci voluit, quem toto pectore oro, vt illum diem Celſitudini veſtræ fauſtum, felicem & ſalutarem ſæpiſſime redire velit.*

Celſitud. veſtram

reuerenter & demiſſe colens

Martinus Chemnicius, miniſter Eccleſiæ Brunſvvicenſis

NAR-

NARRATIO DE SYNODO NICENA, VERSIBVS EXPOSITA, AVCTORE MATTHIA Bergio Brunſwicenſi.

NVNC tandem pietas multum laudata ſupremi
Pontiſicis perfecta dedit, quæ tempore longo
Parturiens nobis ſpecie oſtentabat inani:
Nunc tandem Alpina cœptum (quis neſcit) in vrbe
Concilium Latia de relligione peractum eſt.
Hei mihi quale fuit, quantumq; receßit ab illis,
Quæ ſancti quondam mundi melioribus annis,
Egerunt proceres, cum nondum adiuta nocentum
Fraude ſuperſtitio, doctrinæ tradita ſenſim
Carpere Apoſtolicæ furtis audacibus orſa eſt:
Cum nondum ſanctis priſcorum moribus ætas
Decolor inuexit virus: ſegetiq; malignum
Triticeæ lolium atq; aconita nocentia furtim
Miſcuit ille nocens lacrymabilis arbiter Orci.
Hei mihi quale fuit, quantumq; receßit ab illo,
Quod quondam Solymis duodena coegerat altis
Turba: rudes populos dum Chriſto hinc inde laborat
Iungere, ſollicitaq; hac prouidet omnia mente.
Quæ poterant cœptis obſtare ingentibus, illo
Tempore, meßis adhuc tenera cum ſtabat in herba
Chriſte tibi, & multi greſſum in tua caſtra ferebant.
Quid? Quam dißimile hoc rebus fuit omnibus illi,
Quod quondam ex omni princeps longe optimus æuo
Eximio Chriſti pietatis amore coegit.
Contra hunc, quem Martis de nomine dixit Arium
Græcia, qui Chriſti nomen dum perfidus ore

Abnegat

Abnegat impuro, tibi maxime Conſtantine
AEterna obiecit laudandum in ſecla laborem.
At ſibi complicibuſq; ſuis æterna nocentum
Supplicia infelix, omnique miſerrimus æuo:
Quando hoſtili animo Chriſtum inſectatus, & inter
Blaſphemus contra hunc voces animam exhalauit.
Hæc iam Pierio mens eſt mihi promere cantus
Non tamen, vt rerum momenta per omnia pergens
Singula commemorem dici haud indigna: laboris
Ingentis res illa foret: mihi parua loquenti
Sufficit ad plenos Lectorem mittere fontes:
Mî ſat erit, paruo indicio monſtraſſe legenti,
Quam ſimile hoc illus fuerit quæ diximus ante,
Concilium, Latij ſtudio quod præſulis actum eſt.
Nimirum vt Nemeſi ſimilem patet eſſe Lauernam:
Laida Penelopæ: Venerem tibi caſta Diana:
Gorgonas Harpyaſque tibi Oritonia virgo.
Dum tamen iſtud ago, numeris dum talia promo,
Ecquis erit, Muſis qui non auerſus, opellam
Comprobet hanc, vena cenſor minus aſper agreſtis.
Tu quam reſpexit vultu ſupremus amico
Iam pridem pater, & lucem cui reddidit illam,
Quam tenebris olim & caligine texerat atra
Vana ſuperſtitio, & pietati inimica tyrannis,
Saxonica Arctoi non vltima gloria tractus:
Tu mecum facilis cœptum percurre laborem:
Dum decus egregium, dum facta ingentia condo
Principis, inſignis magnum Conſtantia nomen
Cui dedit: & pœnas etiam quas ſoluit Arrij
Impietas, alto dum bellum intentat Olympo:
Et Chriſtum vanis oppugnat perfidus armis.
Vos quoque, quos etiamnum hac tanta in luce tenebræ
Impietaſque iuuat blaſphemi inſana Papatus:
Ibida qui turpem Romana ſedis honore
Afficitis ſuperum (ſiue huc vos impulit error,
Siue auri maleſuada fames, ſeu fulgor bonorum,

Praſtringit captis oculos) huc vertite mentes,
Huc animos, neu quis dubitet, quin impia facta
Triſtibus exemplis, quantumuis tardus ad iram
Sit pater vlturus, quando bonitate videbit
Eſſe nihil patria, monitis nihil omnibus actum,
Aſpicitote animis, quanto diuina fauore
Ira vel hunc ipſum, de quo mea pagina dicet,
Preſſerit: informi demiſſum ad tartara letho:
Vt vel ſic vobis mentem ſententia mutet
Sanior, & morti vos eripiatis & Orco.
Sed nos iam vento pandemus vela vocanti.
Ergo hic, cui clarum dederat Conſtantia nomen,
Primus in Imperio magno te Chriſte profeſſus
Romulidum fuit, & cultus portenta profani
Suſtulit, & vita populos melioris in vſum
Formauit, paſſim vanos dediſcere cultus
Hortatus, Chriſtumq; animis Chriſtum ore fateri,
Dum tamen illud agit, Chriſto dum militat ille,
Quæ rerum diſcrimina pertulit? ô quibus ille
Iactatus fatis, quæ bella exhauſta per orbem
Confecit diros veri dum numinis hoſtes
Europa atque Aſia pulſos ſequiturq; premitque,
Et iam complures ſæuiſſima monſtra Tyrannos
Suſtulerat victor ferro, rerumq; potitus
Regnum inſtaurabat Chriſto fortiſſimus vni:
Et rectos cultus, & iuſta capeſſere ſacra
Iuſſerat, & vanos ritus & vana priorum
Orgia vaſtatis paſſim ſubmouerat aris.
Ille animas Chriſto dociles, non exta parare,
Non vllas pecudum fibras mandauerat ille,
Antiqua quicquid reliquum de ſorde manebat,
Extirpare omni penitus ratione parabat.
Nec mora: crudeles rabies Acherontica ſenſit
Inuidiæ ſtimulos, diriſq; vltricibus acta,
Artis opem ad ſolitæ decurrit: ſcilicet illam
Hoc ſuper interitu ſacrorum artiſque nefandæ,

Millia

Millia, quæ tam multa hominum Phlegethontis auari
Intulerat regno, ſuper hoc tum ſcilicet illum
Iræ indignantem immanes curæq; coquebant,
Ergo ille Arium, quo nemo peritior eſſet
Perturbare animos, vario mala pingere fuco
Dogmata, & externo pietatem fingere geſtu,
Excitat: infandos illum exhortatur ad auſus,
Vipeream inſpirans ad cœpta immania mentem.
Viderat ille quidem, non vano fulmine dogma
Defixum, ad multos quoq; propugnauerat, & quod
Scite exornatum verbis, atq; arte magiſtra
Protulerat, libriſq; & crebra voce piorum
Damnari: ipſe adeo Pharia iam pulſus ab vrbe,
Diuerſa exilia, & non notas quærere terras
Actus erat: mox illi iterum noua furta paterna
Artis adornantur: rurſus ſua dogmata verbis
Pingit, & his populo fucum facit impius omni,
In parteſq; ſuas multos trahit, & ſua furtim
Inſinuat: motumq; animis dubitantibus addit.
Præſul Alexandri clara tum primus in vrbe
Vixit Alexander: qui cum vidiſſet, Arium
Non eſſe hunc hominem, quem pax tranquilla iuuaret:
Quem pia ſimplicitas intra ſua ſepta teneret:
Senſiſſetq; adeo, quid moliretur, & iſtis
Quid ſtrueret cœptis: quem, ſi fortuna faueret,
Euentum cuperet rerum, mox omnia pandit
Conſtantine tibi: tua ſupplex prouocat vſque
Auxilia, aduerſus caput inſanabile vani
Lymphatiq; viri, qui vaſtu inſanus & ira
Æternum Chriſti numen neget ore proteruo:
Nec vero hoc ille indicium neglexit: adire
Ad ſe ipſum turbæ auctorem, ſocioſq; iubebat:
Dicturos magnam magno ſub iudice cauſam.
Aſſuit ille vltro, & regem nil tale videntem
Circumijt, dum animum nunc hic nunc occupat illic,
Inſinuans ſeſe: vitiumq; occultat, & omni

Princi-

Principis aſſenſum captat ratione benigni.
Sicut erat veri fallax ſimulator, & arte
Inſtructus ſtygia, qui fando reddere norat
Candida de nigris, & de candentibus atra.
Heu nimium faciles aures tum præbuit illi
Mitis adhuc princeps, latebroſi & pectoris artes
Ignorans huius, quo non aſtutior vnquam
Decepit mentes hominum, monſtroq; fefellit,
Atque ideo ignarus, fraudumque dolique latentis,
Ad ſua mox iterum incolumes ſaluoſque remittens
Pacem optate viri, pacem colite, inquit, & iras
Ponite, diſsidijſque aditus occludite cunctis.
Iungite amicitias, & fœdera priſtina rurſum
Purgatis renouate animis, & vtrumque fouete
Concordes: nec vos odijs certate nefandis.
Aſpicite hoc paſsim, quo machina fœdere ſeſe
Tota liget mundi: quaque omnia lege per æuum
Conſpirent elementa ſibi, faueantque viciſsim:
Aſpicite, vt paruos felix concordia cœtus,
Vt paruas locupletet opes: cum maxima regna
Funditus illa nocens toties diſcordia vertat.
Ah coeant iterum, coeant in fœdera dextra.
His alijſque illos princeps laudatus amorem
Depoſitis renouare odiis exhortabatur:
Cuncta prius tentanda putans, ſed vana fuere
Illius hortamenta: adeo neque cauſa ferebat
Concordare animos: imis nec fixa medullis
Ambitio elatum paſſa eſt requieſcere Arium.
Ergo nouis iterum pingit ſua dogmata fucis,
In parteſque ſuas nunc hos, nunc pertrahit illos.
Optimus at Princeps conceptam gliſcere peſtem
Dum videt, & ſtudiis certamina creſcere ſentit:
Multa ſuo ſuper his triſti cum corde volutat.
Dumque alius medicas adhibere ad vulnera nemo
Inſtituitve poteſtve manus: ſe poſcier ille,
Se ſignari oculis cenſet, ne noxia peſtis

Corriperet cœtum, de quo graſſantia pridem
Arma Tyrannorum dextra victrice fugarat.
Multa alternanti, potior ſententia viſa eſt
Cogere Concilium, quo res ratione modoq;
Legitimo diſcuſſa pateſceret, ilicet omnes
Conuocat ex omni terrarum parte Magiſtros
Chriſtiadum pietas, quos & doctrina celebres
Efficeret paſsim, qua ſol vtrumq; recurrens
Aſpicit Oceanum, qua lucida tollitur Arctos,
Quaque dies medius flagrantibus æſtuat horis.
Nec tantum edicto rem publicat: omnia curat
Inſuper auerti cœptis obſtantia: neu quis
Moliri ve moram, aut veniendi nectere cauſas
Poſſet, præberi curruſq; rotaſq; volucres
Mandat, quæ præſto paſsim venientibus eſſent,
Nec mora, diuerſo paſsim ſe ex orbe ferebant
Tam variis linguis habitu quam veſtis & ore
Diſsimiles: aderant Graij, Thraceſq; Phrygeſque,
Indi, Arabes, Cretes, terraq; Libyſside nati.
Adfuit & Scytici procerior accola Ponti,
Germanuſq; ingens, & glebæ cultor Iberæ.
Ille valens vſu rerum arbitrioq; ſagaci:
Ille miniſterio linguarum, atque arte magiſtra:
Hic arcana bonus ſcripturæ euoluere ſenſa
Ad normam fidei: donis ingentibus omnes
Conſpicui, & multis ſuper omnes dotibus aucti.
Feſtinant omnes iuſsi, rapidiſq; feruntur
Paſsibus, haud illi tantum, quibus integer æui
Sanguis erat: multi ſenio tardante grauati
Conueniunt, vltra vires ſortemq; ſenectæ.
Qua celebrem tellus vidit Bithyna Niceam:
Vrbem olim, ſed mox deleta triſte cadauer
Vrbis & exemplum diuinæ terribile iræ.
Hic tum cernere erat crines incanaque menta
Multorum, quos ante odiis crudelibus omni
Terrarum tractu rabies Acherontia multo

Vexarat faſtu, atque odiis agitarat amaris.
Cernere erat toto laceratos corpore quoſdam:
Lumine multatos alios: pro relligione
Chriſte tua, & vera qui proprietatis honore,
Mittebant charas in aperta pericula vitæ
Pridem animas, quando diris ſubiecta Tyrannis
Creſcebat mira pietas imperdita ſorte.
Diuini vero proceres atque inclyta poſtquam
Hinc atque hinc collecta loco conuenit in vno
Concio, cœpti ipſe ingentis non futilis auctor
Conſtantinus adeſt: non ille ſatellite multo
Terribilis, non ille armis metuendus & enſe:
Non toruus vultu, ſed tantum ſimplice cultu
Conſpicuus, fidiſque aliquot comitatus amicis
Ingreditur, non tam ſublimibus alta columnis,
Non tam auro gemmiſque, aut Indo ſpendida luxu
Limina, quam tali multum veneranda Senatu
Ingreditur, facileſque oculos fert omnia circum:
Et ſolio tandem medius conſedit in aureo.
Atque ibi facundo dum cunctis explicat ore,
Quæ cauſa, aut quæ res pro tempore ſuaſerit illud
Cogere Concilium, quanta ſibi ſingula curæ
Sint, quæ Chriſte tuum poſſent extendere regnum,
Oſtenditque petitque adeo, quando optima rebus
Hæc dubiis medicina foret, ardentibus omnes
Numinis æterni votis ſine fine petendo
Auxilium, controuerſo de dogmate certo
Conſtituant: & quando ipſum quocumque mederi
Afflictis poßit rebus tentare viderent,
Vnanimes itidem partes explere ſtuderent
Quiſque ſuas: Chriſto vt paßim ſua gloria conſtet.
Atque ait: Hæc ſumma eſt votorum tota meorum,
Dogmatis vnanimes, & conſentanea veri
Copula nos nectat: Deus hæc incepta ſecundet,
Cui ſoli veros paßim inſtauramus honores:
Vt videant homines cœleſtis libera regni

Incrementa, & magno Eccleſia floreat auctu.
Quantis nos odiis ille immaniſsimus hoſtis
Oppugnet: quantis hoc egerit hactenus vnum
Viribus, vt ſacros corrupto dogmate cœtus
Turbaret, Chriſto cunctos arcere laborans,
Omnia nota ſatis, neque noſtra vocis eget res.
Huic ego diuinam Chriſti defendere laudem
Conatus, vitamq́ meam, ſtudiumq́ laboreſq́
Oppoſui, te ſumme Pater, te ſcilicet vno
Confiſus, propter te perdere cuncta paratus,
Aut tibi cuncta vni dextra aſſerturus & armis.
Nunc nos diuerſa (quis non videt?) impius ille
Aggreditur ratione, malum, dum dogmata fraudes
Inuehit in ſyncera: animos quibus occupet, atq́
Correptos triſti ſecum demergat auerno.
At vos, quos charo paſtor ſupremus ouili
Cuſtodes dedit eſſe, & quos huic pabula Chriſtus
Mandauit monſtrare ſalubria, vos modo poſcit
Tempus, veſtra opera, veſtri nunc hac ſtudii, & res.
Proinde adhibete animos, ne verbi nobile donum
Arbiter obſcuret nigri ſauiſsimus Orci.
Biblia ſunt vobis: ſunt ſcripta Prophetica vobis,
Sunt & Apoſtolicis ſignata volumina verbis.
Scilicet his pater ipſe Deum ſe lumine largo
Conſpicuum dedit, & quod de ſe ſcire neceſſe eſt
Humanas mentes, totum hac in parte recluſit.
Et ratio ipſa adeo doctrinæ eſt omnibus vna
Temporibus, paritérq́ eadem ſunt ante profeſsi
Cum proauis vates ſancti, duodenaq́ turba.
Hæc ſunt certa, ſuo hæc vis ordine nulla mouebit.
Illorum ad normam doctrinæ tradita quæque,
Exigere & ſacros rectum eſt inquirere fontes,
Nec fas eſt cuiquam norma diſcedere ab illa
Dogmate diuerſo: quoniam hic ſeq́ & bona cuncta
Exhibuit Pater, & manifeſta in luce retexit.
Quare agite, ex animis nunc, ô nunc pellite veſtris,

Illis quodcunque poteſt cœptis obſiſtere, ceſſet
Certandi ſtudium: contentio vana faceſſat,
Iurgia ſint iraque procul, perquirite iuſto
Veracis cuncti rem totam examine lancis:
Neu ſinite incaſſum veſtros cecidiſſe labores.
Nimirum felix mihi terq; quaterq; videbor
Tunc demum, cum vos animis concordibus vno
Æternæ aſpiciam Sophiæ coaleſcere nexu.
Hæc & plura illos multa grauitate monebat,
Ipſe etiam quærentum inter media agmina totos
Continuare dies: ipſe aurem intendere cunctis
Attentam, ſtudioque exquirere cuncta ſagaci.
Libera quin etiam cunctis hic ora iubebat
Concedi, & quæcunque animo ſententia cuique
Sediſſet, liquido, nullo impediente, volebat
Proferri: veri quando indagatio linguas
Neutiquam vinctas, ſed libera poſceret ora.
Nunc tamen eſt aliquis, cuius veſania & excors
Impietas prohibere audet, ne dogmata quiſquam
Excutiat mundo, quæ dudum obtruſerat omni
Impia barbaries huius, qui regna ſupremi
Æterniq; Dei furto labefactat & arte.
Qui ſupra reges ſe tollit & omnia mundi
Imperia, & faſtu tumidus late omnia complet
Barbarico: atque illos audax ſibi poſcit honores,
Quos homini ſperare nefas, celſoque ſuperbus
In ſolio, ſuperum dicit conuitia regi.
Non erat hoc animi tibi Conſtantine, nec vnquam
Te prohibente fuit cuiquam non libera fandi
Copia, dum verax prolata explorat amuſſis,
Et trutina iuſto doctrinam examine penſat
Concio ſanctorum non illaudata virorum.
Non præiudicio damnauit acerbior vlla
Alterius cauſam partis non pronior illa
Alterius viſus, iuſtoq; fauentior vnquam
Addidit iniuſtæ vires & robora cauſæ.

At cum legitimo tandem res fine fuiſſet
Clauſa, atque hanc normam, quam cœlitibus dedit ipſe
Aeterni interpres, & imago æterna Parentis,
Omnia diſcuſſa: & cunctis iam cognitus eſſet
Martigeræ furor, & rabies manifeſta cohortis:
Non tunc illi animus, non tunc conſtantia iuſta.
Laudatus non tunc deerat rigor, ilicet ille
Conuictos, & adhuc firmata mente fouentes
Erroris commenta ſui non munere tantum
Priuauit, ſed & extorres ignota coegit
Exilia, & terras alio ſub ſole iacentes
Quærere, nec cœtu ſe permiſcere piorum.
Vt reliquos fidei mox conſentanea iunxit
Formula, multorum, quæ poſt quoque ſuſtulit vna
Materiam errorum, & dubitantia pectora ſæpe
Expediit, dum Chriſtum hominem probat eſſe Deumque,
Veraque Theſeo monſtrat compendia filo.
Exin ſe cuncti perfectis rebus ad vrbem
Quiſque ſuam referunt, quos ille hortatibus omnes
Mitibus appellans, animis concordibus vnam
Doctrinæ vocem mundo inculcare iubebat:
Inque propaganda doctrinæ voce laborem,
Et ſtudium acre Deo vigilanti mente probare.
Tum vero infirmos omni ratione iuuando
Allicere ad Chriſtum, pro re pro tempore cunctis
Conſulere, atque omnes ſanandi quærere cauſas.
Sicut qui medicum tractat cum laude laborem
Pharmaca debilibus, ſi quando ſalubria miſcet,
Diuerſis diuerſa adhibet medicamina: non hic
Ingratis ſemper ſuccis medicantia miſcet
Pocula, non aloes lignum, aut abſinthia ſemper
Triſtia præbebit, non ſcilicet omnibus ille
Ingratum tetra Colocynthide temperat hauſtum.
Eſt etiam ſuaui laticem cum nectare prudens
Inficit, & condit fragranti cætera melle.
Non aliter Chriſto quoſdam eſſe adiungere rectum

Mitibus alloquiis & commoditate ferebat,
Quos tamen infirma dociles cum mente viderent:
Vt tandem ipſi etiam victi bonitate piorum,
Conſilia in melius referant, Chriſtumque ſequantur.
Hinc petit, vt precibus votiſque ardentibus omnes
Commendare velint, ſuperum ſua regna parenti.
Quando tot inſidias videant, tot furta per orbem,
Monſtraque non leuiter ſanctis obſtantia cœptis.
Ille viam monſtret, rem prouidus ille gubernet:
Vimque doloſque premat, quos paſsim immunda malorum
Agmina ſpirituum miſcent. Hinc munera cunctis
Diſtribui non parua iubet, prout quenque decebat,
Nemo adeo tanto numero indonatus abibat:
Neglectus nemo eſt. ſed ædes iuſsit vbique
Templaque Chriſtiadis refici furioſa priorum
Impietas regum, quæ paſsim euerterat, & mox
Munificus largos tribuit ſuper omnia ſumptus
His, rude qui poſſent vulgus formare docendo.
Felix ô nimium felix clariſsime Princeps:
Tantorum felix operum, digniſsima fama
Æterna, & nullis intermoriente diebus.
Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos,
Heroæ virtutis opus. ſed gloria maior
Æternum Chriſti in terris extendere regnum,
Dogmataque inuicto diuina labore tueri.
Hoc decus eſt tanti, quanti non omnia mundi
Totius ornamenta forent, ſi congerat vno
Illa loco, ſeu fors ſeu quis Deus, hinc tibi maius
Enatum decus eſt, quam quod Capitolia curru
Tarpeiaſque arces aurato inuectus, ab omni
Laudatus populo parta de pace fuiſti,
Terribiles Scythicæ ducens feriatis alumnos,
Ante tuos victor currus, Dacumque Getamque.
Nam quod Threicios populatus Sarmata tractus
Te victore cadit, mutatoreſque domorum
Gothoſque Dacoſque truces dare terga coegit.

Militiæ labor ille tua: quod ſata triumphis
Innumerabilibus tibi laurea contigit, & quod
Naufragio triſti conuulſum colligis vnus
Imperium & lacera reficis tabulata carinæ:
Sunt hæc magna quidem, ſed enim communia tecum
Conſtantine hæc ſunt multis, neque gloria ſumma
Hinc tibi, ſed via tantum quæ clauditur iſta
Prouenit, maior longe tibi naſcitur inde
Verarum ſeries laudum, tua prouida cura
Numinis æterni cultum quod iuuit, & almum
Aſſeruit fidei decus, & venerabile donum,
Repreſſitque nefas, neque vero hoc almus Olympi
Neglexit Rector, per bis tria luſtra quietum
Imperium tibi concedens, natiſq; paterni
Inconcuſſa itidem tradens inſignia regni.
At qui Chriſtum auſi verbis lacerare vel armis,
Infelix miſerumque genus natos nepoteſque
Exitio ſecum æterno implicuere cadentes.
Felix ô nimium felix clariſſime Princeps.
Vt vero canos frigeſcentemque ſenectam
Attigit, ah veris labes mala laudibus hæſit.
Quando illum, cuius toties deprehenſa fuere,
In ſuperos ſuperumque ipſum conuitia regem.
Exilio reuocat ſiue illud pacis & ocii,
Tunc ipſi ſubiecit amor, ſiue altera cauſa,
Siue oblita ſui ſenio fuit inclyta virtus
Principis eximii, ſiue hæc tum cuncta peregit,
Occultæ ſtudium ſectæ, quo tempore Cæſar
Decubuit, morbo fractus fractuſque ſenecta.
Vt potius reor, & potius fas credere duco:
Tunc igitur toties iam condemnatus Arius
Rurſus ab exilio Byzantii ad mœnia venit,
Auxilio ſociæ occulto ſtudiiſq; cateruæ
Subnixus: ſtimulis iamq; exagitata ſiniſtris,
Præcipuos illi ſpondebat factio honores.
Indoluit ſenior, quem non pietatis egentem

Non animi, non virtutu pia concio ſummum
Sacrorum & verbi cuſtodem hac vrbe fouebat.
Oppoſuit ſeſe ille viris. neque velle ferebat
Cœtibus adiungi ſanctis, quem tota piorum
Concio ceu peſtem dudum auerſata fuiſſet,
Nuncque etiam damnet ſontem, ſic ille bidentem
Sollicitus cuſtos cum toruum & acerba tuentem
Sentit adeſſe lupum, clamorem protinus edit,
Prædonem contra dirum, dum fida canum vis
Aſſiliens, hoſtem toto petat improba campo.
At magis atque magis ſtimulis agitata ſiniſtris,
Factio pergebat cœptis inſtare nefandis,
Cæſaris Imperiis illuc iuſſuque vocatum
Eſſe virum memorant, ſacris qui ibi præſit & aris.
Auſi quin etiam voces iactare ſuperbas,
Inuito ſene & inuitiſ etiam omnibus, illic
Hunc vnum templis ſacris hunc præfore & aris.
At pius & Chriſti obſeruans ſuper omnia Præſul
Obſtitit vſque animo, & ne cœpta nocentia dirus
Perſiceret furor, & ſacrum infeſtaret ouile
Horribili contage lues damnanda, ſupremum
(Quando opis humanæ nil iam ſupereſſe videbat)
Sollicitare patrem precibus, prohiberet ab illa
Cœtum labe ſuum, vim frangeret inſidiaſque,
Aut ſeſe ad requiem potius finemque laborum,
Corporis exutum vinclis, dimitteret, ante
Quam cœtum inficeret contagio fœda ſuorum.
O quos hic gemitus, o quæ ſuſpiria ab imo
Pectore dum dedit, o quanto eſt ardore precatus?
Omnem adeo exegit ſomni ſine munere noctem,
Cum veniente die ſua perfecturus Arius
Cœpta, palam populo ſeſe oſtentare volebat.
Non tulit omnipotens genitor, miſeratus ab alto
Conatus, totaque ſenex qua nocte precatus
Ante Deum fuerat, rectis ea vota feruntur
Paſſibus, & cœli nubes & ſydera tranant.

Mane erat, & magna iamiam ſe mole ferebat
Ille furens faſtu, tantorum & cauſa malorum:
Atque illum templo ſubiturum haud parua caterua
Pone ſequebatur gradientem & multa minantem.
Ecce autem ſubitum atque omni mirabile ſeclo
Euenit monſtrum, tota dolor ortus in aluo,
Quærere ſeceſſus iubet, & ſe auertere cœtu.
Hic illum (auditis ſi quicquam credimus) ingens
Occupat attonitum terror, formidine tacta
Mens ſtupet, & ſcelerum intuitu, culpaq; nocentis
Contrahitur, miſeramq; animam vis ſtrangulat intus
Mortifera, atque illum conſtringit & vrget inhærens,
Ilia rumpuntur poſt hæc: mox exta latebras
Proiicit in fœdas, furiiſq; vocantibus atris,
Indignantem animam triſti cum murmure fundit.
Hoc fine ille miſer Libycæ telluris alumnus
In terris vitam clauſit, dum bella mouebat
Impia, Chriſto adimens diuinæ ſtirpis honorem.
Vos o quos illi ſimiles videt auricomus Sol,
Queis idem furor eſt eademq; inſania, Chriſto
Aduerſos vos ferre Deo: quique vſque peroſi
Accenſam verbi lucem, immortale ſonantis
Auxilium mundo, varias exquiritis artes
Nequicquam ſuperos contra, reſipiſcite tandem
Si pote, & in melius mutatos vertite curſus.
Neu dubitate Deum memorem fandi atque nefandi.
Fraus vnde exorta eſt, in eum plerumque redundat.
Et quanquam lentis ad pœnam paſſibus ira
Procedunt ſuperum grauitas tamen omnia penſat
Supplicii, mora quæ pridem diuturna neglexit.
Tu quoque qui laceras lingua petulante Mohemum
Chemnicium, & reliquos adeo, quæ plurima turba eſt,
Seu te deceptæ mentis malus impulit error,
Quo tua te primis Hiſpania tinxit ab annis.
Ancilla Auſonii dum mauult eſſe Baalis,
Quam Chriſti populus: ſiue hoc fiducia ſuaſit

Ingenii, ſeu ſpes magnorum hortatur honorum
Ponere reſpectum veri, & mendacia fuco
Pingere, ſiue aliud cauſa eſt tibi: Tu quoq; tandem
O tandem leue ſtudium hoc o exue mentis.
Aſpice deformes obitus immanis Arii:
Aſpice quæ noſtro contingunt plurima ſeclo:
Aſpice mugitus Latomi ſub morte fatentis
Exoſam ob verbi lucem ſe iudicis alti
Horrendo iuſſu morientem ad triſtia mitti
Tartara, perpetuis luat vt facta impia pœnis,
Triſtiaq; æternum furiarum verbera ploret.
Nec vero vt veſter vita emigrauerit olim
Hofmeiſterus & huic ſimiles, deuota perenni
Exitio capita, te poſſe latere putandum eſt,
Vtq; alii ſimiles, manet, æternumq; manebit
Accenſum mundo lumen: quantumlibet illud
Oppugnet vafra ſtygii Cacodæmonis arte,
Turba furens vndis, ferro, face, voce, libriſq;,
Et veniet tandem illa dies, qua quemq; ſequentur
Præmia pro factis, mundi ſub iudice magno.
Tum meliora piis verſa vice currere fata
Incipient: dextra lacrymas tunc ipſe ſuorum
Deterget pater, & mundi ludibria deinceps
Paſſuros vnquam mundo meliore fouebit
AEternum. verſa tum flebit barbara ſorte
Impietas, tunc in fletus hæc gaudia abibunt.
Omnia tunc in lucem, ante hac celata, ferentur.
Tuq; adeo quondam regnata tricorpore tellus
Geryone, ac grauiore tyrannide nunc quoq; preſſa
Geryonis Latii: quem fanda nefanda patrantem
Alcides pridem inuictis Germanicus armis
Inſtigante Deo, cœleſti numine plenus
Eliſit, cœcumq; orbi ſcelus omne retexit,
Maximus ille animi geſtorum maximus ille
Martinus (quid nunc fremis, quid ringere liuor,
Maximus ille tamen) quo ſeſe Saxonis ora

 Iactitat,

Iactitat, & iactabit in æuum nobilis omne:
Tu tellus Hiſpana, inquam, nunc aſpice demum
Exortam mundo lucem: & Tirynthius vt te
Barbarico eripuit faſtu paſtoris Iberi:
Sic & nunc vobis aliquando petentibus ætas
Auxilium ferat & furiis tandem eximat huius
Qui regnum Europæ atq; Aſiæ Lybiæq; calentis
Sperabat, captaſq; impune hinc inde per vrbes
Ibat ouans, & diuino gaudebat honore
Ius regum & claues alti geſtabat Olympi.
Hoc me nunc vobis Pietas iubet alma precari:
Hoc vobis donet cupientibus aſtripotens rex.

F I N I S.

IN

IN EXAMEN PRIMÆ PARTIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI

PRÆFATIO.

TERTIVS iam annus eſt, cum præcipua capita doctrinæ Ieſuitarum, ex quadam ipſorum cenſura annotata, lectoribus tanquam in breui tabella inſpicienda propoſui hoc conſilio, vt ſecta illa, quæ nuper admodum in perniciem Eccleſiarum, quæ puram Euangelii doctrinam amplectũtur, à Pontifice Romano creata eſſe ſcribitur, nota redderetur noſtris Eccleſiis nõn de nomine, nec ex veſtitu tantum, ſed ſicut Chriſtus Ioannis decimo, verum paſtorem ab alieno diſcernendum docet, ex voce doctrinæ, qualis illa ſit quam profiteantur & circumferant. Et ſine longiori explicatione nuda tantum capita recitaui, vt præberem occaſionem, vt ipſi plenius ſe explicarent. Sed ex tota illa factione, ſeu conſpiratione, quam ſocietatem ipſi vocant, nullus hactenus in arenam illam deſcendere voluit: quibus vero de cauſis certamen illud tam pertinaciter declinarint, homines non prorſus ſtupidi facile diuinare poſſunt. Ne tamen quod vitio verti poſſet, omnino tacerent, conductitium quẽdã emiſſarium, miſellum ſane Ezebolum, Ioannem Alberum ex ſchola Ingolſtadienſi extruſerunt, qui perſonatus fabulam illam Germanico ſcripto, tanquam in ſcena tam ridicule egit, vt vix ingreſſus protaſin, cum à longinquo ſpectaret fabulæ epitaſin, abiecta perſona ex theatro ſe proriperet, facta prius ſpectatorib ſpe, ſubſecuturum mox aliũ comœdum, qui reliquas fabulæ partes, ſi nõ felicius, ſplendidius ſaltem pertexeret. Tandem ex Synodo Tridentina orator magniloquus, Ieſuitarum fabulam acturus prodiit, Iacobus Payua Andradius Luſitanus, qui in epiſtola nũcupatoria illos, quorum autoritas in Concilio Tridentino præcipua fuit, ſibi hortatores fuiſſe narrat, vt libellum meum de Ieſuitarum Theologia profligandum ſuſciperet; eo quod multorum ſermone intellexiſſent Patres, non ſine applauſu & gratulatione noſtrorũ, illas meas chartas exceptas fuiſſe. Ita ille. Ego vero inde colligo, non tam Ieſuitarum rationem habitam fuiſſe à Patribus Concilii quam quod per Andradium tãquam idoneum Concilii interpretẽ, voluerint explicationes decretorũ ſuorum inter homines ſpargere, id quod etiam titulus, orthodoxarum explicationũ de controuerſis religionis capitib. nõ obſcure indicare videtur. Non igitur cum Ieſuitis, qui certamen pertinaciter defugiunt, ſed cũ hoc argumẽto Andradii mihi iam res erit. Cum enim duo in libello meo propoſuiſſem, de origine & Theologia Ieſuitarum; Ingolſtadienſis quidam Pro-

curator Ioannes Alberus, multa conabatur mitigare,& aliter interpretari in Ieſuitarum Theologia, Sed Andradius illam totam,&totaliter talis qualis eſt,non tantum ſartam tectam conſeruare conatur: ſed ne inferior ipſis videatur,non contemnendo maioris impudentiæ cumulo,illam amplificat,additis paradoxis multo tetrioribus, vt ſane Ieſuitarum cauſæ,in toto orbe habitabili,patronus magis idoneus exquiri non potuiſſet,quam Andradius.Maneat igitur Ieſuitarũ Theologia talis,qualis eſt,donec ipſi eam auctam & recognitam,rurſus extrudant.

eſuitarum rigo

De prima vero origine, inſtitutione & antiquitate ſectæ Ieſuitarum, ſiue forſam creationem ipſi vocari malint,quędam,quę ex Andradii narratione didici, hoc loco adiiciam, vt Ieſuitas, priuſquam tractationem alterius argumẽti ingrediar, placatos & propicios bona cum gratia à me dimittam;ſi forſam,quod de ipſorum ſanctitate ſuſpicari non decet,antea offenſi fuiſſent. Et vtile eſt, veram narrationem de conſilio inſtitutionis huius Pontificiæ fœturæ extare & notam eſſe.Ego quidem fateor, me hactenus nihil certi potuiſſe ex Scriptoribus noſtri temporis cognoſcere,& ad cognitionẽ rei admodum recentis antiquitatis monumenta nihil conferunt.Illorum igitur quas habere potui annotationes ſecutus ſum:ſed audio,iam inter tot & tam varia examina ordinum & religionũ Eccleſiæ Põtificiæ commiſſam eſſe confuſionẽ Theatinorum,qui à Paulo IV. originem habẽt,& Ieſuitarum, quorum fœtura alios habet autores. Vt igitur error iſte per ſatisfactionem fiat venialis,narrationẽ de origine & ratione inſtitutionis Ieſuitarum,ex grãdiloquis Andradii progymnaſmatis, ſimpliciter & breuiter hoc loco repetam. Miles quidam Ignatius Layola,in obſidione arcis Pompeiopolitanæ, altero crure bõbardæ ictu læſo, in altero grauiſſimo vulnere accepto, poſtea domo,patria,& quas habebat facultatib.deſertis, nouam inire vitæ auſteritatem & humilitatem conſtituit.Quia vero ad illam vitæ rationem,quam inire cogitabat, literarum cognitionem plurimum cõducere intelligebat;Lutetiam Pariſiorum ſe cõtulit,vbi per decem annos in ſtudiis verſatus,decem nouæ ſuæ religionis ſocios ſibi aſciuit. Exacto vero decennio,cum nouis recẽtis ſuæ religionis ſodalibus rediit in Hiſpaniam,anno Domini 1536.

Poſtea anno 1537. venerunt Romam, vt à Pontifice Romano facultatem impetrarent,ſacrę Hieroſolymæ loca peragrandi.Sed cum Turcicum cum Venetis bellum illud inſtitutum intercepiſſet,mutato conſilio conſtituerunt,ad docendas Eccleſias vitæ ſuę inſtitutũ conuertere.Venetiis igitur à legato Põtificio,ſeptem ex illis ſacris initiati ſunt,accepta facultate, vt libere vbique plebem docere, ſecretas peccatorum confeſſiones audire,& Sacramenta adminiſtrare poſſent.

Anno 1540.intercedente Cardinali Contareno,à Paulo III.petierunt, vt vitæ illud inſtitutum Pontificia autoritate cõfirmaret. Qui addita hac cautione,illud ratũ habuit,ne plures quã 60.viri ad eã ſocietatẽ adſcriberentur Sed cum poſtea animaduerterent,illã vitę rationẽ,ad reſtituendã & reſarciendam nutantẽ & labaſcentẽ Pontificiã Eccleſiã,prę cęteris ordinib. maxime idoneã eſſe; 1543.anno decreuit,ne vllis vel locorũ terminis vel perſonarũ numero, ſocietas hęc nomine Ieſu inſignata circũſcriberetur.Rationem vero inſtitutitionis hãc de ſcripto recitat Andradius: Quicunq; in ſocitate noſtra vult militare,& ſoli Domino, atq; Romano Põtifici,eius in terris vicario ſeruire,poſt ſolemne perpetuę caſtitatis votum,proponat ſibi in animo,ſe partem eſſe ſocietatis,ad hoc potiſſimum inſtitutæ,vt ad fidei propagationẽ,per publicas prędicationes, & nominatim per puerorum ac rudium in Chriſtianiſmo inſtitutionem,ac fidelium in cõfeſſionibus audiendis conſolationem præcipue intendat, &c.

Sub idem tempus Ignatius ille conſiderans Germaniam,quę à Põtifi-

cia ſede deſciuerat, non aliter poſſe ſub iugū Pontificium retrahi, quam per concionatores ad hoc idoneos; aliquos igitur ex ſuis ſodalib. in Germaniam emiſit. Qui cum facto periculo oſtendiſſent, ſe Eccleſiis Germaniæ ſua hypocriſi plus nocere, ſeu poſſe ſeu velle, quam reliquas omnes factitias Monachorū religiones: Ioānes Moronius Cardinalis, qui in ꝓxima Tridentina Synodo legatus fuit Pontificis, & Concilii præſes, conſilium communicauit cum Ignatio, quanto vſui eſſe poſſet Eccleſiæ pontificiæ, ſi Romæ ampliſſimum Collegium conſtrueretur, in quo maxima Germanorum adoleſcentium multitudo, in bonis literis & religione, ſumptibus Pontificis inſtitueretur, vt tandem in patriam redeuntes collapſam & conculcatā Pontificiam Religionem, ibi inſtaurare aliqua ex parte poſſent. Et illud opus agreſſi ſunt Ieſuitæ, anno Domini 1553. extructo tali Collegio Romæ non procul à Ieſuitarum Collegio. Illos vero adoleſcentes, narrat Andradius aſſumi in illud Collegiū non vt cooptentur tandem in ordinem Ieſuitarum; ſed ait, Ieſuitas tantum alendi illos, moderandi & inſtituendi curam gerere. & ad hunc laborē ſuſcipiendum, ſolum ſalutis Germaniæ deſiderio fuiſſe incitatos, vt ſcilicet ꝑ iſtos emiſſarios Germania ad gremium, vel ſi hoc nimium eſt, ad oſcula pedū Romani Pontificis paulatim reduceretur. De hac Ieſuitarum techna Andradius tam bene ſibi ſuiſque ominatur, quod inquit: Non dubito quin horum adoleſcentium opera & diligentia Germania præreptam ſibi fidei (ſcilicet Pontificiæ) lucem aliquando recuperet, &c.

Ioannes. Moronius.

Collegium à Ieſuitis Romæ inſtitutum anno 1553.

Et hoc eſt quod in libello meo antea dixeram, ſectam Ieſuitarum potiſſimum in perniciem Eccleſiarum Germaniæ creatam eſſe. Id vero Ioannes Alberus Ingolſtadenſis per inficiationem fortiter conabatur amoliri. Sed gratias agimus Andradio, qui totam rationem inſtitutionis huius ſectæ ſimpliciter & plane, ſine diſſimulatione nobis expoſuit, vt iam non opus ſit, vel ex rumoribus, vel ex coniecturis diuinare, quo conſilio Romana ſedes nouā hanc fœturam poſtremis hiſce mundi temporibus, orbi obtruſerit. Hanc igitur narrationem, exordio huius ſcripti inſerere volui, vt Ieſuitas aliqua cum gratia à me dimitterē. In hac enim reſponſione, non conſtitui cum ipſis, qui in publicum prodire verentur, agere, ſed cum Andradii argumēto mihi res erit. Cum enim hactenus variis artificiis rem ſuam tentarint & egerint Pontificii, iam poſt emiſſa ex Tridēto anathematum fulmina, ſubmiſerunt hominem, in quo grande & picturatum genus dicendi cum acerba & ſuperba maledicentia, ex æquo certaret, ſi hac forſan ratione Germanorū ſimplicitas poſſet vel faſcinari, vel Panico terrore ab agnita verbi diuini veritate proturbari. Video enim Andradium, cum in exordiis altiſſime repetitis, & in argumentationibus cum ſupercilio propoſitis, neſcio quid parturire putetur, nil tamē aliud pręſtare, quam quod reliquorum, qui hactenus Pontificiæ turpitudinis patroni fuerunt, fumos iam dudū luce Scripturæ diſcuſſos, acerba ſua & ſupercilioſe arroganti grandiloquētia, venditare nequicquam ſatagit. Inter legēdum enim, ſubinde veniebat in mentem, id quod Irenęus inquit: Inflatus cum ſupercilio incedit, gallinacei elationem habens. Et quod Poeta canit:

Andradii ſcriptio qualis.

Quid feret hic tanto dignum promiſſor hiatu?
Proiicit ampullas & ſeſquipedalia verba. &c.

Multas autem & graues habui cauſas, quod volui reſponſionem aliquam Andradio opponere, cū ad hoc certamen tam ſuperbe, & quidem ſatis contumelioſe me prouocet. Accedit, quod in decē illis Andradii libris multa ita poſita ſunt, quod tractatio illorum non poteſt nō vtiliter multa monere. Ne vero lectorem odioſa repetitione, & moleſta refutatione maledictorum Andradii inutiliter fatigarem, cogitaui reſponſionem

Cauſa oppoſita reſponſionis Andradio.

ſionem

ſionem potius de rebus ipſis inſtituẽdam eſſe, vt ita aliquid vtilitatis ex illa cõcertatione ad Eccleſiam, Deo bene iuuante, redire poſſet. Et exiſtimo, materiam reſponſionis diuinitus mihi oblatam & monſtratam eſſe. *Andradius.* Andradius enim præcipuam perſonam in deliberationibus Synodi Tridentinæ ſuſtinuit, & in ipſo Concilio libros ſuos aduerſus me cõſcripſit, idque hortatu & impulſu illorum quorum cõſilia, Patres Concilii, velut ex Apollinis Pythii, quod in fabulis eſt, oraculo edita cõplexi ſunt: hæc enim ſunt ipſius verba. Multa etiam in Decretis Concilii inuoluta, quę inter legendum vix aliquis ſuſpicari poſſet, ſatis craſſe explicat, ſicut ſuis locis monſtrabitur. Cum igitur eodem ferme tempore, maledicta Andradii, & decreta Concilii Tridẽtini accepiſſem: non dubitaui monſtratam mihi eſſe viam, quomodo inſtituenda eſſet reſponſio. Decreta enim Synodi, breuiter & nude propoſita ſunt, quæ vero fuerint deliberationes, ex quib. fundamentis & fontibus factæ deciſiones, quo artificio fabricata decreta, quem habeãt ſenſum & finem; Andradii explicationes aliquo modo oſtendent. *Ratio huius ſcripti.* Is enim Tridenti perſtitit, quouſque tandem Concilium perfectum & abſolutum fuit: & ibi in mediis Concilii actionib. explicationes ſuas cõfecit; & ſicut in ſeſſionibus ſub Pio IV. omnib. deliberationibus, ſi nõ præfuit, at certe interfuit: ita ſine dubio, illa etiã, quæ in præcedentibus ſeſſionib. agitata fuerunt, explorata habuit. Si igitur Andradii explicationes ad decreta Cõcilii, & vtrumque ad regulam Scripturæ contulero & examinauero: ex illa tractatione conſtituetur & prodibit Examẽ Decretorum Concilii Tridentini, quod aliquo cũ fructu Lectoris fieri poſſe arbitror. Atque hac ratione iudico, me cõmodiſſime ſimul aduerſario meo Andradio poſſe reſpondere, & maculas illas, quas maledictis ſuis, non tã meę q̃ Eccleſiarum noſtrarum veſti aſperſit, abſtergere & eluere. Quod ſi Lector viderit, me ſingula non eſſe perſecutum iuſta explicatione, meminerit, me examen tantũ, ea occaſione, quã ab Andradio mihi datã eſſe dixi, inſtituiſſe. Nec indignetur Andradius, quod pleraq; eius maledicta non iudicarim digna eſſe reſponſione, cum de rebus ipſis potiſſimum inſtituta ſit hæc noſtra συζήτησις.

Nolo autem hoc loco illa repetere, quæ hoc anno à noſtris editis publicis ſcriptis, toti orbi demonſtrata ſunt, propter quas cauſas Tridẽtinũ Concilium non agnoſcant pro vero, legitimo, libero & Chriſtiano, ſed intra metas examinis orationem continebo. Et illa potiſſimũ decreta examinanda proponam, quæ dogmata, de quibus hoc tempore cõtrouertitur, complectuntur. Quæ enim de reformatione fabulantur, in fine ita ſubiiciunt Pontificis arbitrio, vt illa non ſerio: ſed, quod dicitur, pro forma tractata fuiſſe ſignificent.

Conciliorum autoritas. Eſt quidem Cõciliorum ſaluberima autoritas in Eccleſia, ſicut Auguſtinus recte inquit, ſi ſcilicet ſecũdum regulam & normam ſacræ Scripturæ iudicent, & quando ſentẽtiam ſuam ex certis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis probãt, debet illis Eccleſia, tanquam voci cœleſti, ſumma cũ reuerentia obedientiam. Tunc enim locũ habet id, quod Chriſtus dicit: Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit me ſpernit. Sed nudus Cõcilii titulus exauditus, nõ debet nos ſtatim tãquam caput Gorgonis in ſaxa, trũcos & ſtipites conuertere, vt quæuis decreta ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, temere amplectamur. Scriptura enim affirmat, eſſe quædam Concilia malignantium, Pſalm. 22. quædam vanitatis, Pſal. 26. quædam impiorum, Pſal. 1. quorum cathedram Iere. cap. 15. ex pſalm. vocat conceſſum לצים quid à ludificatoria interpretatione nomẽ habent, qualia fuerunt impiorum Pontificum & Sacerdotum Concilia, cõtra Michæam, Ieremiam, contra Chriſtum & Apoſtolos. Habemus autẽ ſeueriſſima mãdata Dei, 1. Io. 4. Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate

ſpiritus

ſpiritus,nũ ex Deo ſint,quoniã multi Pſeudoproph. exierunt in mundũ·
1. Theſſ.5.Omnia probate,& eius quod bonum fuerit,tenaces eſtote·
Matth.7.Attendite à Pſeudoprophetis , &c.

Hieronymus.

Recte igitur fit,&ex mandato Dei neceſſario hoc faciendum eſt, vt decreta Conciliorum exigantur ad normam ſacræ Scripturæ,ſicut Hieronymi ſententia habet. Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ Canonicis literis prodita eſt,contra quam ſi quid ſtatuant Concilia , nefas duco. De re enim magna, & complectente ſalutem animarum agitur. Et tyrannis eſt vere Pontificia, poſtulare, vt ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, ſimpliciter aſſentiamur nudis decretis Concilii Tridẽtini , in quo idem fuit actor,reus & iudex, in cuius exordio, Scriptura Canonica ex gradu ſuo proturbatur, ne ſola ſit regula & norma iudicii.Iactitant quidem Pontificii,legem Martiani Imperatoris C.de ſumma Trinitate & fide Catholica:Ne quis in Synodo ſemel iudicata & recte diſpoſita,diſputando reuoluat,tumultus aut perfidiæ occaſionem inde quærẽs,ſed religioſiſſimus Imperator nullo modo voluit infinitam licentiam quiduis, extra,præter & contra verbum Dei fingendi & ſtatuendi, Conciliis concedere. Nec libertatem iudicandi,& diligentiã omnia probandi , à Deo Eccleſiæ conceſſam & mandatem,ſuo decreto voluiſſe abrogare & tollere,putandus eſt.Dicit enim,quæ recte diſpoſita ſunt,non eſſe diſputationibus reuoluẽda. Et in Actis Cõcilii Chalcedonenſis , vbi integrum Martiani decretum ponitur,hęc extant eius verba:Ceſſet iam prophana contentio; quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit, mendacium quærit: Inter nos vero ardua illa quæſtio controuertitur:An ea,quæ in Synodo Tridentina iudicata ſunt , recte ſint diſpoſita? An de controuerſiis horum temporum veritas ibi ſit reperta?Et his diſputationibus non quærimus tumultus, aut perfidiæ occaſionem , quod Imperator Martianus recte ꝓhibuit, ſed ſine ſeditione, ſine armis, ſola voce doctrinæ, iuxta normam ſcripturæ diuinitus patefactæ inquirimus, ne à vera viuifica fide,quam Auguſtinus ex Scripturis Canonicis conceptam eſſe dicit , prætextu Synodi ad perfidiam traditionum humanarũ abducamur Hanc inquiſitionem voce diuina Eccleſiæ conceſſam &mandatam, nulla creatura , vel debet vel poteſt inhibere aut damnare: Et ſi aduerſarius meus Andradius,qua eſt ſuperbia & acerbitate, hoc ipſum inſtitutũ examinãdi decreta Synodi Tridentinæ damnauerit: ipſo facto oſtendet, quam intollerabili tyrannide Eccleſiam premere, & fidei dominari conẽtur Pontificii.Si Conciliũ Tridentinũ decreta ſua recte diſpoſuit.ſi veritas ibi reperta eſt:nõ timebit ſibi ab inquiſitione , quæ ex ſcriptura inſtituitur,nec ægre illam feret.Veritas enim non fugit lucẽ,& eloquia Domini munda ſunt, quæ non verentur igne examinari,& vel ſeptuplum probari, Pſalm.12.Tertullianus in Apologetico eleganter dicit: Lex quæ probari ſe non vult, merito ſuſpecta eſt,& ſi nõ diſcuſſa & probata dominetur,improbata eſt,cum nulla lex ſibi ſoli conſcientiam ſuæ iuſtitiæ debeat,ſed eis,à quibus obſequium expectat.Quanto vero magis de Cõciliorum decretis,in cauſis fidei hoc verum eſt? Vetera Concilia non nuda tantum decreta , tanquã dictatoria & ἀνυπεύθυνα Eccleſiis obtruſerunt: ſed editis integris actionib. & iuſtis diſputationibus , ſimul oſtẽderunt, ex quibus fontibus & fundamentis falſa damnaſſent, & vera confirmaſſent: vt iudicatio Eccleſiæ eſſet facilior & manifeſtior: Sed Tridentini Areopagitæ nuda tantũ decreta,ſine rationibus , prætoria autoritate orbi Chriſtiano promulgant , & mox contradicentibus, imo ſaltem inquirentibus,ferrum & flammam propoſituri videntur. Hæc ſcilicet eſt compendiaria illa ratio , quam Canoniſtæ ſequuntur , vt Pontifex Romanus habeat voluntatem pro ratione in his quæ vult.

Lex Martiani.

Fides ex Scriptura concipitur.

Concilia.

Sed

Sed petimus dari nobis, vel ab inuitis, veniam, vt libertate voce diuina nobis conceſſa vtamur, ne cuiuis ſpiritui credamus, ſed omnia probemus; ipſis viciſſim liberum eſt, vt in noſtra, non ſicut conſueuerunt, epicherematis ex carnificum officinis, iuxta Hieronymi dictum petitis, ſed argumentis & teſtimoniis Scripturæ inquirant. Quod ſi factum fuerit, ſpero fore, vt hac ratione multa myſteria ex deliberationibus Synodi Tridentinæ in lucem ab aduerſariis educantur, niſi forſan pro ratione myſteriorũ occultanda, & ſilentio tegenda iudicabuntur, iuxta dictum: Qui male agit, odit lucem. Sed ad rem ipſam accedemus. Supra autem, quæ ſit inſtituti noſtri ratio, ſignificatum eſt. Ad dogmatica igitur properantes, reliqua præambula præteribimus: niſi quod velim Lectorem obiter huius admonitum, vt conſideret, qualia fuerint principia Tridentinæ Synodi.

Hieronymus.

Pontifex Paulus III in bulla indictionis, nundinationem indulgentiarum, titulo plenariæ remiſſionis peccatorum, gratis pro ſua liberalitate propoſuit illis, qui proceſſionibus interfuerint, qui eleemoſynam alicui pauperi elargiti fuerint, vel qui Dominicam orationem, cum ſalutatione Angelica quinquies recitauerint. Mox in ipſo ingreſſu Concilii in Litania, vbi ne vno quidem verbulo mentio fit interceſſionis Chriſti, pro vnico Mediatore Chriſto, omnes Angelos & Sanctos, mediatores, patronos & interceſſores ſubſtituerunt, ſubſecutus eſt Ambroſius Catharinus, qui in oratione in exordio Concilii habita, Chriſti matrem, ſociam eius appellat, quæ ſcilicet throno eius aſſideat, vt gratiam nobis impetret. Alius quidam in oratione ſua, voces Euangelicas, quæ ſoli filio Dei competunt, ad Romanum Pontificem ſcelerate detorquẽs exclamauit, Papa lux venit in mundum: vt ſcilicet nullum eſſet dubium, inter ipſa principia Synodi Tridentinæ, impleri id, quod Paulus vaticinatus eſt, 2. Theſſal. 2. hominem peccati, & filium perditionis, qui aduerſatur & extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, ſedere in templo Dei, oſtendentem ſe, tanquam ſit Deus. Ex his principiis iudicari poteſt, qualis expectandus ſit progreſſus & exitus. Impoſſibile enim eſt iuxta vſitatum dictum: Quæ malo inchoata ſunt principio, bono finiri exitu.

Recitentur igitur decreta quartæ Seſſionis Concilii Tridentini.

PRIMVM DECRETVM QVARTÆ SESSIOnis quinto Aprilis celebratæ, Concilii Tridentini. M.D.XLVI.

RECEPTIO ET NVMERATIO LIBRORVM ſacrorum, veteris & noui Teſtamenti.

Sacroſancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea tribus Apoſtolicæ ſedis Legatis, hoc ſibi ante omnia perpetuo proponẽs, vt ſublatis omnib. erroribus, puritas ipſa Euangelii in Eccleſia conſeruetur; quod promiſſum ante per Prophetas in Scripturis ſanctis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, proprio ore primum promulgauit, deinde per ſuos Apoſtolos, tanquam fontem omnis ſalutaris veritatis, & morum diſciplinæ, omni creaturæ prædicare iuſſit, perſpiciensque hanc veritatem & diſciplinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus, quæ ex ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ ad nos vſque peruenerunt, orthodoxorum Patrum exempla ſecuta, omnes libros, tam veteris quam noui Teſtamenti (cum vtriuſque vnus Deus ſit autor) nec non traditiones illas tum ad fi-

dem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus à Chriſto, vel à Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia catholica conſeruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia ſuſcipit ac veneratur. Sacrorum vero librorum indicem huic decreto aſcribendum cenſuit: ne cui dubitatio ſuboriri poſſit, quinam ſint, qui ab ipſa Synodo ſuſcipiantur. Sunt vero infra ſcripti Teſtamenti veteris; Quinque libri Moyſis, ſcilicet Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Deinde Ioſua, Iudicum, Ruth, Quatuor Regum, Paralipomenon duo, Eſdræ duo, primus ſcilicet & ſecundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Eſther, Iob, Pſalterium Dauidicum, centum quinquaginta Pſalmorum, Parabolæ Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Eſaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, ſcilicet Oſea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias. Duo Machabæorum, primus ſcilicet & ſecundus. Teſtamenti noui, Quatuor Euangelia, ſecundum Matthæum, Marcum, Lucam & Ioannem. Acta Apoſtolorum à Luca Euangeliſta conſcripta; quatuordecim Epiſtolæ beati Pauli Apoſtoli, ſcilicet ad Romanos, ad Corinthios duæ, ad Galatas, ad Epheſios ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, ad Theſſalonicenſes duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos. Petri Apoſtoli duæ, Ioannis Apoſtoli tres, Iacobi Apoſtoli vna, vna Iudæ Apoſtoli, Apocalypſis Ioannis Apoſtoli.

Si quis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit.

Omnes itaque intelligant, quo ordine & via ipſa Synodus poſt iactum fidei confeſſionis fundamentum, ſit progreſſura, & quibus potiſſimum teſtimoniis ac præſidiis, in confirmandis dogmatibus, & inſtaurandis in Eccleſia moribus ſit vſura.

SECVNDVM DECRETVM

Quarta ſeſſionis.

RECEPTIO VVLGATÆ EDITIONIS, & modus interpretandi & imprimendi ſacram Scripturam.

Inſuper eadem ſacroſancta Synodus conſiderans, non parum vtilitatis accedere poſſe Eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus, quæ circumferuntur, ſacrorum librorum, quænam authentica habenda ſit, innoteſcat: ſtatuit & declarat, vt hæc ipſa vetus & vulgata editio, quæ longo tot ſeculorum vſu in Eccleſia ipſa probata eſt in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus, pro authentica habeatur, & quod eam nemo reiicere quouis prætextu audeat vel præſumat.

CANON ALIVS.

Præterea ad coercenda petulantia ingenia, decreuit, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorqueat, aut contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet, ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſanctarum Scripturarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam ſcripturam ſacram interpretari audeat, etiamſi huiuſmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contra venerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure ſtatutis puniantur.

EXAMEN.

Et res ipſa, & totius orbis Chriſtiani iuſtiſſimę querelę à multis annis clamitant, in eccleſia Pontificia multum errorum in doctrinam, & varios abuſus in ritus eccleſiaſticos irrepſiſſe. Multorum igitur votis ſæpe expetitum; & diu expectatum fuit verum, legitimum, liberum, & Chriſtia-

num Concilium, in quo vera medicina his tantis malis adferretur, idque ex ſcriptura, quam Baſilius in principium primi pſalmi, à Spiritu ſancto conſcriptam eſſe ait, vt ſit communis medica animarum officina.

Scriptura. Baſilius.

Et in prima Seſſione Pontifex per ſuos legatos ſignificauit, Tridenti apertam eſſe Synodum (ſicut ipſi loquuntur) quam ſibi hoc propoſitum habere fingunt, vt ſublatis omnibus erroribus, puritas ipſa Euangelii, in Eccleſia conſeruetur. Bona ſane ſunt verba.

Conſtituit autem Synodus in principio, quibus potiſſimum teſtimoniis & præſidiis, in extirpandis hæreſibus, & confirmandis dogmatib. vti velit, fit & hoc recte exemplo & more purioris antiquitatis. Cuſanus enim de forma veterum vniuerſalium Synodorum, dicit morem fuiſſe, vt ſacra Euangelia ponerentur in medio Synodi, vt admonerentur, quibus præſidiis & armis contra errores, pro veritate dogmatum in conſiliis pugnandum eſſet. Quod in aliis etiam de religione diſputationib. ſolitum fieri Auguſtinus ſcribit, Epiſtola 163.

Auguſtinus. Conſtantinus Magnus.

Et nota eſt Conſtantini Magni memorabilis ſententia, qua ipſe Nicenam Synodum aperuit (ſicut nunc loquuntur Pontificii) Euangelici (inquit) libri ſunt, & Apoſtolici, antiquorumq; Prophetarum oracula: quæ nos manifeſte inſtruunt, quid ſentiendum ſit de rebus diuinis. Suſcipiamus igitur ex ſermonibus diuinitus inſpiratis, quæſtionum ſolutionem.

Tridentina igitur Synodus, quibuſnam præſidiis in confirmandis dogmatibus conſtituit ſe vſuram? Num Spiritus ſancti doctrina, quæ literis Canonicis, ſicut Hieronymus inquit, prodita eſt.

Hieronymus. Traditiones.

Nequaquam, inquiunt, Scriptura ſola regula & norma erit noſtri iudicii, ſed primo Traditiones, quę ſine ſcripto tantum ex conſuetudine lõngi temporis probationem habent, pari pietatis affectu ac reuerẽtia, ſicut ipſam Scripturam, ſuſcipiendas & venerandas conſtituunt. Secundo diſcrimen inter libros Scripturæ Canonicos & apocryphos, quod totius verę & purioris antiquitatis teſtimonia habet, conuellunt, abrogant & tollunt, vt ad confirmationem Eccleſiaſticorum dogmatum, par & eadẽ ſit autoritas librorum Canonicorum & apocryphorum. Tertio, Quia in veteri verſione ipſe ſenſus Scripturæ ſæpe nõ ſatis expreſſus, ſæpe etiam vitio deſcribentium deprauatus eſt, cõſtituunt vulgatam illam editionem habendam pro authentica, ita vt nemo eam in diſputationibus & expoſitionibus, quouis prætextu, etiamſi ſcilicet oſtendatur manifeſte diſcedere ab ipſis fontibus, audeat vel præſumat reiicere.

Scriptura libri quidã canonici, quidam apocryphi. Bibliorum vetus verſio.

Quia vero hiſce etiam præſidiis non ſatis fidunt Tridentini Patres, adiungunt Quartum, quod eſt fortiſſimum αἴτημα, penes ſe ſcilicet eſſe ius & autoritatem authenticæ interpretationis ſcripturarum: hoc eſt, ſicut Hoſius de expreſſo verbo Dei inquit: Si quis habeat interpretationem Romanæ Eccleſiæ, etiamſi non videat, quomodo cum textu vel conueniat, vel pugnet; habere tamen ipſiſſimum verbum Dei.

Exiſtimas igitur ne, optime Lector, Tridentinos Patres ex inductione terreni ſui Dei, Pontificis Romani, hoc propoſito conueniſſe, vt ſi errores aliquos in ipſorũ doctrina, in ritibus abuſus aliquos hęrere ex verbo Dei oſtenſum fuerit, parati ſint hæc ad normam Scripturę Canonicę corrigere & emendare? Nihil minus. Hæc ipſa enim quartę Seſſionis decreta ſonoram coram toto mundo edunt confeſſionem Pontificios in ſua Eccleſia, multa, imo pleraque talia habere, quæ Scripturæ Canonicæ teſtimoniis & præſidiis probare, confirmare & defendere nullo modo poſſunt. Ideo enim alia præſidia extra & præter ſcripturam cõquirunt, vt ſi teſtimoniis Scripturæ vrgeantur & oppugnentur, ne veritati cedere cogantur, ſed ad alia in hunc vſum diſpoſita præſidia, receptum & κρησφύγετα qualiacunque habere poſſint.

Illa vero præſidia extra, præter, imo contra Scripturam, tot & tam varia oportunis locis ita collocarunt & diſpoſuerunt, vt manifeſte ſignificent, ſe hoc animo conueniſſe, non vt ad normam Scripturæ aliquid corrigant, ſed vt qualeſcunque errores & abuſus, qui hactenus ex verbo Dei notati, reprehenſi & refutati ſunt, per alia præſidia, cõtra Scripturæ teſtimonia prætextu aliquo retinere, defendere, & Eccleſiæ ceruicibus imponere poſſint. Huc enim redeunt omnia illa, quę de variis ſuis præſidiis inter initia Synodi cõſtituerunt. Et potuiſſent paucis verbis totam rem abſoluere, ſi tantum in ipſo Synodi ingreſſu profeſſi eſſent, ſe ſimpliciter præſentem Eccleſiæ ſuæ ſtatum, qualis ille cunque eſt, velle retinere, & pertinaciter defendere, nec admiſſuros ſe, vt ex norma Scripturæ Canonicæ aliquid, quicquid illud ſit, corrigatur vel emendetur. Non igitur opus fuiſſet tot annorum ſumptibus, niſi iudicaſſent, prętextu & titulo Synodi, hominibus fucum eſſe faciendum.

Finis inſtituta Synodi Tridentinæ.

Tertullianus de reſurrectione carnis, quoſdam vocat Lucifugas Scripturarum. Iſte titulus nulli hominum generi melius cõuenit, quam congregationi Tridentinæ: Vſque adeo enim reformidant & fugiunt lucem Scripturæ, vt vix obiter credo pallido ore, & tremulis labris mentione facta Scripturæ Canonicæ, mox alia & quidem varia præſidia circumſpiciant, quorum tenebris ſe inuoluere poſſint, ſi ad lucem ſcripturæ protrahantur.

Tertullianus. Scripturarum Lucifugæ.

Sed ſingula hæc diligentius examinanda ſunt. Hoc enim tempore pręcipui loci communes Pontificiorum ſunt: de inſufficientia, obſcuritate & incertitudine Scripturæ. De traditionibus, & de pretoria auctoritate interpretationis. Animaduertũnt enim, ſe ante congreſſum deuictos eſſe ſi in has anguſtias copię ipſorum redigantur, vt nihil ſit recipiendum vel credendum, quod teſtimoniis Scripturę non poteſt oſtendi & probari, vtque in illis, quæ titulo vel traditionum, vel Patrum vel Conciliorum, prętenduntur, illud tantum, quod autoritati diuinarum Scripturarum congruit, accipiatur: quod vero non congruit, eadem facilitate cõtemnatur quod probatur iuxta Hieronymi dictum: vel vt (iuxta Auguſtini regulam) libere cum pace illorum, quorum nomina prętexuntur, reſpuatur.

DE SCRIPTVRA SACRA.

Tridentini Patres decreta ſua, ſine rationibus nude tantum, variis ſæpe generalitatibus inuoluta, proponunt. Quod ſi dignati fuiſſent etiam hoc publicare, ex quibus rationibus, fontibus & fundamentis decreta illa cõſtituiſſent, facilior eſſet ratio inquiſitionis & diiudicationis. Sed bene res habet. Aduerſarius enim meus Andradius, vna cum aliis Pontificiis ſcriptorib. multa talia myſteria, ſiue prudentes ſiue imprudentes in vulgus efferunt. Et adhibitis illorum declarationib. ratio examinis plana erit, ſicut hic locus de Scriptura, & ſequens de traditionib. manifeſte oſtendet. Mentionem facit 4. hæc Seſſio ſacrorum librorum, ſatis honorificam, & videri poſſet, hoc tantum velle, vnam & eandem eſſe doctrinam Euangelii, quam Apoſtoli primum voce tradiderunt, & poſtea libris ſcriptis complexi ſunt. Sed audiamus Andradium, qui ſecretorum Concilii gnarus eſt, ex quibus fundamentis, & quo artificio compoſitum ſit hoc decretum.

Decretorum Tridentinorum obſcuritas.

Scripſeram, Ieſuitis cum aliis Pontificiis hoc axioma commune eſſe, quod ſacra Scriptura ſit doctrina mutila, manca & imperfecta, eo quod non contineat omnia, quæ ad fidem moreſq; pie viuendi pertinent. Hic vero Andradius, Luſitanico cothurno aduerſus me inſurgit, vociferans qua poteſt acerbitate, de mendaciis & iniuriis. Et ego, cum hæc legerem,

mirabar, quæ eſſet cauſa, quod Andradius à contumelioſis illis vocibus, quas non ignorat à multis Pontificiis ſcriptorib multo durius in ſacram Scripturam coniectas eſſe, tantopere abhorreret. Cogitabam autem, forſan in Synodo Tridentina cœpit iam rectius & honorificentius de autoritate Scripturæ ſentire: quod ſi fieret, non ægre ſane ferrem, me hoc modo mendacii argui. Attente igitur cœpi ſequẽtia perlegere, nunquid Andradius, qui Synodi pars magna fuit, ſentiret & profiteretur, Doctrinam cœleſtem, quæ ad fidem & pietatem vitæ neceſſaria eſt, contineri in ſacra Scriptura omnem, totam, integram & perfectam. Sed inquit: nullo modo in Scriptura eſt tota comprehẽſa. Et fatetur, me, licet mutatis verbis, ſententiam tamen eandem, quæ Ieſuitarum & omnium Pontificiorum eſt, expreſſiſſe. Quid igitur tumultuatur? Quia, inquit, plebs cõcitari poſſet, ſi ſacra ſcriptura tam atrocibus & inuidioſis verbis inceſſatur. Magnas igitur gratias habemus Andradio, quod iam intelligere poſſumus, quare decretum Synodi Tridentinæ, cõtumelioſas illas voces, quas multi Scriptores Pontificii in ſacram Scripturam ſolent euomere, noluerit vſurpare, cum tamen in effectu ſententiam eandem confirmare & ſancire velit, ne ſcilicet plebs concitetur, ſi Scriptnra tam atrocibus & inuidioſis vocibus inceſſatur: & hæc de artificio compoſitionis decreti diligenter obſeruentur.

Scripturam quo conſilio voluerint appellare mancam.

Audiamus porro, quis ſit ſenſus hujus decreti de Scriptura, q̃ rationes agitatæ fuerint in deliberationibus, cum decretũ illud fabricandum eſſet. Andradius inquit, cum Chriſtus fragilitati memoriæ, Euangelio ſcripto ſuccurrendum putauit, ita breue compendium literis tradi voluit, vt pars maxima, tanquam magni pretii theſaurus traditionib. intimis Eccleſiæ viſceribus infixis, relicta fuerit. Et ex 31. cap. Ierem. (quod ipſi cum aliis Pontificiis ſcriptoribus commune eſt) probare contendit, doctrinæ noui Teſtamẽti, quæ à Chriſto proprio ore primum promulgata, & poſtea Spiritu ſancto dictante, ab Apoſtolis prædicata, & per totum orbem propagata eſt, hanc eſſe proprietatem, qua à doctrina veteris inſtrumẽti eam diſcerni Deus voluerit, ne vel tabulis lapideis comprehendatur, vel calamo & atramento literis conſignetur. Addit igitur, non factum eſſe ex mandato Chriſti, quod Euangeliſtæ & Apoſtoli literis quædã commendarint, prædicare enim iuſſit, nõ ſcribere. Ego vero hoc addo, quod ex loco Ieremiæ, ſicut à Pontificiis ille tractatur, ſine contradictione manifeſtiſſime ſequitur, contra verbum & voluntatem Dei factum eſſe, quod vel pauca quædam de doctrina noui Teſtamenti, calamo & atramento in literas ab Apoſtolis relata ſunt. Si enim vera ſunt, quæ Pontificii de loco Ieremiæ dicunt, voluntas & mandatum Dei erit, vt ſimpliciter nihil de doctrina noui Teſtamenti literis conſignetur, non enim dicit, partim chartis, partim mentibus inſcribendam eſſe nouam legem: ſed iuxta ipſorum ſententiam, Paulus ſimpliciter affirmabit, non eſſe atramento ſcribendam.

Habebimus ergo ſacros libros noui Teſtamenti, ſine voluntate & mandato Chriſti: imo contra verbum, voluntatem & mandatum Dei conſcriptos. Conflagret licet Andradius ſua acerbitate, certum tamẽ eſt, hæc ex ipſorum fundamentis manifeſtiſſime cõſequi, licet aliis verbis ſe inuoluat, ne ſcilicet plebs, ſicut Andradius inquit, concitetur, ſi tam inuidioſis verbis Scriptura inceſſatur. Et vt in pauca, quæ ꝓlixe ab ipſis diſputantur, contraham: hoc eſt, quod non ambabus tantum manibus, ſed toto corpore & omnibus neruis contendunt, Euangeliſtas & Apoſtolos nullo modo hoc conſilio ſcripſiſſe, vt propter poſteritatem ea, quæ ad fidẽ & mores pie viuẽdi neceſſaria ſunt, literis cõſignarent, vt ſcriptura illa eſſet canon, norma & regula fidei in Eccleſia: ſed fingũt lõge alias cauſas.

Scripturam volunt eſſe regulã fidei.

Andradius cum prolixe diſputaſſet, Chriſtum & Apoſtolos per tot annos multo plura prædicaſſe, quam quæ anguſtiis librorum noui Teſtamenti comprehendi potuerint: tandem cõcludit, multa eſſe credẽda, quæ ſcripta non ſunt, & propterea conſtantem Eccleſię ſententiam, Euangelii inſtar accipiendam & amplectendam eſſe. Pronunciat igitur normam, canonem ſeu regulam fidei exactiſſimam, non eſſe Scripturam, ſed Eccleſiæ iudicium. Addidit etiam, in piorum moribus Euãgelium multo clarius eſſe expreſſum, quam literarum monumentis ſit comprehenſum. Pighius de Eccleſ. Hierar. lib 1. cap. 2. dicit, Apoſtolos quædam conſcripſiſſe, non vt ſcripta illa præeſſent fidei & religioni noſtræ, ſed vt ſubeſſent potius. Et tandem concludit, Eccleſiæ auctoritatem, non ſolum non inferiorem, non ſolum parem, imo quodammodo & ſuperiorem & notiorem eſſe auctoritate Scripturæ. Siquidem eccleſia præcipuis ſcripturis canonicam impartita eſt auctoritatem, quã nec ex ſe, nec ex auctoribus ſuis habebant. Cap. 3. dicit, Apoſtolicas epiſtolas non Eccleſiæ catholicæ, ſed pro nata occaſione neceſſitatis vnius aut alterius Eccleſiarum particularium ſcriptas eſſe: ideo nõ eſſe opinãdum, Apoſtolum vniuerſis ſuis Epiſtolis voluiſſe comprehendere vniuerſa noſtræ fidei, Chriſtianæque doctrinæ præcepta & myſteria. Et addit Epiſtolam ad Philemonem, quia præter deprecationem pro ſeruo fugitiuo nihil prorſus continet, nõ eſſe in hoc ſcriptam à Paulo vt publice legeretur in catholica Chriſti Eccleſia. In fine inquit: Anathema ſunt, quicunque cõmuni receptæque ab antiquo obſeruationi & traditioni Eccleſiaſticæ cõtradicunt, tametſi nulli Scripturæ vel contradicant, vel aduerſentur. Cap. 4. hoc agit in re dubia, aut quacumque excitata controuerſia, ad fidem certitudinemq; faciendam, magis idoneam & efficaciorem eſſe Eccleſiaſticæ traditionis auctoritatem, quam ipſas ſcripturas. Rationem hanc aſſignat, quia clarior, magis aperta, & plane inflexibilis ſit traditio, cum contra Scripturæ plurimum frequenter obſcuritatis habeant, & ſe trahi accommodariq; in diuerſam, eamq;, quam quis ſecum ante præſumpſit, ſententiam, & eludi cauta expoſitione facile permittant. Proinde & Scripturarum certam inflexibilemq; amuſſim eſſe Eccleſiaſticæ traditionis communem ſententiam & in fine ita concludit. Si huius doctrinę memores fuiſſemus, hęreticos ſcilicet non eſſe informandos vel conuincendos ex Scripturis, (hęc enim ſunt eius verba) meliore ſane loco eſſent res noſtræ. Sed dum oſtẽtandi ingenij & eruditionis gratia cum Luthero in certamen deſcẽditur ſcripturarum, excitatum eſt hoc, quod proh dolor nunc videmus incendium, &c. Et ne recitandis ſingulorum Pontificiorum in ſacram Scripturam contumeliis longior ſim, ſumma huc redit, ſacram Scripturam non eſſe canonem, normam, amuſſim ſeu regulam, ad quam omnia, quæ de rebus fidei diſputantur, ſint exigẽda, idq; propter duas potiſſimum cauſas. I. Quia ſit inſufficiens, non complectens omnia, quæ ad fidem & vitę pietatem neceſſaria ſunt & ſufficiunt. II. Quia etiam in illis, quæ complectitur, ſit obſcura & ambigua tanquam naſus cereus, aut quaſi plumbea Lesbiæ ædificationis regula. & propterea dicunt, illam eſſe materiam litis non vocem iudicis; Præceptorem mutum, literam mortuam, imo occidentem, &c. Eccius iuxta morem ſuum vocat Euangelium nigrum, & Theologiam atramentariam. In hanc ergo ſententiam intelligẽdum eſt decretum quartæ Seſſionis Tridentinæ Synodi de Scriptura. Ex Andradio enim iam didicimus, ex quibus rationibus & fundamẽtis decretum illud hoc modo conſtitutum ſit. Supereſt iam, vt illud examinemus. Afferamus autem ad examen illud (iuxta Auguſtinum) non ſtateras doloſas, vbi appendamus, quod volumus, & quomodo volumus pro arbitrio noſtro dicentes: Hoc graue, hoc leue eſt: ſed afferamus diuinam ſtateram

Phigius.

Epiſtola Apoſtolorum.

Scripturarũ obſcuritatis flexibilitas.

Fidei regulã quare nolint eſſe ſcripturam.

de Scripturis ſanctis, tanquam de theſauris Dominicis, & illa quid ſit, grauius appendamus: imo non appendamus, ſed à Domino appenſa recognoſcamus. Hæc ſunt Auguſtini verba contra Donatiſt. lib. ſecundo, capite ſexto.

Res autem ſeria & magna agitur. Pontificii quidem petulantiam, & diſſentiendi libidinem, & neſcio, quæ alia odioſa nomina propterea nobis tribuunt: ſed Deus, qui inſpector eſt cordium, videt & nouit, nos diligentiam illam omnia probandi, ab ipſo nobis ſerio mandatam, ideo adhibere, ne quouis vento doctrinę circumferamur: ſed vt fides noſtra certum habeat fundamentum & firmamentum. Certum enim eſt, mundum in ſua ſapientia Deum non noviſſe, 1. Corinth. 1. ſed Deũ ipſum ſe & voluntatem ſuam, dato certo verbo, quod ingentibus miraculis confirmauit, generi humano pateſeciſſe. Et quidem, ſi vel Angeli eſſemus, vel inter Angelos verſaremur, nulla admodũ opus eſſet vel ſolicitudine vel circumſpectione, ne puritas pateſactæ doctrinæ cœleſtis vel adulteraretur, vel amitteretur. Sed tria valde magna obſtacula nobis obijciuntur. I. Verſamur in hoc mundo, cuius iudicium e diametro pugnat cum iudicio Spiritus ſancti in rebus fidei. II. Ratio noſtra extollit ſe contra agnitionem Dei: animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus, ſed ſtultitia ſunt ei. III. Diabolus eſt mendax, pater mendacii, & ſpiritus erroris. Et hinc fit, quod doctrina diuinitus pateſacta, nõ ſemper & vbique in hoc mundo manet pura & ſincera: ſed ſæpe deprauatur & corrumpitur, vel ſubſtitutis, quæ omnino falſa ſunt, vel admixto fermento, quod Paulus vocat καπηλεύειν, ſicut caupones vinum infuſa aqua adulterant: ita enim Græci interpretes, Eſaiæ 1. verbum illud vſurpant. Nec ſatis certum κριτήριον eſt, ſi prætendatur titulus ordinarii miniſterii: ſcriptum eſt enim Ieremiæ 14. Mendacia Prophetæ vaticinantur nomine meo, non miſi eos, non præcepi eis, neque locutus ſum ad eos, dolum cordis ſui vaticinatur. 3. Regum 22. Egrediar, & ero Spiritus mendax in ore omnium Prophetarum Regis, &c. Conſiderandum ergo eſt, qua ratione in tam ancipite diſcrimine, Deus omnibus temporibus Eccleſiæ ſuæ clementer proſpexerit, vt certum eſſet, quæ doctrina, vt indubitata, cœleſtis & diuina amplectenda eſſet, & qua norma quæuis corruptelæ, quæ fugiendæ eſſent agnoſci & diiudicari poſſent. Hæc autẽ conſideratio paulo altius repetenda eſt, vt in hiſtoria ſacra ab initio mundi obſeruare poſſimus, quam ſæpe & varie inſidiis Diaboli, mundi ſcandalis & rationis petulantia, adulterata & deprauata fuerit puritas verbi Dei: & econtra, quam paterna ſolicitudine Deus Eccleſiæ ſuæ de reſtitutione & conſeruatione puritatis verbi ſui contra mundi, carnis & Diaboli corruptelas proſpexerit. Et illas obſeruationes, ad haſce noſtras diſputationes accommodabimus. Quod enim Pontificii fabulantur, aliam, & plane diuerſam rationem conſeruandæ puritatis doctrinæ cœleſtis eſſe in nouo Teſtamento, ab ea, qua Deus vſus fuit in veteri, poſtea diluemus.

Doctrina Chriſtiana corruptioni facilis.

Doctrina qua amplectenda.

DE ORIGINE, CAVSA ET VSV
Scripturæ noui Teſtamenti.

TOta hæc diſputatio de ſacra Scriptura, videtur mihi nõ poſſe ſimplicius & rectius explicari, quam ſi conſtituatur de prima ſacræ Scripturæ origine, qua occaſione, propter quam cauſam, & in quem vſum primum inſtituta & tradita ſit à Deo: neque enim tempore noui Teſtamenti primum cœpit. Ex prima igitur origine iudicanda eſt: & ita pleræque

Pontifi-

Deus patefecit ſuam volūtatem.

Adam longæuus.

Pontificiorum obiectiones ſolide refutabuntur. Deus igitur ab initio mundi, & ante & poſt lapſum ex arcana ſua ſede, q̃ eſt lux inacceſſibilis, prodiens, ſe & voluntatem ſuam generi humano, dato certo verbo, & additis manifeſtis miraculis patefecit: vtq; doctrina illa diuinitus patefacta, viua voce propagari, & poſteritati quaſi per manus tradi poſſet: Deus Adamum cōſtituit, ætatis illius quaſi Epiſcopum: quem diuino teſtimonio, & auctoritate ornatum fuiſſe, non eſt dubiū, cui etiam tam lōgæuam vitam Deus cōceſſit, vt is ſuo teſtimonio puritatem doctrinæ cœleſtis à corruptelis vindicaret, & ſuos ab aſſuendis peregrinis opinionibus retraheret. Sed nō diu poſt patefactionē illam, Cain cū ſuo cœtu diſceſſit à puritate verbi Dei. Poſt mortem vero Adami, non tantum poſteritas Caini, verum etiam filii Elohim, qui traditiones doctrinę cœleſtis acceperant, corruperunt vias ſuas: in qua corruptione, abſque dubio pręcipua fuit adulteratio verbi Dei. Ita enim Deus inquit: Nō diſceptabit Spiritus meus in homine in perpetuum. Et cauſam addit: Quia caro ſunt, & figmentum cordis humani malū eſt. Fuit igitur doctrina cœleſtis in originali mundo, viua voce ſine ſcripto, quaſi per manus tradita: ſed quia cordis humani figmentum malum eſt, puritas verbi p traditiones viuæ vocis tandem, nō fideliter fuit cōſeruata, ſed corrupta & adulterata, imo tandem plane amiſſa. Dicit enim Deus: Non diſceptabit Spiritus meus in homine in perpetuū, &c. Ibi vero Deus peculiaribus reuelationibus ad Noe, additis ſtupēdis in diluuio miraculis, puritatē doctrinæ collapſam reſtituit, cōſeruauit, & pleniorem eius declarationem addidit, & ante & poſt diluuium. Et Noe illis miraculis cōfirmauit in pręconem iuſtitiæ, 2. Pet. 2 vt cuſtos eſſet puritatis doctrinæ, & illam viua voce per manus traderet poſteris. Et quidem cum Noe poſteritas in vniuerſas terras diſpergeretur, electa fuit poſteritas Sem, cuius cuſtodiæ traditio doctrinæ, cœleſtis commendaretur. Conſidera autem, quam bene & fideliter traditio doctrinæ cœleſtis in illa familia, quę tunc titulum verę Eccleſiæ gerebat, viua voce conſeruata fuerit. A confuſione enim linguarum vſq; ad Thare, cum gigneret Abraham, nondum ducenti anni tranſierant, & ſeruierunt Diis alienis, Thare pater Abraham, & Nahor, Ioſuæ 24. Non autem in vniuerſum abiiceruut & proculcarūt traditionem veræ doctrinæ, ſed admixto fermento eam corruperūt & adulterarunt ſicut hiſtoria Labā poſtea oſtendit Modicum autem fermenti, iuxta Paulum, totam maſſam corrumpit. Hæc obſeruanda ſunt, vt conſideretur, quam lubricam & incertam cuſtodiam & conſeruationem doctrinæ noui Teſtamenti, Pontificii conſtituant in traditionibus ſine ſcripto: cum quidē non habeamus nunc promiſſiones de nouis & peculiaribus reuelationibus, quales tunc fuerunt. Nunc ſunt poſtrema & delira tempora ſenectutis mundi: & poſtulatur, vt fundamentum doctrinæ cœleſtis in traditionibus, quales illę in hominum animis ſine ſcripto conſeruantur, conſtituamus: cum Scriptura nobis oſtendat, quam incerta fuerit cuſtodia verbi Dei, per traditiones in animis hominū ſeruatas primis illis viuidis, puerilibus & florentiſſimis mundi temporibus.

Fermētum doctrinæ.

Labani idolum.

Abraham.

Iacob.

Deus igitur tunc, cum traditiones adulteratæ eſſent & deprauatę, iterum per peculiares reuelationes Abrahæ factas, puritatem doctrinæ ſuæ inſtaurauit: quam plenius etiam declarauit, & Abrahamum Prophetam inſtituit. Geneſ. 20. Sequētibus etiam temporibus immediate cum Iſaac & Iacob loquutus, inſtauratam doctrinæ ſuæ ſinceritatem confirmauit, Iacob vero moriturus, depoſitum illud filiis ſuis, tanquam in teſtamēto relictum, diligenter quaſi per manus poſteris tradendum & conſeruandum commendauit. Et quam diu duodecim Patriarchæ filii Iacob ſuperſtites fuerunt, traditionem illam ſanæ doctrinæ incorruptā ſeruatam eſſe

veriſimile eſt. Sed à morte filiorum Iacob, vſque ad exitum ex Ægypto, vltra centum non multi anni interceſſerunt. Quam certo autem & fideliter intra tam breue temporis ſpacium puritas doctrinæ per traditiones conſeruata fuerit, Ezechiel oſtēdit cap. 20. vbi Deus inquit: Dixi ad eos Vnuſquiſque offenſiones oculorum ſuorum abiiciat. Et irritauerūt me. Vnusquiſque offenſiones oculorum ſuorum non proiecit, nec Idola Ægypti reliquerunt: & dixi, vt implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti. &c. Ibi vero ſicut antea etiam cum traditio non cōſeruaſſet depoſitū illud, Deus peculiaribus reuelationibus, additis multis ſtupendis miraculis, puritatem doctrinæ ſuæ per Moſen, ad veteres fontes Patriarcharum reuocauit: id quod ſcripito libri Geneſis manifeſte oſtendit.

Moſes.

Breuius quam pro rerum amplitudine complexus ſum hiſtoriam annorum ab initio mundi bis mille quadringentorum & quinquaginta quatuor: in quibus doctrina cœleſtis, voce diuina patefacta, fuit ꝓpagata & per manus tradita, ſine ſcriptura diuinitus inſpirata, ſola viua voce, ab iis, qui cœleſtibus reuelationib. ac aliis teſtimoniis diuinitus ad hoc conſtituti & confirmati fuerant. Oſtendimus autem, quam parum fideliter traditio illa, quæ à Patriarchis accepta erat, retenta & conſeruata fuerit à poſteris, ſæpius enim corruptam, adulteratam & deprauatam fuiſſe, Scriptura oſtendit, ab iis, qui traditiones illas à patribus acceptas cōſeruare, propagare, & aliis per manus tradere debebant. Qualis igitur ſit cuſtodia & conſeruatio doctrinæ cœleſtis, per traditiones apud poſteritatem, exempla illa oſtendunt. Viſum autem tunc Deo fuit, per nouas ſubinde & peculiares reuelationes, puritatem verbi ſui, quādo per traditiones adulterari cœperat, inſtaurare, confirmare, propagare & conſeruare. Quare vero illa, & non alia ratione tunc vti voluerit, noſtrum non eſt curioſius inquirere, neque enim omnium operum ſuorum rationes Deus nobis reddere tenetur.

Sed hoc dignum eſt conſideratione, cum per traditiones puritas doctrinæ non conſeruaretur, & Deus non vellet amplius illa ratione vti: vt exortis corruptelis per nouas ſubinde & peculiares reuelationes repeteret' inſtauraret, & cōſeruaret puritatē eius doctrinæ, quę ab initio mūdi Patriarchis patefacta & tradita fuerat, dignum inquā, eſt obſeruatione, quam aliam rationem tempore Moyſis ipſe inſtituerit & oſtēderit: vt ſcilicet ſcriptis, diuina auctoritate & teſtimonio ap͞pbatis & cōfirmatis, puritas doctrinæ cæleſtis propagaretur, & cōſeruaretur ne quæſtionibus aut controuerſiis de veteri genuina & pura Patriarcharū doctrina exortis, ſemper quærendæ & expectandæ eſſēt nouæ & peculiares reuelationes. Illa vero hiſtoria diligenter cōſideranda eſt. Vtiliter enim illuſtrabit & explicabit præſentem controuerſiam de ſacra Scriptura, mōſtrata prima eius origine. Oſtēdit autem hiſtoria, quod iudico præcipue eſſe obſeruandum, Deum non tantum inſtituiſſe, ſed ipſum ſuo facto & exemplo, cum primus verba Decalogi ſcripſit, initiaſſe, dedicaſſe & cōſecraſſe viam illam & rationem: vt per Scripturas diuinitus inſpiratas conſeruetur & retineatur doctrinę cœleſtis puritas. Ita prima origo ſacrę Scripturæ Deum ipſum habebit auctorem. Loquimur autē de Scripturis diuinitus inſpiratis. Nihil igitur diſputabimus de illis quæ Ioſeph. ante diluuium colūnis inciſa fuiſſe refert. Nec apocrypha ſcripta Henoch huc pertinent de quibus Hilarius in Pſ. 132. inquit: Quę libro legis nō continentur ne noſſe quidem debemus. Sunt qui opinantur, Moyſen hiſtoriam Iob apud Iethro ſocerum ſuum in terra Madian reperiſſe, & illā ſecum attuliſſe ad filios Iſrael in Ægyptum, vt exemplo Iob oppreſſiones Pharaonis patienter diſcerēt ferre, ſed hoc dicitur ſine certis teſtimoniis & Argumentis. Iudæi fabulantur, librū Geneſis à Moyſe cōſcriptū fuiſſe,

Scriptura auctor & origo.
Ioſephus.
Henoch.
Hilarius.
Iob,

priuſquam

priuſquam Deus verba Decalogi ſcriberet: propterea quod Exodi 24. fit mentio voluminis fœderis, ante allatas tabulas Decalogi. Sed nō animaduertunt, multa per anticipationem, ſeu per ὕστερον πρότερον in hiſtoria ſacra dici: volumen enim illud, cuius mentio fit Exod. 24. fuit liber veteris Teſtamenti, quod Deus in monte Sina pepigit cum filiis Iſraël: ſicut manifeſte ſcriptum eſt, Hebr. 9. Sed Exod. 24. cum Deus verba Decalogi ſcriberet in tabulis, Moyſes nondum ſcripſerat volumen fœderis, ſed tunc primum accipit mandatum ſcribendi. Nullum igitur dubium eſt, quæ Exodi 24. de ſcriptione & dedicatione voluminis fœderis referuntur, geſta eſſe poſtea, quæ Exod. 34. deſcribuntur, ita vt Deus Decalogum prius ſcripſerit in tabulis, quam Moyſes ſuos libros conſcriberet. Non ignoro, varia diſputari de libro bellorum Domini, cuius Moyſes mentionem facit, Num. 21. Vtitur enim futuro tempore: Dicetur in libro bellorum Domini, quod geſtum eſt in mari rubro Et quod Ioſue 10. citatur liber iuſtorum, nō poteſt eſſe liber aliquis antediluuianus: agitur enim de hiſtoria, quæ ſub Ioſua accidit. Nec Iudæorum ſiue fabulas, ſiue ænigmata moror, quod lex ante conditionem mundi ſcripta fuerit literis igneis, nigris in dorſo ignis candidi, neq; ciuitas, quaſi vniuerſitas librorum apud Cananitas Ioſue 15. huc pertinet. Nobis enim de libris Scripturæ diuinitus inſpiratæ, quos ad poſteritatem Deus peruenire & conſeruari voluit, diſputatio eſt.

Liber bellorum Domini.

Et hęc eo recitaui, vt obſeruetur ex ſcripturis diuinitus inſpiratis, quas ad poſteritatem Deus conſeruari & extare voluit, nihil ſcriptū fuiſſe ante tabulas Decalogi, Dei digitis cōſcriptas. Multum enim facit ad dignitatem & auctoritatem ſacræ Scripturæ illuſtrandam, quod Deus ipſe rationem comprehendendi literis doctrinam cœleſtem, non tantum inſtituit & mandauit, ſed quod illam primus, ſcriptis verbis Decalogi ſuis digitis initiauit, dedicauit & conſecrauit. Si enim ab hominibus primum ſcriptio ſacrorum librorū inchoata fuiſſet, potuiſſet opponi præſcriptio plus quam bis mille annorum: vbi in melioribus mundi temporibus, & inter præſtantiſſimos Patriarchas, ſine ſcripto, viua voce tradita fuit doctrina verbi diuini. Deus igitur ipſe, ſuis digitis fecit initium ſcribendi: vt oſtenderet, quantum huic rationi, vt doctrinę puritas ad poſteritatem ſcriptis conſeruetur, tribuendum ſit, quod vero Tabulas lapideas ſumpſit, in quibus verba Decalogi ſcripſit, alia eſt ratio, quę explicatur, 1. Corinth. 3. Ne vero ea, quæ per homines Dei, miraculis & teſtimoniis diuinis ad hoc ornatos, vel conſcriberentur, vel conſcripta comprobarentur, minoris vel nullius ad confirmationem dogmatum, & refutationem corruptelarum, auctoritatis haberentur, noluit Deus ipſe totam legem conſcribere, ſed ſcriptis verbis Decalogi, Moyſi mandatum dedit, vt reliqua ex ore eius conſcriberet. Et vt populus Dei certus eſſet, Scripturam illam Moyſis non humana voluntate allatam, ſed diuinitus inſpiratam eſſe: Deus valde multis ſtupendis miraculis teſtimonio Moyſis auctoritatem conciliauit, & ante ſcriptionem, & poſt, & in ipſa ſcriptione.

Scriptura auctoritas & dignitas.

Moyſis auctoritas confirmata.

Duo igitur hactenus ex vetuſtiſſima hiſtoria ſacra monſtrauimus. I. Puritatem doctrinæ cœleſtis, per traditiones viuæ vocis nō fuiſſe ſemper & vbiq; conſeruatam, ſed ſæpius corruptam & adulteratam. II. Ne vero nouis ſemper & peculiaribus, ad inſtaurandam & retinendam doctrinæ puritatem, opus eſſet reuelationibus; Deum ſub Moyſe inſtituiſſe aliam rationem: vt ſcilicet ſcripto comprehenderetur doctrina verbi Dei. Et hæc eſt prima origo Scripturæ: qua monſtrata; ſupereſt vt porro conſideretur, quem Scripturæ vſum, quam dignitatem & auctoritatē Deus ipſe eſſe voluerit. Et quia hiſtoria manifeſta eſt, nuda annotatione locorum contenti erimus. Complexus eſt autem Moyſes quatuor libris,

Moyſis ſcripta.

non tantum hiſtoriam ſui temporis eductionis ex Ægypto, & quæ per quadraginta annos in deſerto geſta ſunt: ſed præcipuum eius conſilium fuit, conſcribere doctrinam legis, quam Deus in monte Sina in deſerto, populo Iſrael tradidit. Præterea in primo libro complexus eſt capita doctrinæ & fidei Patriarcharum, quam ab initio mundi, ad ſua ferme tempora, ex ipſius Dei pateſactione traditam acceperant, & profeſſi fuerant. Et tabulas quidem Decalogi, ipſius Dei manu ſcriptas, in arcam fœderis, quæ in loco tabernaculi ſanctiſſimo erat, imponi Deus iuſſit: Moyſes vero ſua ſcripta, inſpiratione diuina conſignata, collocari iuſſit in latere arcæ, Deut. 31. Et eius depoſiti cuſtodiam & conſeruationem commendauit Sacerdotibus, filiis Leui, qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis ſenioribus Iſrael. Conſtituit etiam, vt Rex exemplar legis, ex illo quod coram facie Sacerdotum & Leuitarum erat deſcriptum, ſecum haberet, ne declinaret in partem vel dexteram vel ſiniſtram, Deut. 17. Et mandauit, vt vulgus etiam in poſtibus, in ianuis, in limine, in oſtiis verba illa ſcriberet, Deut. 6. & 11.

Scriptura vſus.

Vſum etiam expreſſe oſtendit, Deuteron. 31. vbi præcipit, vt legatur coram toto Iſrael, tam viris, quam mulieribus, paruulis & aduenis, vt audientes diſcant, cuſtodiant & impleant omnes ſermones legis huius: filii quoque eorum, qui nunc ignorant, vt audire poſſint, &c. Et in fine inquit: Ponite librum iſtum in latere arcæ fœderis, vt ſit tibi contra te in teſtimonium. Noui enim quod poſt mortem meam declinabitis de via, quam præcepi vobis.

Hæc Scripturæ teſtimonia oſtendunt, quomodo poſt conſcriptos ſacros illos libros, Eccleſia filiorum Iſrael fuerit columna & firmamẽtum veritatis, quia ſcilicet ipſis concredita fuerunt eloquia Dei, Rom. 3. Non autem ita, vt vel quiduis arbitratu ſuo ſtatuere, vel ex traditionibus non ſcriptis pro fidei dogmatibus, alia & diuerſa ab illis, quæ conſcripta erãt, obtrudere poſſent Eccleſiæ: ſed quia cuſtodes eſſe debeant Scripturæ, in qua Deus ſua inſpiratione doctrinam cœleſtem, & quæ ab initio mundi Patriarchis tradita, in Eccleſia ſonuerat, & quæ Moyſi patefacta fuerat, literis comprehendi curarat, non vt libri ſancti in angulo tabernaculi ſepulti iacerent, ſed ita vt quærentibus aut ignorantibus, quæ doctrina Patriarchis, quæ Moyſi eſſet diuinitus patefacta & tradita, oſtenderent ex illa Scriptura, veram, genuinam & puram doctrinæ cœleſtis vocem. Et ſi declinaſſent à mandatis Dei, vt Scriptura illa eſſet teſtimonium, Deut 31. Ideo enim iubebat Moyſes deſcribi exemplar legis, vt eſſet canon, norma & regula, ne declinaretur vel in dexteram, vel in ſiniſtram partem, Deut. 17. Et valde illuſtri magnificentia, Deus illam verbi ſui cuſtodiam ornauit & commendauit extructione, portatione & circumſeruatione ſplendidiſſimi tabernaculi.

Scriptura oſtendit, quæ doctrina ſit falſa.

Noæ poſteritas.

Adiiciatur vero & hæc obſeruatio. Reliqua Noæ poſteritas per vniuerſas terras diſperſa, ſine dubio ex relatione maiorum, per ſucceſſionẽ multa ex traditionibus Patrũ, licet fermentata, retinuerat: ſicut poſteris etiam temporibus talia veſtigia traditionũ, licet valde deprauata in gentium religionibus deprehenſa & notata ſunt à ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Et non eſt dubium, ipſos cum non minus videri vellent, habere verbum Dei, quam filii Iſrael, magnifice oppoſuiſſe titulos & prætextum traditionũ, ab ipſis Patriarchis acceptarum. Quod ſi tunc habuiſſent aduocatum, Andradio, Pighio, aut Lindano ſimilem, næ illi contumelioſe eluſiſſent magnificum illud inſtitutũ Dei, de Scriptura per Moyſen tradita. Quid enim? Num veriſimile eſt, Patriarchas & ante & poſt diluuium, quibus longiſſima vita conceſſa fuit, intra bis mille & trecentos annos vſq; ad mortem Ioſeph, nõ plura verba feciſſe de doctrina diuinitus

pate-

patefacta, quam quæ paucis & anguſtis illis primi libri Moyſis paginis cōprehenſa ſunt? Atqui non minus fuit verbum Dei, quod illi à Deo acceptum, frequētius & multo pluribus verbis tractarunt, quā illud, quod à Moyſe in primo libro de doctrina & fide Patriarcharum, breuiſſime cōſcriptū eſt. Nec exiſtimādum eſt, tam parui momenti illa fuiſſe, quæ Patriarchæ plenius tractarūt, vt facile negligi poſſint: modo illa teneamus quæ Moyſes ſcripto complexus. Et quid eſt, quod noſtro tempore cōtra Scripturę auctoritatem, pro traditionibus à Pontificiis affertur, quod nō potuiſſent etiam prętendere poſteri Cham & Iaphet, qui religionem ſuam, cum ex Scriptura non poſſent, titulo traditionum tuebantur. Nam & illud, quod Pighius de Epiſtola ad Philemonē calumniatur, poſſet de libro Moyſis dici, longe maiora myſteria fuiſſe in Patriarcharum doctrina, quam quæ Moyſes narrat de ouibus, de ſeruorum rixis, de mulierū contentionibus, & ſimilibus. Sed vna & ſimplex tunc fuit reſponſio, verum eſſe, quod intra tam multos annos, Patriarchę longe plura verba fecerint de doctrina cœleſti, quam quæ vno tam anguſto libro Moyſis potuerint comprehendi. Sed ex omnibus illis, quæ Patriarchæ & fecerunt, & docuerunt diuina inſpiratione, illa electa eſſe vt conſcriberentur, quę ad fidem & mores pie viuendi, poſteritati ſufficere iudicata ſunt. Et huius iudicii ſeu ſelectionis, Deum ipſum eſſe auctorem, nullum eſt dubium. Quæ enim Moyſes in 1. cap. ante creationem hominis facta & dicta eſſe ſcribit, à nullo homine, ſed ex ſolius Dei reuelatione cognoſcere potuit. Certum igitur eſt, quod ne Pontificios quidem negaturos arbitror, ea quæ de Patriarcharum doctrina & fide Deus poſteritati neceſſaria iudicauit, comprehenſa eſſe ſcriptis Moyſis. Et ſane non eſt dubium, in memoria piorum hęſiſſe tunc adhuc narrationes quaſdam, nec falſas, nec vanas de ſermonibus Patriarcharum. Sed illas oportuit nec contrarias, nec diuerſas, ſed conſentaneas fuiſſe illis, quæ Moyſes ſcripſit, ita vt ſcriptura Moyſis regula & amuſſis eſſet, ad quam exigerentur & examinarentur, quæcunque de Patriarcharum & Moyſis doctrina dicerentur. Hanc collationem ideo inſtitui: oſtēdit enim ex ipſa prima origine Scripturæ, refutationem omnium argumentorum, quæ nunc à Pontificiis pro traditionibus contra Scripturam nectuntur, & quidem talem refutationem, quam ipſi admittere & vſurpare coguntur, quando de ſcriptis veteris Teſtamenti diſputatio eſt. Quod vero fingunt, aliam eſſe rationem ſcriptorum noui Teſtamenti, poſtea refutabimus.

Cham. Iaphet.

Scriptura Moyſis.

Et hæc de prima Scripturæ origine, potiſſimum huc pertinent. Reliqua igitur de doctrina & Scriptura veteris Teſtamenti, breuiter perſtringemus.

Poſt Moyſen enim Deus ſubinde excitauit Prophetas, quorū doctrinę & Teſtimonio ingentibus miraculis fidem & auctoritatem conciliauit, ſicut hiſtoria Eliæ & Eliſæi manifeſte oſtendit. Et ad Ioſue Deus dicit, cap. 3. Hodie incipiam te exaltare coram omni Iſrael, vt ſciant, ſicut cum Moyſe fui, ita & tecū ſum. Illi vero licet miraculis eſſent confirmati, non tamen habebant poteſtatem, vt de doctrina Patriarcharum & Moyſis, alia diuerſa aut contraria aſſererent aut ſtatuerent, quam quæ in libris Moyſis conſignata erant: ſed ex diuina reuelatione addebant interpretationes illuſtriores, prout Lucifer noui Teſtamenti magis magiſq; appropinquabat. Totius vero ſuæ doctrinæ ſummā & capita, quantū Deus poſteritati neceſſarium iudicabat, ipſi conſcribebant: quæ conſcripta, ad ſacros Moyſis libros, hoc eſt in latere arcæ collocabantur. Ita enim de Ioſue cap. 24. ſcriptum eſt, quod omnia verba ſua ſcripſerit in volumine legis Domini, quod poſitum erat in latere arcæ fœderis, Deuter. 31. Et 1. Reg. 30. Samuel legem regni ſcripſit in libro, & repoſuit coram Domino:

Prophetarum doctrina.

hoc eſt, vbi arca fœderis erat. Eſa 30. Deus dicit Prophetæ: Nunc ingreſſus ſcribe ſuper tabulã, & in libro diligẽter exara illud, & erit in die nouiſſimo vſque in æternum. Et quomodo Prophetæ ſoliti fuerint capita doctrinæ ſuæ, quæ Dei inſpiratione ad poſteritatem peruenire debebãt, conſcribere, colligi poteſt ex 2. cap. Habacuc: Scribe viſionem, & explana eam ſuper tabulam, vt percurrat qui legerit eam. Et Eſa. 8. Sume tibi librum, & ſcribe in eo ſtylo hominis. Similia exempla extant apud Ieremiam, cap. 36. 45. 51.

Et hoc modo conſtitutus eſt Canon Scripturæ Propheticæ. Nam Ezech. 43. de Pſeudoprophetis dicitur: in Scriptura Iſrael non ſcribentur. Sed de Canone Scripturæ poſtea dicendum erit.

Dei ſolicitudo pro doctrina vera conſeruatione.

Hæc narratio de temporibus Prophetarũ, quam breuitatis ſtudio obiter attingere magis quam explicare volui, liquido oſtẽdit, quam paterna ſolicitudine Deus eccleſiæ ſuæ proſpexerit; vt poſteritas doctrinam Propheticam, ſine fermento, ſine adulteratione & deprauatione, genuinam, puram & ſinceram habere, conſeruare & propagare poſſet. Scripto enim illam comprehendi voluit, ne peregrina & adulterina Eccleſiæ obtruderentur, hoc titulo, quaſi à Prophetis tradita & accepta eſſent. Quod ſi obiiciatur, Eſaiam in curriculo miniſterii ſui, per annos 80. certe plura prædicaſſe, quam quæ 66. anguſtis illis, quę extant ſectionibus, cõprehendantur: quod idem de reliquis Prophetis, quorũ vel nulla plane extãt ſcripta, vel quæ extiterunt, interciderũt, plauſibilius obiici poteſt. Et certe, æque fuit verbum Dei, pari reuerentia amplectendum, quod prædicatum eſt, & quod ſcriptum eſt. Reſponſio autem firma & vera hæc eſt: Quæ ex Prophetarum doctrina Deus ad fidem & pietatem poſteritatis neceſſaria iudicauit, ea conſcribi curauit, & ad poſteritatem conſeruauit. Hoc argumentum ideo toties repeto, vt Pontificii videant, quale habeant fundamẽtum in ſuis obiectionibus. Negare enim nec poſſunt, nec audent id quod veriſſimũ eſt: licet plura fuerint tradita à Patriarchis Moyſe & Prophetis, quam ſcripta ſunt: contineri tamen in Scriptura veteris Teſtamenti omniá, quæ de Patriarcharum, Moyſis & Prophetarum doctrina Deus neceſſariũ iudicauit poſteritatem ſcire. Coguntur & hoc aduerſarii concedere; Quæcunque, quocunq; etiam titulo à Iudæis afferuntur, examinanda & exigenda eſſe ad normam illius Scripturæ, vt quę ei conſentanea ſunt probentur: quæ vero peregrina ſunt, aut diſſentiũt, reprobentur.

Iudaeorum doctrina ad quam normam examinanda.

Conſtat enim de doctrina veteris Teſtamenti nihil eſſe admittendum aut recipiendum, quod ex ſcripturis illius nõ poteſt probari, non obſtantibus quibuſuis argumentis de traditionibus. Fundamẽta vero huius veriſſimæ ſententiæ, monſtrabunt nobis poſtea viam ad refutandas & ſubuertẽdas omnes obiectiones Pontificiorũ de Traditionibus. Chriſtus enim & Apoſtoli in nouo Teſtamẽto, quando allegãt Prophetas aliquid dixiſſe, Deum locutum per os Prophetarum, quando nominãt ſermonem Propheticum, non ablegant nos ad tacitas ſine ſcripto traditiones, ſed ea, quæ in ſcriptura extant, intelligunt. Lindanus, totius Pontificiæ religionis panopliam in eo conſtituit, quod Petrus dicit, Verbum Dei eſt, quod prædicatũ eſt vobis. Sed Apoſtoli per tot annos plura prædicauerunt, quã quę anguſto codice noui teſtamenti cõprehendi potuerunt. Plura ergo in nouo Teſtamento ſunt credenda, quam quæ ſcriptis Apoſtolicis continẽtur. Sed idem & eadem etiam ratione de doctrina veteris teſtamenti dici poſſet; ſæpius enim occurrunt in veteri Teſtamento illæ voces: Auribus noſtris audiuimus, Patres noſtri nunciauerunt nobis, tradiderunt illa filiis poſt ſe, &c. Et non eſt dubium, multa ex concionibus & ſermonibus Prophetarum, in piorum animis conſeruata, & poſteris communicata fuiſſe. Num vero propterea, extra & præter

Scriptu-

Scripturam veteris Teſtamenti, fabulæ Talmudicæ recipiendæ erunt? Nos vero potius ſequamur vere piorum iudicium,qui tempore Prophetarum fuerunt:inde enim ſolutionem obiectionis intelligemus.

Scriptura iudicium in controuerſiis audiendum.

Motis enim controuerſiis,& exortis corruptelis,ſimpliciter propoſuerunt normam Scripturæ.Ita cum tempore Achas,remoto altari Domini, & ſubſtituto Damaſceno,triſtiſſimæ regnarent corruptelæ,quæ titulo & prætextu reuelationum proponebantur, Eſa.cap.8.ſimpliciter dicit: Ad legem & ad teſtimonium, quod ſi non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.Videt & agnoſcit lector, quomodo Scriptura in veteri Teſtamento vſurpata fuerit pro norma,canone,amuſſi,& regula certiſſima in controuerſiis de doctrina:ſicut ſupra ex Moyſe oſtendimus,in hunc vſum illam conſcriptam fuiſſe.Et Ioſaphat religionem collapſam, & ſuperſtitionibus contaminatam inſtauraturus,ſcribitur eam reuocaſſe ad primas Dauid patris ſui. Sed audi,iuxta quam regulam & normam corruptelæ abiectæ,& puritas doctrinæ patrũ reſtituta fuerit. 2. Para.17. Miſit de Principibus ſuis,de Sacerdotibus & Leuitis,qui docerẽt populum in Iuda,habentes librum legis Domini,& circũibant cunctas vrbes Iuda, ac erudiebant populum. Ezechias etiam, corruptelas doctrinæ & cultus diuini ab Achas inuectas eliminaturus,operatus eſt rectum & verum coram Domino,iuxta legem,2.Parali.31.& iuxta diſpoſitionem Dauid,ſiquidem Domini præceptum fuit per manum Prophetarum eius,Et memorabile eſt, cum Manaſſes & Ammon populum à vera Patrum religione ad Idolatriam abducere vellent, librum legis Domini abſcõderũt ne ſingulis ſeptenniis populo prælegeretur, ſicut Moyſes conſtituerat, ſub Ioſia enim Helcias Sacerdos librum legis Domini, qui per manum Moyſis datus fuerat,inuenit in ruinis templi,cum reficerentur.Et Ioſias conuocatis vniuerſis ſenioribus, Sacerdotibus, Leuitis, & omni populo, à minimo vſque ad maximum, legit omnia verba voluminis, & percuſſit fœdus coram Domino,adiurauitque omnem populum,vt facerẽt quæ ſcripta ſunt in volumine illo quod legerat.Et hæc fuit norma, iuxta quam repurgauit doctrinam & cultum templi.In hanc ſententiam in hiſtoria Iudicũ de corruptelis doctrinæ & cultus diuini, aliquoties ſcribitur:In illo tempore non erat rex in Iſrael, ſed quiſque quod ſibi rectum videbatur faciebat;Rex enim iuſſus erat, Deu.17.exemplar legis diuinæ ſemper ſecum habere,in illũ vſum, ſicut de Ioſaphat, Ezechia & Ioſia iã dictum eſt. Et cum Ioas in regnum inauguratur, adhibetur ceremonia pulcherima, 2.Par.23.Impoſito enim diadẽate, traditur ipſi teſtimoniũ legis & ita vngitur in regem. Et ſumma, quando Prophetæ arguunt populum de corruptelis doctrinæ, dicunt diſceſſionem factam eſſe à lege Domini:quæ certa ſcriptura comprehenſa fuit.

Illuſtre etiam eſt exemplũ in Eſdra, quomodo errores & abuſus, qui multi irrepſerant per tempora exilii, ad normam Scripturæ correxerint & emẽdarint.Ex hac etiam norma Paulus coram Rege Agrippa, probat ſe nihil falſi aut peregrini docere.Actor.26. Nihil docens extra ea, quæ Moyſes & Prophetæ prænunciauerunt.Abraham etiam diuitem à peculiaribus reuelationibus, mittit ad audiendum Moyſen & Prophetas. Et ne quis de traditionib.non ſcriptis hoc intelligat,Chriſtus Lu.24 cũ teſtimonia doctrinæ Patrum & Prophetarum ab initio mundi proferre vellet,Scripturam intepretatur,& inquit: Ita ſcriptum eſt. Et hoc teſtimonium diligenter conſiderandum eſt.Ingreſſus iam erat Chriſtus in gloriam ſuam per reſurrectionem, & potuiſſet multa commemorare de Patriarcharum & Prophetarum veris traditionibus non ſcriptis: ipſe enim eſt perſona illa,quæ cum Patribus locuta fuit,ſed ea tantum quæ ſcripta ſunt,affert,Voluit enim comprobare in illis,quæ de doctrina Patriarcha

Scripturam commendat Chriſtus.

rum

Scriptura eſt norma dogmatum.

rum & Prophetarum ſcripta ſunt, contineri omnia quæ neceſſaria ſunt, & ſufficiunt, quando quæritur, quæ fuerit doctrina & fides Patriarcharum & Prophetarum. Et norma illa Scripturæ veteris Teſtamenti, tanti fuit authoritatis ad comprobationem & confirmationem dogmatum quod Chriſtus ipſe doctrinam ſuam teſtimoniis Scripturæ veteris Teſtamenti probare non erubeſcit. Paulus Rom. 1. confirmat ſe prædicare Euangelium, quod per Prophetas in ſcripturis ſanctis promiſſum fuit. Et Act. 17. Prędicatio Apoſtolorum ad Scripturas examinatur, an recte ſe habeat. Et hoc examen laudatur à Spiritu ſancto.

Sed iam dudum pręſentio, Andradium exclamaturum, peregrinam eſſe hanc diſputationem: neque enim quæſtionem eſſe de libris veteris Teſtamenti, ſed de Scriptura noui Teſtamenti. Ego vero nō ignoro, quare ſoleant præcedere commemorationem de vſu & authoritate Scripturæ veteris Teſtamenti: ſentiūt enim ex nuda illa commemoratione, omnia ſua argumenta, quæ contra Scripturam noui Teſtamenti cumulant, labefactari & infringi. Et propter hanc cauſam paulo altius volui repetere hanc commemorationem, de prima origine Scripturæ ſacræ. Non enim in nouo Teſtamento ab Apoſtolis primum ratio illa, vt doctrina cœleſtis literis commendetur, inuenta & inſtituta eſt: ſed rationem illam acceperunt à veteribus, & ea vſi ſunt propter eaſdem cauſas & in eundem vſum, ſicut Scriptura in prima ſua origine tradita fuit. Et hoc diligenter obſeruandum eſt.

Scriptura noui Teſtamenti, quo conſilio inſtituta.

Oſtendimus igitur I. Quæ ſit prima Scripturæ diuinitus inſpiratæ, origo, & quem primum habeat authorem. II. Qua occaſione & propter quam cauſā inſtituta fuerit Scriptura ſacra: quia ſcilicet per traditiones nō cōſeruabatur puritas doctrinæ: ſed illo titulo & Prætextu, multa peregrina & falſa admiſcebantur. III. Quem Deus voluerit vſum eſſe Scripturæ: vt ſcilicet eſſet norma & regula fidei, & iudiciorum in controuerſiis & diſputationibus de religione, ſicut multis exemplis probauimus. IV. Oſtendimus, quod diuina inſpiratione ex Patriarcharum & Prophetarum doctrina ſummaria capita electa fuerunt, quæ conſcriberentur: quæ poſteritati, à Deo iudicata ſunt, neceſſaria eſſe & ſufficere. V. Monſtrauimus, quid tribuendum ſit obiectioni illi, contra perfectionem & ſufficientiam Scripturæ veteris Teſtamenti: quod ſcilicet frequentius & multo pluribus verbis, viua voce tradita fuerit doctrina à Patriarchis & Prophetis, quam paucis & anguſtis libris comprehendi potuerit.

Euangelica ſcripta. Apoſtelica ſcripta.

Hæc capita recte cōſiderata, pulcherrime illuſtrant diſputationem de Scriptura noui Teſtamenti. Quod enim Euangeliſtæ & Apoſtoli doctrinam ſam ſcriptis comprehendi curarunt, illud ſumpſerunt à prima Scripturæ origine, & inde rectiſſime poteſt iudicari, quæ ſit ratio, cauſa & vſus Scripturæ noui Teſtamenti, ſicut mox oſtendemus. Sed prius pauca quædam annotanda ſunt de origine traditionum, quæ Scripturæ, vel vt imperfectæ aſſuuntur, vel vt ambiguæ & obſcuræ opponuntur.

DE SIMILITVDINE ET AFFINITATE traditionum Pontificiarum, cum Phariſaicis & Talmudicis

DE traditionibus Pontificiorum ſuo loco dicemus. Sicut autem vtile eſt, primam originē Scripturæ ſacræ cōſiderare, vnum quodq; enim ex ſua origine rectiſſime iudicatur: ita & hæc obſeruatio multa monebit quod diſputatio de traditionib. nō ſcriptis, vel aſſuendis, vel opponēdis Scripturæ, non recens cœpit, ſed eſt ipſiſſima panoplia Iudaicæ perfidię contra gladium ſpiritus, quod eſt verbū Dei in Scriptura. Fuiſſe autē antiquiſſimis etiam temporibus certamina de Scriptura & traditionib. nō

eſt

ęſt dubium: cum poſteri Cham & Iaphet, religiones ſuas, extra & cōtra Scripturam, palliare & tueri conati fuerunt titulo & prætextu traditionum, quas à maioribus per manus accepiſſe iactitarūt. Sed de iis tantum quæ manifeſta ſunt, breuiter dicemus. Puritatem ſanæ doctrinæ verbi Dei, apud Iudæos tēpore Chriſti corruptam, adulteratam & deprauatā fuiſſe, hiſtoria Euangelica manifeſte oſtendit. Quod ſi originem & cauſam illarum corruptelarum, cum quidem ſacros libros Iudæi haberent, legerent & interpretarentur, inquiramus, reſpōdebit hiſtoria Euangelica, deberi illas falſis & vanis traditionibus. Quando enim Scriptura erat manifeſta, vt de ſecundo & quarto præcepto, opponebāt traditiones, ita vt verba Scripturæ inflecterent ad traditiones, & ex illis ſumerent interpretationē, hoc titulo & prætextu: Dictum eſt antiquis, ſicut exempla extant, Math. 5.15. & 23. Habebant præterea multas vanas traditiones, extra & præter Scripturam: quarum obſeruationem fingebant ita neceſſariam, vt eam vel præferrent, vel certe æquarent mādatis Dei ſcriptis, Marc. 7. Luc 11. & 18 Math. 23. &c.

Doctrinæ corruptela apud Iudæos tēpore Chriſti & earum cauſa.

Traditionū obſeruatio.

Et hunc fuiſſe tunc fontem omnium corruptelarum in doctrina Phariſaica, filius Dei in multis locis oſtendit. Vnde autem arbitraris ortā illam perſuaſionem de traditionibus, niſi inde, quod iudicatum eſt, non omnia, quæ ad fidē & vitæ pietatē neceſſaria ſunt, in ſcriptura veteris Teſtamenti comprehenſa eſſe? Et non eſt dubium, multa nec vana nec falſa ex ſermonibus Patriarcharum & Prophetarum in memoria piorum, in vera antiquitate hæſiſſe. Sed inde apud poſteros, cum facta eſſet inclinatio puritatis doctrinę, orta demum eſt perſuaſio, quia Patriarchæ & prophetę plura feciſſent & dixiſſent, quam quę ſcripta ſunt: ideo pręter ſcripturam, illa etiam, quę titulo traditionum iactabantur, pari reuerētia & pietatis affectu complectenda & veneranda eſſe, licet Scripturę nō eſſet conſentanea, vel etiam cum illa pugnarent. Et hoc bene cōſideretur, qua ratione Diabolus ſoleat inſidiari puritati doctrinę (quando Scripturā in vniuerſum nō poteſt abolere, ſicut tentauit per Antiochum, 1. Macca. 1.) quod ſcilicet ſpecioſo prętextu fingit pręter Scripturam, neceſſarias eſſe etiam traditiones ſine ſcripto: & quidem ita, vt traditiones illæ non ad Scripturam examinādę, ſed econtra verba Scripturę inflectenda iudicētur ad traditiones non ſcriptas: cum tamen Deus propter illā ipſam cauſam, Eccleſię Scripturam in prima eius origine, ſicut ſupra oſtenſum eſt, commendarit, vt illa eſſet norma & regula, ne falſa, ſuppoſititia & vana, quocunq; titulo & pręetextu Eccleſię obtruderentur. Sed hoc cōſilium & inſtitutū Dei Diabolus inſidioſe apud Iudęos inuertit, ſpecioſo hoc prætextu: quod ſine dubitatione illa, quę certū eſſet Patriarchas & Prophetas docuiſſe & feciſſe, licet ſcripta non eſſent, digna tamen eſſent pari cū Scriptura autoritatē. Et ſub hoc pręetextu, incerta & commentitia quęq; poſtea inimicus veritatis venditauit. Vide autem cum de traditionibus extra & pręter Scripturam, Chriſto diſputatio eſſet cū Phariſęis, potuiſſet facile commemorare alia & plura Patriarcharum & Prophetarū vera dicta & facta, quam quę ſcripta ſunt: & potuiſſet illius commemorationis fidem miraculis comprobare. Et ſine dubio feciſſet illud, ſi iudicaſſet non omnia, quę neceſſaria ſunt & ſufficiunt, Scripturis contineri. Cum enim duę eſſent quęſtiones, I. An de doctrina Patriarcharum & Prophetarum præter ea, quæ ſcripta ſunt, aliquid aliud tanquam ex traditione viuæ vocis profectum & acceptum, quod ex Scriptura probari nō poſſet, nec cum ea conſentaneū eſſet, admittendū eſſet & recipiendū? II. An illę traditiones, quæ à Phariſæis hoc titulo prætendebantur, eſſent veræ? Chriſtus non tantum ipſas traditiones Phariſęorum, vt falſas & vanas refutat & abiicit: ſed ſimpliciter deducit ipſos ad Scripturā, nō ſubſtitu-

Traditiones quæ de cauſa ſuſceptæ à Iudæis.

Traditiones Chriſtus non allegauit.

tis aliis

tis aliis traditionibus, de doctrina veterum, tanquam præter Scripturam neceſſariis & amplectendis. Et 1. Pet. 1. Apoſtolus dicit: Non auro vel argento, ſed precioſo ſanguine agni immaculati Chriſti, redempti eſtis a vana conuerſatione, quam ex patrum traditione acceperatis; ſitis igitur ſancti in omni conuerſatione, ſicut ſcriptum eſt.

Doctrina corruptela ex traditionibus nata.

Corruptelæ igitur puritatis doctrinæ apud Phariſæos originẽ habuerunt ex traditionibus, quas vt neceſſarias, Scripturæ partim aſſuebant, partim opponebant. Et Chriſtus doctrinę Propheticę priſtinam & gẽuinam puritatem ita reſtituit, quod abiectis & refutatis traditionibus ad ipſam ſcripturam Eccleſiam deducit. Hæc ex hiſtoria Euangelica ſunt manifeſta. Irenęus lib. 4. cap. 25. dicit, ſuo tempore extitiſſe legem Phariſaicam de traditionibus, vti de ſcripta lege Dei quædam auferant, quædam addant, quædam vt volunt interpretentur. Has traditiones vocat aquatas ex primo capite Eſaiæ, propterea, quod puritati verbi Dei admiſceatur fermentum traditionum. Et dicit ipſos fingere, illarum traditionum obſeruationem ex ipſa lege neceſſariam eſſe.

Hæc deſcriptio obſeruetur, oſtendit enim imaginem & ſimilitudinẽ traditionum, quas Pontificii Eccleſiæ obtrudunt. Nam & ipſi fingunt ex ipſa Scriptura noui Teſtamenti, neceſſariam eſſe etiam traditionum non ſcriptarum obſeruationem.

Traditionũ Phariſaicarum & Papiſticarum ſimilitudo.

Sed Andradius cum ſuis excipiet de non toleranda cõtumelia, quod ipſorum traditiones cum Phariſaicis & Iudaicis comparantur. Dicent enim, Phariſæos & ſequentes Rabinos finxiſſe, & commentos eſſe ſuas traditiones: Pontificiorum vero traditiones ab ipſis Apoſtolis acceptas, certa & continua Epiſcoporum ſucceſſione conſeruatas, & per manus traditas eſſe ad noſtra vſque tempora. Sed Iudęi nullo modo concedunt ſe ſuas traditiones ſine certa authoritate ex figmentis hominum habere. Texunt enim lõgam & ſine interruptione continuam ſucceſſionis ſeriẽ, qua traditiones ab ipſo Deo traditæ à Moyſe acceptæ, ad poſteritatẽ bona fide propagatæ, & per manus traditæ narrantur. Et niſi Thalmud prius eſſet conſcriptum omnino cogitarẽ, Rabinos artificium illud a Pontificiis mutuo ſũpſiſſe, & ad ſuas traditiones accommodaſſe. Tanta enim eſt ſimilitudo, vt vtriuſq; commenti de traditionibus, & Talmudiſtarum & Pontificiorum, vnum & eundem eſſe architectum & artificem, qui ſcilicet bono ſemini interſpergit & ad miſcet zizania, dubitari non poſſit. Ita autem commentum ſuum concinnant Thalmudici.

Thalmudicarum traditionum origo & propagatio.

Fingũt Moyſen in monte Synai accepiſſe à Deo, non tantum ea, quæ ſcripſit, verum etiam myſticam & arcanam expoſitionem legis: quã nec ſcripſerit, nec ſcribi voluerit, ſed viua tantum voce eam tradiderit, & ita poſteritati per manus tradendam commendarit. Et vtrumq; eſſe verbum Dei, pari reuerentia & pietatis affectu amplectendum & venerandũ: cum quod Moyſes ſcripſit, tum quod ſine ſcripto, viua voce per traditiones conſeruandum & propagandum mandauit. Vide autem, quam ſplendidam cõtexãt ſucceſſionem, qua conſeruata ſit traditio illa, ne de fide eius dubitetur. Moyſes, inquiũt, tradidit eam Heli Sacerdoti, Heli Samueli Prophetæ, Samuel Dauidi regi, Dauid Achiæ Prophetæ, Achias Eliæ, Elias Eliſæo, Eliſæus Ioiadæ Pontifici, Ioiadas Zachariæ Prophetæ, Zacharias Hoſeæ, Hoſeas Amos, qui eam tradidit Eſaiæ: Eſaias Micheæ, Micheas Ioeli, Ioel Nahum Prophetæ, Nahum Habacuc, qui eam tradidit Sephoniæ, Sephonias Ieremiæ, Ieremias Baruch Scribæ, Baruch Eſdrę, ab Eſdra deinde ponunt cõtinuam ſucceſſionem maxime illuſtrium virorum vſque ad Hellelem, Simeonem iuſtum, Gamalielem & alios, donec ex illa cõſeruatione cœpit in ſcripta redigi, vnde tandem Talmud confectum eſt. Hæc prolixe deſcripta extant apud Petrum Galatinum.

Romani Pontifices.

Hæc profecto longe alia ſpecies ſucceſſionis eſt, quam quæ à Papiſtis iactatur, de ſerie & numero Romanorum Pontificum, in quorum catalogo multi fuerunt monſtra verius quam homines. Fingamus iam, nobis rem eſſe cum Iudæo aliquo, qui rectius ſentiens, repudiatis Thalmudicis traditionibus, illa tantum velit recipere, & credere, quæ ſacris Scripturis cõſentanea ſunt, & ex illis probari poſſunt, & illi opponamus Pighii argumentum: vnde tu Iudæe noſti, vera illa eſſe, quæ in libris Moyſis & Prophetarũ ſcripta extant, qui autographa non vidiſti? nec ſi videres, poſſes certi aliquid ex inſpectione ſtatuere. Vnde igitur certus es, libros illos non eſſe ſuppoſititios, nec eſſe adulteratos, ſed complecti verã & ſanam Doctrinam verbi Dei, ſicut diuinitus pateſacta eſt? Certe nõ aliunde hoc conſtabit, quam ex teſtificatione illorum, quorum ſupra facta eſt mentio, qui continua ſucceſſionis ſerie libros illos cõſeruarunt, & poſteritati quaſi per manus tradiderunt. Si igitur ſacros codices, ex illorũ traditione, ſeu teſtificatione recipis: qua fronte reliquas traditiones, quæ per illos ipſos, certa ſucceſſionis ſerie ad poſteritatẽ propagatæ ferũtur, repudiabis? Aut ſi de Thalmudicis traditionibus dubitare incipies, vacillabit etiam & corruet ipſius Scripturæ certitudo & authoritas, quam traditio & teſtificatio Synagogæ tibi cõmendauit. Hic velim ex Andradio audire, quid iudicet Iudæũ, qui ex Thalmudicis traditionib. ſe extricare cuperet, ad hanc obiectionẽ debere & poſſe reſpondere. Non enim arbitror, ipſum ita inſanire, vt iudicet, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiendos libros Biblicos & Thalmudicos. Agnoſcat igitur, vel ex hac collatione, quale argumentũ ſit illud, quo ipſe etiam pro traditionibus Pontificiis pugnãs, ſerio triumphat. Si libros ſacros ex traditione eccleſiæ recipimus: ergo eodẽ modo etiam reliquas omnes traditiones debemus recipere. Sed hoc poſtea explicandũ erit. Nunc tantum oſtẽdere volui, quanta ſit cognatio & ſimilitudo Thalmudiſtarũ & Papiſtarũ, quando de traditionibus non ſcriptis, extra & præter Scripturam diſputant. Idem enim ſpiritus, qui ſcripturę veteris Teſtamenti inſidias ſtruxit, ſub velamine traditionum, etiam in nouo Teſtamento, ea quæ ex Scriptura probari non poſſunt, ſub titulo traditionũ, Eccleſiæ obtrudere conatur: & vtrobiq; vſq; adeo ſimili vtitur artificio, vt facile agnoſcas eundẽ eſſe architectum. Quanta vero ſit efficacia huius erroris, manifeſtum eſt. Sola enim illa perſuaſio de traditionib. non ſcriptis, cum quidẽ tam plauſibili ſpecie ſucceſſionis præſtãtiſſimorum in populo Dei virorum proponatur, accedente præſcriptione & conſuetudine longiſſimi temporis, captiuam ducit & detinet miſeram plebeculam Iudæorũ in triſtiſſima excœcatione: vt Rabi Abraham Hiſpanus de ſentẽtiis Rabinorum inquit: Nos decet verbis illorũ ſubſcribere, eo quod omnia eorũ verba ſunt Cabalæ verba. Et nos incedimus ac palpamus, ſicut cœci in pariete, vt ſuſtẽtemus nos ad illũ. Ac licet videatur vobis, verba noſtra eſſe vera ac recta: nihilominus tamen eſt nobis abiicienda veritas in terram, quoniam veritas cum illis eſt. Et Lyra Deut. 17. citat gloſſam Hebraicam, recipiẽdum eſſe, quicquid hoc modo proponatur, etiamſi dextrum dixerint eſſe ſiniſtrum. Eoſdem ergo laqueos ex funiculis commẽtitiarum traditionum contextos, quibus Iudæos irretiuit, nobis etiam tendit idem author.

Traditionũ ſtabilitio ex Andradio.

Scripturæ vtriuſq; Teſtamenti ſtruxit Satan inſidias per traditiones.

Traditionũ Iudaicarũ occaſio qua fuerit.

Et quare Iudęorum Rabini tam pertinaciter pugnent pro Thalmudicis traditionibus, circumſtantia temporis, quando cõſcribi cœpit Iudaicum Thalmud, ſi recte conſideretur, oſtendet. Cum enim ſubinde ex Iudæis multi, luce Scripturarum conuicti, ad Chriſtianã religionem tranſirent: videntes Rabini, ſed id quod volebant obtinere non poſſe, ſi ſolis ſcripturarum armis pugnandum eſſet, alia ſibi compararũt præſidia. Circa annum enim Domini 150. cœpit conſcribi Thalmud, complectẽs tra-

ditiones: cuius ſucceſſum cum animaduertiſſent, poſtea in infinitum ferme auctum eſt. Et poſt illa tempora raro ex Iudæis aliquis (quia laqueis traditionum irretiti, & à Scriptura auerſi erant) ad Chriſtianam fidem conuerſus fuit. Diximus breuiter de Scriptura veteris Teſtamenti: vt oſtenderemus, quæ fuerit prima origo, quæ ratio, quis vſus ſacræ Scripturæ. Adiecimus illam etiam obſeruationem, quomodo Phariſæi, & poſtea Thalmudiſtæ, Eccleſiam Iudæorum repleuerint infandis erroribus & ſuperſtitionibus, ea ratione, quod contenderunt, præter Scripturam Moyſis & Prophetarum, pari reuerentia & pietatis affectu recipiendas eſſe etiam traditiones non ſcriptas, licet ex Scriptura probari non poſſent. Et Thalmudica quædam commenta de traditionibus recitauimus, propter affinitatem, quam habent cum Pontificiorum diſputationibus, tacita enim illorum collatio loco manifeſtæ refutationis eſſe poteſt Iam digredimur ad Scripturam noui Teſtamenti, & ad diſputationes noſtri temporis de traditionibus.

DE SCRIPTVRA NOVI Teſtamenti.

VIdeo me breuitatis metas, quæ ad rationē examinis ſufficere poſſent in hoc loco de Scriptura tranſire; ſed cādidus Lector dabit mihi vltro veniam, ſi cauſam conſiderauerit. Longe alia nunc eſt ratio diſputationum inter Pontificios, quam tempore Eccii, Emſeri, & ſimilium fuit. Illi enim Scripturæ armis nobiſcum congredi non detrectabant. Pighius vero deprehendit, hoc inſtitutum plus detrimenti quam cōmodi dediſſe regno Pontificio. Aliam igitur ipſe viam magis compendiariam monſtrauit, cui ſi inſiſtant, nullo negotio quiduis poſſent obtinere, vt ſcilicet conquiſitis omnib. Rhetorices artificiis declamitēt, de anguſtiis, de imperfectione, inſufficientia, ambiguitate & obſcuritate Scripturæ, & ſtrenue pugnēt pro neceſſitate, auctoritate, perfectione, certitudine & claritate traditionum, nō Scripturarum. Vidit enim in illis, quæ ex Scriptura defendi non poſſunt (quæ potiſſima regni Pontificii pars eſt) hac ſola ratione victoriam nō dubiam, nec laborioſam fore. Et hoc conſilium ſcriptores Pontificii, qui Pighium inſecuti ſunt, pro viribus omnes amplexi ſunt: vt integris iam libris nihil ferme aliud agant, quā quod cōtra Scripturam, pro traditionibus non ſcriptis diſputant. Et in hoc etiā præſidio Concilium Tridentinum omnes ſuas opes, ipſamq; adeo ſalutem ſuam collocat. Neceſſitas igitur requirit, vt paulo pluribus de authoritate Scripturæ, contra commentitias traditiones agamus. In reliquis poſtea breuiores erimus, & intra metas examinis orationem continebimus. Quia vero de Scriptura noui Teſtamenti potiſſimū controuerſia inter nos eſt, de illa iam dicemus. Et ex illis fundamentis, quæ de prima origine ſacre Scripturæ in veteri Teſtamēto ſupra annotauimus, plane eſt tota hęc diſputatio: propter quas ſcilicet cauſas, & quo cōſilio doctrina noui Teſtamenti ſcriptis ſit cōprehenſa. Et ipſi aduerſarii hoc animaduertūt & ſentiūt. Vide autem inſidias ipſorum technas. Nodum enim illū quaſi Gordium cum ſoluere non poſſint, ſemel pręcidunt hac bipenni: in Sciptura ſcilicet veteris Teſtamenti, omnia quæ de Patriarcharū & Prophetarum doctrina, Deus poſteritati neceſſaria eſſe iudicauit & ſufficere, comprehenſa eſſe: ſed doctrinæ noui Teſtamenti lōge aliam eſſe rationem. Eius enim proprietatem ab ipſo Deo ita eſſe conſtitutam, vt nec in tabulis, nec in chartis, nec calamo, nec atramento, vel quouis alio modo literis cōſignetur: ſed viua tantū voce, animis auditorum cōmendetur, & ita ſine ſcripto conſeruetur, & per manus tradatur. Et hunc volunt eſſe ſenſum eius, quod Ieremiæ 31. ſcriptum eſt: Dabo legem meam in corda eo-

Scriptura à Papiſtis data epitheta.

Papiſtarum de Scriptura noui Teſtamenti iudicium.

rum;& in intimo eorũ ſcribã eam. Et quod Paulus dicit 2. Cor. 3. Epiſtola noſtra eſtis vos, ſcripta à nobis non atramento, ſed ſpiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carneis.

Quid igitur ad hæc reſpondebimus? Dicemus id quod res eſt. Si Deus ita conſtituiſſet, & ordinaſſet vt doctrina Chriſti & Apoſtolorum ſine ſcripto, ſola traditione viuæ vocis propagaretur, & cõſeruaretur, reuerẽter vellemus hac ratione contenti eſſe, qua Deum in principio mundi, vltra bis mille annos vſum, ſupra oſtendimus. Ille enim ſolus optime nouit, qua ratione ſaluti Eccleſiæ cõmodiſſime proſpiciatur. Sed hæc eſt quæſtio: An Deus de doctrina Chriſti & Apoſtolorum ita conſtituerit, vt non conſignetur literis, ſed ſine ſcriptis viua tantum voce per manus tradatur. Pontificii quidem dicunt, Deum per Ieremiam & per Paulum hoc affirmare. Sed quia Pontificii fidem ſuam in multis ſuſpectam reddiderunt Eccleſiæ, nos ex mandato Chriſti, Ioan. 5. & exemplo Berrhœenſium, Actorum 17. ſcrutabimur Scripturas, an hæc ita ſe habeant, ſicut Pontificii aſſeuerant. Ecce autem ſtatim vel palpabiliter deprehendimus, non eſſe verum, quod Pontificii de Ieremiæ aut Pauli ſententia fabulantur. Sunt enim aliquot libri ab ipſis Apoſtolis de doctrina noui Teſtamenti conſcripti, quod ſine dubio non feciſſent, ſi illa eſſet Dei ſententia in dicto Ieremiæ, quam Pontificii ipſi affingunt. Auctor Epiſtolæ ad Hebræos in media ſcriptione, dum doctrinam noui Teſtamenti literis commendat, illam ſententiam Ieremiæ allegat. Et Paulus iam ſcripſerat vtramque Epiſtolam ad Theſſalonicenſes, & priorem ad Corinth. cum dicit: non atramento, ſed Spiritu Dei, 2. Corinth 3. Imo illud ipſum tunc non viua voce tradebat, ſed ſcribebat. Extra omnem igitur controuerſiam manifeſtiſſimum eſt, Apoſtolos ſententiam Ieremiæ trigeſimoprimo, & Paulum dictum ſuum 2. Corinth. tertio, non ita intellexiſſe, ſicut Pontificii fingunt: doctrinam ſcilicet Chriſti & Apoſtolorum non ferre, vt ſcripto comprehendatur & tradatur.

An doctrina Chriſti & Apoſtolorũ ſcripto debuerit comprehendi, an vero viua voce ſit tradenda?

Dabitur autem nobis venia, ſi iudicauerimus Apoſtolos rectius intellexiſſe Ieremiæ & Pauli ſententiam, quam Pontificios. Sed excipent, ſe nõ ita ſentire, quaſi ſimpliciter nihil omnino de doctrina Chriſti & Apoſtolorum debuiſſet literis mandari, aut ſcriptis comprehendi: ſed quod quædam ſane debuerint, aut ſaltem potuerint ſcribi, non autem omnia, quæ neceſſaria ſunt & ſufficiũt: ſed quod multa & quidem præcipua relinquenda fuerint traditionibus non ſcriptis. Audio & ſcio, quid Põtificii dicant: ſed quæſtio eſt, an illud, quod dicunt, ſit Ieremiæ & Pauli ſententia in locis allegatis. Inſpicio autem Ieremiæ ſententiam, & nõ inuenio quod dicat, legem noui Teſtamẽti ſcribendam eſſe partim in chartis, partim in cordibus, nec video quod Paulus dicat de doctrina Chriſti & Apoſtolorum, quædam atramento in tabulis vel chartis, quędam Spiritu Dei in cordibus eſſe ſcribenda: ſed loquũtur indefinite. Nec concedimus Pontificiis, vt extra & contra verba textus, arbitrariis ſuis interpretationibus Eccleſiam impune ludificentur.

Si quis igitur verba Ieremiæ & Pauli cum Pontificiis ad hanc quæſtionem violenter velit detroquere. An doctrina Chriſti & Apoſtolorum debeat aut poſſit ſcripto comprehendi: an vero ſine ſcripto, traditione viuæ vocis ſit conſeruanda & propaganda? Certum & manifeſtũ eſt, illa expoſitione nõ poſſe reddi aliam quam hanc ſententiã quod doctrina Chriſti & Apoſtolorũ, ſimpliciter ſine aliquo omnino ſcripto: ſola traditione nec ſcripta nec ſcribenda, ſit proponẽda, propagãda & cõſeruanda. Et ſi quis ex illa doctrina literis aliquid conetur conſignare, id fieri contra eius naturam & proprietatem, imo fieri cõtra Voluntatẽ & ordinationem Dei. Sed hanc expoſitionẽ & ſententiã falſam eſſe, Apoſtoli ipſo facto mon-

Papiſtica ſententia de noui Teſtamenti ſcriptura.

ſtrarunt. Scriptis enim doctrinam ſuam complexi ſunt: idque ſicut Irenæus dicit ex voluntate Dei.

Ab hoc igitur præſidio Pontificii, luce veritatis clariſſima deiecti ſunt, niſi forſan cum ratione ipſis libeat inſanire. Quam ineptam enim reddant collationem veteris & noui Teſtamenti, de qua Ieremias & Paulus grauiſſime diſputant, ſi opinionem ſuam pertinaciter tueri voluerint, Lector attentius quæſo conſideret. Si enim vetus Teſtamentum intelligunt de doctrina Patriarcharũ & Prophetarum, vſq; ad Chriſtum (quod improprie dici, Auguſtinus docet & oſtendit, potius vetus inſtrumentum appellandum eſſe) certe doctrina illa per annos bis mille, quadringentos & quinquaginta quatuor, ſine ſcripto, per traditionem viuæ vocis tradita & propagata fuit. Sunt autem à conſcriptione legis vſque ad miniſterium Chriſti, anni 1538. Populus igitur veteris Teſtamenti, doctrinam cœleſtem per annos 116. diutius habuit ſine ſcripto; quam in ſcriptis. Chriſti vero & Apoſtolorũ doctrina cœpit ſcriptis comprehendi, cum ne per viginti quidẽ totos annos ſola voce ſine ſcriptis tradita fuiſſet. Vt enim maxime concedamus, Matthæum tunc primum ſcripſiſſe, cum Paulus iam Romę eſſet: certe Paulus iam tunc ſcripſerat vtramq; ad Theſſalonicenſes, priorem ad Timotheum, vtramq; ad Corinthios, & Epiſtolam ad Romanos. Vide iam Andradi, quomodo conſtet, quod contendis æquum fuiſſe, vt populus Dei ſub veteri Teſtamento, doctrinam cœleſtem literis haberet comprehenſam: noui vero Teſtamenti plane diuerſam eſſe rationem. Quod ſi vetus Teſtamentum intelligant de doctrina legis, quæ in monte Sina promulgata fuit: certe præcepta Decalogi, & ante & poſt diluuium voce diuina propoſita, & à Patriarchis tradita leguntur in Geneſi. Et Paulus Rom. 2. affirmat opus legis natura ſcriptũ eſſe in omnium hominum cordibus, etiam illorum, qui legem ſcriptam non habent. Etiam conſideretur, quæ inſania ſit, Ieremiæ tribuere illam ſententiam, quaſi diſcrimen veteris & noui Teſtamenti, in eo potiſſimum conſiſtat, quod doctrinam legis ſcriptis comprehendi ęquum fuit, doctrinam vero Euangelii per traditiones ſine ſcripto cordibus cõmendandam eſſe. Certum igitur & manifeſtum eſt, Ieremiæ dictum nec habere nec admittere illam expoſitionem & ſententiam, de qua Pontificii ita digladiantur, vt in illa omne ſuum præſidium contra Scripturam pro traditionibus non ſcriptis ſe collocare non diſſimulent. Et Auguſtinus, qui in libro de Spiritu & litera locum illum Ieremiæ & Pauli ex profeſſo iuſta tractatione explicat, ne verbo quidem mentionem facit eius ſomnii, quod Pontificii Eccleſiæ obtrudere volunt, pro commentitiis ſuis traditionibus contra Scripturam ſtabiliendis.

Teſtamentum vetus. *Auguſtinus.*

Chryſoſtomus Homilia prima in Matthæum, accommodat quidem Ieremiæ dictum ad hanc ſententiam, quod paucis aliquot annis Chriſti & Apoſtolorum doctrina ſine ſcripto tradita fuit, de quo nulla inter nos controuerſia eſt: non autem id, quod Pontificii faciunt, extruit inde, naturam & proprietatem noui Teſtamenti non ferre, vt doctrina eius literis conſignetur, & ſcriptis comprehendatur: &, ſicut Lindanus dicit, naturam verbi Euangelici à ſcripto & literis plane abhorrere. Hic enim ſtatus eſt diſputationis noſtræ.

Chryſoſtomus.

Adiiciam vero & hanc obſeruationẽ, ex hac ſola diſputatione animaduerti poſſe, quales interpretes Scripturæ ſint Pontificii. Ieremias & Paulus in illis dictis de re longe grauiſſima diſputant, quam ex Auguſtini ſententia breuiter recitabo. Vetus Teſtamentum eſt doctrina mandatorum, extra hominum ſcripta: qua foris docemur, atteſtante conſcientia noſtra (eſt enim opus legis, ſcriptũ in cordibus) quod & qualẽ obedientiam Deus à nobis requirat: & condemnat quidem hos qui huic normæ

Teſtamentum vetus.

non

non ſunt conformes, ſed virtutem pręſtandi ea quę requirit, non ſubminiſtrat. Tam triſtis enim eſt naturę per peccatum deprauatio, vt quando Deus voluntatem ſuã patefacit, & per miniſterium, ſeu voce ſeu ſcripto proponit: vetus tamen homo, qualis eſt ſine ſpiritu regenerationis, etiã quãdo vires ſuas naturales exerit, & aliquid pręſtare cõtendit, non poſſit ſpiritualia quę verbo proponuntur, recte & vere intelligere, amplecti & ſeruare: pręcipue vero, legem ita faciendo non facit. Hoc Auguſtinus vocat vetus Teſtamentum, vbi cor non renouatur: & ibi licet opus legis, quo ad notitiã, ſcriptum ſit in cordibus: dicitur tamen lex foris extra hominem ſcripta, non in corda, quando corda nõ renouantur ad veram interiorem obedientiam. Nouum vero Teſtamentum eſt promiſſio gratię propter filium Mediatorem: cũ qua coniuncta eſt, promiſſio & exhibitio Spiritus ſancti, qui doctrinã foris in miniſterio ſiue voce ſiue ſcripto ſonantem, efficacia & operatione ſua in corde ſcribat: hoc eſt, mẽtem illuminet, voluntatẽ & cor regeneret, vt poſſimus promiſſionem de Meſſia, vera fide ex corde amplecti. Qui vero credunt in nomine eius, illis dat poteſtatem, vt fiant filii Dei. Ioan.1. Et hoc eſt, quod Ieremias dicit, Spiritum ſanctum ſcribere doctrinam Euangelii in corda credentium, vt impleatur, quod dicit: Ego ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum: Deinde etiam doctrinã legis, Spiritus ſanctus ſcribit in corda renatorem, vt ſecundum interiorem hominẽ cor delectetur lege Dei, Roman.7. & ex animo incipiant obedire, Roman.6. Hoc Auguſtinus in ſua diſputatione vocat nouum Teſtamentum: cuius vim & efficaciam, etiam in Patribus tempore veteris Teſtamenti fuiſſe, recte aſſerit. *Teſtamentum nouum*

Hanc grauiſſimã & vtiliſſimam doctrinam Pontificii, in ſententia Ieremiæ non tãtum prætereunt, ſed obſcurant & expungunt, ſubſtituta alia peregrina & falſa explicatione. Spiritus ſanctus enim illud de quo Ieremias loquitur, operatur non enthuſiaſtico modo ſine medio, ſed per miniſterium verbum Dei. Ne autem verbum illud, quod ſolum eſt organon Spiritus adulteretur, vel incertum ſit quodnam illud ſit: Deus in veteri Teſtamento ſcriptis illud comprehendi mandauit. De Chriſto vero & Apoſtolorum doctrina, in nouo Teſtamento iam dicemus. Scriptura igitur verbi Euangelici non pugnat cum dicto Ieremiæ. *Verbum Dei.*

Hæc de Ieremiæ ſententia, neceſſario dicẽda fuerunt. Eius enim peregrinam, contortam & adulterinam expoſitionem magnifice amplificatam, ſemper in acie collocant aduerſarii, pugnaturi contra Scripturã noui Teſtamenti, pro ſuis traditionibus. Oſtendit igitur, Ieremiæ dictum nullo modo vel præbere, vel admittere illam ſententiam, quam pontificii contra Scripturam fingunt: Et hoc præſidio deſtructo, iam in patenti campo, facilior erit cum aduerſarijs cõgreſſus de Scripturis noui Teſtamenti. Et quod de Ieremiæ ſentẽtia diximus, idem etiam ad Pauli dictũ pertinet, 2. Corinth.3. Non enim negat doctrinam Euangelii eſſe, quam atramento, chartis in Epiſtola, & tunc & antea commendauerat: neque hoc dicit, quia Corinthios primum, ſine ſuo aliquo ſcripto, ſola viuæ vocis traditione conuertit, ideo illa quę nunc atramento ſcribebat, non eſſe organon Spiritus, per quod Euangelium ſcribatur in corda credentium: ſed hoc agit, Chorinthios qui corde iam credebant ad iuſtitiã, & ore confitebantur ad ſalutem, quique noua creatura facti, lege Dei delectabantur, & ex animo obediebant: illos inquã dicit eſſe Epiſtolam Chriſti, non atramento exterius, ſine interiori renouatione ſcriptam, quoad vetus Teſtamentum, & ad literam occidentẽ pertinet: ſed in ipſo corde expreſſam, non viribus veteris hominis, ſed ſpiritu Dei viui. Sed iam ad ipſam Scripturam noui Teſtamenti progrediemur. Conuenit autem de hoc inter nos, doctrinam noui Teſtamenti (ſicut vſitate nunc loquimur) *Teſtamenti noui doctrina.*

illam eſſe, quam Chriſtus tempore carnis ſuæ, in miniſterio ſuo proprio ore promulgauit, quamque Apoſtoli, cum à Spiritu ſancto in omnem veritatem ducti eſſent, in omnem terram omni creaturæ prædicauerunt.

Conſtat & hoc, doctrinam illam primis aliquot annis, & à Chriſto, & poſtea ab Apoſtolis, ſine ſcripto viua voce traditam & propagatam eſſe, poſtea verò ab Apoſtolis ſcriptis eſſe comprehenſam. Sed nō patitur nos vſque ad Scripta Apoſtolica progredi Andradius: ſed facta tantum mentione primi temporis, cum ſine ſcripto tradita eſt doctrina Euangelii, ſtatim exclamat: Quæ igitur eſt leuiſſimorum, perditiſſimorumque quorundã hominum tanta impudentia & temeritas, qui hanc rationẽ tradendi, propagandi & conſeruandi Euangelium (per traditiones ſcilicet abſq; ſcripto) qua Chriſti Eccleſia nata, educata, longe lateq; propagata, deniq; conſeruata fuit, inanem, ac leuem exiſtimat, illa enim extra omnem controuerſiam, omnium eſt optima, certiſſima & tutiſſima ratio tradendi, propagandi & conſeruandi doctrinam Euangelii: quam ipſe filius Dei, qui eſt patris ſapientia, iniit: quã Spiritus ſanctus, cũ Apoſtolos in omnem veritatem duceret, vſurpauit. Et Andradius ſubducto calculo, oſtendit Eccleſiam viginti annis aut plus, ſcripto Euãgelio caruiſſe. Non enim probat Theophylacti rationem, quod Matthæus anno poſt aſcenſionem Chriſti octauo ſcripſerit: ſed amplectitur Irenæi annotationem, quod Matthæus tunc primum ſcripſerit, cum Paulus iam Romæ eſſet: & ita ante conſcriptum Matthæi Euangelium, ſupputat annos ab aſcenſione Chriſti vnum & viginti & menſes vndecim. Aut ſi recipiatur illorum ſentẽtia, qui Claudii imperio tribuunt menſes nouem ſupra annos tredecim, exurgent anni duo & viginti: & menſes ſeptem. Non igitur octo tãtum annis, iuxta Theophylacti ſupputationem, ſed tam multis inquit Andradius annis & menſibus, ſcripto Euangelio Eccleſia Chriſti caruit. Non autem cōſiderauit præ ſtrepitu calculorum in ſupputatione, vt maxime Irenæi annotatio, quam non improbo, recipiatur: quod tamẽ Paulus priuſquam Romam vinctus duceretur, ſcripſerit ad minimum 6. Epiſtolas: duas ad Theſſalonicenſes, vnam ad Timotheum, duas ad Corinthios, & vnã ad Roman. Iuxta Irenæi igitur annotationẽ, tot iam Epiſtolis Pauli cōſcripta fuerat doctrina Euangelii, ante Matthęi ſcriptionem.

Matth. Euangeliũ quando ſcriptum.
Theophyl.

Paulus ante captiuitatem quæ ſcripſerit.

Nec difficile mihi eſſet, ex actis Apoſtolicis oſtendere circa quotum poſt aſcenſionem Chriſti annum, Paulus primum cœpiſſet ſcribere ad Theſſalonicenſes: & ita de calculo Andradii, annorum 22. & menſium 7. quo tempore cōſtituit primum cœpiſſe doctrinam Euangelii literis mãdari, aliquid detraheretur. Sed nō pugnabimus de numero annorum & menſium, de quo inter veteres etiam ſcriptores non ſatis conuenit: imo calculo Andradii (quod ipſi in mentem tunc non venit) liberaliter addamus annos etiam miniſterii Chriſti, vt calculum annorum augere poſſit, additione trium annorum, & aliquot menſium. Fac igitur ita eſſe, ſicut Andradius contendit 20. annis aut plus, ſcripto Euangelio Eccleſiam caruiſſe. Quid inde efficiet? Certe in veteri Teſtamẽto, Eccleſia Dei, ab initio mundi per annos bis mille, quadringẽtos, & quinquaginta quatuor Scriptura diuinitus inſpirata caruit. Aut ſi placeret numerũ ſtrepitu plurium calculorum augere, diceremus iuxta 70. per annos ter mille, ſexcẽtos & nonaginta duos, primam Eccleſiam caruiſſe Scriptura. Si hic Thalmudiſta aut Cabaliſta aliquis, poſt tradita Scripturam veteris Teſtamenti, pro ſuis traditionib. Andradii grandiloquẽtia ita inſurgeret: Quæ igitur eſt leuiſſimorum, perditiſſimorumq; hominum inſolentia & temeritas, quæ hanc tradendi verbi Dei rationẽ, qua prima Eccleſia in mũdo nata educata, & per annos bis mille, quadringẽtos, & quinquaginta quatuor

tuor propagata & cōſeruata fuit, iā nō vult amplius admittere: vt ſcilicet prętér Scripturā, Cabala etiā pari reuerētia & pietatis affectu ſuſcipiatur.

Hęc certe Cabaliſtę, ſi nō ipſi, ſaltem per conductitium aliquem Rhetorē, multo ſplendidius poſſent amplificare, quam Andradius ſupputationē ſuam de viginti annis. Sed dicat nobis Andradius, quid ad hāc obiectionem pro Scriptura veteris Teſtamenti contra Thalmudiſtarū Cabalam reſpondēdum iudicet: & idē ſibi etiam reſponſum habeat. Quod enim exceptionem fingit ex ſententia Ierem. 31. iam oſtendimus vanum & falſum eſſe. Verba igitur ſunt, aut potius iuxta Prouerbiū, fumi ſunt, quos Andradius grandiloquentia ſua de viginti illis annis venditat. Neque enim ſequitur: Eccleſia noui Teſtamenti, viginti annis caruit Euangelio ſcripto: ergo optimum fuiſſet, vt perpetuo illo careret: ergo ſcelerate fecerunt Apoſtoli qui aliam rationem propagandi & conſeruādi doctrinam Euangelii, per Scripta ſcilicet, inſtituerunt, quam ipſe filius Dei qui eſt ſapiētia patris, in miniſterio ſuo iniit: vſus ſcilicet ſine ſcripto ſola traditione viuę vocis. Si negauerit Andradius, hæc eſſe ſuę mētis; qua igitur ratione putant, hanc conſequentiam valere: Per viginti, Apoſtoli ſine ſcripto, ſola tratione viuę vocis, doctrinam Euangelii propagarunt & conſeruarunt: ergo nunc etiam: poſtquam ſcriptis comprehēſa eſt doctrina Euangelii, prior illa ratio ſeruanda eſt: & quidē ita, vt ſcriptis opponantur traditiones. Apoſtoli igitur doctrinam Euangelii à Chriſto acceptam & a Spiritu ſancto illuſtratam, primis aliquot non multis annis, ſine ſcripto, ſola traditione viuę vocis propagarunt: mox vero per Dei voluntatem, ſicut Irenęus loquitur, cœperunt literis conſignare, & ſcriptis comprehendere non contrariam, non diuerſam, non aliam, ſed illam, ipſam doctrinam, quam voce prædicarunt. Quod ſi quæratur, quare non ſtatim in primo anno cæperint ſcribere: poſſemus reſpondere id, quod ſupra diximus de annis ab initio mūdi, bis mille, quadringentis & quinquaginta quatuor. Sed hoc loco ratio manifeſtior eſt. Doctrinā enim Euangelii, antequam conſcriberetur, erat prius contra Iudæorum & Gētium calumnias & cōtradictiones, prædicatione Apoſtolorum, ſignis & prodigiis per totum terrarum orbem confirmanda, & aſſenſione populorum credentium in omnibus terris cōprobanda: vt certi eſſemus, ea quæ ſcripta ſunt, non eſſe dubia, incerta, aut parum firma, ſed ſicut Lucas inquit, πεπληροφορημένα, hoc eſt, à Deo per Apoſtolos confirmata, & à primis fidelibus per totum mundum, vt certiſſimæ fidei comprobata. Ita non tantum nihil detrahitur Scripturæ, ſed dignitas & auctoritas eius magis illuſtratur inde, quod non ſtatim primis annis Apoſtolicæ prædicationis, literis conſignata eſt.

Euangel. ſcripto an carere poſſit Eccleſia.

Argumentatio Papiſtar.

Euangeliū quare non mox primo anno ſcriptum.

Status vero totius diſputationis, in eo iam conſiſtit, vt mōſtretur, quibus de cauſis, quo conſilio, quo propoſito & inſtituto, Euangeliſtæ & Apoſtoli doctrinam Euangelii literis conſignare, ſeu ſcriptis mandare & comprehendere voluerint: quem voluerint illorum ſcriptorum vſum eſſe in Eccleſia: quo loco primitiua Eccleſia ſcripta illa habuerit: quid & quātum illis tribuerit. Ad hunc diſputationis ſtatum, mox poſito titulo, De Scriptura noui Teſtamenti, progrediēdum fuerat: ſed prius reprimēdi fuerunt clamores Pontificiorū de loco Ieremiæ, & de primis annis Apoſtolicæ prædicationis: quorum ſtrepitu Lectorem conantur obruere & obtundere, vt ita à vero ſtatu diſputationis illum auocent.

Euangeliū ex quibus cauſis deſcriptum.

Collocabimus autem quaſi in acie, pulcherrimam Irenæi ſententiam, quæ extat in præfatione, & 1. cap. 3. lib vbi dicit: Sola vera & viuifica fides illa eſt quā ab Apoſtolis Eccleſia percepit & diſtribuit filiis ſuis. Etenim Dominus omnium dedit Apoſtolis ſuis poteſtatem Euāgelii, per quos &

veritatem, hoc eſt, Dei filii doctrinam cognouimus, quib. & dixit Dominus: Qui vos audit, me audit: & qui vos contemnit, me contemnit, & eũ qui miſit me. Non enim per alios diſpoſitionẽ ſalutis cognouimus, quã per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos. QVOD QVIDEM TVNC PRÆCONIAVERVNT, POSTEA VERO PER DEI VOLVNTATEM, IN SCRIPTVRIS NOBIS TRADIDERVNT FVNDAMENTVM ET COLVMNAM FIDEI NOSTRÆ FVTVRVM.

Euãgelium prædicatum & ſcriptum.

Hæc Irenæi ſententia, in genere loquitur, de tota Scriptura noui Teſtamenti: cuius autoritatem, perfectionem, & (vt nunc loquimur) ſufficientiam, firmiſſima demonſtratione oſtendit. Illa enim extra omnem controuerſiam, ſola eſt vera & viuifica fides, quam primitiua Eccleſia ab Apoſtolis accepit, & filiis ſuis diſtribuit Sed illa fides cõcepta initio prędicatione Apoſtolorum, quam ipſi ex doctrina filii Dei acceperant. Hanc vero doctrinam Chriſti & Apoſtolorum, ex qua vera primitiuę Eccleſiæ fides accepta fuit, Apoſtoli primũ ſine ſcripto viua voce tradiderũt, poſtea vero non humano aliquo conſilio, ſed per Dei voluntatem in Scripturis tradiderunt. Quidnam? illã ipſam doctrinam, quam à filio Dei acceptam, viua voce prædicauerãt, ex qua ſolam veram & viuificam fidem, primitiua Eccleſia, ab Apoſtolis acceperat, & filiis ſuis diſtribuerat. Quibus vero Apoſtoli Euangelium tradiderunt in Scripturis? Num vt particulares illæ tantum Eccleſię, quibus inſcriptę ſunt Apoſtolorum Epiſtolę, pro pręſenti tantum neceſſitate ſcriptis illis Apoſtolorum vterentur. Ita quidem Pighius fingere videtur, ſed Irenæus dicit: Nobis nobis Apoſtoli id, quod prędicauerant in Scripturis tradiderunt. Quo vero conſilio? quem illius ſuę ſcripturæ vſum Apoſtoli in Eccleſia eſſe voluerunt: Reſpondet Irenæus. Vt id quod inſcripturis nobis tradiderunt, in futurum eſſet fundamentum, & columna fidei noſtræ: illius ſcilicet, quam ab Apoſtolis Eccleſia percepit, & diſtribuit filiis ſuis Fundamentum igitur & columnam ſolius verę & viuificę fidei, primitiuæ Eccleſiæ ab Apoſtolis acceptæ, habemus nos in ſcripturis, quas Apoſtoli per Dei voluntatem nobis tradiderunt Fundamentum quidem fidei, quia inde diſcitur, agnoſcitur, extruitur, & cõcipitur. Columna vero, quia fide probatur, confirmatur, & contra omnes corruptelas propugnatur, & cõſeruatur illa fides, quæ ſola vera, & viuifica eſt. Fides igitur, quę aliunde, quam ex ſcripturis ab Apoſtolis traditis extruitur, concipitur, probatur & confirmatur, non eſt vera, viuifica Apoſtolica, & primitiuę Eccleſię fides. Hęc in Irenęi demonſtratione manifeſtiſſime & firmiſſime cohærent. Et poſtea dicit illos eſſe hęreticos, qui ſcripturis Apoſtolicis nõ aſſentiuntur, & notas hęreticorum his verbis deſcribit cap. 2. Cum ex ſcripturis arguuntur, in accuſationem cõuertuntur ipſarum Scripturarum, quaſi nõ recte habeant, neque ſint ex autoritate, & quia varie ſint dictę, & quia non poſſit ex his veritas inueniri ab his, qui neſciant traditionẽ: non enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem, &c. Mirum ni vel parũper erubeſcant, Pighius, Lindanus, Andradius & ſimiles, recognoſcentes ſuas voces in hac deſcriptione. Oſtendit igitur Irenęus in illa ſententia, quo conſilio Apoſtoli doctrinã ſuam in ſcripturis nobis tradiderint, & quem Scripturę eius vſum in Eccleſia eſſe voluerint, vt ſcilicet eſſet fundamẽtum & columna fidei noſtrę, qui viuam Apoſtolorum vocem non audiuimus. Et addit, illos eſſe hęreticos, qui Scripturas illas, vel abiiciunt, vel in accuſationem earũ conuertuntur, quod varie ſint dictæ, & quod veritas ex his non poſſit inueniri, niſi pręter illas Scripturas adiungantur traditiones, quę ſine ſcripto & literis, per viuam vocem ab Apoſtolis traditæ tractantur.

Hæc prolixius aliquanto de Irenæi ſententia annotare volui. Loquitur enim in genere de tota ſcriptura noui Teſtamenti, & complectitur firmiſſima demonſtratione, illa omnia, quæ ad hanc controuerſiam de Scripturæ authoritate pertinent. Quæ vero ſit Irenæi de traditionibus ſententia in ſequenti loco explicabimus. Lectorem autem oro, vt ad illam Irenæi ſententiam conferat, quod Andradius dicit: nam breue compendium doctrinæ Apoſtolicæ literis traditum eſſe, vt pars maxima tanquam magni precii theſaurus traditionibus non ſcriptis relicta fuerit, item quod Concilium Tridentinum conſtituit, in controuerſiis horum temporum, veritatem non poſſe ex ſolis ſcripturis inueniri, niſi pari reuerentia, & pietatis affectu ſuſcipiātur illa etiam, quæ tum ad fidē, tum ad mores pertinentia extra & præter Scripturam, tāquam ex traditionibus non ſcriptis venditantur. Sed vt veritas manifeſtior euadat, ordine de ſingulis ſcriptis noui teſtamenti inquiramus: quibus de cauſis, & quo conſilio literis conſignata ſint, & quem ſcripturæ illius vſum, tum ſcriptores ipſi, tum primitiua Eccleſia voluerint eſſe.

Non autem de momentis, ſiue annorum ſiue menſium, quibus vnum quodque ſcriptorum in nouo Teſtamēto editum ſit, ſcrupuloſius diſputabimus (Veterum enim annotationes inter ſe non ſatis conueniūt) ſed ea, quæ certa ſunt, ἐν πλάτει ſumemus.

Matthæus quando ſcripſerit.

Et id quod Andradius de Matthæo contendit, non grauatim recipio, ſcripſiſſe ſcilicet illum, cum Paulus iam Romæ eſſet. Æquum enim eſt, vt antiquiſſimorum potius Irenæi & Euſebii in hiſtoria Eccleſiaſtica, quam recentium, vel Theophilacti de octo, vel Nicephori de 15. annis, ſententiam ſequamur. Et hanc ſupputationem ideo libentius recipio, deducet enim nos ad primam & illuſtrem originem ſcripturæ noui Teſtamenti. Si enim Mattheus tunc primum ſcripſit, cum Paulus Romæ Euangelizaret, ſicut Irenæus loquitur: erit quidem primus inter Euangeliſtas, iuxta omnium antiquorum ſententiam, ſed non erit primus inter eos, qui doctrinam Apoſtolicam literis cęperunt commendare. Paulus enim, priuſquam Romam vinctus duceretur, aliquot iam Epiſtolas conſcriptas ediderat id quod ex hiſtoria Actorum manifeſte colligitur, ſicut ſupra oſtendimus. Quæro autem, fuerit ne aliquid ab Apoſtolis conſcriptum, priuſquam Paulus primas ſuas epiſtolas ediderit; Et inuenio Acto. 15. Apoſtolos & Seniores in primo & celeberrimo concilio Apoſtolico, re diligenter deliberata, & communibus Suffragiis ſcripſiſſe epiſtolam ad Eccleſias gentibus collectas. Nec reperio ante illam Epiſtolam, aliquid ab Apoſtolis literis mandatum fuiſſe, ſi Andradii ſupputationem de Euangeliſtis ſequamur. Hæc igitur erit prima origo, hoc primum principium Scripturæ diuinitus inſpiratæ in nouo Teſtamēto, quod ita eſſe, Andradius iuxta ſuam de Matthæo ſupputationem negare non poterit. Sicut igitur Scripturæ ſacræ in veteri Teſtamento originem valde illuſtrem inuenimus, cū ſcilicet Deus ipſe primus verba Decalogi ſuis digitis in tabulas exarauit: ita Andradius præbuit mihi occaſionē ſua ſupputatione ad inueſtigandam magnificam & illuſtrem primam originem Scripturæ in nouo Teſtamento, quod ſcilicet initium literis conſignādi doctrinam Apoſtolicam factum fuerit, non ab vno aliquo ex Apoſtolis, priuato quodam conſilio, ſed cum Apoſtoli omnes, & etiam presbyteri Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, in primo & celeberrimo concilio Apoſtolico congregati eſſent, communibus ſuffragiis, & re diligenter deliberata, cōſcripta & edita eſt Epiſtola, complectens ſentētiam Apoſtolorum, de qua tunc motæ erant controuerſiæ. Et hoc eſſe primum ſcriptum, ab Apoſtolis in nouo Teſtamento editum, Andradius, ſi ſibi conſtare voluerit, negarę non poterit. Neque enim certis teſtimoniis docere poterit, ante cōciliū illud

Apoſtoli primi ſcribunt epiſtolam ex concilio.

Scriptura noui Teſtamēti à quibus & quādo inchoata.

Apoſtolorum quicquam de Scriptura diuinitus inſpirata, in nouo Teſtamento conſcriptum fuiſſe. Theophylacti enim ſupputationē nō recipit, & meo quidem iudicio, merito. Nec arbitror ipſum Apocrypham Epiſtolam, quæ ſub Chriſti Seruatoris nomine, ad Abgarum Toparchen Edeſſenum, apud Euſebium extat, in numerum Scripturæ Canonicę collocare

Erit igitur hæc, quam oſtendimus, prima origo Scripturę diuinitus inſpiratæ in nouo Teſtamento, cuius hoc erit emblema: Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis, & ſicut primum traditione viuę vocis lex exiuit ex Zion, & verbum ex Hieruſalem, ita etiam prima Scriptura noui Teſtamēti exiuit ex Zion, & principium cœpit in Hieruſalem: quod ipſum ad dignitatem & authoritatem Scripturæ non parum facit.

Scriptura noui Teſtamenti occaſio & cauſa.

Et hæc ipſa prima origo, ſi recte conſideretur, oſtendit id, de quo diſputamus, propter quas ſcilicet cauſas, qua occaſione, quo conſilio, & in quē Eccleſiæ vſum doctrina Apoſtolica literis cœperit conſignari. Ipſa enim prima Apoſtolica Epiſtola his verbis vtitur: Quidam ex nobis exeuntes turbarunt vos ſermonibus, docentes circumciſionem & obſeruationem legis, quibus id non mandauimus, &c. Quia igitur ſub prætextu & titulo traditionum Apoſtolicarum ſparſis adulterinis & ſuppoſititiis dogmatibus, Eccleſiæ turbabantur; viſum eſt Apoſtolis & presbyteris cum tota Eccleſia. veram de illa controuerſia Apoſtolorum ſententiā ſcripto comprehendere. Et hæc fuit occaſio primi Apoſtolici ſcripti. Finis vero & vſus hic fuit, vt ex ſcripto Eccleſiæ certo conſtaret de vera & genuina Apoſtolorum ſententia, ne quis, ſicut antea factum fuerat, adulterinam & ſuppoſititiam ſententiam hoc titulo, quaſi ab Apoſtolis traditā & acceptam, Eccleſiis obtrudere poſſet. Experientia igitur in ipſis primæ Apoſtolicæ prædicationis annis oſtendit, in tantis diaboli inſidiis, mundi malitia, & ingenii humani petulantia, puritatem doctrinæ Apoſtolicæ, per traditiones non fideliter conſeruari, ſed ſub prætextu traditionū Apoſtolicarum doctrinam adulterari, cum Apoſtoli ipſi, Eccleſia per varias terras ſparſa, non poſſent vbique viua voce præſentes eſſe. Et propter hanc cauſam, in prima Apoſtolorum Synodo cœpta eſt ſcriptio doctrinæ Apoſtolicæ.

Scriptura noui Teſtamenti finis & vſus.

Eſt & hoc in prima Apoſtolica Epiſtola notandum, quod ſcribunt, ſe miſiſſe Iudam & Silam, vt illa ipſa & eadem annuntiarent, quæ ipſi Epiſtola ſua complexi erant. Quare autem nō iuſſerūt potius Eccleſias contentas eſſe traditione viuæ vocis, per Iudā & Silam ſine ſcripto? niſi quod propter periculum commentitiarum traditionum, rationem hanc certitudinis iudicarunt Eccleſiæ vtilem & neceſſariam eſſe, vt Iudas & Silas, qui ab Apoſtolis mandata acceperant ad Eccleſiam perferenda, ex ſcripto oſtendere & probare poſſent, non incerta, adulterina vel falſa, ſed genuina & vera eſſe, quæ afferrent & traderent. Et Lucas mox ſubiicit, ipſos multis verbis & longa oratione hoc feciſſe, & tamen illa, quæ longe pluribus explicarunt, non fuerunt contraria, non diuerſa, imo non alia, præter illa, quæ ſcripta fuerant, ſed τὰ αὐτὰ, ſicut Apoſtolorū Epiſtola inquit: non quod illas literas & ſyllabas tantum ingeminarunt, ſed ſentētia fuit vna & eadem pluribus quidem verbis, & prolixius à Iuda & Sila explicata. In ſumma autem & breui compendio, quantum ſufficiebat & neceſſarium erat, in Apoſtolorum ſcripto comprehenſa.

Et hæc ipſa obſeruatio de prima origine Scripturæ in nouo Teſtamento oſtendit fontes explicationum, quando Pontificii obiiciunt, Apoſtolos frequentius & pluribus docuiſſe, quam quę paucis illis Scripturæ paginis potuerint omnia comprehendi.

Sed de reliquis etiam ſcriptis noui Teſtamenti inquirendum eſt, propter quas cauſas, quo conſilio, & in quem vſum conſcripta & edita ſint; hoc enim ſupra diximus, ſtatum eſſe huius diſputationis. Et ſi ordinem

temporis

temporis, ſequi liberet, prius de Epiſtolis quibuſdam Pauli dicendum eſſet, ſed ordinis gratia primum de Euangeliſtarum ſcriptis, poſtea de Apoſtolorum Epiſtolis dicemus,

DE SCRIPTIS EVANgeliſtarum.

Illud igitur probandum eſt, Euangeliſtas propter hanc cauſam, hoc conſilio, & in hunc vſum hiſtorias ſuas conſcripſiſſe, vt literis ad poſteritatem commendata extarent, quæ Apoſtoli de dictis & factis Domini, Eccleſiam ad poſteritatem ſcire, neceſſarium iudicarunt.

Matthæi Euangelium quo conſilio & occaſione ſcriptum.

Omnium autem conſenſu Matthæus primus inter quatuor Euangeliſtas hiſtoriam ſuam conſcripſit. De occaſione autem & conſilio ſcribendi Euſebius hoc annotauit, lib. 3. c. 24. Matthæus cum primum Ebræis prædicaſſet, & iam ad alios quoque tranſiturus erat, Euangelium ſuum patrio ſermone literis tradidit, & quod ſubtracta ſua præſentia deſiderare poſſent illi, à quibus diſcedebat, per literas adimpleuit. Nicephorus lib. 2. c. 45. hanc ſententiam ita expreſſit: Diſcedens abſentiam ſuam ſcripto præſenti compenſauit.

Thomas citat hanc Hieronymi deſcriptionem: Matthæus in Iudæa Euangeliū edidit ob eorum maxime cauſam, qui Ieroſolymis ex Iudæis crediderant. Cum enim primum prædicaſſet Euangelium viua voce, volens tranſire ad Gentes, primus Euangelium conſcripſit, quod fratrib. à quibus ibat, in memoria dereliquit. Sicut enim neceſſe fuit ad confirmationem fidei Euangelium prædicari, ſic & contra hæreticos ſcribi.

Chryſoſtomus homilia 1. in Matth. ita inquit: Matthæus ſcripſit accedentibus his, qui ex Iudæis Chriſto crediderant, & rogantibus, vt quæ verbis docuiſſet, hæc eis in literis ſeruanda dimitteret.

Auctor operis imperfecti in Matthæum, quod ſub Chryſoſtomi nomine extat, occaſionem ſcribēdi ita recitat: Cum facta eſſet grauis perſecutio in Palæſtina, vt periclitarentur diſpergi omnes, ne carentes doctorib. doctrina etiam carerent, petierunt Matthæum, vt omnium verborum & operum Chriſti conſcriberet eis hiſtoriam, vt vbicumque eſſent futuri, totius ſecum haberent fidei ſtatum.

Thomas illam ſententiam ita recitat: Petierunt Matthæum, vt diſpergendis, totius fidei, quam viua voce tradiderat, ſummā ſcripto complecteretur, &c. Et hæc narratio de perſecutione non male congruit ad tempus ſcriptionis iuxta Irenæum. Circa 20. enim ab aſcenſione Chriſti annum Iudæam miſerabiliter afflictam fuiſſe à magis & latronibus, author eſt Ioſephus. Acceſſit captiuitas Pauli, quæ videbatur omnibus Chriſtianis periculum minari.

Cauſæ igitur, propter quas Matthæus Euangelium ſuum conſcripſit, hæ ſunt. Primo, vt quod propter diſceſſum, præſens viua voce, docendo & confirmando præſtare non poterat, id abſens ſcripto, ſeu per literas præſtaret. Secundo, quia memoria fragilis & labilis eſt, vt quæ docuerat, ea literis ſeruāda dimitteret. Tertio, vt totius fidei ſtatum & ſummā ſcripto comprehēſam haberent, qui viua Apoſtolorū voce vti non poſſent. Quarto, propter hæreticos neceſſe fuit doctrinam Euangelii ſcribi, ne Eccleſiæ falſa, ſuppoſititia & adulterina, ſub nomine Euangelii obtruderentur. Et Irenæus ſcriptionem Matthæi, primum exemplum ponit eius, quod dixerat: Apoſtoli, quod præconiauerunt per Dei voluntatem, poſtea in ſcripturis nobis tradiderunt, fundamentū & columnā fidei noſtrę futurum.

Lindanus leui pede hæc tranſit, fingens tantum μνημόσυνον fuiſſe, ſicut de amicorum munuſculis dicitur.

Eſſe ſui dederat monumentum & pignus amoris.

Sed ea, quæ manifeſta ſunt, non patiuntur ſe tam facile eludi.

Euangelii ſecundum Matthæum vſus.

Notandum eſt & hoc, quem ipſi Apoſtoli & viri Apoſtolici iudicauerint vſum eſſe Euangelii à Matthæo conſcripti.

Hieronymus ſcribit, Pantænum, cum a Demetrio Epiſcopo Alexandrino miſſus eſſet in Indiam, reperiſſe Bartholomæum, ibi prędicaſſe aduentum Chriſti, iuxta Matthæi Euangelium, quod etiam Hebraice ſcriptum, inde ſecum attulerit Alexandriam.

Nicephorus lib. 4. cap. 32. hiſtoriam illam ita recitat. apud quoſdam fideles in India Matthæi Euangelium inuentũ eſſe Hebraico ſermone, à Bartholomæo expoſitum, quod in multa tempora, formas literarum eius, qui id primum ſcripſit, illæſas conſeruauit.

Idem etiam lib. 17. cap 36. refert in Barnabæ tumulo Euangeliũ Matthæi repertum fuiſſe, ipſius Barnabæ manibus ſcriptum. Ipſi igitur & Apoſtoli, & viri Apoſtolici, reuerenter de Euangelio Matthæi ſenſerunt, & qui debeat eius vſus eſſe in Eccleſia, ſuo exemplo oſtenderunt.

Marcum plerique omnes ſecundo loco poſt Matthęum ſcripſiſſe conſentiunt: Clemens vero Alexandrinus Lucam præponit Marco: Irenæus etiam Marcum poſt mortem Petri & Pauli ſcripſiſſe refert. Sed de ordine & tempore nõ diſputabimus. Illud vero vtilius quæritur, qua occaſione, & quo conſilio ſcripſerit, quæque ſit ſcripti ipſius auctoritas.

Euangelii à Marco conſcripti occaſio.

Euſebius ex Clemente hanc hiſtoriã recitat lib. 1. cap. 15. quam Nicephorus repetit lib. 2. cap. 15. Cum Euangelium in Occidentem veniſſet, tantus pietatis ſplendor mentibus illorum, qui Petrum audierãt, illuxit, vt non poſſent contenti eſſe, non ſcripta diuinæ prædicationis doctrina, aut in iis, quæ ſine ſcripto de diuino verbo didiciſſent, permanere: ſed Marcum magna animorum contentione obteſtati ſunt, vt commẽtarios eius doctrinæ, quam verbo ſine ſcripto traditam accepiſſent, literis comprehenſam ipſis relinqueret. Aiunt autem, Apoſtolum Petrum, cum ex inſtinctu Spiritus ſancti hoc cognouiſſet, delectatum eſſe virorum illorum voluntate, & ſcriptum hoc iudicio ſuo comprobaſſę & confirmaſſe, vtque in Eccleſiis legeretur, conſtituiſſe.

Nicephorus.

Nicephorus lib. 2. cap. 45. dicit, Petrum dictaſſe Marco Euangelium, atque vt id in Eccleſiis deinceps legeretur, ſanxiſſe.

Euſebius.

Euſebius lib. 3. cap. 39. & Nicephorus lib. 3 cap. 20. ex Papia referunt, Marcum ordinis quidem negligentiorem fuiſſe, hoc vero vnicum ſibi in ſcribendo propoſuiſſe, ne quid eorum, quæ audierat, omitteret, aut qua in re, quod falſum eſſet, traderet.

Irenæus.

Irenęus lib. 3. cap. 1. Marcus diſcipulus & interpres Petri, ea, quę annũciata erant, nobis tradidit.

Ruffinus de Euangelio Marci.

Pighius delectatur Ruffini verbis, qui Euangelium Marci vocat religioſum furtum, vt ſcilicet eo facilius Scripturæ auctoritatem poſſit extenuare. Sed quo conſilio in literas relatum ſit Marci Euangelium, & quam eius auctoritatem Petrus in Eccleſiis eſſe voluerit, ex illis, quæ annotata ſunt, lector intelligit, Et videbit, quam friuola & peregrina Pontificii ad hæc clariſſima teſtimonia reſpondeant.

Lucæ Euangelium.

De Luca, quo is conſilio hiſtoriam ſuã conſcripſerit, non opus eſt aliorum teſtimonia conquirere. Ipſe enim in prooemio diſerte explicat, qua occaſione, & propter qam cauſam ſcriptionem ſuam inſtituerit, quia ſcilicet multi tentabant, nec ſatis diligenter, nec certo, nec fideliter contexere narratiõnẽ de iis, quę Ieſus cœpit facere & docere. Poteſt autem ἀνατάξασθαι, & ad traditiones, & ad ſcriptiones referri: vtroq; enim modo tunc fuit adulterata & deprauata doctrina Euangelii. Et ex antitheſi obſeruetur, vnde potiſſimũ factũ fuerit. Lucas enim ea, quę ſcribit, vocat

Euangelii

πεπληρο

πεπληροφορημένα certiſſimæ fidei, quæ diligenter & certo aſſecutus ſit. Inde ergo corruptelæ oriri cœperunt tempore Apoſtolorum, quod vel falſa, vel ſuppoſititia, vel non ſatis comperta, pro certis & veris tradebantur vel voce, vel ſcripto, ab illis, qui πληροφορίαν doctrinæ Euangelicæ non ſatis certo aſſecuti fuerant. *ſecundũ Lucam ſcripſit occaſio.*

Quale vero remedium huic periculo adulterationis doctrinæ tempore Apoſtolorum oppoſitum fuit? Num exiſtimarunt, traditionibus viuæ vocis, animis credentium receptis, & cordibus inſcriptis, poſſe certo & tuto ad poſteritatem, contra corruptelarum diſcrimina, puritatem doctrinæ conſeruari?

Certe Theophilus erat κατηχηθείς. hoc eſt, doctrinam Euangelii viua voce, ex veris Apoſtolorum traditionibus acceperat, ſed propter eius doctrinæ ἀσφάλειαν, Lucas dicit, ſe Euangelium ſuum conſcripſiſſe. Pulcherrime autem hoc vocabulo deſcripſit, certam & firmam cuſtodiam & conſeruationem puritatis doctrinæ, contra quæuis pericula & inſidias corruptelarum.

Verbum enim ἀσφαλίζειν ita vſurpatur, quando accurata cuſtodia aliquid ita aſſeruatur, vt caueatur, ne vel elabatur, vel amittatur, ita Act. 16. cuſtodia captiuorum hoc vocabulo deſcribitur. Et Matt. 27. Iudæi petunt ſepulchrum Chriſti ἀσφαλισθῆναι. Vſurpatur etiam vocabulum illud, quando contra ingruentē vim aliquid ita munitur & firmatur, vt tutum & illæſum retineri & conſeruari poſſit, vt cum oppida munitionibus & præſidiis firmantur, cum caput galea munitur, cum fores peſſulo firmantur: qualia exempla multa extant apud auctores.

Propter talem igitur puritatis doctrinæ ἀσφάλειαν, contra corruptelarum incurſiones, dicit ſe Lucas Euangelium ſuum conſcripſiſſe. Et eodem vocabulo Paulus etiam de ſuis ſcriptis vtitur, Philipp. 3. ſicut poſtea annotabimus.

Theophilactus duobus modis vocabulum illud explicat. I. Prius te ſine ſcriptis inſtitui, nunc ſcriptum tibi trado Euangelium, atq; ita mentem tuam munio, vt ne obliuiſcatur eorũ, quæ ſine ſcriptis tradita ſunt. II. Solemus ſæpe, quando quis nobis ſine ſcripto loquitur, ſuſpicari, ne quid forte mendacii admixtum ſit: quando autē etiam ſcribit quę loquitur, tunc credimus, quod non ſcripſiſſet, niſi vera ſe dicere confideret. Ita Lucas inquit: Scripſi tibi Euangelium, vt ea, de quib. ſine ſcripto eruditus es, in maiori ſecuritate conſerues, maioremque mihi fidem habeas, qui adeo de his, quæ ſine ſcripto docui, confidam, vt etiam ſcripturis prodere non formidarim. Hæc Theophilactus.

Certum igitur & manifeſtum eſt, qua occaſione, propter quam cauſam, quo conſilio, & in quem finem Lucas Euangelium ſuum conſcripſerit. Euſebius lib. 3. c. 24. de Luca inquit: Neceſſario nos à dubia aliorum opinione liberans, dum certam ipſe narrationem per Euangelium ſuum tradit. Quid vero Lectori expectandum ſit ex illo ſcripto, ipſe etiam explicat. Dicit enim, ſe ea deſcripſiſſe, quę de dictis & geſtis Saluatoris inter Chriſtianos, tunc fuerint πεπληροφορημένα, hoc eſt, nota, certa & indubitata: & de quibus ſoliti fuerant catechiſari. Et illa ita ſe deſcripſiſſe ait, ſicut Eccleſiæ tradiderunt ii, qui ab initio fuerant ſpectatores & miniſtri doctrinæ Euangelicæ. Apoſtolos igitur viua voce, ſine ſcripto, primum doctrinam Chriſti tradidiſſe, nullum eſt dubium. Num autem traditiones illæ Apoſtolorum manſerunt, & relictæ ſunt ſine ſcripto? Certe Lucas affirmat, ſe ea, & quidem eodem modo ſcripto complexum eſſe, ſicut Apoſtoli doctrinam de factis & dictis CHRISTI, Eccleſiæ tradi- *Lucas quæ & qualia ſcripſerit.*

derunt

derũt. Et quare traditiones illas in literis retulerit, ſupra oſtenſum eſt. Irenæus lib. 3. cap. 14. pulchre hac in re confert præceptorem Paulũ, & diſcipulum Lucam. Paulus Miletũ euocatis præsbyteris Epheſinæ Eccleſiæ dicit: Non ſubtraxi vobis, vt non annunciarem omnem ſententiam Dei, Lucas vero ſine inuidia quæ didicerat, tradidit, inquiens, ſicut tradiderunt nobis, &c. Hæc Irenæus.

Ambroſius. Ambroſius illud expendit, quod cum Lucas affirmet, ſe aſſecutum omnia, non tamen omnia, ſed de omnibus ſe ſcripſiſſe dicit, Actor. 1.

Chriſoſtom. Chriſoſtom. quęrit, quomodo Lucas affirmet ſe de omnibus ſcripſiſſe, quæ IESVS cœpit facere & docere, cum Ioannes dicat, hoc eſſe impoſſibile. Reſpondet autem: Non dixi omnia, ſed de omnibus, perinde ac ſi quis dicat ſummatim & in genere. Aut de omnibus loquitur, quę neceſſaria ſunt.

Hæc pro auctoritate Scripturæ, contra prætextum traditionum non ſcriptarum, ſicut illæ noſtro tempore à Pontificiis iactãtur, profecto maniſeſtiſſima ſunt.

Ioannis Euangelium. Reſtat vt de quarto, hoc eſt de Ioanne dicamus. Obſeruatio enim hiſtoriæ de ipſius ſcriptione, multa ad hanc diſputationem pertinẽtia monebit. Cum iam edita eſſent, & in Eccleſia extarent trium Euangeliſtarum ſcripta: Apoſtoli viuentes adhuc, docebant de geſtis CHRISTI, & ea quæ à tribus Euangeliſtis conſcripta extabant, & quæ præterea facta & dicta eſſe, memoria tenebant, vt recte tunc ab Apoſtolis, de geſtis Chriſti vſurpari potuerit illa Pauli vox 2. Theſſalo. 2. Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem noſtrum, ſiue per trium Euangeliſtarum ſcripta.

Vide autem quid factum fuerit. Cum reliqui Apoſtoli morte eſſent ſublati, & Ioannes in Pathmon eſſet relegatus: Ebion & Cherintus motis certaminihus de Chriſti diuinitate, de regno eius terreno, de Leuiticis obſeruationib. &c. Eccleſias miſere perturbarunt. Sed audi quæſo, qua ratione, qua ſpecie, & quo prætextu hoc fecerint. Euſebius lib. 3. c. 8. citat ex Caio Cherintum pretextu reuelationũ, velut à magno Apoſtolo acceptarum, portentoſa ſua dogmata voluiſſe Eccleſiam inuehere. Et addit ipſum fuiſſe inimicum Scripturis Dei. Quia igitur in recenti adhuc Eccеſiæ memoria erat, Apoſtolos de geſtis & concionibus Saluatoris tradidiſſe alia quædam, præter illa, quæ in trium Euangeliſtarum hiſtoriis cõſcripta extabãt: Cherintus & reliqui hoc prætextu abuſi ſunt, & adulterina ſua dogmata, quæ ex Apoſtolicis ſcriptis, quæ tunc extabant, probare non poterãt, proponebant hac ſpecie, quod Apoſtoli viua voce talia docuiſſent, & ad illas commentitias traditiones contendebant inflectẽda eſſe ea, quæ ſcripta erant. Adhæc certamina reſpicit Ioannes, Apoca. 2. cum inquit examinaſti eos, qui gloriantur ſe eſſe Apoſtolos, & non ſunt. Item Ieſabel, quæ dicit ſe eſſe Propheтiſſam, &c. Iactarunt igitur & reuelationes & traditiones, quibus Apoſtolicam auctoritatem tribui voluerint. Et ſicut Ioãnes inquit in epiſtola ad Thyatherenſes, illa ſua dogmata, vocarunt τὰ βάθη hoc eſt, non vulgaria Apoſtolorum dogmata, quæ omnibus in Eccleſia, ex ſcriptis etiam nota erãt, ſed profunda, recõdita & abſtruſa myſteria, quæ Apoſtoli non cuiuis ex vulgo, ſed priuatim ſuis familiaribus viua voce, vt myſteria ſilentio veneranda, per manus tradiderant. Ioannes vero vocat profunda non Apoſtolorum, ſed Satanæ.

Et illud certamen hac ſpecie motum, valde turbauit Eccleſias. Negare enim non poterant, quia recẽs adhuc erat memoria, Apoſtolos de geſtis Chriſti, plura viua voce tradidiſſe, quam quæ ſcriptis trium Euangeliſtarum comprehenſa erant. Et quia reliqui Apoſtoli iam morte ſublati erant; Ioanni Deus longiorem vitam, poſt reliquorum Apoſtolorum

mortem ſine dubio ideo conceſſit, vt Apoſtolica vigilantia Eccleſiæ ad omnem poſteritatem proſpiceretur, ne vel ſuppoſititiæ traditiones, vel adulterina ſcripta, pro vera & genuina Apoſtolorum doctrina, Eccleſiis obtruderentur.

Cum igitur Ioannes ab exilio ex Pathmo, in Aſiam reuerſus eſſet, controuerſiæ illæ à Cherinto & aliis interea motæ, ad ipſum, tanquã ad poſtremum ex Apoſtolis vigilem & inſpectorem examinandæ & diiudicandæ delatæ ſunt, non tantum ab Epiſcopis Aſiæ, verum etiam multorũ fidelium, & totius Eccleſiæ legationibus, ſicut Hieronymus inquit. Ibi Ioannes, ſicut Euſebius ſcribit, lib. 3. cap. 24. trium Euangeliſtarum ſcripta probauit, & veritatis illis dedit teſtimoniũ. Quia vero, hæc quæſtio magnis tunc tumultibus agitabatur: An omnia, quæ Dominus feciſſet & docuiſſet, quæque Apoſtoli de ipſius geſtis tradidiſſent, comprehenſa eſſent in ſcriptis trium Euangeliſtarum, an vero plura eſſent tradita, quam ſcripta? Ne igitur Eccleſia ad poſteritatem, quouis vento & prętextu traditionum circũferretur, ſed certa eſſet, de doctrina ab Apoſtolis de geſtis Chriſti tradita: Ioannes data ſibi hac occaſione, ea quæ præter triũ Euangeliſtarum narrationes & facta ſciebat, & tradita nouerat, quæq; Spiritus Sanctus Eccleſiæ ad omnem poſteritatem neceſſaria & ſufficiẽtia iudicabat, conſcripta ſua Euãgelica hiſtoria adiecit, & Eccleſiæ expoſuit. Et quia Ebion ſolum Matthæi Euangelium recipiebat, cui peculiares interpretationes quaſi ex traditione acceptas affingebat, Ioannes concionib. Chriſti accuratius quam reliqui fecerant deſcriptis, inde veram interpretationem ſumendam eſſe monſtrauit.

Hæc vera obſeruatio, de occaſione & cauſa ſcriptionis Ioannis, valde multa monet. Num vero poſtquam Ioannes etiam ſcripſit, ſingula, quæ Ieſus fecit & dixit, ſcriptis comprehenſa ſunt? Nequaquam. Ipſe Ioannes enim ita concludit: *Sunt & alia multa quæ Ieſus fecit, quæ ſi ſcriberẽtur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcriberentur, libros.* Non ergo omnia de doctrina Chriſti, quæ neceſſaria ſunt, & quæ ſufficiant in Euangeliſtarum ſcriptis habebimus, ſed præter ea, alia etiam ex traditionibus, ad fidem & ſalutem neceſſaria erunt? Hoc quidẽ Pontificii pugnant. Sed audi, quid Ioannes dicat: Hæc autem ſcripta ſũt, vt credatis, quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

Lindanus vt hęc verba eludat, dicit Ioannem de vno illo articulo, de diuinitate ſcilicet Chriſti, in ſua ſcriptione egiſſe. Sed certum & manifeſtum eſt, de doctrina & miraculis Chriſti, ea quę in reliquorum Euangeliſtarum deſcriptionibus deerant, ipſum adiicere uoluiſſe. Sũmam vero & finem totius doctrinę Chriſti, ponit veram fidem, ſalutem & vitam æternam. Et illa, quę de Chriſti doctrina, ad veram fidem & ſalutem neceſſaria ſunt & ſufficiunt, Ioannes affirmat ſcripta eſſe. Res igitur manifeſta eſt, licet nec omnia, nec ſingula, illa tamen tot & tanta, de doctrina & miraculis Chriſti conſcripta eſſe, quæ ad veram fidem, & ad vitam æternam neceſſaria ſunt, & ſufficiunt. Non enim de ſua tantũ ſcriptione, ſed de reliquorum etiam Euangeliſtarum ſcriptis, Ioãnes hæc loquitur, ſicut veteres omnes interpretãtur. Qui ergo præter illa adhuc alia de doctrina Chriſti quærũt, manifeſtum eſt, quod nec fidem, nec ſalutem, ſed perfidiam & perditionem quærant. Hæc enim ſcripta ſunt, vt credatis, & credentes vitam habeatis, inquit Ioannes. Quare vero Spiritus ſanctus non voluerit ſingula conſcribi, rationem reddit Ioannes, non vt ex ſcrinio pectoris Pontificis Romani, titulo & prætextu traditionum, quid uis in Eccleſiam eructaretur, ſed quia mundus, inquit, non caperet. Et Auguſtinus recte dicit, intelligendum hoc eſſe nõ de mole librorum, nec *Lindanus.*

de locali capacitate,ſed quod Spiritus ſanctus noſtri habuerit rationem, & ea ſelegerit cōſcribenda, quæ in hac infirmitate credentes capere poſſent. Grata igitur mente, & reuerenter debemus illud Spiritus beneficium amplecti & oſculari,quod ad noſtram ſe dimiſerit infirmitatem,& noluerit illā nimium onerare, ſed de doctrina & miraculis Chriſti ea ſelegit & dictauit conſcribenda, quæ ad veram fidem, & vitam æternam ſufficere & neceſſaria eſſe iudicauit.

Hic vero Andrad. exclamat: Ergone reliqua, quæ Chriſtus fecit & dixit,quę ſcripta non ſunt,fuerunt ocioſa & inutilia ad fidem & ad mores? Inanemne igitur laborem, & ocioſam operam, exceptis iis, quæ ſcripta ſunt,in cæteris omnibus Chriſtus poſuit, quæ nihil erant futuris ſeculis profutura? Sed nos ſimpliciter reſpōdemus verbis Ioannis, ſi ſingula ſcriberentur,mundus non caperet omnes libros. Hæc autem ſcripta ſunt,vt credatis, & per fidem vitam habeatis. Nec propterea ocioſa & inutilia fuerunt reliqua, quando eaſdem conciones, & ſimilia miracula ſæpius repetiuit, confirmanda enim erat illa doctrina, cuius ſumma cum confirmata eſſet,poſtea per Dei voluntatem conſcripta eſt.

Ita obiicit etiam hoc Andradius: Chriſtus poſt reſurrectionem per quadraginta dies de regno Dei permulta locutus eſt,quæ à nemine Euāgeliſtarum ſcripta extant, & tamen non fuiſſe tam parui momenti, exiſtimandum eſt, vt ocioſa iudicari potuerint. Sed reſpondemus id, quod Auguſtinus de illa Chriſti ſententia, Io.16. Multa habeo dicere,&c. cum Euangeliſtæ tacuerint,quis noſtrum dicat iſta vel illa fuiſſe, aut ſi dicere audeat,vnde probabit? quis tam vanus aut temerarius, qui etiamſi vera dicat, ſine vllo diuino teſtimonio affirmet ea eſſe, quæ Spiritus ſanctus per Euangeliſtas ſcribere noluit. Quis hoc noſtrum facit, & non maximam culpam temeritatis incurrat,in quo nec Prophetica,nec Apoſtolica excellit auctoritas? Sed tamen quæ illa fuerint, quæ de regno Dei Chriſtus locutus eſt Apoſtolis, cum mentem ipſis aperiret, ex Apoſtolorum ſcriptis certò colligere poſſumus.

Operæ precium autē eſt, obſeruare memorabile artificium Andradii, quod ſine dubio in Cōcilio Tridentino didicit Contra Ieſuitas allegaueram Auguſtini & Cyrilli ſententias,ex doctrina & miraculis Chriſti,electa eſſe ea,quę conſcriberentur,quę ſaluti fidelium tam ad mores,quam ad dogmata à Spiritu ſancto iudicata ſunt,ſufficere. Quid vero exiſtimas bone Lector,contra hæc tam clara teſtimonia,quæ radio ſolis(ſicut Tertullianus loquitur) ſcripta videri poſſent, Andradium contra Scripturæ ſufficientiam,pro traditionibus proferre poſſe?Dicam tibi,primum ſtrenue maledicit,nos ganeonum more,mutilis & decurtatis ſanctorum teſtimoniis agere,vt imperitam multitudinem circumueniamus.Nos vero Dei beneficio & poſſumus & ſolemus ipſorum auctorum loca inſpicere, nec ex ſolis commentariis ſapere. Sed audiamus ſane, quo artificio Andradius aliam ſententiam ex illis dictis Auguſtini & Cyrilli exculpere poſſit. Toruo autem ſupercilio quaſi ex Tridentinis ſubſelliis dictitat; Quando Auguſtinus inquit: Electa ſunt,quæ ſcriberētur, quæ ſaluti credentium ſufficere viſa ſunt,nequaquam hanc eſſe ſententiam, omnia fidei noſtræ ſacramenta Euangeliſtas paruo volumine complexos, ſed ea tantum literis conſignaſſe, quæ ad conſtituendam fidem aliarum rerum omnium,quæ literis comprehenſæ ſunt, ſufficere non poterant. Audax profecto eſt interpretatio. Sed quid? ſuntne hæc Auguſtini verba? Non ſunt,ſed Andradii.Atqui receperat,ſe ex Auguſtini verbis hāc nobis ſententiam monſtrare velle, Audi vero,quomodo hoc præſtet. Auguſtinus dicit,miraculum reſuſcitati Lazari fidem facere. I. Chriſtum eſſe illum Deum, ꝙ omnia,quæ vniuerſitatis ambitu cōtinentur,creauit. II. Quod

in fine ſeculi, omnes mortuos reſuſcitaturus, vt credamus in eum, & ad illam reſurrectionẽ præparemur, quæ erit ad vitam, non ad iudicium. III. dicit, reſuſcitatione Lazari fi[illegible]rari reſurrectionem animarum, quæ magna Dei gratia, per fidem fit, [illegible]oriãtur in æternum, &c. Et hinc Andradius vult probare, Auguſtinum loqui de fide illarum rerum, quę ſacris literis comprehenſæ non ſunt. Atqui ego hactenus pro mea ſimplicitate credidi, articulos iſtos, de quibus Auguſtinus loquitur, expreſſe in ſacris literis cõtineri. Et iam animũ ſubibat admiratio, quomodo homo ſanus, niſi per febrẽ forſan ſomniare poſſet, ex illis Auguſtini verbis extrui poſſe id, quod Andradius dictitat, ſed nõ memineram, Andradium Tridenti in Concilio hoc ſcripſiſſe, vbi ius & plenaria auctoritas eſt talium interpretationum, nec cuiquã liberum eſt dicere: Quid facis? Oportet profecto magnam eſſe vel inſolentiam, vel impudentiam Andradii, qui exiſtimat, ſe talia poſſe Germaniæ ſua grandiloquentia perſuadere. Eiuſdẽ farinę etiam eſt altera interpretatio. *Cyrillus.* Cyrillus dicit: Non omnia, quę Dominus fecit, cõſcripta ſunt, ſed quæ ſcribentes tam ad mores, quàm ad dogmata putarunt ſufficere. Andradius vero tradit talem interpretationem, Cyrillum his verbis non aſſerere, fidei omniã Sacramenta ſacris eſſe literis explicata, ſed tantum ea, quæ ad credendum, omnia diuina myſteria (quæ ſcilicet in Scriptura comprehẽſa non ſunt) ſufficere poſſunt. Nihil addam, manifeſtum enim eſt, quam petulans & ſuperba ſit hæc Andradii non explicatio ſed ludificatio, ſi ad verba Cyrilli conferatur. Et quale putas Concilium fuiſſe, in quo tales interpretationes regnarunt? *Concil. Trid.* Exempli ſane gratia, vtile eſt talia Pontificiorum artificia extare. Et quidẽ ipſe Andradius ſuæ ludificationi nõ ſatis fidit, ideo alia quærit effugia. Affirmat Cyrillum de ſolo Euangelio Ioannis hoc dixiſſe. Sed Cyrilli verba ſunt, quæ ſcribentes putarunt ſufficere: Num is ſolus Ioannes eſt? O os impudens. Poſtremò concludit, vt maxime ſit Auguſtini & Cyrilli ſententia, conſcripta eſſe, quæ ad mores, fidem & ad ſalutem ſufficiũt, communem tamen conſenſum, quo contrarium ſtatuitur, eſſe præferendum.

Repeto igitur illas Auguſtini & Cyrilli ſententias, quas nunc magis amo, cum videam, illos tam firma perſpicuitate, auctoritatem & ſufficientiam Scripturæ, de doctrina Chriſti aſſerere, vt cum Andradius omnibus acerbitatis & grandiloquentiæ neruis, toto deniq; Tridentino artificio illas variis modis incantare, & transformare conatus ſit, nihil tamen inde, præter extremæ impudentiæ notam retulerit. Sunt autem hæ ſententiæ, de tota hiſtoria Euangelica, quatuor Euãgeliſtarum. *Auguſtinus.* Auguſtinus tractatu in Ioannem 49. cum multa feciſſet Dominus Ieſus, non omnia ſcripta ſunt, electa ſunt autem, quæ ſcriberentur, quæ ſaluti credentium ſufficere viſa ſunt. *Cyrillus.* Cyrillus lib. 12. in Ioan. Non igitur omnia, quæ Dominus fecit, conſcripta ſunt, ſed quæ ſcribẽtes tam ad mores, quam ad dogmata putarunt ſufficere, vt recta fide & operibus, ac virtute rutilantes, ad regnum cœlorum perueniamus per Ieſum Chriſtum.

Auguſtinus. Addam adhuc vnam ſententiam Auguſtini, de conſer. Euangeliſt. lib. 1. capite 35. vbi refutat illos, qui diſcipulos Chriſti, Euangelium conſcribentes, ideo contemnendos putant, quia ipſius Chriſti nulla ſcripta proferantur à nobis. Chriſtus (inquit) omnib. diſcipulis ſuis, per hominem, quem aſſumpſit, tanquam membris ſui corporis, caput eſt. Itaq; cum illi ſcripſerunt, quæ ille oſtendit, nequaquam dicendum eſt; quod ipſe nõ ſcripſerit, quandoquidem membra id operata ſunt, quod dictante capite cognouerunt. Quicquid enim ille de ſuis factis & dictis nos legere voluit, hoc ſcribendum illis, tanquam ſuis manibus imperauit. Hæc Auguſtinus. Agnoſcis autem candide Lector, quis intelligendus ſit autor & cenſor, quando in præcedentib. ſententiis dicitur: Quæ viſa ſunt ſuffi-

cere, quæ ſcribentes putarunt ſufficere. Sed in poſtrema hac ſententia Andradius ſtatim inueniet rimam, qua elabatur; Auguſtinus enim dicit, quæ de ſuis factis & dictis Chriſtus nos legere voluit, ea Euangeliſtis deſcribenda mandauit. Andradius vero dicit; Non omnia voluit nos legere in Euangeliſtarum ſcriptis, ſed maximam partem de ſuis dictis & factis, tanquã præcipui precii theſaurum, ex traditionibus non ſcriptis, ſed per manus traditis nos audire voluit. Sed Lector videt, Auguſtinum hoc nec velle, nec dicere. Et quæ hoc titulo nunc à Pontifice iactãtur, ea certe legiſtus in Pighio, Perezio, Lindano, Oſio, in Põtificiali, in Rationali diuinorum, in Tomis Conciliorum, &c. Auguſtinus vero dicit: Quicquid de ſuis dictis & factis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis, tanquam ſuis manibus, imperauit. Chriſtus igitur non voluit, vt apud alios ſcriptores, de ſuis factis & dictis aliquid, quod in illis, quæ apud quatuor Euangeliſtas deſcripta extant, non continetur, legamus. Quicquid ergo præter hæc ab aliis de Chriſti dictis & factis ſcriptum eſt, illud certum eſt, Chriſtum non imperaſſe ſcribendum, nec voluiſſe, vt illud legamus. Quicquid enim de ſuis dictis & factis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis tanquam ſuis manibus imperauit. Quando igitur Pontificii fabulantur, Chriſtum inſtituiſſe confectionem Chriſmatis, Sacramentum confirmationis, extremæ vnctionis, articularis confeſſionis, ſatisfactionis, indulgentias, purgatorium, Miſſam, inuocationem Sanctorum, adorationem imaginum, vtrumq; gladium Pontificis, & ſcrinium in pectore eius, & ſimilia, quæ ſub hoc titulo in Pontificiorum ſcriptis legimus, opponimus hanc Auguſtini ſententiam: Quicquid de ſuis factis & dictis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis, tanquã ſuis manibus imperauit. Quid ergo de illis, q̃ apud Euangeliſtas non legimus, & tamen hoc titulo venditãtur, quod ſint facta & dicta Chriſti, iudicandum ſit, manifeſtum eſt. Loquimur autẽ non de literis & ſyllabis, ſed de ſentẽtia: ſicut eius dicti, quod Paulus recitat, Act. 20. Beatius eſt dare, quam accipere, &c. ſentẽtia extat in multis concionibus Chriſti. Irenæus autor eſt, quatuor illa cõſcripta Euangelia fuiſſe in primitiua Eccleſia normã, amuſſim & regulam, ad quam exigebantur, à quocunq; aliquid quaſi de factis & dictis Chriſti proponebatur: & quod illis conſentaneũ inueniebatur, recipiebatur, quod vero vel diſſentiebat vel repugnabat, libere repudiabatur.

Papiſtarum de ſcripturis & traditionibus ſententia.

Irenæus de ſcriptis Euangeliſtarũ.

Ita autem inquit Irenæus libro 3. cap. 1. Nec plura numero, nec rurſus pauciora capio eſſe Euangelia, quam quatuor illa. Quoniam enim quatuor ſunt regiones mundi, & diſſeminata eſt Eccleſia ſuper omnem terram, columna autem & firmamentum Eccleſiæ eſt Euangelium & ſpiritus vitæ: conſequens eſt, quatuor habere eam columnas vndique flantes incorruptibilitatem, & iuſtificantes homines. Et poſtea ſubdit: Hi vero, qui ſunt à Valentino ſuas conſcriptiones proferentes plura habere gloriantur, quam ſint ipſa (ſcilicet conſcripta) Euangelia, ſiquidem in tantum proceſſerunt audaciæ, vt quod ab his nõ olim conſcriptum eſt, veritatis titulent Euangelium, in nihilo conueniens Apoſtolorũ Euangeliis. Si enim, quod ab eis profertur, veritatis eſt Euangelium: diſſimile autem eſt hoc illis, quæ ab Apoſtolis nobis tradita ſunt, qui volunt, poſſunt dicere, quemadmodum ex ipſis ſcripturis oſtenditur, iam non eſſe id, quod ab Apoſtolis traditum eſt, veritatis Euangelium.

Thomas etiam in Marcum inquit: Oportuit Euangelium non ſolum prædicari propter præſentes, ſed etiã ſcribi propter futuros. Et hactenus quantum ſatis eſt, oſtendimus, quibus de cauſis, quo cõſilio, quo propoſito & inſtituto, Euangeliſtæ hiſtoriam de dictis & factis Chriſti literis conſignarint, quem voluerint illorum ſcriptorum vſum eſſe in Eccleſia,

quo

quo loco primitiua eccleſia ſcripta illa habuerit, quid & quantum illis tribuerit Et ex illis, quæ annotauimus, ea, quæ à Pontificiis de traditionib. non ſcriptis, contra autoritatem, perfectionem & ſufficientiam Scripturæ diſputantur, rectiſſime diiudicari poſſunt. Iucūda enim eſt illa obſeruatio, quæ fuerit ſumma fidei de dictis & factis Chriſti in Eccleſia Ieroſolymitana, ex qua verbum exiuit in omnem terrram, in Matthæi Euāgelio literis conſignatum eſt. Et quæ ſit doctrina quam de dictis & factis Chriſti, Petrus viua voce, Romanæ eccleſiæ cuius fides in vniuerſo mundo, viuentibus Apoſtolis celebrabatur, tradiderit, ſcripto Marci memoriæ mādatum eſt, hæc enim ſunt antiquitatis verba. Lucas vero ipſe affirmat, ſe ea conſcripſiſſe, quæ Apoſtoli de dictis & factis Chriſti, in Eccleſia Antiochena (eius enim ciuis Lucas fuit) quæ prima Chriſtianis hoc nomen dedit tradiderunt, & quæ eccleſiæ illæ gentium, quas cum Paulo perluſtrauit, certa & indubitata tunc fide tenebant & profitebātur. Quid vero Ioannes in Epheſina eccleſia de dictis & factis Chriſti tradiderit, ipſe etiam ſcripto complexus eſt. Et hæ Eccleſiæ, extra omnem controuerſiam, tunc fuerūt præcipuæ: Ieroſolymitana, Antiochena, Epheſina & Romana. Addatur ſi libet, & Alexandrina, ad quam Marcus cum Euangelio ſuo, poſtquam illud conſcripſiſſet, profectus eſſe ſcribitur. Si ergo pio ſtudio quærimus, quæ ſint veræ & indubitatæ Apoſtolorum traditiones de doctrina Chriſti, quæ fuerit πληροφορία, hoc eſt, certa & indubitata fides illarum Eccleſiarum, quas Tertullianus matrices vocat, res ex illis quæ hactenus diximus, manifeſtiſſima eſt.

Antiochia.

Alexādria

DE SCRIPTIS ET EPIſtolis Apoſtolorum.

Quando proprie loqui volumus, inter doctrinam Chriſti, & doctrinā Apoſtolorum nulla eſt differentia. Ita enim Apoſtolis Chriſtus dat poteſtatem annunciandi Euangelium, Matth. 28. vt diſerte addat Docētes ipſos ſeruare quæcunque præcepi vobis, Ioan. 16. Spiritus ſanctus docebit vos omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixi vobis, 2. Cor. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? 2. Corin. 5. Pro Chriſto legatione fungimur, &c. Hoc vero loco, ordinis & diſtributionis gratia, doctrinam Chriſti intelligimus, iuxta Lucæ explicationem, Actor. 1. quæ Ieſus cœpit facere & docere, vſque ad diem cum aſſumptus eſt. Et hanc doctrinam de dictis & factis Chriſti, quantum nobis Spiritus ſanctus neceſſarium eſſe & ſufficere iudicauit, Euangeliſtarum ſcriptis comprehenſam eſſe demoſtrauimus. Apoſtolorum vero doctrinam intelligimus, quam poſt aſcenſiomem Chriſti, ipſi per totum terrarum orbem, tam inter gentes quam inter Iudæos tradiderunt & propagarunt. De illa iam nobis dicendum eſt. Conſtat enim, Apoſtolos primis aliquot annis Apoſtolicam doctrinam ex Scripturis quidem veteris Teſtamenti probaſſe & cōfirmaſſe, ſed ſine ſuo aliquo ſcripto, ſola viua voce tradidiſſe & propagaſſe. Poſtea vero de doctrina ſua cœperunt quædam conſcribere quo conſilio, quibus de cauſis, quo propoſito & inſtituto hoc fecerint, quē huius ſuæ ſcripturæ vſum in Eccleſia eſſe voluerint, eodē modo inquiremus, ſicut de Euangeliſtis fecimus. Illa enim (etiam aduerſariorum confeſſione) eſt vera, tota & perfecta doctrina Euangelii (quantum quidem pro modulo huius vitæ) quam Chriſtus Dei filius proprio ore primum promulgauit: deinde per ſuos Apoſtolos omni creaturæ prædicari iuſſit. Si igitur, ſicut iam de Chriſti doctrina probauimus, de Apoſtolorum etiam doctrina oſtenderimus literis conſignatum, & ſcriptis comprehenſum eſſe, quantum Spiritus ſanctus nobis ad dogmata, & ad

Doctrina Chriſti.

Doctrina Apoſtolorū qua & qualis fuerit.

mores neceſſarium eſſe & ſufficere iudicauit: manifeſtum erit, ſacram ſcripturam eſſe Canonem, normam, regulam, fundamentum & columnam totius noſtrę fidei, ita quod ex Scriptura probandũ & confirmandum erit, quicquid hoc titulo & nomine, quòd ſit Chriſti & Apoſtolorum doctrina ſuſcipi debet, quod ad hãc normam omnia in controuerſiis religionis ita exigenda & examinanda erunt, vt valeat Hieronymi illud dictum: quicquid de ſcripturis ſacris autoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Et hoc eſt caput controuerſiæ inter nos & Pontificios. Ad hanc vero conſiderationem omninò pertinet & neceſſarium eſt, vt conſtet & monſtrari poſſit, quę fuerint prima principia, qui ſecuti progreſſus Apoſtolicæ prædicationis, quomodo primum Eccleſias fundarint, cũ inter Iudæos, tum inter Gentes, quomodo poſtea aliquantulum progreſſos in fide confirmarint, qui fuerint ritus, quæ exercitia & quæ quaſi πολιτεία fuerit in prima Apoſtolica Eccleſia. Et certũ quidem eſt, Apoſtolos non ſtatim primis annis ſuæ prædicationis ſcripſiſſe. Ne tamen opus eſſet, vel diu cõiecturis diuinare, vel ex rumuſculis traditionum, quæ ſine capite ſparguntur, petere, quis fuerit primus, & vere antiquiſſimus Apoſtolicæ Eccleſiæ ſtatus: voluit Spiritus ſanctus certum authenticum & canonicũ de his tam neceſſariis & vtilibus rebus, ſcriptum ad omnem poſteritatem extare in Eccleſia, cum non ignoraret, fore, vt hoc titulo multa incerta, vana, ſuppoſititia & falſa obtruderentur Eccleſiæ. Lucas enim cum ſcriptione Euangelicæ hiſtoriæ fidẽ & autoritatem in Eccleſia ſibi comparaſſet, contexuit etiam hiſtoriam de Actis Apoſtolorum, exorſus à primis initiis Apoſtolicæ prædicationis. Et hæc hiſtoria abunde ſuppeditat, quæ de his rebus neceſſe eſt & ſufficit ſcire.

Acta Apoſtolorum quo conſilio ſcripta, & quid contineant.

Lindanus tragicis vocibus tumultuatur, in omnib. Apoſtolorum ſcriptis non extare literis conſignatum, quomodo nondum Chriſtianos ad fidẽ adduxerint, & quæ fidei capita ſuis catechumenis ſoliti fuerint proponere, quia (inquit) Epiſtolas ſuas Apoſtoli ſcripſerunt, non ad rudes fidei, & ad catechumenos, ſed ad illos, quos iã antea in rudimẽtis fidei inſtituerant. Et inde infert, Apoſtolos nõ omnia Euangelicę fidei dogmata in Scripturas contuliſſe & concluſiſſe. Sed non animaduertit Lindanus, aut potius videre noluit, in Actis Apoſtolorum à Luca non tantũ deſcriptam eſſe hiſtoricam narrationem, quod multi, qui prius nõ erant Chriſtiani, tam ex Iudęis quam ex Gentibus, ad fidem Euangelicam conuerſi & facti fuerint Chriſtiani, verum etiam extare ibi integras deſcriptiones, quę capita doctrinę, & quomodo Apoſtoli propoſuerint illis, quos ad fidem Euangelicam primum adducebant, non tantum ex Iudæis, quibus doctrina Prophetica antea nota erat, verum etiam ex Gentibus, qui plane rudes erant doctrinæ diuinitus patefactæ.

Catechiſandi ratio in actis deſcripta.

Et Hebr. 6. capite Apoſtolicæ catecheſeos, quæ vocantur ſermones inchoationis, ita recenſentur: Doctrina pœnitentiæ ab operibus mortuis, fidei in Deum, baptiſmi, impoſitionis manuũ, reſurrectionis mortuorũ, & iudicii æterni. Quis vero ita inſaniat, vt fingere auſit, hęc capita vel non tradita, vel non explicata extare in actis & in ſcriptis Apoſtolorum, cum hoc manifeſtiſſimum ſit?

Catecheſis Apoſtolicæ capita.

Irenæus lib. 4. c. 40. dicit apud illos, qui à Moyſe & Prophetis, de peccato, & promiſſione aduentus Meſſiæ præcatechiſati erant, breuem & facilem fuiſſe Apoſtolorum catechiſationem, ſicut Act. 8. Philippus paucis catechiſationem abſoluit, & ab Eunucho rurſus diſcedit. Paulo vero Apoſtolo apud Gentes laborioſiorem fuiſſe catechiſationem, oportebat enim illos inſtrui; Non mœchari, non furari, &c. & quæcunque odio habentur à Deo. Item quod ſit vnus Deus, qui filium miſerit, &c. Hæc Irenæus. Vtrumq; autẽ certe habemus in ſcriptis Apoſtolorum, & quid

Iudæis & quid gentibus propoſuerint, quando eos ad fidem Chriſti adducebant. Et Luc cap.1. dicit, ſe ſcribere certitudinē illorum, de quibus Theophilus antea cathechiſatus fuerat. De catecheſi igitur Apoſtolorū nihil deſideratur in ipſorū ſcriptis. Sed inquit Lindanus: Certe nec in actis, nec in Epiſtolis Apoſtolorum ſcriptum eſt de omnibus illis ritibus, quos nos Pontificii circa Baptiſmum ſeruamus, nec de Sacramento confirmationis per Chriſma, &c. Reſpondeo. Hoc & nos dicimus, in Pontificiorum doctrina multa eſſe, quę nulla habeant in Scriptura teſtimonia, & ideo contendimus, illa immerito tribui Apoſtolis, quorū nulla extant veſtigia vel in actis, vel in ſcriptis Apoſtolorum. Sed excipiunt, nō omnia ſingulorum Apoſtolorum acta, à Luca eſſe literis conſignata. Pauca n. tantū de Petro narrat; plura quidē de Pauli geſtis ſcribit, vt cuius itineris comes & miniſterii ſocius fuit, ſed tamen nec omnia Pauli acta recenſet, ſicut ex 11. capite ſecundę ad Corinthios, Roman. decimoquinto, Gallatas primo & ſecundo, & ex aliis locis colligitur, de reliquorum & Apoſtolorum actis, ferme nihil annotauit. Omnino igitur plura & dixerunt & fecerunt Apoſtoli, quam quę Lucas anguſto illo libello de actis Apoſtolorum complexus eſt. Non recte itaque aliquid ideo reiicitur, vt ab Apoſtolis nec inſtitutum, nec factum, quia Lucas in actis Apoſtolicis illud non adnotarit, ſed multo plura credenda ſunt ab Apoſtolis inſtituta, tradita & facta, quā quę ex actis à Luca conſcriptis probari poſſunt. Reſpondeo. Et quis tandem erit modus, finis aut numerus eorum, quę ſub hoc titulo Eccleſiæ ſine teſte obtrudentur? Simplex autem & vera ſolutio ita deprehenditur. Antiquis temporibus, ſtatim poſt Apoſtolorum tēpora, argumentum illud ita fuit agitatū, quod multa ſcripta propoſita fuerunt, promittentia ſupplemenrum eorum, quę à Luca de actis Apoſtolorum pręterita, & tamen Eccleſiæ neceſſaria videbātur, vt itinerarium Petri, quaſi à Clemēte conſcriptum, Prædicatio Petri, Actus Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ, &c. Et quidem viuente adhuc Ioanne Apoſtolo, hiſtoria de periodo ſiue actibus Pauli & Teclæ ſparſa fuit: quam Ioannes conficto commenti auctore, oſtēdit eſſe ſuppoſititiam, ſicut cęteri etiam libri de actibus Apoſtolorum, ab Eccleſia reprobati ſunt. Nō recēs igitur artificium eſt, ſub illo titulo & ꝑtextu, quod Lucas non omnia ſingulorum Apoſtolorū acta ſcriptione ſua perſecutus eſt, vana, falſa & ſuppoſititia obtrudere Eccleſiæ. Cum vero ſuppoſititii illi libri, qui ꝑmittebant pleniorem narrationem de actibus ſingulorū Apoſtolorum, reprobarentur ſine dubio ideo, quod incerta & falſa continerent; num edita tunc fuerunt alia authentica ſcripta, de geſtis aliorum Apoſtolorum, quę ad poſteritatē conſeruarentur, cum præſertim Ioannes, qui ad Euangelicam hiſtoriam ea quæ videbat à cæteris prætermiſſa, quæ poſteritati tamen cognitu neceſſaria iudicabat, adiiecerat, tunc adhuc ſuperſtes eſſet? Hoc certe factū eſſe, nemo affirmabit. Nec ſane audebimus dicere, ideo illud intermiſſū eſſe, vt poſteritas ſuo arbitratu, vel ex incertis narrationibus quiduis fingeret de Apoſtolorum inſtitutis, dictis & factis. Reſtat ergo, ideo non fuiſſe aliquid aliud de actis Apoſtolorum conſcriptum, quod iudicatū fuit, illa quæ Lucas ediderat, adhibitis Epiſtolis Apoſtolorum, poſteritati ſufficere. Nam & in veteri Teſtamento, non omnium ſeu Patriarcharum ſeu Prophetarum acta deſcripta ſunt. Nec omnes Prophetæ doctrinam ſuam literis poſteritati commendarunt, imo quorundam ſcripta Deus intercidere paſſus eſt, vt Nathā, Gad, Semeiæ, Haddæ, Achiæ, Iehu filii Hammoni, &c. & ex illorum nō ſcriptis traditionibus, Rabini dicunt Thalmud confectum eſſe. Quid vero illis aliud reſpōdere poſſumus, niſi quod ex omnibus Patriarcharū & Prophetarum dictis & factis, Spiritu ſancto monſtrante & ſeligente, ea literis mādata ſunt, quæ

Scriptura ignorat multa, quæ pro cultu habebat papatus.

Acta Apoſtolorum ab aliis conſcripta, ſed reiecta.

Patriarcharū acta, non omnia deſcripta.

Prophetarū conciones nō omnes extant.

poſteritati ad dogma & ad mores, ſicus Cyrillus loquitur, neceſſaria eſſe, & ſufficere iudicata ſunt?

Apoſtolorũ fuit vna fides & doctrina & commune miniſteriũ.

Idem reſpõſum vere etiam opponimus Pontificiorum obiectionibus. Quod enim attinet ad Eccleſiæ ſtatum, ad miniſterium, doctrinã, fidem, &c. non habuerũt ſinguli Apoſtoli propriũ aut peculiare aliquid, ſed vna fuit fides eadem doctrina, & commune miniſteriũ, quo vnum & eundem Eccleſiæ (quoad ſubſtantiam Euangelicæ religionis) ſtatum conſtituerunt, vt etiamſi ſingulorum Apoſtolorum acta conſcripta eſſent, non tamen contrarium, non diuerſum, non aliud, ſed vnum & idem ſępius ſcriptum legeremus. Quæ igitur ratio cõmunis illius miniſterii, vnius fidei, eiuſdem doctrinæ, in primo & antiquiſſimo Apoſtolicę Eccleſię ſtatu fuerit, quia Spiritus ſanctus non curauit ſigillatim cuiuſq; Apoſtoli acta cõſcribi ſine dubio iudicauit, nos illud, quantũ ad noſtram doctrinã ſufficit ex illis quæ Lucas conſcripſit, poſſe colligere & intelligere. Si enim plura iudicaſſet neceſſaria eſſe, abſque dubitatione curaſſet illa per alios ad poſteritatem cõſcribi, ſicut in hiſtoria Euangelica fecit. Vſurpabimus igitur nobis verba Auguſtini. Cum Dominus tempore Apoſtolorum noluerit reliquorum Apoſtolorum acta conſcribi: quis noſtrum dicat, iſta vel illa eſſe, aut ſi dicere quis audeat, vnde probabit.

Sed inquis: In actis apud Lucam plerumque tantum capita conſignata ſunt, non autem additæ ſunt iuſtæ & neceſſariæ explicationes. Reſpõdeo. Illæ explicationes conſcriptæ extãt in Epiſtolis Apoſtolorũ, vt ita de doctrina Apoſtolica, quod nobis neceſſarium ſit, in ſcriptis noui Teſtamẽti nihil deſiderari poſſit. Inquirendum igitur iam eſt nobis, quo cõſilio, propter quas cauſas, & in quẽ vſum Apoſtoli Epiſtolas ſuas cõſcripſerint, hæc enim conſideratio id, quod quærimus, liquido oſtendet.

Nicephorus Pauli Epiſtolæ quomodo ſcripta.

Nicephorus lib. 2. cap 24 de Pauli Epiſtolis ita ſcribit. At pleroſq;, quos eum adire Spiritus ſancti vis & gratia iuſſerat, quoſque per fidẽ in Chriſtum Euangelium magnifice regenuerat, quæ præſens oratione ſua dilucide docuerat, Eadem per compendium abſens in memoriam reuocãs, epiſtolas dedit. Ita vero ea quoque, quæ ſecretioris myſterii magiſq; abſtruſa antea ſilentio prætererat, poſtea per ſacra ſua ſcripta, aut grandioris ſapientiæ verbis accurate & dilucide declarauit, aut ſaltem (vt ita dicam) parabolarum more & ſpecie tanquã per ænigmata adũbrauit: neq; propter eos, qui ad res diuinas audiẽdi idonei futuri erãt, ea occultans, neque propter ineptos atque indignos, dilucide prorſus & aperte, ad cõtemptum euitandum exponens. Hæc Nicephori verba manifeſte oſtendunt, I. Pauli Epiſtolas ſcriptas eſſe, vt eſſent ὑπομνήματα, cõpendio cõplectẽtia eadem, quæ præſens oratione ſua, dilucide tradiderat illis, quos per fidem in Chriſtum regenuerat. II. Quod præterea etiam ea, quæ in tradendis primis fidei principiis, vt altioris ſapientiæ myſteria prætererat, voluerit in Epiſtolis accurate & dilucide declarare. III. Quod illa ſcripſerit non præſentibus tantum, ſed illis etiam, qui ad res diuinas audiẽdas idonei futuri erant. IV. Quod accurate & dilucide dogmata in epiſtolis ſuis declararit. V. Multa tamen in Epiſtolis Pauli, quaſi per ęnigmata eſſe adumbrata, propter ineptos & indignos, ad contẽptum euitandum, illa vero ænigmata, Paulum ita eſſe moderatum, vt ea, quę ſcribebat, nollet occultata eſſe illis, qui idonei ad res diuinas audiendas futuri erant.

Epiſtolæ Pauli & aliorũ quales ſint.

Auguſtin. Scripturarũ magna eſt perſpicuitas, cum ſalutari quadam difficultate permixta.

Quod idem eſt, ſicut Auguſtinus dicit, Spiritum ſanctũ Scripturas ſanctas magnifice & ſalubriter ita modificaſſe, vt locis apertis fami occurreret obſcurioribus autem faſtidia detergeret. Nihil enim, inquit, fere de illis obſcuritatibus eruitur, quod nõ planiſſime dictum alibi reperiatur. Sed totum id, quod quærimus, non poteſt euidentius, certius & firmius, quam ex ipſis Apoſtolorum Epiſtolis demonſtrari. Hoc igitur quam fieri

poteſt, breuiſſime annotabimus, quomodo in ipſis Apoſtolorum Epiſtolis deprehendi & obſeruari poſſit, quo conſilio, & propter quā cauſam ſcriptæ ſint, & quis earū debeat in Eccleſia vſus eſſe. Et iuxta Nicephori obſeruationem duo illa precipue cōſiderabimus, quod ſcilicet Apoſtoli voluerint epiſtolas ſuas eſſe ὑπομνήματα, compendio complectentia ea, quæ præſentes voce Eccleſiis tradiderāt, deinde quod ea, quę poſt percepta prima fidei principia, Eccleſiis adhuc neceſſaria iudicabāt, per ſcripta ſua accurate & dilucide declararint.

Et quia multum refert, hanc ſententiam ex ſolidis fundamentis, & firmis teſtimoniis conſtitutam & confirmatam habere, opere pretium eſt, huic conſiderationi aliquantulum immorari. Plus enim animus confirmatur vno Scripturæ teſtimonio, quam ſi ſexcēta ex aliis Scriptoribus cumulentur.

Poſſet autem in argumentis & perpetuo contextu ſingularum Epiſtolarum, multis & variis demōſtrationibus hoc oſtēdi, ſed copioſa & valde prolixa futura eſſet oratio, & ab inſtituto aliquantulum nos abduceret. Quædā igitur tantū, quæ maxime illuſtria ſunt teſtimonia, ex Apoſtolorū Epiſtolis annotabimus, vt ex ipſis Apoſtolorum vocibus audiamus & diſcamus quo conſilio, propter quas cauſas, in quem finem & vſum Apoſtoli doctrinam cœleſtem, quam primum viua voce tradiderint, poſtea literis conſignarint & ſcriptis monumentis conplecti voluerint. *Apoſtoli doctrinā ſuam quare ſcriptis conprehenderint.*

Prima igitur ante alias ſcripta videtur prior ad Theſſalonicēſes. Occaſio autem & cauſa, quare illam ſcripſerit, ex 17. cap. Act. & ex ipſius Epiſtolę verbis non obſcure colligitur. Multos enim & ex Iudæis & ex Gentibus religioſis, non paucas etiam ex primariis matronis Theſſalonicæ Paulus ad fidem Chriſti, tempore non ita longo adduxerat, ſtatim vero à Iudæis infidelibus, mota per tumultum ſeditione eiectus inde fuerat. Solicitus igitur erat ne propter perſecutionem, fidem recens ſuſceptam, vel negligerent, vel abiicerent. Et cum ipſe venire non poſſet, Timotheum eo miſerat, qua hortaretur ipſos, vt in fide ſemel ſuſcepta perſeuerarent. Poſtea propter illam cauſam, ſcripſit priorem hanc ad Theſſalonicenſes epiſtolam, in qua non tantum hiſce verbis vtitur: In doctrina quam viua voce à me traditam accepiſtis, permanete, ſed capita eius doctrinę, quam præſens tradiderat, in qua vt pſeuerarent, ipſos hortabatur, repetit & recitat, vt ita Epiſtola illa eſſet perpetua commonefactio, per repetitionem reuocans ipſis in memoriam doctrinam, quā viua voce ipſis tradiderat. Alteram vero cauſam ſcriptionis ſuæ, hanc eſſe dicit, vt impleret ea, quæ deerant fidei ipſorum. Id quia reditu ſuo ad ipſos hactenus præſtare non poterat, per Epiſtolam ſupplet & efficit. Hæc plane conueniunt ad generalem obſeruationem Nicephori, de Paulinis Epiſtolis.

Altera ad Theſſalonicenſes nō multo poſt ſcripta eſt. Et in illa pręcipue hoc obſeruandum eſt, quod in ſecundo capite diſerte explicatur alia occaſio ſeu cauſa, propter quam Apoſtoli cœperunt doctrinam ſuam literis comprehendere. Verba hæc ſunt: Ne turbemini, ſiue per ſpiritum, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolā, quaſi à nobis profectā. Audis quoſdam tunc turbaſſe Eccleſias, ſparſis nouis dogmatibus, prætextu Spiritus ſeu reuelationum. Quia enim doctrina Apoſtolorum habebat autoritatem propter teſtimonium ſpiritus, arrogabant ſibi hoc etiam alii: vt cum iactarent Spiritum & reuelationes diuinas, poſtularent ſua etiam dicta, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda eſſe, ſicut Apoſtolorū. Sed hoc facile refutabatur, tantum enim Apoſtoli erant electi, vt eſſent teſtes Chriſti, quorum doctrina talem haberet auctoritatē. Cum igitur intelligerent homines phanatici, Eccleſiam debere alligatam eſſe ad illam vocem doctrinæ, quā Apoſtoli ſonabāt, alia ratione corruptelas medita- *Apoſtolica auctoritas.*

bantur; prætendebant enim illa ſua commenta, quæ afferebant, eſſe vel à Paulo, vel ab aliis Apoſtolis, viua voce in aliis Eccleſiis tradita. Ideo enim Paulus dicit: Nolite turbari, ſiue per Spiritum, ſiue per ſermonem, quaſi à nobis profectum. Et ſpecioſus erat prætextus, cum ad illa ferme tempora doctrina Euangelii ſola viua voce tradita fuiſſet. Erat autem Apoſtolis mandata non tantum cura docendi, verum etiam inſpectio, ne alia quam vera & ſana doctrina Eccleſiis proponeretur, ſed animaduertebant, cum longe lateque propagata Eccleſia, ipſi viua ſua voce non poſſent vbique præſentes eſſe, puritatem doctrinæ Apoſtolicæ per traditiones, nec fideliter nec tuto vbique retineri & cõſeruari, ſed ſub illo prætextu & titulo ſpargi peregrina & commentitia dogmata. Cœperunt igitur doctrinam ſuam literis cõſignare, ne ſub titulo traditionum adulteraretur, ſed vt Eccleſia certa eſſet de vera & genuina Apoſtolorum doctrina. Quia vero etiam ſuppoſititiæ Epiſtolæ, quaſi à Paulo, vel ab aliis Apoſtolis profectæ, Eccleſiis obtrudebantur: Paulus peculiari ſigno ſuæ manus genuinas ſuas Epiſtolas notauit. Et illas authenticas Apoſtolorũ Epiſtolas, hoc eſt authographa, in illis Eccleſiis, quibus inſcriptæ erãt ſuo adhuc tẽpore ſeruatas fuiſſe, Tertullianus auctor eſt, lib. de præſcriptione aduerſus hæreticos.

Apoſtolorũ officium in docendo.

Scriptorum Apoſtolicorum occaſio.

Hoc diligenter obſeruandum eſt in hac ſecunda ad Theſſalonicenſes Epiſtola, qua occaſione, & propter quam cauſam Apoſtoli, cum aliquot annis ſola viua voce doctrinã tradidiſſent, poſtea cœperint illam literis commendare: ne ſcilicet turbarentur Eccleſiæ, ſiue per Spiritum, ſiue per ſermonem tanquam ab Apoſtolis traditum. Et recte hoc opponimus Pontificiis: Si enim in primis annis Apoſtolicæ prædicationis, ipſis Apoſtolis adhuc in carne viuentibus, per traditiones non fuit vbique ſeruata doctrinæ puritas, vbi Apoſtoli ipſi nõ poterant præſentes eſſe, ſed ſub illo titulo & prætextu varia commenta ſparſa fuerunt, quaſi ab Apoſtolis tradita: An non luculenter inſaniunt, qui in hiſce poſtremis temporibus de quibus licet Chriſtus & Apoſtoli prædixerunt, tantã fore Pſeudoprophetarum copiam, tantam errorũ efficaciam, vt ſi fieri poſſit, etiam electi ſeducerentur, ipſi tamen iubent nos, omiſſa clariſſima luce, & certiſſima regula Scripturæ, veritatem & puritatem doctrinæ Apoſtolicæ quærere in traditionibus, quæ tanquam ab Apoſtolis profectæ, nũc à quibuſdam iactantur & hoc nomine vẽditantur. Certe prudentius & rectius facimus, quod veritatem & puritatem doctrinæ Apoſtolicæ quærimus in Scriptura quam ideo ab Apoſtolis Eccleſiæ traditam eſſe, manifeſtiſſima teſtimonia oſtendunt, ne ſub prætextu & titulo traditionum Apoſtolicarum, quiduis nobis obtrudi poſſet. Sed ex hac ipſa epiſtola Pontificii nectunt argumentum, quod tanquam Achilleam panopliam opponunt contra Scripturam, pro ſuis traditionibus. Paulus enim dicit, Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolã noſtram. Manifeſtiſſimum ergo eſt (aiunt) non omnia, quæ neceſſario tenenda ſunt, in ſcriptis Apoſtolorum comprehenſa eſſe, ſed ea etiam, quæ ab Apoſtolis viua voce tradita, per traditiones ad nos peruenerunt, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda eſſe. Et fateor, inter omnia Pontificiorũ argumenta, quæ contra ſufficientiam Scripturæ pro traditionibus cumulantur, nullum maiorem habere ſpeciem, quam hoc. Videtur enim ipſa Scriptura ſuam inſufficientiam fateri, & ideo nos mittere ad traditiones non ſcriptas, cum dicit: Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue ꝑ ſermonem ſiue per Epiſtolam noſtram.

Traditiones viuentibus adhuc Apoſtolis corruptæ, quo magis nũc, &c.

Traditionũ ſtabilitio per locũ Pauli.

Poſſem autem reſpondere: Quia non contraria, non diuerſa, non alia, ſed vna & eadẽ fuit doctrina, quam Paulus tradidit, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam, ideo recte ipſum dicere: Tenete traditiones quas di-

diciſtis,ſiue per ſermonem,ſiue per epiſtolam noſtram. Et videtur in verbis præcedẽtibus explicare quas velit intelligi traditiones, inquit enim: Gratias agere debemus Deo pro vobis, quod elegerit vos in ſalutem in ſanctificatione ſpiritus,& in fide veritatis,in qua vocauit vos, per Euangelium noſtrum,in acquiſitionem gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti.Et per particulam illatiuam annectit:Itaque tenete traditiones,&c.

Quod autem de veris Apoſtolorum traditionibus ſcriptum eſt,nõ ſtatim ad illas,quæ a Pontificus hoc nomine proponũtur, transferri debet. Si enim tam liquido & certo probarint, traditionem aliquam eſſe indubitato Apoſtolicam, ſicut ea, quæ ſcripta ſunt,probantur, valeat ſane id, quod Paulus dicit.Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonẽ, ſiue per epiſtolam noſtram. Hoc vero in cõtrouerſia adhuc poſitum eſt, an ſint veræ Apoſtolicæ traditiones,quæ à Pontificiis iactantur.Quando hoc probauerint,poſtea de dicto illo Pauli diſputẽt. Hæc poſſem vere ad hanc obiectionem reſpondere: ſed nõ vtar nunc quidem illis reſponſionibus,ſed pauliſper ſequar, quo nos ducũt aduerſarii, vt Andradius iterum ex commiſeratione quadã cogitet, me minime circumſpectum eſſe. Concedo igitur, tunc cum Paulus Theſſalonicenſibus hæc ſcriberet, non omnia,quæ de Chriſti Apoſtolorum doctrina tenenda ſunt, ſcriptis fuiſſe comprehenſa.Iuxta Irenæi enim ſupputationem, quam aduerſarius meus Andradius ſequitur,nec Matthæus,nec vllus Euangeliſtarum adhuc ſcripſerat. Et à Paulo prior tantum Epiſtola ad Theſſalonicenſes tunc ſcripta erat, altera vero tunc primum ſcribebatur. Sicut igitur recte dicitur, & nemo impugnat,in duabus illis Epiſtolis ad Theſſalonicẽſes, non omnia,quæ de Chriſti & Apoſtolorum doctrina, cognitu neceſſaria ſunt,quantum ſatis eſt,comprehenſa eſſe, ita Paulus merito dicit, Theſſalonicenſes debere non tantum illam doctrinam, quam in priori Epiſtola ab ipſo traditam acceperant tenere,(in illa enim non omnia erant, expreſſe & explicate comprehenſa) verum etiam quæ viua voce ab ipſo tradita acceperant,quæ in Epiſtola illa non omnia continebantur.

Ex collatione illud quod dico, ſimpliciſſime & clariſſime intelligi poteſt. Si quis Canone Scripturæ veteris Teſtamenti nondum abſoluto,libros Moyſis, ſicut Saducæi poſtea fecerunt, ita recepiſſet, vt ea, quæ per Prophetas a Deo tradebantur,repudiaret & abiiceret,merito culpandus eſſet. Recte enim tunc dici poterat:Tenete doctrinam quam Deus vobis tradidit, ſiue per ſcripta Moyſis, ſiue per os, aut ſermonẽ Prophetarum. Si vero Cabaliſta aut Thalmudiſta aliquis, poſt conſtitutum & abſolutum Canonem Scripturæ veteris Teſtamenti, idem illud argumentum ad ſuas traditiones cõfirmandas accommodare vellet, quæro ab Andradio, & à reliquis Pontificiis, num conſtet & admittendum ſit hoc argumentum? Tempore Prophetarum recte dicebatur, ſuſcipiendam & tenendam doctrinam verbi Dei,non tantum quæ ſcriptis Moyſis comprehenſa erat, verum etiam quæ per Prophetas viua voce tradebatur, ergo etiam poſt tempora Prophetarum, poſtquam cõſtitutus & abſolutus eſt Canon Scripturæ veteris Teſtamenti,exiſtimandum eſt,non omnia quæ de doctrina Patriarcharum & Prophetarum neceſſario tenẽda ſint, in libris ſacræ Scripturæ contineri,ſed præterea etiam illa,quę à Phariſæis & Cabaliſtis,titulo traditionum venditãtur, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda & venerãda eſſe. Non arbitror Andradium hoc admiſſurum. Petrus certe à Soto negat.Qua ergo ratione putant cõſequi: Paulus cum primo vnam Epiſtolam ſcripſiſſet, dicit Theſſalonicẽſes debere tenere traditiones,nõ tantũ quas in vna illa Epiſtola acceperãt,ſed quas prætereą etiam viua voce ab ipſo didicerãt, quæ in vnica illa Epiſtola nõ omnes plene continebantur, ergo nunc etiam, poſtquam conſtitutus &

Exemplum ſimile.

abſolutus eſt Canon Scripturę noui Teſtamenti, idem de imperfectione & inſufficientia totius Scripturæ dicendũ eſt, vt præterea illa etiam, quæ nunc titulo traditionum à Pontificiis iactantur, pari reuerentia & pietatis affectu, ſicut ipſam Scripturam, ſuſcipiamus & veneremur. Certe manifeſtiſſimũ eſt, etiamſi vera eſſent, quæ à Pontificiis de traditionib. diſputantur, ex illa tamen Pauli ſententia minime hæc conſequi. Longe aliud enim eſt de Scriptura noui Teſtamenti loqui, cum primũ vnica tantum epiſtola Pauli edita eſſet, quam cum tot libris & epiſtolis poſtea tradita & explicata eſt, ſicut poſtea oſtendemus, quod Paulus in epiſtola ad Timoth. quam circa finẽ vitæ ſcripſit, longe aliter loquatur de Scriptura.

Quid contra hanc manifeſtiſſimam veritatem, vel ſpecie aliqua veriſimilitudinis, dicere poſſint Pontificii, non ſane video, niſi forſan crepitu anathematum, veritati oppedere voluerint. Quoties igitur argumentum illud, in ſcriptis Pontificiorum legeris, memineris eſſe inſignem fallaciam à dicto ſecundum quid, ad dictum ſimpliciter. Et ſane geſtit animus audire, quid Andradii grandiloquentia, contra hanc euidentiam proferre conabitur.

Epiſt. ad Timoth. prima.

Sed progrediamur ad reliquas Pauli Epiſtolas, proxima enim poſt ambas ad Theſſalonicẽſes, ſcripta videtur, ſiue ex Phrygia, ſiue ex Macedonia prior ad Timotheum, Actor. 18. in qua ſicut Nicephorus dicit, Paulus ἐν τύπῳ rationem & vitam Hierachicam copioſe deſcripſit. Et ſane non egemus Nicephori teſtimonio, ipſe enim Paulus cauſam ſcriptionis explicat, capite 3. Hæc ſcribo tibi, ſperans me cito venturum ad te, ſi autem tardauero, vt ſcias, quomodo oportet in domo Dei cõſeruari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamẽtum veritatis. Manifeſta explicatio, qua occaſione, propter quam cauſam, & in quem vſum Paulus priorem Epiſtolam ad Timotheum ſcripſerit. Commendauerat ipſi miniſterium in Eccleſia Epheſina, vt ſanam doctrinam, & traderet & confirmaret, ἑτεροδιδασκάλους vero refutaret, quæ cum ſana doctrina in moribus pugnant, argueret, ritus Eccleſiæ ad ædificationẽ vtiles inſtitueret & cõſeruaret, miniſtros ordinaret, &c. Vt autem ſciret, quomodo fidelem miniſtrum Chriſti in his, quæ ad miniſterium pertinẽt, oporteat recte verſari in Eccleſia, quæ non eſt congregatio malignantium, ſed domus Dei, columna & firmamentum veritatis, propter hanc cauſam, & in hunc vſum affirmat ſe ſcripſiſſe illã Epiſtolam. Et quidẽ non dicit, Quomodo oporteat te cõſeruari, ſed indefinite & generaliter loquitur Quomodo oporteat cõſeruari, &c. Vt ſit typus generalis. Et profecto magna hęc eſt huius Epiſtolæ commendatio. Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis, extra omnem controuerſiam, propter poſſeſſionem & conſeruationem puritatis doctrinæ Apoſtolicæ. Quomodo vero miniſterium docendi ita ſit inſtituendum & vſurpandum, vt Eccleſia non fiat ſpelunca latronum, & congregatio malignãtium, ſed ſit & maneat columna & firmamentũ veritatis: propter hãc cauſam & in hunc finem ipſe Paulus ſuis verbis teſtatur, ſe priorem hanc Epiſt. ad Timoth conſcripſiſſe. Et ideo ſtatim in primo capite ponit ſummam παραγγελίας hoc eſt, illius doctrinæ, quam à Chriſto acceptam, Timotheo annunciandam commendauerat. Et pręcepta illa, quæ ſcribit, aliquoties nominat ἀποδοχὴν cap. 1. & 4. hoc eſt, veram Apoſtolicam Cabalam, ex traditione viuæ vocis, ab Apoſtolis ita acceptam, vt fidelis ſit ſermo & dignus acceptione. Et ad illa etiam præcepta, quæ ſcripta in illa Epiſtola comprehẽdebat ſubinde ſe refert: Hoc præceptum commẽdo tibi, hæc ſcribo tibi, hæc proponens fratribus, bonus eris miniſter Chriſti, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam

Eccleſia columna & firmamentum veritatis.

aſſecutus es. Hæc præcipe & doce. Hæc meditare. In his eſto. In his permane,hoc enim faciens,& teipſum ſaluum facies, & eos, qui te audiũt. Teſtor corã Deo, vt hæc cuſtodias ſine præiudicio. Hæc doce, & exhortare,&c. Certum igitur & manifeſtũ eſt, quo conſilio Paulus hanc epiſtolã ad Timotheum ſcripſerit, & quẽ voluerit eius vſum eſſe in Eccleſia. Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos, expendit diligẽter vocabula,quod Paulus non dicit illud vel illa,ſed hoc pręceptum,& hæc pręponẽs,&c. Inquit enim:Cum Paulus inquit: Hæc,de eis dicit, de quibus in præſenti ſcribebat. De occultis vero, vt de abſentibus apud conſcientiam,non (hęc) ſed (illa) dixiſſet. Conſideretur vero & hoc,cum Paulus Timotheo miniſterium & inſpectionẽ Eccleſiæ Epheſinæ cõmendaret, non eſt dubium,ipſum viua voce,ea,quę ad miniſterium pertinẽt, tradidiſſe & explicaſſe. Dicit enim:Sicut rogaui te, vt denũciares,&c. Cur vero nõ multo poſt diſceſſum ſuum, eadem ſcripto comprehenſa mittit ad Timotheum? Ita enim orditur Epiſtolam: Sicut rogaui te, vt maneres Epheſi,&c. Et in tertio demum capite ſequitur ἀναπόδοτος: Sicut rogaui te,hæc ſcribo tibi. Certe non ideo hoc fecit,quod tam parum fideret memoriæ Timothei:Sed quia auctoritas Timothei non erat par Apoſtolicæ auctoritati, ſed oportebat ipſum teſtimonium habere, & liquido poſſe probare ea,quę proponebat eſſe ab Apoſtolo tradita & accepta,ideo Paulus ea,quæ ad miniſterium pertinentia,viua voce ipſi mãdarat,iam literis conſignata ad ipſum mittit,ne quis,ſicut inquit,adoleſcẽtiam ipſius contemnat,ſed vt & ipſe certus ſit, & aliis probare & confirmare poſſit, hoc eſſe præceptum illud,ſibi à Paulo commendatũ,vtque Eccleſia certa ſit,Timotheum,quando hæc proponit fratribus,eſſe bonum miniſtrum Chriſti. Numquid autẽ non ſuffeciſſet ſola aſſeueratio Timothei,ſi affirmaret,ſe illa,quę proponebat à Paulo,ex traditione viuę vocis accepiſſe? Certe nõ opus fuiſſet ſcriptione Pauli,ſi Pontificios de auctoritate traditionum non ſcriptarum in conſilium adhibuiſſet. Quia vero illa, quæ Timotheo viua voce commendarat,ſcripto complecti voluit,ſatis oſtendit,quo cõſilio id fecerit,& quem iudicauerit ſcripturæ vſum debere eſſe in nouo Teſtamẽto, vt tale ſcilicet teſtimonium proponat,qui gloriatur ſe Apoſtolicam doctrinam afferre. Accedit & hoc, quod Timotheus non diu ſeu continue manſit Epheſi, ſicut hiſtoria Actorum oſtendit. Paulus igitur ideo ſcripſit,vt poſt diſceſſum Timothei,haberent Apoſtolicam formam miniſterii,quomodo cõſeruandum ſit in Eccleſia,quę eſt columna & firmamentum veritatis. Hæc profecto ſunt valde illuſtria teſtimonia, contra quæ ſi quis excipiat generalia quidem capita eorum, quæ ad miniſterium pertinent,in hac Epiſtola notari,vt de ſanis ſermonibus Chriſti,de ea,quæ ſecundum pietatem eſt doctrina,quæ eſt Apoſtolica,non autem extare in ea plenas & iuſtas explicationes,reſpondeo. Qui ſint ſani ſermones Domini noſtri Ieſu Chriſti, habemus in ſcriptis Euãgeliſtarũ, quę vero ſit Apoſtolorũ doctrina,in aliis ipſorum Epiſtolis plenius explicatum eſt. Si quis vero pertinaciter contendat, præter illa quę & in hac Epiſtola, in aliis Scriptis noui Teſtamenti conſignata ſunt alia etiam fuiſſe tradita,quæ æque nobis ſint neceſſaria: Reſpõdeo verbis Auguſtini:cum Spiritus ſanctus illa noluerit ſcribi,quis dicet vel iſta vel illa eſſe? & ſi quis tã temerarius & audax erit, vt dicere audeat, vnde probabit?

Epiſt. ad Timoth. prima quare ſcripta.

Timothei auctoritas ex Epiſtola Pauli.

De iis, quæ ſcripta ſunt,certi ſumus, quod ſint ab Apoſtolis tradita, quę propter hãc etiam cauſam ſcripta ſunt,vt de iis certi eſſemus. De incertis vero, nõ poteſt fides eſſe. Relinquamus igitur talia illis,qui certis & neceſſariis relictis, incertis occupari malunt:nos iis quę propter fidei certitudinem conſcripta ſunt,contenti ſimus.

Eadem

Epiſtola ad Titum.

Eadem omnino eſt ratio Epiſtolæ ad Titum, quæ poſt priorem quidē ad Corinthios ex Nicopoli Act. 20. ſcripta eſt: ſed propter argumēti ſimilitudinē, hoc loco de illa annotabimus, quæ ad noſtri inſtituti rationem pertinent. Huius rei gratia, inquit, reliqui te in Creta, vt ea quæ deſunt, corrigas, & cōſtituas presbyteros. Num igitur vel incertum & ignotum eſt, vel ex Pontificiorum traditionibus diuinādum eſt, quæ & quomodo ex mandato Pauli, Titus in Creta debuerit corrigere, quę Paulus feſtinās ad alia loca non potuerat abſoluere? & quomodo debuerit presbyteros conſtituere: Certe propter hanc cauſam, & hoc conſilio ſcripſit Epiſtolam ad Titū, ſicut ad illa quę ſcribit ſe refert: Hęc loquere, de his volo te affirmare.

Et quia ab Epheſo Paulus ita profectus eſt, vt iret in Macedoniam: in illo igitur itinere peruenit in Cretā, & ab ea proxima eſt Epirus, vbi Nicopolis ſita eſt. Poſt paucos igitur dies à diſceſſu ſuo ex Creta, Paulus ſcripſit hanc Epiſtolam ad Titum, repetens ea, quę pręſēs viua voce ipſi in mandatis dederat. Quare vero hoc fecit, cū elapſis paucis diebus, mandata illa in recenti adhuc memoria Titi eſſent, nec periculū eſſet, ne Titus doctrinam adulteraret? Reſpondeo: Cauſam ipſe in Epiſtola indicat capite 2. Hęc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio: nemo te contemnat; capite tertio, Fidelis ſermo: de his volo te aſſeuerare. Iam vero Titus potuiſſet vere confirmare, ſe illa quę agebat docendo, exhortando, arguendo, & corrigiendo facere ex mandato Pauli, quod viua voce paucis ante dieb. ab ipſo acceperat. Sed vides conſiliū Pauli, quia ſcripto illa ſua mandata complecti voluit. I. Vt Titus ipſe certus eſſet, ea quę proponebat, eſſe fidelem ſermonem, de quo recte & merito poſſet & deberet aſſeuerare. II. Vt Eccleſia haberet teſtimonium, ea quę Titus cum aſſeueratione proponebat, eſſe fidelem ſermonē. Vt igitur ea, quę Titus ratione miniſterii, docendo, exhortando, arguendo & corrigiendo agebat, non contemnerentur, ſed haberent auctoritatē, vt ab Apoſtolo tradita & mandata, vt cum omni imperio poſſet docere exhortari & arguere: Paulus iudicauit non ſatis eſſe, ſi Titus ſaltem affirmaret, ſe illa viua voce ab Apoſtolo accepiſſe, ſed mandata illa ſcripto cōprehenſa miſit ad Titū, propter cauſas, quas ipſe (ſicut demonſtrauimus) in epiſtola indicat. Si igitur tunc, quando Paulus non tantū in carne adhuc viuebat, ſed in loco valde vicino aderat, & ante paucos dies, viua voce mādata dederat Tito, quem vocat germanum ſuum filium, quem Cretenſes viderant eſſe non tantum comitem itineris Pauli, ſed & ſocium miniſterii: ſi tunc inquam, Paulus iudicauit ſolam allegationem traditionis, in iis, quę miniſterii ſunt, non ſufficere illis, qui ipſi non erant Apoſtoli, ſed doctrinā ab Apoſtolis traditam docebant: ſed neceſſarium eſſe teſtimonium ex ſcripro, vnde probari & confirmari poſſet, certum eſſe ſermonem, qui à nemine eſſet contemnendus, ſed cū omni imperio proponendus (hęc enim ſunt Pauli verba) quid igitur hiſce iam poſtremis mundi temporibus Pontificii contendunt, pro traditionibus Apoſtolicis eſſe recipienda, quę ex Scriptura probari & confirmari nullo modo, quę & ipſi fateri non erubeſcunt, poſſunt? Certe ab Apoſtolo diſcimus, quomodo Titus Cretenſibus debuerit probare & confirmare, certum & fidelem eſſe ſermonem de quo aſſeuerabat, qui non eſſet contemnendus, ſed auctoritate Apoſtolica proponendus. Et iam Lector de tota hac controuerſia iudicare poteſt. Ideo enim potiſſimum ab aduerſariis flagellamur, quod tutiſſimum hoc Pauli conſilium ſequendum eſſe docemus, hiſce pręſertim poſtremis ſeneſcentis mūdi temporibus: de quorum periculis, quod ad doctrinę corruptelas attinet, multa & manifeſta, in Scriptura extāt vaticinia.

Scripto comprehendere Paulus mādata ſua voluit.

Titi auctoritas ex Pauli Epiſtola.

Et hæc, quæ ex ipſis Pauli verbis oſtendimus, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Epiſtolas ſuas conſcripſerit, cauillationib. ſane exagitari & conſpurcari poſſunt, iuxta Phormionis artificiũ: Nihil tam bene dictum eſt, quod maledicendo deprauari non poſſit: Sed veris & ſolidis argumentis labefactari nullo modo poterunt. Pergamus igitur ad reliqua Pauli ſcripta.

Epiſtol. ad Corinth. 1.

Prior ad Corinth. Epiſtola videtur Epheſi ſcripta eſſe. Paulus enim dicit, ſe manſurum Epheſi vſque ad Pentecoſten. Et in fine dicit: Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ: & inter illas nominat etiam Aquilam & Priſcilam, quos Epheſi Act. 19 Paulus reliquerat. Nõ diu igitur poſt diſceſſum ſuũ Paulus Epiſtolam illam ſcripſit ad Corinthios. Nobis vero tãtum propoſitum eſt inquirere, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Epiſtolam illam ſcripſerit. Deprehendimus autem ſtatim in principio, Paulum voluiſſe Epiſtolæ illius vſum eſſe, non tantum in Corinthiaca Eccleſia pro præſenti tantum neceſſitate. Inſcribit enim illam omnibus qui inuocant nomen CHRISTI in omni loco, & ipſorum, & noſtro. Hoc primo obſeruetur propter Pighij calumniã, quaſi Paulus Epiſtolas ſuas tantum propter particulares quaſdam Eccleſias, & tantum in vſum præſentis tunc neceſſitatis conſcripſerit.

Epiſt. ad Corint. 1. occaſio & vſus.

Deinde & cauſę, propter quas Epiſtolam illam ſcripſerit, ex ipſius verbis colligi poſsũt. Erant inter Corinthios ſchiſmata: Ego ſum Pauli, Ego Apollo, ego Cephæ, ego Chriſti: hoc eſt, Cum quidam doctrinam accepiſſent à Paulo, quidam ab Apollo viro diſſertiſſimo: quidam à Petro qui cum Chriſto in carne cõuerſatus fuerat: quidam etiam eo veniſſent, qui Chriſtum in carne viderant, & docentem audiuerant: inde certabatur apud Corinthios, quę traditiones eſſent prędtantiores. Paulus vero oſtendit, non ex perſonarum docentium diſcrimine, ſed ex vnitate & veritate doctrinæ iudicandum eſſe. Fundamẽtum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, qui eſt Chriſtus Ieſus. Qui plantat, & qui rigat, vnum ſunt. Illa etiã circumſtantia temporis digna eſt conſideratione quod Paulus tunc primum cœpit doctrinam ſuam literis conſignare, poſtquam datis dextris ſocitatis, Galat. 1. publice declarata erat conſenſio de doctrina inter ipſum & reliquos Apoſtolos: vt certi eſſemus, in Epiſtolis Pauli comprehenſam eſſe doctrinam, quæ communis fuit omnibus Apoſtolis: ne quis cauillari poſſet. nos Pauli tantum, non etiam reliquorum Apoſtolorum doctrinam in ſcriptis noui Teſtamenti habere.

Quia vero apud Corinthios quidam ab illa forma doctrinæ, quam per traditionem viuæ vocis à Paulo acceperant, diſceſſerant, & adulterationes quædam cœperãt irrepere de peccato, de Cœna Domini, de reſurrectione mortuorũ, &c. Paulus capita traditionis ſuæ in illa Epiſtola literis conſignare voluit: quomodo ſcilicet fundamẽtum poſuerit, quomodo potum lactis Corinthijs dederit: Nihil, inquit, iudicaui me ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Vnde prædicationem ſuã vocat verbũ crucis. Et cap. 15. inquit: Euangelium quod accepiſtis, & in quo ſtatis, hac ratione prædicaui vobis. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepiſtis, quod Chriſtus mortuos eſt, &c. Et addit: Siue ego, ſiue alij Apoſtoli ita prędicauimus, & ita crediidiſtis. Doctrinam igitur Chriſti ſicut illa ab Euangeliſtis deſcripta nunc extat, prædicauit & tradidit: & hoc vocat fundamẽtum, cap. 3. Sicut & cap. 11. inſtructionem Cœnæ Dominicæ iiſdem verbis repetit, ſicut extat apud Euangeliſtas. Et præfatur Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.

Fuit igitur vna cauſa ſcriptionis, ſicut Nicephorus inquit: quod quæ præſens oratione ſua dilucide docuerat, eadem abſens per compendiũ in memoriam ſcripta Epiſtola reuocare voluit, propterea quod à quibuſ-

dam Pauli traditionibus diſceſſerant. Et diligenter hoc notetur, quòd puritas doctrinæ Apoſtolicæ apud Corinthios, per conſeruationem traditionis viuæ vocis, non diu fuit cuſtodita, ſed intra valde breue tempus cœpit adulterari. Quod ſi id factum fuit primis annis Apoſtolicæ prædicationis, ipſis Apoſtolis adhuc viuentibus: quid putandum eſt accidiſſe traditionibus, per tot centurias annorum poſt mortem Apoſtolorum, & quidem poſtremis mundi temporibus? Et ſi tūc ad conſeruationem puritatis doctrinæ opus fuit ſcriptis Apoſtolorum: quanto infinitis modis magis nunc hac via & ratione opus eſt?

Epiſtola 1. ad Cor. ſcripta, altera cauſa.

Alteram cauſam, quod priorem ad Corinthios Epiſtolam Paulus ſcripſit, ipſe etiam exponit. Poſito enim fundamento, cum non eſſet dubiū, ſuperſtruendum eſſe ædificium: illo prætextu alii quidem ſuperſtruebāt aurum, argentum, gemmas: alii vero ligna, fœnum, ſtipulas. Et obſeruetur hoc, quod ipſis Apoſtolis ad huc in carne viuentib. imo non diu poſt diſceſſum Pauli, quidam apud Corinthios cœperunt liguū, fœnum, ſtipulas ſuper fundamentum extruere. Vt igitur poſito fundamento, non eſſet incertum, quæ Apoſtolica ſtructura ſuperimponēda eſſet, ipſe Paulus ſcripto oſtendit, quod ſit aurum, argentum & gemmæ, quæ Apoſtolica ſtructura ſuper fundamentum extruantur: vnde etiam diiudicari poſſint lignum, fœnum, ſtipula, quæ ab aliis ſuperſtruantur.

Ædificium Dei.

Et ita habemus literis conſignatum totum ædificium Dei (cuius architecti ſunt Apoſtoli) fundamentum ſcilicet, & ea quæ ſuperſtruenda ſunt: & quē huius ſcriptionis vſum in Eccleſia Paulus eſſe voluerit: inde conſtat, quod Epiſtolam inſcripſit omnibus, qui inuocāt nomen Chriſti in omni loco,

Miſerat quidē Paulus Timotheum ad Corinthios, cap. 4. qui inquit, ἀναμνήσει, hoc eſt, quaſi obliuioni datas in memoriā vobis reducet vias meas. Simul vero addidit ei quaſi inſtructionem, ſeu literas fiduciarias aut credentiæ (ſicut vulgo loquimur) in hac Epiſtola: qualis ſcilicet deberet eſſe ἀνάμνησις illa, vt inde probare poſſet Timotheus, ea, quæ diceret à Paulo, ſe in mandatis accepiſſe. Et hac cautione Paulo ideo vtendum fuit: alicubi enim Eccleſiis imponebatur, quaſi per ſermonem à Paulo profectum, 2. Theſſ. 2.

Scripturæ libri omnes retinendi & inter ſe conferendi.

Quod ſi quis cauilletur, vel capita quædam Apoſtolicæ doctrinæ, vel certe iuſtas explicationes in hac Epiſtola deſiderari: reſpōdemus ſimpliciter, nos non ita vnā aliquam Pauli Epiſtolam amplecti, vt reliquas non inſpiciamus & conferamus: ſed adhibitis & collatis omnib. ſcriptis noui Teſtamenti, affirmamus, nos in illis habere, quātū neceſſe eſt & ſufficit, capita ſcilicet doctrinæ Apoſtolicæ, & iuſtas explicationes: ſicut poſtea Paulus 1. Tim. 3. ipſe confirmabit. Et hoc loco 1. Cor. 4. dicit: Sicut vbique in omnibus Eccleſiis doceo. Adhibenda igitur & conferēda ſunt illa etiam, quæ à Paulo in aliis Eccleſiis tradita eſſe, ex ſcriptis eius cōſtat. Hac enim demonſtratione Paulus συνεργοὺς ſuos, adhuc viuente ſe vti voluit ſicut iam oſtendimus. Ideo enim ſcripta mandata ipſis tradidit.

Sed inquiunt, Paul. 1. Cor. 11. de Cœna Domini loquēs, dicit: Cætera cum venero, diſponam. Ergo illa, quæ nunc in Pōtificiorum Miſſa ſeruātur, Paulus poſtea viua voce Corinthiis tradidit, Ita Ieſuitæ.

Audax profecto eſt conſequentia: ſed eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Omnino tamen (dicat quis) ſequitur, Paulum quędam voluiſſe viua voce diſponere, quæ ſcripto non eſt complexus. Num vero dogmata quædam plura & alia, de Cœna Domini promittit? Certe de iis, quæ ſcribebat, dicit: Ego à Domino accepi, quod & tradidi vobis. Non ergo vel plura vel alia dogmata de Cœna Domini, quam quæ à Domino

accepetat.

acceperat, promittere potuit. De ritibus igitur quibuſdã externis loquitur. Nam ita cap.16. verbũ διατάσσομαι vſurpatur, vt prima ſabbati eleemoſyna ſeponatur. Paulus vero ſolicite diſtinguit illa, de quibus mãdatum Domini habet, à ritibus adiaphoris, qui ad ædificationem Eccleſiæ ordinantur. Talia enim non ſicut dogmata perpetua & vniuerſalia ſunt: vt de aperto & velato capite, cap.11. Cũ igitur ea, quæ præſens ordinare voluit, noluerit ſcripto complecti, quis noſtrũ dicat, iſta vel illa eſſe: aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit? Sed video ex hac obſeruatione pręter opinionem, ſcriptionem noſtram excreſcere. Vellem enim generali annotatione, quæ de reliquis Epiſtolis reſtant, comprehendere: ſed tamẽ animaduerto, ex ſingulis ferme Epiſtolis peculiare aliquid, quod ad hoc noſtrum inſtitutum illuſtrandum & cõfirmandum pertinet, vtiliter poſſe annotari. Cumq; hæc teſtimonia, quæ ex ipſis Epiſtolis Apoſtolicis ſumuntur, omnium ſint certiſſima, quibus piæ mentes contra omnes cauillationes rectiſſime poſſunt confirmari: pertexemus Catalogum illum, qua fieri poterit breuitate.

Altera igitur ad Corinthios, ex Macedonia, non multa poſt priorem ſcripta eſt hac occaſione. Cum ex Tito redeunte, inter cætera & hoc Paulus cognouiſſet, doctrinam ſuam à quibuſdam apud Corinthios hoc prętextu in contemptum adduci, quod aliorum Apoſtolorũ maior deberet eſſe auctoritas, qui cum Chriſto per aliquot annos verſati fuerant: auctoritatẽ igitur miniſterii ſui vindicat, & inquit cap.12. Nihilo inferior fui iis, qui ſunt ſupra modum Apoſtoli. Quid eſt, quod minus habuiſtis præ cæteris Eccleſiis, &c. Iterum vides, Eccleſiam turbari diſputationibus, de viuis Apoſtolorum traditionibus. Illud vero ad noſtrum inſtitutum proprie pertinet, quod à falſis fratribus tunc cœpit iactari, longe alium eſſe Paulum abſentem per epiſtolas, quam præſens ſit verbo & facto. Colligitur hoc ex 1. 10. & 13. capitib. Aliquoties igitur repetit: Quales ſumus abſentes per Epiſtolas, tales & pręſentes facto, cap.10. Prędixi & prędico, vt præſens, ita & nunc abſens, cap.13. Et pulcherrima extat ſententia in primo capite. Nõ enim alia ſcribimus vobis, quam quæ legitis & cognoſcitis. Vtitur duobus verbis ἀναγινώσκετε, quod Græca ſcholia recte interpretantur, quaſi per reminiſcentiam aliquid antea traditum & notum recognoſcere: & ἐπιγινώσκετε, quod ſignificat notum, compertum & exploratum habere. Ipſe igitur Paulus occaſione ſibi ab aduerſariis data, ex profeſſo conſignauit teſtimonium de ſuis Epiſtolis, quod in illis nihil ſcripſerit, quam quæ preſens viua voce tradiderat, ita vt legentes Epiſtolas, in illis recognoſcerẽt doctrinam prius traditam. Et pulchre huc conuenit ſicut Baſilius verbo ἐπιγινώσκειν vtitur, cũ inquit: Agnoui Epiſtolam tuam, ſicut filii non degeneres ex ſimilitudine cum parentibus noſcitantur: ita Paulus dicit, Epiſtolas ſuas ex doctrina, quam pręſens viua voce Eccleſiis tradiderat, agnoſci. Ea igitur, quorum cognitionem antea viua voce Eccleſiis tradiderat, poſtea Epiſtolis ſuis cõplexus eſt. Nõ enim alia, inquit, ſcribo vobis, quam quę recognoſcitis & cognoſcitis, 1. Cor. 14. verbo illo ita vtitur, vt ſignificet, ſe Epiſtolas ſuas ſubiicere recognitioni ſeu diiudicationi illorum, qui Prohpetæ ſeu ſpirituales erãt. Dixerat enim: Spiritualis diiudicat omnia, cap.2. Ita autem inquit cap. 14. Si quis videtur Propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat, quæ ſcribo vobis, quod Domini mandata ſint. Publico igitur Eccleſiæ teſtimonio & iudicio comprobatæ, fuerunt Pauli Epiſtolæ, cum quidem aduerſarii illas arroderent. Et hoc teſtimonium Pauli de ſuis Epiſtolis, cum aduerſarii illis detrahere inciperẽt, diligenter notandum eſt, quod qualis præſens viua voce fuit, talis ſit in Epiſtolis. Non minus igitur nunc,

2. Epiſtol. ad Corint. ſcripta occaſio.

Epiſtola Pauli ad Romanos. Quo conſilio Epiſtola Pauli ad Romanos ſit conſcripta.

nec alio modo habemus Paulum docentem, quam cum pręſens viua voce Eccleſias inſtitueret. Et has traditiones Pauli ex animo amplectimur, veneramur & exoſculamur. Venimus iam ad Epiſtolam ad Romanos, cui hoc à noſtris tribui indigne fert Lindanus, quod complectatur methodum fidei Chriſtianæ. Sed ipſe Paulus explicet nobis, quo conſilio Epiſtolam illam ſcripſerit, capite 1. inquit: vt impertiar vobis aliquod donum ſpirituale, ad confirmandos vos: hoc eſt, vt communem capiam conſolationem in vobis, per eam, quæ inuicem eſt, fidem veſtram atque meam. Et cap. 15. inquit: Scio, quod repleti ſitis omni ſcientia: ſed tamen audacius ſcripſi vobis, ex parte tanquam in memoriam vobis reducens, propter gratiam, quę data eſt mihi à Deo, vt ſim miniſter Chriſti, in Gentibus ſacrificans Euāgelium, vt fiat oblatio Gentium accepta, &c. Quod igitur præſens præſtare non potuit, per Epiſtolam efficere voluit, confirmare ſcilicet fidem, quæ communis erat & Pauli & Romanorum: idque reducendo in memoriam, ita vt in Epiſtola ad Romanos ſit miniſter Chriſti, ſacrificans Euangelium in Gentibus, ſicut impleuerat illud à Ieruſalem ad Illyricum vſque. Addit autem, ſe ſcripſiſſe illam Epiſtolam, cum inſtituiſſet profectionem Hieroſolymam. Et de illa profectione dicit Actorum 20. Spiritus ſanctus per omnes ciuitates mihi proteſtatur vincula & tribulationes, me Hieroſolymis manere. Scio, quod amplius non videbitis faciem meam, &c. Cum igitur Hieroſolymas quaſi ad mortem proficiſceretur, conſcripſit illam Epiſtolam: vt, ſi quid ipſi accideret, literis conſignatum poſt ſe relinqueret, quomodo adminiſtraſſet Euangelium Dei inter Gentes, & quod eſſet Euangelium Chriſti, quod impleuerat, hoc eſt, plene, ſufficienter & perfecte prædicauerat à Ieruſalem per circuitum, vſque ad Illyricum. Et propter hanc cauſam copioſius & accuratius capita doctrinæ, quæ in aliis Epiſtolis tantum recitauerat, ad Romanos iuſta explicatione tractat & declarat: idque pulcherrima methodo.

Vſus & dignitas Epiſtolæ Pauli ad Romanos.

Habemus igitur in Epiſtolis Pauli non nudum tantum catalogum capitum eius doctrinæ, quam viua voce tradidit verum etiam iuſtas explicationes, & quidem quo ordine, & qua methodo capita illa à Paulo ſint propoſita: & propter hanc cauſam Epiſtola ad Romanos merito à noſtris commendatur. Complectitur enim methodum fidei, quę fuit & Pauli & Romanorum: continet ſummam Euangelii, quod Paulus impleuit, hoc eſt, plene prædicauit à Ieruſalem ad Illyricum vſque: & hoc ita continet, vt fundamenta, ex quibus doctrina illa munitur & confirmatur, monſtret & explicet. Dicit enim: Ad confirmandos vos εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς. Et quidem tunc ſcripta eſt, cum Paulus ob imminens vitæ diſcrimen, quaſi confeſſionem ſuam fidei & doctrinæ volebat poſt ſe relinquere. Et quia fides Romanorum tunc in vniuerſo mundo celebrabatur, hanc Epiſtolam illis inſcripſit: vt hac ratione totius orbis Eccleſiis Pauli confeſſio innoteſceret & commendatior eſſet.

Theodoretus quærit, quare Epiſtola ad Romanos primo loco ſit collocata, cum tamen non ſit prima omnium ſcripta? Et reſpondet, hoc factum eſſe, quia in ſe omnis generis doctrinam, & accuratam copioſamq; dogmatum pertractionem contineat.

Hæc omnia tam manifeſta, firma & plena cōſolationis, Lindanus eludere conatur vnica vocula, quod Rom. 15. Paulus dicit: Audacius ſcripſi vobis ἀπὸ μέρους. Ergo non omnia neceſſaria fidei dogmata illā Epiſtola complecti voluit. Dicit enim ſe ex parte ſcripſiſſe. Quid autem, ſi illud ἀπὸ μέρους referendum ſit nō ad verbum ſcripſi, ſed ad aduerbium audacius? vt ſenſus ſit aliquātulum vel quodammodo audacius ſcripſi vobis:

ſicut 2. Cor. 2. particula illa vſurpatur: Non me cõtriſtauit, ſed ἀπὸ μέρους quodammodo vos omnes. Et ſi maxime coniungatur verbo Scripſi, tamẽ & 1. Cor. 13. Paulus dicit: Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Dicit etiam 2. Corinth. 1. Spero, quod vſq; ad finem cognoſcetis, ſicut & cognouiſtis nos ex parte. Dicemuſne propterea Paulum etiam viua voce non tradidiſſe omnia, quæ neceſſaria erant? Ita tandem nec in Scriptura, nec in traditionibus Apoſtolorum habebimus omnia. Sed demus ſane inſtitutionem Baptiſmi & Cœnæ Dominicæ, integram hiſtoriam de dictis & factis Chriſti, de virginibus, de Antichriſto, de excommunicatione, de extremo iudicio, de ritibus, qui in priori ad Timotheũ deſcribuntur, &c. non contineri in Epiſtola ad Romanos. Si igitur ἀπὸ μέρους hoc ſignificat, quædam capita doctrinæ in Epiſt. ad Romanos non comprehenſa eſſe: nos, quæ illa ſint, ex aliis ſcriptis noui Teſtamẽti monſtrare & probare poſſumus. Pontificii vero illud ἀπὸ μέρους non tantũ ad Epiſtolam ad Romanos, ſed ad totam Scripturam veteris & noui Teſtamenti referunt. Et reliqua illa, quæ in Epiſtola ad Romanos non continentur, nõ tantum volunt ea intelligi, quæ in aliis Scripturæ locis extãt, ſed præcipue, quæ ipſi titulo traditionum Eccleſiæ obtrudunt. Hoc vero Paulus non dicit, cum inquit, ἀπὸ μέρους. Quod ſi Pontificii inſtant & vrgent, reſpondemus verbis Auguſtini aliquoties iam repetitis: Si ſcripta non ſunt, quis noſtrum, qui nec Prophetica, nec Apoſtolica auctoritate excellimus, dicit illa vel iſta eſſe: aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit? Quis enim eſt tã vanus & temerarius, qui cum ſine vllo teſtimonio diuino affirmet illa eſſe, nõ maximam culpã temeritatis incurrat? Quod enim titulum traditionum Pontificii prætendunt, non ſufficit. Nam cũ Timotheus & Titus, potuiſſent verius illud prætendere: Paulus tamen, ſicut oſtẽdimus, ideo ipſis dedit Epiſtolas, vt ex ſcriptis probarent autoritatem & veritatem eorum, quę proponebant, vbi Paulus ipſe pręſens adeſſe non poterat. Apoſtolorum enim erat, vt ſanam doctrinam vel ipſi traderent, vel ab aliis traditam, ſi vera eſſet comprobarent & confirmarent: aut ſi ſecus deprehenderetur, notarent & refutarent. Idque vbi & quantum poterant, viua faciebant voce: ſicut Actorum 8. mittuntur Petrus & Ioannes, vt Philippi prædicationem Apoſtolica autoritate cõprobarent & confirmarent. Vbi vero viua voce præſentes eſſe non poterant, per literas illud efficiebant: ſicut Paulum feciſſe monſtrauimus. Talia igitur documenta, talem demonſtrationem & probationem merito requirimus, quando aliquid quaſi Apoſtolica traditio nobis proponitur. Interea illis, quæ Scriptura continentur, contenti ſumus.

Et hæ ſunt Epiſtolæ, quas Paulus ante captiuitatẽ ſuam ſcripſit. Quas vero Roma ex vinculis ad Eccleſias miſit, de iis nõ poteſt certo conſtitui, quo ordine ſint ſcriptæ: nec ad noſtrũ inſtitutum magnopere hoc facit, qui tantum inquirimus, quo cõſilio, propter quas cauſas, & in quem Eccleſiæ vſum ſint ſcriptæ. Eo igitur ordine, ſicut vulgo collocantur, de iis dicemus. Epiſtola ad Galatas, propter quas cauſas, & in quem vſum ſcripta ſit, ipſa indicat. *Epiſtola Pauli ad Galatas.* Galatæ enim à doctrina Euãgelii, quam ex traditione viuæ vocis à Paulo acceperant, diſceſſerant & tranſlati erant. Quo vero modo, qua ſpecie, aut quo prætextu Euangeliũ interuerſum fuerit apud illos, qui Paulum antea vt angelum Dei, imo vt Chriſtum ipſum ſuſceperant, ipſa Epiſtola non obſcura indicat. Iactabantur opiniones, vt traditę à reliquis Apoſtolis, qui non ita abhorrerent à lege & ab operibus eius, ſicut Paulus, & contendebatur, illorum auctoritatem, qui cum Chriſto verſati, omnium ſecretorum eius cõſcii eſſent, merito præferendam eſſe Paulo. Non inſtituimus iuſtam explicationem argumenti Epiſtolæ ad

ipſorum neceſſitatem ſcriptam eſſe hanc Epiſtolam:ſed ſicut Pſalm. 102. inquit, Scribantur hæc in generationem alteram, vt apud populum, qui creabitur, eius vſus ſit.

Et ſine dubio appellatio Scripturæ canonicæ hinc ſumpta eſt. στοῖχοι enim in re militari vocantur ordines certa ratione collocati, & hoſtibus oppoſiti. Et γῆ κατὰ στοῖχον πεφυτευμένη vocatur, in qua certo ordine, ad certam normam arbores compoſitæ ſunt. Et vtraque ſignificatio pulchre huic loco conuenit, vt certo ordine veſtigiis veræ fidei inſiſtamus, Rom. 4. Ne aberremus, vtque contra incurſiones hoſtium fidei præmuniti ſimus, neceſſe eſt, vt ad certum ordinem, certis quaſi cancellis circumdati incedamus, ne lineam illam, quæ quaſi norma eſt ordinis, prætergrediamur. Quis autem ſit illis κανών, Paulus oſtendit, cum de iis, quæ ſcripſerat, dicit, τῷ κανόνι τούτῳ. Et vtitur tempore futuro, ſignificans, quem velit ſuorum ſcriptorum vſum eſſe apud poſteritatem in Eccleſia: vt ſcilicet ſint canon fidei, ita vt pax & miſericordia ſit ſuper illos, quorum fides ſecundum hunc canonem incedit. Et quid amplius quærimus, quam vt pax & miſericordia Dei ſit ſuper nos credentes: Et grati hoc beneficium Dei celebrare debemus, quod in Scriptura illum canonem certo nobis conſtituit: iuxta quem, ſi fides noſtra inceſſerit, certi ſumus, pacem & miſericordiam ſuper nos eſſe.

In Epiſtola ad Epheſios cap. 3. extat inſignis ſententia de inſtituto fine & vſu Epiſtolarum Pauli: Sicut ſupra ſcripſi in breui πρὸς ὅ, poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti. Sed prius explicandum eſt, quid ſignificet τὸ πρὸς ὅ. Vetus interpres reddidit, prout poteſtis legentes intelligere. Et ita Chryſoſtomus interpretatur, exclamans pape. Itaque neque rem omnem ſcripſit, neque quantum ſcribi oportebat: iſtud enim rei natura non ferebat.

Theophylactus: Scripſi non quantum oportebat, ſed ſecundum captum veſtrum. Oecumenius: En tantummodo ſcripſit, quorum caperet notionem. Et ita vſurpatur aliquando præpoſitio πρὸς, in proportionibus, πρὸς αὐτὸν, pro corporis eius quantitate: πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πόλεως, pro vrbis magnitudine. Dicitur etiam πρὸς τὸ δοκοῦν, prout viſum fuerit: πρὸς τὸν πολλῶν λόγον, ſicut vulgus exiſtimat. Porro habet etiam Præpoſitio πρὸς cum accuſatiuo alias ſignificationes, quæ ad Pauli ſententiam recte conueniunt, vt Thucydides: πρὸς τὰς ἐπιστολὰς ὑπόπτευον αὐτὸν, ex Epiſtolis habebant ipſum ſuſpectum: Germánice ita dicimus: Man kennt jn an ſeiner Spraach/an ſeinem ſchreiben. Et ita Lutherus reddidit Pauli ſententiam: Daran jr mercken kündt. Latine non poteſt commodius reddi, quam: Vnde, ſeu ex quibus poteſtis intelligere. Cōuenit & hæc ſignificatio: τὰ πρὸς ἀλήθειαν καλὰ, τὰ πρὸς νόμον, quæ ad normam veritatis & legū, pulcra, honeſta ſunt. Ita Plutarchus dicit, πρὸς φῶς βαδίζειν, Lumine monſtrante viam ambulare. Quod igitur Paulus dicit Epheſ. 3. πρὸς ὃ δύνασθε νοῆσαι: ſenſus erit, vel ſicut vetus interpres reddidit: Prout poteſtis intelligere: vel, vnde, ſeu ex quibus poteſtis intelligere: Daran jr kündt mercken/ vel, Ad quam tanquā normam legentes poteſtis intelligere. Et ſingula hanc ſententiā Pauli illuſtrāt, quid ſcriptis ſuis ipſe tribui velit. Senſus autē ita colligetur. Cap. 1, nominat Euangelium ſalutis, quod fide amplexi, & Iudæi & Gētes ſignati ſunt Spiritu promiſſionis ſancto, in redemptionem acquiſitionis. Petit illuminari oculos mentis,

vt ſciant,quæ ſit ſpes vocationis, quæ diuitiæ hæreditatis, quæ potentia Dei in credentes,&c. Cap.2.dicit Chriſtus veniens (per miniſterium ſcilicet)euangelizauit pacem,& iis,qui procul aberant,& qui prope erant. Eſtis ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum &Prophetarum, exiſtente ſummo angulari lapide,ipſo Ieſu Chriſto. Cap.3.Siquidem audiuiſtis diſpenſationem gratiæ Dei, quæ data eſt mihi in vos, quoniã ſecundum reuelationem notum factũ eſt mihi myſterium, vt inter Gentes euãgelizem,&c. Vide autem, quomodo illa omnia Paulus ad ſcripta ſua referat.Dicit enim:Sicut ſupra ſcripſi,in breui πρὸς ὅ,poteſtis legentes intelligere,cognitionẽ meam in myſterio Chriſti. Digna omnino eſt ſententia accurata conſideratione. Paulus enim valedicens presbyteris Epheſinæ Eccleſiæ,Actorum 20.inquit: Non ſubterfugi, quo minus annunciarim omne conſilium Dei vobis. Iam vero Roma ex vinculis ad ipſos ſcribẽs,repetit ſummam & capita, quod Chriſtus per miniſterium euangelizarit pacem & Gentibus & Iudæis:quod Iudæi primum, poſtea Gentes fide ſuſceperint Euangelium ſalutis: quod ipſe Paulus Euangelium, quod per reuelationem filii Dei accepit, annunciarit inter Gẽtes: quod Epheſii audierant, per quod ſuperextructi ſunt ſuper fundamentum Apoſtolorum &Prophetarum,&c.De his omnibus vero tandem dicit: Sicut ſupra ſcripſi in breui πρὸς ὅ,poteſtis legentes intelligere ſcientiam meam in myſterio. Verba ſunt aliquanto diligentius expendenda, ἐν ὀλίγῳ. Oecumenius interpretatur, vel paulo ante, vel per breuia, ſeu paucis. Quod ſi ἐν ὀλίγῳ ſignificat paulo ante:verbum ergo προέγραψα non ſimpliciter ſignificabit,ſupra vel ante ſcripſi:eſſet enim Tautologia: ſed habebit alteram ſignificationem, quæ pulcherrime huc quadrat. Significat enim πρόγραμμα Scripturam in publico loco poſitam, vt ab omnibus legi poſſit: ſicut edicta magiſtratus, aut reſcripta Principum proponebantur. Et ſupra oſtendimus ex ſecundo capite Habacuc, quomodo Prophetæ ſummam ſuarum concionum ſoliti fuerint conſcribere & proponere.Scribe,inquit Dominus,viſionem,& explica eam ſuper tabulas, vt percurrat, qui legerit eam. Inde Paulus Romanorum decimoquinto Scripturæ veteris Teſtamenti tribuit verbum προεγράφη, quod Paulus hoc loco ad ſua etiam ſcripta trãsfert, quod ſint quaſi προγράμματα, hoc eſt, tabellæ, complectentes ſummam doctrinæ Euangelii publice propoſitæ, vt ſummam illam quiuis legere poſſet. Dicit autem, ſe ἐν ὀλίγῳ in præcedentibus breuiter & paucis illa conſcripſiſſe. Pluribus enim ſine dubio verbis & apud Epheſios per triennium, & alibi doctrinam Euangelii tradiderat.Ne vero ideo Scriptura arguatur imperfectionis ſeu inſufficientiæ, addit πρὸς ὅ, poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti. Si ſequamur Chryſoſtomi ſententiam, redditio erit rationis, quare ea, quæ multis verbis & copioſa oratione tradiderat, breuiter & paucis voluerit ſcripto comprehendere, prout ſcilicet legentes poſſint ſcientiam Pauli in myſterio Chriſti intelligere.

Narrat Paulus 2. Corinth. 12. ſe raptum in tertium vſque cœlum, audiuiſſe ibi ἄῤῥητα verba, hoc eſt, myſteria, quæ verbis explicari non poſſunt. Totam igitur ſcientiam ſuam in myſterio Chriſti nõ potuit humanis verbis ſatis & plene explicare. Et, etiamſi potuiſſet angelorũ & hominum linguis loqui,1.Corinth.13.affirmat tamen hoc loco, ſe & breuiter & eo modo ſcripſiſſe, prout legẽtes ſcientiã ipſius in myſterio Chriſti

poſſent intelligere. Quod igitur paucis & breuiter Paulus ſcripſit, nõ recte à pontificiis in accuſationem Scripturarũ conuertitur, quaſi ſint imperfectæ & inſufficiẽtes. Sed eo gratiores debemus hoc beneficium Spiritus ſancti ſumma cum reuerẽtia amplecti, quod Scripturam ita moderari voluit, prout legentes intelligere poſſimus. Et hinc iudicari poteſt, qualis ſit præſumtio, nolle illis, quæ ſcripta ſunt cõtentum eſſe, propterea quod Apoſtoli pluribus & copioſius doctrinam tradiderint.

Epiphanius. Epiphanius, narrat, Caianos confinxiſſe librum, quẽ aſcenſum Pauli nominarunt: occaſione inde accepta, quod ἄῤῥητα, illa verba, quæ in tertio cœlo Paulus audiuerat, quia tũc carnalibus & rudibus adhuc nõ poterat explicare, iudicarint tamẽ cognitu neceſſaria eſſe, præter illa, quę ſcripta extabant, & potuerunt prætendere, quod Paulus tunc ſcripſerit, prout poterant intelligere, poſtea vero perfectioribus reliqua etiam eſſe tradita & ſcripta. Sed nugæ & fraudes ſunt. Illis igitur, quæ ꝑpter noſtrã tarditatẽ & infirmitatẽ breuiter & ſimpliciter ſcripta ſunt cõtenti ſimus.

Si vero Præpoſitio πρὸς alio modo accipiatur, reddet, hũc ſenſum: ſe paucis quidẽ ſcripſiſſe, ſed tamẽ ita, quod inde poſſit à legentib. intelligi qualis fuerit cognitio Pauli in myſterio Chriſti. Si igitur q̃ſtio eſt, quod fuerit myſterium, cuius agnitionem ex reuelatione filii Dei Paulus accepit, quod inter Gentes annũciauit, quod fideles & Iudæi & Gẽtes ſuſceperunt, quod Epheſi audiuerunt, cũ Paulus ipſis omne Conſilium Dei annunciaret, per ꝙ ſuperextructi ſunt, ſuper fundamẽtum Apoſtolorum & prophetarum? Reſpondet Paulus, ſe paucis quidem, ſed tamẽ ita ſcripſiſſe, vt πρὸς τοῦτο, inde & tanquam ad normam intelligi poſſit, quæ ſit ſcientia ipſius in myſterio Chriſti. Et quid per Deum immortalẽ amplius quærimus? Hæc enim eſt vnitas illa fidei & agnitionis filii Dei, de qua cap. 4. loquitur, propter quam dat quoſdam Apoſtolos, Prophetas, Euãgeliſtas, Doctores, Paſtores, ne circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, &c. Hoc profecto luculẽtam teſtimoniũ, quid Paulus ſuis ſcriptis tribui velit, & oſtendit illuſtrem refutationem Pontificiæ obiectionis, de breuitate & auguſtia ſcripturæ.

Epiſtola ad Philippenſes. Epiſtola ad Philippenſes, præbet etiam non contemnendum teſtimonium eius rei, de qua inquiſitionẽ inſtituimus: quo ſcilicet cõſilio, propter quam cauſam, & in quem vſum Apoſtoli doctrinam ſuam literis cõſignarint Ita enim dicit, cap. 3. τὰ αὐτὰ eadem vel illa ipſa vobis ſcribere me quidem non piget, vobis autem tutum eſt. Illud autem τὰ αὐτὰ, non poteſt referri ad alias aliquas Epiſtolas, quas Philippẽſib. antea ſcripſerit: hoc enim probari non poteſt. Referendum igitur eſt ad ea, quæ præſens viua voce tradiderat, ſicut cap. 4. inquit: Quæ didiciſtis, accepiſtis, audiuiſtis, & vidiſtis in me.

Teſtatur itaque ipſe Paulus, ſe eadem & illa ipſa ſcripſiſſe, quæ præſẽs viua voce tradiderat Et cauſam addit, quare eadẽ & illa ipſa ſcripto comprehendere voluerit: Mihi inquit, οὐκ ὀκνηρὸν hoc eſt, non grauatim hoc facio, quaſi pudeat me, vt ſuperfluum & nõ neceſſarium quid agere, eadem ſcilicet, quæ tradidi etiam ſcribere: vobis vero inquit, τὸ ἀσφαλὲς, quod eadem quæ viua voce tradidi, ſcriptis complector. Quam vero emphaſin habeat vocabulum ἀσφαλὲς & quam pulchre oſtendat, propter quam cauſam, & in quem vſum Paulus eandem doctrinam quam viua voce tradidit, literis cõſignarit, ſupra oſtendimus, cũ de Lucæ ſcriptione ageremus: vt ſcilicet de veritate doctrinę Apoſtolicę ſimus certi & ſecuri vtque eius puritatem certius, firmius & tutius, cõtra incurſiones corru-

ptclarum conſeruare poſſemus: ſicut & Paulus hoc loco oſtendit. Cū enim dixiſſet, Vobis τὸ ἀσφαλὲς, tutum eſt: Mox addit, videte canes, videte malos operarios, &c.

Cap. 3. dicit, ad quod peruenimus, eodem procedamus Canone. Quis autem eſt ille Canon? ſine omni dubitatione illa doctrina, quam pręſens viua voce tradiderat. Atqui Paulus affirmat, ſe eadem & illa ipſa ſcribere. Quis igitur ſit canon Pauli, habemus in ipſius ſcriptis, idque ipſius teſtimonio: dicit enim, ſe τὰ αὐτὰ ſcribere.

Et cap. 4, de iis quæ ſcripſerat, dicit: ταῦτα, hęc cogitate, quę & didiciſtis, & accepiſtis, & audiuiſtis, & vidiſtis in me. Cōiūgit igitur ea, quę tradiderat, cum iis quę ſcribebat, ita vt dicat: Hęc cogitate, quę & audiuiſtis &c. Quod non recte diceretur ſi alia eſſent tradita quam ſcripta. Tunc enim dicendum fuiſſet, illa cogitate, vel, cogitate hęc, & pręterea quæ audiuiſtis. Dicit autem: Hęc cogitate, quę & audiuiſtis & didiciſtis. Omnino igitur eadem eſſe oſtendit.

Et propter has quidem cauſas, Paulus ad illas Eccleſias, quas præſens viua voce ſuæ doctrinæ fundauerat, ſcripſit: Coloſſenſes vero & Laodicenſes, faciem ipſius in carne non viderant, ſicut dicit cap. 2. Quo conſilio vero, propter quas cauſas, & in quem vſum illis ſcripſit, qui ex ipſius viua traditione doctrinā Euangelii non acceperant. Reſpondet ipſe cap. 2. Volo vos ſcire, qualem ſolicitudinem habeam pro vobis, & quicūque faciem meam in carne non viderunt, vt conſolationem accipiant corda eorū, cum fuerint inſtructi in charitate, & in omnes diuitias certæ perſuaſionis intelligentiæ in agnitionem myſterii Dei. Hoc autem dico, ne quis vos decipiat in ſublimitate ſermonum. Item, videte ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundum traditionē hominum, &c. Didicerant igitur Coloſſenſes Euangelium ab Epaphra. Paulus vero ſcribit ad illos, I. Vt ex Apoſtoli ſcripta comprobatione habeant πληροφορίαν, illud, quod ab Epaphra, qui non erat Apoſtolus, acceperant, non eſſe incertum aut adulterinum dogma, ſed eſſe verbum veritatis Euangelii, quod prædicatum eſt in vniuerſo mundo ſub cœlo. II. Ne vel per Philoſophiam, vel per traditiones hominum ſeducantur, &c. Et huius rei ſolicitudinem Paulus ſibi vt Apoſtolo incumbere oſtēdit, ita vt ἀγῶνα appellet, ne ſub ſuo vel aliorum Apoſtolorum nomine adulterinum aliquid ſpargatur. Vbi igitur præſens viua voce, non poteſt adeſſe, per ſcripta officio ſuo ſatisfacit. Quod igitur Epaphras aſſeuerauit doctrinam illā, quam Coloſſenſibus proponebat eſſe traditionem Pauli & aliorum Apoſtolorum, vere & recte faciebat. Ad πληροφορίαν vero neceſſaria erat Apoſtolica confirmatio: quam cum Paulus viua voce præſens tribuere non poſſet, ideo Epiſtolam ſcripſit ad Coloſſenſes, vt certā haberent perſuaſionem de cognitione myſterii Dei, & ne ſecundum traditionem hominum ſeducerentur ſub prętextu humilitatis, & opinione ſapientiæ. Hæc enim ſunt ipſius verba. Non autē tantum hæc verba ſcribit: Vera ſunt, quę Epaphras apud vos docuit: ſed capita doctrinæ apoſtolicæ recitat, vt inde agnoſcant & intelligant πληροφορίαν eorum, quę ab Epaphra audierant, quod eadem eſſent. Qualis autē eſſet πληροφορία ſi Epaphras alia docuiſſet, quam quæ Paulus tūc Coloſſenſib. ſcribebat? Quicquid ergo proponitur tanquam doctrina ſeu traditio Apoſtolica, illud omnino Apoſtolica auctoritate & comprobatione cōfirmandum eſt & vbi viua Apoſtolorum vox haberi non poteſt, Confirmatione per literas opus fuit, ſicut & alibi, & in hac Epiſtola Paulus teſtatur. Cap. 3. dicit: Sermo Chriſti habitet in vobis opulēter. Quod de doctrina Chriſti, ſicut

ab Euangeliſtis deſcripta extat, intelligendum videtur, Cap. 4. meminit Marci à quo mandata acceperint. Quod intelligo de Epiſtola Apoſtolorum, Actor. 15. Cum enim ſepararentur Paulus & Barnabas, Actorum 15. ſicut Paulus cum ſuis tradidit Eccleſiis dogmata decreta ab Apoſtolis, Actor. 16. quæ ſcripto comprehenſa fuiſſe certiſſimũ eſt, Actor. 15. Ita non eſt dubium, etiam Branabam, cum Marco, quem Actor. 15. aſſumpſerat, idem feciſſe Et quæ Act. 16. vocantur, δόγματα, hoc loco vocari videtur ἐντολαί. Ita ad ſcripta noui Teſtamenti, quæ tunc extabant, Paulus Coloſſenſes deducit. Non autem in Coloſſenſium tantum vſum Paulus Epiſtolam illam conſcripſit, ſed vult vt legatur etiam in Eccleſia Laodicenſium, qui vt Coloſſenſes faciem ipſius in carne non viderant. Nobis igitur omnibus qui Pauli viuam vocem nõ audiuimus, & faciem in carne nõ vidimus, Epiſtolæ eius propoſitæ ſunt, vt inde πληροφορίαν fidei noſtræ ſumamus. Hoc enim eſt ipſius Pauli conſilium, & eſt cardo controuerſiæ, quæ inter nos eſt & inter Pontificios.

Epiſtola ad Hebræos.

Addamus hoc loco etiam obſeruationem ex Epiſtola ad Hebræos: de auctore enim iam non diſputamus. Recte autem definit doctrinam Euangelii, quæ à Domino primum cœpit enarrari, & poſtea ab Apoſtolis prædicata & confirmata eſt. Dicit autem cap. 2. Ne παραῤῥυῶμεν: Recte enim dicit Chryſoſtomus: Quando ſermo auditus non retinetur aut conſeruatur dicitur effluere. Quare igitur Epiſtola illa ſcripta ſit, inde poteſt æſtimari: ne ſcilicet effluant ea, quæ ex traditione viuæ vocis acceperant. Et capite quidem 13. dicit, ſe breuiter & paucis ſcripſiſſe: duo tamen cõplectitur, in quibus ſumma doctrinæ Apoſtolicæ conſiſtit. Nam cap. 5. & 6. oſtendit, quæ elementa doctrinæ Apoſtolicæ ſolita fuerint proponi in Eccleſiis, tempore Apoſtolorum. Et nuda ſane tantum capita Apoſtolicę catecheſeos ibi recitantur: iuſtę vero explicationes in aliis Apoſtolorum ſcriptis extant. Principale vero argumentum Epiſtolæ ad Hebræos hoc eſt, quis intelligendus ſit ſolidus adultorum cibus, quem poſt percepta prima fidei elementa Chriſtianis proponi ſolitum. Paulus etiã cõfirmat, 1. Cor 3. & 14. Et hæc duo capita, ſine dubio complectuntur ſummam totius doctrinæ Apoſtolicæ. Ideo cap. 13 cõcludit: Doctrinis variis & peregrinis nolite circumferri. Ita Nicephorus etiam dicit argumentũ Epiſtolarum Apoſtolicarum cõſiſtere in duobus. I. quod ea, quæ viua voce tradiderant, per literas in memoriam Eccleſiis reuocant II. Quæ fundamẽto ſupra extruenda erant, per Epiſtolas adiiciunt. Et cum illa duo in quibus ſumma totius Apoſtolicæ doctrinæ conſiſtit, fundamentũ ſcilicet, & quæ fundamento ſuperextruenda ſunt, habeamus in Scriptura noui Teſtamenti, quid vltra deſideramus?

Summa Epiſtolæ ad Hebræos.

Supereſt ex Epiſtolis Pauli, poſterior ad Timotheum: quam tunc ſcripſit, cum finis reſolutionis ipſius inſtaret: & quia illam Paulo ante mortẽ ſuam ſcripſit, quaſi vltimæ voluntatis loco Paulus Eccleſiæ relinquere voluit, ſuppeditabit nobis maxime illuſtre teſtimoniũ de tota Scriptura noui teſtamẽti. Cap 2. dicit: Habeto ὑποτύπωσιν ſanorum verborum, quę audiſti ex me. Ne vero dubia aut ignota ſit illa hypotypoſis, mox addit, illam cõſiſtere in his duobus capitibus, fide ſcilicet & charitate, quæ in Chriſto Ieſu fundata ſunt Et hoc mox vocat bonum illud depoſitum, quod iubet cuſtodire Cap. 2. inquit: Quę audiuiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere Et cap. 3. Tu permane in his, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi, ſciens à quo didiceris.

Has ſententias loqui de doctrina, quam Paulus præſens viua voce Timotheo tradiderat, nõ eſt dubiũ. Sed vnde nos, qui nec Pauli, nec Timo-

thei viuam vocem audiuimus, certi erimus, quæ fuerint illæ traditiones Timotheo à Paulo commẽdatæ? Num apud poſteritatem, πληροφορίαν fidei noſtræ voluit pendere à narrationibus & aſſeuerationibus hominum, qui (ſicut Auguſtinus inquit) nec Propheticam nec Apoſtolican habent auctoritatem? Certe ſæpius iam oſtenſum eſt, quod propter ill ipſam cauſam Paulus doctrinam ſuam literis conſignauit. Eodem etiam modo 2. Timoth. 3. à traditionibus viuæ vocis digreditur ad Scripturam.

Et cum hactenus de ſingulis Epiſtolis & ſcriptis noui Teſtamenti, obſeruauerimus teſtimonia ex ipſis verbis Scripturæ, iam hoc loco Paulu circa finem vitæ ſuę, in genere, vniuerſę Scripturę, & veteris & noui Teſtamenti, clariſſimum & pulcherrimum voluit prębere teſtimonium. Et ſicut Coloſſ. 2. dicit, ſe dum viueret ſolicitum fuiſſe de plerophoria fide illorum, qui faciem ipſius in carne non viderint: ita iam moriturus, eãde ſolicitudinem Eccleſię oſtendit pro tota poſteritate, quę faciẽ ipſius nõ viſura, & vocem non auditura erat in hac vita. Eſt autem ſine dubio eius doctrinę, quam Paulus pręſens viua voce tradidit, ſumma & finis, vt homines erudiantur ad ſalutem per fidem in Chriſto Ieſu.

Pauli de ſacra Scriptura iudicium

Idem vero de ſacris literis affirmat, inquit enim: Sacrę literę poſſunt te eruditum reddere ad ſalutẽ per fidẽ, quę eſt in Chriſto Ieſu. Sicut igitur Ioannes de ſcriptis Euangeliſtarum pronunciat: Hęc ſcripta ſunt, vt credatis: quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, & vt credẽtes, vitam habeatis in nomine eius: ita Paulus de tota ſcriptura affirmat: Sacrę literę poſſunt te inſtruere ad ſalutem, per fidem, quę eſt in Chriſto Ieſu. Iudicium tam eſt ſimile, & quidem iiſdem verbis pronunciatum, à Paulo primum, & poſtea à Ioanne; vt illa ſimilitudo & auctorem eundem Spiritum ſanctum oſtendat, & pręcipue conſtantem certitudinem & firmitatem iudicii huius de Scriptura ſacra confirmet. Ne enim iudicium illud de Scriptura putetur vno in loco obiter excidiſſe: alio loco & tempore, iiſdem verbis Spiritus ſanctus illud repetere voluit. Et tales repetitiones in Scriptura ſignificationem habẽt certitudinis, quodque res magni momenti ſit, quam Deus eorundem verborum repetitione diligenter commendatam eſſe velit hominibus. Ille vero locus Pauli, 2. Timoth. 3. ſi diligenter expendatur, oſtendet, Paulum loqui non tantum de ſacris literis veteris Teſtamenti, ſed de tota Scriptura veteris & noui Teſtamẽti. Dicit enim Timotheum ab infantia noſſe ſacras literas. Sed illo tẽpore, Quando Timotheus infans adhuc erat, nondum extabant ſcripta noui Teſtamenti. Loquitur ergo de ſacris literis veteris Teſtamenti, quas Timotheum à primis pueritiæ annis notas habuiſſe confirmat. Mox vero attexit aliam ſententiam: Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, &c. Hoc loco quęro, an illa ſententia tantum de ſola ſcriptura veteris Teſtamenti intelligenda ſit? Si enim quis contendere auſit Scripta noui Teſtamenti, quæ illo tempore iam extabant, in illa Pauli ſententia non comprehẽdi, ſed excludenda eſſe: ſequetur, ea non eſſe diuinitus inſpirata, nec vtilia ad doctrinam quod neminem credo dicturum.

Certum igitur & manifeſtum eſt, quod Paulus, cũ de ſacris literis veteris Teſtamenti locutus eſſet, mox addit generalem ſententiã de omni Scriptura diuinitus inſpirata: in qua ſcripta etiam noui Teſtamẽti ipſum comprehendere, nemo ſine blaſphemia negare poterit. Illo autem tempore quo Paulus hoc ſcribebat, extabant iã omnia ferme canonica ſcripta noui Teſtamenti, exceptis Ioannis ſcriptis. Paulus igitur & ea comprehendit, quæ illo tempore iam extabant, & generaliter dicit: Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, &c. Hæc itaque vera eſt canoniſatio ſcriptorum noui Teſtamẽti. Et quia de autoritate, certitudine, veritate, per

fectione

fectione & ſufficientia Scripturæ veteris Teſtamenti, nulla tunc inter fideles dubitatio erat: Paulus principaliter in poſteriori illa ſententia, de ſcriptis noui Teſtamenti loqui videtur, de quibus iudicium ſuum iam moriturus ad omnem poſteritatem Eccleſiæ relinquere voluit.

Sed quid, inquis, ex illa ſententia probabis? Vtilẽ enim eſſe Scripturam etiam noui Teſtamenti, nemo eſt, qui neget Sed ab vtilitate ad ſufficientiam argumentari, non eſt firma collectio. Liber Ruth vtilis eſt ad doctrinam. Quis vero ſanus inde colliget omnia, quæ ad dogmata & ad mores neceſſaria ſunt, in libro Ruth contineri, ita vt nihil ſuſcipiẽdum ſit, quod inde non poſſit expreſſe probari.

Reſpondeo. Fateor, ſi Pauli ſententia tantum diceret: Scriptura vtilis eſt ad doctrinam, &c. nõ ſatis firmiter inde colligi ſufficientiam Scripturæ. Sed Paulus pronunciat, omnem Scripturam diuinitus inſpiratam, in qua etiam noui Teſtamenti libros comprehendi oſtendimus, ita eſſe vtilem ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum abſolutus. Vocat hominẽ Dei, quod poſſet de quouis Chriſtiano intelligi, qui Deo dicatus eſt. Sed in priori ad Timotheum cap. 6. Homo Dei eſt Periphraſis miniſtri Euangelii: ſicut Prophetæ vocabantur viri Dei. Et in tota hac poſteriori ad Timotheum Epiſtola, agit Paulus de miniſterio docendi, & tradendi Euangelium. Pronunciat igitur, Scripturam eſſe vtilem, vt homo Dei, hoc eſt, miniſter Euangelii ſit ἄρτιος, quod ſignificat ſanum, integrum, omnibus partibus & numeris abſolutum. Et de ſufficientia etiam vſurpatur, vt cum Græci dicunt: ἄρτιοι ποιεῖν τοῦτο, ſuffici entes ſunt hoc efficere. De qua vero ſufficiẽtia & integritate Paulus hoc intelligi velit, ipſe explicat, cum nominat hominẽ Dei, hoc eſt, miniſtrum Euangelii: vt ad omne bonum opus, quod ad miniſterium ſcilicet requiritur, ſit ἐξηρτισμένος. Nam & Tit. 3. cum de Zena legiſperito, & de Apollo locutus eſſet, addit: Diſcant & noſtri bonis operib. præeſſe, quæ de miniſterio pcipue ibi intelligit. Quamuis ſi generaliter de quouis Chriſtiano, & de omni opere bono intelligatur, nihil detrahetur ſentẽtiæ Pauli. Sed & vocabula & circumſtantiæ oſtendũt, Paulum præcipue de miniſterio loqui. Significat autem ἐξηρτισμένος, qui præparatus, inſtructus, & quaſi ad finem deductus & abſolutus eſt. Ita Act. 21. dies abſoluti & expleti hoc vocabulo deſcribuntur. Et Oecumenius interpretatur ἐξηρτισμένον per πεπληρωμένον. Luc. 6. vbi Chriſtus dicit: Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrũ, ſed tunc perfectus erit, quãdo ſicut magiſter erit: ibi vſurpat vocabulum κατηρτισμένος. Et ex illa collatione Lector intelliget, quid Paulus hoc loco vocet ἐξηρτισμένον.

Ex hac igitur vocabulorum declaratione manifeſtum eſt, Pauli ſententiam hanc eſſe: Quando homo Dei, hoc eſt, miniſter Euangelii, Scriptura diuinitus inſpirata vtitur ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem: quod tunc ſit in miniſterio ἄρτιος, hoc eſt, ſanus, integer, ſufficiẽs & perfectus ad omne bonũ opus, quod ad miniſterium requiritur, ἐξηρτισμένος, ſatis & ſufficienter inſtructus, paratus & abſolutus. Hanc enim eſſe emphaſin vocabulorum certum eſt.

An in ſacra Scriptura omnia contineantur, quæ ad mi-

Quæritur iam, an homini Dei, hoc eſt, miniſtro Euangelii, quando habet & recte vſurpat Scripturam diuinitus inſpiratam, aliquid præterea aliud præter Scripturam ad ea, quæ miniſterii ſunt, ſit neceſſariũ? An vero Scriptura diuinitus inſpirata ſufficienter cõtineat illa omnia, quæ ad miniſterium Euangelii pertinẽt & requiruntur? Pontificii priorem ſenten-

niſterium Euangelii pertineat.

tiam defendunt: nos poſteriorem de perfectione & ſufficientia Scripturæ tuemur. Quod ſi pio ſtudio quæritur, vtri ſententiæ Paulus accedat, & ſuffragium ſuum adiungat: res contra omnes cauillationes, manifeſtiſſima eſt, pronuntiat enim Scripturam ad hoc eſſe vtilem, vt homo Dei ſit ἄρτιος ad omne opus bonum ἐξηρτισμένος. Quod ſi præter Scripturam, aliæ etiam & diuerſę traditiones non ſcriptę, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiendę ſunt: profecto Paulus non recte dixiſſet, Scripturam ad hoc vtilem eſſe, vt homo Dei ſit ἄρτιος, ad omne opus bonum ἐξηρτισμένος. Habēt autem ſe correlatiue, doctrina miniſterii, & fides Eccleſiæ; quod igitur de vno probatur, de altero etiā probatum eſſe intelligitur. Sed inquis: Paulus tamen Timotheo non tantum Scripturam commendat, verum etiā traditiones, quas viua voce ipſi tradiderat. Quę audiuiſti, inquit, ex me, quę didiciſti, quę concredita ſunt tibi, &c. Verū hoc eſt. Sed vide, quā ſimplex & plana ſit ſolutio. De ſuis traditionib. Paulus dicit: Hęc pręcipe & doce. Hoc enim faciens, & te ipſum ſaluum facies, & eos, qui te audiunt. In illa igitur doctrina, quā Paulus viua voce tradidit, abſq; omni dubitatione comprehenſa fuerunt omnia, quæ ad dogmata & ad mores neceſſaria ſunt. Et de illis Pauli traditionib. recte dici potuit, quod ſint vtiles ad doctrinam, vt homo Dei ſit ἄρτιος, ad omne opus bonum abſolutus. Non enim ſubterfugi, quin omne conſiliū Dei vobis annuntiarim, inquit Act. 20. Quia vero Paulus idem de Scriptura pronuntiat, ſicut oſtenſum eſt; omnino igitur neceſſe eſt, eandē doctrinā, quam Paulus viua voce tradidit, in ſcriptura eſſe comprehenſam. Non enim dicit, Qui habet Scripturam, habet partem aliquam doctrinæ Apoſtolicæ: quando vero ad Scripturā adiungit traditiones nō ſcriptas, tum demum homo Dei eſt ἄρτιος. Hoc non dicit, ſed verba ſunt clariſſima: Scriptura vtilis eſt, vt homo Dei ſit ἄρτιος. Vtrumque igitur verum eſt: Homo Dei tenens Pauli traditiones, ἄρτιος eſt in miniſterio: &, Tenens Scripturam diuinitus inſpiratam, ἄρτιος eſt in miniſterio. Quia eadem eſt doctrina, quæ primo viua voce fuit tradita, & poſtea in ſcriptis comprehenſa. Neq; locum habet illa obiectio, quod 2. Theſſal. 2. inquit: Tenete traditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram. Illud enim Paulus tunc dixit, quando libri noui Teſtamenti primum cœperant conſcribi, & nondum omnes erant editi. Sed circa finem vitæ ſuæ, cum iam conſcripti & editi eſſent libri noui Teſtamenti, ita de Scriptura loquitur, quod duo æquipollentia conſtituit, traditionem & Scripturam, vt qui vnum habet, habeat & alterum: idque inde & ideo, quia idem ſcriptum eſt, quod traditum fuerat. Et illa ipſa etiam capita, quæ Paulus recenſet 2. Timot. 3. oſtendunt perfectionem & ſufficientiam Scripturæ, quatuor enim ponit:

Obiectio, & einſq; refutatio.

I. διδασκαλίαν, quæ complectitur ea, quæ ad dogmata proponenda & confirmanda pertinent.

II. ἔλεγχον. Vſurpatur autem verbum ἐλέγχειν, de refutatione hæreticorum, Tit. 1. ἔλεγχος igitur complectitur diiudicationem & refutationem falſorum dogmatum.

III. Ponit παιδείαν, & addit: Quæ eſt in iuſtitia, ſicut ſcilicet, qui iuſtitiam facit, iuſtus eſt. Complectitur ergo inſtitutionem piæ vitæ, & informationem morum.

IV. ἐπανόρθωσιν, qua arguuntur, corriguntur & inſtaurantur, quæ in vita, & moribus, ad regulam diuinæ voluntatis non conueniunt.

Et quando in miniſterio hęc habemus, tam ad dogmata, quam ad mo-

res, certe nihil vltra debemus vel poſſumus deſiderare. Recte ergo Paulus pronuntiat, Scripturam vtilem eſſe, vt homo Dei ſit ἄρτιος.

Habemus igitur ex Paulo clariſſima teſtimonia ſigillatim de ſingulis ipſius Epiſtolis, propter quas cauſas, quo conſilio, in quem finem & vſum illas conſcripſerit, & Eccleſiis commendarit. Adiungemus breuiter etiam ex reliquis Apoſtolorum ſcriptis teſtimonia quædam.

Petri Apoſtoli de ſacra Scriptura iudicium.

Petrus igitur 1. cap. dicit, Euangelium eſſe, quod Prophetæ pronuntiarunt, & Apoſtoli euangelizarunt: Hoc, inquit, eſt verbum Domini, quod euangelizatum eſt inter vos. Sed illud, aiunt, fecerũt Apoſtoli viua voce. Recte, quis enim hoc negat? Sed iam quærimus, quia Apoſtoli doctrinam ſuam primum viua voce tradiderunt, & poſtea eam literis conſignarunt, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum hoc fecerint. Ipſe autem Petrus in fine prioris Epiſtolæ illud explicat: per Syluanũ vobis fidelem, vt arbitror, fratrẽ, paucis ſeu breuiter ſcripſi, adhortãs & teſtificans, hanc eſſe veram gratiam Dei, in qua & ſtatis. Antea diximus, ad Apoſtolorum officium pertinuiſſe, vt doctrinã, quæ Eccleſiis tradita erat, ſi vera & ſana eſſet, ſuo teſtimonio comprobarent & confirmarent. Illud Petrus antea præſens viua voce fecerat in Samaria, Act. 8. Quia vero nũc præſens viua voce nõ poteſt vbiq; in diſperſione illud pſtare, mittit Syluanũ. Num vero ita mittit Syluanũ, vt is tantũ titulũ traditionũ obducat illis, quæ ſe in mandatis à Petro habere dicturus erat? Et certe Syluanus in magna tunc fuit autoritate, vt qui vna cum Paulo aliquot ipſius Epiſtolis ſubſcripſerit. Sed tamen in comprobatione & confirmatione dogmatũ, vbi Apoſtolica autoritas requiritur, Petrus cum ipſe præſens adeſſe non poſſet, in ſcripto tradidit Syluano conſignata illa, quæ ſuo nomine Eccleſiis exponi volebat, vt & Syluanus pbare poſſet, & Eccleſiæ certæ eſſent, quæ vera, certa & γνήσια eſſent mandata Petri. Habemus igitur etiam ex Petri ſententia & conſilio id, quod ex Pauli Epiſtolis ſupra aliquoties monſtrauimus: vt quando aliquis, qui non eſt Apoſtolus, aliquid nobis proponit, tanquam ab Apoſtolis traditum & acceptum, ſi non poſſumus viuam Apoſtolorum vocem habere, exigamus probationem ex ſcripto aliquo Apoſtolico. Si enim nudus traditionum prætextus & titulus Eccleſiis poſſet ſatisfacere, certe non opus fuiſſet, vt Syluano tantæ tunc autoritatis viro Petrus ſententiam ſuam ſcripto comprehenſam & Eccleſiis ex ſcripto commonſtrandam tradidiſſet. Hoc vero tempore (ne quid dicam durius) profecto non ſunt Syluani illi, qui ſine Scriptura prætextum traditionum nobis obtrudunt.

Conſilium autem & cauſam ſcribendi Petrus his verbis exponit: Scripſi paucis, teſtificans hanc eſſe veram gratiam Dei, in qua ſtatis.

Lindanus fingit, Petrum in illa Epiſtola tantum voluiſſe confirmare traditiones, quas ſine ſcripto acceperãt: quæ autem fuerint illæ traditiones, nullo modo voluiſſe in illa Epiſtola oſtendere vel exponere. Sed ſi hoc tantum fuiſſet Petri inſtitutum, potuiſſet Epiſtolã 4. aut 6. verbis abſoluere. Teſtificor vera eſſe, quæ tradita accepiſtis. Quare vero tam multis verbis capita doctrinæ Apoſtolicæ recenſet & exponit? Certe ipſe dicit, ſe paucis illa ſcripſiſſe, vt teſtificaretur, ταύτην eſſe veram gratiã Dei, in quam ſtabiliti eſſent. Non dicit (iuxta Tertulliani obſeruationem) illam, ſed hanc: referens ſe ad ea quę ſcripſerat. Eorũ igitur, quæ euangelizata fuerant in illis Eccleſiis, repetitionẽ in hac Epiſtola inſtituit, vt poſt mortem ſuam, ſicut in altera Epiſtola inquit, extaret teſtificatio, quam Petrus iudicaſſet veram eſſe gratiam Dei: in altera Epiſtola cauſam ſcriptionis pluribus verbis & luculẽtius exponit. Recitatis enim ſummariis

doctrinæ capitibus, inquit: Licet hæc ſciatis, & confirmati ſitis in præſenti veritate, non tamen negligam vos de his commonefacere (per ſcripta ſcilicet.) Et addit hanc cauſam, vt poſt obitum meum habeatis, vnde memoriam horum faciatis. Erunt enim inter vos falſi Doctores, qui fictitiis ſermonibus de vobis negotiabuntur. Item, quia in nouiſſimis diebus venient illuſores, &c.

Emphaſis vocabulorum expendatur, ὑπομνήματα enim vocātur commentarii ſeu libri, qui in ſubſidium memoriç, breuibus annotationib. ex lectione ſeu auditione conficiuntur. Et hinc colligitur, quid Petrus velit, cum vſurpat verbum ὑπομιμνήσκειν; nominat & ὑπόμνησιν. Aduerbium etiam ἑκάστοτε conſiderandum eſt: ſignificat enim ſemper, vbique, ſigillatim Et ſenſus ex illa phraſi colligendus eſt, ἔχειν μνήμην ποιεῖσθαι, cuius ſenſus eſt, vel vt poſſitis facere, vel vt habeatis, vnde faciatis memoriam doctrinæ Apoſtolicæ ſemper vbique & ſigillatim, etiam quando viuam Apoſtolorum vocem amplius habere non poteritis poſt obitum illorum. Omnino enim plus eſt μνήμην ποιεῖσθαι, quam μνείαν. Significat enim cōſeruare memoriā alicuius rei: זכרן enim & זכרון, quod Grçci interpretes nunc μνημόσυνον, nunc μνήμην, nunc μνείαν, reddiderūt, ſignificat & memoriam alicuius rei, & monumētum, quo memoria illa renouatur & conſeruatur: Duas igitur cauſas ſuç ſcriptionis verbis valde illuſtribus Petrus recenſet. I. Vt cum viua Apoſtolorum voce deſtituti fuerint, poſſint tamen ſemper vbiq; & ſigillatim memoriam puræ doctrinæ ab Apoſtolis traditæ habere & conſeruare. II. Dicit, ſe ideo ſcribere, quia futuri ſint in Eccleſia falſi Doctores. Et illorū corruptelas vocat fictitios ſermones, quos ſcilicet fingēt ab Apoſtolis traditos & acceptos, ſicut Paulus dicit 2. Theſſal. 2. Nec de illis tantum periculis, quæ tunc temporis erant, loquitur: ſed futuri ſunt, inquit cap. 2. & cap. 3. in extremis temporibus venient. Quem ergo vſum ſuorū ſcriptorum in Eccleſia eſſe voluerit, manifeſtum eſt. Non igitur iudicauit Petrus, per traditiones ſeruari poſſe memoriam doctrinæ. Ideo enim ſcripſit, imo prædicit, corruptelas orituras ex fictitiis traditionibus. Et his ſcripta opponit, & recenſet ſummam Scripturæ. 1. Sermonem Propheticum, qui in veteri Teſtamēto deſcriptus eſt. 2. quæ de Chriſti aduentu, maieſtate & potentia Apoſtoli & viderunt & audiuerunt. Illa vero in ſcriptis Euangeliſtarum expoſita eſſe, ſupra demōſtrauimus. 3. Mandatum quod Apoſtoli tradiderunt; illud vero conſcriptum eſſe, mox ex Ioanne audiemus. Et Petrus ipſe teſtatur, ſe ideo ſcripſiſſe, vt eius, quod Apoſtoli tradiderant, memoria poſt mortem ſuam maneat & conſeruetur. Nec de ſuis tantum ſcriptis loquitur, ſed in fine concludit, ſicut & dilectus noſter frater Paulus, ſecundum datam ſibi ſapientiam ſcripſit vobis, quaſi in omnibus Epiſtolis loquens de his, &c. Vidit igitur Petrus Pauli Epiſtolas, & illas ſuo teſtimonio Eccleſiis ita commendat, vt ſignificet, pertinere eas non tantum ad particulares illas Eccleſias, quibus inſcriptæ ſunt, ſed continere eas doctrinam vniuerſalem, pertinentem ad omnes, qui æque precioſam cum Apoſtolis ſortiti ſunt fidē: ad illos enim Petrus ſcribit, & inquit: Vobis ſcripſit Paulus. Quomodo vero, & de quibus Petrus iudicet Paulum ſcripſiſſe, inde colligitur, quod nō de vno tantū articulo, ſed de tota ſua doctrina, cuius mentionem in illa Epiſtola fecerat, Petrus inquit: Sicut & Paulus ſcripſit vobis de his. Et illuſtre eſt encomium Epiſtolarum Pauli, quod Petrus de his inquit, ὡς καὶ λαλῶν: hoc eſt, quod Paulus in omnibus ſuis Epiſtolis, quaſi viua voce loquatur de dogmatib. Si igitur quærimus, quaſi viuam vocem Pauli tradentem doctrinam Apoſtolicam, Petrus oſtendit, eam in

Epiſtolis ſuis ſonare & exaudiri. Sed inquiunt: Petrus tamen affirmat epiſtolas Pauli eſſe difficiles intellectu, quas multi ad ſuam perniciem deprauent. Periculoſum igitur eſt: Scripturis vti: & tutius eſt, traditionibus acquieſcere, Reſpondeo: Petrus hoc non dicit, Epiſtolas Pauli ita eſſe cōſcriptas, vt difficultate & obſcuritate ſua Lectoribus præbeant occaſionem ad perditionem, vtitur enim articulo, non fœmineo, ſed neutro, ſignificans res ipſas de quibus Paulus loquitur, quia poſitæ ſunt longe ſupra & extra omnem conſpectum rationis, non poſſe recte intelligi ab hominibus carnalibus, ſed opus eſſe illuminatione Spiritus ſancti. Nec dicit omnia dogmata in Epiſtolis Pauli eſſe δυσνόητα, ſed quædam, & illa nō dicit per ſe præbere Lectoribus occaſionem ad perditionē: ſed homines, inquit, indocti, & parum confirmati, deprauāt illa ad ſuam ipſorum perditionem. Vtitur verbo valde emphatico, στρεβλῶσι, quod à torturis ſumptum eſt. Sicut enim adhibitis tormentis, ſæpe de innocentibus habētur quæſtiones, vt aliquid aliud quam res ipſa ſe habet, ꝑ affectu torquentium ab illis exprimatur: ita Petrus dicit, Scripturæ quaſi tormenta adhiberi, quibus à genuina, ſimplici, & aperta ſentētia diſtorqueatur, vt illud nobis loquatur, quod ante lectionem præſumpſimus intelligendum, ſicut Hilarius loquitur. Ergo per ſe niſi contorqueatur, non reddit niſi vnam ſimplicem, veram & ſalutarem ſententiam. Hanc vero fortunam, Petrus dicit Epiſtolis Pauli communē eſſe cum reliqua Scriptura. Inquit enim ſicut & reliquis Scripturis. Num vero propterea dehortatur Petrus à lectione Scripturæ? Nihil minus: ſed cauſam & finem illius commonefactionis ponit, cum inquit: Vos igitur dilecti, quia pręmoniti eſtis, cauete, ne ſimul cum aliis nefariorum errore abducti, excidatis à propria ſtabilitate, &c. Habemus igitur Petri iudiciū de ſuis, de Pauli, & de reliquis Scripturis, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem finem Eccleſiæ ſint traditæ & commendatæ. Audiamus & Ioannem, quid in Epiſtola ſua de ſcriptis Apoſtolorum iudicet, & quomodo ea Eccleſiæ commēdet. Ponit primo deſcriptionem Apoſtolicę prædicationis: Quod fuit ab initio, quod audiuimus quod vidimus de verbo vitæ, annūciauimus vobis. Mox vero addit: Et hæc ſcribimus vobis, vt gaudium veſtrum ſit plenum. Et hæc eſt annūciatio quam audiuimus ab ipſo, & annunciamus vobis, &c. Vides quid Ioannes de ſcriptis Apoſtolicis affirmet. Dicit enim: Hæc ſcribimus, & hæc eſt annunciatio quam audiuimus à Chriſto, & annunciamus vobis. Cap. 2. dicit: Vos quod audiſtis ab initio, in vobis permaneat. Item ſicut vnctio docuit vos, in eo manete. Has ſententias loqui de iis, quæ Apoſtoli viua voce tradiderāt, non eſt dubium. Sed audi quid dicat Ioannes: Fratres non nouum mandatum ſcribo vobis, ſed mādatum vetus, quod habuiſtis ab initio. Et mandatum vetus, eſt ſermo ille quem audiuiſtis ab initio. Fiat iam collectio. Iohannes dicit: Si in vobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & vos in filio & in Patre manebitis: & repromiſſio eſt vita æterna. Sed idem Ioānes affirmat, verbum illud quod ab initio audierunt, conſcriptū eſſe. Ergo qui permanet in iis, quę ſcripta ſunt. Vere permanet in iis, quę Eccleſię ab initio ab Apoſt. tradita ſunt. Sed quare Ioannes ſcribit illa, quæ antea audierāt & didicerant? Hæc inquit ſcripſi vobis de his qui ſeducūt vos. Vos, inquit, habetis vnctionem à ſancto, & noſtis omnia. Ne vero ſub prætextu illius vnctionis quiduis Eccleſiæ obtrudatur, mox addit: Non ſcripſi vobis vt ignorātibus veritatem, ſed quia ſcitis eam. Quæ ergo ex vnctione Spiritus didicerāt, ea Ioannes ſcribit: quibus vero, quomodo & in quē finem, & quē velit vſum eſſe Scripturæ in Eccleſia, expreſſe indicat: Scribo vobis filioli, quoniam remittūtur vobis peccata: ſcribo vobis Patres, quoniam cogno-

uiſtis eum, qui ab initio eſt: ſcribo vobis adoleſcentes, quoniam viciſtis malignũ;ſcribo vobis puelli,quoniã cognouiſtis Patrem;ſcribo vobis iuuenes,quoniam fortes eſtis,&verbumDei manet in vobis. Hæc ſane ſunt manifeſtiſſima,omnibus ætatibus, propoſitam eſſe Scripturam, & quidē in illum vſum,vt ſcilicet certi ſint,peccata remitti,ſe cognoſcere Patrem, qui ab initio eſt,ſe vincere malignum,&verbumDei manere in ipſis. Ca. 4. Nolite omni Spiritui credere,ſed probate Spiritus an ex Deo ſint:quoniam multi Pſeudoprophetæ exierũt in mundum. Quomodo vero ſpiritus ſint probandi,& Pſeudoprophetæ diiudicãdi, hoc certe eſt, quod Ioannes hac ſua ſcriptione agit. Et ad ea,quę ſcribebat,ſubinde ſe refert,cũ inquit:Hoc eſt mandatum, hoc eſt teſtimonium. Mandatum igitur Apoſtolorum, cuius Petrus vult memores eſſe Eccleſias,ſcriptis comprehenſum eſſe, Ioannes aliquoties in hac epiſtola teſtatur.

Cap.5.cõcluſurus epiſtolam dicit; Hęc ſcripſi vobis qui creditis in nomen filii Dei,vt ſciatis quod vitã habeatis æternã, & vt credatis in nomē filii Dei. Hæc ſententia in veteri verſione,& mutilata & mutata eſt, Oſtēdit autem Ioannes ſe ſcripſiſſe, & propter illos qui iam credebant, vt in fide confirmati ſcirent ſe habere vitam æternam,& propter illos, qui adhuc credituri erant, vt crederent in nomen filii Dei. Nudas tantum ſententias recito;in re enim per ſe manifeſta,non opus eſt multis verbis.

In Apocalypſi Ioannis,hoc inprimis obſeruandum eſt, quod Ioannes aliquoties mandatum accepit à filio Dei,vt ſcribat Eccleſiis ea,quę & videbat & audiebat. Et tamen tãta eſt Eccii, Pighii, & Andradii mei impudentia,vt non vereantur dicere, Apoſtolos accepiſſe à filio Dei mandatum non vt ſcriberent,ſed vt tantum prædicarent Euangelium. Atqui Ioannes aliquoties expreſſum accipit mandatum ab ipſo filio Dei, vt ſcribat Eccleſiis. Et de reliquis noui Teſtamẽti ſcriptis Paulus affirmat,quod ſint diuinitus inſpirata;hoc eſt (ſicut Petrus illud interpretatur) non humana voluntate, ſed à Spiritu ſancto impulſi, locuti ſunt homines Dei. Pertinet & hoc in Apocalypſi ad noſtram obſeruationem,quod non omnia Ioãnes permiſſus eſt ſcribere,ſed ea,quæ neceſſaria erant, & capi poterant. Nam cap.10. inquit: Cum locuta fuiſſent ſeptem tonitrua voces ſuas,ego ſcripturus eram:& audiui vocem de cœlo,dicentem mihi:Signa quæ locuta ſunt ſeptem tonitrua, & noli ea ſcribere. In fine comminatur plagis,qui vel adpoſuerit vel diminuerit de verbis libri huius. Ergo quod de Scriptura veteris Teſtamenti dicitur, pertinet etiam & recte accommodatur ad Scripta noui teſtamenti: Nihil addas, nihil minuas: non declines ſiue ad dexteram,ſiue ad ſiniſtram; nõ faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego pręcipio tibi, hoc tantum facito:nec addas nec minuas aliquid.

Iudas de ſua epiſtola inquit: Cum antea habuerit ſtudium & prõptitudinem ſcribendi de communi ſalute, impoſitã ſibi iam eſſe neceſſitatem ſcribendi, propter ſubingreſſos falſos Doctores. Et argumentum Epiſtolæ eſt, vt certent pro tuenda doctrina, quæ ſemel tradita eſt ſanctis. Hic Lindanus exclamat, Iudam manifeſte loqui de doctrina Apoſtolorum quam viua voce tradiderant Quidni loquatur de illa,cum nulla ſit alia Apoſtolica doctrina, quam quæ ab ipſis tradita eſt: Sed iam oſtendimus illa quæ Apoſtoli annunciauerunt & tradiderunt, eſſe ab ipſis conſignata literis, & ſcriptis cõprehenſa. Et vt Iudas oſtendat, ſe reſpicere ad Scripta Apoſtolorum,ad verbum ferme deſcribit, quæ extãt in ſecunda Petri Epiſtola. Et poſtea dicit:Memores eſtote verborum quę ante hac dicta fuerũt ab Apoſtolis Domini. Non autem intelligit ignotas aut non ſcriptas traditiones,ſed mox ipſa verba Petri citat,quæ extant in 3 cap. 2. epiſtolæ. Quia igitur Iudas, cũ loquitur de fide ſemel tradita, manifeſte.

ſe refert ad Scripta Apoſtolorū: ſine dubio adiecisſet alia, ſi quæ putaſſet deeſſe & deſiderari in ſcriptis Apoſtolicis, ad conſeruationem puritatis doctrinæ neceſſaria.

Quod in ſecunda & tertia epiſtola, quæ Ioannis nomine feruntur, dicitur: Cum multa haberem quæ ſcriberem, nolui per chartam, atramentum & calamum ſed ſpero protinus me viſurū te, & ore ad os loqui. Hoc Lindanus ita deprauat pręcipua quędam fidei capita, & ſublimiora Chriſtianiſmi dogmata Apoſtolos noluiſſe papyro & atramento peritura credere, ſed vt perpetua eſſent, traditionibus commendaſſe: ſed impudens figmentum manifeſtum mendacium eſt, quod textus hoc vel dicat, vel ſentiat. Et verus Apoſtolus Ioannes multo aliter in priori epiſtola, quam cōſtat γνησίαν eſſe, loquitur, ſe ſcilicet ſcribere mandatum illud vetus, quod ab initio acceperant. De auctore vero duarum poſteriorum, ab ātiquis ſemper dubitatum fuit. Maneat igitur, quod Hieronymus de Apocryphis ex ſententia antiquitatis pronunciat, ad confirmanda ea, quę in controuerſiam veniunt, teſtimonia ex illis ſumi nec poſſe, nec debere. Et cum author illarū epiſtolarum, multa illa quorum mentionē facit ſcribere noluerit, reſpōdemus verbis Auguſtini; Quis ergo dicet, vel iſta, vel illa eſſe: aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit?

Et hactenus de ſingulis noui teſtamenti ſcriptis oſtendimus, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Apoſtoli doctrinā ſuam literis obſignarint, & ſcriptis comprehenderint; & illam tractationem ideo inſtitui. Tota enim diſputatio de auctoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ, omnium rectiſſime ex his fundamētis poteſt diiudicari. Conſtitueram autem in principio paucioribus, vno atque altero teſtimonio hanc obſeruationem abſoluere. Sed in ipſa tractatione, poſtea animaduerti, in ſingulis Apoſtolorum Epiſtolis extare luculēta aliqua de hac re teſtimonia, quę ſingula peculiare aliquid monēt: ſicut illa ſimul in vnum collecta, firmiores & ſolidiores de auctoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ præbent probationes, quam quæ ieiunis Pontificiorū cauillationib. & ſophiſmatis eludi & labefactari poſſint. Me ſane erudiuit, delectauit, & plurimum confirmauit hæc tractatio: & ſpero ad Lectorē etiam aliquid fructus, Deo bene iuuante inde rediturum.

Summa autem eorum, quæ demonſtrauimus, hæc eſt. Hoc conſilio, propter has cauſas, & in hunc vſum Apoſtolos doctrinam ſuam literis conſignaſſe. 1. vt ea quæ præſentes viua voce tradiderant, per literas repeterent, & in memoriam reuocarent. 2. Vt ea quæ poſt tradita prima fidei elementa ſuperſtruēda erant, per epiſtolas explicarent. 3, Quia ſub prætextu & titulo, traditionum, quaſi ab Apoſtolis acceptarum, Eccleſię turbabantur, & doctrina adulterabatur. 4. Quia doctrina viua voce ab Apoſtolis accepta non fideliter per traditiones conſeruabatur. 5. Vt alii Doctores, qui non erant Apoſtoli, haberent ſcriptum teſtimonium vnde probare poſſent Eccleſiis, Apoſtolicam eſſe doctrinam quam afferebant. 6. Vt Eccleſiæ quæ non poterant audire viuam Apoſtolorum vocem, certæ eſſent, quam doctrinam vt vere Apoſtolicam ſuſcipere & venerari deberent. 7. Eadem quæ Apoſtoli pręſentes viua voce tradiderant, abſentes poſtea ſcriptis complexi ſunt. 8. In ſcriptis Apoſtolorum proponi non nudum tantum Catalogum, quę fuerint Capita Apoſtolicę Doctrinę, verum etiam iuſtas explicationes. 9. Quod Canon fidei Chriſtianę ſit in Scriptura. 10. Ex ſcriptis Apoſtolorum poſſe intelligi, quę fuerit ipſorum cognitio in miniſterio Chriſti. 11. Apoſtolos ita ſcripſiſſe, prout credentes in huius vitę infirmitate myſteria Euangelii capere poſſunt. 12. Eadem quæ prius tradiderāt, poſtea literis conſignarunt, ideo vt puritas doctrinæ contra corruptelas con-

ſeruari poſſet.13. Apoſtoli in ſuis ſcriptis complexi ſunt, & prima elemẽta fidei, & quæ poſtea ſubſecuta fuerit plenior & perfectior doctrina 14. Omnis Scriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt, vt miniſter Euangelii ſit perfectus, ad omne opus miniſterii ſatis inſtructus 15. Apoſtoli ideo ſcripſerunt, vt Eccleſia poſt obitum Apoſtolorum, quando viua ipſorum voce deſtituta eſſet, haberet vnde poſſet retinere & conſeruare memoriam doctrinæ Apoſtolicæ, præcipue quia in poſtremis temporibus futurum erat vt commentitiis ſermonibus, quaſi ab Apoſtolis traditis, multæ corruptelæ Eccleſiis obtruderentur.16. Vt extaret forma, quomodo in miniſterio verſandum ſit in Eccleſia, vt ſit & maneat columna & fundamentum veritatis.17. Eadem quæ ab initio Apoſtoli tradiderunt, poſtea conſcripſerunt, idque in certum vſum omnibus ætatibus, omnibus Eccleſiis, & omnibus tẽporibus. 18. Scripſerunt & pro illis, qui iam credebant, & pro illis etiam, qui adhuc credituri erant 19. Mandatum ſcribendi acceperũt ab ipſo filio Dei. 20. Eadem eſt origo, ratio & vſus Scripturæ in nouo Teſtamento ſicut fuit in veteri, vt nihil addatur, nihil minuatur, non declinetur, vel ad dexteram, vel ad ſiniſtram. Et quæ Præterea huc pertinentia, in ipſa tractatione explicata ſunt,

Hæc contra omnes cauillationes, contra omnia ſophiſmata Pontificiorum, luculenter & ſolide probant & confirmant authoritatem, perfectionum & ſufficiẽtiam ſacræ Scripturæ in nouo Teſtamento. Quæ vero de traditionibus obiiciuntur, infra ſuo loco explicabuntur.

TESTIMONIA VETERIS ECCLE-
ſiæ de Scriptura.

Quæ hactenus ex ipſis Scripturæ verbis adduximus, firmiſſima ſunt teſtimonia, quibus pia mens tuto niti poteſt. Proponit enim nobis ipſius Spiritus Sancti iudicium de Scriptura. Sicut enim veteres dicunt, de Deo nihil credendum eſſe, niſi ipſo Deo reuelante & teſtificante: ita etiam de Scriptura id credamus, quod ipſa Scriptura de ſe, imo quod author ipſe Spiritus ſãctus de opere ſuo iudicat & pronũciat. Adiũgemus vero etiam veteris Eccleſiæ conſenſum de auctoritate, perfectione & ſufficiẽtia ſcripturæ. Amamus enim & veneramur veteris & purioris Eccleſiæ teſtimonia cuius cõſenſu & adiuuamur & confirmamur, fidem vero oportet niti verbo Dei, non humana auctoritate. Ideo Patrum teſtimonia non præponimus, ſed ſubiungimus Scripturæ.

Primum autem repeto Irenæi ſententiam, libro tertio, capite primo, Apoſtoli Euangelium tunc præconiauerunt, poſtea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamẽtum & columnam fidei noſtræ futurum.

Auguſtinus. Auguſtinus de Ciuitate 19.cap.18. Ciuitas Dei credit ſcripturis ſanctis veteribus & nouis, quas Canonicas appellamus. Vnde fides ipſa concepta eſt, ex qua iuſtus viuit, per quã ſine dubitatione ambulamus, quamdiu peregrinamur à Domino.

Chryſoſtomus. Chriſoſtomus homilia prima in Matthæum: Oportuerat quidem nihil nos indigere literarum auxilio, ſed tam mundam in omnibus exhibere vitam vt librorum vice, gratia Spiritus vteremur. Quia vero hanc nobis excuſſimus gratiam age vel ad ſecundã nauigationem animum adiiciamus. Ita Patriarchis Deus non per literas, ſed per ſemetipſum locutus eſt, quia munda eorum corda repererat. Poſtquam vero omnis Iudæorum populus in vitiorum ima delapſus eſt, neceſſario inde dantur literæ ac tabulę, & ea, quę per has adminiſtratur admonitio. Et hoc nõ tantum veteris Teſtamenti ſanctis, ſed etiam noui accidiſſe, perſpicimus. Siquidem nec Apoſtolis ſcriptum aliquid tradidit Chriſtus, ſed pro literis Spi-

ritus ſancti ſe illis daturum gratiam promiſit. Et hoc illo eſſe multo melius, teſtatur Ieremias cap.31. Paulus 2. Corinth.3 Quia vero progrediente tempore, quidam propter dogmata, alii propter morum improbitatem grauiter impegerunt, ea rurſus, quæ literis conſtat, opus fuit admonitione. Et addit: Conſidera quam ſit extremæ omnino dementiæ, quia primam illam dignitatem perdidimus, ne ſecundo quidem remedio vti velle ad ſalutem, ſed cœleſtia ſcripta, quaſi fruſtra ac vane depoſita deſpicere. Primam igitur illam dignitatem, quando ſine literis ſola viua voce tradebatur doctrina Apoſtolica, Chryſoſtomus pronuntiat amiſſam eſſe, & oſtendit, propter quam cauſam, & in quem vſum Deus Scripturam nobis tradiderit, non tantum in veteri, ſed etiam in nouo Teſtamento. Ignorat enim differentiam illam, de qua Pontificii fabulantur.

Theophylactus illam Chryſoſtomi ſententiam ita reddidit: Quoniam hæreſes pullulaturæ erant, quæ mores noſtros depaſcerentur, operæ pretium viſum eſt, vt ſcriberentur Euangelia: quia diſcentes ex illis veritatem, non deciperemur ab hæreſium mendaciis. *Theophyl.*

Auguſtinus de doctrina Chriſtian. lib.2. cap.9. In his, quæ aperte poſita ſunt in Scriptura, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moreſq; viuendi, ſpem ſcilicet & charitatem. Auguſtini igitur ſententia eſt, omnia, quæ ad fidem, moreſq; viuendi pertinent, inueniri in Scriptura, & quidem in locis illis, qui aperte poſiti ſunt in Scriptura. Quid igitur de illis quæſo iudicandum eſt, quæ Pontificii præter & extra Scripturam nobis obtrudere conantur?

Auguſtinus contra literas Petiliani lib.3. cap 6. Si quis ſiue de Chriſto, ſiue de eius Eccleſia, ſiue de quacunq; alia re, quæ pertinet ad fidem vitamq; noſtram, non dicam, ſi nos, ſed quod Paulus adiecit, ſi Angelus de cœlo vobis annuntiauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit. *Auguſtin.*

Arrigat ad hunc locum aures Lindanus, qui contendit non eſſe anathema, qui præter ea, quæ ſcripta ſunt, euangelizat, eo quod plura ſint tradita, quam ſcripta.

Idem in Epiſtolam Ioannis, tractatu 2. Maxime debetis animaduertere, & memoriæ veſtræ mandare, quod contra inſidioſos errores Deus voluit ponere firmamentum in Scripturis, contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo ſe vult videri Chriſtianum. Cum enim palpandum ſe præbuiſſet, non illi ſufficit, niſi de Scripturis confirmaret cor credentib. proſpiciebat enim nos futuros, in quo nos palpemus, non habemus, & quod legamus, habemus.

De bono viduitatis, cap.1. Quid amplius te doceam, quam id, quod apud Apoſtolum legimus? Sancta enim Scriptura noſtræ doctrinæ regulam figit, ne audeamus ſapere plus quam oportet. Nō ſit ergo mihi aliud te docere, niſi verba tibi Doctoris exponere.

Athanaſius contra Gentes: Sufficiunt ſanctæ ac diuinitus inſpiratæ Scripturæ ad omnem inſtructionem veritatis. *Athanaſius.*

Chryſoſtomus 2. Theſſ. 2. Omnia clara ſunt ac plana ex Scripturis diuinis: quæcunq; neceſſaria ſunt, manifeſta ſunt. *Chryſoſtomus.*

Hieronymus ad Galat. Spiritus ſancti doctrina eſt, quę Canonicis literis prodita eſt, contra quam ſi quid ſtatuant Concilia, nefas duco. *Hieronymus.*

Baſil. in ſermone de fidei confeſſione: Si fidelis eſt Dominus in omnibus ſermonib. ſuis, & fidelia omnia mandata eius, manifeſta eſt elapſio (ἔκπτωσις) à fide, & ſuperbiæ crimen, aut reprobare quid, ex his quæ ſcripta ſunt, aut ſuperinducere quid ex non ſcriptis, cum Chriſtus dixerit: Oues meæ vocem meam audiunt, alienā autem non ſequentur, ſed fugi- *Baſilius*

ent,quia non nouerunt vocem eius. Idem in moralibus,ſumma 72.cap. 1.pronūciat, quod oporteat auditores eruditos in Scripturis probare ea quæ à Doctoribus dicuntur,& quę quidem cōſona ſunt Scripturis ſuſcipere,quæ vero aliena reiicere.

Et ad illam regulam accōmodat ſententiā Pauli,Gallat.1.Si Angelus è cœlo euāgelizauerit vobis præter id, quod prædicauimus vobis, anathema ſit.Ibidem ſumma 80.cap.22. Quid eſt proprium credentis? Nihil audere, aut inſuper addere, ſi enim omne quod non ex fide eſt, peccatum eſt, fides autem ex auditu eſt, auditus autem per verbū Dei, omne quod extra Scripturam diuinitus inſpiratam, quia non ex fide eſt, peccatū eſt

Idem Epiſtola 80. Non putamus,iuſtum eſſe, obtinentem apud ipſos conſuetudinem, legem ac regulam facere rectæ doctrinæ.Igitur Scriptura diuinitus inſpirata, arbiter à nobis conſtituatur (διαιτησάτω ἡμῖν) & apud quos inuenta fuerint dogmata, diuinis ſermonibus concordantia his omnino etiam veritatis ſuffragium accedit.

Origenes. Origenes in 3.cap.ad Roman.Paulus Doctoribus Eccleſię præbet exēplum vt ea quæ loquuntur ad populum, nō propriis præſumpta ſententiis,ſed diuinis munita teſtimoniis proferant:ei enim tātus ac talis Apoſtolus auctoritatem dictorum ſuorum ſufficere poſſe non credit,niſi doceat in Lege & Prophetis ſcripta eſſe quæ dicit: quāto magis nos minimi hoc obſeruare debemus,vt non noſtras cum docemus,ſed ſanctiSpiritus proferamus ſententias.

Gerſon. Gerſon in prima parte de examine doctrinarum, citat gloſſam quandam ſuper illud: Apparuit Moſes & Helias cum ipſo: Suſpecta eſt omnis reuelatio,quam non confirmat Lex & Prophetæ cum Euangelio.

Epiphanius hæreſi 65. Nos vniuſcuiuſque quæſtionis inuentionem, non ex propriis ratiocinationibus dicere poſſumus, ſed ex ſcripturarum conſequentia.

Sempiterna memoria digna eſt ſententia Conſtantini Magni,qua Nicenam Synodum(ſicut nūc loquuntur) ipſe aperuit. Et occaſio eius ſententiæ conſiderāda eſt. Sozomenus libro primo, capite decimoſeptimo recitat varias fuiſſe ſententias. Aliis conſulentibus, nihil innouandum præter fidem ἄνωθεν traditam,aliis vero affirmantibus,non eſſe temere adhærendum vetuſtis opinionibus ἀβασανίστως temere,ſine inquiſitione & examinatione,& ita variis quæſtionibus cauſa diſtrahebatur. Cōſtantinus igitur,ſicut Theodoretus ſcribit, libro primo, cap. ſeptimo, intulit ſermonem de concordia,indignū dicens, hoſtibus Eccleſiæ domitis iam ipſos ſe mutuo impetere,&riſum prębere inimicis,pręſertim in diſputationibus rerum diuinarum, in quibus doctrinā Spiritus ſancti haberent ἀνάγραπτον,hoc eſt inſcripta,quaſi in acta ſeu inſtrumenta relatam,hoc enim ſignificat ἀναγράφειν. Euāgelici enim inquit & Apoſtolici libri, & antiquiorum Prophetarū oracula, plane inſtruūt nos, quid de rebus diuinis ſentiendum ſit. Proinde hoſtili poſita diſcordia ex dictis diuinitus inſpiratis ſumamus quæſtionum explicationes, Pulcerrima hęc ſentētia, digna eſt, quæ ipſius auctoris verbis extet & nota ſit. Sic autem habet. εὐαγγελικαὶ καὶ ἀποστολικαὶ βίβλοι, καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα σαφῶς ἡμᾶς ἃ χρὴ περὶ τοῦ θείου φρονεῖν, ἐκπαιδεύουσι τὴν πολέμιον οὖν ἀπελάσαντες ἔριν, ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν

Euagrius. Ita etiā Euagrius lib.2.c.16.de Epheſina & Chalcedonēſi Synodo ſcribens, recenſet Ioan. Antiocheni ſentētiā à Cyrillo approbatā. Ex Euangelicis & Apoſtol.de Domino vocib.ſcimus viros diuinos cōſtituiſſe,&c.

Et Cuſanus

Et Cuſanus ſcribit, formam veterum vniuerſalium Synodorum fuiſſe, vt ſacra Euangelia ponerentur in medium. *Cuſanus.*

Idem Auguſtinus Epiſtola 136. dicit in priuatis etiam de religione diſputationibus ſeruatum: Vbicunque inquit, locus conſtitutus fuerit, faciamus codices canonicos prĕſto eſſe. Et ſi qua proferri potuerint ex vtraque parte documenta, vt poſtpoſitis cæteris, rem tantam ad inquiſitionis terminum perducamus. *Auguſtin.*

Chryſoſtomus homil. 13. in Geneſ. Dicunt de Paradiſo, nõ ſicut ſcripta ſunt, ſed alia ratione intelligenda. Sed Scriptura cum tale quiddam nos docere vult, ſeipſam exponit, & auditorem errare non ſinit. Oro igitur & obſecro vt omnibus illis præcluſis auribus, ad amuſſim canonem ſacræ Scripturæ ſequamur. *Chryſoſtomus.*

Origen. in Ezechielem homilia 7. Qui peſſimæ vitæ eſt, non facile homines ad falſum dogma ſolicitat: ſed illi, qui cõuerſationis optimę ſunt. Qui ergo curam habet vitæ ſuæ, non capiatur hæreticorum manſuetudine ad conſentiendum doctrinæ ipſorum. Nec meis qui doceo delictis ſcandalizetur, ſed ipſum dogma conſideret. Audi vero, quomodo Origenes ipſum dogma doceat cõſiderandum. Nullum, inquit, imitemur, & ſi volumus imitari quempiam, propoſitus eſt nobis ad imitandũ Chriſtus Ieſus, deſcripti ſunt Actus Apoſtolorum, & Prophetarum geſta de ſacris voluminibus agnoſcimus. Illud exemplar firmum eſt, illud propoſitum ſolidum: quod qui ſequi cupit, ſecurus ingreditur. *Origenes.*

Cyrillus de recta fide ad Reginas: Neceſſarium nobis eſt, diuinas ſequi literas, & in nullo, ab earum præſcripto diſcedere.

Auguſtinus contra Maximinum lib. 3. c. 14. Sed nunc nec ego Nicenum, nec tu debes Ariminenſe, tanquam præiudicaturus proferre Cõcilium, nec ego huius auctoritate, nec tu illius detineris. Scripturarum auctoritatibus, non quorumcunque propriis, ſed vtriuſque communibus teſtibus, res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione concertet. *Auguſtin.*

Origenes in Ieremiam: Neceſſe nobis eſt Scripturas ſanctas in teſtimonium vocare: ſensus quippe noſtri & enarrationes ſine his teſtibus non habent fidem.

Hieronymus ad Titum: Sine auctoritate Scripturarum, garrulitas non habet fidem. *Hieronymus.*

Idem in cap. Matth. 23. Quod de Scripturis auctoritatem nõ habet eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

In commentariis Pſalm. 86. quæ Hieronymi nomine feruntur: Dominus narrabit in Scriptura populorum & Principum qui fuerunt in ea. Quomodo narrabit Dominus? Non verbo, ſed Scriptura. In cuius Scriptura? populorũ, hoc eſt, Scriptura ſancta, quæ populis omnibus legitur, hoc eſt vt omnes intelligant. Plato ſcripſit non populis, ſed paucis, vix enim intelligunt tres homines. Iſti vero, hoc eſt, Principes Chriſti, non ſcripſerunt paucis, ſed vniuerſo populo, non vt pauci intelligerent, ſed vt omnes. Dicit & in principum Scriptura, hoc eſt, Apoſtolorum & Euangeliſtarum, horum qui fuerunt in ea. Videte quid dicat. Qui fuerunt, non qui ſunt: vt exceptis Apoſtolis, quodcunque aliud poſtea dicetur, abſcindatur non habeat poſtea auctoritatem. Quamuis ergo ſanctus ſit aliquis poſt Apoſtolos, quamuis diſertus ſit, non habet auctoritatem. Quoniam Dominus narrat in Scriptura populorum & Principum, horum qui fuerunt in ea.

Chryſoſtomus in capit. Matth. 24. homilia 49. Cum videritis hæreſin impiam, quæ eſt exercitus Antichriſti, ſtantem in locis Eccleſiæ ſanctis, tunc qui in Iudæa ſunt, conferant ſe ad montes, hoc eſt, qui ſunt in Chriſtianitate, conferant ſe ad Scripturas. Vera enim Iudæa, Chriſtianitas eſt,

ent, quia non nouerunt vocem eius. Idem in moralibus, ſummâ 72. cap. 1. pronũciat, quod oporteat auditores eruditos in Scripturis probare ea, quæ à Doctoribus dicuntur, & quę quidem cõſona ſunt Scripturis ſuſcipere, quæ vero aliena reiicere.

Et ad illam regulam accõmodat ſententiã Pauli, Gallat. 1. Si Angelus è cœlo euãgelizauerit vobis præter id, quod prædicauimus vobis, anathema ſit. Ibidem ſumma 80. cap. 22. Quid eſt proprium credentis? Nihil audere, aut inſuper addere, ſi enim omne quod non ex fide eſt, peccatum eſt, fides autem ex auditu eſt, auditus autem per verbũ Dei, omne quod extra Scripturam diuinitus inſpiratam, quia non ex fide eſt, peccatũ eſt.

Idem Epiſtola 80. Non putamus, iuſtum eſſe, obtinentem apud ipſos conſuetudinem, legem ac regulam facere rectæ doctrinæ. Igitur Scriptura diuinitus inſpirata, arbiter à nobis conſtituatur (διαιτητὴς ἔστω ἡμῖν) & apud quos inuenta fuerint dogmata, diuinis ſermonibus concordantia his omnino etiam veritatis ſuffragium accedit.

Origenes. Origenes in 3. cap. ad Roman. Paulus Doctoribus Eccleſię præbet exẽplum vt ea quæ loquuntur ad populum, nõ propriis præſumpta ſententiis, ſed diuinis munita teſtimoniis proferant: ei enim tãtus ac talis Apoſtolus auctoritatem dictorum ſuorum ſufficere poſſe non credit, niſi doceat in Lege & Prophetis ſcripta eſſe quæ dicit: quãto magis nos minimi hoc obſeruare debemus, vt non noſtras cum docemus, ſed ſanctiSpiritus proferamus ſententias.

Gerſon. Gerſon in prima parte de examine doctrinarum, citat gloſſam quandam ſuper illud: Apparuit Moſes & Helias cum ipſo: Suſpecta eſt omnis reuelatio, quam non confirmat Lex & Prophetæ cum Euangelio.

Epiphanius hæreſi 65. Nos vniuſcuiuſque quæſtionis inuentionem, non ex propriis ratiocinationibus dicere poſſumus, ſed ex ſcripturarum conſequentia.

Sempiterna memoria digna eſt ſententia Conſtantini Magni, qua Nicenam Synodum (ſicut nũc loquuntur) ipſe aperuit. Et occaſio eius ſententiæ conſiderãda eſt. Sozomenus libro primo, capite decimoſeptimo recitat varias fuiſſe ſententias. Aliis conſulentibus, nihil innouandum præter fidem ἀρχῆθεν traditam, aliis vero affirmantibus, non eſſe temere adhærendum vetuſtis opinionibus ἀβασανίστως temere, ſine inquiſitione & examinatione, & ita variis quæſtionibus cauſa diſtrahebatur. Cõſtantinus igitur, ſicut Theodoretus ſcribit, libro primo, cap. ſeptimo, intulit ſermonem de concordia, indignũ dicens, hoſtibus Eccleſiæ domitis iam ipſos ſe mutuo impetere, & riſum prębere inimicis, pręſertim in diſputationibus rerum diuinarum, in quibus doctrinã Spiritus ſancti haberent ἀνάγραπτον, hoc eſt inſcripta, quaſi in acta ſeu inſtrumenta relatam, hoc enim ſignificat ἀναγράφειν. Euãgelici enim inquit & Apoſtolici libri, & antiquiorum Prophetarũ oracula, plane inſtruũt nos, quid de rebus diuinis ſentiendum ſit. Proinde hoſtili poſita diſcordia ex dictis diuinitus inſpiratis ſumamus quæſtionum explicationes, Pulcerrima hęc ſentẽtia, digna eſt, quæ ipſius auctoris verbis extet & nota ſit. Sic autem habet. εὐαγγελικαὶ καὶ ἀποστολικαὶ βίβλοι, καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα σαφῶς ἡμᾶς ἃ χρὴ περὶ τοῦ θείου φρονεῖν, ἐκπαιδεύουσι. τὴν πολέμιον οὖν ἀπελάσαντες ἔριν, ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν.

Euagrius. Ita etiã Euagrius lib. 2. c. 16. de Epheſina & Chalcedonẽſi Synodo ſcribens, recenſet Ioan. Antiocheni ſentẽtiã à Cyrillo approbatã. Ex Euangelicis & Apoſtol. de Domino vocib. ſcimus viros diuinos cõſtituiſſe, &c.

Cuſanus.

Et Cuſanus ſcribit, formam veterum vniuerſalium Synodorum fuiſſe, vt ſacra Euangelia ponerentur in medium.

Auguſtin.

Idem Auguſtinus Epiſtola 136. dicit in priuatis etiam de religione diſputationibus ſeruatum: Vbicunque inquit, locus conſtitutus fuerit, faciamus codices canonicos prꝙſto eſſe. Et ſi qua proferri potuerint ex vtraque parte documenta, vt poſtpoſitis cæteris, rem tantam ad inquiſitionis terminum perducamus.

Chryſoſtomus.

Chryſoſtomus homil. 13. in Geneſ. Dicunt de Paradiſo, nō ſicut ſcripta ſunt, ſed alia ratione intelligenda. Sed Scriptura cum tale quiddam nos docere vult, ſeipſam exponit, & auditorem errare non ſinit. Oro igitur & obſecro vt omnibus illis præcluſis auribus, ad amuſſim canonem ſacræ Scripturæ ſequamur.

Origenes.

Origen. in Ezechielem homilia 7. Qui peſſimæ vitæ eſt, non facile homines ad falſum dogma ſolicitat: ſed illi, qui cōuerſationis optimę ſunt. Qui ergo curam habet vitæ ſuæ, non capiatur hæreticorum manſuetudine ad conſentiendum doctrinæ ipſorum. Nec meis qui doceo delictis ſcandalizetur, ſed ipſum dogma conſideret. Audi vero, quomodo Origenes ipſum dogma doceat cōſiderandum. Nullum, inquit, imitemur, & ſi volumus imitari quempiam, propoſitus eſt nobis ad imitandū Chriſtus Ieſus, deſcripti ſunt Actus Apoſtolorum, & Prophetarum geſta de ſacris voluminibus agnoſcimus. Illud exemplar firmum eſt, illud propoſitum ſolidum: quod qui ſequi cupit, ſecurus ingreditur.

Cyrillus de recta fide ad Reginas: Neceſſarium nobis eſt, diuinas ſequi literas, & in nullo, ab earum præſcripto diſcedere.

Auguſtin.

Auguſtinus contra Maximinum lib. 3. c. 14. Sed nunc nec ego Nicenum, nec tu debes Ariminenſe, tanquam præiudicaturus proferre Cōcilium, nec ego huius auctoritate, nec tu illius detineris. Scripturarum auctoritatibus, non quorumcunque propriis, ſed vtriuſque communibus teſtibus, res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione concertet.

Origenes in Ieremiam: Neceſſe nobis eſt Scripturas ſanctas in teſtimonium vocare: ſensus quippe noſtri & enarrationes ſine his teſtibus non habent fidem.

Hieronymus.

Hieronymus ad Titum: Sine auctoritate Scripturarum, garrulitas non habet fidem.

Idem in cap. Matth. 23. Quod de Scripturis auctoritatem nō habet eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

In commentariis Pſalm. 86. quæ Hieronymi nomine feruntur: Dominus narrabit in Scriptura populorum & Principum qui fuerunt in ea. Quomodo narrabit Dominus? Non verbo, ſed Scriptura. In cuius Scriptura? populorū, hoc eſt, Scriptura ſancta, quæ populis omnibus legitur, hoc eſt vt omnes intelligant. Plato ſcripſit non populis, ſed paucis, vix enim intelligunt tres homines. Iſti vero, hoc eſt, Principes Chriſti, non ſcripſerunt paucis, ſed vniuerſo populo, non vt pauci intelligerent, ſed vt omnes. Dicit & in principum Scriptura, hoc eſt, Apoſtolorum & Euangeliſtarum, horum qui fuerunt in ea. Videte quid dicat. Qui fuerunt, non qui ſunt: vt exceptis Apoſtolis, quodcunque aliud poſtea dicetur, abſcindatur non habeat poſtea auctoritatem. Quamuis ergo ſanctus ſit aliquis poſt Apoſtolos, quamuis diſertus ſit, non habet auctoritatem. Quoniam Dominus narrat in Scriptura populorum & Principum, horum qui fuerunt in ea.

Chryſoſtomus in capit. Matth. 24. homilia 49. Cum videritis hæreſin impiam, quæ eſt exercitus Antichriſti, ſtantem in locis Eccleſiæ ſanctis, tunc qui in Iudæa ſunt, conferant ſe ad montes, hoc eſt, qui ſunt in Chriſtianitate, conferant ſe ad Scripturas. Vera enim Iudæa, Chriſtianitas eſt,

montes autem ſunt Scripturæ Prophetarum & Apoſtolorum, ſicut ſcriptum eſt? Fundamēta eius in montibus ſanctis. Quare autem in hoc tempore omnes Chriſtiani conferre ſe ad ſcripturas debent? Quia in hoc tẽpore, ex quo obtinuit hæreſis Eccleſias, nulla probatio poteſt eſſe veræ Chriſtianitatis, neque refugium poteſt eſſe Chriſtianorum aliud, volentium cognoſcere fidei veritatem, niſi Scripturę diuinæ. Antea anim multis modis oſtendebatur, quæ eſſet Eccleſia Chriſti, & quę Gẽtilitas. Nunc autem nullo modo cognoſcitur, volentibus cognoſcere, quæ ſit vera Eccleſia Chriſti, niſi tãtummodo per Scripturas. Quare? quia hæreſis omnia ſimiliter habet. Volens ergo cognoſcere, quæ ſit vera Eccleſia Chriſti, vnde cognoſcet, in tanta cõfuſione ſimilitudinis, niſi tantummodo ꝑ Scripturas? Sciens ergo Dominus tantam confuſionem rerum in nouiſſimis diebus eſſe futuram, ideo mandat, vt Chriſtiani, qui ſunt in Chriſtianitate, volentes firmitatem accipere veræ fidei, ad nullam rem fugiant, niſi ad Scripturas. Alioqui ſi ad alia reſpexerint, ſcandalizabuntur & peribũt, non intelligentes, quæ ſit vera Eccleſia, & per hoc incident in abominationem deſolationis, quæ ſtat in locis Eccleſiæ ſanctis.

Chryſoſtomus. Chryſoſtomus in Pſalm. 95. Si quid dicitur abſque Scriptura, auditorũ cogitatio claudicat. Verum vbi è Scriptura diuinæ vocis prodiit teſtimonium, & loquentis ſermonem, & audientis animum confirmat.

Auguſtinus. Auguſtinus in Pſalm. 57. Auferantur de medio chartę noſtrę, procedat in medium codex Dei. Audi Chriſtum dicentem, audi veritatem loquẽtem.

Tertullianus. Tertullianus aduerſus Hermogenem: Adoro Scripturę plenitudinem. Scriptum eſſe doceat Hermogenis officina. Si non eſt ſcriptum, timeat vę illud, abiicientibus aut detrahentibus deſtinatum.

Auguſtinus de peccatorum meritis, lib. 2. capite 36. Vbi de re obſcuriſſima diſpntatur, non adiuuantibus diuinarum Scripturarũ certis clariſque documentis, cohibere ſe debet humana præſumptio, nihil faciẽs in partem alteram declinando.

Cyrillus. Cyrillus, ſiue is Origenes eſt in Leuit. libr. 5. Si nõ potueris omnes carnes ſacrificii ſecũda die finire, nihil de his in tertia die comedes, &c. Ergo, inquit, in hoc biduo, puto duo teſtamenta poſſe intelligi, in quibus liceat omne verbũ, quod ad Deum pertinet, requiri & diſcuti, atque ex ipſis omnem rerum ſcientiam capi, ſi quid autem ſuperfuerit, quod non Scriptura diuina decernat, nullam aliam debere tertiam Scripturam ad auctoritatem ſcientiæ ſuſcipi.

Auguſtinus. Auguſtinus de vnitate Eccleſiæ, c. 3. Non audiamus, Hęc dico, hęc dicis: ſed, Hęc dicit Dominus, Sunt certe libri Dominici, quorum autoritati vtrique conſentimus, vtrique credimus, ibi quæramus Eccleſiam, ibi diſcutiamus cauſam noſtram. Item, Auferantur de medio, quæ aduerſus nos inuicem, nõ ex diuinis canonicis libris, ſed aliunde recitamus. Quærat fortaſſe aliquis: Cur vis iſta auferre de medio? Quia nolo humanis documentis, ſed diuinis oraculis Eccleſiam ſanctam demonſtrari. Item, Quicquid attulerint, & vndecunq; recitauerint, audiamus potius, ſi oues eius ſumus, vocem paſtoris noſtri. Ergo in Scripturis ſanctis canonicis Eccleſiam requiramus.

Chryſoſtomus. Chryſoſtomus homil 13. in 2. ad Corinth. Non multorum opiniones habeamus, ſed res ipſas inquiramus. Abſurdum enim eſt, de pecuniis nõ credere aliis, ſed ipſas numerare & ſupputare: de rebus autem multo amplioribus, aliorum ſententiam ſimpliciter ſequi, præſertim cum habeamus omniũ exactiſſimam trutinam, gnomonem & regulam, diuinarum legum aſſertionem. Ideo oro vos omnes, vt relinquatis, quid huic vel illi videatur, & de his à Scripturis hæc omnia inquirite.

Chryſoſtom.

Chriſoſtom. in 22.cap. Matt. Quicquid quæritur ad ſalutem, totũ iam impletum eſt in ſcripturis.

Origenes in Matth. homil. 25. Ad teſtimonium omnium verborum, quæ in doctrina proferimus, debemus ſenſum Scripturæ proferre, quaſi confirmantem, quem exponimus, ſenſum. Sicut enim omne aurũ, quodquod fuerit extra templum, non eſt ſanctificatum: ſic omnis ſenſus, qui fuerit extra diuinam Scripturam, quamis admirabilis videatur quibuſdám, non eſt ſanctus, quia non continetur à ſenſu Scripturæ. Non ergo debemus ad confirmandam doctrinã noſtros proprios intellectus aſſumere, niſi quis oſtenderit eos ſanctos eſſe, ex eo, quod in Scripturis cõtinentur diuinis, quaſi in templis quibuſdam Dei. *Origenes.*

Cyprianus ad Pompeium habet valde elegantem ſententiam, quam Auguſtinus dicit ſine dubitatione optimam eſſe. In compendio eſt, inquit, apud religioſas mentes, & errorem deponere, & inuenire atq; eruere veritatem. Nam ſi ad diuinæ traditionis caput & originem reuertamur ceſſat error humanus. Si canalis aquæ, qui copioſe prius & largiter profluebat, ſubito deficiat, nonne ad fontem pergitur, vt illic defectionis ratio noſcatur: vtrumne areſcentibus venis in capite ſiccauerit, an vero integra inde & plena ꝑcurrẽs, in medio itinere deſtiterit? Quod & nũc facere oportet Dei ſacerdotes, & in aliquo ſi nutauerit & vacillauerit veritas ad originem Dominicã, & Euangelicam & Apoſtolicam traditionem reuertamur, & inde ſurgat actus noſtri ratio, vnde & ordo & origo ſurrexit. Et poſtea oſtendit, vnde probandæ ſint traditiones: Vnde eſt, inquit, iſta traditio? Vtrum de Dominica & Euangelica auctoritate diſcedens, an de Apoſtolorum mandatis atque Epiſtolis veniens? Ea enim facienda eſſe, quæ ſcripta ſunt, Deus teſtatur & proponit ad Ioſuæ dicens: Non recedet liber legis huius ex ore tuo, vt obſerues facere omnia, quæ ſcripta ſunt. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, aut in Apoſtolorum epiſtolis & actibus continetur, obſeruetur etiam hæc ſancta traditio, &c. Non ignoro autem, Cyprianum hæc pro defenſione ſuæ rebaptiſationis, in qua errabat allegare Sed Auguſtinus refutans illum Cypriani errorem, non dicit, hoc principium ſeu axioma falſum eſſe, ad originem ſcilicet Apoſtolicæ traditionis in Scriptura comprehenſæ, eſſe recurrendum, inde que canalem in noſtra tempora dirigendum, & traditiones omnes, quæ hoc titulo proponuntur, ad Scripturam eſſe exigendas, & inde probandas, ſed concedit hoc eſſe optimum, & ſine dubitatione faciendum, libr. 5. cap. 26. de vnico Baptiſmo contra Donatiſtas. In accommodatione vero Scripturæ oſtendit, Cyprianum erraſſe. Fixum igitur manet illud principium de Scriptura, Auguſtini etiam conſenſu & commendatione. *Cyprianus.*

Auguſtinus de Paſtoribus, cap. 14. Ego vocem Paſtoris inquiro. Lege hoc mihi de Propheta, lege mihi de Pſalmo: recita de lege, recita de Euangelio, recita de Apoſtolo. Inde ego recito Eccleſiam, toto orbe diffuſam, & Dominum dicentem: Quæ ſunt oues meæ, vocem meam audiunt, & ſequuntur me, auferantur chartæ humanæ, ſonent voces diuinæ. *Auguſtinus.*

Auguſtinus de vnitate Eccleſiæ, cap. 6. Legite hoc nobis de Lege, de Prophetis, de Pſalmis, de Euangelio, de Apoſtolicis literis legite, & credamus.

Cap. 10. Nec catholicis Epiſcopis conſentiendum eſt, ſicubi forte falluntur, vt contra canonicas Dei Scripturas aliquid ſentiant.

Cap 12. Qui aliud Euãgelizat, anathema ſit, aut legat mihi hoc in Scripturis ſanctis, & non ſit anathema.

Cap. 16. Eccleſiam ſuam, ſi poſſunt, demonſtrent: non in ſermonibus

& rumoribus Afrorum, non in Conciliis Epiſcoporum ſuorum, nō in literis quorumlibet diſputatorum, non ſignis & prodigiis fallacibus: quia etiam contra iſta, verbo Domini præparati & cauti redditi ſumus, ſed in præſcripto legis, in Prophetarum prædictis, in Pſalmorum cantibus, in ipſius paſtoris vocibus, in Euangeliſtarum prædicationibus & laboribus, hoc eſt, in omnibus canonicis ſanctorum librorum auctoritatibus. Item, Non dicat, Ideo verū eſt, quia illa & illa mirabilia fecit vel iſte vel ille, aut quia homines ad memorias mortuorum noſtrorum orant, & exaudiuntur, aut quia illa & illa ibi contingunt, aut quia ille vel ille tale viſum vel vigilans vidit, vel dormiens ſomniauit. Remoueantur iſta vel figmenta, mendacium hominum, vel portenta fallacium ſpirituum. Nam nec nos propterea dicimus, nobis credi oportere, quod in Eccleſia Chriſti ſumus, quia ipſam, quam tenemus, commendarunt innumerabiles noſtrę communionis Epiſcopi, aut quia noſtrorum collegarum Conciliis prædicata eſt, aut quia per totum orbem in locis ſanctis, quę frequētat noſtra communio, tanta mirabilia vel exauditionum, vel ſanitatum fiunt, &c. Item, ipſe Dominus Ieſus, cum poſt reſurrectionē diſcipulorum oculis videndum, manibuſque tangendum corpus ſuum offerret, ne quid tamen fallaciæ ſe pati arbitrarentur, eos teſtimoniis legis, Prophetarū & Pſalmorum confirmandos eſſe iudicauit &c. Hæ ſunt cauſæ noſtræ documenta, hæc fundamenta, hæc firmamenta, inquit Auguſtinus.

Et cap. 20. concludit: Exigite ab iſtis, vt oſtendant aliqua manifeſta de Canonicis libris teſtimonia. Mementote, quod Domini dictum ſit: Habent Moſen & Prophetas, audiant illos.

Et memorabile eſt, quod Auguſtinus illa de Scripturæ perſuaſione, ſe ex Manichæorum hæreſi eluctatum eſſe ſcribit, Confeſſ. lib. 6. cap 5. Perſuaſiſti mihi, non qui crederent, ſed qui non crederēt libris tuis, eſſe culpandos. Itaq; cum eſſemus infirmi ad inueniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc opus nobis eſſet autoritate ſanctarum literarum, iam credere cœperam, nullo modo te tributurum fuiſſe tam excellentem illi ſcripturæ per omnes iam terras autoritatem, niſi & per ipſam tibi credi, & per ipſam te quæri voluiſſes.

Et alio in loco ita confitetur: Sed nō ſinebas me vllis fluctibus cogitationum auferri ab ea fide, qua credebam, & in Chriſto filio tuo Domino noſtro, atque in Scripturis ſanctis, quas Eccleſiæ tuæ ſanctæ commendat autoritas, viam te poſuiſſe ſalutis humanæ ad eam vitam, quæ poſt hanc mortem futura eſt, &c. Et vetus catechiſatio talis fuit introductio, qua perſuadebantur catechumeni, vera & diuinitus patefacta eſſe, quæ in ſacra Scriptura continentur. Et eorū, quæ in Scriptura comprehenduntur, ſumma proponebatur, & declarabatur catechumenis. Cumque reſponderent, ſe illa credere, & velle obſeruare, admittebantur ad Sacramenta. Ita catechiſatio erat introductio ad Scripturam. Sicut hæc colliguntur ex Auguſtino, de catechiſandis rudibus, cap. 6. 9. 26. & per totum librum.

Poſſem plures ex Patribus ſententias recenſere ſed poſito ex ipſa Scriptura fundamento, ſufficit aliquas in conſpectu habere, quæ monſtrent conſenſum veteris Eccleſiæ, quo ita adiuuamur & confirmamur, vt fides tamen nitatur non humana auctoritate, ſed verbo Dei. Et ſunt quidem aliæ illuſtres Patrum ſententiæ, quę in genere de verbo Domini, & de doctrina Apoſtolorum loquuntur. Sed ſcio, quomodo illas illudant aduerſarii, non omnia ſcilicet verba Domini, nec totā doctrinam Apoſtolorum ſcriptis contineri. Ideo illas potiſſimum veterum ſententias collegi, quæ diſerte & expreſſe de Scriptura loquuntur. Teſtimonia vero veterū, quæ de Canone ſacræ ſcripturæ, & de ſcriptis Patrum loquuntur, ſuis poſtea locis annotabimus

Habemus igitur etiam veteris Eccleſiæ teſtimonium de perfectione & ſufficientia ſcripturæ, quod omnia, quæ ad fidem moreſq; viuendi neceſſaria ſunt, contineat, ita vt regula, Canon & norma ſit, ex qua in negotiis religionis probanda & confirmanda ſunt, quæcunq; vt verbum Dei ſuſcipi debent. Et huius manifeſtiſſimæ veritatis luce, aduerſariorum oculi ita perſtringuntur, vt verbis fateri cogantur, ſacram ſcripturam eſſe fidei regulam certiſſimam Sed audi quæſo, quam veteratorie Andradius illud eludat. Inde enim diſces, quo ſenſu intelligi velint, quãdo honoris (quod dicitur) gratia aliquandò ita loquuntur, ſacram ſcripturam eſſe fidei regulam. Hæc autem ſunt Andradii verba.

Omnia diuinarum literarum iudicio ita quidem metienda ſunt, vt nihil probemus diuerſum ab iis, quæ ſcripta ſunt. Fides tamen Catholica non ita ex ſcripturę ſacrę finibus & anguſtiis circumſcribenda & coarctanda, vt nihil credamus amplectamurq;, quod in ſacris literis ſcriptum non ſit. Nam etſi omnia ſacris literis comprehenſa veriſſima ſint, non tamen omnia, quę Chriſtiana fides credit, religio veneratur, ſacrarum literarum ſunt monumentis conſignata. Hæc Andradius Tridẽti ſcripſit. In quibus vides, quam curtam, imperfectam, defectuoſam & conſutitiam regulam fidei faciant ex ſcriptura. Veterum certe teſtimonia de ſcriptura ita non loquuntur, & appellatio Canonis ſeu regulæ hoc non patitur. Theophylactus enim dicit, Canon & amuſſis neq; additionem patitur, neq; ablationem. Et Photius apud Oecumenicum inquit. Quemadmodum in Canone ſeu norma ſiue abſtuleris quippiam, ſiue addideris, totum perdidiſti, ita & in fide.

Et contra Eunomium, qui ſymbolum, quod veteres regulam fidei vocarunt, ita ſe recipere aiebat, vt iudicaret additamẽto exactiori opus habere. Baſil. lib. 1. ita inquit: Regula & amuſſis, quandiu nihil defuerit, vt ſint regula & amuſſis, nullum additamẽtum ad ſynceritatem recipiunt; iuxta defectuoſum enim contingit additamentum. Vbi vero imperfecta fuerint, ne appellationes quidem has recte ſuſceperint, vt ſcilicet vocentur regula & amuſſis, &c. Idem etiam Andradio reſponſum eſſe volo. Si ſcriptura non aliter eſt regula fidei, quam eo, quo ipſe fingit modo, ne dignam quidem eſſe hanc appellatione, vt vocetur regula fidei. Ideo etiam Pighius de Hierarchia Eccleſiæ, libro 1. cap. 4. diſerte dicit, ipſi etiam ſcripturę propter obſcuritatem & flexibilitatem, opus eſſe alia certa & inflexibili norma & amuſſi, traditione ſcilicet Eccleſiaſtica. Vſque adeo miſera, curta, imperfecta, plumbea, incerta, flexibilis fidei regula eſt Scriptura. I nunc Tridentum, & quære à Patribus, an regula fidei ſit ſacra Scriptura? Quid enim reſponſi Principes noſtri retulerint, dignum eſt ſempiterna memoria, cum de forma ſalui conductus ageretur. Inter cætera petitum eſt à noſtris, vt de Iudice controuerſiarum ex Baſilienſi Concilio hæc verba infererentur. Et ſignanter, quod in controuerſia lex diuina, praxis Chriſti, Apoſtolorũ, & primitiuæ Eccleſiæ vna cum Conciliis & Doctoribus, fundãtibus ſe veraciter in eadem, pro veriſſimo iudice in hoc Concilio admittantur. Tridentinis vero Patribus intolerabile hoc viſum eſt, vt Conciliorum & Patrum ſententiæ eatenus tantum recipiantur, quatenus veraciter ſe fundant in ſacra Scriptura. Ideo formulam illam Baſilienſis Concilii expunxerunt, & pro ea ſubſtituerunt hæc verba: Et ſignanter, quod cauſæ controuerſiæ ſecundum ſacram Scripturam, & Apoſtolorum traditiones, probata Concilia, Catholicæ Eccleſiæ conſenſum, & ſanctorum Patrum auctoritates in Concilio Tridentino tractantur. Andradius vero omnia & ipſius verbi Dei, & Patrum teſtimonia de Scripturæ perfectione & ſufficientia, vna ἀποδείξει putat ſe poſſe euertere. Audiuit enim demonſtrationes Geo-

metricas, non tam probare, quã cogere. Eſt autem hæc ipſius demonſtratio: Deus ſemper in mundo habet aliquam Eccleſiam. Vera autem Eccleſia à vera fide ſeiungi & ſeparari non poteſt. Neceſſario ergo nobis credendum eſt, quicquid ſiue olim ſiue nunc Eccleſia ſiue tradidit, ſiue credit, etiamſi nullo id ſcripturę teſtimonio probari poſſit: & per cõſequens, non Scriptura, ſed Eccleſiæ ſenſus norma eſt exactiſſima, ad quam dirigienda & formanda eſt fides noſtra. Fortis mehercle eſt ἀπόδειξις, quę vno impetu ſcripturam de gradu ſuo proturbare conatur, ne ſit regula & Canon fidei noſtræ. Vnica illa demonſtratio potuiſſet, vel Chriſtum cum omnibus Apoſtolis condemnare, propterea quod Scripturæ teſtimoniis, contra conſenſum Phariſaicæ Eccleſiæ pugnabant, ſed facilis eſt reſponſio. Veriſſimum eſt, veram Eccleſiam à vera doctrina ſeu fide non poſſe ſeiungi: Illa eſt enim vera Eccleſia, quæ veram & ſanam doctrinam verbi Dei amplectitur & profitetur. Quando vero cœtus ille, qui habet titulum Eccleſiæ, diſcedit à vera doctrina verbi Dei, non ſequitur propterea, vel ſanam doctrinam falſam, vel errores, quos cœtus ille amplectitur, veritatem eſſe: ſed hoc ſequitur, cœtum illum, quando non amplius habet veram doctrinam, non eſſe veram Eccleſiam. Non ergo, ſicut Andradius vult, veritas verbi Dei dependet ab Eccleſia: ſed, e contrario veritas Eccleſiæ dependet & diiudicatur ex veritate verbi Dei, quod amplectitur & profitetur. Eccleſia enim non eſt cœtus αὐτοκρατορικός ſiue αὐτόπιστος, ſed debet certis & firmis documentis oſtendere & probare, quod doctrina illa, quam amplectitur & profitetur, ſit diuinitus patefacta, vera & ſana. Illa vero documenta ſumit ex inſtrumentis librorum Scripturæ Canonicorum, ſicut ex veterum ſententia hoc probauimus. Eſt & hoc conſiderandum, quod etiam in vera Eccleſia, ſuper fundamentum ſæpe extruuntur fœnum, lignum, ſtipulæ, prima Corinthior. tertio, Aliquando vera Eccleſia præualente & ſupereminente altero adulterino cœtu, ita quaſi latet, vt Elias dicat: Solus relictus ſum. Et quando filius hominis venerit, putaſne quod fidẽ inueniet in terra? Quod ſi quis tempore Eliæ ex cõſenſu viſibilis cœtus, de doctrinæ veritate iudicaſſet, omnino erraſſet. Andradii igitur poſtulatis oppono ſententiam, quæ extat in Decret. 11, quæſt. 3o. Is qui præeſt, ſi cõtra voluntatẽ Dei vel præter quod in Scripturis ſanctis præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falſus teſtis Dei & ſacrilegus habeatur. Oppono etiam Auguſtini ſententiam ſupra citatam In diſputatione enim de vera Eccleſia multæ magnæ quæſtiones ſunt, quæ non γνωμιστικῶς ſine probationibus poſtulandæ, ſed ἐκκλησιαστικῶς probandæ ſunt: An ſcilicet viſibilis ille cœtus, qui arrogat & vſurpat ſibi titulum Eccleſiæ, ſit ſemper & indubitato vera Eccleſia, ſiue habeat veritatem verbi Dei, ſiue nõ. Secundo, an ex ſtatu Eccleſiæ iudicandum ſit, de veritate doctrinæ, an vero ex doctrina diuinitus patefacta, iudicandum ſit, quæ ſit vera Eccleſia. Chriſtus certe ſignum monſtrans veram Eccleſiam, hoc conſtituit: Oues meæ vocem meam audiunt. Et Paulus dicit: Superædificati eſtis ſuper fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum. Auguſtinus diſputans cõtra Petilianum, quæ & vbi ſit Eccleſia, non vult illam in ſermonibus & rumoribus hominum, non in conciliis, non in ſcriptis Patrum, nõ in ſignis & prodigiis, ſed in diuinis libris Canonicis quæri & demonſtrari. Non audiamus: Hæc ego dico, hęc tu dicis, ſed audiamus: Hęc dicit Dominus. Falſum igitur eſt, quod Andradius ſomniat, ideo aliquid credẽdum eſſe, quia viſibilis ille cœtus, qui titulum habet Eccleſię, illud obſeruarit & obſeruet, quamuis nullo Scripturę teſtimonio probari poſſit.

Andradius.

Vera

Vera eſt enim Auguſtini ſententia: Si quis vel Apoſtolus, vel Eccleſia, vel etiam Angelus de cœlo, de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vitamque noſtram, nobis annunciauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepimus, anathema ſit. Sunt præterea duo alii loci communes Pontificiorũ, de incertitudine ſcilicet ſeu ambiguitate, & de obſcuritate Scripturæ: ſed illos aduerſarius meus Andradius nõ vult ingredi. Cõcedit enim Scriptura ſacra nihil eſſe verius, certius, firmius & immutabilius, & vbi dogmata ſeu pręcepta tradit, Scripturam eſſe certã, & minime ambiguam. Ab hæreticis vero, verba Scripturæ à proprio & germano ſenſu transferri, & pro libito trahi ad varias & diuerſas ſententias. Et de hoc inter nos cõuenit: nõ.n. diſputamus, quid Scriptura hęreticis fiat per accidẽs, ſed quid ſit per ſe. De obſcuritate Scripturę, Andradius non poteſt abiicere illam, quam ex Auguſtino contra Ieſuitas attuleram diſtinctionem, quod cum multa ſint in Scriptura obſcura & difficilia loca, omnia tamen, quæ ad fidem moreſque viuendi pertinent, inueniri in planis & apertis ſcripturæ locis. Iſtud etiam quod Irenæus dicit, probare cogitur: licet multa ſunt obſcura & parabolica Scripturæ loca, regulam tamen ipſam veritatis, in Scripturis ſacris in aperto poſitam eſſe. Ne tamen nihil agere videatur Andradius, multa declamitat, quam multum periculi ſit in obſcuris ſcripturæ locis, ſi quis ea curioſe & audacter ad impiam & ſacrilegam opinionem torqueat. Sed in tota hac declamatione pugnat ſine aduerſario. Dicimus enim & nos, obſcura ſcripturæ loca nõ eſſe exponenda, contra illam ſententiam, quæ in planis & apertis ſcripturę locis explicatur: imo ex obſcuris ſcripturę locis non eſſe extruendam ſentẽtiam aliquam, quę monſtrari nõ poſſit in aliis manifeſtis ſcripturę locis. Quod vero Andradius ad myſteria quædam fidei, ex ſolis obſcuris ſcripturæ locis alludere videtur, ſimpliciter opponimus verba Auguſtini. Nihil ferme de obſcuritatibus illis eruitur, quod non *Auguſtinus.* planiſſime dictum alibi reperiatur. Et contra Petilianum cap. 5. Quia in ſcripturis multa figurate & obſcure poſita ſunt, aperta & manifeſta diligamus. Quæ ſi in ſanctis Scripturis non inuenirentur, nullo modo eſſet, vnde aperirentur clauſa, & illuſtrarentur obſcura. Illa igitur interim ſeponenda ſunt, quæ obſcure ſunt poſita, & figurarum velaminibus inuoluta, & ſecundum nos, & ſecundum illos poſſunt interpretari. Et cap. 16. Non colligant & commemorent, quæ obſcure vel ambigue, vel figurate dicta ſunt: quæ quiſque ſicut voluerit, interpretatur ſecundum ſenſum ſuum. Talia enim recte intelligi exponique non poſſunt, niſi prius ea, quæ apertiſſime dicta ſunt, firma fide teneantur.

Item: Aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum ſit, & vos illud ad veſtrum ſenſum detorquere conemini. Capit. 19. Quę ambigue poſita, & pro nobis & pro vobis poſſint interpretari, nihil vtriq; adiuuant cauſam veſtram, ſed plane talia malam cauſam, vel moras faciendo ſuſtentant. Item hæc myſtica ſunt, operta ſunt, figurata ſunt, aliquid manifeſtum, quod interprete nõ egeat, flagitamus. Huic diſtinctioni de obſcuritate & perſpicuitate ſcripturę addatur & altera, de qua Paulus loquitur. 2. Cor. 4. Si velatum eſt Euangeliũ noſtrum, in his, qui pereunt, velatum eſt: in quib Deus huius ſeculi excœcauit mentes infidelium, ne illuceſcat ipſis lumen Euãgelii. Et 1. Cor. 1. Animalis homo nõ percipit ea, quæ ſunt Spiritus. Sed Dominus aperit mentes, vt intelligant Scripturas, dato ſpiritu ſancto, Lucæ 24. Ierem. 31. *Auguſtin.* Pertinet etiam huc, quod Auguſtinus dicit Epiſt 3. Tanta eſt Chriſtianorum profunditas literarum, vt in eis quotidiæ proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vſq; ad decrepitam ſenectutem maximo ocio, ſummo ſtudio, & meliori ingenio conarer addiſcere, nõ quo ad ea, quę neceſſaria

ſunt ſaluti, tanta in eis perueniatur difficultate: ſed cum quiſque ibi fidem tenuerit, ſine qua pie recteque non viuitur, tam multa, tamq; multiplicibus myſteriorum vmbraculis opaca intelligenda proficientibus reſtant, tantaque non ſolum in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verum etiã in rebus, quę intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ: vt annoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimis cupiditate diſcendi hoc cõtingat, quod Scriptura dicit. Cum conſummauerit homo, tunc incipit.

His vero diſtinctionibus poſitis & ſeruatis, firmum & immotum manet. Pſal. 18. Præceptum Domini lucidum, & illuminans oculos. Pſal. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. 2. Petr. 1. Sermo Propheticus ceu lucerna lucet in obſcuro loco.

Cyrillus cõtra Iulian.

Cyrillus contra Iulian. lib. 7. reſpondens obiectioni, quod Scriptura vulgatam & protritam habeat dictionem, inquit: Vt omnibus eſſent nota, paruis & magnis, vtiliter familiari ſermone commendata ſunt, ita vt nullius captum tranſcendant. Et lib 9. Ignorat Iulianus, quod nihil difficile eſt iis, qui in legis verſantur Scripturis. Inacceſſa autem omnino ipſi & ſuis, quęuis ſententiarum in eis. Lactant. Num Deus & mentis & vocis, & linguæ artifex, diſerte loqui non poterit, imo vero ſumma prouidentia carere fuco voluit ea, quæ diuina ſunt, vt omnes intelligerent, quæ ipſe omnibus loquebatur.

Auguſtinus.

Auguſtinus hoc ipſum verbum conſummatum & breuiatum, nec obſcurum Deus eſſe voluit: ideo breue, ne non vacaret legere: ideo apertum, ne dicat: Non licuit mihi intelligere.

Chryſoſtom.

Chryſoſtomus Homil. 1. in Ioan. Huius doctrina, ſole clarior & illuſtrior. Idem Homil. 9. in 2. ad Cor. Semper enim quando aliquid obſcurum loquitur Paulus, ſeipſum iterum interpretatur.

Ambroſius.

Ambroſius lib. 3. Epiſt. 5. Ita nobiſcum loquitur, vt nos ſermonem eius intelligamus. Lib. 2. Epiſt. 7. Paulus in pleriſq; ita ſe ipſe in ſuis exponit ſermonibus, vt is qui tractat, nihil inueniat quod adiiciat ſuum, aut ſi velit aliquid dicere, Grammatici potius quam diſputatoris fungatur munere.

Auguſtinus Tract. 21. in Ioan. Temere fortaſſis facimus, quia diſcutere & ſcrutari volumus verba Dei. Sed quare dicta ſunt, niſi vt ſciantur: quare ſonuerunt, niſi vt audiantur: quare audita ſunt, niſi vt intelligantur?

DE LIBRIS CANONICIS, SEV SCRIPTVRA CANONICA.

EX PRIMO DECRETO QVARTÆ ſeſſionis Concilii Tridentini.

Sacrorum librorum indicem, huic decreto aſcribendum cenſuit Synodus: ne cui dubitatio ſuboriri poſſit, quinam ſint, qui ab ipſa Synodo ſuſcipiantur. Sunt vero infra ſcripti Teſtamenti veteris; Quinque libri Moyſi ſcilicet Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Deinde Ioſue, Iudicum, Ruth, Quatuor Regum, Paralipomenon duo, Eſdra duo, primus ſcilicet & ſecundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Eſther, Iob, Pſalterium Dauidicum, centum quinquaginta Pſalmorum, Parabole Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Eſaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, ſcilicet Oſea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, Duo Machabæorum, primus ſcilicet & ſecundus.

Noui Teſtamenti, Quatuor Euangelia, ſecundum Matthæũ, Marcum, Lucam & Ioannem. Acta Apoſtolorũ a Luca Euangeliſta conſcripta; quatuordecim Epiſtolæ

beati

beati Pauli Apoſtoli, ſcilicet ad Romanos, ad Corinthios dua, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, ad Theſſalonicenſes dua, ad Timotheum dua, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraos. Petri Apoſtoli dua, Ioannis Apoſtoli tres, Iacobi Apoſtoli vna, vna Iuda Apoſtoli, Apocalypſis Ioannis Apoſtoli.

Si quis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit.

Omnes itaque intelligant, quo ordine & via ipſa Synodus poſt iactum fidei confeſſionis fundamentum, ſit progreſſura, & quibus potiſſimum teſtimoniis ac præſidiis, in confirmandis dogmatibus, & inſtaurandis in Eccleſia moribus ſit vſura.

E X A M E N.

Tres potiſſimum quæſtiones ad hunc locum pertinent. Prima, Quæ ſit ratio appellationis, quod Scriptura vocatur Canonica, & quomodo illa appellatio confirmet, quæ de auctoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ hactenus diximus. Secunda à quibus, & quomodo conſtitutus ſit Scripturæ Canon, ſiue vnde Scriptura habeat auctoritatem Canonicam. Tertia, Qui libri ſint Canonici, qui apocryphi.

Nugæ ſunt quod quidam fabulantur, ideo ſcripturam vocari Canonicam, quod illa auctoritas per Canonem alicuius Concilii ipſi attributa ſit, cum ne nominare aut fingere quidem poſſint Concilium aliquod, in quo primum conſtitutus ſit talis Canon Scripturę, quaſi antea Scriptura nō habuiſſet talem auctoritatem. Quod enim Canones, qui ſub Apoſtolorum nomine circumferūtur, huius rei mentionem faciunt, tam eſt putidum, vt Lindanus etiam illud, vt ſuppoſititium reprobet. Nam & tertiū Machabæorum librum Canonicum faciunt, imo libros Clementis inter Canonicos referūt, de quibus longe diuerſum iudicium extat apud Euſebiū lib. 3. cap. 38. Non igitur eo modo Scriptura vocatur Canonica, ſicut vocantur horę Canonicę, aut ſatisfactiones Canonicę, aut ſicut κακὰ θηρία γαστέρες ἀργαί, abligurientes bona Eccleſiaſtica vocantur Canonici.

Sed abſque dubio appellatio ſumpta eſt ex Paulo, qui Galat. 6. inquit: ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσι Quotquot ſecundum hunc Canonem ſeu regulā incedent pax ſuper illos & miſericordia. Et Phil. 3. Eodē Canone ſeu regula ambulare. 2. Corin. 10. doctrinam Apoſtolicam vocat κανόνα, cuius μέτρον Deus quaſi admenſus ſit Paulo, quouſque eius propagatione pertingere deberet. Sumpta autem eſt appellatio ex Pſal. 19. In omnē terram exiuit regula eorū, & in fines orbis terræ verba eorum. Verba ſiue doctrinam Apoſtolorum vocat קַו quod ſignificat Canonem ſeu regulam, cōſtantem aut linea aut funiculo, quæ applicatur ad ſtructuram, ſeu quodcunq; opus, ne à vera ratione, aut extra debitum ordinem aberret: ſed vt certo ordine, & debita ratione conficiatur & abſoluatur. Et ſuauiſſima eſt hæc metaphora, quę ad doctrinā Apoſtolorum trāsfertur. Eſt enim Eccleſia domus Dei viuentis, cuius ædificatio eſt ex Deo, & architecti ſunt miniſtri verbi. Vt autem ſtructura illa miniſterio verbi, ſeu prędicatione doctrinæ recte inchoetur, iuſto ordine, & debita ratione conficiatur & abſoluatur, opus eſt certo Canone ſeu regula, ad quam architecti opus ſuum exigant, ne ædificatio à iuſto ordine, & debita ratione exorbitet. Et regula illa, eſt doctrina Apoſtolorum, Pſalm 19. Quia vero illa, quantum & ſatis & neceſſe eſt, ſcriptis eſt comprehenſa, Scriptura vocatur Canonica, libri Canonici, ſiue Canon Scripturę, quia eſt talis regula, ad quā ſtructura fideī Eccleſię formāda & aptanda eſt, ita vt quic-

quid ad illam regulam cōuenit, rectum, ſanum, & Apoſtolicū iudicetur, quicquid vero nō quadrat, ſed ab illa regula, ſiue in exceſſu, ſiue in defectu exorbitat & aberrat, recte iudicetur ſuppoſititium, adulterinū, erroneum. Et Paulus vtitur vero στοιχεῖν κανόνι, Sicut acies caſtrorum certo ordine inſtruitur, progreſſura contra hoſtiles incurſiones, ita quādo Eccleſia veſtigiis veræ fidei vult incedere, Roman. 4. ita vt munita ſit contra pericula corruptelarum, opus habet certo Canone ſeu regula, ſecundū quam incedat intra cuius limites & terminos ſe contineat, ne in errorem incidat. Et quicunq; iuxta hanc regulam incedūt, pax ſuper illos, & miſericordia, inquit Paulus. Ille vero Canon ſeu regula, eſt doctrina diuinitus ab initio mūdi generi humano patefacta, per Patriarchas, Prophetas, per CHRISTVM & Apoſtolos. Et quia illa doctrina, ſcriptis, per Dei voluntatem eſt comprehenſa, ideo & inde Scriptura vocatur Canonica.

Valde illuſtris igitur eſt appellatio Scripturę Canonicę, quæ probat & confirmat illa, quę hactenus de eius auctoritate, perfectione & ſufficientia diximus. κανὼν enim, ſicut Varinus annotat, vocatur etiā in trutinis pars illa, quę in medio librilis lingulę inſtar conſiſtit, & oſtēdit vel æquilibrium, vel exceſſum, vel defectum. Quam metaphoram pulcherrime expreſſit Auguſtinus libro ſecundo, capite ſexto, de Baptiſmo cōtra Donatiſtas: Afferamus, inquit, non ſtateras doloſas, vbi appendamus quod volumus, & quomodo volumus, pro arbitrio noſtro, dicentes: Hoc graue, hoc leue eſt: Sed afferamus diuinam ſtaterā de ſcripturis ſanctis, tanquam de theſauris Dominicis, & in illa quid ſit grauius appēdamus imo non appendamus, ſed à Domino appenſa recognoſcamus. Hæc pulcerrima eſt explicatio, quo ſenſu ſcriptura appelletur Canonica. Ariſtoteles 2. Politic. capite octauo, diſputans, vtrum melius ſit gubernationē politicam inſtituere κατὰ γράμματα, ſecundum leges ſcriptas, aut ſecundū quod hominib. videtur ęquū, vtitur vocabulo κανόνος. Inquit enim, πάντα βέλτιον γίνεσθαι κατὰ νόμον, ἢ κατὰ ἀνθρώπων βούλησιν, οὐ γὰρ ἀσφαλὴς ὁ κανών. Sicut igitur lex ſcripta, Canon eſt iudiciorum politicorū, ita ſcriptura vocatur Canonica, quod ſit certa & infallibilis regula fidei. Varinus Canonem ita definit, quod ſit μέτρον ἀδιάψευστον, πᾶσαν πρόσθεσιν καὶ ἀφαίρεσιν μηδαμῶς ἐπιδεχόμενος. Hoc eſt, Canō eſt, regula ſeu menſura infallibilis, quę nullo modo admittit, vt aliquid ei vel addatur, vel detrahatur, &c. Hoc modo ſcriptura vere eſt canonica. Ita Cic. dicit Tyronem eſſe κανόνα ſcriptorum ſuorum, quod ea moderetur, corrigat & emendet.

Demoſthenes περὶ στεφάνου dicit ὅροι καὶ κανόνες ἀγαθῶν, Græcis erant, tueri libertatem. Cœlius etiam annotat, κανονικοὺς, vocatos Pythagorę illos harmonicos, qui non ex auditu, tātum ſed præcipue ex ratione iudicabāt de harmoniis. Plutarchus etiā in vita Solonis dicit, Chronica quędā appellata fuiſſe κανόνας: cuius appellationis ratio facile poteſt intelligi. Hę obſeruationes illuſtrant & explicant, quę ſit ratio appelationis, quod ſcriptura vocatur Canonica. Et in hanc ſententiā extant Auguſtini multa pulcerrima dicta, ex quibus quædam annotabimus, clariſſime enim oſtendunt perfectionem & ſufficientiam Scripturæ.

Auguſtinus de perfectione & ſufficientia Scripturæ.

Contra Fauſtum Manichæum lib. 11. cap 5. De his libris, qui nō præcipiēdi auctoritate, ſed proficiendi exercitatione ſcribūtur nobis dici poteſt, aliquid eos habere non cōſonum fortaſſe occultiori, & ad dignoſcēdum difficiliori veritati. Quod genus literarum nō cum credendi neceſſitate, ſed cum iudicandi libertate legendum eſt. Cui tamen ne intercluderetur

deretur locus, & adimeretur poſteris ad quæſtiones difficiles tractandas atque verſandas linguæ ac ſtyli ſaluberrimus labor: diſtincta eſt à poſteriorum libris, excellentia Canonicæ auctoritatis veteris & noui Teſtamenti, quæ Apoſtolorum confirmata temporibus, per ſucceſſiones Epiſcoporum, & propagationes Eccleſiarum, tanquam in ſede quadam ſublimiter conſtituta eſt, cui, ſeruiat omnis fidelis & pius intellectus. Ibi ſi quid velut abſurdum mouerit, non licet dicere, Auctor huius libri nō tenuit veritatem, ſed, aut codex mendoſus eſt aut intrepres errauit, aut tu non intelligis. In opuſculis autem poſteriorum, quæ libris innumerabilibus continentur, ſed nullo modo illi ſacrtaiſſimę Canonicarum ſcriptu rarum excellentiæ coæquantur, etiam in quibuſcumque eorum inuenitur eadem veritas, longe tamen eſt impar auctoritas. Itaque in eis, ſi qua forte propterea diſſonare putantur à vero, quia non, vt dicta ſunt, intelliguntur, tamē liberum ibi habet lector auditorue iudicium, quo vel approbet quod placuerit, vel improbet quod offenderit, & ideo cūcta eiuſmodi, niſi vel certa ratione, vel ex illa Canonica auctoritate defendātur, vt demonſtretur ſiue omnino ita eſſe vel fieri potuiſſe, quod vel diſputatum ibi eſt vel narratum, ſi cui diſplicuerit, aut credere noluerit nō reprehenditur. In illa vero Canonica eminentia ſacrarum literarum, etiamſi vnus Propheta, ſeu Apoſtolus, aut Euangeliſta, aliquid in ſuis literis poſuiſſet, ipſa Canonis confirmatione declaratur, non licet dubitare, quod verum ſit. Alioquin nulla erit pagina, qua humanę imperitię regatur infirmitas, ſi librorum ſaluberrima auctoritas, aut cōtempta penitus aboletur, aut interminata confunditur.

Manifeſte affirmat Auguſtinus, Scripturam Canonicam regere humanę imperitię infirmitatem, ei ſeruire debere omnem fidelem & pium intellectum, ex illis demonſtranda & iudicanda eſſe reliqua.

Contra Fauſtum libro decimotertio cap. 5. Cum Manichæi Scripturam non reciperent, dicebant, ſe famæ de Chriſto credidiſſe. Auguſtinus reſpondet: Si famæ de Chriſto credidiſtis, videte vtrum idonea teſtis ſit: conſiderate, quo vos præcipiteris Scripturas, tanta auctoritate firmatas commendataſque reſpuitis, miracula non facietis: quę ſi faceretis, etiam ipſa in vobis caueremus, per inſtruentem nos Dominum, Matth. 24. Vſq; adeo nihil credi voluit aduerſus confirmatam Scripturarum auctoritatem, &c:

De Baptiſmo contra Donatiſtas libro ſecundo capite tertio: Obiicere nobis ſoletis Cypriani literas, Cypriani conſilium. Quis autem neſciat, ſanctam Scripturam Canonicam, tam veteris quam noui Teſtamēti certis ſuis terminis contineri: eamque omnibus poſterioribus Epiſcoporū literis ita præponi, vt de illo omnino dubitari & diſceptari non poſſit, vtrum verum, vel vtrum rectum ſit, quicquid in ea ſcriptum eſſe conſtiterit. Epiſcoporum autem literas, quæ poſt confirmatum Canonem vel ſcripta ſunt, vel ſcribuntur, & per ſermonem forte ſapientiorum cuiuſlibet in ea re peritioris, & per aliorum Epiſcoporum grauiorē auctoritatem, doctorumque prudentiam, & per concilia licere reprehendi, ſi quid in eis forte à veritate deuiatum eſt.

Ad Vincentium Donatiſtam Epiſtola quadrageſima octaua: Noli contra diuina teſtimonia colligere velle calumnias ex Epiſcoporū ſcriptis, primo, quia hoc genus literarum ab auctoritate Canonis diſtinguendum eſt. Non enim ſic leguntur, tanquam ita ex eis teſtimoniū proferatur, vt contra ſentire non liceat, ſi forte aliter ſapuerint, quam veritas poſtulat.

In Tractatu de Paſtoribus: Conſtituit montes Iſrael auctores Scripturarum diuinarū, ibi paſcite, vt ſecure paſcatis, quicquid inde audieritis,

hoc vobis bene ſapiat,quicquid extra,reſpuite, ne in nebula erretis,colligite vos ad mentem Scripturæ,ibi ſunt delicię cordis veſtri,ibi nihil venenoſum,nihil alienum,paſcua ibi vberrima tantum

Contra Fauſtum,libr.23.Quod de generatione Mariæ Fauſtus poſuit, quia Canonicum non eſt,non me aſtringit.

In Pſal.67.Teſtimoniis vtriuſq; Teſtamenti ita acquieſcendũ, vt quãdo ex his aliquid profertur & probatur,omnis contentio pacifica quiete finiatur.Item, Tunc prædicatoribus verbum veritatis datur, ſi auctoritas ab eis duorum teſtamentorum non relinquatur.

De nuptiis & concupiſcentia,libr.2.cap.33. Iſta controuerſia iudicem quærit. Iudicet ergo Chriſtus, & cui mors eius profecerit,ipſe dicat:Hic eſt inquit,ſanguis meus,&c. Iudicet cum illo & Apoſtolus, qui clamat: Proprio filio non pepercit,&c.

Contra Creſconium,libro 2.capite trigeſimo primo.Nos nullam facimus Cypriano iniuriam, cum eius quaſlibet literas à Canonica diuinatum Scripturarum auctoritate diſtinguimus. Neque enim ſine cauſa tã ſalubri vigilantia Canon Eccleſiaſticus cõſtitutus eſt,ad quem certi Prophetarum & Apoſtolorum libri pertineant, quos omnino iudicare non audeamus, & ſecundum quos de cæteris literis vel fidelium & infidelium iudicamus.

Ibidem cap.32.Ego huius Epiſtolæ auctoritate nõ teneor,quia literas Cypriani,non vt Canonicas habeo, ſed eas ex Canonicis conſidero, & quod in eis diuinarum Scripturarum auctoritati congruit, cum laude eius accipio,quod autem non congruit,cum pace eius reſpuo.

Epiſtola 19, ad Hieronymum.Ego ſolis eis Scripturarũ libris,qui iam Canonici appellantur,hunc timorem & honorem didici deferre,vt nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid erraſſe,firmiſſime credam,alios autem ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant,non ideo verum putem,quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi vel per illos auctores Canonicos,vel probabili ratione,quod à veritate non abhorreat, perſaudere potuerunt.

Epiſtola 112.ad Paulinam:Si diuinarum Scripturarum,earum ſcilicet, quæ Canonicæ in Eccleſia nominantur,perſpicua aliquid firmatur actoritate,ſine vlla dubitatione credẽdum eſt Alii vero teſtibus vel teſtimoniis,quibus aliquid credendum eſſe ſuadetur, tibi credere vel non credere liceat, quantum meriti ea ad faciendam fidem vel habere vel non habere perpenderis.

Auguſtin. Et quia aliquoties Auguſtin.meminit, reliquos ſcriptores omnes,vel ex libris Canonicis,vel certa aut probabili ratione probare debere,quod vera ſint quæ ſcribunt,quæſtio eſt,quam intelligat rationem probabilẽ? Illud vero perſpicue multis verbis explicat Epiſtola 112.ad Paulinam:Si ea,quæ nõ videmus,neque de Scripturis ſanctis didicimus,nulla omnino credidiſſemus,vnde ſciremus eſſe ciuitates,vbi nũquam fuimus, vel à Romulo conditam Romam? Vnde ſciremus, quinam parẽtes nos procreaſſent, quibus auis maioribuſque geniti eſſemus? talium quippe cũ plurima ſciamus, non tamen ea vel vllo ſenſu præſentia, vel Canonicorum eloquiorum auctoritate didicimus, ſed aliis referrẽtibus,de quorũ teſtimonio in hoc dumtaxat rerum genere, minime dubitandũ eſſe putauimus.In quibus,ſi alicubi fallimur credendo,nihil periculi eſſe iudicamus,ſi non ſit contra illam fidem, qua pietas informatur.Hæc prælocutio mea, te atq; alios qui iſta lecturi ſunt,præſtruit, qualis ſeu meorũ ſeu quorumlibet ſcriptorũ iudices eſſe debeatis, ne vel ſcire vos opinemini, quod neſcitis,vel temere credatis, quod neque corporis ſenſibus, aut animi cõtuitu in eiuſdem rei,quæ cognoſcenda eſt euidentia perce-

viſtis.

piſtis,neq; Canonicarum Scripturarũ auctoritate credendum eſſe didiciſtis,&c.hanc Auguſtini ſententiam integram propterea adſcripſi, vt certo intelligatur, quid Auguſtinus velit, cum dicit vel auctoritate Scripturæ Canonicæ, vel per alias certas aut probabiles rationes probandũ eſſe,quod Patres affirmant. Pontificii enim ex illis rationib. mox vel ſuas traditiones, vel aliquid aliud fabricarent. Sed habemus ipſius Auguſtini declarationem.

Altera huius loci quæſtio eſt Cum valde magna & eminens ſit Scripturæ Canonicæ auctoritas,vnde illam habeat & acceperit,ſeu à quibus conſtitutus ſit Canon ille,ad quem certi libri Canonici pertineant? Põtificii dicunt,ab Eccleſia Scripturam habere illam auctoritatem , quod Pighius ita interpretatur, auctoritatẽ Eccleſiæ quodammodo ſuperiorem eſſe auctoritate Scripturarum; ſiquidem Eccleſiæ auctoritas , Scripturis quibuſdam,eiſque præcipuis , quam neq; ex ſe,neq; ex auctorib. ſuis apud nos habebant,Canonicam impertita eſt auctoritatem.Alii dicunt,vſque adeo Eccleſiæ auctoritatem eſſe ſupra Scripturam,quod Euangelia ab Apoſtolis,vt à Matthia,Iacobo,Bartholomæo,Thoma,Philippo, Petro,Andrea ſcripta,Eccleſia potuit reiicere : & quod rurſus Canonicam potuit impertiri auctoritatem, illis, quæ conſcripta ſunt à Marco & Luca,qui non fuerunt Apoſtoli,ſed quos Lindanus dicit,antea fuiſſe Apoſtatas,vt qui Ioa.6.à Chriſto defecerint.Sunt qui non verentur blaſphemare ſacram Scripturam diuinitus inſpiratam:ſi auctoritate Eccleſię deſeratur,non plus per ſe valere,quem fabulas Æſopi.

Sacra Scriptura vnde habet auctoritatem.

Et ex his poſtulatis extruũt hoc axioma, quod ea,quæ Eccleſia tradit & proponit,etiam ſine vllo Scripturæ Teſtimonio eandẽ habeant auctoritatem,ſicut Scriptura Canonica,cui Eccleſia hanc auctoritatem indulſerit, Sed falſiſſimum eſt , Eccleſiam habere auctoritatem reiiciendi & improbandi vllam Scripturam, quam certo conſtet diuinitus inſpiratam eſſet.Falſum eſt & hoc,ſacrã Scripturam nec ex ſe,nec ex ſuis auctoribus habere auctoritatem Canonicam,ſed eam aliunde ex Eccleſiæ auctoritate ſcilicet mutuatam eſſe.

Illud vero manifeſte blaſphemum eſt, quod ſi præſens Eccleſia, Pontifex ſcilicet Romanus cum ſuis Prælatis Scripturam ſua auctoritate deſererent,non plus illam per ſe valituram, quam fabulas Æſopi.

Habet igitur Scriptura Canonica eminentem illam ſuam auctoritatem principaliter inde, quod diuinitus eſt inſpirata , 2.Timotheũ 3.hoc eſt, quod non hominum voluntate allata eſt,ſed quod à Spiritu ſancto impulſi homines Dei & locuti ſunt & ſcripſerunt, 2.Pet. 1.Vt autem tota hæc neceſſaria res contra omnes impoſturas eſſet certiſſima , Deus certos quoſdã homines ad ſcribendũ elegit , & illos multis miraculis & diuinis teſtimoniis ornauit , vt nullum eſſet dubium diuinitus inſpirata eſſe,ea quæ ſcribebant.

Poſtremo ſcripta illa diuinitus inſpirata, tunc cũ ſcriberentur publica teſtificatione propoſita,tradita& commendata ſunt Eccleſiæ,vt ea adhibita ſumma cura & prouidentia, incorrupta conſeruaret, & quaſi per manus traderet,& commendaret poſteritati.Et ſicut vetus Eccleſia tempore Moyſis, Ioſuæ & Prophetarum,ita etiam primitiua Eccleſia tẽpore Apoſtolorũ, certo potuit teſtificari, quæ ſcripta eſſent diuinitus inſpirata.Nouerat enim auctores,quos Deus peculiaribus teſtimoniis Eccleſiæ commendarat:nouerat etiam,quæ eſſent illa, quę ab ipſis ſcripta erant, & ex iis,quæ traditione viuæ vocis ab Apoſtolis acceperat, poterat iudicare illa, quæ ſcripta erant. eſſe illam ipſam doctrinam, quam Apoſtoli viua voce tradebant.Ita Ioan.21.Apoſtoli teſtimonium,& Eccleſiæ teſtificatio cõiungũtur:Hic eſt dicipulus ille,qui ſcripſit hæc,& ſcimus, quia

Scriptura auctoritatē habet, 1. a Spiritu S. 2. a Scriptorib. 3. a primitiua Eccleſia.

verum eſt teſtimonium eius. Ita Paulus certo ſigno notauit genuinas ſuas Epiſtolas. Habet igitur Scriptura Canonicam auctoritatē, principaliter à Spiritu ſancto, cuius impulſu & inſpiratione prodita eſt. Deinde à Scriptoribꝰ, quib. Deus ipſe certa & peculiaria veritatis teſtimonia perhibuit. Poſtea à primitiua Eccleſia habet auctoritatem, vt à teſte, cuius tempore ſcripta illa edita & approbata fuerunt.

Hęc vero teſtificatio primitiuæ Eccleſiæ, de ſcriptis diuinitus inſpiratis, poſtea perpetua ſucceſſione per manꝰ tradita eſt poſteritati, & in certis antiquitatis hiſtoriis diligenter conſeruata, ita vt ſequēs Eccleſia, cuſtos eſſet teſtificationis primitiuæ Eccleſiæ de Scriptura. Maxima igitur eſt differentia, 1. inter teſtificationem primitiuæ Eccleſiæ, quæ fuit tēpore Apoſtolorum, 2. inter teſtificationem Eccleſię, quæ proxime poſt Apoſtolorum tempora ſecuta eſt, quæque primę Eccleſię teſtificationem acceperat. 3. & inter teſtimonium præſentis Eccleſiæ de Scriptura. Quæ enim & nunc eſt, & antea fuit Eccleſia, ſi poteſt oſtendere teſtimonia eorum, qui acceperant & nouerant teſtificationem primæ Eccleſiæ de germanis ſcriptis, credimus ei, vt teſti probanti ſua dicta. Non autem habet poteſtatem ſtatuendi aut decernēdi aliquid de libris ſacris, cuius nō poſſit certa documenta ex teſtificatione primitiuę Eccleſię proferre. Hęc ſunt veriſſima, & tota diſputatio rectiſſime ex his fundamentis intelligi poteſt.

Ita ex allegationibus, quę extant in nouo Teſtamento colligi poteſt, quis fuerit Canon Scripturæ veteris Teſtamenti. In nouo Teſtamento Ioannes vidit trium Euangeliſtarum ſcripta, & probauit ea. Paulus Epiſtolas ſuas peculiari nota ſignauit, Petrus eas vidit, & Eccleſię commendauit. Ioannes ſuis ſcriptis annectit & ſuū & Eccleſię teſtimonium. Omnino enim nō quęlibet, ſed Apoſtolica auctoritas requiritur, vt in nouo Teſtamento probetur ſcriptum aliquod eſſe Canonicum, ſeu diuinitus inſpiratum. Ita Tertullianus refutaturus Euangelium à Marcione adulteratum, inquit: Conſtituimus in primis Euangelicum inſtrumētum, Apoſtolos auctores habere, quibus hoc munus promulgandi Euāgelii ab ipſo Domino ſit impoſitum. Si & Apoſtolicos, non tamen ſolos, ſed cum Apoſtolis: quoniam prædicatio Apoſtolorum ſuſpecta fieri poſſet, ſi non aſſiſtat illi auctoritas magiſtrorum, imo Chriſti, qui magiſtros Apoſtolos fecit Et mox addit: quia Euangeliū ante Lucā diſcurrit, habuit vtiq; authenticam paraturam, per quam ad Lucam vſque peruenit, cuius teſtimonio aſſiſtente, Lucas quoque poſſit admitti. Et poſtea: Dico apud Eccleſias Apoſtolicas, & iam apud vniuerſas id Euangelium Lucę, quod tuemur ab initio editionis ſuæ ſtare. Eadem auctoritas Eccleſiarum Apoſtolicarum cęteris patrocinabitur Euangeliis, quę per illas & ſecundum illas habemus.

Et Auguſtinus inquit: Eo tempore ſcripſerunt, quo non ſolum ab Eccleſia Chriſti, verum etiam ab ipſis ad huc in carne manentibus Apoſtolis probari meruerunt.

Et memorabilis eſt hiſtoria, quam Hieronymus ex Tertulliano recitat, vnde intelligi poteſt, qua vigilantia conſtitutus ſit Canon librorum Canonicorum noui Teſtamenti, Ioanni enim Deus poſt mortē reliquorum Apoſtolorum, longiorem vitam conceſſit, vt Apoſtolica vigilantia Eccleſię ad omnem poſteritatē proſpiceretur, ne adulterina ſcripta ſub Apoſtolorum nomine Eccleſiis obtruderentur. Hiſtoriam autem Hieronymus ſic refert. Cum poſt mortem Pauli libellus quidam de Periodo Pauli & Theclę ſpargeretur, & ſub nomine ac titulo Pauli circumferretur, presbyterum quendam in Aſia σπουδαστὴν Pauli conuictum apud

Ioannem Apoſtolum, quod auctor eſſet illius libri, & confeſſum, ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob id excidiſſe. Ita Hieronymus.

Quod vero Marcus & Lucas, qui non fuerunt Apoſtoli, ad ſcribēdum Euangelium diuinitus vocati ſunt, Auguſtinus hanc reddit rationem, ne putâretur, quod attinet ad prædicādum & percipiendum Euangeliū, intereſſe aliquid, vtrum illi annunciēt, qui dominum hic in carne apparentem diſcipulatu famulante ſecuti ſunt. an hi, qui ex his fideliter cōperta crediderunt, diuina prouidentia procuratum eſt per Spiritum ſanctum, vt quibuſdam etiam ex illis, qui primos Apoſtolos ſequebantur, non ſolum annunciandi, verum etiam ſcribendi Euangelium tribueretur auctoritas, &c. Et huc pertinet altera Auguſtini ſententia: Eo tempore ſcripſerunt, quo non ſolum ab Eccleſia Chriſti, verum etiam ab ipſis adhuc in carne manentibus Apoſtolis probari meruerunt.

Hoc igitur modo conſtitutus eſt Canon Scripturæ in nouo Teſtamento, & inde Scriptura Canonica habet eminentem illam auctoritatem.

Huc etiam pertinet, quod Tertullianus de pręſcriptione affirmat, ipſas authenticas Apoſtolorum literas, hoc eſt, ipſa αὐτόγραφα Apoſtolorum, ſuo adhuc tempore in Eccleſiis Apoſtolicis conſeruata extitiſſe. Euſebius etiam alicubi narrat de ſcripto quodam, quod ſub Pauli nomine ferebatur, quoſdam affirmaſſe, αὐτόγραφον extare in Tarſo Ciliciæ: ſed compertum fuit, falſam eſſe narrationem. Vides ergo, quibus documentis vſa fuit Eccleſia, quæ poſt Apoſtolorum tempora ſecuta eſt in diiudicandis genuinis libris.

Et hanc primæ Eccleſiæ, quæ Apoſtolorum tempore fuerat, teſtificationem de genuinis Apoſtolorum ſcripturis poſteritas, quæ mox ſecuta eſt, tam conſtanter & fideliter retinuit & cōſeruauit, vt cum multa poſtea quaſi ab Apoſtolis conſcripta proferrentur, reiecta & reprobata fuerint, tanquam ſuppoſititia & adulterina, primo ideo: quia non poterat oſtendi & probari ex teſtificatione primæ Eccleſiæ, quod vel ab Apoſtolis eſſent conſcripta, vel viuentib Apoſtolis comprobata, & primæ Eccleſiæ tradita & commendata: ſecundo, quia afferebant peregrinā doctrinam, non conſentaneam illi, quam Eccleſia ab Apoſtolis acceptā, in recenti tunc adhuc memoria conſeruabat. Ita Serapion apud Euſebium libro ſexto, de Euangelio quodā, quod Petri titulum præferebat, iudicat: Nos, inquit, Petrum & reliquos Apoſtolos; ſicut & Chriſtum recipimus, ſed ψευδεπίγραφα reiicimus, velut gnari eorum ſenſus & ſententiæ, ſcientes, quod talia οὐκ παρελάβομεν, hoc eſt, non accepimus tradita ab Apoſtolis, &c. His duobus κριτηρίοις adhibitis, vetus Eccleſia quædam ſcripta ſimpliciter reiecit, vt ſuppoſititia & adulterina, quędam vero, de quibus vel non certiſſima, vel non conſentientia primitiuæ Eccleſiæ extabant teſtimonia, non ſimpliciter damnauit, ſed tamen diſtinguere & ſeiungere voluit ab illis, quæ ſine vlla, dubitatione & contradictione vera & legitima erant ſcripta.

Tres ordines ſcriptorum iuxta Euſebium.

Ita Euſebius libro tertio, capite tertio & vigeſimoquinto, facit tres ordines Scriptorum. Primum eorū, quæ nec ficta, nec dubia, ſed ἀναμφιλέκτως ἐνδιαθήκα, καθολικὰ καὶ ὁμολογούμενα, hoc eſt, quæ ſine contradictione teſtamentaria, legitima catholica, & omnium Eccleſiarum confeſſione certa ſunt. Secūdum ordinem ponit eorum ſcriptorum, de quibus dubitatum fuit, an certo eſſent ab illis Apoſtolis conſcripta & edita, quorum nomen & titulum præferunt, vt quæ contradictionem, nō conſentientibus primitiuæ Eccleſiæ teſtificationibus paſſa ſunt, illa nō fue-

rũt ſimpliciter damnata, ſed vſurpata & lecta à multis Eccleſiaſticis viris, vt non inutilia. Et ſicut quę prioris generis ſunt, vocata ſunt Canonica & Catholica: ita quę ad ſecundum ordinem pertinent, vocata ſunt hagiographa, Eccleſiaſtica, & à Hieronymo, apocrypha. Ea tam accurata diſtinctio ideo ſalubri vigilantia facta eſt, vt certus eſſet Canon, & certa regula dogmatũ ſeu fidei in Eccleſia: Vt ſciant, inquit Cyprianus, à quibus ſibi fontib. verbi Dei haurienda ſint pocula. De Apocryphis ſeu Eccleſtiaſticis, quę ad ſecundum ordinem pertinent, inquit Hieronymus: Legit hęc Eccleſia ad ędificationem plebis, non ad auctoritatem Eccleſiarum dogmatum confirmandam. Item: illorum auctoritas ad roboranda illa, quę in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Cyprianus, ſiue is Ruffinus eſt, in expoſitione Symboli inquit: Quę legi quidem in Eccleſiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam,

Tertium vero ordinem ſcriptorum Euſebius facit eorum, quæ ſunt ſuppoſititia, adulterina & falſa, quæ ſimpliciter reiiciuntur & reprobantur.

Iam quęſtio eſt. I. An Eccleſia, quę primitiuam & vetuſtiſſimam illam ſecuta eſt, vel quę nunc eſt Eccleſia, poſſit ea ſcripta, quę hoc modo reiecta & reprobata ſunt, authentica facere? Et manifeſtum eſt, quod non. II. An ea, quæ ex teſtificatione primę Eccleſiæ habent certa & firma auctoritatis ſuę teſtimonia, poſſit reiicere & probare? Et non arbitror quemquam hoc dicturum. Tertia igitur quæſtio eſt: An ea ſcripta, de quibus in antiquiſſima Eccleſia, porpter quorundam contradictionem dubitatum fuit, ideo quod teſtificationes primitiuę Eccleſię de his non conſentirẽt an, inquam, præſens Eccleſia poſſit illa ſcripta facere Canonica, Catholica, & paria illis, quę primi ordinis ſunt? Pontificii non tantum diſputãt, ſe hoc poſſe, ſed de facto illam auctoritatem vſurpant: in vniuerſum tollentes primitiuæ & antiquiſſimæ Eccleſiæ neceſſariã diſtinctionẽ, inter libros Canonicos & Apocryphos, ſeu Eccleſiaſticos. Sed manifeſtiſſimũ eſt ex iis, quæ diximus: Eccleſiam nullo modo habere illam auctoritatem, eadem enim ratione poſſet etiam vel Canonicos libros reiicere, vel adulterinos canoniſare. Tota enim hæc res (ſicut diximus) pendet ex certis teſtificationibus eius Eccleſiæ, quæ tempore Apoſtolorum fuit: quas acceptas proxime ſequẽs Eccleſia, certis & fide dignis hiſtoriis cõſeruauit. Vbi igitur non poſſunt proferri certiſſima documenta primitiuæ & antiquiſſimæ Eccleſiæ, ex teſtificationibus veterum, qui non longe poſt Apoſtolorum tempora vixerunt libros illos, de quibus controuertitur, fuiſſe ſine cõtradictione & dubitatione, pro legitimis & certis acceptos & commendatos Eccleſiæ, non valent vlla humana decreta. Quam inſolẽs enim eſt audacia ita ſtatuere, licet primitiua & ſequẽs antiquiſſima Eccleſia, de libris illis, propter multorum Eccleſiaſticorum cõtradictionem dubitarit, ideo quod non ſatis certa & firma auctoritatis ipſorũ teſtimonia extarent, hoc tamen non obſtante decernimus debere illos pro omnino certis pari auctoritate, cum illis, qui legitimi ſemper iudicati ſunt, recipi. Sed quibus documentis hoc veſtrum decretum probatis? Reſpondet Pighius: Eccleſia habet illam poteſtatem, quod poteſt ſcriptis quibuſdam impertiri Canonicam auctoritatem, quam nec ex ſe, nec ſuis auctoribus habent. Quin igitur impertiantur illam auctoritatem, vel fabulis Æſopi, vel veris narrationibus Luciani, Non quod libros illos, de quibus cõtrouerſia eſt, velim fabulis Æſopi comparari (tribuo enim illis cum Cypriano & Hieronymo honorificum locum, quem in veteri Eccleſia ſemper habuerunt) ſed ἐπαγωγῇ εἰς ἀδύνατον ſicut Dialectici loquũtur, volui oſtendere in diſputatione de libris Scripturę,

Eccleſiam nõ habere illam poteſtatem, quod poſſit ex falſis ſcriptis facere vera, ex veris falſa, ex dubiis & incertis facere certa, canonica & legitima, ſine vllis certis & firmis documentis, quæ ad hanc rem requiri, ſuprà diximus.

Auguſtin.

Et plane eodem modo Auguſtinus, quando diſputat de conſtitutione Canonis librorum Scripturæ, non tribuit Eccleſiæ merũ & mixtum imperium iuxta Scripturam, ſed teſtificationis meminit, & qualẽ teſtificationem intelligat, conſideretur. Contra Fauſtum libr. 28. cap. 2. Cum cœpero Matthæi Euangelium recitare, continuo dices, illam narrationem non eſſe Matthæi: Tu mihi quid contra lecturus es? Aliquem forte librũ Manichæi. Sicut ergo ego credo, illum librum eſſe Manichæi, quoniam ex ipſo tempore, quo Manichæus viuebat in carne, per diſcipulos eius, certa ſucceſſione præpoſitorum veſtrorum, ad veſtra vſque tempora cuſtoditus atque perductus eſt: ſic & iſtum librum crede eſſe Matthæi, quẽ ex illo tẽpore, quo Mattheus ipſe in carne vixit, nõ interrupta ſerie tẽporum, Eccleſia certa connexionis ſucceſſione vſque ad tempora iſta perduxit. Ibidem, libro. 33. capit. 6. Etiam in literis ſecularibus, ſub clarorũ auctorũ nominib. poſtea multa prolata ſunt, & ideo repudiata, quia vel his, quæ ipſorum eſſe conſtaret, minime congruerent, vel eo tempore, quo illi ſcripſerunt, nequaquam innoteſcere, & per ipſos, vel familiariſſimos eorum in poſteros prodi commendarique meruerunt. Platonis, Ariſtotelis, Ciceronis, aliorumque eiuſmodi auctorum libros, vnde nouerunt homines, quod ipſorum ſunt, niſi temporum ſibimet ſuccedentium conteſtatione continua. Quæ Patres conſcripſerunt, vnde conſtat, quid cuiuſque ſit? niſi quia his tẽporibus, quibus ea quis ſcripſit, quibus potuit inſinuauit & edidit, & inde in alios, atq; alios, continuata notitia, latiuſque formata ad poſteros, etiam vſque ad noſtra tempora peruenerunt. Ecce iſtas literas, quas habemus in manibus, ſi poſt aliquantum tẽpus vitæ huius noſtræ, vel illas quiſq; Fauſti eſſe, vel has neget meas vnde conuincitur? niſi quia illi, qui nunc iſta nouerũt notitiã ſuam ad longe etiam poſt futuros cõtinuatis poſterum ſucceſſionibus traiiciũt. Quę cum ita ſint, quis dicat hoc mereri non potuiſſe Apoſtolorum Eccleſiã tam fidam, tam numeroſam fratrum cõcordiam, vt eorum ſcripta fideliter ad poſteros traiicerent? Libro. 11. capite. 2. Quam libri à te prolati originem, quam vetuſtatem, quam ſeriem ſucceſſionis teſtem citabis? Et vides in hac re quid Eccleſię Catholicę valeat autoritas, quę ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum, vſq; ad hodiernum diem ſuccedentiũ ſibimet Epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur. Libro. 32. capit. 21. Hic iam ſi quæratis à nobis, vnde ſciamus Apoſtolorum eſſe illas literas: breuiter vobis reſpondemus, inde nos ſcire, vnde & vos ſcitis illas literas eſſe Manichæi. De ciuitate Dei, libr. 15. cap. 23. Omittamus earum Scripturarum fabulas, quę apocryphę nuncupãtur, eo quod earũ occulta origio non claruit Patribus, à quibus vſq; ad nos auctoritas verarum Scripturarũ certiſſima & notiſſima ſucceſſione peruenit. In his autẽ apocryphis, etſi inuenitur aliquã veritas, tamen propter multa falſa nulla eſt canonica auctoritas. Scripſiſſe quidẽ nonnulla diuina Enoch negare nõ poſſumus, cum hoc in Epiſtola canonica Iudas Apoſtolus dicat: ſed non fruſtra non ſunt in eo canone Scripturarum, quę ſeruabatur in templo Hebræi populi, ſuccedentium diligentia Sacerdotum. Cur autem hoc? niſi quia ob antiquitatem ſuſpectę fidei iudicata ſunt, nec vtrum hęc eſſent, quę ille ſcripſiſſet, poterat inueniri: nõ talibus proferẽtib. qui ea per ſeriẽ ſucceſſionis reperirentur rite ſeruaſſe, vnde illa, quę ſub eius nomine proferuntur, recte à prudentib. iudicãtur nõ ipſius eſſe credenda: ſicut multa ſub nominibus & aliorum Prophetarum, & recen-

tiora ſub nominibus Apoſtolorum ab hæreticis proferuntur: quæ omnia ſub nomine apocryphorum, ab auctoritate Canonica, diligenti examinatione remota ſunt.

De conſenſu Euangeliſt. lib. 1. Cæteri ſcriptores, vel non tales extiterunt ſuis temporibus, vt eis fidem haberet Eccleſia, atque in auctoritatem Canonicam ſanctorum librorum, ſcripta eorum reciperet: vel quia ſcriptis ſuis quædam fallaciter indiderint, quæ Catholica & Apoſtolica regula fidei, & ſana doctrina condemnat.

Idem contra Fauſtum: Legunt Scripturas Apocryphas Manichæi, neſcio à quibus ſutoribus fabularum, ſub nomine Apoſtolorum ſcriptas: quæ ſuorum ſcriptorum temporibus in auctoritatem ſanctæ Eccleſiæ recipi mererentur, ſi ſancti & docti homines qui tunc in hac vita erãt, & examinare talia poterant, eos vera locutos eſſe cognoſcerent.

Manifeſtum eſt, Auguſtinum non tribuere Eccleſiæ illam poteſtatem, quod poſſit ſcriptis quibuſdam tribuere Canonicam auctoritatẽ: quam nec ex ſeipſis, nec ex ſuis auctoribus habuerũt, & quam illis cum ſcriberentur temporibus, nõ habuerint, ſicut Pontificii contẽdunt. Sed alia eſt ratio auctoritatis Spiritus ſancti: cuius impulſu & inſpiratione Prophetæ, Apoſtoli & Apoſtolorum diſcipuli libros ſacros conſcripſerant, qui miraculis doctrinam illam conſcriptam confirmarunt: & alia eſt ratio teſtificationis Eccleſiæ, quod ſcripta illa ſint à Prophetis & Apoſtolis vel conſcripta vel comprobata, & Eccleſiæ commendata. Et in hac teſtificatione alia etiã eſt ratio illius Eccleſiæ, quæ fuit illis temporibus, cum libri illi primũ ſcriberẽtur, & eius Eccleſię, quę poſtea ſecuta eſt. Illa enim tantum conſeruat, & ad poſteros tranſmittit teſtificationem primæ Eccleſiæ, non autem vel debet, vel poteſt aliquid de libris illis ſtatuere, cuius non habeat certa documenta ex teſtificatione primæ Eccleſiæ.

Gerſon.

Ita Gerſon de vita ſpirituali, lectione ſecunda, corollario ſeptimo, diſputat, maiorem hac in re fuiſſe auctoritatem primitiuæ Eccleſiæ, quam nunc ſit. Et addit: Non eſt in poteſtate Papæ aut Concilii, aut Eccleſiæ, immutare traditiones datas ab Euangeliſtis & ab Apoſtolis, ſicut quidam delirant, nec habent parem auctoritatis firmitatem, vt faciant aliquid eſſe pure de fide. Subiungit & hoc: Et hic aperitur modus intelligendi illud Auguſtini: Euangelio non crederem, niſi me auctoritas Eccleſiæ compuliſſet. Ibidem enim Eccleſiam ſumit pro primitiua congregatione fidelium eorum, qui Chriſtum viderunt, audierunt, & ſui teſtes extiterunt. Hæc Gerſon.

Tertia quæſtio eſt: Qui libri ſint in Canone, & qui nõ ſint in Canone? Sicut Hieronymus loquitur. Non autem de ſuppoſititiis, adulterinis, & falſis ſcriptis nunc loquimur, quorum Catalogus extat apud Euſebiũ, & diſtinct. 15. cap. Sancta Romana. Sed de illis libris queſtio eſt, qui ſimul extant in vulgata Bibliorum editione, quique in Eccleſiis à fidelib. legũtur. De illis quæritur veteris Eccleſiæ teſtificatio, an omnes ſint eiuſdem certitudinis & paris autoritatis. Eſt autẽ certiſſimum & manifeſtiſſimũ, veteris Eccleſiæ hanc eſſe teſtificationem, quod ex illis libris quidã ſint in Canone, quidam non ſint in Canone, ſed ſint Apocryphi: ſicut Hieronymus ſolet loqui: (quod idem eſt) quædã ex illis ſcriptis eſſe legitima, & quæ ſine cõtradictione certa & cõſentientia ſuę auctoritatis teſtimonia habeant, ab vniuerſa prima & veteri Eccleſia. De quibuſdam vero dubitatũ fuiſſe propterea, quod propter quorundam contradictionem non habuerint ſatis certa, firma, & conſentientia primæ & veteris Eccleſiæ teſtimonia de ſua auctoritate.

Apocrypha ſcripta veteris Teſtam.

Et ex ſcriptis veteris Teſtamẽti, inter Apocrypha, quæ non ſunt in Canone, numerãtur Liber Sapiẽtiæ, Syrach, Iudith, Tobias, tertius & quar-

tus

tus Eſdræ, Baruch, Epiſtola Ieremiæ, libri Macchabæorum, particulæ in Eſther & Daniele.

Et ratio, quare libri illi ab auctoritate Canonica ſeparati ſunt, non eſt obſcura. Quidam enim ex illis, poſt tempora Prophetarum, tunc ſcripti ſunt, cum populus Iſrael nō amplius habebat Prophetas, quales veteres fuerant: & ſcripti ſunt ab illis, qui non habebant diuina teſtimonia, ſicut Prophetæ, de doctrinę ſuæ certitudine & auctoritate. Quidam vero ex illis libris, præferunt quidem nomina Prophetarum, ſed non habuerunt certas teſtificationes, quod ab illis, quibus tribuuntur, eſſent cōſcripti. Hæc ratio manifeſta eſt, quare remoti ſint à canone ſcripturæ. Iſtos ergo libros qui nunc vult facere canonicos, illum neceſſe eſt, probare poſſe, quod certo, abſque omni dubitatione ſint a Prophetis conſcripti: quod probare impoſſibile eſt. Vel neceſſe eſt ſtatuere, ad Scripturam diuinitus inſpiratam nihil referre, ſiue habeat diuinæ certitudinis, auctoritatis & veritatis teſtimonia: ſiue humana tantum habeat teſtimonia. Conſideret igitur Lector, quo tandem euaſura ſit dictatoria librorum illorum Canoniſatio.

Ex libris noui Teſtamenti, qui in prima & veteri Eccleſia non habuerunt ſatis certa, firma & conſentientia certitudinis & auctoritatis ſuæ teſtimonia, hi recenſentur.

Scripta Apocrypha noui Teſtamenti.

Euſebius lib.3.cap.25. Scripta quæ non habentur pro indubitatis, ſed quibus contradicitur, licet multis ſint cognita, hæc ſunt: Epiſtola Iacobi, Iudæ, poſterior Petri, & altera cum tertia Ioannis: Apocalypſin Ioannis quidam reprobant, quidam certis & indubitatis ſcripturis adiudicant.

Hieronymus in Catalogo ſcript. Epiſtola Iacobi, ab alio quodam ſub eius nomine edita aſſeritur.

Euſebius lib.2.cap.23. Iſtius Iacobi qui Iuſtus & Oblias vocabatur, dicitur eſſe Epiſtola, quæ prima ſcribitur inter Catholicas. Sciendū autem eſt, (ὡς νοθεύεται) hoc eſt, quod non pro genuina & legitima, ſed pro notha & adulterina iudicetur. Non multi igitur veterum (τῶν πάλαι) iſtius meminerunt, ſicut & quæ Iudę: quia de libro Enoch qui apocryphus eſt, teſtimonium aſſumit, à pleriſque reiicitur.

Euſebius lib.3.cap.3. Eam, quę circumfertur altera Petri Epiſtola, non eſſe legitimam accepimus.

Hieronymus in Catalogo ſcripto: Secunda à pleriſque Petri eſſe negatur propter ſtyli cum priori diſſonantiam.

Euſebius libro 3. cap.25. Reliquis duabus epiſtolis Ioannis contradicitur. Et rationem addit, capite 25. Quia, inquit, dubitatum fuit, vtrum eſſent Ioannis Euangeliſtę, an vero alterius cuiuſpiam, eiuſdem cum illo nominis.

Euſebius lib.3.cap.3. Non eſt ignorandum, quod quidam in Romana Eccleſia, epiſtolam ad Hebręos reprobarunt, aſſerentes contradici, quaſi non ſit Pauli.

Lib.6.cap.25. Origenes ponens catalogum Canonicorum ſcriptorum veteris Teſtamenti, dicit libros Macchabęorum ἔξω τούτων eſſe. Ibidem Petrus vnam Epiſtolam, de qua certo conſtat, poſt ſe reliquit. Eſto autem reliquerit & alteram: de illa namq; controuertitur? Item, alteram & tertiam Ioannis, non omnino germanas eſſe dicunt. Ibidem: De Epiſtola ad Hebræos, character dictionis non habet τὸ ἰδιωτικὸν ἐν λόγῳ ſicut Paulus confitetur ſe idiotam eſſe ſermone. Quiſquis autem poteſt diſcernere inter phraſes, fatebitur Epiſtolam ad Hebræos ἐν συνθέσει τῆς λέξεως ἑλληνικωτέραν. Ruſus quod ſenſus huius Epiſtolę nequaquā infe-

riores ſint illis literis, quę ſine contradictione Apoſtolicę ſunt, fatebitur, quiſquis diligenter legerit Apoſtolica. Et tandem cõcludit: Si qua igitur Eccleſia, Epiſtolam illam tãquam Pauli recipit, δοκιμείτω καὶ ἐπὶ τούτῳ. Non enim fruſtra priſci viri, Pauli eſſe tradiderunt. Quis vero illam ſcripſerit, τὸ μὲν ἀληθὲς Deus nouit. Ad nos vero hiſtoria peruenit, vel à Clemente, vel à Luca eſſe ſcriptam: vt ſenſus ſint Pauli, phraſis vero & compoſitio ſit ἀπομνημονεύσαντός τινος Apoſtolica & quaſi σχολιογραφήσαντος, quæ dicta erant à præceptore. Hieronymus in octauo capite Eſaiæ: Licet Latina Eccleſia Epiſtolam ad Hebręos inter Canonicas ſcriptas non recipiat.

Euſebius lib. tertio, capite vigeſimoquarto, De Apocalypſi etiamnum apud multos diſpar eſt opinio, probantibus illam aliis, aliis vero reprobantibus.

Libro 3. capite 39. Veriſimile eſt, alterum Ioannem, qui inter ſeniores numeratur, niſi quis primum, qui inter Apoſtolos numeratur, Apocalypſin illam vidiſſe, quæ ſub nomine Ioannis circumfertur, libro quinto, capite octauo, Irenæus tribuit illam Ioanni Apoſtolo. Ita & lib. 6. cap. 25. Origenes.

Cur de quibuſdã ſcriptis noui Teſtamenti veteres dubitarint.

Hæc veterum teſtimonia ideo annotaui, vt non tantum notus ſit Catalogus ſcriptorum noui Teſtamẽti, quę non habent ſatis certa, firma & conſentientia auctoritatis ſuæ teſtimonia: ſed vt præcipue notari poſſint rationes, quare de illis dubitatum fuerit. 1. Quia apud veteres nõ inuenta fuerunt ſatis certa, firma & conſentientia teſtimonia dę teſtificatione primæ Apoſtolicæ Eccleſiæ, quod libri illi eſſent ab Apoſtolis comprobati, & Eccleſiæ commendati. 2. Quia non certo ex teſtificatione primæ & veteris Eccleſiæ conſtitit, an ab illis, ſub quorum nomine editi ſunt, libri illi conſcripti eſſent: ſed iudicati fuerunt ab aliis ſub nomine Apoſtolorum editi. 3. Cum quidam ex vetuſtiſſimis, aliquos ex illis libris tribuerent Apoſtolis, quidam vero contradicerent: res illa, ſicut non erat indubitato certa, reiecta fuit in dubio. Pendet enim tota hęc diſputatio à certis, firmis & conſentientibus primæ & veteris Eccleſiæ teſtificationibus: quæ vbi deſunt, ſequens Eccleſia ſicut non poteſt ex falſis facere vera, ita nec ex dubiis poteſt certa facere, ſine manifeſtis & firmis documentis. Contra hęc tam manifeſta antiquitatis teſtimonia Tridentinum Conciliũ ſeſſione quarta, ita decernit: Si quis libros integros cum omnib. ſuis partibus, prout in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, anathema ſit. Sed vnde hoc ſuum decretũ, contra antiquitatis teſtimonia probãt & cõfirmant? Num proferunt certa & manifeſta quædam documenta, ex teſtificationibus primæ Apoſtolicę & veteris Eccleſiæ, quod libri illi controuerſi, eandem certitudinem, & parem auctoritatem cum reliquis, de quibus nũquam dubitatum fuit, habeant? Nihil minus: neq; enim poſſunt hoc facere. Sed rapiunt ſibi hanc poteſtatem, quod Papa cum ſuis Prælatis, poſſit & illis, & forſan aliis etiam libris impertiri Canonicam auctoritatẽ, quam nec ex ſe, nec ex ſuis auctoribus merentur, & quam tempore Apoſtolorum & primitiuæ Eccleſiæ nõ habuerunt: ſicut Pighius contendit. Quin igitur aperte dicũt, quod res eſt? Licet probari non poſſit, libros illos vel à Prophetis, vel ab Apoſtolis ſiue ſcriptos, ſiue comprobatos, & à prima veterique Eccleſia certo & conſtanter receptos: imo licet contrarium manifeſtiſſimis antiquitatis teſtimoniis meridiana luce clarius probetur: hoc tamẽ non obſtante, ſtatuimus & decernimus, certo hoc credendum eſſe, licet nulla à nobis huius rei idonea proferãtur documenta, quia (ſi dis placet) pleni-

tudo huiuſmodi Antichriſtianæ poteſtatis, ſepulta eſt in ſcrinio pectoris Pontificii.

Dicunt anathema omnibus, qui libros Apocryphos non recipiunt eadem certitudine & auctoritate, ſicut Canonicos. Anathema igitur erit Euſebius, Hieronymus, Origenes, Melito, & tota prima Apoſtolica ea vetus Eccleſia: ex cuius teſtificatione illa, quæ ſupra de libris iſtis recitauimus, accepta ſunt.

Scio, quod Nicephorus, ſcriptor non admodum vetus, lib 3. vbi ex Euſebio recitat primitiuæ & veteris Eccleſiæ ſententiam de libris iſtis apocryphis, addit, Eccleſiam iamdudum illos pro legitimis & teſtamentariis recepiſſe. Sed quas affert rationes, quæ documēta, quare à teſtificationibus primitiuę Eccleſiæ diſcedendum ſit? Nihil certe. Hilarius in prologo Pſalmorum, de re graui profecto nō ſatis grauiter agit. Ludit enim, quia 22. ſunt libri Canonici veteris Teſtamēti, iuxta numerum literarum Hebraicarum: ideo quia Græcorum & Latinorum, 24. ſunt literę, addendos eſſe Canoni duos libros, Iudith, ſcilicet & Tobiam, vt numerus reſpondeat literis. Sed in re tam graui & ſeria, non tam friuole ludendum eſt.

Tota igitur diſputatio in hac quæſtione conſiſtit: An certum & indubitatum ſit, libros illos de quibus hæc controuerſia eſt, eſſe Scripturam diuinitus inſpiratam à Prophetis & Apoſtolis, qui diuinitus auctoritatem illam habuerunt vel editam, vel approbatam?

Tota antiquitas reſpondet, non eſſe certum, ſed propter multorum contradictiones fuiſſe dubitatum. Tridentinum vero ſupercilium anathema minatur, niſi quis illos ſuſceperit pari, imo eadem certitudine & auctoritate, ſicut reliquos libros, de quibus nunquam dubitatum fuit. Quid igitur mirum eſt, quod paraſiti quidam Pontificii diſputarunt, Papam poſſe nouos fidei articulos condere: cum hoc loco nouam Scripturam Canonicam fabricare non vereatur? vt nullum amplius ſit dubium, quis ſit ille, qui in templo Dei ſedens, ſuper omne, quod Deus dicitur, extollitur, 2. Theſſ. 2.

Vſus huius diſputationis.

Nunquid igitur ſimpliciter abiiciendi & damnandi ſunt libri illi? Nequaquam hoc quærimus. Quem igitur vſum habet hæc diſputatio? Reſpondeo. Vt regula fidei, ſiue ſanæ in Eccleſia doctrinæ certa ſit. Ex ſolis enim libris Canonicis, auctoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam veteres cenſuerunt, ſicut teſtimonia ſupra allegata ſunt. Solius Canonicæ Scripturæ auctoritas, idonea iudicata fuit ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt: reliquos vero libros, quos Cyprianus Eccleſiaſticos, Hieronymus apocryphos nominat, legi quidem voluerunt in Eccleſiis, ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Eccleſiarum dogmatum confirmandam. Non enim voluerunt illos proferri, ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. Et illorum auctoritas, ad roboranda ea, quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicata fuit. Nullum igitur dogma ex iſtis libris extrui debet, quod non habet certa & manifeſta fundamenta & teſtimonia in aliis Canocis libris. Nihil quod controuerſum eſt, ex iſtis libris probari poteſt, ſi non extent aliæ probationes & confirmationes in libris Canonicis. Sed quæ in illis libris dicuntur, exponenda & intelligenda ſunt, iuxta analogiam eorum, quæ manifeſte traduntur in libris Canonicis. Hanc eſſe vetuſtatis ſententiam, nullum eſt dubium. Sed Concilium Tridentinum propter illam ipſam cauſam, neceſſariam & veriſſimam, hanc veteris Eccleſiæ diſtinctionem infringit, ſubuertit & tollit: quia (ſicut Andradius meus inquit) non volunt ſe in has coniicere anguſtias, vt omnibus aliis præſidiis deſtituti, à ſola Canonica Scriptura fidem

mutuentur. Inquit enim Synodus Tridentina, ſe ideo ex libris apocryphis facere Canonicos: vt oſtendat, quib. potiſſimum teſtimoniis & præſidiis, in confirmandis dogmatibus, & inſtaurandis moribus ſit vſura.

Quid igitur antiquitatis ſuffragia prætēdunt, qui primæ & veteris Eccleſię ſententiam de Canone fidei & dogmatū ab ipſis fundamētis ſubuertunt? Et diligenter conſideret Lector, quid incommodi in Eccleſiam inuexerit, neglecta & ſublata antiquiſſima illa diſtinctio, inter libros Canonicos, apocryphos, & adulterinos ſeu falſos. Primū enim ad auctoritatem librorum Canonicorum, paulatim adiungi cœperunt reliqui, qui apocryphi vocātur Hieronymo. Poſtea ex adulterinis & reprobatis ſcriptis, multa tanquam ex traditionibus citari cœperunt: ſicut oſtendemus in loco de traditionibus. Tertio circa Gregorii tempora cœpit dici, Cōcilia amplectenda & veneranda eſſe ſicut Euangelia. Quarto gloſſa in capite Nol. diſtinct. 15. inquit: Auguſtinus loquitur ſecundū illa tempora cum ad huc ſcripta Patrum non erant Authentica: ſed hodie omnia iubentur teneri vſque ad vltimum iota. Quinto, acceſſit & hæc impudētia, quod Auguſtini ſentētiam de doctrina Chriſtiana libro ſecundo, capite octauo, turpiſſime falſare nō ſunt veriti. Ita enim legunt & interpretantur, diſtinct. 19. capit. In Canonicis: Inter Scripturas Canonicas præponēdas eſſe illas, quas Apoſtolica ſedes (hoc eſt, Romana) habere, & ab ea alii accipere meruerunt Epiſtolas. Ibi decretales Romanorum Pōtificum non tantum æquantur, ſed præponuntur Scripturæ Canonicæ: idque manifeſtiſſimo crimine falſi. Auguſtinus enim hoc non dicit. Sed quid miramur, cū arrogent ſibi illam licentiam, quod poſſint canoniſare libros, qui tempore Apoſtolorum & primitiuæ Eccleſiæ tales habiti non fuerunt? Poſtremo, Quia hæc de Conciliis, Patribus, & Decretis Pōtificum nimis craſſa, noſtro quidem ſeculo videri poſſint, ſi æquentur Euangelio: aliud iam artificium inuentum eſt, vt quicquid credit, & obſeruat Eccleſia Pontificis, quod nullo Scripturę teſtimonio probari poteſt, dicatur & credatur eſſe traditio Apoſtolica. Et hi ſunt Pontificiorum loci vere ἄπιχροι, ex quibus nullo negotio, quiduis probare poſſunt.

Obiectiones Pontificiorum ex Hieronymo & Auguſtino.

Hæc recenſui, vt intelligatur, quid Pontificii quærant ſua illa cōfuſione: & quam omnino neceſſarium ſit, pro veteri illa librorum Scripturæ diſtinctione dimicare. Duas autem habent obiectiones, quas ſpecie aliqua, huic quam defendimus ſentētiæ, oponere poſſunt. Vna eſt ex Hieronymo, qui dicit illos libros procedente tempore auctoritatē obtinuiſſe, & inter Sanctas Scripturas computatos: Altera eſt ex Auguſtino, qui libros illos vocat Canonicos. Sed de Auguſtino prius dicemus. Ille enim de doctrina Chriſtiana, libro ſecundo, ca. 8. recitans, quibus libris Canō Scripturæ cōtineatur, annumerat etiam illos libros, quos hactenus diximus eſſe extra Canonem, ſeu Apocryphos. Et illam Auguſtini ſententiā ſequitur Concilium Carthaginenſe tertium, &c. Hæc propter Auguſtini auctoritatem, ſpecie aliqua contra ea, quæ hactenus diximus, prætendi poſſunt. Sed non eſt difficilis reſponſio. Primum enim quærere poſſem. Cum tota antiquitas aliter ſentiat, vtrum recipienda & imitanda potius ſit totius antiquitatis, quam vnius Auguſtini ſentētia, cum non ſit ignotum, quam libertatem lectori Auguſtinus in ſuis ſcriptis concedat? Salua igitur Auguſtini honorificētia, & bona ipſius pace fieret, ſi nollemus ipſius vnius ſentētiam præferre & plurium & antiquiorum conſtanti iudicio. Sed non vtamur nunc hac reſponſione. Video enim Auguſtinum, licet aliis vocabulis vtatur, de re ipſa tamen idē & ſentire & loqui, ſicut ex teſtimoniis antiquitatis hactenus oſtēdimus. Nam apocrypha ſcripta Auguſtinus non intelligit, vt Hieronymus de Iudith, Tobia, &c. ſed ſimpliciter apocrypha vocat adulterina, falſa & reprobata ſcripta, vt de Ciuit.

Dei,

Dei, libro decimoquinto, capite vigeſimotertio, vocat fabulas ſcripturarum, quæ apocryphæ nominantur, quarum propter multa falſa nulla eſt Canonica autoritas. Et contra Fauſtum dicit, apocrypha à ſutoribus fabularum ſub Apoſtolorum nomine ſcripta. Auguſtinus igitur non tres cum Euſebio & Hieronymo, ſed duos tantum ordines ſcriptorum vocabulis apocryphorum & Canonicorum diſtinguit. 1. vocat apocrypha, hoc eſt, fabuloſa, adulterina & falſa. 2. ea, quę in Eccleſiis legebantur, vno vocabulo vocat Canonica. Quæro autē, num Auguſtinus affirmet illorum librorum omnium, quos vno vocabulo Canonicos nominat, eādem eſſe certitudinem, & parem autoritatem? hic enim eſt ſtatus diſputationis. Et inuenio, Auguſtinum expreſſis verbis tradere & exponere hanc diſtinctionem: quoſdam ſcilicet ex illis libris ab omnibus accipi Eccleſiis Catholicis, quoſdam vero non ab omnib. accipi, ſed à quibuſdam tantum. Et addit, illas Scripturas, quæ ab omnibus Eccleſiis accipiuntur, præponendas eſſe eis, quas quædam non accipiūt. Et in his rurſus, quæ à pluribus & grauioribus accipiuntur, præponendas eſſe iis, quæ pauciores, minoriſque autoritatis Eccleſiæ tenent. Sicut igitur tota antiquitas, ita etiam Auguſtinus diſtinguit libros Biblicos: & quoad autoritatem & certitudinem, dicit alias aliis præponēdas, hoc eſt, non parem eſſe omnium auctoritatem & certitudinem, eo quod quædam ab omnib. Eccleſiis accipiantur, quędam non ab omnibus. Et illud eſt, quod cum tota antiquitate nos etiam dicimus. Ita libros Machabæorum Auguſtinus alibi vocat Canonicos. Non autem de appellatione potiſſimū diſputatio eſt, ſed de re ipſa: an ſcilicet Auguſtinus libris Machabæorum parem, imo eandem tribuat autoritatem, quam habent reliqui libri, qui proprie ſunt Canonici. Lego autem, quod Auguſtinus cōtra Gaudentii Epiſtolam, libro ſecundo, cap. 23. Raciæ exemplum, inferentis ſibi mortem, licet varie torqueat, non tamen vel audet, vel poteſt defendere, & probare. Et tandem inquit: Hanc quidem Scripturam, quæ appellatur Machabæorum, non habent Iudæi, ſicut legem, & Prophetas, & Pſalmos, quibus Dominus teſtimonium perhibet, tanquam teſtibus ſuis, Luc. 24. Sed recepta eſt ab Eccleſia non inutiliter, ſi ſobrie legatur vel audiatur.

Hoc certe modo Auguſtinus de libris vere Canonicis non loquitur. Extat præterea alius locus apud Auguſtinum, vnde adhuc manifeſtius colligitur, tempore Auguſtini iſtorum librorum, de quibus controuerſia eſt, non fuiſſe parem auctoritatem, ſicut aliorum vere Canonicorum. Nam de prædeſtinatione Sanctorum, lib 1. cap. 14. D. Auguſtinus dicit, ſe vſum teſtimonio ex libro Sapientiæ: Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius. Et addit: Quod teſtimonium à me poſitū fratres iſtos ita reſpuiſſe dixiſtis, tanquam non de libro Canonico adhibitum. Quid vero Auguſtinus? Non defendit librum iſtum vere eſſe Canonicum, ſed inquit, quaſi excepta huius libri atteſtatione, res ipſa nō clara ſit, quam volumus hinc doceri: & adhibita ſententia ex Ezechiele dicit: Hæc eſt tota cauſa, cur dictum ſit, à quocunq; ſit dictum: Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius. Item: Quilibet hoc dixerit, quis homo ſanæ fidei reſiſtendum putabit? Manifeſtum ergo eſt, Auguſtinum de diſtinctione librorum ſacrorū idem ſentire, quod Hieronymus inquit: Legit hęc Eccleſia ad ædificationem plebis, nō ad autoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam. Manifeſtum ergo eſt, Auguſtinum probare, retinere & ſeruare veterum illam diſtinctionem, de qua ſupra diximus, quod ſcilicet non eadem aut par ſit certitudo & auctoritas omnium librorum Scripturæ, quæ in vulgata Latina editione continentur. Et iam quiuis Lector intelligit, Pontificios falſo & nequicquam Auguſtini auctoritatem obtendere ſuæ opinioni, qua omnęs libros æquant & pares

faciunt, quoad certitudinem & autoritatem. Sed inquis: Quare Auguſtinus illos libros annumerat ceteris, & vocat Canonicos? Reſpondeo: Auguſtinus hoc tantum agit, apocryphos illos libros, quos Hieronymus ita vocat, licet non ſint eiuſdem certitudinis & autoritatis, ſicut reliqui indubitati Scripturæ libri: non tamen ſimpliciter eſſe abiectos & damnatos, ſicut reliqua adulterina & falſa ſcripta, ſed receptos eſſe in numerũ ſacræ ſcripturæ: ea tamen lege & conditione, ſicut ſupra ex Hieronymo & Cypriano dictum eſt. Illud vero & nos libenter concedimus & docemus.

Altera obiectio eſt ex Hieronymo, qui inquit: Epiſtola Iacobi paulatim procedente tempore, auctoritatem obtinuit. Et de Epiſtola Iudæ inquit: autoritatem vetuſtate iam & vſu meruit, & inter ſanctas ſcripturas computatur. Dicit etiam, Synodum Nicenam librum Iudith in numero ſanctarum ſcripturarum computaſſe. Sed quia de Hieronymi ſententia abſque omni ambiguitate conſtat, facilis eſt reſponſio. Eſt enim Hieronymo diſcrimen inter hæc duo: Computari inter Scripturas, & recipi inter ſcripturas Canonicas. De Iudith enim dicit in prefatione, quod computetur in numero ſanctarum ſcripturarum. Sed in præfatione librorum Salomonis inquit: Iudith, Tobiæ & Macchabæorum libros legit quidem Eccleſia, ſed eos inter Canonicas ſcripturas non recipit. Et ipſe Hieronymus quomodo hæc intelligi velit, diſerte explicat, cum inquit: Legit hæc Eccleſia ad ædificationem plebis, non ad autoritatem dogmatum Eccleſiaſticorum confirmandam. Item, illorum auctoritas ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Manet igitur & iuxta Auguſtinum & Hieronymum ſententia antiquitatis fixa & firma.

Ita etiam Euſebius lib. 2. c. 23. de Epiſtola Iacobi & Iudæ inquit: Attamen ſcimus & iſtas cum reliquis in pluribus Eccleſiis δεδημοσιευμένας, publice legi, &c. Sed inde non ſequitur Canonicam ipſis tributam fuiſſe auctoritatem. Nam & de paſtore Hermæ eodem vocabulo vtitur Euſebius lib. 3. cap. 3.

Quod igitur ad rem ipſam attinet, idem ſentit & dicit Auguſtin. de libris ſcripturæ, quod reliqui ante ipſum veteres ſcriptores, niſi quod non iiſdem vocabulis, nec eodem modo vtitur. Latius enim accipit vocabulum Canonicorum, quam Hieronymus. Apocrypha etiam aliter intelligit, quam Hieronymus. Et ex diuiſione Euſebii trimembri, quod ſcilicet quidam libri ſint legitimi, quidam, de quibus dubitatum fuit, quidam adulterini & falſi: Auguſtinus fecit bimembrem diuiſionem, quoſdam libros eſſe Canonicos, quoſdam apocryphos. Et tamen illos, quos vocat Canonicos, rurſus non obſcure diſtinguit: quoſdam ſcilicet ab omnibus accipi Eccleſiis, quoſdam non ab omnibus, quos ſobrie vult legi. Quod ſi Pontificii de rebus ipſis ita ſentirẽt, de verbis aut vocabulis non magnopere pugnaremus. Sed volunt ad confirmationem dogmatum, & ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, eandem & omnino parem eſſe auctoritatem omnium librorum, qui in vulgata Latina editione Bibliorum habentur. Et hoc eſt, quod impugnamus, quodque cum iudicio totius antiquitatis pugnare dicimus.

Conſtitutis autem rebus, de verbis quidem ſeu vocabulis non temere eſt pugnandum; vtile tamen eſt, vocabula habere maxime propria, quæ res ipſas perſpicue & ſine ambiguitate ſignificent & explicent. Hieronymus vocat libros Canonicos, qui ſunt legitimi & indubitati: de quib. vero dubitatum fuit, vocat apocryphos. Auguſtinus vtroſque vno vocabulo appellat Canonicos. Hieronymus apocryphos appellat, tam eos, de quibus dubitatum fuit, quam adulterinos & falſos. Ita in prologo Ga-

leato inquit: vt ſcire valeamus, quicquid extra, hoc eſt, inter apocrypha eſſe ponendum: vt Syrach, Iudith, Tobiā, &c. Et in Præfatione in Euangeliſtas inquit: Apocryphorum nænias, mortuis magis hæreticis, quam Eccleſiaſticis viuis canendas. Auguſtinus vero per Apocrypha tantum intelligit adulterina & falſa.

Varius igitur & diuerſus eſt horum vocabulorum vſus: ſed ſi de proprietate quæritur, facilis eſt diiudicatio. Ipſa enim appellationis emphaſis & proprietas indicat, libros illos non ꝓprie vocari Canonicos, qui leguntur quidem in Eccleſiis, ſed non ad confirmandā ex his fidei auctoritatem:, & quorum auctoritas nō idonea iudicatur ad roborāda ea, quæ in contentionem veniunt. Conuenit enim appellatio proprie ad illos libros qui ſunt Canon dogmatum & fidei. ἀπόκρυφοι proprie vocātur illi *Libri apocryphi.* libri, quorum occulta origo non claruit illis, quorum teſtificatione auctoritas verarum Scripturarum ad nos peruenit: ſicut inquit Auguſtinus de Ciuit. lib. 15. cap. 23. Et contra Fauſtū, lib. 11. cap. 2. dicit, vocari apocryphos, qui nulla teſtificationis luce declarati & prolati ſunt. Hæc explicatio appellationis recte conuenit ad illos libros, qui in vulgatis editionibus habētur quidē, ſed non ſunt in Canone, ſicut Hieronymus loquitur: propterea quod non ſatis certis teſtificationibus cōſtitit, an eſſent à Prophetis vel Apoſtolis, ſiue editi, ſiue comprobati. Ad tertium genus ſcriptorum, quę adulterina & falſa ſunt, ſiue hęc, ſiue alia appellatio accommodetur, non pugno: modo ipſarum rerum diſtinctio, quę neceſſaria eſt, retineatur & proponatur.

Euſebius habet vocabula valde ſignificantia. Quæ enim Hieronymus appellat Canonica ſcripta, ea Euſebius vocat γνήσια, ἐνδιάθηκα, καθολικὰ, ἀναμφίλεκτα, ὁμολογούμενα, hoc eſt genuina, germana, legitima, teſtamentaria, Catholica, ſine contradictione & dubitatione certa, & ab omnibus confeſſa.

Ea vero quæ leguntur quidem in Eccleſiis, ſed tamen non ſunt in Canone, ſicut Hieronymus inquit, Euſebius vocat ἀμφίλεκτα: de quibus dubitatū fuit, ſiue quibus contradictum fuit. Vocat etiam non legitima, non Teſtamētaria, &c. Reliqua vero vocat adulterina, abſurda, & impia.

DE VERSIONE SEV TRANSLATIONE Scripturæ in alias linguas.

SECVNDVM DECRETVM SYNODI Tridentinæ quartæ Seſſionis.

Inſuper eadem ſacroſancta Synodus conſiderans, non parum vtilitatis accedere poſſe Eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus quæ circumferuntur ſacrorum librorum, quænam authentica habenda ſit, inneteſcat: ſtatuit & declarat, vt hæc ipſa vetus & vulgata editio quæ longo tot ſeculorum vſu in Eccleſia ipſa probata eſt in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus, pro authentica habeatur, & quod eam nemo reiicere quouis prætextu audeat vel præſumat,

EXAMEN.

In hoc ſecūdo decreto 4. Seſſionis de verſionibus ſeu tranſlationibus ſacrorum librorum duo ſunt notanda. 1. Quia tantum de Latinis editionibus diſputant: oblique igitur, quod alias aperte faciunt, damnant, ſi in alias vernaculas & populares linguas Scriptura transferatur. 2. Solam veterem & vulgatam Latinam editionem ita faciunt authenticam, vt nemo eam in prædicationibus, lectionibus, diſputationibus, aut expoſitionibus reiicere quouis prętextu audeat, vel præſumat. Hæc

Hebræa lingua.

ſunt examinanda. Et iudiciū non eſt obſcurū, ſi origo verſionū conſideretur. Deus primū doctrinā cœleſtē lingua Hebraica pateſecit. Ante diluuium enim illa vnica & ſola lingua fuit totius generis humani, & illius linguæ literis poſtea doctrinā ſuā conſcribi curauit: quia Hebræa lingua matrix eſt omniū aliarū linguarū, ſicut Hieronym. inquit in 13. c. Sophoniæ. Et licet facta eſt poſtea confuſio linguarum, Geneſ. 11. videtur tamen fuiſſe primis illis temporib. talis quædā cognatio ſeu affinitas, ꝙ Abraham in Chaldæa, Ægypto & Canaan ſine interprete loquitur, & alios intelligit. Et Gen. 31. aceruū teſtimonii aliter Laban patria lingua appellat, aliter Iacob: vterq; tamen alterū intelligit. Et filiæ Laban impoſuūt filiis nomina Hebraica, cū in ipſa adhuc Syria eſſent. Ita Gen. 41. Ioſeph in Ægypto per interpretem loquitur fratribus: fuiſſe tamen adhuc magnam cognationē cū lingua Hebraica, oſtendit appellatio אברך, quā Pharao Ioſeph impoſuit. Idem etiam oſtendit nomen Moſis משה, quod filia Pharaonis ipſi impoſuit, addita ratione appellationis. Et amici Iob ex diuerſis partibus venientes, Hebraice cum Iob diſputant. Deut. 28. vbi minatur, hoſtes ex longinquis regionib. venturos, inquit cuius linguam intelligere non poteris. Potuerunt igitur tunc propter affinitatē linguarum ab aliis etiā legi & intelligi, quæ Deus lingua Hebraica tradebat, & conſcribi curabat. Neque enim ita Deus Scripturā tradidit, vt tanquā ad folia Sibyllę nemini, aut perpaucis ad eius lectionem aditus pateret. Sed propter hanc ipſam cauſam, vt ab aliarum etiam linguarum hominibus legi poſſet Scriptura, ventum eſt poſtea ad verſiones ſiue tranſlationes. Cum enim progreſſu temporis affinitas, quæ reliquis linguis cum Hebræa hactenus interceſſerat, corrupta eſſet, ita vt Hebraica non amplius ab aliis intelligerentur: tandem in alias linguas, quæ tunc vſitatæ erant, & prę reliquis late patebant, transferri cœpit Scriptura ſacra: idque ideo, vt non tantum ab Hebraice peritis, ſed ab aliis etiam hominibus legi & intelligi poſſent, quæ omnium ſalutem complectebantur. Ita Daniel & Ezras cœperunt Chaldaico idiotiſmo quædam conſcribere. Poſtea in linguam Syriacam ſeu Chaldaicam tota Scriptura veteris Teſtamenti tranſlata eſt: illa enim lingua in multis tunc terris & populis late patebat. Ita cum propter Græcorum Monarchiam, lingua Græca in pleriſque terris & populis vſitata & nota eſſe cœpiſſet, tranſlata eſt ſcriptura veteris teſtamenti in Græcam linguam. Et Chriſtus verbis Scripturæ in Syriaco idiotiſmo in cruce vſus eſt. Apoſtoli etiam Gręca tranſlatione veteris Teſtamenti plerunq; vſi ſunt. Inſtitutum igitur transferendi ſacros libros in alias linguas vernaculas & populares, comprobatum eſt ab ipſo filio Dei, & ab Apoſtolis. Neque enim vnam aliquam linguam Deus ita dedicauit ſacræ Scripturæ, vt nefas ſit eam transferri in alias vernaculas & populares linguas: vnde ab omnibus legi & intelligi poſſint, quæ de doctrina cœleſti literis, vel Hebraicis vel Græcis conſignari voluit Deus, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. Ita Eunuchus Æthiopiſſæ, Actorum octauo, legit Prophetam Eſaiam, non in lingua Hebraica, ſed in tranſlatione Græca. Vult ergo Deus ſacram Scripturam legi & intelligi ab aliarū etiam linguarum hominibus, vtq; illud fieri poſſet, factæ ſunt tranſlationes in illas linguas, quarum vſus tunc latiſſime patebat, non inter doctos tantum, ſed alios etiam: qualis erat Syriaca & Græca. Hoc & Auguſtinus agnoſcit de doctrina Chriſtiana, libro ſecundo, capite ſexto: ita enim inquit: Ex quo factum eſt, vt etiā Scriptura diuina, qua tantis morbis humanarum voluntatum ſubuenitur, ab vna lingua profecta, quæ opportune potuit per orbem terrarum diſſeminari, per varias interpretum linguas, longe lateque diffuſa, innoteſceret

Verſionum Scripturæ cauſa & vſus.

Gentibus ad ſalutem: quam legentes nihil aliud appetunt, quam cognitionem, voluntatemque illorum à quibus conſcripta eſt inuehire. & per illas voluntatē Dei, ſecundū quam tales homines locutos eſſe credimus.

Nouum vero Teſtamentum, ſicut vulgo nunc loquimur, miſſo Spiritu ſancto in die Pētecoſtes, inchoatum, & quaſi dedicatū eſt diuerſarum, & poſtea omnium Gentium linguis, ad quas ſalus illa pertinebat. Sicut enim linguarum confuſione puritas doctrinæ diuinitus patefactæ, amiſſa & deprauata fuerat: ita Spiritus ſanctus, per diuerſitatem linguarū cunctarum, Gentes in vnitatem fidei rurſus per Apoſtolos congregauit. Et quidem ideo dedit donum linguarum, vt doctrina noui Teſtamenti, non quibuſdam tantum populis in vna aut altera lingua, ſed omnibus gentibus, quæ ſub cœlo ſunt, tradi & proponi poſſet illa lingua, quā intelligere poſſent. Scripturā vero noui Teſtamēti Deus Grecis literis tradi voluit, propterea quód eius tunc vſus latiſſime patebat: ſicut ex Ciceronis oratione pro Archia colligi poteſt. inquit enim: Si quis minorē putat gloriæ fructum ex Græcis verſibus percipi, quam ex Latinis, vehementer errat, propterea, quod Greca leguntur in omnibus fere Gentibus; Latina ſuis finibus exiguis ſane continentur.

Nouū Teſtamentum Græce ſcriptum.

Et in Oriente vbi Græca lingua diu manſit vernacula & popularis, Patres Græce locuti ſunt Eccleſiis, populus in Greca lingua legit ſacrā ſcripturam: ſicut Chryſoſtomus ſepiſſime laicos hortatur ad lectionem ſacrę ſcripturæ quod facile fieri poterat, quia Græca lingua, tūc adhuc vernacula & popularis erat.

In Occidente vero vbi vna cum imperio Romano etiam Latinæ linguę vſus late in populis propagabatur, cæptæ ſunt fieri, trāſlationes ſacrę ſcripturæ in linguam Latinam. Et Auguſtinus de doctrina Chriſtiana, libro ſecundo, cap. 11. inquit: Qui Scripturas ex Hebræa lingua in Græcam verterunt linguam, numerari poſſunt: Latini autē interpretes, nullo modo. Vt enim cuique primis fidei temporib. in manus venit codex Græcus, & aliquantulum facultatis ſibimet, vtriuſque linguæ habere videbatur, auſus eſt interpretari, &c. Ita Auguſtinus Eccleſiæ ſuæ Latine locutus eſt, & populus Latine legit ſcripturam. Latine cantauit Pſalmos: erāt enim Latinæ linguæ homines.

Factę igitur ſunt ſemper translationes ſcripturæ ſacræ in illas linguas, quarum vſus popularis erat, & latiſſime patebat, non inter doctos tantū verum etiam inter alios.

Poſtquam igitur iam linguæ Latinæ vſus deſiit eſſe vernaculus & popularis, quæſtio eſt; An liceat ſacram ſcripturam trāsferre ex ſuis fontib. in illas linguas, quæ hoc tēpore in noſtris regionibus vſitatæ ſunt, & late patent. Hoc inſtitutum Pontificii non tantum damnant, ſed ferro & flamma perſequuntur, dimicantes tantum pro Latina verſione. Sed quid de Barbarica illa tyrānide ſentiendū ſit, ex his, quæ diximus manifeſtum eſt. vbi enim Deus patefecit, tantam eſſe Latinæ linguæ dignitatem, vt in ea ſola legenda ſit ſacra ſcriptura? Maior certe eſſet dignitas Hebraicæ & Græcæ linguæ, in quibus originaliter ſcripti ſunt libri ſacri. Quare igitur non contendunt potius, in ſolis illis linguis legendam eſſe ſacram Scripturam? Sed forſan ideo hoc fit, quia maior ipſorum pars cum Accurſio dicit: Græca ſunt, legi non poſſunt. Certe Deus non vult doctrinam ſuam tantum Latinis hominibus notam eſſe: Si ergo mandatū Dei eſt, doctrinam noui Teſtamenti omnium linguarum Gētibus tradere & proponere, ita vt intelligere poſſint: illud profecto fieri non poteſt, niſi doctrina Scripturæ, docendo transferatur in illas linguas, quæ notæ ſunt populis, quibus prædicandus eſt Chriſtus: niſi forſan ſtatuere velint, Latinæ tantum linguæ hominibus annunciandum eſſe Euangelium. Doctrina enim

An liceat ſcripturam in noſtras linguas transferre.

Euangelii ex Scriptura prædicanda eſt. In prædicando autem, non vtendum eſt lingua, quæ ignota eſt illis, quibus prædicatur, 1. Corint. 14. Ergo verba & ſententię ſcripturæ transferendæ ſunt in linguas, quæ notæ & vſitatæ ſunt illis, quibus prædicatur. Quid autem intereſt, ſiue voce, ſiue ſcripto fiat verſio ſiue tranſlatio: ſi enim omnino piaculum eſt, Scripturã transferre in populares linguas: Ergo neque Euangelium ex ſcriptura doceri & tradi poterit lingua vulgari.

Sed non memineram, Pontificiorum fidem extra & præter ſcripturam conſiſtere: poſſunt igitur docere ſine ſcripturæ tranſlatione in linguas vulgares. Sed ad rem. Cum non abhorreant, quando ſententiæ quædam Scripturę docendo transferantur in vulgares linguas: hoc tamẽ damnat, ſi tota Scriptura verſione ſcripta ita transferatur. Quare autem hoc? niſi quod volunt hanc ſibi licentiam reſeruare, vt quicquid libet, & quantum libet populo proponant: cui incumbant neceſſitas credẽdi ſine vlla diiudicatione. Vident autem hanc licentiam non fore integram, ſi populus ipſe ſcripturam in lingua vulgari & nota legere poſſit. Hæc eſt illa Helena, hinc illæ lachrymæ.

Quod enim prætendunt, maieſtatem Scripturæ inquinari, ſi in barbaras linguas transferatur, nugæ ſunt. Quę enim eſt Latinæ linguæ ſanctitas? (non loquor iam de elegantia.)

Et certe non violata fuit doctrinæ cœleſtis maieſtas, quando in Pentecoſte varius barbaris linguis tradita & ꝓpoſita fuit. Ergo nec verſione in quamcunque linguã, quãtumuis habeatur barbara, inquinabitur, ſi verſio ſit vera & ſana. Omnium enim Gentiũ linguę à Spiritu ſancto dedicatæ ſunt, vt ſonent magnalia Dei, Act. 2. Rom. 14. Eſa. 66. Ita Hieronymus alicubi teſtatur, ſe in linguam Dalmaticam vertiſſe Scripturam.

Vere igitur Antichriſti tyrannis eſt, homines innocentes tantum propter verſiones ſcripturæ in linguas vulgares, necare. Non loquor autem de verſionibus, ſi quæ ſunt prauæ & non reſpondentes fontibus.

Alterum caput huius decreti, eſt de veteri & vulgata Latina editione quã nos ſane ſimpliciter & in totum nec reiicimus, nec damnamus (debetur enim ſua laus, quiſquis fuit vetus ille interpres: multa enim ſunt nõ male reddita.) Et vtile eſt, extare certã aliquã verſionem, quæ in citationibus allegetur: ita tamen vocabulorum emphaſis, & ſententię proprietas ex ipſis fontibus iudicetur: ad quos omnino recurrendũ eſt, ſicubi minus recte, commode & proprie interpres reddidiſſe videtur. Hoc modo retinemus & vſurpamus veterum verſionem. Et ſi Tridentini decretores de veteri verſione hoc tantum agerent, nulla inter nos eſſet diſſenſio. Sed his non contenti, flagitant vt vulgata illa verſio, ſicut in ipſorum Eccleſia vſitata eſt, pro authentica habeatur in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus aut expoſitionibus, ita vt eam nemo reiicere, quouis prætextu auſit. Sed quid ſi ea, quæ in fontibus ſunt ſiue Hebraicis, ſiue Grecis, vulgata illa editio non recte, commode & proprie reddidit? Si librariorum vel inſcitia, vel incuria quædã ſunt mutata, mutilata vel addita, num licebit a veteri editione diſcedere, & ad fontes recurrere? Num licebit fontes præferre riuulis? & ſi qua in vulgata illa verſione male reddita, mutatã, mutilata & addita ſunt, ita vt à fontibus diſſentiant: Num licebit ea, ſi quis odioſius vrgeat, reiicere? Reſpondent Tridentini Patres: vulgatã editionẽ nemo reiicere, quouis prætextu audeat, vel præſumat. Hoc vero non eſt tolerandum in Eccleſia, vt pro iis, quæ Spiritus ſanctus in fontibus Hebraicis & Græcis ſcripſit, ea, quę ab interprete vitioſe reddita vel à librariis mutata, mutilata & addita ſunt, tanquam authentica nobis obtrudantur: & quidem ita, vt non liceat inſpectis fontibus ea reiicere.

Concilii ſententia de veteri trãſlatione Bibliorum.

Græci interpretes, inquit Auguſtinus, numerari poſſunt: Latini vero nullo modo. Si igitur de antiquitate Latinę verſionis cōtenditur, illa certe, quæ nunc vulgata eſt, non erit antiquiſſima; tribuitur enim Hieronymo in libris veteris Teſtamenti. Et tamen ipſe Hieronymus in Hebraicis quæſtionibus multa aliter reddit, & interpretatur, quā nunc legimus in vulgata editione. *De auctore veteris trāſlationis.* Extat Hieronymi verſio in Pſalterio & Eccleſiaſte: ſed in vulgata editione longe alias habemus iſtorum librorum verſiones. Quatuor Euangeliſtas Hieronymus fatetur ſe collatione Græcorum codicum emendaſſe, & tamen interpretans Matthæum, quædam reprehendit in vulgata editione, ſicut & in Epiſtolis Pauli. Et quid poſt Hieronymi tempora, librariorum dormitantium incuria, cum ſtudia linguarum ſepulta iacerent, vulgatæ editioni accidiſſe putamus? Certe negari non poteſt, in vulgata Pſalterii editione, in valde multis locis genuinam Pſalmorum ſententiam nec recte, nec commode, nec proprie reddi, ſed ſæpe peregrinam ſententiam obtrudi. Hoc adeo manifeſtum eſt, vt Lindanus etiam illud agnoſcat. Nec arbitror, Andradium hoc negaturum, qui Hebraicæ linguæ cognitionem præter rem ſæpe oſtentat.

In Syracide quam multæ integræ ſententiæ ſunt additæ, quæ in Græco plane non ſunt: quædam tranſpoſitæ ſunt ex aliis in alios locos.

Geneſ. 9. mutilata eſt ſententia: Qui effuderit ſanguinem humanum, fundetur ſanguis illius. Omiſſum enim eſt, per hominem.

In Matth. 9. mutilata eſt pulcerrima ſententia: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Ibi omiſſum eſt, ad pœnitentiam.

Rom. 1. in fine plane mutata eſt ſententia.

1. Ioh. 5. Apoſtolus ita ſcripſerat: Hæc ſcribo vobis, qui creditis in nomen Filii Dei, vt ſciatis, quoniam vitam æternam habetis, & vt credatis in nomine Filii Dei. Vulgata vero editio legit:

Hæc ſcribo vobis, vt ſciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

Rom. 4. vbi Paulus dicit, Abrahamū non ex operibus iuſtificatū; additum eſt, Operibus legis, vt ſcilicet de ceremonialib. philoſophari poſſent.

Rom. 11. plane omiſſa ſiue expuncta eſt illa ſententia; Si ex operibus, iam non amplius eſt gratia, alioquin opus non eſſet amplius opus.

Quam multa indocti librarii deprauarunt, quę nunc in templis Pontificiorum pro authenticis ſine intellectu leguntur; vt Ioelis 2. Præſtabilis ſuper malitia.

1. Ezræ 9. pro paxillus, poſuerunt pax illius: pro ſepem, ſpem.

Iud. 11. ex altera matre, fecerunt adulteram matrem. Pſal. 131. ex victu, fecerunt, viduam.

1. Reg. 19. pro cecidit, legunt, cecinit. Item, ex lapidibus ſacculi, fecerunt, lapides ſeculi, &c.

Et quid opus eſt in re manifeſta multis verbis? Extant multa talia loca, iuſtis ſcriptis notata à Valla, Stapulenſi, Eraſmo, &c. *Valla. Stapulenſis. Eraſmus.*

Et tamen tanta eſt Pontificiæ congregationis impudentia, vt non vereantur ſine vlla exceptione ſtatuere, vulgatam editionem non eſſe reiiciendam, ne vllo quidem prætextu, etiamſi ſcilicet vitioſe quædam ſint reddita, quædam mutata, mutilata & addita, ita vt cum fontibus nō conſentiāt. Ita ſcilicet interpretis errata, librariorum σφάλματα, hominum additiones & mutilationes, pro verbo Dei acceptabimus; nec liberum erit ipſis puris fontibus plus credere, quam cœnoſis & lutulentis riuulis.

Auguſtinus certe de doctrina Chriſt. libro 2. capite vndecimo, inquit: Latinæ linguæ homines duabus aliis ad Scripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa ſcilicet, & Græca, vt ad exemplaria præcedentia recurratur, ſi quam dubitationem attulerit Latinorum interpre-

tum infinita varietas. Cap. 12. Quis interpretum vera ſecutus ſit, niſi exemplaria linguæ præcedentis legantur, incertum eſt. Cap. 15. Libros noui Teſtamenti, ſi quid in Latinis varietatibus titubat, Græcis credere oportere, non eſt dubium. Idem Epiſtola 59. Vocabula ſecūdum Græcum eloquium diſcernenda ſunt. Nam noſtri interpretes vix reperiuntur, qui ea diligenter & ſcienter transferre curauerint.

De ſermone Domini in monte, lib. 1. fatetur, exemplarib. Græcis maiorem adhibendam eſſe fidem, quam Latinis.

Contra Fauſtum, lib 11. c. 2. Confugiendum eſt ad exemplaria veriora vel plurium codicum, vel antiquiorum, vel linguæ præcedentis, vnde hoc in aliam linguam interpretatum eſt.

De vera religione: Locutio diuinarum Scripturarum ſecundum cuiuſque linguæ proprietatem accipienda eſt.

Et in decretis diſt. 9. citatur hæc Auguſtini ſentētia: Vt veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinãda eſt: ita nouorum veritas Græci ſermonis normam deſiderat.

Apoſtoli quomodo vſi ſint Græca translatione.

Hoc modo Apoſtoli vſurparūt quidem, & allegarunt vulgatam, tunc LXX. interpretū editionem, quia tunc in omnibus manib. erat, non autem authenticā ipſam fecerunt contra ipſos fontes, ſed emphaſin & proprietatem ſententiæ ex ipſis fontib. ſumpſerunt, ſicubi interpretes ab illis diſceſſerunt: ſicut Hieronymus multis exemplis hoc oſtēdit. Et hęc eſt vera & Apoſtolica ratio vtendi verſionibus, quod diligēter notãdum eſt.

Sed Pōtificii nec Apoſtolos, nec Patres, nec ſua ipſorum decreta curāt, modo ſtatum regni ſui quoquo modo retinere & conſeruare poſſint. Ita verſionem Eraſmi, quam Leo X. approbarat, Paulus IV. retulit in Catalogum librorum damnatorum. Et dignum eſt obſeruatione, quod in illo Catalogo omnes editiones Bibliorum etiam veteris interpretis, in quib. vel manifeſtiſſima quædam vulgatæ editionis errata ſunt emendata, damnantur. Et inde manifeſtum eſſe poteſt, quid Tridentini quærant hoc ſuo decreto.

Papiſtæ cur ita ꝓpugnēt vulgatam verſionem.

Non autem nulla eſt cauſa, quare tam acriter & pertinaciter eo modo ſicut dictum eſt, pro erratis vulgatę editionis dimicēt. In multis enim locis trāsformata eſt ad dogmata Pōtificia. Et ſicut Albertus Ingolſtadienſis Ezebolus dicit: In veteri litera vulgatę editionis latēt multa myſteria fidei, ſcilicet Pontificiæ: vt interceſſio & patrociniū Mariæ probari poteſt ex illa deprauatione, Gen. 3. Ipſa conteret caput ſerpentis. Quā falſationē Colonienſes etiā Ioſepho in publica editione affingere non ſunt veriti, abutentes corrupta Ruffini interpretatione: cum Ioſephus in Græca lingua nihil tale habeat. Et cū Hebræus, Chaldæus, Græcus, & tota antiquitas hunc textum legat & interpretetur de ipſo ſemine: tam perfricta tamen eſt frons Thaidis Babylonicæ, vt amaſios eius, huius tam craſſæ impudentiæ, ne in clariſſima quidem luce pudeat.

Sacrificium Miſſæ probant ex eo, quod vetus tranſlatio habet: Melchiſedech obtulit panem & vinū, erat enim ſacerdos: cum Hebręus, nec verbum oblationis, nec coniunctionem rationalem ibi habeat.

Peccatum originis poſſunt extenuare inde, quod vbi Deus dicit: Figmentum cordis eſt tantū malum: ibi vetus verſio habet, Cogitatio cordis humani intenta ſeu prona eſt ad malum. Inuocationem Sanctorum probāt inde, quia Iob 5. vulgata editio habet Voca, ſi eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere. Et Pſal. 150 Laudate Dominum in Sanctis.

Dubitationem fidei de remiſſione peccatorum poſſunt probare, quia Syr. 5. textus ita deprauatus eſt: De peccato propitiato noli eſſe ſine metu. Et Eccleſ. 9. Neſcit homo, vtrum amore vel odio dignus ſit.

Quod omnia, quæ in Conciliis ſuis ſtatuunt, accipienda ſunt pro oraculis Spiritus ſancti, poſſunt probare ex deprauatione textus in vulgata editione, Ioan. 14. Spiritus ſanctus ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Græca vero habent εἶπον ὑμῖν, Quæcunque dixi vobis: non dixero.

Perfectionem bonorum operũ in hac vita Staphylus probat ex corrupto textu, in veteri editione, Eph. 6. Vt poſſitis in omnibus perfecti ſtare.

Matrimonium probatur eſſe vnum ex 7. Sacramẽtis: quia vetus interpres Eph. 5. pro myſterio reddit Sacramentũ. Vnctionis extremæ efficacia probatur inde, quod Iaco. 5. vetus editio habet verbum (alleuiare) quod de ſpectris, incurſioneque Satanæ interpretantur, cum Iacobus habeat verbum ἐγερεῖ.

Meritum vitæ æternæ probant, quia ſcilicet Syr. 16. Hebr. 13. interpres vocabulum meriti, quod in textu non eſt, poſuit, ſicut & Gen. 14. inquit, Vt veniam merear. Andradius meus probaturus in baptiſatis, nec veſtigia, nec reliquias vllas manere peccati, citat Heb 9. Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorũ exhauriẽda peccata. Et addit: quod exhauſtum eſt, ibi nihil reliqui eſt: cum non ignoret, tale verbum in Græco non eſſe. Gropperus Anno 1541. Ratisbonæ probaturus Papiſticã ſatisfactionem inſtitutam eſſe ab Apoſtolo Paulo, allegauit quod Eraſmus, 2. Cor. 7. in deſcriptione pœnitentiæ Corinthiorum ἀπολογίαν tranſtulit ſatisfactionem.

Et quod præcipue Lector notare debet, Tridentinũ Cõcilium, vt probet Eccleſiam habere poteſtatem diſpenſandi in Sacramentorũ ſubſtantialibus cõtra inſtitutionẽ Chriſti, abutitur æquivocatione veteris verſionis, vbi 1. Corint. 4. miniſtri Chriſti vocantur diſpenſatores myſteriorum Dei. Poſſunt ergo in Sacramentis diſpenſare, & vnam ſpeciẽ in cœna abrogare: ſunt enim diſpenſatores. Bone Deus, quanta eſt Antichriſti impudentia, in tanta luce cognitionis linguarum, de tam graui materia tam pueriliter ludere: cum Paulus tantum οἰκονόμους vocet miniſtros Chriſti.

Ecquid vero tibi Lector iam videtur? Non certe fruſtra Tridentinum Concilium veterem vulgatam Latinam editionem Bibliorum authenticam facit, eo modo, ſicut iam dictum eſt.

DE INTERPRETATIONE Scripturæ.

SECVNDI DECRETI IIII. SESSIONIS Tridentini Concilii, Canon alius.

Præterea ad coercenda petulantia ingenia, decreuit, vt nemo ſua prudentia innixus in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorqueat, aut contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſanctarum Scripturarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat, etiamſi huiuſmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contra venerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à Iudice ſtatutis puniantur.

EXAMEN.

Hilarii dictum eſt: Scripturæ non ſunt in legendo, ſed in intelligendo. Certum igitur eſt, doctrinam Scripturæ, & ſalutarẽ eius vſum, conſiſtere non in verbis nõ intellectis, ſed in vero eius ſenſu & ſano intellectu, ſicut parabola Matt. 13. inquit: Qui verbũ Dei audit & intelligit, & fructum affert, hic in terram bonã ſeminatus eſt. Et multi ſane in ſcriptura loci ſunt planis & perſpicuis verbis expoſiti, qui interpretatione procul petita non *Scriptura doctrina in quo cõſiſtat.*

tum infinita varietas. Cap. 12. Quis interpretum vera ſecutus ſit, niſi exemplaria linguæ præcedentis legantur, incertum eſt. Cap. 15. Libros noui Teſtamenti, ſi quid in Latinis varietatibus titubat, Græcis credere oportere, non eſt dubium. Idem Epiſtola 59. Vocabula ſecūdum Græcum eloquium diſcernenda ſunt. Nam noſtri interpretes vix reperiuntur, qui ea diligenter & ſcienter transferre curauerint.

De ſermone Domini in monte, lib. 1. fatetur, exemplarib. Græcis maiorem adhibendam eſſe fidem, quam Latinis.

Contra Fauſtum, lib 11. c. 2. Confugiendum eſt ad exemplaria veriora vel plurium codicum, vel antiquiorum, vel linguæ præcedentis, vnde hoc in aliam linguam interpretatum eſt.

De vera religione: Locutio diuinarum Scripturarum ſecundum cuiuſque linguæ proprietatem accipienda eſt.

Et in decretis diſt. 9. citatur hæc Auguſtini ſentētia: Vt veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinãda eſt: ita nouorum veritas Græci ſermonis normam deſiderat.

Apoſtoli quomodo vſi ſint Græca translatione.

Hoc modo Apoſtoli vſurparunt quidem, & allegarunt vulgatam, tunc LXX. interpretū editionem, quia tunc in omnibus manib. erat, non autem authenticā ipſam fecerunt contra ipſos fontes, ſed emphaſin & proprietatem ſententiæ ex ipſis fontib. ſumpſerunt, ſicubi interpretes ab illis diſceſſerunt: ſicut Hieronymus multis exemplis hoc oſtēdit. Et hęc eſt vera & Apoſtolica ratio vtendi verſionibus, quod diligēter notãdum eſt.

Sed Pōtificii nec Apoſtolos, nec Patres, nec ſua ipſorum decreta curāt, modo ſtatum regni ſui quoquo modo retinere & conſeruare poſſint. Ita verſionem Eraſmi, quam Leo X. approbarat, Paulus IV. retulit in Catalogum librorum damnatorum. Et dignum eſt obſeruatione, quod in illo Catalogo omnes editiones Bibliorum etiam veteris interpretis, in quib. vel manifeſtiſſima quædam vulgatæ editionis errata ſunt emendata, damnantur. Et inde manifeſtum eſſe poteſt, quid Tridentini quærant hoc ſuo decreto.

Papiſta cur ita ppugnēt vulgatam verſionem.

Non autem nulla eſt cauſa, quare tam acriter & pertinaciter eo modo ſicut dictum eſt, pro erratis vulgatę editionis dimicēt. In multis enim locis trāsformata eſt ad dogmata Pōtificia. Et ſicut Albertus Ingolſtadienſis Ezebolus dicit: In veteri litera vulgatę editionis latēt multa myſteria fidei, ſcilicet Pontificiæ: vt interceſſio & patrociniū Mariæ probari poteſt ex illa deprauatione, Gen. 3. Ipſa conteret caput ſerpentis. Quā falſationē Colonienſes etiā Ioſepho in publica editione affingere non ſunt veriti, abutentes corrupta Ruffini interpretatione: cum Ioſephus in Græca lingua nihil tale habeat. Et cū Hebræus, Chaldæus, Græcus, & tota antiquitas hunc textum legat & interpretetur de ipſo ſemine: tam perfricta tamen eſt frons Thaidis Babylonicæ, vt amaſios eius, huius tam craſſæ impudentiæ, ne in clariſſima quidem luce pudeat.

Sacrificium Miſſæ probant ex eo, quod vetus tranſlatio habet: Melchiſedech obtulit panem & vinū, erat enim ſacerdos: cum Hebręus, nec verbum oblationis, nec coniunctionem rationalem ibi habeat.

Peccatum originis poſſunt extenuare inde, quod vbi Deus dicit: Figmentum cordis eſt tantū malum: ibi vetus verſio habet, Cogitatio cordis humani intenta ſeu prona eſt ad malum. Inuocationem Sanctorum probāt inde, quia Iob 5. vulgata ęditio habet Voca, ſi eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere. Et Pſal. 150 Laudate Dominum in Sanctis.

Dubitationem fidei de remiſſione peccatorum poſſunt probare, quia Syr. 5 textus ita deprauatus eſt: De peccato propitiato noli eſſe ſine metu. Et Eccleſ. 9. Neſcit homo, vtrum amore vel odio dignus ſit,

Quod

Quod omnia, quæ in Conciliis ſuis ſtatuunt, accipienda ſunt pro or- culis Spiritus ſancti, poſſunt probare ex deprauatione textus in vulga editione, Ioan. 14. Spiritus ſanctus ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Græca vero habent εἶπον ὑμῖν, Quæcunque dixi vobis: no dixero.

Perfectionem bonorum operũ in hac vita Staphylus probat ex corru pto textu, in veteri editione, Eph. 6. Vt poſſitis in omnibus perfecti ſtar Matrimonium probatur eſſe vnum ex 7. Sacramẽtis: quia vetus inter pres Eph. 5. pro myſterio reddit Sacramentũ. Vnctionis extremæ efficaci probatur inde, quod Iaco. 5. vetus editio habet verbum (alleuiare) quo de ſpectris, incurſioneque Satanæ interpretantur, cum Iacobus habea verbum ἐγερεῖ.

Meritum vitæ æternæ probant, quia ſcilicet Syr. 16. Hebr. 13. interpres vocabulum meriti, quod in textu non eſt, poſuit, ſicut & Gen. 14. inquit, Vt veniam merear. Andradius meus probaturus in baptiſatis, nec veſti- gia, nec reliquias vllas manere peccati, citat Heb 9. Chriſtus ſemel obla- tus eſt ad multorũ exhauriẽda peccata. Et addit: quod exhauſtum eſt, ibi nihil reliqui eſt: cum non ignoret, tale verbum in Græco non eſſe. Grop- perus Anno 1541. Ratisbonæ probaturus Papiſticã ſatisfactionem inſti- tutam eſſe ab Apoſtolo Paulo, allegauit quod Eraſmus, 2. Cor. 7. in deſcri- ptione pœnitentiæ Corinthiorum ἀπολογίαν tranſtulit ſatisfactionem.

Et quod præcipue Lector notare debet, Tridentinũ Cõcilium, vt pro- bet Eccleſiam habere poteſtatem diſpenſandi in Sacramentorũ ſubſtan- tialibus cõtra inſtitutionẽ Chriſti, abutitur æquivocatione veteris verſio- nis, vbi 1. Corint. 4. miniſtri Chriſti vocantur diſpenſatores myſteriorum Dei. Poſſunt ergo in Sacramentis diſpenſare, & vnam ſpeciẽ in cœna ab- rogare: ſunt enim diſpenſatores. Bone Deus, quanta eſt Antichriſti impu- dentia, in tanta luce cognitionis linguarum, de tam graui materia tam pueriliter ludere: cum Paulus tantum οἰκονόμους vocet miniſtros Chriſti.

Ecquid vero tibi Lector iam videtur? Non certe fruſtra Tridentinum Concilium veterem vulgatam Latinam editionem Bibliorum authenti- cam facit, eo modo, ſicut iam dictum eſt.

DE INTERPRETATIONE *Scriptura.*

SECVNDI DECRETI IIII. SESSIONIS Tridentini Concilii, Canon alius.

Præterea ad coercenda petulantia ingenia, decreuit, vt nemo ſuæ prudentia innixus in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorqueat, aut contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſanctarum Scripturarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat, etiamſi huiuſmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contra venerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à Iudice ſtatutis puniantur.

EXAMEN.

Hilarii dictum eſt: Scripturæ non ſunt in legendo, ſed in intelligendo. Certum igitur eſt, doctrinam Scripturæ, & ſalutarẽ eius vſum, conſiſtere non in verbis nõ intellectis, ſed in vero eius ſenſu & ſano intellectu, ſicut parabola Matt. 13. inquit: Qui verbũ Dei audit & intelligit, & fructum af- fert, hic in terram bonã ſeminatus eſt. Et multi ſane in ſcriptura loci ſunt planis & perſpicuis verbis expoſiti, qui interpretatione procul petita non

indigent, ſed ſeipſos explicant: ad quos, vt Auguſtini verbis vtar, acceſſus patet & doctis & indoctis. Et in his, quæ aperte in ſcriptura poſita ſunt, inueniuntur illa omnia, quæ cōtinent fidem, moreſq; viuendi. Sūt vero præterea multæ difficiles & obſcuræ ſententiæ in Scriptura; quarū ſenſus non poteſt à quouis primo ſtatim aſpectu deprehendi. Et tamē ne vel fruſtra in Scriptura eſſent poſitæ, vel anſam præberent erroris, Deus voluit in Eccleſia donum extare interpretationis: quod ſicut donum ſanationum, miraculorum & linguarum non eſt commune omnibus, ſicut inquit Paulus, 1. Corinth. 14. Alii per ſpiritum datur gratia ſanationū, alii operatio virtutum, alii genera linguarū, alii interpretatio ſermonum. Et donum illud Deus non vult vel contemni, vel abiici, ſed reuerenter vſurpari, tanquam organon & adminiculum, ad inueniendū & intelligendum, verum & ſanum ſcripturæ ſenſum: ſicut Eunuchus reginę Cādaces, Actor. 8. inquit. Quomodo poſſum intelligere, ſi nō aliquis viam præmonſtret mihi? Et cum intelligeret, diuinitus ſibi oblatū eſſe Philippum, habentem donum interpretationis, cum gratitudine illum in currū ad ſe recipit, & de ſenſu loci Eſaiæ, cum ipſo confert. Et de hoc genere interpretationis pulcre dictum eſt ab Auguſtino, libro primo, de moribus Eccleſiæ: Eo dulcius accipiuntur, poſtquā per interpretationē aperta ſunt, quo clauſa difficilius aperiebātur. Illud vero donū interpretationis, non eſt extra Eccleſiam in non renatis: Eſt enim lumen Spiritus ſancti, accenſum in cordibus piorum. Et de non renatis, inquit Paulus 1. Corinth. 2, Animalis homo non percipit ea, quæ Spiritus ſunt, ſtultitia enim ſunt ei: ſpiritualis vero diiudicat omnia. Et 2. Corinth. 4. Si adhuc opertum eſt Euangelium noſtrum, in iis qui pereunt eſt opertum, in quibus DEVS huius ſeculi excæcauit mentes infidelium. Sed in Eccleſia, filius Dei ſedens ad dextram Patris, dat talia dona ad ædificationem corporis ſui, ad Epheſ. quarto.

Obſcura in Scripturis

Interpretationis donū.

Eſt & hoc certum, neminem debere ſuæ prudentiæ inniti in Scripturę interpretatione, ne in claris quidē locis. Illud enim manifeſte ſcriptum eſt, 2. Pet. 1. Scripturam non eſſe priuatæ interpretationis. Et illi, qui Sacram ſcripturam ad ſuos ſenſus, quos antea pręſumpſerunt, intelligēdos contorquent, faciunt hoc in perniciem ſuā, 2. Pet. 3. Optimus enim Scripturæ Lector eſt, ſecundum Hilarium, qui dictorum intellectum non attulerit, ſed retulerit ex Scriptura. Grati etiā & reuerenter vtimur Patrum laboribus, qui multa Scripturæ loca, commentariis ſuis vtiliter illuſtrarunt. Et veteris Eccleſiæ teſtimoniis, in vero & ſano Scripturæ ſenſu, nos non parum cōfirmari fatemur. Neque enim probamus, ſi quis ſibi comminiſcatur ſenſum pugnantem cum tota antiquitate, & cuius plane nulla ſint Eccleſiæ teſtimonia.

Patrum ſcripta.

Et hæc cum ita ſint, quid igitur eſt, quod in Canone Concilii Tridentini de interpretatione Scripturæ deſiderari poſſit? Reſpondeo. Inſidioſe ſane verbis generalibus poſitus eſt ille Canon. Sed quatuor ſunt potiſſimum capita in hoc loco, de quibus inter nos cōtrouertitur: quę inſidioſa generalitate hoc loco inuoluerunt, alibi vero clariſſime hæc explicāt.

Primo contendunt donum interpretationis ordinariæ Epiſcoporum ſucceſſioni ita alligatū eſſe, vt quicunq; ad thronos illos euehatur, eius qualeſcunque interpretationes ſtatim ſuſcipiendæ & venerādæ ſint, tāquam legitimæ, veræ, & ſanæ, quæ valeant ex priuilegio loci, quē illi occupant. Ita dicūt, quod Papa habet omnia iura in ſcrinio pectoris ſui: etiamſi ſit idiota, & tam obliuioſus, vt immemor ſit etiam ſui. Item, quod habeat voluntatem pro ratione in his, quæ vult: quod poſſit formam Sacramentorum, ab Apoſtolis traditam immutare: quod contra Epiſtolas Pauli poſſit ſtatuere, quod diſpenſare poſſit cōtra prima quatuor Conci-

lia, & contra verba Euangelii, &c. Agnoſcet opinor Andradius ipſa Caniſtarum verba. Et talis eſt etiã perſuaſio Synodi, quod quando ibi congregati ſunt omnes Epiſcopi, ſicut in arca Noe animalia munda & immunda congregabantur: quamcunq; illi ſine probatione tradant interpretationem, eam amplectendam, propterea quod fingunt Cathedris Epiſcoporum indiuulſe alligatum eſſe donum interpretationis.

Sed hoc falſum eſt. Paulus enim 1. Cor 12. vbi diſputat de dono interpretationis, diſerte dicit: Hęc omnia operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſingulis, prout vult. Et tota hiſtoria veteris Teſtamẽti oſtendit, Deũ ſæpe præteritis ordinariis Pontificibus & Sacerdotib. aliunde & ſæpe ex aliis tribubus excitaſſe Prophetas, interpretes voluntatis ſuæ. Et quales ſint interpretes Epiſcopi noſtri, totus mundus iam videt. Secundo, ex dono interpretationis faciunt auctoritatem quaſi prætoriam: vt non opus ipſis ſit interpretationẽ probare, monſtratis certis & firmis rationibus & fundamentis interpretationis: ſed ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, ſimpliciter volũt nos iurare in illũ ſenſum, quẽ nobis obtrudunt illi, qui ſine oſtẽſione ſpiritus ius interpretãdi ſibi arrogant. Atqui Paulus 1. Theſſa. 5. vbi inquit: Spiritum nolite extinguere, Prophetas nolite contemnere. Mox addit: Omnia probate, quod bonũ eſt tenete. Ita Actor. 17. cum Paulus interpretaretur ſcripturas, Berrhoenſes prius ſcrutantur ſcripturas, an hæc ita ſe habeant, & cum agnoſcunt, interpretationem ſcripturæ conſentaneam eſſe, approbant & recipiunt eam. Et Actor. 8. Eunuchus interpretationem eleganti verbo ὁδηγεῖν deſcribit. Ipſe interrogat, Philippus reſpondet; & hac ratione monſtrantur fundamenta veræ interpretationis, ita vt Eunuchus ipſe, ex illa quaſi manuductione Philippi cognoſcat & intelligat, quæ ſit illius loci, quem legebat, ſententia. Ita 1. Cor. 14. Paulus deſcribit, quomodo in obſcuris locis pii Doctores verã interpretationẽ communicatis ſentẽtiis inquirere debeant: Prophetæ duo aut tres dicant, & addit: Cæteri diiudicẽt. Quod ſi alii ſedenti reuelatum fuerit, taceat prior. Auguſtinus de doctrina Chriſtian. & alibi cum alios docet, tum ipſe vſurpat non prætoriam interpretandi autoritatem; ſed oſtendit, quomodo ex locis manifeſtioribus interpretandi ſint obſcuriores: quomodo ex phraſi ſcripturæ, ex circumſtãtiis, ex collatione aliorum locorum, & ex analogia fidei, quęrẽda ſit ſimplex, ſana & vera interpretatio. Et quia animalis homo nõ percipit ea, quæ ſunt ſpiritus; ſtultitia enim ſunt ei: ſpiritualis vero diiudicat omnia, 1. Cor. 2. Opus eſt ergo Spiritus ſancti illuminatione, ad inueniendum & diiudicandum verum ſcripturæ ſenſum. Et Pater cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus, Luc. 11. Ita Paulus optat Eccleſiis ſpiritum illuminationis, Epheſ. 1. & 3. Philip. 1. Coloſſ. 1. Ita etiam Dauid orat Pſal. 118.

Propheta veteris Teſtamenti.

Auguſtini exemplum.

In hanc ſententiam Origenes inquit, homil. 17. in Exod. Non ſolum ſtudium nobis adhibendum eſt ad diſcendas ſacras literas, verum & ſupplicandum Domino, vt ipſe accipiens librum ſignatum dignetur aperire: ipſe enim eſt, qui aperit mentes, vt intelligantur ſcripturæ. Et in Ioſue homil 8 Ad explananda ea gratia Spiritus ſancti indigemus.

Hilarius inquit libro 4. de Trinitate: Intelligentia dictorum ex cauſis ſumenda eſt dicendi. Et lib. 9. Dictorum intelligentia aut ex præpoſitis, aut ex conſequentibus expectetur, libro 8. Fides non ex noſtro arbitrio, ſed ex dictorum eſt ineunda virtutibus. Baſilius de Spiritu ſancto, capite primo, dicit, interpretem debere ſententiam in ſingulis vocibus ac ſyllabis latentem perſcrutari. Cyrillus in Ioan lib. 8. Ante omnia, quando locum ſcripturæ intelligere volumus, tria diligenter conſideranda ſunt: tempus, quando ſcriptum eſt, quod dicitur: perſona, quæ dicit, vel ad quã, aut de qua dicitur: & res, propter quam, & de qua dicitur. Sic

enim abſque errore ſenſum poterimus verum inueſtigare.

Auguſtinus de vtilitate credendi,cap.2.tradit 4.modos interpretationis.1.Secundum hiſtoriam,cum docetur,quid ſit ſcriptum aut geſtum.2. Secundum etymologiam,quid,qua de cauſa,vel factum vel dictum ſit.3. Secundum analogiam,cum demõſtratur, Scripturam ſibi non aduerſari. 4. Secundum allegoriam, cum docetur non ad literam eſſe accipienda quædam,ſed figurate intelligenda.

Item de moribus Eccleſiæ,lib.1. c.1. Et diligentia & pietas adhibenda eſt.Altera fiet,vt ſcientes inueniamus:altera,vt ſcire mereamur.Idem de ſcalis Paradiſi, cap.2. Lectio inquirit,oratio poſtulat,meditatio inuenit, contemplatio deguſtat.

Non igitur prætoria vel Pontificia eſt interpretationum auctoritas in Eccleſia,ſed certæ ſunt regulæ,ſecundũ quas fieri,& ad quas exigi debẽt. Habet enim Eccleſia ius & libertatem diiudicandi.Sed Pontificii tale ius interpretationũ ſibi ſumunt,vt vna & eadem opera, & ſe labore probandi eximant,& Eccleſiæ diiudicandi libertatem adimant.Et hoc eſt,quod in iſto Canone impugnamus.Veras enim & ſanas interpretationes,congruentes ad regulas,quas ex Patrib. recitauimus,amamus & oſculamur.

Pontificiorũ interpretationes.

Ad Pontificiorum vero interpretationes accommodamus, quod Tertullianus de lege dicit:Lex,quæ probari ſe non vult,merito ſuſpecta eſt. Hilarius inquit libro 4. de Trinitate: Non enim diuinorum dictorum,ſed intelligentiæ noſtræ à nobis ratio præſtanda eſt. Et Hieronymus in Apologia de libris contra Iouinianum: Propoſitum mihi erat,non ad meam voluntatem Scripturas trahere, ſed dicere,quod Scripturas velle intelligebam. Commentatoris enim officum eſt, non quid ipſe velit,ſed quid ſentiat ille, quem interpretatur, exponere. Alioqui ſi contraria dixerit, non tam interpres erit,quam aduerſarius eius, quem nititur explanare. Certe vbicunque Scripturas non interpretor,ſed libere de meo ſenſu loquor,arguat me cui libet.

Tertio:quando dictum aliquod Scripturæ Pontificii ad ſuas corruptelas transformarunt,ſolicite inquirunt in Patrum ſcriptis,vt aliquas inde ſententias corradant,quomodocunque patrocinaturas ſuo propoſito.Et tales interpretationes veterum quacunq; occaſione, quocunque modo traditas,contendunt ſimpliciter ſine diſcrimine & examinatione recipiendas eſſe,ſiue verbis ſcripturę conſentiant,ſiue ab illis diſſentiant:cum ipſi Patres Lectorem nolint ita ſibi alligatũ, vt putet,neceſſe ſibi eſſe,aliquid ideo credere,quoniam à Patribus dicitur: ſed quia dicta ſua vel per ſcripturas Canonicas,vel per alias ꝓbabiles rationes, quod à veritate nõ abhorreant,perſuadere poterint.Hæc enim ſunt Auguſtini verba ad Paulinam Epiſt.112.& apud Hieronymum Epiſt.19. Origen. in 2.c.ad Romanos inquit: Hæc de circumciſione ea lege ſunt dicta nobis,vt ſi quis melius & rationabilius dixerit,illa magis,quam hæc noſtra teneantur.

Hieronymus ad Minerium & Alexandrum:Meum propoſitum eſt,antiquos legere,probare ſingula,retinere quæ bona ſunt,& à fide Catholicę Eccleſię non recedere Idem in pręfatione ſuper Oſeam: De Origine, Euſebio,Dydimo,&c.hęc dico,vt noueris, quos in Prophetę huius campo pręcurſores habuerim:quos & ſimpliciter,non ſuperbe,ſicut quidam meorum amicorum inſibilat,tuę prudentię fateor,non in omnibus ſum ſecutus: vt iudex potius operis, quam interpres exiſterem, diceremque, quid mihi videretur in ſingulis Suas etiã interpretationes Hieronymus nõ vult pro oraculis haberi,ſed ſubiicit eas Lectoris iudicio,vt in ſecũdo cap.Micheæ,videtur mihi ſic poſſe ſenſus reddi ſi tamen prudens Lector noſtræ rationi acquieuerit. Ita in ſecundo capite Sophonię in Eſaiam, cap.19.in Ezechiel. 36. 40. lib.2.in Zachariam,&c. Et ad Auguſtinum

inquit:

inquit: Reſpondeat mihi prudentia tua, quare tu cõtra tot & tales interpretes in explanatione Pſalmorum diuerſa ſenſeris. Hæc libertas in interpretationibus, omnino in Eccleſia retinenda eſt, vt cum iudicio legantur quorumcunque interpretationes, & libere exigantur ad fontes & fundamenta. Nec propterea damnanda eſt interpretatio aliqua Scripturæ, quod à veterib. quibuſdam diſſentiat: ſi modo verbis Scripturæ, circumſtantiis textus, & analogiæ fidei conſentanea ſit. Quid vero veterum ſanis & veris interpretationibus tribuendum ſit, ſupra diximus. Vtimur enim veterum laboribus cum reuerentia & gratitudine, ſed ſalua libertate Chriſtiana.

Interpretatio qualis eſſe debeat.

*Quarto arrogant & hoc ius ſibi Pontificii, vt in locis Scripturæ etiam clariſſimis, à ſimplici & genuina ſententia, quam propria verborum ſignificatio præbet, libere poſſint diſcedere, & aliam aſſuere tali dictatoria autoritate, vt nobis credendum ſit, non quod Scriptura ſimpliciter, proprie & aperte dicit, ſed quod ipſi pro imperio & auctoritate nobis interpretantur. Hoc enim artificio eludunt locos clariſſimos, de fide iuſtificante, de reliquiis peccati in renatis, de imperfectione bonorũ operum in hac vita, de libero arbitrio, de interceſſione Chriſti, &c. Quando Chriſtus dicit: Bibite ex hoc omnes; ipſi affingunt ſuam interpretationem, Non omnes, ſed Sacerdotes tantum. Quando Hebr. decimotertio Paulus dicit: Honorabile coniugium in omnibus: ipſi dicunt, Non in omnibus, ſed in ſolis laicis tantum. 1. Corinth. ſeptimo: Propter vitandam fornicationem, vnuſquiſque qui non continet, habeat ſuam vxorem. Ibi, Vnuſquiſque, ipſis eſt ſignum particulare, nec obſtat, quod ſententia eſt manifeſtiſſima. Quando Apoſtolis Chriſtus dicit: Reges dominantur, vos autem non ſic. Ibi volunt nos à manifeſtiſſima ſentẽtia diſcedere, & neſcio quas interpretationes recipere. Paulus vocat doctrinas dæmoniorum, quæ prohibent nubere, & abſtinere à cibis, quos Deus creauit, vt ſumantur. Sed nihil proficit clariſſima illa lux. Contendũt enim, verba illa eſſe intelligenda non ſicut ſonant, ſed ſicut ipſi ea interpretantur. Et vt hunc ludum in Scripturæ interpretatione porro impune, & quidem cum authoritate ludere poſſint, ideo Canon iſte ita conſtitutus eſt. Oſius de expreſſo verbo Dei dicit: Si quis habeat interpretationẽ Romanæ Eccleſiæ, de loco aliquo Scripturæ, etiamſi nec ſciat, nec intelligat, an aut quomodo cum Scripturæ verbis conueniat, illum tamen habere ipſiſſimum verbum Dei. Ita Romanæ Eccleſiæ interpretatio eſt: Ecce duo gladii hic, hoc eſt, Pontifex Romanus habet adminiſtrationem vtriuſque gladii, & ſpiritualis & politici.

Eliſæus aquas amaras, iniecto ſale, per miraculum dulces reddidit, hoc eſt, in Eccleſia debet iam eſſe aqua exorciſata, & ſal benedictum: cuius efficaciam contra diabolum & peccata valere, credendum eſt. Item, Pſalmo octauo: Deus omnia ſubiecit pedibus Chriſti, hoc eſt, Pontificis Romani. Pecora campi, hoc eſt, homines viuentes in hac terra. Piſces maris, hoc eſt, animas in purgatorio. Volucres cœli, hoc eſt, animas beatorum, quas per canoniſationem Papa poteſt adorandas proponere. Tales non interpretationes, ſed ludificationes extant multo plures in publicis Pontificiorum ſcriptis. Vtque illis omnibus & ſimilibus, qualiacunque tandem ſunt, ſua conſtet & ſalua maneat autoritas: ideo Andradius de fide implicita ꝑ tam multas paginas tumultuatur, inſidioſe autẽ declamitat: cum implicitum illud dicatur, quod aliquo in re abſconditum latet. Fidem igitur implicitam eſſe, quod credimus omnia, quæ in ſacris literis continentur, vera eſſe, licet multa cognitionem noſtram fugiant: non omnia enim eius penetralia in hac vita luſtrare & penetrare poſſum. Ita Sancti veteris Teſtamẽti multa crediderũt implicite,

Fides implicita.

quæ nos in nouo Teſtamento explicite credimus. Sed heus bone vir, ſine aduerſario pugnas, de quib. nulla controuerſia. Bene enim nouit Andradius, Pontificios, quando pro fide implicita pugnant, nō hoc velle & agere, de quo ipſe tā ꝓlixe rhetoricatur. Sophiſtica igitur eſt. Sed hęc eſt, quā appellaui Babylonicā ſeruitutē fidei implicitæ, quā Andradius etiā poſtea diſerte propugnat: ꝙ volunt nobis impoſitam eſſe neceſſitatē credendi, quæcunq; Eccleſia Pontificia tenet & ꝓponit, licet nullis verbi teſtimoniis probari poſſint: & quidem ita, vt non opus ſit vel cogitare, vel inquirere, vel intelligere, quæ & qualia ſint illa, an & vbi in verbo Dei habeant fundamenta. Eraſmus alicubi de diſputatione quadam cōtra Pontificios, fatetur, ipſorum ſententiam non habere certa & firma ſcripturæ teſtimonia, ſed diuerſam ſententiam ex verbo Dei melius, clarius & firmius probari poſſe. Addit vero: Sed tamen ſi hoc Eccleſia iuſſerit, credam. Captiuabo enim intellectum meum in obſequium Eccleſiæ.

Hoc eſt Andradi, de quo diſputamus; non ſicut tu calumniaris, quaſi in agreſtibus hominibus egregia & ſolida ſacrarū literarum cognitio requiratur, in quibus tamē neceſſariam eſſe fateris hanc perſuaſionem, articulos fidei, qui proponuntur, nō eſſe humana commenta, ſed voces diuinas in verbo Dei traditas. Atqui cum rudibus proponuntur verba Decalogi, Symboli, Orationis Dominicæ, inſtitutionis Baptiſmi, & Cœnæ Dominicæ: ibi ſunt ipſa verba Scripturæ, in quibus ſummam doctrinæ cœleſtis cōtineri, non eſt dubium. Fides igitur, quantumuis rudium, credens hæc, non eſt Pontificiorum implicita fides, amplectitur enim ipſa verba & ſententiam Scripturæ: ſed perſuaſionem fidei implicitæ eo trahere, vt vel prohibeatur, vel doceatur, non opus eſſe cogitare & quærere, an quæ proponuntur, habeant certa, firma & perſpicua in verbo Dei fundamenta: ſed ſimpliciter ex perſuaſione autoritatis perſonarum credere. Hanc perſuaſionem dixi non eſſe veram fidem, ſed ſeruilem opinionem, non ex verbo Dei, ſed ex humana perſuaſione conceptam. Hanc enim ſeruitutem imponunt non rudibus tantum, ſed & videntibus, ne videāt, quærant aut intelligant, vbi in Scriptura fundata ſint, quæ proponuntur; ſed ſimpliciter ideo credant, quia Pontifex & Prælati Eccleſiæ ita ſtatuerunt. Hic eſt ſtatus diſputationis, dę fide implicita. Scimus, non parem eſſe omnium perſpicaciam. Non requiritur ſolida Scripturæ cognitio in rudioribus. Recte enim dicit Auguſtinus cōtra Epiſtolam Fundamenti, cap. 4. Cęteram turbam non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit. Et tamē ipſorum etiam fidem oportet eſſe, non ſine verbo Dei. Ideo Auguſtinus formam catechiſandi rudes, talem deſcribit, vt ſumma doctrinę cœleſtis in ſcriptura patefactæ illis proponatur, & vt poſtea ad ipſam ſcripturam deducantur, quiſque pro doni ſui modulo.

Chryſoſtomus laicos ſæpe duriter increpat, quod lectionem ſcripturæ ad ſolos Monachos ablegent, ita vt ipſi non videant, legant & quærant, quomodo ea, quæ in Eccleſia docentur, ſcripturę ſint conſentanea. Diſerte igitur improbat fidem implicitam, ſicut Pontificii de illa diſputant. Et omnium Patrum ſtudium fuit, populum non à ſcriptura ad fidem implicitam humanę perſuaſionis abducere, ſed ad ſcripturę agnitionē deducere. Ideo enim ſcripturas populo interpretati ſunt, & explicationes ſuas ex ſcripturis probarunt. Et aliter quidem hęc propoſuerunt catechumenis, aliter neophytis, aliter confirmatioribus, nunquam tamē ſine verbo Dei docuerūt. Imo gradus illos ita diſtinxerunt, vt oſtenderent, homines ad ipſa ſcripturę fundamenta magis magiſq; eſſe deducendos. Vos vero cum cōtrarium non tantum faciatis, ſed & fieri iubeatis, obiecto ſpectro fidei veſtrę implicitę, hoc eſt, quod in vobis reprehendimus & accuſa-

mus.

mus. Nec eſt quod ſperes Andradi, te Sophiſticis tuis cauillationibus nobis fucū facere: niſi forſan, quod Auguſtinus inquit, cogitas te per ſophiſticē grandiori dictionis cothurno incedentē, malā cauſam, vel moras faciendo poſſe ſuſtentare.

Miratur Andradius, illos qui donū interpretationis ipſi non habent, poſſe aut velle, de interpretationibus iudicare. Et ſcimus quidē gradus eſſe nec eandem eſſe omnium perſpicaciam in Eccleſia. Scimus etiam non debere quemquam plus ſapere quam oportet. Notum tamen eſt, quid Patres populi iudicio in homiliis ſuis, quibus Scripturas interpretabātur, tribuerint. Interpretis enim eſt, rationes & fundamēta interpretationis tam liquido & certo monſtrare, vt ea intelligere & perſpicere poſſint etiam alii, qui ipſi donum interpretationis non habent. Ita enim Eunuchus agnouit Philippi interpretationem veram eſſe, Actor. 8. *Auditorum iudicia de doctrina.*

DE TRADITIONIBVS.

EX PRIMO DECRETO IV.
Seſſionis Tridentini Concilii.

Sacroſancta Tridentina Synodus, perſpiciens hanc veritatem & diſciplinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus, quæ ex ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictāte quaſi per manus traditæ ad nos vſq; peruenerunt, orthodoxorum Patrum exempla ſecuta, omnes libros, tam veteris, quam noui Teſtamenti (cum vtriuſq; vnus Deus ſit auctor) nec non traditiones ipſas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus à Chriſto, vel à Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia Catholica conſeruatas, pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipit ac veneratur.

EXAMEN.

HIC locus communis Pontificiorum latiſſime patet, complectens in ſuo ſinu, quicquid tradit & ſeruat Pontificia Eccleſia, quod Scripturę teſtimoniis doceri & probari non poteſt. Et vere eſt Pandoræ pyxis, cuius operculo omne genus corruptelarum, abuſuum & ſuperſtitionum in Eccleſiam inuectum fuit. Quid enim non libebit fingere, admiſſo ſemel hoc poſtulato, non opus eſſe documentis & probationibus ex Scriptura? Quem errorem refutabimus, ſi vetuſtas erroris, & errantium multitudo poteſt errori patrocinium parere? Hoc ſiquidem agunt Pontificii, ſua de traditionibus diſputatione, vt abuſus, qui præter & contra Scripturę regulam in Eccleſiam irrepſerunt, ſi modo late pateant, & temporis aliqua præſcriptione ſint confirmati, titulum habeant non tantū Eccleſiaſticæ conſuetudinis, ſed quod plus eſt, Apoſtolicarū traditionum. Et vtile eſt lectorem commonefacere, quomodo paulatim mutatus ſit ſtatus diſputationis. Inprimis enim Pontificiorū cōtra Lutherum certaminibus, ea, quæ nullis Scripturæ teſtimoniis probari poterant, ita defendebantur, quod illa, quæ Eccleſia ſtatueret, parem haberent vim & auctoritatem, cum iis, quæ ex ſcriptura certo conſtaret diuinitus eſſe patefacta. Multa igitur extant, tunc diſputata de auctoritate Eccleſiæ, de plenitudine poteſtatis Papæ, de conſuetudinibus Eccleſiaſticis. &c. *Quid ſibi velint Pontificii ſua de traditionib. diſputatione.*

Hi enim ſunt loci, quos Eccius in ſuo Enchiridio, in prima fronte, tanquam in acie contra Lutherum conſtituit. Poſtea vero deprehenſum eſt, Locos iſtos communes, vel non poſſe ſuſtinere tantam molem ſtructuræ Pontificiæ, vel certo nimis laborioſum eſſe eos defendere, ſi firmis ex *Eccius.*

Scriptura argumentis oppugnentur. Tandem igitur, vt magis compēdiaria via, inuenta eſt diſputatio de traditionibus Apoſtolorum non ſcriptis. Fingunt enim multa, quæ ad fidem moreſq; neceſſaria ſunt, ab Apoſtolis tradita eſſe, quę in ſcriptura nō cōprehenduntur. Et mox attexunt aliud αἴτημα: Ea quæ in Eccleſia Romana traduntur & obſeruantur, quæ nullo Scripturę Teſtimonio probari poſſunt, eſſe illa ipſa, quæ ab Apoſtolis viua voce ſunt tradita, & ſcriptis non cōprehenſa. Et hoc dicit Andradius eſſę principium, vltra ꝙ non ſit fas in inquiſitione progredi. Per talia poſtulata, ſicut Geometræ appellant, leuari ſe ſentiunt onere & labore probandi. Liberati enim ex Scripturæ anguſtiis, quas ita vocant, nihil iam eſt, quod ex capacitate loci de Traditionibus depromere non poſſint. Quod igitur olim fuit ſcrinium pectoris Pontificii, quia eius turpitudinem etiam cæci iam vident, & ignorantes norunt, hoc nunc eſt locus communis infinitus & immenſus de traditionibus Apoſtolorū non ſcriptis.

Andradius.

Quia vero vocabulum Traditionis apud veteres non eodem modo vſurpatur, nec eiuſdem generis ſunt traditiones, quarum mētio fit in ſcriptis veterum: Pontificii ſophiſtice ſinę diſcriminę talia tęſtimonia commiſcēt, & ex vna, quod dicitur, fidelia, omnes traditiones dealbāt, vt prætextu & ſpecie antiquitatis fucum faciant. Iudicǫ igitur, totam hanc diſputationem de traditionibus nō poſſę ſimplicius explicari, nec ad veterum teſtimonia, quæ à Pōtificiis in hac diſputationę magno cum apparatu producuntur, commodius reſponderi poſſe, quam per diſtinctionem. Diſtribuemus itaq; hanc materiam de traditionibus in certa quædā capita ſeu genera, & oſtendemus, quæ teſtimonia veterum, ad quod genus traditionum pertineant, & quid de ſingulis ſentiendum ſit.

Ita enim manifeſtum euadet, illa, quæ ſpeciem aliquā in hac diſputatione habent, ſi recte diſtinguantur & explicētur: nihil plane patrocinari corruptelis, abuſibus & ſuperſtitionibus regni Pontificii. Sēper autem memoria repetendum eſt, ſtatum diſputationis Pontificiorum de traditionibus hunc eſſe: Scripturam non omnia, quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis pertinēt habere, ſed multa, quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis neceſſaria ſunt, ſuſcipienda & credenda eſſe ſine Scriptura, extra & præter Scripturam, ex traditionibus non ſcriptis, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Status diſputationis Pōtificiorū de traditionibus.

PRIMUM GENUS Traditionum.

PRimū igitur genus traditionū illud cōſtituemus, quod ea quæ Chriſtus & Apoſtoli viua voce tradiderunt, quæ poſtea ab Euāgeliſtis & Apoſtolis literis conſignata ſunt, ſæpe vocantur traditiones. Ita Cyprianus dicit: In calice Domini offerendo, vt vino miſceatur, Dominica traditio ſeruetur, neq; aliud fiat à nobis, quā pro nobis Dominus prior fecit: Atqui hæc traditio ſcripta extat. Et Baſili. lib. 3. contra Eunomiū inquit: Hoc palam impugnat ſalutaris baptiſmatis traditionem; Eūtes, inquit, baptiſate in nomen, &c. Item, Baptiſmus noſter eſt iuxta ipſam Domini traditionem, in nomen Patris, Filii & Spiritus ſancti. Illa certe traditio ſcripta extat.

Cyprianus.

Obſeruet autem Lector, quam candide agant Pontificii. Vbicumque enim inueniunt vocabulum Traditionis, illud mox detorquent ad ſuas traditiones, quæ ex Scriptura probari non poſſunt, vt cum Paulus dicit, 1. Corinth. 15. Tradidi vobis, quod accepiſtis, ſi tenetis, niſi fruſtra crediditis. Hic ſtatim exclamāt, Audis traditiones? Audio: ſed mox in eodem

Candor Pōtificiorum.

loco lego, Paulum ſcripto explicare quę ſint illa, quæ tradiderit: Tradidi vobis, quod Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, ſecūdum Scripturas, quod ſepultus eſt, & reſurrexit ſecundum Scripturas. Audis traditiones Pauli, duplici modo eſſe ἐγγράφους. Primo enim ſumptę ſunt ex Scriptura veteris Teſtamenti, ſecundo ab ipſo Paulo literis conſignatæ ſunt. Et tamen ſunt homines, quos non pudet hunc locum torquere ad traditiones, quę iactantur extra, præter & cōtra Scripturam. Ita de Cœna Domini Paulus inquit: Ego à Domino accepi, quod & tradidi vobis. Sed illā traditionem, poſt Euangeliſtas ipſe etiam ſcripto comprehendit. Ieſuitæ allegant dictum Pauli, 2. Theſſal. 3. Subducatis vos ab omni fratre, ambulante inordinate, & non ſecundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Sed mox in illo ipſo capite deſcribit, quam intelligat traditionē, ſicut inſpicienti manifeſtum eſt. Et tamen inde volunt probare, multa eſſe credēda, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. Similis impudentiæ eſt, quod pro traditionib. non ſcriptis allegant id, quod Actorum 16. ſcriptum eſt: Tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus Ieroſolymitanis, cum cap. 25 manifeſtiſſime teſtetur, dogmata illa literis fuiſſe ab Apoſtolis conſignata.

Ita cum Cyprianus ad Pompeium inquit: Si in aliquo vacillauerit veritas, ad originem Dominicam, & Euangelicam, & Apoſtolicam traditionem reuertamur: Mox exclamat Lindanus: Auditis ſaluberrimam non ſcriptæ traditionis auctoritatem? S[illegible] ſcelerate præterit, quod in eadem Epiſtola extat: Vnde eſt iſta traditi[illegible]rum de dominica & Euangelica auctoritate deſcendens, an de A[illegible]rum mandatis & Epiſtolis veniens? Ea enim facienda eſſe[illegible]ſunt, Deus teſtatur, Ioſ. 1. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, [illegible] Apoſtolorum Epiſtolis & actibus continetur, obſeruetur etiam hæc ſancta traditio: Hæc Cyprianus. *Verba Cypriani.*

Nec ſane iuſtæ indignationi honeſta defutura eſſet oratio, ſi hoc Pontificiorum artificium liberet ſuis coloribus depingere. Sed ſatis ſit, lectori extremas lineas monſtraſſe.

Baſilius in ſermone de confeſſione fidei, ponit talem definitionem: Fides eſt aſſenſus, non hæſitans de his, quæ audita ſunt, in certitudine veritatis, & prędicata ſunt per gratiam Dei. Mirum vero quam exultet Lindanus, quod in illa definitione fidei, nulla fiat Scripturę mētio. Sed mox tertio verſu, Baſilius ſubiungit hanc ſentētiam: Si fidelis eſt Dominus in omnibus ſermonibus ſuis, manifeſta eſt elapſio à fide & ſuperbiæ crimē, aut reprobare quid ex his, quæ ſcripta ſunt, aut ſuperinducere, quid ex non ſcriptis. Conſidera quæſo, optime lector, quale ſit hoc artificiū, quo Pontificii vtuntur. *Baſilius.* Præclarum extat Irenæi teſtimonium de Polycarpo, apud Euſebium libro quarto, capite decimoquarto, quod perpetuo eadem docuerit, quæ & ab Apoſtolis acceperat, quæ Eccleſia quoque tanquam ſola vera tradidit. *Irenæus de Polycarpo.* Ibidem: Multos hæreticorum ad Eccleſiam Dei conuertit, dum vnam & ſolam eam veritatē, quam ab Apoſtolis acceperat, quam etiam Eccleſia tradidit, prædicauit. Axioma extra omnem cōtrouerſiam veriſſimum eſt, illam ſolam doctrinam veram eſſe, quam Apoſtoli tradiderunt, quam primitiua Eccleſia ab Apoſtolis acceptam profeſſa eſt. Sed quæſtio, an doctrina illa ſit alia & diuerſa ab ea, quā in ſcriptura comprehenſam habemus: Pontificii ſimpliciter diſtinguunt traditiones, contra Scripturam. Et quando Irenæus dicit, Polycarpum ea docuiſſe, quæ ab Apoſtolis acceperat, hoc ita interpretantur, quod alia & multo plura ab Apoſtolis accepta prædicarit, quam quæ in Scriptura cōtinētur. Ita illi. Sed propter multas cauſas ſuſpecta eſt nobis ipſorū fides. *Irenæus.* Alia igitur quærenda ſunt teſtimonia. Nullum autem dubium eſt, Polycarpum etiam illa, quæ ſcripta ſunt, ab Apoſtolis accepiſſe, quomodo igi-

vero non ſunt conſona, licet quaſi traditio Apoſtolica proponantur, percutiēda eſſe gladio verbi Dei. Et hæc eſt ſimplex & vera ſolutio ſuperioris illius obiectionis, & reiicere eā Pontificii non poſſunt, alias enim eodē iure cogerentur, & ipſi etiam Phariſæorum traditiones, & totā Thalmudiſtarum Cabalam recipere. Iudæos enim Auguſtinus ſcite vocat noſtros librarios & ſcriniarios, vt qui cuſtodes fuerūt librorum veteris Teſtamenti, circumferentes adhuc illam cuſtodiam in ipſo exilio.

Quærunt ſane κρησφύγετον. Pontificii, Eccleſiam accepiſſe libros veteris Teſtamenti, ex traditione nō Phariſæorum, ſed Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum. Sed quia ſeries temporum non interrupta, iuxta Auguſtinum, ad hanc rem requiritur, nō poſſunt Phariſæi, ab illa teſtificatione de libris veteris Teſtamenti excludi. Quare igitur Chriſtus & Apoſtoli, qui traditionē de libris veteris Teſtamenti recipiebāt, non eodem etiam iure reliquas traditiones ſeniorū recipiebant, cum quidē hunc præferrent titulum. Dictum eſt antiquis? Quo iure ipſi Pontificii repudiant Thalmudicas traditiones, cum de libris veteris Teſtamenti, traditionem Iudæorum recipiant? Si dixerint, Iudæos confinxiſſe Cabalam Thalmudicam: ipſi hoc fortiter negabūt: allegant enim primos auctores Patriarchas, Moyſen & Prophetas. Quare igitur huic ipſorum teſtificationi, nec vos Pontificii creditis, cum tamen de libris veteris Teſtamenti, teſtificationem ipſorum, vtiq; non repudiemus? Nos ſimpliciter reſpondemus. Quia ex libris Propheticis, de quibus Iudęi teſtificantur, diſcimus literis conſignatum eſſe, quantum de doctrina Patriarcharum, Moyſis & Prophetarum, & ſatis eſt, & opus eſt. Ideo reliquas traditiones omnes, ad ea, quæ ſcripta ſunt examinamus, & huic teſtificationi contrariam traditionem Iudæorum, multa tradentium extra, præter & contra Scripturam non recipimus, ſed iure optimo repudiamus, id enim ex ipſis libris, quos Iudęi ſua teſtificatione nobis commendant, diſcimus. Si quam aliam reſponſionem habent Pontificii, proferant, & eādem nos opponere poterimus ipſorum obiectioni, quare cum traditionē Eccleſiæ de libris Canonicis recipiamus, non ſimpliciter etiam reliqua omnia, quæ titulo traditionum nobis à Pontificia Eccleſia obtruduntur recipiamus.

TERTIVM GENVS traditionum.

Tertium genus traditionum conſtituimus illud, de quo loquūtur Irenæus libro tertio, & Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos, magnificis enim encomiis vterque celebrant traditionem Apoſtolicam: Irenæus libro tertio, capite tertio, inquit: Traditionem Apoſtolorum in toto mundo manifeſtatam, in Eccleſia adeſt perſpicere omnibus: qui vera velint audire, Et capite quarto Non oportet adhuc quęrere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cum Apoſtoli quaſi in depoſitorium diuites, pleniſſime in ea cōtulerint omnia, quę ſint veritatis, vt omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hic eſt enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures ſunt & latrones. Propter quod oportet quidem deuitare illos, quę autem ſunt Eccleſiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid autem, ſi neq; Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis: nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Eccleſias? cui ordinationi aſſentiūtur multæ Gentes barbarorum, ſine charactere & atramento, ſcripta habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem Apoſtolorum traditionem diligenter cuſtodientes.

Tertullianus. Tertullianus de Præſcript. Hanc igitur dirigemus præſcriptionem: Si Chriſtus Apoſtolos miſit ad prædicandum, alios non eſſe recipiendos prædicatores, quam quos Chriſtus inſtituit. Quid autem prædicauerint, hoc eſt, quid illis Chriſtus reuelauerit, & hic præſcribam, non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicando, tam viua voce, quam per Epiſtolas. Poſtea; Si hæc ita ſunt, conſtat proinde omnem doctrinam, quę cum illis Eccleſiis Apoſtolicis, matricibus & originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam, id ſine dubio tenentem, quod Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo ſuſcepit, reliquam vero omnem doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorum, & Chriſti, & Dei.

Hæc magnifica traditionum encomia, videntur omnino multum patrocinari Pontificiis contra Scripturam. Nam & excerptam illam Tertulliani ſententiam, quaſi in Triumpho in omnibus ſuis libris ducunt, quæ ſic habet: Non ergo ad Scripturas prouocandum, nec in his conſtituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta eſt victoria.

Sed ſimplex veritas firmiter fundata, & ſibi bene conſcia, nec reformidat, nec ſubterfugit vera antiquitatis teſtimonia. Manifeſte enim oſtendmus, haſce Irenæi & Tertulliani diſputationes non infringere, ſed confirmare noſtram de ſacra ſcriptura ſententiam, ſi ſententiæ nō truncatæ inſpiciantur, ſed tota ſeries diſputationis conſideretur. Sicut enim Iuriſconſulti dicunt, inciuile eſſe, lege nō tota perſpecta, ex aliqua ipſius particula pronunciare: ita Hilarius recte monet, in noſtris diſputationibus intelligentiā dictorum ex cauſis dicendi ſumendam eſſe. Ordiamur itaq; ab illa quæſtione, quæ eſt ſtatus diſputationis Pontificiæ, de traditionibus: & quæramus, an Irenæi & Tertulliani diſputatio inſtituta fuerit de recipiendis dogmatibus quibuſdam fidei, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari potuerint, ſed quæ voluerint credi ſine Scriptura, extra & præter Scripturam, ex ſola traditione, cuius nulla extiterint in Scriptura teſtimonia. Res autem non eſt obſcura. Vterque enim, & Irenæus & Tertullianus expreſſe narrant, de quibus dogmatibus fidei inſtituta fuerit illa diſputatio: recitant enim ad verbum ferme illos articulos fidei, quos hodie Symbolum, quod Apoſtolicum nominatur, complectitur. Num vero articuli illi fidei non poſſunt ex Scriptura probari, oſtendi & confirmari? Num contrarii hæreticorum errores de his articulis non poſſunt ex Scriptura impugnari & refutari? Certe manifeſtiſſimum eſt, ſummam totius Scripturæ in hiſce potiſſimum conſiſtere articulis. Et Irenæus in tertio, quarto & quinto libris, nihil aliud agit, quam quod ex Scriptura prolixe probat & confirmat articulos iſtos fidei; & ex Scripturæ teſtimoniis ſumit refutationes corruptelarum pugnantium cum illis articulis.

Hoc igitur, quod manifeſtiſſimum eſt, & negari nullo modo poteſt, primo diligenter obſeruetur in hac diſputatione, non fuiſſe ſcilicet controuerſiam de dogmatibus fidei, quorum vel probatio, vel contrariorum refutatio ex Scripturæ teſtimoniis non potuerint peti & ſumi. Sunt enim illi articuli, in quibus quaſi ſumma totius Scripturæ conſiſtit. Et hoc ideo obſeruetur, agnoſcet enim Lector, quo artificio has Irenæi & Tertulliani diſputationes Pontificii detorqueant ad ſuas traditiones, de quibus ipſi fatentur, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſint.

Cur Irenæus & Ter- Quę vero cauſa fuit: cum articuli illi fidei habeāt in Scriptura multa, certa, firma & perſpicua teſtimonia, quod Irenæus & Tertullianus pro-

uocant

tullianus prouocarint ad traditiones

uocant ad traditiones, quas Eccleſiæ Apoſtolicæ ab Apoſtolis acceptas, tunc tenebant & obſeruabant? Cauſam illam non opus eſt per coniecturas diuinare. Vterque enim manifeſte illam exponit. Num vero hæc fuit cauſa, quod ex Scriptura non potuerũt ſatis euidentia & firma de illis fidei articulis proferre teſtimonia, aut hæreticorũ fabulas inde refutare? Nequaquã, ipſi enim hæretici non poterant negare, illã Eccleſiæ fidem habere in ſcripturis fundamenta & teſtimonia, & ſua figmenta à Scripturis argui & refutari. Ideo enim Scripturas vel reijciebant, vel deprauabant, vel conquerebantur inſufficientes eſſe. Ita enim Irenæus inquit libro tertio, capite ſecundo. Cum ex Scripturis arguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum Scripturarum, quaſi non recte habeant, neque ſint ex auctoritate, & quia varie ſunt dictæ, & quia non poſſit ex his inueniri veritas ab his, qui neſciunt traditionem: non enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem. Tertullianus ita inquit: Iſta hæreſis non recipit quaſdam Scripturas, & ſi quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit, & ſi recipit, non recipit integras, &c. Item, Dicunt, Apoſtolos non voluiſſe omnia omnibus reuelare, quædã palam & vniuerſis, quædam ſecreto & paucis demandaſſe, & hoc Paulum vocare depoſitum. Agnoſcit lector, hæreticos, cum viderent ſe ex Scripturis perſpicue & firmiter refutari, mouiſſe certamen de auctoritate ipſarum Scripturarum. 1. Quod non recte haberent, & ideo non eſſent recipiendæ. 2. Quod varie eſſent dictæ, vt non poſſit inde colligi certa & firma ſententia. 3. Non omnes Scripturas recipiebant, ſed quaſdam tantũ, & tamen illas etiam non integras, ſed multa addebant, multa etiam detrahebant. 4. Criminabantur, ex ſcripturis ſolis nõ poſſe inueniri veritatem, niſi addantur & adhibeantur traditiones, quæ non per literas, ſed per viuam vocem ab Apoſtolis traditæ eſſent. 5. Fingebant, Apoſtolos quædam palam & vniuerſis, vt quæ ſcriptis diuulgauerunt, quædam vero ſecreto & paucis demandaſſe, ex quibus ſua probabant figmenta. Et quia hæc eiuſdem ſint auctoritatis cum illis, ideo Scripturas exponẽdas & corrigiendas ſecundum ſecretas & tacitas traditiones, quæ non per literas, ſed viua voce traditæ ſint. Hæc ita recitantur ab Irenæo & Tertulliano, ex quibus manifeſtum euadit, propter quam cauſam & in quem finem Patres illi prouocarint ad traditiones. Quia enim quaſdam Scripturas non recipiebant, aut nõ recipiebãt integras, & criminabantur, eas vel non recte habere, vel varias eſſe dictas, vel eſſe inſufficientes, vt illis ſolis non poſſit inueniri veritas: ideo Tertullianus decit, non eſſe prouocandum ad Scripturas, nec in illis certamen conſtituendum, in quibus aut nulla, aut incerta ſit victoria contra tales ſcilicet hæreticos. Num vero cenſet, articulos illos fidei de quibus tunc erat certamen, non poſſe ex Scripturis contra hæreticos defendi nec corruptelas hæreticorum inde refutari? Certe Irenæus prolixe hoc facit, & per ſe hoc manifeſtiſſimum eſt. Sed de illis hæreticis, qui auctoritatem Scripturarum in dubium vocabant, & traditiones opponebant Scripturæ, quique alias proferebant Scripturas, additionibus & detractionibus interuerſas, quas veras & germanas eſſe aſſeuerabant, de illis, inquam, hæreticis, Tertullianus hoc dicit. Et addit rationem, prius probandum eſſe, apud quos ſit veritas Scripturarũ, quam ad ipſas Scripturas prouocaretur. Hanc eſſe Tertulliani mentem, manifeſtiſſimum eſt. Scelerate igitur faciunt Pontificii, qui à dicto ſecundum quid, ad dictum ſimpliciter Tertulliani ſentẽtiam torquent, quaſi omnino in controuerſijs de religione non ſit prouocandum ad Scripturas, & quaſi in diſputationibus de dogmatibus fidei, in Scripturis aut nulla, aut omnino incerta ſit victoria. Hoc enim falſiſſimum eſſe ex omnium

Patrum conſenſu, ſupra probatum eſt, & Tertullianus nunquam hoc ſenſit.

Quia igitur hæretici traditiones opponebant Scripturis, ita vt ex traditionibus conarentur oſtendere. 1. Scripturas quas Eccleſia pro Canonicis receperat, non eſſe veras, & per omnia recipiendas. 2. propter varietatem, hoc eſt, ambiguitatem, ſeu incertitudinem & obſcuritatem, non poſſe ex Scriptura intelligi veritatem. 3. ex ſolis ſcripturis non poſſe intelligi veritatem, niſi adhibeantur etiam traditiones, quæ nō per literas, ſed per viuam vocem traditæ ſint: præter illa enim, quæ Apoſtoli palam & vniuerſis tradiderunt, quæ poſtea in literis retulerunt, alia quædā ſecreto & paucis demandaſſe. Irenæus igitur & Tertullianus prouocant hæreticos ad traditionem. Et quia vtrimque iactabantur traditiones, quęſtionem illam diſputant, quæ ſit vera Apoſtolorum traditio. Probant autem illam vnam & ſolam eſſe veritatem, quam Chriſtus à Deo accepit, & tradidit Apoſtolis, quam Apoſtoli rurſus tradiderunt Eccleſijs, & quæ in Eccleſijs per ſucceſſiones presbyterorum cuſtodita fuit. Et quia tunc tēporis in illis præcipue Eccleſiis, quæ ab Apoſtolis fundatæ fuerant, vigebat veritas diſciplinæ Apoſtolicæ & fidei Chriſtianæ, ita vt traducē religionis adhuc ſincerum obtinerent & conſeruarent: ſuauiſſimum ſane fuit, ordinem & conſenſum Eccleſiarum in doctrina conſiderare. Et recte tunc dixit Irenæus: Etiam ſi nulla relicta fuiſſet ab Apoſtolis Scriptura, ex illa tamen traditione, quam Eccleſia ab Apoſtolis acceptā, ad illa vſque tempora ſinceram conſeruaret, potuiſſet cognoſci, quæ eſſet vera doctrina Apoſtolica. Num vero idem valebit in Eccleſia Pontificia, ita vt quicquid illa tenet & ſeruat, hoc ſolo nomine iudicetur Apoſtolicum, licet nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſint? Fortiter hoc contentunt patroni Pontificis Romani, ſed nos dicimus, & ipſa euidentia probat, inter primitiuam Apoſtolicam Eccleſiam, & inter regnum Pontificium, maiorem eſſe diſtantiam, quam ſit inter cœlum & terram. Probare igitur prius ipſos neceſſe eſt, Eccleſiam ſuam eſſe Apoſtolicam, quam hoc priuilegium ſibi arrogent.

Sed pergamus in inquiſitione: hoc enim obſeruādum eſt, quid ex traditione, quæ tunc in omnibus Apoſtolicis Eccleſiis, vna & eadē erat, ad quam prouocabant, probarint Irenæus & Tertullianus. Certum eſt autem, Pontificiorum etiam, vt arbitror, confeſſione, quod ex traditione non protulerint doctrinam aliquam pugnantem, cum Scriptura: hoc enim nomine traditiones, quas hæretici iactabant, damnabant. Illa igitur erit quæſtio, An diuerſam & aliam doctrinam, quam quæ in Scriptura tradita erat, Irenæus & Tertullianus ex traditione protulerint & probarint: hoc eſt, An diſputarint & oſtenderint, Eccleſiam tunc ex traditione habuiſſe multa dogmata & myſteria fidei, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari potuerint. Hunc enim eſſe ſtatum controuerſiæ inter nos & Pontificios, aliquoties iam diximus. *Status in diſputatione de Traditionibus.*

Recitant autem vterque, quid ſit illud, quod ex traditione probant: & ſunt illi ipſi articuli fidei, quos ſymbolum Apoſtolicum complectitur. Illos autem in Scriptura multis manifeſtis teſtimoniis tradi, nullū eſt dubium. Non igitur aliquod aliud dogma fidei ex traditione proferunt & probant, præter illa, quæ in Scriptura continentur: ſed eadem & illa ipſa dogmata, quæ in Scriptura comprehenduntur, oſtęndunt & probant etiam ex traditione. Cauſas vero propter quas ad traditionem prouocarint, cum in Scriptura haberent multa firmiſſima teſtimonia, ſupra recenſuimus, vt ſcilicet oſtenderent conſenſum veræ traditionis Apoſtolicę cum Scriptura.

Ita ergo & traditionibus probant veritatem, auctoritatem & ſuffi cientiam Scripturæ: quia ſcilicet eadem omnino ſint dogmata fidei, quæ Scriptura continet, & quæ primitiua Eccleſia ex Apoſtolorum traditione accepta, vſque ad illa tempora ſincera cuſtodierat. Nam ne apex quidē in tota illa Irenæi & Tertulliani diſputatione oſtendi poteſt de vllo dogmate, quod ex ſola traditione ita producant, vt nullo Scripturę teſtimonio probari poſſit.

Et hæc, quia fortiſſime infringunt & euertunt Pontificiorum fabulationes de inſufficientia Scripturæ, & de illis traditionib. quas nullo ſcripturæ teſtimonio probare poſſunt, attente ſunt cōſiderāda. Simpliciter autem expoſui ſtatum diſputationis apud Irenæum & Tertullianum, & nō video, ſi integra diſputatio conſideretur, quomodo alia inde poſſit erui ſententia, quam quod oſtendat conſenſum traditionis Apoſtolicæ cum Scriptura, ita vt eadem ſit doctrina, quam Scriptura tradit, & quam primitiua Eccleſia ex Apoſtolorum traditione acceperat. Et hanc ſententiam ipſi auctores verbis non obſcuris oſtendunt. Irenæus enim idem, quod ex traditione oſtenderat, poſtea prolixe probat ex Scriptura. Et in ingreſſu illius diſputationis cap. 1. inquit: Apoſtoli tunc quidem Euāgelium præconiauerunt, poſtea vero per Dei voluntatē in Scripturis nobis tradiderunt fundamentum & columnam fidei noſtrę futurum. Et cap. 3. hunc patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ab Eccleſiis annunciari ex ipſa Scriptura, qui velint diſcere, poſſunt, & Apoſtolicam Eccleſię traditionem intelligere.

Et libro quarto, capite 63. inquit: Agnitio vera eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſiæ ſtatus in vniuerſo mundo, & charactere corporis Chriſti, ſecundum ſucceſſiones Epiſcoporum, quibus illi eam, quę vnoquoque loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quæ peruenit vſque ad nos cuſtodita ſine fictione, Scripturarū tractatione pleniſſima, neque ablationem recipiens lectio, ſine falſatione, & ſecundum ſcripturas expoſitio legitima & diligens, & ſine periculo, & ſine blaſphemia, & præcipuū dilectionis munus, &c. Audis antiquum Eccleſiæ ſtatum, & doctrinam Apoſtolicam, per ſucceſſiones Epiſcoporum peruenire vſque ad Irenæi tempora, & ſine fictione cuſtoditam fuiſſe. Sed quomodo? Tractatione, inquit, ſcripturarum pleniſſima, & expoſitione ſecundum ſcripturas legitimas. Non dicit de dogmatibus fidei, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Pontificij ſemper in ore habēt antiquum Eccleſiæ ſtatum, & traditiones per manus traditas: ſed illuſtre eſt hoc Irenæi teſtimonium de vere antiquo Apoſtolicæ Eccleſiæ ſtatu, & quomodo traditio Apoſtolica ſine fictione cuſtodita fuerit.

Tertullianus.

Ita Tertullianus de Præſcript. Sed & hæretici de ſcripturis agūt, & de ſcripturis ſuadent. Aliunde ſcilicet, inquit, loqui poſſent de rebus fidei, niſi ex literis fidei. Item, Credunt ſine ſcripturis, vt credant aduerſus ſcripturas. Et poſtea reſpondens ad illud, quod hæretici fingebant: Apoſtolos præter illa, quæ palam & vniuerſis tradebant, quædam etiam alia ſecreto & paucis demandaſſe, & hoc Paulum vocare depoſitum, ita inquit Tertullianus: Quod hoc depoſitum eſt tam tacitum, vt alterius doctrinę deputetur? an illius denunciationis, de qua ait: Hanc denunciationem commendo apud te Timothee. Item, illius præcepti, de quo ait: Denuncio tibi, vt cuſtodias præceptum. Quod autem præceptum, quæ denunciatio, ex ſupra & infra ſcriptis intelligitur, non neſcio quid ſuboſtendi hoc dicto, de remotiori doctrina. Item: Nam & cum dicit (hęc) de eis dicit, de quibus in pręſenti ſcribebat: de occultis autem, vt de abſentibus apud conſcientiam non (hec) ſed (illa) dixiſſet.

Pagina 109. Percurre Eccleſias Apoſtolicas, apud quas ipſæ adhuc Cathedræ Apoſtolorum præſidentur, apud quas ipſę adhuc authenticę literę eorum recitãtur, ſonantes vocem, repræſentantes faciem vniuſcuiuſque. Item, habes Romam, & inde nobis quoq; auctoritas præſto eſt. Videamus quid didicerit, quid docuerit. Vnum Deum nouit creatorē vniuerſitatis, & Chriſtum Ieſum ex virgine Maria, filium Dei creatoris, & carnis reſurrectionem. Legem & Prophetas cum Euãgelicis & Apoſtolicis literis miſcet, & inde petat fidem eam. Et mox de hæreticis inquit: Quibus fuit propoſitum aliter docēdi, eos neceſſitas coegit aliter diſponendi inſtrumenta doctrinę. Alias enim nō potuiſſent aliter docere, niſi aliter haberent, per quæ docerēt hæreſin. Et ſicut illis non potuiſſet ſuccedere corruptela doctrinæ, ſine corruptela inſtrumentorum eius, ita & nobis integritas doctrinę non competiiſſet, ſine integritate eorum, per quæ doctrina tractatur. Conſideret lector, quomodo Tertullianus in hac ſentētia de Scriptura loquatur. Et paucis interiectis, de Scripturis ita inquit: Quod ſumus, hoc ſunt, ab initio ex illis ſumus. Vides lector, qualē inſtituat collationem ſeu συμφωνίαν Scripturarum, & primitiuæ Eccleſiæ, tenentis ſinceram traditionem Apoſtolicam. Quod nos, inquit (ſcilicet tenentes traditionem Apoſtolicam) ſumus, hoc ſunt Scripturæ, & quidem ex ipſis nos ſumus. Sunt igitur (vt ita dicam) duo æquiualentia ſeu termini conuertibiles: antiquus Eccleſiæ ſtatus tenens veram Apoſtolicam traditionem, & doctrinæ Scripturæ ſacræ.

Hæc prolixius aliquanto tractaui, primo ideo, quia truncatæ illæ ſententiæ, quę ex Irenæo & Tertulliano citantur, poſſunt Lectorem perturbare, niſi tota illorum diſputatio conſideranda proponatur. Secũdo, quia ex illa Irenęi & Tertulliani diſputatione firmiſſime munitur & comprobatur noſtra ſententia de auctoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ, & ſimul refutantur Pontificiorum traditiones, quas ipſi fatentur, ſe nullo ſcripturæ teſtimonio probare poſſe. Oſtēdimus enim, Irenæum & Tertullianum probare conſenſum traditionis Apoſtolicæ & Scripturæ, ita vt traditio non opponatur ſcripturæ, tanquam vel falſæ, vel ambiguę, vel imperfectæ: hoc enim hæreticos cōtendiſſe, Irenæus oſtendit, capite ſecundo. Sed ex traditione probatur & confirmatur veritas, auctoritas, certitudo, perfectio & ſufficientia ſcripturę, ita vt antiquus Eccleſiæ ſtatus, & vera traditio Apoſtolorum cuſtodiatur tractatione & expoſitione ſcripturarum. Quando igitur proponũtur traditiones, quę cum ſcriptura non conſentiunt, & ex ſcriptura oſtendi & probari nō poſſunt: certiſſimum eſt, eas non eſſe Apoſtolicas. Hoc fundamentum firmum & perſpicuum eſt, quod cauillationibus ſophiſticis impeti quidē & exagitari, non tamen labefactari aut euerti poterit. Ideo Lectori hanc Irenæi & Tertulliani diſputationes diligenter commendo. Quod igitur de doctrina Chriſti & Apoſtolorum Tertullianus dicit, hoc nos rectiſſime ad ſcripturam accommodamus: ſunt enim termini (ſicut dictum eſt) conuertibiles. Eſt autem hæc Tertulliani ſententia: Cum credimus, nihil deſideramus vltra credere: hoc enim prius credimus, non eſſe, quod vltra credere debeamus, &c. Hæc de dogmatibus dicit Tertullianus, de ritibus vero paulo poſt dicemus.

Et ad confirmationem eorum, quæ hactenus diximus, multum faciũt illa etiam, quæ ex Euſebii libro quinto, capite vigeſimo, de Irenæi teſtimonio ſuper traditionibus Polycarpi annotauimus: quod ſcilicet Polycarpus commemorauerit diſcipulis ſuis, quę ab Apoſtolis tanquam viuis teſtibus acceperat de Domino, de virtutibus, de doctrina eius. Sed quid? Num alia fuerunt, quam quę in ſcriptura tradita ſunt? Num tradidit Polycarpus dogmata quędam, vt ab Apoſtolis tradita & accepta, quę nullo

Scripturæ teſtimonio probari poſſunt? Nequaquam, inquit Irenæus, ſed tradidit πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſona ſcripturis ſacris. Tales igitur fuerunt, ſunt, & debent eſſe omnes traditiones, quæ tanquam Apoſtolicæ proferuntur. Et ſemper examinandæ ſunt, an habeant illam Irenæi συμφωνίαν, cum ſcriptura ſacra. Si igitur vero & pio ſtudio quæritur, quæ ſit vere antiqua & Apoſtolica traditio, non opus eſt excogitare fabulas de purgatorio, de aqua benedicta, & ſimilibus. Irenæus enim & Tertullianus, in illa, de qua iam multa diximus, diſputatione, non in genere tantum loquuntur, ſed quæ ſit Apoſtolica traditio in ſpecie, liquido, expreſſis verbis oſtendunt, deſcribunt & recitant.

Irenæus.

Antiquiſſima enim Symbola, complectentia ſummam doctrinę, & traditionis Apoſtolicę, tribus in locis extant apud Irenęum & Tertullianum, quę adſcribam. Oſtendent enim vnde ſumptum ſit Symbolum, quod vulgo vocatur Apoſtolicum. Irenęus enim lib. 3. cap. 4. dicit, Barbaras quaſdam Gentes ſine charactere & atramento veterem traditionem diligenter cuſtodire: credentes in vnum Deum, fabricatorem cœli & terræ, & omnium, quę in eis ſunt, per Chriſtum Ieſum Dei filium, qui propter eminentiſſimam erga figmentum ſuum dilectionem, eam quę eſſet ex virgine generationem ſuſtinuit, ipſe per ſe hominem adunans Deo, & paſſus ſub Pontio Pilato, & reſurgens, & in claritate receptus, in gloria venturus, Saluator eorum qui ſaluantur, & Iudex eorum, qui iudicatur, & mittens in ignem æternum transfiguratores veritatis, & contemptores Patris ſui & aduentus eius, &c. Quibus Barbaris, ſi quis annunciauit, quę ab hęreticis adinuenta ſunt, ſtatim concludentes aures, longo longius fugient. Sic per illam veterem Apoſtolorum traditionem, non admittunt hæreticorum portentiloquentia, &c.

Hæc eſt vera & vetus Apoſtolorum traditio: quæ nihil tradit extra & præter Scripturam, ſed complectitur ſummam totius Scripturæ.

Et libro primo, capite ſecundo Irenęus ſimiliter exponit prædicationem Apoſtolicam: Eccleſia, inquit, per vniuerſum orbem vſque ad fines terrę ſeminata, & ab Apoſtolis & à diſcipulis eorum accepit eam fidem, quę eſt in vnum Deum Patrem omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia, quę in eis ſunt: & in vnum Ieſum Chriſtum filium Dei incarnatum pro noſtra ſalute: & in Spiritum ſanctum, qui per Prophetas prędicauit diſpoſitiones Dei, & Aduentum, & eam, quę eſt ex virgine generationem, & paſſionem, & reſurrectionem à mortuis, & in carne in cœlos aſcēſionem dilecti Ieſu Chriſti Domini noſtri, & de cœlis in gloria patris aduentum eius, vt Chriſto Ieſu Domino noſtro, & Deo & Saluatori & Regi, ſecundum placitum patris inuiſibilis, omne genu curuetur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua cōfiteatur ei, & iudicium iuſtum in omnibus faciat, ſpiritalia quidem nequitię, & Angelos tranſgreſſores & apoſtatas factos, & impios, & iniuſtos, & iniquos, & blaſphemos homines in æternum ignem mittat: iuſtis autem & æquis, & pręcepta eius ſeruantibus, & in dilectione eius perſeuerātibus, quibuſdam quidem ab initio, quibuſdam vero ex pœnitentia vitam donans, in corruptelam loco muneris conferat, & claritatem æternam circumdet. Hanc prædicationem, cum acceperit, & hanc fidem Eccleſia, & quidem in vniuerſum mundum diſſeminata, diligenter cuſtodit, quaſi vnam domum inhabitans, & ſimiliter credit iis, quaſi vnam animam habens, & vnum cor, & conſonanter hæc prędicat, & docet, & tradit, quaſi vnum poſſidens os. Nam etſi in mundo loquelæ diſſimiles ſunt, ſed ta-

men

men virtus traditionis vna & eadem eſt. Et neque hæ, quę in Germania ſunt fundatę Eccleſiæ aliter credunt, aut aliter tradunt, neq; hæ, quę in Hiberis ſunt, neq; hæ, quæ in Celtis, neque hæ, quæ in Oriente, neque quæ in Ægypto, neque hæ, quæ in Lybia, neque hæ, quę in medio mundi ſunt conſtitutæ. Sed ſicut Sol in vniuerſo mundo vnus & idem eſt, ſic & lumen prædicatio veritatis vbique lucet & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire, &c. Hæc igitur eſt Apoſtolica traditio, hæc vera Eccleſiæ antiquitas, hic Catholicus conſenſus.

Et omnia ſunt ſacris ſcripturis conſona, quæ nos & recipimus & profitemur. Habemus igitur veras & antiquas Apoſtolorum traditiones. Sed Pontificii de aliis nugis fabulantur, quando de traditionibus diſputant.

Tertullian.

Tertullianus etiam de Præſcript. Regula autem eſt fidei, qua creditur vnum omnino Deum eſſe, nec alium præter mundi conditorem, qui vniuerſa ex nihilo produxerit, per verbum ſuum primo omnium emiſſum, id verbum filius eius appellatum, in nomine Dei varie viſum Patriarchis, in Prophetis ſemper auditum: poſtremo delatum ex ſpiritu Dei, & virtute in virginem Mariam, carnem factum in vtero eius, & ex eo natum hominem, & eſſe Ieſum Chriſtum, exinde prædicaſſe nouam legem, & nouam promiſſionem regni cœlorum, virtutes feciſſe, fixum cruci, tertia die reſurrexiſſe, in cœlos ereptum; ſediſſe ad dextram Patris, miſiſſe vicariam vim Spiritus ſancti, qui credentes agat, venturum cum claritate, ad ſumēdos ſanctos in vitæ æternæ, & promiſſorum cœleſtium fructum, & ad prophanos iudicandos igni perpetuo, facta vtriuſque partis reſuſcitatione, cum carnis reſtitutione. Hæc regula, vt probabitur à Chriſto inſtituta, nullas habet apud nos quæſtiones, niſi quas hæreſes inferunt, & quæ hæreticos faciunt. Hæc Tertullianus. Deſcripſi autem hæc Symbola, vt oſtenderem, nos non reprobare, quas certo conſtat, veras & antiquas eſſe Apoſtolorum traditiones. Concilium vero Tridentinum (quod notandum eſt) ideo cōfeſſionem Symboli ſeiunxit à traditionibus, vt ſciremus, ipſos non potiſſimum contendere de veris, certis, & antiquis illis Apoſtolorum & Eccleſię traditionibus, ſed de aliis rebus, quas pro ſtabiliendo regno Pontificio, ſub titulo & prætextu Apoſtolicarum traditionum nobis obtrudunt. Et Andradius dicit anathema illis, qui perhibent: Niſi de veteri & nouo Teſtamento euidenter fuerimus edocti, non ſequimur doctrinas Patrum & Eccleſiæ traditionem.

QVARTVM GENVS *traditionum.*

Quartum genus traditionum eſt, de expoſitione, vero ſenſu, ſeu natiua ſententia ſcripturæ. Nam ex Irenæo & ex Tertulliano conſtat, fuiſſe ipſis non de ſcriptura tantum, verum etiam de expoſitione ſeu ſenſu ſcripturæ, certamina cum hæreticis. Ita enim Tertullianus inquit: Iſta hæreſis, ſi Scripturas aliquatenus integras præſtat: nihilominus diuerſas expoſitiones commentata cōuertit. Et tantum veritatis obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus. Item, illic & ſcripturarum & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas inuenitur doctrinæ. Et Irenęus oſtendit, hæreticos expoſuiſſe Scripturam, non ſicut in manifeſtis & apertis locis ſonat, ſed ex figuratis, parabolicis & obſcuris locis, falſa & prodigioſa quędam extruxiſſe, quibus deinde manifeſtos & apertos locos eludebant. Et prætexebant, ſe illas interpre-

tationes accepiſſe ex traditione,quę nõ per literas,ſed per viuam vocem tradita fuiſſet.Irenæus libro tertio,capite ſecundo, & libro ſecundo, capite trigeſimoquinto,& per ſequentia capita. Ita etiam Tertullianus inquit: Nituntur his, quæ de ambiguitate cœperunt. In hoc igitur certamine de legitima expoſitione,ſiue dé vero &natiuo ſenſu ſcripturę,cum quidem hæretici ſuis interpretationibus prætexerent titulum Traditionum,Irenæus&Tertullianus prouocant ad veràm traditionem Eccleſię. Nullum enim eſt dubium,primitiuam Eccleſiam accepiſſe ab Apoſtolis, & à viris Aſtoſtolicis,non tantùm textum (ſicut loquimur) ſcripturę,verum etiam legitimam & natiuam eius interpretationem, quam quia primitiua Eccleſia àd illà vſque tempora ſine fictione cuſtodierat, ita vt certis documentis probare poſſet, à quibus eam accepiſſet, & ita retro progreſſus fieret ad ipſos vſque Apoſtolos, iucundiſſima ſane fuit illa conſideratio, qua piæ mentes plurimum confirmatæ fuerunt contra hæreticorum corruptelas. Sed priuſquam progrediamur, recurrendum eſt ad ſtatum huius noſtrę diſputationis de Traditionibus,an ſcilicet Irenæus & Tertullianus,in illa diſputatione de Scripturę interpretatione, dogma aliquod, aut interpretationem aliquam proferant ex traditionibus, extra & præter ſcripturam, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſit. Certe Irenæus, libro quarto, cap.ſexageſimotertio dicit, legitimam expoſitionem eſſe ſecundum ſcripturas. Et lib.ſecundo, cap. 46.& 47. tradit regulas aliquot de interpretatione ſcripturę, ex quibus intelligi pòteſt, quæ ſit vere Apoſtolica traditio de interpretatione Scripturæ. 1. Sanum ſenſum, & qui ſine periculo eſt, illum eſſe, qui aperte & ſine ambiguo, ipſis dictionibus in ſcripturis ponitur. Addit autem; Vniuerſæ Scripturæ,& Propheticæ, & Euangelicæ, in aperto & ſine ambiguitate, & ſimiliter ab omnibus audiri poſſunt. Item, Habemus regulam ipſam veritatẽ, & in aperto poſitum de Deo teſtimonium, hoc eſt (ſicut Auguſtinus inquit)in his, quæ aperte in ſcripturis poſita ſunt: inueniuntur illa omnia,quę continent fidem,moreſque viuendi. 2. Quę vero in parabolis ambigue,non aperte, neque ipſa dictione, neque ſine controuerſia in ſcripturis dicta ſunt, non eſſe interpretanda contra ea,quæ aperte dicta ſunt,neque inde extruendum aliquid quod ex alijs quæ manifeſte dicta ſunt, probari non poſſit. Ideo exercitium quidem, & inquiſitionem in huiuſmodi locis probat,ita autem,ne excidamus ab ea ſuaſione, quæ manifeſtiſſime prædicatur, hoc eſt, obſcura ſcripturæ loca vult exponi ex illis, & ſecundum illa, quę manifeſtiſſime in ſcriptura poſita ſunt. 3. Interpretationem vult ita inſtitui, vt veritatis corpus integrum, & ſimili aptatione membrorum, & ſine concuſſione perſeueret, hoc eſt, interpres totum corpus doctrinę, quę in Scripturis traditur, ſibi proponere debet, ne interpretatio contra illud feratur.Et videtur idem velle,quod Tertullianus dicit, ſecundũ plura interpretanda eſſe pauciora, & quod Paulus Rom. duodecimo exigit, vt prophetia ſit analoga fidei. 4. Multa ſunt myſteria in ſcriptura, quę in hac infirmitate perſcrutari non poſſumus. Dicit igitur, ſi omnium, quę in ſcripturis requiruntur, abſolutiones nõ poſſumus inuenire,alium tamẽ Deum non requiramus: hoc eſt,ſicut antea dixerat,ab ea ſuaſione, quę in ſcripturis manifeſtiſſime prædicatur,non excidamus.Ita in ſcripturis quædam abſoluamus ſecundum gratiam Dei,quædam autem commendemus Deo, non ſolum in hoc ſeculo, ſed & in futuro. Et tandem concludit:Si ſecundum hunc modum, quædam quęſtionum Deo commiſerimus,& fidem noſtram ſeruabimus,& omnis ſcriptura à Deo nobis data, conſonans nobis inuenietur: & parabolæ his, quæ manifeſte dicta ſunt,conſonabunt: & manifeſte dicta, abſoluent parabolas. per dictio-

num

num multas voces vnam conſonantem melodiam in nobis ſentiemus:

Has de interpretatione regulas ex Irenæo ideo annotaui,tum quia vtiles & pulcræ ſunt,ex Apoſtolica traditione acceptæ , tũ vero præcipue,vt oſtenderem veterem Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ traditionẽ, de interpretatione ſcripturæ,non abduxiſſe homines à ſcriptura, nec in interpretatione finxiſſe dogmata quædã, extra & præter ſcripturã, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſent,ſed ex ipſis ſcripturis, & ſecundum ſcripturas, inſtitutum & ſumptum fuiſſe ſanum ſcripturæ ſenſum.

Ad Apoſtolicas etiam traditiones de interpretatione præcipue pertinet: quod Irenæus & Tertullianus , quãdo de veritate expoſitionũ prouocant ad Apoſtolorum traditione,quæ in Eccleſiis ſyncera tunc adhuc ſeruabatur,recitant & deſcribunt,qualis ſit illa traditio: Symbolum ſcilicet, ſeu regula fidei , cuius verba in tertio genere traditionũ annotauimus. Nihil aũt ibi eſt ſine ſcriptura, extra & præter ſcripturã,ſed ſicut Irenæus de Polycarpi traditionibus inquit: πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς.

Has vero germanas,antiquas, & veras Apoſtolorum traditiones ſumma cum reuerẽtia amplectimur. Profitemur enim , nos vera fide amplecti omnia ſcripta Prophetarũ & Apoſtolorum , & quidẽ in hac ipſa natiua ſentẽtia,quæ expreſſa eſt in Symbolis Apoſtolico, Niceno & Athanaſiano. Damnamus etiam conſtantiſſime omnes furores,qui pugnãt cum Symbolis, quique condemnati ſunt veris Eccleſiæ iudiciis. Tertullianus Symbolum vocat regulam fidei,qua ſalua,& forma eius manente in ſuo ordine,poſſit in Scriptura tractari,inquiri,ſi quid videtur vel ambiguitate pendere,vel obſcuritate obumbrari. Et ita Auguſtinus expoſiturus Geneſin, præmittit articulos fidei , vt in explicatione quæſtionum difficilimarum,ſi nihil dixerit cõtra hanc regulam fidei, ſed quæ illi cõſentanea ſunt , non poſſit dici erraſſe, etiamſi forte ſenſum & myſteria verborum non vbiq; aſſecutus, nec quæſtionibus ſatisfeciſſe per omnia videri poſſet. Ireneus etiã libro primo, capite tertio,de regula illa fidei, quam ſupra deſcripſimus,inquit:Et neque qui valde præualet in ſermone,ex iis, qui præſunt in eccleſiis,alia quam hæc ſunt dicet, neque qui infirmus in dicẽdo,deminorabit traditionem. Et cap.4. recitat qui fuerint quaſi loci communes,in explicationibus eorum,qui doctiores fuerunt, exquirere ſcilicet ea, quæ in parabolis dicta ſunt, & adiungere veritatis argumẽto: diſpoſitionem Dei in genere humano factam enarrare. de lapſu Angelorum & hominum diſſerere, quare quædam temporalia, quædam æterna, quædam terrena,quædam cœleſtia, vnus & idem Deus fecerit, annũciare:quare in veteri Teſtamento,alia atque alia forma inuiſibilis Deus apparuerit : de diſcrimine veteris & noui Teſtamenti : quare concluſerit Deus omnia in incredulitatẽ, vt in vniuerſis miſereatur : quare verbum Dei caro factum,quare non in initio,ſed in nouiſſimis temporibus apparuerit;de fine ſeculi,de futuris, quæ in ſcriptura prædicta ſunt , de reſurrectione,de vocatione gentium,&c.

Hæc igitur omnia, quæ de legitima expoſitione & ſano ſenſu Scripturarum , ex traditione Apoſtolorum, Irenæus & Tertullianus recitant, cum recipiamus & amplectamur, non poſſumus accuſari , quod veras, genuinas & veteres Apoſtolorum traditiones de ſcripturę interpretatione negligamus aut repudiemus. Illud vero quod Pontificii ſibi arrogant, fatemur nos improbare , quod volunt nos ſimpliciter recipere quaſuis interpretationes,quas ex ſcrinio pectoris Pontificii, ſiue ex decretis prælatorum Eccleſiæ, ſine liquidis & certis ſacræ ſcripturæ probationibus & documentis nobis obtrudunt. Hoc enim non eſt traditionis Apoſtolicæ, ſicut iam oſtendimus.

QVINTVM GENVS TRAditionum.

Quintum genus Traditionum cõſtituemus illud, quod Patres aliquã do ita vocant illa dogmata, quę nõ totidem literis & ſyllabis in ſcriptura ponũtur, ſed bona, certa, firma & manifeſta ratiocinatione, ex perſpicuis ſcripturæ teſtimoniis colliguntur. Nazianzenus recte & venuſte dicit. Quędam & eſſe, & dici in ſcripturis: quędam vero eſſe in Scripturis, tametſi non dicantur: idem libro quinto, de Theologia, recitat obiectionem hæreticorum negantium Spiritum ſanctum eſſe Deum: Vnde, inquiunt, peregrinum hũc Deum, & Scripturæ verbis, nuſquam expreſſum nobis introducis? Reſpondet autem: Sicut patrem eſſe ingenitum, non ponitur tot ſyllabis in Scriptura: tamen ex illis, quæ ſcripta ſunt colligitur: vt cum dico, bis quinque, nõ dico decem, tamen ſi inde colligam, & dicam decem, recte dico: ita ſi aliquid in ſcriptura exprimitur, ſi illud nomine donatum enunciem, recte facio. Ita Origines, libro quinto, ad Roman. dicit: Eccleſia ab Apoſtolis accepit traditionem, etiam paruulis Baptiſmum dare. Idem in Leuit. homil. 6. dicit, ſecũdum Eccleſiæ obſeruãtiam, etiam paruulis Baptiſmum dari. Auguſtinus etiã de Baptiſmo cõtra Donatiſtas. lib. 4. cap. 23. de paruulorũ Baptiſmo inquit: Quod traditũ tenet vniuerſitas Eccleſiæ. Et addit: quod vniuerſa tenet eccleſia, nec Conciliis inſtitutũ, ſed ſemper retentum eſt, nõ niſi Apoſtolica auctoritate traditum, rectiſſime credimus. Et de verbis Apoſtoli. Sermon. 14. de Baptiſmo paruulorũ: hoc habet auctoritas matris Eccleſiæ, hoc fundatus veritate obtinet Canon

Origines. *Auguſtinus.*

Affirmant igitur Origines & Auguſtinus Baptiſmum paruulorum eſſe traditionem Apoſtolicam. Hoc recipimus. Sed reſpiciamus ad ſtatũ diſputationis noſtræ cum Põtificiis, de Traditionibus. An ſcilicet affirmẽt, eſſe talẽ traditionem, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit. Et illæ quidem literæ & ſyllabę non reperiuntur in ſcriptura: Infantes ſunt baptiſandi, Apoſtoli baptiſarunt infantes. Sed Patres quando dicunt, Baptiſma paruulorum eſſe traditionem: idem probant & confirmant certis & manifeſtis Scripturæ teſtimoniis.

Lindanus. Et quia Lindanus, hac traditione nobis inſultat, quaſi dogma aliquod fidei ſine ſcripturæ teſtimoniis, ex ſola traditione nõ ſcripta recipiamus: annotabo aliquot veterũ teſtimonia, ꝙ valde multis ſcripturę teſtimoniis probent, & confirment illam traditionẽ, Paruulos eſſe baptiſandos. Auguſtinus enim dicit: Et ſi quiſquam in hac re auctoritatem diuinã quęrat, quanquam quod vniuerſa tenet Eccleſia, nõ niſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſſime credimus: tamen veraciter coniicere poſſumus, quid valeat paruulis Baptiſmi Sacramẽtum, ex circumciſione carnis, &c.

Origenes vbi dicit, traditionem Apoſtolorum eſſe, paruulis Baptiſmũ dare, mox addit: Sciebant enim illi, quibus myſteriorũ ſecreta commiſſa ſunt diuinorum, quia eſſent in omnibus genuinæ ſordes peccati, quæ per aquam & ſpiritum ablui deberent: propter quas etiam corpus ipſum, corpus peccati nominatur.

Irenæus. Ita Irenæus, lib. 2. cap. 39. dicit: Omnes venit Chriſtus per ſemet ipſum ſaluare: omnes, inquam, qui per eum renaſcuntur in Deum, infantes paruulos, pueros, iuuenes & ſeniores.

Origenes Origenes in Lucam, homil. 14. Quomodo poteſt vlla lauacri in paruulis ratio conſiſtere, niſi iuxta illum ſenſum: nullus mundus à ſorde, ne ſi vnius diei quidem fuerit vita eius ſuper terram. Et quia per Baptiſmi Sacramentum natiuitatis ſordes deponũtur, propterea baptiſantur & paruuli: Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poterit intrare in regnum cælorum.

Cyprianus. Cyprianus lib.3.Epiſt.8.paruulorum Baptiſma inde probat: Cum Dominus in Euangelio dicat: Filius hominis nō venit animas hominū perdere, ſed ſaluare, quantum in nobis eſt, ſi fieri poteſt, nulla anima perdenda eſt. Nam Deus vt perſonam non accipit, ita nec ætatem.

Chryſoſtom. Chryſoſtomus homil. de Adam & Eua: Ideo prædicat eccleſia Catholica debere paruulos baptiſari, propter originale peccatum, de quo ſanctiſſimus ille bene clamabat: In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

Ambroſius. Ambroſius li.10.Epiſt.89.dicit: Pelagianos euacuare Baptiſma paruulorum.cum Ioannes proteſtetur: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mūdi. Item, Sicut nunc in Eccleſia manet cōſtitutio Saluatoris dicētis: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cœlorum: ita de circumciſione in lege præcautum erat, niſi in die circumcideretur octauo, exterminaretur anima, &c.

Auguſtin. Auguſtinus epiſt.89. Dicunt infantem non baptiſatum perire nō poſſe.quia ſine peccato naſcatur, ſed dicit doctor gentium, in quo Chriſtus loquebatur: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccarunt. Item, Iudicium ex vno delicto in condemnationem, gratiam autem ex multis delictis in iuſtificationem. Proinde iſti, quē forte inuenerunt infantem, non ex illius vnius hominis concupiſcentia procreatū, ipſum dicant illi damnationi non eſſe obnoxium, nec per Chriſti gratiā ab illa damnatione eſſe liberandum. Ideo non eſt ſuperfluus Baptiſmus paruulorum: vt qui per generationem illi condemnationi obligati ſunt, per regnerationem ab eadem condemnatione liberentur. Non autem inuenitur homo, qui præter Chriſtum ſpiritualiter regeneretur.

Has veterum ſententias ideo recenſui, vt Lector ipſe videat, Baptiſmū paruulorum ita ab ipſis vocari traditionem, vt valde multis, certis & firmis ſcripturæ teſtimoniis illum probent & confirment. Iuſſi enim ſunt Apoſtoli baptiſare omnes Gentes, ſcribuntur baptiſaſſe totas domos, ſeu familas, in quibus nō eſt dubium, comprehendi etiā infantes, quos Chriſtus ſibi iubet adduci. *Auguſtin.* Andradius inſultat nobis Auguſtini teſtimonio qui de Baptiſmo contra Donatiſtas, libro ſecundo, capite ſeptimo, inquit: Quam conſuetudinem (non rebaptiſandos ab hæreticis ſemel baptiſatos) credo ab Apoſtolica traditione venientem, ſicut multa non inueniuntur in literis eorum, neque in Conciliis poſteriorum, & tamen quia per, vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, non niſi ab ipſis tradita & commendata creduntur.

Et de eadem diſputatione contra Creſconium, libro primo, capite trigeſimotertio, inquit: Quamuis huius rei certæ, de Scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum etiam hac in re à nobis tenetur veritas, cū hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit eccleſiæ, quam ipſarum Scripturarum commendat auctoritas, vt quoniam ſancta Scriptura fallere nō poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandē Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta Scriptura demonſtrat, &c. His ſententiis poſſunt fucū facere illis, quibus ignota eſt integra Auguſtini diſputatio. Sed Auguſtini quæſtio in illo loco hęc eſt, An poſſit proferri exemplū ex ſcripturis Canonicis quod aliquis ab hęreticis veniēs, vel denuo ſit baptiſatus, vel ſine iteratione Baptiſmi, poſt pœnitentiam per impoſitionem manuum, ſit ſuſceptus. Et fatetur in neutram partem exemplum de facto, ex Scriptura poſſe proferri.

Sed de iure (vt ita loquar) diſputans, vtra ſententia ſit vel vera vel falſa, quæro ab Andradio nū Auguſtinus ſola nitatur cōſuetudine, & titulo

traditionis non ſcriptæ, ita vt conſuetudo,& traditio illa Eccleſiæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari & confirmari poſſit: Hic enim eſt ſtatus noſtræ diſputationis cum Pontificijs. Et illi quidem pro ſtabilẽdis ſuis traditionib. quas nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſunt, illis Auguſtini ſententiis abutuntur: ſed magna impudentia luculentam iniuriã faciunt Auguſtino. Prolixa enim diſputatione ex multis Scripturæ teſtimoniis ſentẽtiã ſuam probat. Et quia videri poſſunt illæ Auguſtini ſententiæ,traditioni & cõſuetudini Eccleſiæ,ſine teſtimonijs Scripturę pluſculũ tribuere, loca quædam ex ipſa Auguſtini diſputatione annotabo, quæ oſtendent,ipſum nullo modo ſecutum traditionem aut cõſuetudinem,quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit. Lib. primo, de Bapt. cont. Donatiſtas,capite ſeptimo. Ne videar humanis argumẽtis agere,ex Euangelio profero certa documenta, libro ſecundo,capite.14. Quid ſit pernicioſius,vtrum nõ baptiſari, an rebaptiſari,iudicare difficile eſt. Verumtamen recurrẽs ad illam ſtateram Dominicam, vbi non ex humano ſenſu,ſed ex auctoritate diuina rerũ momenta pẽſantur, inuenio de vtraq; re Domini ſententiam. Qui lotus eſt,non habet neceſſitatem iterum lauandi,&: Niſi quis renatus ex aqua,&c. Ipſa deniq; Eccleſia ſic traditum tenet,&c.

Lib.3.cap.4. Profecto iſſem in Cypriani ſententiam,niſi me ad diligẽtiorem conſiderationẽ reuocaret tanta auctoritas aliorum, nõ quia fieri non potuit,vt in obſcuriſſima quęſtione verius pluribus vnus pauciue ſentirent: ſed quia non facile pro vno vel pro paucis aduerſus innumerabiles eiuſdem religionis & vnitatis viros,niſi pertractatis pro viribus,atque perſpectis rebus ferenda eſt ſententia. Libro quarto,cap.6. Illa conſuetudo,quam etiam tunc homines ſurſum verſus reſpicientes,nõ videbant à poſterioribus inſtitutam, recte ab Apoſtolis tradita creditur. Sed mox addit, cap.7. Quanto robuſtius nunc dicimus, quod Eccleſiæ conſuetudo ſemper tenuit,& quod plenarium Concilium confirmauit,hoc ſequimur. Huc accedit, quia bene perſpectis ex vtroq; latere diſputationis,rationibus & Scripturarum teſtimoniis,poteſt etiam dici; Quod veritas declarauit,hoc ſequimnr.

Libro quinto,cap.4. Quiſquis & Eccleſiæ conſuetudine & poſteriori robore plenarii Concilii, & tot tantiſque ſanctarum Scripturarum teſtimoniis, & perſpicuis rationibus veritatis intelligit, Chriſti Baptiſmum verbis Euangelicis conſecratum, non fieri cuiuſlibet hominis peruerſitate,peruerſum,&c.

Libro.5.cap.23. Apoſtoli nihil quidẽ exinde pręceperunt, ſed conſuetudo illa,ab eorum traditione exordiũ ſumpſiſſe credendũ eſt: ſicut ſunt multa,quę vniuerſa tenet Eccleſia,& ob hoc ab Apoſtolis pręcepta bene creduntur,quanquã ſcripta non reperiantur. Sed audi, quid mox ſubiũgat: Contra mandatum Dei eſſe,quod venientes ab hæreticis, ſi iam illic Baptiſmum Chriſti acceperunt, baptiſantur: quia ſcripturarum ſanctarũ teſtimoniis non ſolum oſtenditur,ſed plane oſtenditur,&c.

Cyprianus Cap.26. Quod autem Cyprianus nos admonet,vt ad fontem recurramus,hoc eſt, ad Apoſtolicam traditionem, & inde canalem in noſtra tẽpora dirigamus, optimum eſt,& ſine dubitatione faciendum. Traditum eſt ergo nobis,ſicut ipſe commemorat, quod ſit vnus Deus,vnum Baptiſma,& lib.6. cap.1. poterat iã ſufficere,quod toties repetitis rationib. adiunctis etiam diuinarum ſcripturarum documẽtis oſtendimus, &c. Hęc pluribus quam fortaſſis neceſſe videri potuerat,ex Auguſtino repetiui. Quia.n. aliquoties in hac diſputatione meminit traditionis, oſtendẽdũ fuit falſum eſſe,quod Põtificii inde extruũt,ex ſola traditione multa eſſe credẽda,quę nullo ſcripturę teſtimonio ꝓbari poſſunt Auguſtinus enim

qui concedit, facti quidem nullum extare in Scriptura exemplum, ipſum tamen ius (vt hoc modo loquar) oſtendit multa certa habere in ſcripturis documenta. Nec nos de literis & ſyllabis cõtendimus, modo res ipſa habeat certa in ſcriptura fundamẽta. Et cõcedimus magnum robur eſſe, ſi Eccleſiæ conſuetudo & traditio cum certis & manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis conſentiat. Hic vero eſt ſtatus controuerſiæ inter nos & Pontificios, An in dogmatibus Eccleſiæ recipienda ſit ſiue conſuetudo, ſiue traditio, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poteſt, ſemper enim repeto Andradii verba.

Ad hoc quintum genus traditionum multæ pertinent veterum diſputationes de dogmatibus, quę re ipſa in ſcriptura certa & firma habent teſtimonia, licet totidem literis & ſyllabis non exprimantur; vt quod filius ſit ὁμοούσιος patri. Ariani ſiquidem funeſtis tragœdiis orbem turbabãt, cum nullum dogma recipiendum ſit, præter ea, quæ ſcripta ſunt, ideo repudiandum eſſe ὁμοούσιον, quia ſit ἄγραφον. Patres vero in illa diſputatione non opponebant Arianis hoc axioma, multa dogmata, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt, propter ſolum traditionis titulum ſuſcipienda & credenda eſſe, ſed ſimpliciter reſpondebant, licet vocabulum non extet in ſcriptura, rem ipſam tamen habere certiſſima & ſcripturæ teſtimonia. Ita Athanaſius Tom. 2. in oratione, quod decreta Nicenæ Synodi commodis & piis verbis ſint expoſita; Tametſi hæ voces, inquit, in ſcriptura non reperiantur, habent tamen eam ſententiam, quam Scripturæ volunt. *Athanaſius.*

Et Cyrillus lib. 1. dialogorum de Trinitate, ad obiectionem, quod homouſion ſit ἄγραφον, reſpondet: remipſam, quæ per illud vocabulum ſignificatur, habere certiſſima Scripturæ teſtimonia, vt ſi quis dicat Deum incorporeum. Eadem ratio eſt de vnione perſonali, de duabus naturis in Chriſto, & ſimilibus. Falſum enim eſt, Eccleſiã illa dogmata habere ſine Scripturæ teſtimoniis, ex ſola Patrum traditione. λογομαχίαι vero illorũ qui dę vocabulis tantum rixantur, cum res ipſa habeat Scripturæ teſtimonia merito improbantur. *Cyrillus.*

Multa talia ſunt exempla de modis loquendi à Patribus acceptis, quorum res ipſæ in ſcriptura ſunt fundatiſſimæ. Ita Baſilius diuinitatem Spiritus ſancti probat ex ſcripturæ ſacræ teſtimoniis, & addit etiam antiquitatis conſenſum. Formulã vero glorificationis, Gloria Patri & Filio cum Spiritu ſancto, probat ex traditione Patrum, quæ tamen cum doctrina ſcripturæ conſentit. Et tamen formula illa, ex traditione accepta, nunc mutata eſt, dicimus enim: Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto: quia ad verba inſtitutionis Baptiſmi propius conuenit coniunctio, Et, quam præpoſitio, Cum. Ita traditiones exiguntur ad ſcripturã, & cedunt ſcripturæ, Nazianzenus libr. 5. de Theologia, dicit, φιλίαν τοῦ γράμματος, ſtudium literæ, eſſe pallium ſeu prætextum impietatis. Hoc Lindanus ita deprauat, quaſi Nazianzenus ſentiat impietatẽ eſſe, ita addictum eſſe ſcripturæ, vt nullum dogma recipiatur, quod ſcripturæ teſtimoniis probari non poſſit, cum ipſe Nazianzenus dogma illud, quod ibi tractat de diuinitate Spiritus ſancti, multis ſcripturæ teſtimoniis prolixe probet. Sed illos reprehendit, qui cum nõ totidem literis & ſyllabis in ſcriptura reperiant; Spiritus ſanctus eſt DEVS, eiuſdem eſſentiæ cum Patre & Filio, licet dogma illud aliis certis ſcripturæ teſtimoniis firmiter probetur; vtuntur tamen ſophiſticis tergiuerſationibus, vt impietatem ſuam aduerſus ſcripturæ ſententiam prætextu aliquo occultare poſſint. Ideo non vocat ſtudium ſcripturæ, ſed literæ: non γραφῆς, ſed γράμματος. Et hoc eſt, quod

Epiphanius cõtra Apoſtolicos dicit. τοῖς ῥητοῖς γραφαῖς μόνον κέχρηνται, hoc eſt, illa tantum, quæ totidem literis & ſyllabis in ſcripturas poſita ſunt, admittunt.

SEXTVM GENVS *Traditionum.*

SExtum genus traditionum conſtituemus illud, quod de Catholico Patrum conſenſu dicitur. Vſitata enim eſt illa forma loquendi, Patres ita tradiderunt. Iniuriam autem nobis facit Andradius, quod clamitat, nos in vniuerſum antiquitatis teſtimonio nihil tribuere, Patrum auctoritatem nihili pendere, Eccleſiæ approbationem, fidem, maieſtatemq; labefactare. Bona enim conſcientia affirmare poſſumus, nos poſt ſacræ ſcripturæ lectionem aliquid, quantum quidem Domini gratia concedit, in inquirendo & inueſtigãdo veræ & puriorris antiquitatis cõſenſu poſuiſſe, & quotidie adhuc ponere. Patrum enim ſcriptis ſuum, & quidem honorificum, qui illis debetur, tribuimus locum, vt qui multos ſcripturæ locos præclare explicauerunt, antiqua Eccleſiæ dogmata contra nouas hæreticorum corruptelas defenderunt, idque ex ſcriptura, multos locos doctrinæ recte explicarunt, multa de hiſtoria primitiuę annotarũt, & multa alia vtiliter monuerunt. Et cupimus id, quod de gratia Dei propter filium mediatorem credimus & ſperamus, vt membra veræ Catholicæ Eccleſiæ, in futura vita ipſum filium Dei, Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos, Martyres & Patres, qui verum fundamentum tenuerunt, videre, & eorum familiaritate in omni æternitate frui. Medioeri igitur diligentia inquirimus conſenſum veræ, eruditæ, & purioris antiquitatis, & Patrum teſtimonia, quę ſcripturę conſentanea ſunt, amamus, & magnifacimus. Eſt enim noſtrorum ſententia, quod in controuerſiis religionis iudex ſit ipſum verbum Dei, & quod poſtea accedat confeſſio veræ Eccleſiæ. Semper enim ſequuntur verbum, tanquam iudicem, aliqui pii, & confeſſione firmiorum adiuuantur infirmi. Valet igitur in Eccleſia ſententia congruens cum verbo Dei, & confeſſione piorum, ſiue ſint plures, ſiue pauciores impiis. Ita veteres damnauerunt Samoſatenum, & deinde Arrium. Iudex erat verbum Dei, id eſt, teſtimonia ex Euangelio, bona fide, & ſine ſophiſtica prolata, quæ conuincunt non calumnioſe iudicantem. Sed tamẽ adiuuabantur tunc quoq; infirmi in pronuntiando, confeſſione firmiorum eorum, qui Apoſtolos, aut eorum diſcipulos audierant, & quos conſtabat fuiſſe fideles cuſtodes doctrinæ, vt Polycarpi, Irenæi, Gregorii Neocæſarienſis: Ab his recentiores audierant, λόγον ſignificare perſonam Poſtea ipſi collatis dictis Euangelii, agnoſcunt nanc natiuam eſſe ſententiam, quam ab illis audierant. Aliqui etiam non ſolum diſcunt à prioribus, ſed etiam tanquam à firmioribus confirmantur. Ita Petrus Alexandrinus refutabat Meletium, citabat Euangelium, quod ſatis perſpicue docet, recipiendos eſſe lapſos qui emendãtur. Sed ſimul adiuuabatur exemplis prioris Eccleſiæ, quæ ſemper antea lapſos receperat. Ita nos pronuntiamus de Baptiſmo infantium Habemus teſtimonia in ſcripturis manifeſta, quæ affirmãt extra Eccleſiam non eſſe ſalutem. Deinde & primæ Eccleſiæ teſtimoniis iuuamur. Ita iudex eſt verbum Dei, & accedit puræ antiquitatis cõfeſſio. Vult enim Deus in Eccleſia eſſe miniſterium vocis: Quare audienda eſt Eccleſia vt doctrix, ſed fides ac inuocatio nituntur verbo Dei, non humana autoritate. Hæc ex locis communibus Philippi Melanchthonis pręceptoris mei deſcripta, hoc loco annotare volui, vt Andradii clamoribus opponerem publicum Eccleſiarum noſtrarum teſtimonium, quam reuerenter de conſenſu antiquitatis, de teſtimoniis veterum, de confeſſione & exemplis veteris Eccleſiæ ſentiamus.

Petrus Alexãdrinus.

tiamus. Probamus piam & elegantem Baſilii ſententiam, qui in homilia contra Sabellianos & Arriū inquit: Maxime velim, velut ſimpliciter traditum accepi, ita etiā auditoribus tradere: ſed quia circumſtatis vos cenſores magis, quam diſcipuli, neceſſe eſt, nos velut in iudicio cōtradictionem protendere. Vos autem hortamur, vt nō quod vobis placet, à nobis audire quæratis: *Sed quod Domino complacet, & conſonum eſt ſcripturæ, & non contrarium Patribus.* Et mox: Compeſcat te traditio: Dominus ſic docuit, Apoſtoli prædicarūt, Patres conſeruarūt, martyres confirmarunt, ſis contentus dicere, velut edoctus es. Et de fidei confeſſione inquit: Traditurus ſum quæ didici ex diuina Scriptura. Athanaſius de humanitate Verbi circa finem inquit: Nos ita hauſimus à Magiſtris diuinitus afflatis, qui ſacros libros euoluerunt.

Dictum Baſilii.

Fatemur etiā, nos ab illis diſſentire, qui fingunt opiniones, quę nulla habent teſtimonia, vllius temporis in Eccleſia: ſicut noſtro tēpore fecerunt, Seruetus, Campanus, Anabaptiſtæ, & alii. Sentimus etiam, nullum dogma in Eccleſia nouum, & cum tota antiquitate pugnans recipiendum. Quid de conſenſu, & teſtimoniis antiquitatis honorificentius dici & ſentire poſſet?

Seruetus. Campanus. Anabaptiſta, &c.

Ita Irenæus ad Florinum ſcribit: Hæc dogmata Florine ſanā ſentētiam non habent: hæc dogmata diſſentiunt ab Eccleſia, hæc dogmata ne hæretici quidem vnquā auſi fuiſſent pronūciare, hęc dogmata, qui ante nos fuerunt presbyteri, qui & Apoſtolorum diſcipuli extiterunt, nō tradiderunt. Hæc Euſebius lib. 5. cap. 20.

Sed profitemur & hoc, quod non ex nobis finximus, ſed ab ipſis Patribus didicimus, quod ſcilicet inquiramus & allegemus teſtimonia Patrū non ideo, quaſi ea, quæ ex perſpicuis Scripturæ teſtimoniis oſtenduntur & probantur, per ſe nec certa, nec firma ſatis ſint, aut non ſatis habeāt ex ſe roboris & auctoritatis, niſi accedat Patrum etiam conſenſus: ſed cauſam quare allegentur, Auguſtinus diſerte explicat, de peccatorum meritis, libro tertio capite ſeptimo. Hæc non ideo cōmemoraui, quod diſputatorum quorumlibet ſententiis, tanquam Canonica auctoritate nitamur: ſed vt appareat, ab initio vſq; ad præſens tēpus, quo iſta nouitas orta eſt, hoc de originali peccato, apud Eccleſiæ fidem tanta conſtantia cuſtoditum, vt ab eis qui Dominica tractarent eloquia, magis certiſſimum proferretur ad alia falſa refutanda, quam quod tanquam falſum refutari ab aliquo tentaretur. Cæterū in ſanctis Canonicis libris, viget huius ſententiæ clariſſima, & pleniſſima auctoritas. Idem de nuptiis & cōcupiſcētia, lib. 2. cap. 29. Quid autem dicam de ipſis diuinarum Scripturarū tractatoribus, qui in Catholica Eccleſia floruerunt? quomodo hæc nō in alios ſenſus conati ſunt vertere, quoniam ſtabiles erant in antiquiſſima & robuſtiſſima fide, non autem nouitio mouebātur in errore. Quos ſi colligere & eorū teſtimoniis vti velim & nimis longū erit, & de Canonicis auctoribus à quibus non debemus auerti, nimis fortaſſe videbor præſumpſiſſe, quam debui.

Qua de cauſa Patres allegari ſoleant.

Auguſtinus contra duas Epiſtolas Pelagianorum libro 4. capit. 8. Non quo Canonicis libris vllius diſputationis æquetur auctoritas: ſed vt admoneantur, qui putant ſanctos Patres aliquid dicere, quemadmodū de his rebus ante noua hæreticorū vaniloquia Catholici antiſtites, eloquia diuina ſecuti ſunt: & ſciant, à nobis rectam & antiquitatis fundatā Catholicam fidem, aduerſus recentem Pelagianorum præſumptionem perniciemque defendi.

Auguſtin.

Alterum, quod de Patrum auctoritate ſentimus; etiam ab ipſis Patribus didicimus. Auguſtinus Epiſtola 19. ad Hieronymum: Alios ſcriptores (præter Canonicos) ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrinaue

præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt; ſed quia mihi vel per alios autores Canonicos, vel probabili ratione, quod à veritate non abhorreant, perſuadere potuerint.

Epiſtola 111. Neque quorumlibet diſputationes, quamuis Catholicorum & laudatorum hominum, velut ſcripturas Canonicas habere debemus; vt nobis non liceat, ſalua honorificẽtia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare atque reſpuere, ſi forte inuenerimus, quod aliter ſenſerint quam veritas habet, diuino adiutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum, quales ego volo eſſe intellectores meorum.

Contra Creſconium lib. 2. c. 31. Ideo conſtitutus eſt Canon librorum Canonicorum, ſecundum quos de cæteris literis vel fidelium, vel infidelium libere iudicemus. Cap. trigeſimoſecundo; Cypriani literas non vt Canonicas habeo, ſed ex Canonicis deſidero, & quod in eis diuinarum ſcripturarum autoritati congruit, cum laude eius accipio: quod autẽ non congruit, cum pace eius reſpuo. Et addit: Quoniam Canonicum non eſt, quod recitas, ea libertate, ad quã nos vocauit Dominus, hoc quod aliter ſapuit, non accipio. Et mox: Ita hoc Cypriani de rebaptizandis hæreticis non accipio, quamuis inferior incomparabiliter Cypriano: ſicut illud Apoſtoli Petri, quod Gentes Iudaizare cogebat, nec accipio, nec facio, quamuis inferior incomparabiliter Petro. Cap. trigeſimoprimo dicit, ſe hoc modo nullam iniuriam facere Cypriano. Et de Baptiſ. contra Donatiſtas, libro ſeptimo, cap. 20. dicit, Cyprianum potuiſſe aliter ſapere, quam veritas poſtulabat, ſine vlla eius contumelia credimus, quicunque diligimus Cyprianum. Ipſe etiam Cyprianus in Sermone de lapſis dicit, illum infamare martyrum dignitatem, qui affirmat, martyres aliquid mandare, quod in lege Domini ſcriptum non ſit. Auguſtinus ad Vincentium Victorem, libro 2. Negare non poſſum, nec debeo, ſicut in ipſis maioribus, ita multa eſſe in tam multis opuſculis meis, quæ poſſunt iuſto iudicio & nulla temeritate culpari.

Et de bono perſeuerantiæ, capite vigeſimoprimo: Quamuis neminem velim ſic amplecti omnia mea, vt me ſequatur, niſi in his, in quibus me non errare perſpexerit. Nam propterea nũc facio libros retractationum, vt nec me ipſum in omnibus me ſecutum fuiſſe demonſtrem. Et addit, ſe nec poſt retractationem quidem velle, per omnia ſibi credi. Ita enim inquit: Arrogantius loquor, quam verius, ſi vel nunc dico, me ad perfectionem, ſine vllo errore ſcribendi iam in iſta ætate veniſſe. Sed intereſt, quantum & in quibus rebus erretur, & quam facile quiſque corrigat, vel quanta pertinacia ſuum defendere conetur errorem. Ita Epiphanius petit veniam, ſicubi errarit, vel vltra vires aliquid tentarit. Ambroſius etiam libro 1. de Officiis, modeſtiſſime inquit: Nam arrogans videri arbitror, ſi inter filios ſuſcipiam affectum docendi. Non Prophetarum gratiam, non virtutem Euangeliſtarum, nec Paſtorum circumſpectionem; ſed tantummodo intentionem & diligentiam circa ſcripturas diuinas opto aſſequi.

Iuſtinus.

Iuſtinus quæſt. 119. ad obiectionẽ, quod Patres quidam diuerſum ſenſerint, reſpondet: Sed Apoſtolus pater Patrum ita dicit, &c. Obſeruet Lector, ipſorum Patrum ſentẽtiam eſſe; non ideo aliquid credi & recipi debere, quod ex Patrib. quiſpiã ita vel ſenſerit, vel dixerit, niſi ex ſcripturis Canonicis, hoc quod dicit probet. Potuiſſe enim Patres aliter ſapere, quã veritas poſtulat, & ad illam libertatem nos à Domino vocatos eſſe, vt de quorumcunq; ſcriptis ſecundum literas Canonicas libere iudicemus. Et quando in Patrum ſcriptis aliquid, quod ſcripturæ nõ cõgruit, improbamus & reſpuim⁹, fieri illud nulla temeritate, ſed iuſto iudicio, ſine iniuria

& con-

& contumelia Patrum, ſalua illorum honorificentia, & bona eorũ pace, ab illis etiam, qui incomparabiliter inferiores ſunt Patribus. *Exempla in Patribus.*

Et habemus præterea ipſorum etiam Patrum exempla, qui veterum erratis, ſicubi à regula Scripturæ diſceſſerunt, non ſane proterue inſultant: ſed tamen etiam ea, quæ ad Canonem Scripturæ non congruunt, propter Patres non approbant, nec recipiunt. Idque vt commodius demonſtrem non inutile fore iudico, ſi hoc loco breuiter annotauero rationes quaſdam, quaſi regulas, quas inter legendũ obſeruaui: quomodo Patres incommode dicta veterum, non ad errorum patrocinia detorſerint, ſed commoda interpretatione, iuxta analogiam fidei, mitigarint & excuſarint. Præcipue vero Auguſtino multum negotii exhibuerunt Pelagiani, cumulatis multis veterum ſententiis, incommode dictis, de peccato originali, de libero arbitrio. Modeſte vero Auguſtinus reſpondet. *Auguſtin. aduerſus Pelagianos.*

I. Vobis Pelagianis nondum litigantibus, ſecurius (inquit) loquebantur Patres de his articulis, libro primo, contra Iulianum, hoc eſt, Extra contentionem, nondũ motis controuerſiis, Patres ſępe non accurate, ſed ſecurius multa diſputabant. Illa vero ſecurius dicta, ſicut Auguſti. loquitur, non ſunt torquenda ad patrocinium eorum, quæ cum Scriptura non conueniunt.

II. Iulianus obiiecerat Chryſoſtomi ſententiam, infantes non habere peccata. Auguſtinus inquit: intellige propria peccata, & nulla erit contentio. Sed inquit Iulianus: Cur ipſe Chryſoſtomus non addit propria? Cur putamus, inquit, niſi quia diſputãs in Catholica Eccleſia, non ſe aliter intelligi arbitrabatur? hoc eſt incommodius dicta Patrum, ſecundum analogiam fidei ſunt interpretanda. Hoc modo Auguſtinus de natura & gratia, Hilarii, Ambroſii, Chryſoſtomi, Hieronymi, &c. ſentẽtias, quas Pelagius pro ſui erroris confirmatione allegauerat, addita commoda interpretatione ad analogiam fidei accommodat: quam tamen interpretationem non ſemper ex ipſis, quæ allegatę erãt ſententiis ſumere potuit: ſed eas vel ex manifeſtis Scripturæ ſententiis, vel ex aliis Patrum dictis Scripturæ conſentientibus petiuit. De gratia Chriſti libro primo, capite 48. ad Ambroſii dictũ, probantis exemplo Zachariæ & Eliſabeth, hominem in hac vita poſſe ſine peccato eſſe, Auguſtinus ita reſpondet: Dictum hoc eſt, quantum mihi videtur, ſecundum quandam inter homines conuerſationem probabilem, non ſecundum perfectionem iuſtitiæ. Nam & Paulus dicit, ſe fuiſſe ſine querela: & tamen hanc iuſtitiam ſtercoribus deputauit.

Et de natura & gratia cap. 61. ad ſententiam, quod Chriſtus vincendo peccatum, & deſideriis carnis domitis docuerit, peccatũ non eſſe neceſſitatis, Auguſtinus ita reſpondet: Quomodo dictũ ſit, author huius ſententiæ viderit, qualiter poſſit exponere: dum tamen nos minime dubitemus Chriſtum peccatũ in ſe non habuiſſe quod vinceret. Et ibi ponit hãc ſententiam: Ego in huiuſmodi quorumlibet hominũ ſcriptis, liber, quia ſolis Canonicis debeo, ſine vlla recuſatione conſenſum.

III. Ad dictum quoddam Ambroſii, reſpondet libro primo contra Iulianum: Hoc dictum eſt aduerſus Manichęos, contra quos hoc ſufficiebat. Et in libris retractationum, ipſe Auguſtinus de ſe inquit: Diſputauimus contra Manichæos, qui fingebant, naturam mali eſſe coæternam Deo: contra quos ſatis erat obtinere, malum eſſe ortum ex libero voluntatis arbitrio: & ideo inquit, parum diximus de gratia. Patres igitur, quãdo contra hæreticos aliquos diſputant, hoc tantum ſibi proponũt, vt iſtorum opiniones euertant, de aliis interim articulis, non ſunt admodum ſoliciti. Et inde multa, non ſatis circumſpecte de aliis dogmatibus dicta, Patribus ſæpe exciderunt. Ideo Auguſtinus inquit: Audi, quod ad rem *Auguſtini reſponſio ad dictũ quoddam Ambroſii.*

præſentem

præſentem ſpectat, quid de peccato originis Baſilius alibi ſine vlla ambiguitate dicat.

Baſilius. IV. Baſilius Epiſt. 41. de Dionyſio Alexandrino inquit: Non omnia eius viri admiramur; imo ſunt quædam, quæ penitus abrogamus. Habēt enim ſeminaria quædam impietatis τῶν ἀνομιῶν. Cauſam vero arbitror, non mentis malignitatem, ſed quod vehementer voluit reſiſtere Sabellio. Soleo igitur ipſum aſſimilare arborū inſitori, qui dum nouellæ plantę incuruum ſtatum vult corrigere, nimia attrectatione à medio aberrat, & in contrariam partem nimium deflectendo peccat. Ita Athanaſius tomo ſecundo, de ſententia Dionyſii, inquit: Ratio tēporis & perſonæ conſideranda eſt, quod ita ſcripſerit. Sabellianiſmus enim tunc Eccleſias inuaſerat; & Dionyſius ſtudibus monſtraturus, Patrem non eſſe filium, de humanitate loquitur; ex illis enim, quæ humanitatis ſunt, compendio refutantur Sabelliani. Et ibi dicit Athanaſius; Arriani videntes, ſe nihil poſſe ex ſcriptura pro ſua hæreſi habere, ad Patrés ſe conuertunt: ſicut prædones, cum de ſtudiis ſuis male audiant, fingunt ſibi ſocios probos & modeſtos; & ſicut Iudæi ſcriptura conuicti, ad patrem Abraham confugiunt, &c. Et profecto eodem plane modo Pontificii ſcripturæ teſtimoniis deſtituti & conuicti, prætextum ex Patribus quærunt.

Baſilius Epiſt. 64. cum obiiceretur, Gregorium Neocęſarienſem dixiſſe, patrem & filium mentis cogitatione eſſe duos, hypoſtaſi vero vnum, ita reſpondet; Hoc non dogmatice, ſed in cōtentione eſſe dictum, in diſputatione contra Ælianum. Volens enim Gręcum hominem ad fidem conuertere, non exactius circa verba diſceptat, ſed alicubi etiam concedit conſuetudini eius, qui inducitur. Ideo multas illic inuenias voces, quę nunc maximum robur prębent hęreticis.

Chryſoſtomus. V. Chryſoſtomus libro 1. de compunctione cordis inquit; Non putes hęc exhortatorie magis, quam vere dici. Multa igitur apud Patres dicuntur exhortatorie magis, quam dogmatice & vere.

Hieronym. Ita Hieronymus ad Nepotianum dicit, ſe in epiſtola exhortatoria ad Heliodorum, pro ætate luſiſſe, & calentib. adhuc rhetorum ſtudiis quędam ſcholaſtico flore depinxiſſe. Et contra Iouinianum: Rhetoricati ſumus, & in morem declamatorum paululum luſimus.

VI. Eſt & illud diſcrimen in Patrum ſcriptis obſeruandum, quod aliquando priuatas ſpeculationes & deuotiones exponunt, aliquando particularis alicuius Eccleſiæ cōſuetudinem deſcribunt, aliquando vero publica dogmata totius catholicæ Eccleſiæ explicant. Et inter hęc profecto magnum eſt diſcrimen.

Vtilis eſt & hæc obſeruatio, quod aliter agunt & diſputant cum infirmis fratribus, aliter cum robuſtis, aliter cum domeſticis fidei, aliter cum hæreticis, aliter cum Philoſophis, aliter cum Principibus, quæ ſingula exemplis poſſent oſtendi.

VII. Multa tolerarunt, & ſæpe ceſſerunt temporum ſuorum conſuetudini, etiam vbi vitii aliquid eſſe agnouerunt.

Auguſtin. Ita Auguſtinus Epiſt. 119. Multa huiuſmodi propter nonnullarum vel ſanctarum vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa, quæ in diuinis libris ſaluberrime præcepta ſunt, minus curantur, & tam multis præſumptionibus ſic plena ſunt omnia, &c. Ita vigilias & ἀγάπας, ad ſepulchra martyrum alicubi laudat Auguſtinus; ſed de moribus Eccleſiæ, cap. 14. & Epiſt. 64. reprehendit, & vellet abrogari.

Cyprianus. VIII. Elegantiſſima eſt Cypriani ſententia libro ſecundo, Epiſtola tertia; Si ſolus Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit; ſed quid prior Chriſtus, qui ante

omnes

nes eſt, fecerit. Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem. Et ideo ſi quis de anteceſſoribus noſtris vel ignoranter, vel ſimpliciter hoc non obſeruauit & tenuit, quid nos Dominus facere exemplo & magiſterio ſuo docuit: poteſt ſimplicitati eius, de indulgẽtia Domini venia concedi. Nobis vero non poterit ignoſci, qui nunc à Domino admoniti & inſtructi ſumus: qui dum inſtruit in futurum, quid facere debeamus, de præterito ignoſcit, quod ſimpliciter errauimus, &c. Conſiderent hanc ſententiam, qui ſemper in ore habent, ſe malle cum Patribus errare, quam cum aliis recte ſentire. Recte etiam noſtri dicunt. Patres ſi admoniti fuiſſent, multa correcturos fuiſſe. Intereſt enim (ſicut Auguſtinus inquit) quam facile quis corrigat, vel quanta pertinacia ſuum errorem defendere conetur.

Poſtremo, quando illæ ſunt mitigationes, ſiue cõmode interpretationes eorum, quæ non ſatis commode à veteribus dicta erant, non recipiebantur & admittebantur, vel quando non poterãt locum habere: Patres diſerte improbarũt & damnarunt ea, quæ ad regulam Scripturæ nõ congruebant. Ità Auguſtinus de Cypriani & de omniũ ſcripturis, liberrime pronũciat; ſicut ſententias eius ſupra recitauimus. Ita [illegible] Irenæo, Chiliaſtarum ſententia libere damnata eſt. Illa ſententia, q[illegible] quidam ſaluati fuerint lege naturæ, quidam lege Moyſis, quidam vero gr[illegible] Chriſti, extat apud multos vetuſtiſſimos Patres: Sed Augſtinus illam, vt Pelagianam, expreſſe damnat. Contra Donatiſtas illos qui Patrum errores amplectuntur, eo quod (ſicut Quintilianus inquit) honeſtus error videatur, magnos duces ſequentibus: dicit idem facere, ac ſi quis Petro ſimilis eſſe vellet, negando Chriſtum, vel cogendo Gentes ad iudaiſationem: vel ſi quis Dauidi affectaret ſimilis eſſe, committendo adulterium.

Auguſtinus de Cypriani & aliorum ſcriptis.

Ita ergo ipſi Patres aliorum Patrum ſcripta tractarunt, & ſua etiã hoc modo legi & accipi voluerunt, Quam ſententiam nos libẽter probamus, amplectimur & ſequimur: Aduerſarii vero noſtri Pontificii, quando contra ea quæ ex Scripturis demonſtrantur, ſententias aliquas ex Patribus, quomodocunque conuaſatas, pro tuẽdis ſuis ſuperſtitionibus proferre poſſunt: volunt nos ſine iudicio & recuſatione, à Scriptura diſcedere, & ſententiis quę ex Patribus citantur, aſſentiri, etiamſi nullo Scripturæ teſtimonio probentur. Et huius ſententiæ, Staphylus & Lindanus Athanaſium non verentur auctorem facere. Citant enim mutilatum & truncatum eius dictum ad Epictetum: Hoc ſolum hæreticis reſpõdere & dicere ſufficit, hæc non eſſe Catholicæ Eccleſiæ, neque Patres ita ſenſiſſe. Vtque facilius ad hoc Pontificiorum propoſitum torqueri poſſit Athanaſii ſententia, Nannius interpres eam ita vertit: Tantũmodo ad ea reſpõdendum eſt, quod ipſum per ſe ſufficit, Patres non ita ſenſiſſe, cum Græca verba ſimpliciter dicant: τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰπεῖν ἀρκεῖ. Sed inſignem faciunt iniuriã Athanaſio. Ad Epictetum enim recenſet prodigioſos quorundam errores. Verbum in corpus eſt commutatum, corpus Chriſti conſtituere quaternitatem in Deitate, corpus eſſe coæternum & conſubſtantiale Deitati: & ſimilia opinionum & verborum portenta. De illis vero dicit: Hęc nudis verbis tantum deſcripſi: vt qui ſolum audiat, fœditatem illorum & impietatem ſtatim animaduertat Quæ enim manifeſte praua peruerſaque ſunt, ea curioſius tractare non oportet, ne contentioſis hominibus ambigua videãtur: ſed hoc ſolũ ad talia reſpõdere & dicere ſufficit, ea nõ eſſę Eccleſię Catholicę & Patres ita non ſenſiſſe. Ne vero ex ſolido ſilentio occaſionem impudentię ſibi ſumant, paucas ex Scriptura ſentẽtias opponemus, &c. Quęſo te Lector, conferas hanc integram Athanaſii ſententiam, cum mutila

Quomodo Patres aliorum Patrum nec non ſua ſcripta legi voluerint.

Pontificiorũ allegatione: & ſtatuas inde,quo candore Pontificii tractent Patrum teſtimonia.

SEPTIMVM GENVS *Traditionum.*

SEptimum genus traditionum eſt, quod vbi veteres mentionem faciunt traditionum non ſcriptarum, proprie non intelligunt dogmata fidei ſine ſcriptura,extra & præter ſcripturam recipiẽda,etiamſi nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt; ſed de ritibus & conſuetudinib. quibuſdam vetuſtis loquuntur,quos propter antiquitatem ad Apoſtolos retulerunt. Ita Baſil. vocat quidem dogmata ſine ſcripto, ex traditione accepta,ſed recenſet,non articulos aliquos fidei, ſed tantũ ritus quoſdam: Cruce ſignare,ad Orientem cõuerti in oratione, verba ἐπικλήσεως,dum oſtenditur panis Euchariſtiæ, & quæ in celebratione Euchariſtiæ ante & poſt verba inſtitutionis recẽſentur:benedictio aquę baptiſmatis &baptizati: illinitio olei:trina immerſio:abrenũtiatio Satanę in baptiſmo, confeſſio fidei. Origenes innumeras recenſet genu flexiones in oratione, ritus Euchariſtiæ & baptiſmi. Hieronymus contra Luciferianos ex Textu recenſet,Die Dominico, & à Paſcha vſque ad Pentecoſten non ieiunare, nec de geniculis adorare,prægustare lac & mel poſt baptiſmnm,oblationes pro defunctis,&pro natalitiis annua die,&c.Et de his quidem traditionibus an ſingulæ & omnes ſint Apoſtolicæ, in poſtremo genere traditionum dicemus.Nunc tantum oſtendere volui,Patres quando de traditionibus non ſcriptis loquuntur, tantum de vetuſtis quibuſdam ritibus diſputare: nõ hoc agere (ſicut Pontificii contendunt) vt multa dogmata fidei,quæ licet nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſint,pari tamen reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiantur,ſicut illa,quæ certa & manifeſta habent in Scriptura teſtimonia. Sicut igitur diſcrimen eſt inter doctrinam,& inter ritus: ita diſputatio Pontificiorum de traditionibus non eſt eadem cum illa,quę extat apud veteres.Et ſi prius de doctrina conſenſus conſtitueretur,de ritibus facile poſſet iniri ratio & concordia.Apoſtolos igitur ritus quoſdam ordinaſſe,&tradidiſſe Eccleſiis,ex ſcriptis ipſorum certo conſtat. Et veriſimile eſt, quoſdam etiam alios externos ritus, qui in Scriptura annotati non ſunt,ab Apoſtolis traditos eſſe.

Baſilius. *Origenes.* *Hieronymus.*

Nullum etiam dubium eſt,Eccleſiam poſt Apoſtolos,pro ratione ædificationis,ordinis & decori alios quoſdam ritus addidiſſe. Et nullis quidem certis & firmis documentis probari poteſt,qui ſint ritus certo ab Apoſtolis traditi, qui ex ſcriptura oſtendi non poſſunt. Poſſumus tamen habere certam Apoſtolicam rationem, de diiudicatione & vſu omnium traditionum, de ritibus ſeu ceremoniis externis, vndecunque ſane originem ſuam habeant.Et hoc certius & vtilius eſt,quam de autoribus incertas texere altercationes.Ne igitur traditiones de externis ritibus ſine certa aliqua Apoſtolica regula,vel in ambiguo fluctuent,vel in infinitum vagentur: ex illis ordinationib. ſeu ritibus externis, quos Apoſtolos tradidiſſe, certo ex ipſorũ ſcriptis conſtat, colliguntur certæ quædam regulæ, ſecundum quas, de quibuſuis ritibus ſeu ceremoniis, Apoſtolica ratione iudicari & debet & poteſt.

I. Sunt quidam ritus, qui ex ſcriptura ita probari poſſunt, quia continent vſum, exercitium, & vtilem declarationem eius doctrinæ, quæ in ſcriptura diuinitus patefacta eſt. Ita 1. Corinth.11.Paulus ex inſtitutione deducit,quomodo pie celebranda ſit CœnaDominica.Et ex doctrina Apoſtolorum,quæ ſcriptura comprehenſa eſt,deductum ex 2.Theſſal.3.de ſeparandis illis,qui inordinate viuunt. 1. Cor.5. de excommunicatione,

Actor.14. de conſtituendis miniſtris Eccleſiæ,&c. Et tales ritus merito amamus & retinemus; quales ſunt confeſſio fidei,abrenuntiatio Satanæ, & alii ritus in actione Baptiſmi: qui doctrinam de Baptiſmo in ſcriptura traditam vtiliter ad ædificationem explicant & illuſtrant. Ita de abrogatione Sabbati manifeſta extant ſcripturæ teſtimonia: & quod Apoſtoli prima Sabbati conuentus celebrarint, ſcriptura non obſcure indicat, Actor.20.1.Cor.16.& Apocal.1. extat appellatio diei Dominicæ. Ita ex doctrina de charitate proximi, & de infirmis in fide ſuſcipiendis, Apoſtoli condiderunt decretum ſuum.

Tales etiam ſunt illæ conſuetudines Eccleſiaſticæ, quas Auguſtinus exiſtimat ex Apoſtolorum traditione originem habere; de baptizandis infantibus,de nō rebaptizandis,qui Baptiſmum ab hæreticis,ſecundum formam à Chriſto inſtitutam acceperant. Illæ enim conſuetudines tradunt exercitiū & vſum eius doctrinæ, quæ in ſcripturæ teſtimoniis comprehenſa eſt. Tales ritus quin vocentur Apoſtolici, non pugnamus: cum hoc modo, ſicut dictum eſt, habeant in ipſa Scriptura teſtimonium.

II. Apoſtolicos ritus Paulus hiſce notis inſigniuit; vt ſcilicet omnia fiant decenter,ordine,& ad ædificationem. Ita 1.Corint.11. ritum de velandis mulieribus oſtendit probabilem eſſe ex ſcriptura: allegat conſuetudinem,& oſtendit ſeruire decoro.Ita 1. Corinth. 14. monſtraturus rationes ordinationis,de linguis,prophetia,Pſalmis,oratione,&c.recenſet ædificationem, decorum, & ordinem.Et tales ſane ritus iudico retinendos & ſeruandos, qui ſunt (ſicut eleganter dictum eſt) incitamenta & retinacula pietatis: hoc eſt,iuxta Pauli regulam,qui primo faciūt ad ædificationem, vt homines inuitentur ad verbum, ad Sacramenta, & ad cætera pietatis exercitia: vt doctrina cōmodius proponatur,pluris fiat,auidius accipiatur,& melius retineatur: vtq; accendatur & voueatur pœnitentia,fides,oratio,pietas,miſericordia,&c. Secundo, qui ſeruiunt ordini. Oportet enim in publicis Eccleſiæ cōgreſſibus, eſſe ordinem dignum grauitate Eccleſiaſtica.

Tertio,qui ad decorum faciunt. Intelligitur autem εὐσχημοσύνη nō theatrica pompa,ſiue aulica magnificentia:ſed tale decorum, vt externis ritibus oſtendatur,quid tribuamus verbo,Sacramentis & reliquis Eccleſiaſticis exercitiis,vtque reliqui ad reuerentiam verbi Sacramentorū, & congreſſuum Eccleſiaſticorum inuitentur.

III. Ritus Apoſtolicos moderatur Chriſtiana libertas: vt ſcilicet ceremoniæ ſint genere indifferentes,numero paucæ,ſint piæ & vtiles ad ædificationem,ordinem & decorum:vtque totum hoc genus, extra caſum ſcandali,liberas habeat obſeruationes:& pro ratione ædificationis,loci, temporum,perſonarum,&c.poſſint inſtitui,mutari & abrogari. Ita Apoſtolorum conſtitutio de ſuffocato & de ſanguine, iam dudum in vſu eſſe deſiit. Cauſa enim, propter quam facta fuerat,non amplius tunc eſt. 1.Cor.11. Paulus ordinat,vt viri aperto capite orent, & prophetent; mulieres vero velato capite. Et illud ſumit ex circumſtantia locorum & temporum. Tunc enim in illis locis viri aperto capite,mulieres,ſerui & libertini velato capite prodibant in publicum: ſicut author eſt Plutarchus in Problemat. Rom. Et indicium autoritatis erat,aperto capite loqui: ſicut econtra,velatum caput teſtimonium erat ſubiectionis. Noſtris temporibus & locis cōtrarium ſeruatur: Aperto enim capite dicere,vel audire,eſt teſtimonium ſubiectionis:ſignum vero autoritatis eſt,capite non aperto dicere. Ita trina immerſio, prægustatio lactis & mellis, ſtationes in orationibus die Dominico,& intra Paſcha & Pentecoſten,iamdudum in neceſſario vſu eſſe deſierunt. Natalitia vero,quorum Tertullianus mentio-

nem facit, Nicena Synodus libere abrogauit. Nulla verba peculiaria nūc habent, ne Pontificii quidem, quando panis Euchariſtiæ conſecratus oſtenditur: quos tamen ritus veteres exiſtimant ab Apoſtolis traditos. Eccleſia igitur libertatem ſuam in huiuſmodi traditionib. ipſo facto declarauit. Doctrina enim vniuerſalis & perpetua eſt, ritus vero pro circumſtantiis mutari libere poſſunt.

Colliguntur præterea etiam ex Apoſtolorum ſcriptis certæ regulæ, quando & docendo, & exemplis aduerſandum ſit huiuſmodi traditionibus de ritibus: quando ſcilicet ſtatuuntur quædā, quæ pugnant cum verbo & mandato diuino, Matt.15. Vel quando ritibus ſuo genere adiaphoris, aſſuuntur opiniones cultus, meriti & neceſſitatis, etiam extra caſum ſcandali. Pertinet etiam huc, quod Auguſtinus queritur Epiſt.119. Ipſam religionem, quam pauciſſimis & manifeſtiſſimis celebrationum Sacramentis, miſericordia Dei liberam eſſe voluit, ſeruilibus onerib. premunt, vt tolerabilior ſit Iudæorum conditio, qui legalibus ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubiiciebantur.

Hæc eſt vere Apoſtolica ratio iudicādi de huiuſmodi traditionibus: & eſt certior & vtilior, quam de incertis diſputare: quæ ſcilicet traditiones, à quibus Apoſtolis, quo tempore, quo loco, &c. ſint traditæ; de quibus nullum ex ſcriptura documentum proferri poteſt.

Nos igitur nō ſimpliciter omnes traditiones, quæ huius ſunt generis, reiicimus & damnamus. Illud enim, quod Hieronymus Lucinio ſcribit, non improbamus; traditiones ſcilicet Eccleſiaſticas, præſertim quæ fidei non ſufficiunt, ita obſeruandas, vt à maioribus traditæ ſunt. Et quod Auguſtinus dicit: Quod neq; contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſſe habendum, & pro eorum, inter quos viuitur, ſocietate ſeruandum. Hæc vero iuxta Apoſtolicas regulas, quas ex Scriptura colligi diximus, intelligi volo. Nam & Auguſtinus Epiſtola 119. de quibuſdam ritibus reſecandis diſputat; licet non facile inueniri poſſit, quomodo ſint contra fidem: tamen quia multitudine & neceſſitatis præſumptione Eccleſiam premant, abrogandos eſſe.

OCTAVVM GENVS Traditionum.

POſtremum genus traditionum conſtituemus illud, de quo Pontificii potiſſimum digladiantur. Illam enim diſtributionem traditionum in certa aliquot capita ſeu genera ideo inſtitui; vt diſputatio de traditionibus, quam Pontificii ſtudioſe, affectatis confuſionibus, perplexam reddunt, ſimplicius & clarius intelligi poſſit, vtque veterum ſententiæ, quæ non vno modo de traditionib. loquuntur, rectius diiudicari & explicari poſſent. Pontificii enim, cumulatis multis diſſimilibus vetuſtiſſimorum ſcriptorum ſententiis, ſpeciem aliquam & prætextum, imo fucum potius diſputationi ſuæ conciliant. Sophiſticum autem eſt, quod omnes traditiones, quæ nō ſunt vnius generis, ex vna fidelia (ſicut Prouerbium habet) dealbant, vt fraudem ſimpliciores non animaduertant. Et iudico, non eſſe ſimpliciorem rationem, qua tota hæc diſputatio explicetur, & Pontificiorum obiectiones ſolide refutentur, quam ſi diſtinguantur traditiones, de quibus veteres manifeſte loquuntur, ab illis, pro quib. Pontificii digladiantur. Oſtendimus enim hactenus aliquot genera traditionum, quas veteres ita vocant, quæ habent ſcripturæ teſtimonia, & illis ſunt conſentaneæ. Illa igitur, quæ veteres de iſtis traditionibus magnifice prædicant, ſicut nihil contra nos, qui ea, quę ſcripturę conſentanea ſunt, libēter recipimus, pugnant: ita Pontificiorum inſtitutum, de ſtabi-

liẽdis iis, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, prorſus nihil, ſi vera explicatio monſtretur, iuuare poſſunt.

Iam vero ingredimur illum locũ, qui proprius & peculiaris eſt Põtificiorum, de traditionibus ſcilicet, tã ad fidem, quam ad mores pertinentibus, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt: quas tamen pari reuerentia, & pietatis affectu, Synodus Tridẽtina ſuſcipiendas & venerandas imperat, ſicut ipſam Scripturam. Et ex illo loco ſicut primũ progreſſæ ſunt, ita hodie etiã defendũtur corruptelæ, abuſus, ſuperſtitiones, & quicqid ad regnũ Antichriſti pertinet. Quæ enim magis compẽdiaria poſſet excogitari licentia, quiduis libere & impune fingendi in Eccleſia, quam ſi ad omnia vel firmiſſima & clariſſima argumenta, ex Scriptura nudus traditionum titulus, tanquam Gorgonis caput ita obuertatur, vt fas non ſit vltra quærere, ſi dicatur eſſe traditio? In oratione Tatiani ad Græcos, idolum quoddam vocatur ἐπιτομὴ δεισιδαιμονίας, epitome ſuperſtitionis: nos vero Pontificiorum diſputationes de traditionibus, rectius poſſumus vocare non epitomen, ſed pandectas errorum & ſuperſtitionum.

Abuſus & ſuperſtitiones ex traditionibus.

Inſignis omnino audacia eſt, maieſtati & auctoritati Scripturæ Canonicæ aliquid æquare. Concilium autem Tridentinum, traditionibus ſine ſcripto tum ad fidem, tum ad mores pertinẽtibus hoc tribuit, vt pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipiantur, ſicut ipſa ſacra Scriptura. Quid vero?

Num forſan Concilium intelligit tales traditiones, ſicut veteres, quæ in Scriptura continentur, & eius perſpicuis teſtimoniis probari poſſunt? Nihil vero minus. Sed Andradius dicit, neceſſario credendas illas etiam traditiones, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. Et ne Lector hæſitet quid velint, clare & diſerte ſe explicant, quas intelligant traditiones. Petrus à Soto his verbis vtitur: Infallibilis eſt regula, & Catholica: Quæcunque credit, tenet & ſeruat Romana Eccleſia, & in Scripturis non habentur, illa ab Apoſtolis eſſe tradita: item, quarum obſeruationum initium, auctor & origo ignoretur, vel inueniri non poteſt, illas extra omnem dubitationem ab Apoſtolis traditas eſſe. Et in ſpecie has traditiones enumerat: Oblationem Sacrificii altaris, vnctionem chriſmatis, inuocationem ſanctorum, merita operum, primatum Romani Pontificis, conſecrationem aquę in Baptiſmo, totum Sacramentum confirmationis, elementa, verba & effectus Sacramenti ordinis, matrimonii, & extremæ vnctionis, orationes pro defunctis, enumerationem peccatorum Sacerdoti faciendam, neceſſitatem ſatisfactionis. Hæc ſunt Aſoti verba: quæ ideo adſcripſi, vt Lector videat non de adiaphoris, ſed de rebus lõge grauiſſimis controuerſiã eſſe in hac diſputatione de traditionib. Habemus igitur deſcriptionem, non inuidioſe à nobis exaggeratam, ſed ipſorum verbis nobis traditã: quales ſcilicet intelligere debeamus traditiones, quas volũt nos pari pietatis affectu & reuerẽtia ſuſcipere & venerari, ſicut ipſam Scripturam Canonicã. Pertinẽt autem ad Aſoti enumerationem infinita alia: vt mutilatio Cœnæ Dominicæ, cælibatus Sacerdotum, delectus ciborum, purgatorium, nundinatio indulgentiarũ, cultus imaginum, legendæ Sanctorum: & in ſumma, quicquid credit, tenet & ſeruat Romana Eccleſia, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poteſt, credendum eſt ab Apoſtolis traditum eſſe. Breue, ſane, & facile eſt hoc compendium. Clamitant à multis iam annis totius orbis iuſtiſſimæ querelę, regnum Pontificiũ multas corruptelas, abuſus & ſuperſtitiones inuexiſſe in Eccleſiam: petunt, in legitimo Concilio grauiſſimas has cõtrouerſias ex verbo Dei diiudicari & definiri. Sed ecce, Pontificii ſonora voce pro-

Cuiuſmodi Traditiones Tridentini intelligant.

ſitentur, multa quæ credunt, tenent & ſeruant, nullo ſe Scripturæ teſtimonio probare poſſe. Corrigi ne igitur volūt ea, quæ ad Canonem ſacræ Scripturæ non congruunt? Nihil minus. Sed opponūt αἴτημα, ſiue poſtulatum, ſicut Geometræ loquuntur, ad cuius probationē nolunt obligati eſſe: Quæcunque ſcilicet ea, quæ nunc eſt Romana Eccleſia, credit, tenet & ſeruat, quæ nullæ Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, certo ſtatuendum eſſe, quod ſint ab Apoſtolis tradita. Et mox Tridentinum Concilium addit vocem ſuam deciſiuam. Traditiones ſine ſcripto, pari pietatis affectu ac reuerentia ſuſcipiendas ac venerandas eſſe, ſicut ipſam ſacram Scripturam. Tam breui & leui velitatione conclamatum & debellatum eſt in Synodo Tridentina, de grauiſſimis horum temporum controuerſiis: Sicut Epiſcopus quidam Gallus in exordio Concilii exclamauit: Venimus, vidimus, vicimus.

Tridentini de Traditionibus.

Non autem ordine de ſingulis, quæ titulo Traditionum Eccleſiis obtruduntur, & quos ſibi ſingāt auctores, dicemus: erudite enim & copioſe hoc præſtitum eſt ab aliis: ſed generales quaſdam obſeruationes annotabimus, id quod eo breuius fieri poteſt. In illis enim, quę hactenus expoſuimus, fundamenta ſunt totius huius diſputationis.

Et primo obſeruetur, quam periculoſum ſit Eccleſię, & quam pernicioſum fidei, traditiones de dogmatibus, quę nullo Scripturę teſtimonio ꝓbari poſſunt, pari pietatis affectu & reuerētia ſuſcipere & venerari, ſicut illa quę certis & perſpicuis Scripturę teſtimoniis traduntur & probantur. Supra enim multis oſtendimus, viuentibus adhuc in carne ipſis Apoſtolis in Eccleſiis, in ipſorum abſentia, puritatem doctrinæ non ſemper fuiſſe per traditiones ſine Scripto fideliter conſeruatam: ſicut oſtendunt Eccleſię Corinthiorum & Gallatarum. Pſeudoprophetæ etiam viuentibus adhuc Apoſtolis, multas fingebāt corruptelas, ſub hoc prętextu & titulo quaſi ab Apoſtolis viua voce eſſent traditę: ſicut ſupra oſtendimus. Et propter hanc ipſam cauſam, Apoſtoli doctrinam ſuā cœperunt literis comprehendere, & Eccleſiis commendare: id quod ſupra multis & euidenter monſtratum eſt. Paulus etiam monet Eccleſias, ne ſināt ſe turbari & decipi, ſub titulo & prætextu traditionū. Et illam admonitionem ponit, cum primum inciperet ſcribere 2. Theſſa. 2. Ne cito dimoueamini a mente, neque turbemini vel per ſpiritum, vel per ſermonem, vel per Epiſtolam tanquam à nobis profectam. Repetit etiam illam admonitionem, cū ex vinculis ſcriberet Coloſſenſibus. Videte, ne quis vos ſeducat per inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum. Petrus etiam cum imminente fine vitæ ſuæ, poſtremam ſcriberet Epiſtolam, prædicit futuros falſos Doctores, qui fictis ſermonibus, negotiaturi ſint in Eccleſia. Et non vanas fuiſſe illas Apoſtolorum de traditionibus prædictiones & admonitiones experientia oſtendit. Statim enim poſt Apoſtolorum tempora, cum adhuc in recentiſſima memoria eſſet, quæ fuiſſet Apoſtolorum doctrina, hæretici ſub prætextu & titulo traditionum non ſcriptarum, cœperūt peregrina dogmata Eccleſiis obtrūdere. Irenæus enim libro tertio, capite ſecundo, inquit: Cum ex Scripturis arguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum Scripturarum, quia non poſſit ex his inueniri veritas ab his, qui neſciant traditionem: nō enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem, ſicut Paulus dicit, ſapientiam inter perfectos. Et libro primo dicit, Carpocratianos noua ſua commenta hoc prætextu defendiſſe, quod ſcilicet Ieſus talia priuatim Apoſtolis in myſterio locutus fuerit, & Apoſtolos illa tradidiſſe, non omnibus, ſed dignis tantum.

Pauli praeceptū de Traditionibus.

Irenaeus.

Tertullian. Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos dicit, ipſos cum ex Scripturis commenta ſua probare non poſſent, ſed inde refutarētur, duo

prætendiſſe: vel Apoſtolos non omnia ſciſſe, quia Chriſtus dicat: Multa habeo adhuc vobis loqui, ſed nō poteſtis ea modo ſuſtinere; vel Apoſtolos quidem nihil ignoraſſe, non autem omnia illos omnibus reuelaſſe: quædam palam & vniuerſis, quædam ſecreto & paucis demandaſſe. Ideo contendebant, illa etiam, quæ ſine ſcriptura, prӕter & contra ſcripturam, quaſi viua voce tradita proponebantur, ſuſcipienda eſſe. Sed hoc commentum egregie refutat Tertullianus; Dominus enim præcipit, vt ſi quid in tenebris & in abſcondito audiſſent, in luce & in tectis prædicarent, lucernam non ſub modio abſconderent, ſed ſuper candelabrum conſtituerent. Et addit: vt maxime inter domeſticos quædam diſſeruerint, non tamen ea fuiſſe credendum eſt, quæ aliam regulam fidei ſuperducerent, diuerſam & contrariam illi quam catholice in medium proferebant. Irenæus allegat illud Pauli: Non ſubtraxi vobis, vt nō annuntiarem omnem ſententiam Dei. Et addit: Ita & Lucas ſine inuidia, quę didicerat, tradidit, inquiens: Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio, &c. Hæc Irenęus. Quia vero nullum erat dubium, Apoſtolos multa tradidiſſe viua voce, ne ideo fingerentur dogmata alia, diuerſa & contraria illis, quæ in ſcriptura extant. Irenæus & Tertullianus oſtenderunt, veras Apoſtolorum & Apoſtolicorum traditiones non eſſe alias, diuerſas & contrarias, ſed omnino conſentaneas ſcripturæ: ſicut in præcedentibus hæc demonſtrata ſunt. Hoc vero loco paucis illa repetenda fuerunt, vt oſtenderetur, antiquam & frequentem eſſe viam per traditionem fallere nomen. Apoſtoli enim hoc prædixerunt, & Eccleſias præmonuerunt. Hiſtoriæ primitiuæ Eccleſiæ hoc oſtenderunt, quæ etiam ſubminiſtrant ſolutiones ad prætextum illum; quia Apoſtoli viua etiam voce multa tradiderint, ideo non omnia ex ſcripturis ſumi & probari poſſe, quę credēda ſunt. Irenæus enim dicit, ea quæ Polycarpus ex traditione commemorare ſolitus fuerit, non fuiſſe diuerſa nec contraria, ſed πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſentanea ſcripturis ſacris.

Ita ſequentes etiam hæretici pallium traditionum corruptelis ſuis induerunt. Euſebius lib. 5. ca. 28. recitat, Artemonem de doctrina ſua, quaſi antiqua, gloriatum eſſe. Maiores enim omnes, ipſos etiā Apoſtolos ita ſenſiſſe & docuiſſe. Sed reclamant ipſi, inquit Euſebius, primum diuinæ ſcripturę, deinde antiquiora fratrum ſcripta. Clemens Strom. 7 dicit, Baſilidem gloriatum, ſe Glaucia quodam, qui fuerit interpres Petri, magiſtro vſum: Valentinum audiuiſſe Theodatum, Pauli familiarem: Marcioniſtas gloriatos, ſe Matthiæ diſcipulos habuiſſe magiſtros, & ab ipſis traditam doctrinam ſe tenere & producere.

Athanaſius oratione 2. contra Arrianos, recitat exordium ſcripti Arrii, cui titulus fuerit θαλεία, tale fuiſſe: Ex electis Dei ſecundum fidem, peritis Dei, rectigradis, qui ſanctum & Dei ſpiritū acceperunt, ita didici ego. Cum igitur tempore ipſorum Apoſtolorum, & poſtea tempore primitiuæ Eccleſiæ, ſanę doctrinę, & ſyncerę fidei Apoſtolorum ſemper periculum fuerit, ſtructis inſidiis ex prætextu & titulo traditionum non ſcriptarum, prudens Lector facile æſtimare poteſt, qualis ſit Pandoræ pyxis omnis calamitatis in Eccleſia, quod Tridentinum Concilium ſtatuit, traditiones non ſcriptas tam ad dogmata, quam ad mores, pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipiendas & venerandas eſſe, ſicut ipſam ſcripturam. Verſamur enim nunc in poſtremis temporibus, de quorum horrendis periculis, præcipue quoad doctrinam & fidem, Chriſtus & Apoſtoli triſtiſſima vaticinati ſunt. Reprobam igitur mentem eſſe oportet, quæ relicta clariſſima ſcripturæ luce, tenebris incertarū traditionum fidem ſuam concredere, his periculoſis temporibus perſuaderi poteſt. Nos vero tutiſ- *Athanaſius.*

ſimum conſilium Chryſoſtomi ſequemur, qui inquit, ſicut integrā ſententiam ſupra annotauimus: Sciens ergo Dominus, tantam confuſionem eorum in nouiſſimis diebus eſſe futuram, ideo mandat, vt Chriſtiani, qui ſunt in Chriſtianitate, volentes firmitatē accipere veræ fidei, ad nullam rem fugiant, niſi ad ſcripturas: alioqui ſi ad alia reſpexerint, ſcandalizabuntur & peribunt. Opponimus etiam Hieronymi ſententiā, qui in primo capite Aggæi inquit: Alia etiam, quę abſque auctoritate & teſtimoniis ſcripturarum, quaſi traditione Apoſtolica ſponte reperiūt atque confingunt, percutit gladius Dei.

Deceptiones ex traditionibus.

Secundo obſeruandum eſt & hoc: non tantum hęreticos ſeductos, alios ſeduxiſſe, prætextu & titulo traditionum non ſcriptarum: verū etiam excellentes in Eccleſia viros, qui non fuerunt mali, deceptos tamē fuiſſe, cum præter Scripturam traditionibus non ſcriptis nimiū tribuerent. De Papia, qui Ioannis auditor, & Polycarpi cōdiſcipulus fuit, Euſebius lib. 3 cap. 39. memorabile huius rei exemplū annotauit. Præfatur Papias, ſe ab iis, qui Apoſtolis familiares fuerunt ea, quæ fidei ſunt accepta, bene didiciſſe, & recte memoriæ mandaſſe. Et addit: Non ſum delectatus illis, qui peregrina præcepta commemorant, ſed his, qui, quæ vera ſunt, docent, & quæ à Domino fidei noſtræ ſunt tradita, & ab ipſa profecta ſunt veritate, adferunt. Sic vbi quiſpiam venit, qui ſeniorum ſectator fuerat, ſeniorum verba exquirebam; quid Andreas, quid Philippus quid Thomas, vel alius quiſpiam ex diſcipulis Domini dixerit: Magnifica ſane hęc eſt traditionū Papiæ commendatio. Et conſideret Lector hæc Papiæ verba: Cogitabam, me non tantum vtilitatis ex libris, quantum ex viua voce relaturum. Vides Papiam ſcripturæ præferre traditiones: ideo etiam potiſſimū de illorum Apoſtolorum traditionibus exquiſiuit, quorum nulla ſcripta extāt. Et ſane ſi cui alii, certe Papiæ de Traditionibus non ſcriptis fides eſſet adhibenda. Sed audi quid Euſebius dicat, Multa paradoxa, & alia quædam Papias ὡς ἐκ παραδόσεως ἀγράφου, tanquam ex traditione nō ſcripta ad ſe relata adiicit: & peregrinas quaſdē Seruatoris parabolas ac doctrinas, cum aliis nonnullis fabuloſis, in quibus etiam eſt Chiliaſtiça opinio. Et rationē addit Euſebius: ipſum Apoſtolicas diſputationes non recte accepiſſe, nec rite conſideraſſe, eo quod admodum modico fuerit indicio prę ditus. Hic mihi Lector pauliſper ſe colligat, & inter ſe conferat duos Apoſtolorum ſiue Appoſtolicorum συμφοιτητὰς, Polycarpum ſcilicet & Papiam, quorum vterque affirmat ſe ſolam eam veritatem, quam ab Apoſtolis acceperant, tradere. Sed Polycarpus ſanam fidei regulam tenet. Quæ enim ex traditionibus cōmemorat, ſunt πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſentanea ſcripturis ſacris: ſicut Irenæus inquit apud Euſebium, libr. 5 cap. 20. Papias vero, quia plus tribuebat traditionibus nō ſcriptis, quam libris ſacris, inuexit in Eccleſiam ξένας διδασκαλίας καὶ μυθικώτερα τινὰ peregrina dogmata, & quæ quodammodo fabuloſa erant. Ita bonum & Apoſtolicum virum Papiam decepit nimia traditionum non ſcriptarum admiratiò: cum quidē illis plus, quam ſcripturis tribueret. Polycarpum vero συμφωνίᾳ traditionum cum ſcripturis, in via regia retinuit. Ita Euſebius lib. 3. cap. 37. dicit, multos diſcipulos in primo gradu Apoſtolicę ſucceſſionis, opus Euangeliſtarum perfeciſſe: hoc eſt, illis qui de doctrina fidei nihil dum prorſus audierant, Chriſtum prædicaſſe, ac *Diuinorū Euangeliorum tradere ſcripturam* magno ſtudio ſategiſſe. Tales tunc fuerūt veræ traditiones.

Papias deceptus prætextu traditionum.

Non autem ſolum Papiam admiratio traditionum non ſcriptarum decepit, ſed, ſicut Euſebius dicit, quam plurimis poſt ſe Eccleſiaſticis viris,

Chilia-

Chiliaſtici erroris cauſam dedit. Et rationē addit Euſebius, τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἀνδρὸς προβεβλημένοις, quia, inquit, prætenderunt antiquitatem illius viri Admiratio igitur traditionum non ſcriptarum, & prætextus antiquitatis, extra præter & contra ſcripturam, à ſana fidei regula ſeduxerunt bonos etiam & præſtantes in Eccleſia viros. Chiliaſticam enim opinionem ex traditione quaſi Apoſtolica amplexi ſunt, Irenæus, Apollinarius, Tertullianus, Victorinus & Lactantius: ſicut annotauit Hieronymus. Et illud factū eſt primis & florētiſſimis Eccleſiæ temporib. Quid igitur poſtremis hiſce & miſerrimis ſeneſcētis Eccleſiæ tēporib' futurū exiſtimas lector, ſi recipiatur decretū Tridēt. Synodi de traditionib. nō ſcriptis, pari reuerētia & pietatis affectu ſuſcipiēdis, ſicut ipsā ſacrā ſcripturā?

Vnum adhuc exemplum, quod valde illuſtre eſt, attexam: Clemens Alexandrinus in tota antiquitate habitus fuit vir celeberrimus. Ita commemorat lib. 1. Strom. ſe audiuiſſe multos beatos viros, qui maximi fuerunt pretii, ex Græcia, Cœloſyria, ex Ægypto, ex Oriente; & pręcipue celebrat vnum, quem in Palæſtina Hebræum audierit; illum Andradius intelligit Papiam fuiſſe. Et addit Clemens: Qui verā beati doctrinæ ſeruabant traditionem, ſtatim à Petro, Iacobo, Ioanne, Paulo acceptam, ad nos quoque, Deo volente, acceſſerunt, illa à maioribus data, & Apoſtolica depoſituri ſemina. Item, inquit: Procedit nobis ſpeculatio ex glorioſa & veneranda traditionis regula. Et hic exclamat Andradius: Quid opus erat Clementem tanta animi contentione iſta vel inquirere, vel literis commendare, ſi omnia ſacris literis forent comprehenſa? Et ſane non nego, Clementem ſingulari ſtudio & admiratione audiuiſſe, quotquot profitebantur, ſe alia quædam, præter illa, quæ ſcripta ſunt ab Apoſtolis, & viris Apoſtolicis tradita accepiſſe. Ideo enim dicit, operarium, qui in meſſem Domini mittitur, duplicem habere agriculturam, ἄγραφον καὶ ἔγγραφον. *Andradii obiectio.*

Sed audiamus quædam, quæ Clemens ex traditione illa non ſcripta ſe accepiſſe dicit: Ponit autem primum illud axioma, quare non contentus ſit ſcriptura, ſed præter illam quærat alias traditiones de dogmatibus fidei: quia ſcilicet Dominus non reuelauit multis ea, quæ non erant multorum, ſed paucis, quibus ſciebat conuenire, ἀπόῤῥητα vero, inquit, verbo creduntur non ſcripto. Item, Myſteria traduntur myſtice.

Et libro quinto extat longa diſputatio. Sicut Philoſophi quædam arcana de ſuis dogmatibus ita occultarunt, vt non eſſent manifeſta omnibus: quædam enim vocarunt ἐξωτερικὰ, quædam ἐσωτερικὰ: & ſicut Plato dicit, maximam cautionem eſſe, non ſcribere, ſed diſcere: quæ enim ſcripta ſunt, in vulgus exeunt: ita Apoſtolum etiam conſeruantem antiquam illam occultationem, dicere: Sapientiam loquimur inter perfectos. Item, inquit: Paucorum eſt, hæc capere. Ideo in Euangelio quodam præcepit Dominus: Myſterium meum mihi, & filiis domus meæ. Hæc verba, ſi quis conferat, deprehendet plane illa ipſa eſſe, quę ſupra annotauimus ex Irenæo, libro de Carpocratianis, & libro tertio de Valentinianis. Item, ex Tertulliano, de præſcriptione aduerſus hæreticos. Hoc enim prætextu, traditiones ſtatim poſt tempora Apoſtolorum cœperunt Eccleſiæ obtrudi. Et illa quidem ſententia in hæreticis ab Irenæo & Tertulliano grauiter repreſſa fuit. Manſit tamen & hæſit opinio etiam in poſteris, ſicut in Clemente, Chriſtum & Apoſtolos, quædam (ſicut Tertulliani hæretici loquuntur) palam & vniuerſis, quædam vero ſecreto & paucis tradidiſſe: & hanc eſſe originem traditionum, præter ſcripturam. Valde multus etiam eſt Clemens, in commendando quodam peculiari genere

Gnoſticorum: quorum hanc tradit deſcriptionem libro ſexto: Cognitio, quæ verum Gnoſticum facit, illa eſt, quæ per ſucceſſionem ad paucos ex Apoſtolis abſque ſcripto tradita peruenit, &c. Damnata quidem fuit ab Eccleſia Gnoſticorum hæreſis, quæ à perfectiori ſententiæ opinione ex commentitiis traditionibus originem habuit; ſed tamen propter admirationem traditionum non ſcriptarum, ſeminaria quædam de cognitione perfectiori, quam quæ in ſcripturis traditur, hæſerunt in magnis & eruditis etiam viris in Eccleſia.

Quæ vero ſunt illa, quæ Clemens ex ſecreta ſeu myſtica illa paucorum traditione accepit? Recitabimus quædam, vnde de reliquis, quæ ipſe fatetur talia fuiſſe, quæ timuerit conſcribere, iudicium fieri poſſit.

Libro primo Stromatum inquit, ſe in illis ſuis ex traditionibus contextis commentariis, doctrinæ cœleſtis veritatem velle admiſcere Philoſophiæ decretis: quia ſicut lex Iudæis pædagogia fuit in Chriſtum, ita & Græcis philoſophia. Et poſtea addit: Per ſe quoque aliquando Græcos iuſtificabat philoſophia. Multæ enim ſunt viæ ad vitam. Et poſtea contendit, legem etiam procurare ſalutem, & facere iuſtos ex iniuſtis, ſi quis velit audire. Atqui hæc manifeſtiſſime pugnant contra ſcripta Pauli. Sed Clemens excipit eſſe myſteria, quæ non palam & vniuerſis, ſed ſecreto & paucis tradita fuerunt ab Apoſtolis. Tertullianus vero ex profeſſo hoc refutat, verba ante annotauimus.

Recitat etiam libro primo traditionum, quod Chriſtus vno ſolo anno prædicarit. Hanc vero traditionem Irenæus lib. 2. c. 39. tribuit hæreticis: & ipſe opponit aliam traditionem, quam affirmat, ſeniores a Ioanne Apoſtolo, & ab aliis etiam Apoſtolis accepiſſe: Chriſtum ſcilicet nõ multum abfuiſſe à quinquageſimo ætatis anno, cum crucifigeretur. Sed & hæc Irenæi traditio communi Eccleſiæ ſententia reprobata fuit. Poteſt enim ex Euangelio Ioannis, & ex Actis Apoſtolorum oſtendi, quod non ſit vera. Ita boni etiam viri in Eccleſia nimia admiratione traditionum non ſcriptarum decepti fuerunt.

Sed pauca quędam alia ex Clementis traditionibus adiiciemus. Libro 2, Strom. dicit, Apoſtolos poſt mortẽ etiam mortuis prędicaſſe, qui cum Apoſtolis in aquam deſcenderũt, & inde rurſum viuificati aſcenderunt. Ibidem, ſecundam tantum concedit pœnitentiam lapſis.

Traditiones Clementis.

Libro tertio dicit: Dicit Paulus ſecundas nuptias ex venia concedere; non enim peccant contra legem, non tamen implent perfectionem Euangelicam.

Libro quarto: Siue hic, ſiue alibi agatur pœnitẽtia: nullus enim locus vacat miſericordia Dei. Et ideo inquit libro 6. Forte ceſſabunt ſupplicia poſt hanc vitam.

Libro ſexto multis contendit, Græcos per Philoſophiam ſaluatos. Et Apoſtolos Euangelium annuntiaſſe impiis apud inferos, vt non maneant in damnatione, qui in vita non potuerint audire Euangelium, ſed conuertantur. Contendit etiam, non inhærendum literæ ſcripturæ, ſed quærendam allegoriam, ita vt etiam Decalogum in varias transformet allegorias.

Libro ſeptimo: Virgines prudentes dicunt Deo: Nihil prætermiſimus eorum, quæ pręcepiſti, quamobrem promiſſa quoque petimus. Et ad illam ſententiam accommodat, quod athleta quidam, cum longo tempore corpus exercuiſſet, aſcendens ad Olympia, cum Piſani Iouis aſpexiſſet ſtatuam: Si omnia, inquit, ô Iupiter, mihi recte parata ſunt ad certamen, iuſte mihi redde victoriam.

Ibidem diſputat, perfectum nõ debere iurare. Et Chriſtianos non poſſe contendere iudicio, nec coram Gentibus, nec coram Sanctis. Poſſem

ſimilia

ſimilia valde multa ex libris Clementis recitare de peccato originis, de libero arbitrio, de apathia, de perfectione, de fide, de ſalute, &c. quæ a regula ſcripturæ procul diſcedunt. Sed pauca hæc capita, quæ ne ipſos quidem Pontificios probaturos arbitror, annotare volui: vt oſtẽderem, quo modo bonis etiam & magnis in Eccleſia viris, titulus, prętextus & admiratio traditionum non ſcriptarum, quarum origo referebatur ad illos, qui profitebantur ſe Apoſtolos audiuiſſe impoſuerit: ita vt ſæpe ad peregrinas plane doctrinas declinarint, id quod de Clemente negari non poteſt. Magnifica vero illa traditionum Clementis encomia, etiam Origeni, & aliis poſt ipſum, opiniones illas inſtillarunt. Sed in Origene & in aliis poſtea multa ſecundum Scripturæ regulam damnata ſunt, quæ Clemens tanquam traditiones Apoſtolicas acceperat, vt de Philoſophia, & de lege ſaluante: de vnica tantum, poſt ſuſceptam fidem pœnitentia: de conuerſione & pœnitentia poſt mortem; de ceſſatione ſuppliciorum æternorum: de perfectione, de libero arbitrio, &c.

Et ſi quis libros Stromatum Clementis recte conſideret, deprehendet, titulo & admirationi traditionum præter ſcripturam deberi, quod tempore Origenis, & poſtea apud quoſdam doctrina Eccleſiæ a puritate & ſimplicitate Apoſtolica degenerauit, ad mixturam & transformationem philoſophicam.

Origenes.

Origenes in libros περὶ ἀρχῶν, vbi præcipua capita doctrinæ Eccleſiæ explicare conatur, ita præfatur: Cum multi ſint, qui ſe putent ſcire, quæ Chriſti ſint, ſeruetur vero Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & vſque ad pręſens in Eccleſiis permanens: illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nulla ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione, &c. Magnifica eſt præfatio: & quod dicit ſe illa ex traditione accepiſſe, iudico ipſum dicere quod ſenſit. Doctrinam enim ſuam acceperat à Clemente Alexandrino; qui traditiones illas, ab iis qui profitebantur ſe Apoſtolos & Apoſtolicos audiuiſſe, acceperat. Ita Origenes cenſet eſſe Apoſtolicas traditiones. Sed qualis ſit doctrina in libris περὶ ἀρχῶν Origenis, & per ſe manifeſtum eſt, & notum eſt Hieronymi iudicium de illis ad Auitum Pammachium & Oceanum, & alibi dogmata eius vocat venenata. Et illi ſcilicet ſunt fructus talium traditionum.

Quod ſi optimis illis primitiuæ Eccleſiæ temporibus, prætextus & admiratio traditionum non ſcriptarum, potuit præſtantiſſimos viros à ſana & ſimplici fidei regula, ad peregrinas opiniones adducere: certe his exemplis monemur cauere fermentum Decreti Tridentini de traditionibus non ſcriptis, pari pietatis affectu ſuſcipiẽdis, ſicut ipſam ſacram Scripturam. Lector inter ſe conferat Papiæ, Clementis, & hæc noſtra poſtrema tempora, & res non erit obſcura. Per titulum igitur, prętextum & admirationem traditionum præter & contra Scripturam, & decepti ſunt, & deceperunt alios, cum hæretici, tum magni etiam, & non mali in Eccleſia viri. Opus eſt ergo certa regula, ad quam exigatur, ſi quid nomine traditionis proponitur. Sed quę illa regula ſit, poſtea dicemus Abſoluemus enim prius reliquas obſeruationes de origine traditionum, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Tertia obſeruatio eſt, quod veteres quidam ex apocryphis, ſiue adulterinis ſcriptis, multa ſub titulo traditionum citarunt. Et hæc obſeruatio multa illuſtrabit. Papias & Clemens ab illis, qui profitebãtur, ſe vel Apoſtolos, vel Apoſtolicos audiuiſſe, traditiones ſuas acceperant. Qui vero poſtea ſecuti ſunt, cum non poſſent allegare vel Apoſtolos vel Apoſtolicos quos audiuiſſent, & tamẽ admirarentur traditiones, alio prętextu illas ad Apoſtolos retulerunt. Et ad hanc rem, occaſionem præbuit Lectio

ſcriptorum apocryphorũ,hoc eſt, adulterinorum. Supra enim diximus, quod Eccleſia ſalubri diligentia tres ordines diſtinxerit,ſcriptorũ de doctrina Chriſti & Apoſtolorũ.In primo ordine erant legitima, certa & teſtamentaria ſcripta ſicut Euſebio vocantur.Secundus ordo habebat ſcripta,de quibus quędam erant dubitationes:quę tamen ad ędificationem plebis legi volebãt.Tertius ordo erat ſcriptorum,quæ adulterina,ſuppoſititia,ficta& falſa habebãtur.Cum igitur tertii ordinis ſcripta,ſimpliciter eſſent reiecta & improbata:multi tamen illa priuatim inſpiciebant& legebãt:& paulatim cõcipiebatur opinio,fieri poſſe, quod talia aut quędam ſaltem ab Apoſtolis eſſent tradita. Quę igitur ex apocryphis ſeu adulterinis illis ſcriptis citabant, illa incipiebant ornare titulo traditionũ. Non fingo hęc: exempla enim ſunt manifeſta, quibus id quod dico, oſtendi poteſt.

Clemens Alexandrinus.

Clemens enim Alexandrinus,talia multa ex apocryphis citat, quibus peregrina dogmata ſtabilire conatur. Vt lib.2. Stromat. ex libro Paſtoris Hermæ probat, Apoſtolos etiam poſt mortem prædicaſſe illis,qui antea in infidelitate mortui fuerant, & illos conuerſos viuificaſſe. Lib.quinto probaturus arcana,quędam fidei occultata,& non omnibus Chriſtianis manifeſtata,citat ex apocrypho quodam Euangelio: Myſterium meum mihi & filiis domus meæ.

Libro ſexto,ex apocryphis Petri & Pauli probat, Græcos per Philoſophiam ſaluatos.Ibidẽ,ex paſtore Hermæ probat, in Scriptura diſcedendum à litera,& quærendas allegorias:& quidem ita,vt ipſe Decalogus in varias allegorias trãsformetur. Et lib.3.dicit, Tatiani ſectatores cõiugiũ damnaſſe citatis ſententiis quibuſdam Chriſti,ex Euangelio ſecundum Ægyptios:Veni ad diſſoluendum opera fœminæ. Item,Quam diu vos fœminæ paritis,mors vigebit,&c.

Origenes. Baſilius.

Origenes & Baſilius dicunt, traditionem eſſe Zachariam illum, qui Matth.23.occiſus dicitur inter templũ & altare, fuiſſe partem Baptiſtæ: ſed hoc in apocrypho proteuangelio Iacobi ſcriptum eſt,Tertullianus& Baſilius dicunt eſſe Apoſtolicam traditionem:crucis ſigno digitis in aere formato,omnia ſignare:ſed hoc ſumptum eſt ex Euangelio Nicodemi.Ibi enim Charinus & Lenthius reſuſcitati,digitis faciunt ſignaculũ crucis in linguis.Et Chriſtus in inferno facit ſignum crucis ſupra Abraham & ſanctos.Latroni etiam dat ſignum crucis in manu, & inquit: Si cuſtos Paradiſi noluerit te intromittere,oſtende illi ſignum crucis. Auguſtinus Epiſtola 99.ad Euodium. Quod Chriſtus Adamum in inferno ſoluerit, Eccleſia vere tota conſentit,quod eam non inaniter credidiſſe credendũ eſt, vndecunque hoc traditum ſit, etiamſi Canonicarum Scripturarum hinc expreſſa non proferatur auctoritas: addunt quidam hoc beneficiũ aliis etiam Patriarchis & Prophetis fuiſſe conceſſum: vt cũ Dominus in infernum veniſſet, illis doloribus ſoluerentur, &c. Audis traditionem. Sed in Euangelio Nicodemi hæc leguntur.Et Auguſtinus, obiiciens ſibi contra illam traditionẽ ea,quæ de ſinu Abrahæ ſcripta ſunt, inquit.Ego quidem non video, explicent fortaſſis qui poſſunt. Idem:Neſcio vtrum quiſquam ſit, cui nõ videatur abſurdum, &c.Tales ſcilicet ſunt diſputationes de traditionibus.

Vetus fertur traditio, Enoch & Heliam reuerſuros ante extremũ diẽ, & præliaturos cum Antichriſto. ſed ſumptum hoc eſt ex Apocrypho Euangelio Nicodemi.

Epiphan. admirator Traditionũ.

Epiphanius adeo delectatus fuit huiuſmodi traditionibus ex ſcriptis Apocryphis, vt magis probet Chriſtum,iuxta Apocryphum proteuangeliũ Iacobi.in ſpelunca quadam in itinere natum eſſe, quam in ipſa ciuitate Bethlehem,in ſtabulo.Clemens etiam 7. Stromat. tanquã ex tradi-

tione refert quomodo obſtetrices Mariam inſpexerint poſt partũ: quod itidem ex proteuangelio Iacobi ſumptum eſt.

Traditiones in Epiphanio.

Ita Epiphanius ex traditione. parentes Mariæ nominat Ioakim & Annam:& addit Angelum Paradiſi nunciaſſe Ioakim, conceptionem filiæ. Sed hæc ſumpta ſunt ex proteuangelio Iacobi: Nominat etiã ex traditione,hoc eſt,ex ſcriptis apocryphis, vxorem Cain Sanue,vxorem Seth Aſuram,vxorem Noe Barthenon,patrem Danielis Sabaã, patrem Melchiſedech Heraclem,matrem Aſtaroth, Abelem interfectum, natũ annos triginta,anno Adæ cẽteſimo: Lazarum fuiſſe triginta annorum, cum reſuſcitaretur:& poſt reſuſcitationem vixiſſe alios 30, annos. Dicit etiam ex traditione,Adamum ibi ſepultum, vbi Chriſtus crucifixus fuit. Sed & hanc de ſepultura Adæ traditionem,& de Zacharıæ patre Baptiſtæ, Hieronymus libere reiicit: quia ex Scripturis Canonicis non habẽt auctoritatem: Ieiunium in pane&aqua,Epiphanius nominat traditionẽ: ſed extat in Herma,ſimilitud.5. Euſeb lib.3.c.25.inter adulterina & reprobata recitat ſcriptum quoddam de doctrinis Apoſtolorũ. Et in Canonibus Apoſtolorum,inter Canonicos libros numerantur Clementis libri τῶν διαταγῶν Apoſtolorũ: id quod ſuppoſititium eſſe, ipſe etiã Lindanus agnoſcit. Epiphanius vero multis commendat illas Apoſtolorũ cõſtitutiones, quæ apocryphæ ſeu nothæ habitæ fuerunt veteribus, ſicut de Canonib. Apoſtolorũ expreſſe dicitur, diſtinct.15.& 10. Epiphanius igitur dicit lib. 3.Tom.2.hæreſi 80.In conſtitutionibus Apoſtolorum,inquit,diuina doctrina pilos barbæ nõ eſſe ſecandos. Meminit etiam libri de conſtitutionibus Apoſtolicis,lib.1.Tom.3.hæreſi 45.Et libro 3. Tomo primo,hæreſi 70.Ita libro ſecundo,Tomo 1.hæreſi 59. citat & defendit Canonem de cælibatu Sacerdotum: ita vt in Sacerdotio non vtantur coniugio. Sed Paphnutius in Nicena Synodo vocat nouam legem. Falſum igitur eſt,quod ſit traditio Apoſtolica.

Traditiones ab Epiphanio opponũtur Scripturæ.

Et libro 2.Tomo 1.contra Apoſtolicos dicit,ad interpretationem Scripturæ, opus eſſe traditione. Quod ſi hoc tantum intelligeret,ex hiſtoriis Eccleſiæ multa ſumi poſſe, quibus loca quædam Scripturæ declarentur: ſicut ibi dicit cõſuetudinem fuiſſe, quod Chriſtiani filias ſuas nõ elocarint incredulis, vel Iudæis,vel Gẽtibus,& ideo multas mãſiſſe innuptas: hoc inquam,nõ grauatim reciperemus,ſed longius progreditur Epiphanius,&traditiones opponit ſcripturę. Vbi enim Paulus in genere ſcripſit, Virgo ſi nupſerit,nõ peccat: Epiphanius opponit traditionem ex apocryphis illis Apoſtolorum conſtitutionibus peccatũ eſſe, poſt decretam virginitatem ad nuptias reuerti: cum Hieronymus dicat,1.Cor.7. Si quis in ſtatu virginitatis adoleuerit,ſi poſtea agnoſcat, ſe in duplici neceſſitate cõſtitutum,vt aut ſcortetur, aut vxorem ducat,faciat quod vult: ſi vxorẽ duxerit,nõ peccauit. Ita Cyprianus lib.1.Epiſt 11 Quod ſi ſe ex fide Chriſto dicauerint,publice & caſte perſeuerent: ſi autem perſeuerare nolunt, aut non poſſunt,melius eſt nubere,quam vt in ignem deliciis ſuis cadãt. Adulterina igitur eſt traditio, quã Epiphanius ex ſcripto apocrypho allegat: pugnat enim cũ Scriptura, & ignota eſt Patribus. Et ex hac obſeruatione intelligi poteſt,vnde Patreş, præcipue vero Epiphanius, multas taleş traditiones quas hoc titulo ornãt,ſumpſerint: & quæ illarũ etiã olim fuerit auctoritas,hoc exemplũ oſtẽdit Chryſoſtomus in opere imperfecto de Magis quod biennio poſt natũ Chriſtum venerint,dicit: Audiui aliquos referentes de ſcriptura quadam,etſi nõ certa,tamen non deſtruente fidem.&c. Et hanc traditionem ſerio ſequitur Epiphanius.

Chryſoſtomus.

Theophylactus.

Theophilactus vero ręcitata illa traditione, mox ſubiicit: Sed tu alterã ſententiam, tanquam meliorem retine. Ita traditione, de Zacharia patre Baptiſtæ,Matth.23. Hieronymus dicit: Quod de Scripturis auctori-

tatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Quarto obſeruatio, quod Patres multas, aliquanto vetuſtiores cōſuetudines, cum earum origio nō facile monſtrari poſſet, ſtatim ad Apoſtolos, quaſi ab ipſis traditas, vt maior eſſet earum autoritas, retulerunt: quas tamen Apoſtolos non habere auctores, ex aliis veterum ſcriptis liquido probari poteſt.

Epiphanius conſtanter aſſerit, ieiunium quartę ferię & ſextæ Eccleſiā habere ex traditione Apoſtolorum. Ieiunium etiam quadrageſimæ, Ambroſius, Hieronymus, & alii tribuūt traditioni Apoſtolorum. Sed quid & quantum huic traditioni tribuēdum ſit, manifeſte poteſt oſtendi. Apud Auguſtinum enim Epiſt. 86. Vrbicus quidam catholicam neceſſitatem, vt Sabbato ieiunetur, ex traditione Petri defendebat, qui Dominica die cū Simone mago certaturus, pridie cum Eccleſia Romana ieiunarit. Alii vero contra dicebant, Apoſtolorum traditionem eſſe, non Sabbato, ſed ſexta feria ieiunare. Auguſtinus vero ita reſpondet: Eſt quidem hæc opinio plurimorum, quamuis eam perhibeāt eſſe falſam plerique Romani. Quod ſi reſpondetur, hoc docuiſſe Ieroſolymis Iacobum, Epheſi Ioannē, cæteroſq; aliis locis, quod docuit Romæ Petrus, hoc eſt, vt Sabbato ieiunetur, ſed ab hac doctrina cæteras terras deuiaſſe, atq; in ea Romam ſtetiſſe: & è contrario refertur, Occidentis potius loca nō ſeruaſſe, quod Apoſtoli tradiderunt, Orientis vero terras, vnde cœpit ipſum Euangelium prædicari, in eo, quod ab omnib. Apoſtolis traditum eſt, manſiſſe; interminabilis eſt iſta contentio, generās lites, non finiens quęſtiones. Sit ergo vna fides vniuerſę Eccleſiæ, etiamſi ipſa fidei vnitas quibuſdā diuerſis obſeruationib. celebretur, quib. nullo modo ꝙ in fide verū eſt, impeditur. Et poſtea dicit: Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis, animo id reuoluēs, video præceptū eſſe ieiuniū: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quib. oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum, &c. Manifeſta eſt ſententia: & tamen quia vetus erat conſuetudo, multi eam ad Apoſtolorū traditionem referre nō verebantur. Ita Auguſtinus Epiſt. 119. dicit quidem, quadrageſimam ieiuniorum habere auctoritatē ex ieiunio Moſis, Heliæ & Chriſti. Sed Epiſt. 86. affirmat, quib. diebus ſit ieiunandū, nec à Domino, nec ab Apoſtolis eſſe definitū. Ideo Epiſt. 119. tandē concludit: Vt 40. illi dies ante Paſcha obſeruentur, Eccleſię conſenſio roborauit. Agnoſcit Lector, quomodo Patres antiquas cōſuetudines conati fuerint ad Apoſtolorū traditiones referre, aut ex ſcriptura probare: & quā incerta ſit tota illa res. Ambroſius quidē aſſerit, exemplo Chriſti nobis indictā quadrageſimam. Sed Chryſoſtom. Homil. 47. in Matthęum diſerte hoc negat: Chriſtus, inquiens, nō iubet, vt ieiuniū ſuum imitemur, ſed inquit: Diſcite à me, quia mitis ſum, &c.

Ambroſius.

Irenęus apud Euſeb. lib. 5. cap. 26. ſcribit non tantum de die Paſchę, verum etiam de ſpecie ieiunii (ſcilicet ante Paſcha) eſſe diſceptationem. Quoſdam enim vnum diem ieiunare, quoſdam plures, quoſdam 40. horas, cōputata hora pro die. Et hęc inquit, varietas, non noſtro primū tempore cœpit, ſed multo ante nos, &c. Manifeſtiſſimum igitur eſt, non veram eſſe aſſeuerationem, quod ieiuniū 40. dierum ante Paſcha ſit traditio Apoſtolorum, Irenęus enim ibi dicit, de ieiunio ante Paſcha, fuiſſe ante ipſum *συνήθειαν καθ' ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμόν*. Significat autem *ἰδιωτισμὸς τάξιν τῶν ἰδιωτῶν* idiotarum conſtitutionem. Et illam Irenęus dicit non fuiſſe iudicatam, accurate obſeruandam, ſed poſthabitam fuiſſe. Hunc locum Lector diligenter obſeruet, de vera origine ieiunii ante Paſcha. Et tamen procedente tempore, facta inde fuit traditio Apoſtolica: idque à pręcipuis ex Patribus.

Non igitur ſtatim credendū eſt, quando Patres ſine certis documētis

affir-

affirmant aliquid eſſe traditionem Apoſtolorum. Quadrageſimam enim Ambroſius, Maximus Taurinenſis, Theophilus, Hieronymus, & alii affirmant eſſe Traditionem Apoſtolicam. Sed Socrates lib. 5. cap. 22. recitat magnam diuerſitatem ieiunii ante Paſcha. Romanos dicit ieiunaſſe tres ſeptimanas ante Paſcha. Gręcos & Alexādrinos ſex ſeptimanas, alios ſeptem: in quib. tantum 15. dies per interſtitia ieiunēt. Et tandem concludit: Quia nemo hac de re poteſt oſtendere ſcriptum aliquod mandatum, ἔγγραφον παράγγελμα manifeſtum eſt, quod Apoſtoli illud cuiuſq; ſententię & voluntate liberum reliquerunt.

Epiphanius contra Aerium dicit, extare cōſtitutionem Apoſtolorum, in qua præcipiant & de diebus ieiunii, & quod nihil accipiendum ſit præter panem, ſalem & aquam. Sed Socrates multis oſtendit falſum hoc, & non Apoſtolicum eſſe.

Prolixius aliquando hoc annotaui (illuſtre enim exemplū eſt) quomodo tempore Patrum multæ obſeruationes ornari cœperint titulo traditionum Apoſtolicarum, quæ tamē ab Apoſtolis non fuiſſe traditas certum eſt. Nota eſt veterum contentio de tempore Paſchatis, Romanis aſſerentibus, ſuam conſuetudinem à Petro & Paulo traditam: Aſiaticis contra allegantibus, ſe aliam traditionē accepiſſe à Ioanne, Philippo, Polycarpo & aliis. Et magna acerbitate res acta fuit. Sed Irenæus apud Euſebium libr. 5. cap. 26 vocat antiquæ conſuetudinis traditionem: item conſuetudinem presbyterorum. Videt Lector, proximis ab Apoſtolorum morte temporibus, prętextu traditionū non ſcriptarum, excitatas in Eccleſia turbas, & antiquas conſuetudines cœpiſſe ornari titulo traditionum Apoſtolicarum. Socrates enim lib, 5. cap. 22. dicit: Euangelia nō impoſuerunt iugum ſeruitutis, ſed homines ipſi, ſuis quiſq; locis, propter remiſſionem & memoriam paſſionis, Paſcha & alios dies feſtos, ſicut voluerunt, ex conſuetudine quadam celebrarunt. Non enim hoc vel Seruator, vel Apoſtoli νόμῳ lege aliqua obſeruandum eſſe mandarunt, nec ſupplicia comminati ſunt. Scopus enim erat Apoſtolorum, non de diebus feſtis νομοθετεῖν leges ferre, ſed rectam vitam & pietatem inducere. Mihi autem videtur, ſicut alia multa ſecundum regiones in conſuetudinem abierunt, ita & feſtū Paſchatis: propterea quod nemo Apoſtolorum quicquā de illo ſanciuit. Et poſtea dicit: Occidentales quidē dicunt eſſe traditionem Petri & Pauli: Aſiatici vero, Ioannis. Sed neutra pars poteſt proponere ἔγγραφον ἀπόδειξιν demonſtrationem ſcripto traditam.

Epiphanius dicit: Synaxes ordinatæ ſunt fieri ab Apoſtolis, quarta pro ſabbato & Dominica: Sed Socrates ex varietate multorum exemplorum oſtendit hoc non eſſe certum. Et recitata multa rituum diuerſitate, addit tandem memorabilem ſententiam. Huiuſmodi diſcrepantiæ auctores eos eſſe puto, qui ſingulis temporibus Eccleſiis præfuerunt: οἱ δὲ ταῦτα παραλαβόντες, ὡς νόμον τοῖς ἐπιγινομένοις παρέγραψαν, qui vero talia acceperunt, veluti legem quandam ex acceſſoriis iſtis ritibus conſcripſerunt. Hæc Socrates. Primo igitur fuerunt conſuetudines: deinde factæ ſunt leges: poſtea vt maiorem legibus illis auctoritatem conciliarēt, traditionibus Apoſtolorum eas tribuerunt. Hæc ſunt manifeſta, quæ multa monent de traditionibus, quæ hoc nomine quaſi ab Apoſtolis acceptæ, à Patribus quibuſdam celebrantur.

Epiphanius.

Epiphanius contra Aerium, orationes pro mortuis vocat traditionem Eccleſiæ à patribus acceptam. Illam vero Patrum traditionem alii ornarunt titulo Apoſtolicæ traditionis. Ita Chryſoſt. Homil. 69. Non temere ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremendis myſteriis defunctorum agatur commemoratio.

Damaſcenus.

Et Damaſcenus inquit: Apoſtoli edixerunt in tremendis ſacramentis memoriam fidelium defunctorum habendam. Sed Hieronymus & Gregorius affirmant, Apoſtolos in celebratione Euchariſtiæ, nullas alias preces præter ſolam Dominicam orationem adhibuiſſe. Vides igitur quam certum ſit, orationes pro defunctis eſſe Apoſtolicam traditionem.

Tertullianus.

Tertullianus de Corona militis recitat multas obſeruationes, quas ſine vllius Scripturę inſtrumẽto, ſolius traditionis titulo, exinde conſuetudinis patrocinio dicit vindicari. Et illas omnes traditiones Põtificii cõtendunt ſimpliciter, abſque omni tergiuerſatione, vt Apoſtolicas, recipiendas. Sed Tertullianus non dicit, traditiones illas omnes ab Apoſtolis eſſe profectas: ſed hoc tantum dicit, Obſeruationem conſuetudo roborauit, quę ſine dubio de traditione manauit: quomodo enim vſurpari quid poterit, ſi traditum prius non eſt? Sed quæro, vnde ſit traditum? num ab Apoſtolis? Hoc certe Tertullianus non affirmat. Subiungit enim: An non putas, omni fideli licere concipere, & conſtituere quod Deo congruat, diſciplinæ conducat, & ſaluti proficiat? Item, ſaluo traditionis reſpectu, quocunq; traditore cenſeatur, &c. Poſteri vero omnes illas traditiones ſimpliciter aſſeuerarũt eſſe Apoſtolicas. Sed obſeruetur, quod Tertullianus vocat traditiones, quocunq; traditore cenſeantur. Ergo non omnes traditiones, quę apud veteres extãt, ſimpliciter ſunt Apoſtolicæ. His manifeſtis exemplis ſatis, vt arbitror, oſtenſum eſt, nõ ſtatim ſimpliciter aſſentiendum, quando Patres ſine certis documentis affirmãt, aliquid eſſe Apoſtolicã traditionem: quomodo enim multas veteres conſuetudines, quę aliam habuerunt originem, ad Apoſtolorum traditiones retulerint, ideo vt maiorem habeant auctoritatẽ, exempla oſtẽdunt, & in encomiis illarum traditionum, quarum origo incerta eſt, ſunt aliquando nimium tranſcendentes apud Patres hyperbolę: quæ ſi abſq; vlla commoda mitigatione nimium vrgeãtur, ipſi fide nullo modo ſunt vel conſentaneę, vel tolerabiles: ſicut eſt locus Baſilii de Spiritu ſancto, cap. 37. ſi tamẽ Baſilii eſt illa de traditionibus diſputatio. Eraſmus enim non ſine cauſa iudicauit eſſe ſuppoſititiam. Recitat autẽ Baſilius ibi traditiones quaſdam: quę licet totidem ſyllabis in Scriptura non ſunt poſitę, quod tamẽ ad ſententiam attinet, conſonæ ſunt teſtimoniis Scripturæ: vt confeſſionem fidei quę fit in Baptiſmo: item renunciationem Satanæ, & doxologiam: Gloria Patri & Filio cum Spiritu ſancto, &c. Et de huiuſmodi traditionibus non eſt inter nos controuerſia: quæ enim Scripturæ teſtimoniis probari poſſunt, libenter recipimus. Recitat autẽ præterea alias conſuetudines ſine ſcripto (ita enim vocat) & affirmat illas ex traditione Apoſtolorum ad nos in myſterio delatas. Et illis annumerat, quæ in celebratione Euchariſtiæ, præter verba inſtitutionis & ante & poſt dicũtur. Atqui Gregorius libro 7. Epiſtola 63. inquit: Mos Apoſtolorum fuit, vt ad ipſam ſolummodo orationem Dominicam oblationis hoſtiam conſecrarent. Affirmat præterea Baſilius, traditionem Apoſtolicam in oratione conuerti ad Orietem. Sed Socrates lib. 5. cap. 22. narrat in Antiochia Syriæ, quę celeberrima fuit Apoſtolica Eccleſia, templum habere vniuerſum ſitum: altare enim non ad Orientem, ſed ad Occidẽtem ſpectare. Sed illud forſan Baſilio cum aliis commune eſt, quod antiquas conſuetudines ſine certis documentis refert ad Apoſtolorum traditiones. Quod vero addit, traditiones illas eandem habere vim ad pietatem, ſicut illa quæ in Scriptura continentur, ita vt ſi conſuetudines illæ non obſeruentur, ipſa Euangelii prędicatio ad nudum nomẽ contrahatur: hoc inquam, cum ipſa fide manifeſte pugnat: illud enim de pleriſq; illis traditionib. ne ipſi quidẽ Pontificii affirmare audent. Si quis enim iuxta inſtitutionẽ Chriſti baptizetur, & non ter mergatur, vel non ſignetur ſigno crucis, quæſtio eſt, an Ba-

Hyperbolæ Patrum in encomiis traditionum. Baſilii diſputatio de traditionibus.

priſma

ptiſma ſit vel falſum vel vanum: Baſilius pronunciat, eãdem habere vim ad pietatem, trinam merſionem & ſignationem crucis, benedictionem aquæ Baptiſmi, illinitionem olei, ſicut ipſum Baptiſmũ. Ergo nec Chriſtus recte baptizatus erit, nec Apoſtoli quenquam in actis recte baptizauerunt? Longobardus certe lib. 4. diſt. 3. inquit: In duobus cõſiſtit Sacramentum Baptiſmi ſcilicet in verbo & elemento: Ergo etſi alia deſint, quę ad decorem Sacramenti inſtituta ſunt, non ideo minus eſt verum Sacramentum, & ſanctum, ſi verbum ſit ibi & elementum, &c. Neminem ſane tam perfrictæ frontis eſſe arbitror, etiamſi Ieſuita ſit, qui affirmare auſit, eandem habere ad pietatem vim adorare in ſpiritu & veritate, & in oratione ad Orientem conuerti. Trina immerſio, verba inuocationis, dum panis Euchariſtiæ oſtenditur, prohibitio geniculationis inter Paſcha & Pentecoſten, iam dudum apud ipſos Pontificios in vſu eſſe deſierunt: Vniuerſalis igitur illa hyperbole Baſilii, de traditionib. non ſcriptis, quod eandem habeant ad pietatem vim, ſicut illa, quæ in Scriptura inſtituta & mandata ſunt, nullo modo poteſt conſiſtere, vel defendi: nec video, quomodo vel Andradius ſua virulenta grandiloquentia hoc tentare poſſit. Tales igitur Patrum aſſeuerationes & hyperbolæ de traditionibus, non temere ſunt amplectendæ, ſed cum magno iudicio legendæ. Et non immerito de illo loco Baſilii, an ſit γνήσιος, Eraſmus valde dubitat.

Quinta obſeruatio eſt, quod ex Montaniſtarum ſtatutis & obſeruationibus multa irrepſerunt in locum communem de traditionibus. Opus igitur eſt vigilanti iudicio, ne pro Apoſtolicis Montanicas amplectamur traditiones. Montanus enim amplexus eſt doctrinam veteris & noui Teſtamẽti, ſed pręter hęc docuit, neceſſarias eſſe etiam obſeruationes à Paracleto traditas, quia Chriſtus dixerit, Apoſtolos nõ potuiſſe omnia portare, ſed multa reſeruanda fuiſſe Paracleto. Ita Tertullianus Montaniſta de velandis virginibus dicit: Lege fidei manente, cætera iam diſciplinę & conuerſationis admittunt nouitatem correctionis. Quale enim eſt, vt Diabolo ſemper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit, cum propterea Paracletum miſerit Dominus, vt quãdo humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur, ordinaretur, & ad perfectum perduceretur, diſciplina ab illo vicario Domini Spiritu ſancto, inquit enim: Adhuc multa habeo, &c. Item, Eccleſia per Euangelium efferbuit in iuuentutem, nunc per Paracletum componitur in maturitatem. Antiquæ igitur obſeruationes, quarum apud Tertullianum fit mentio, non ſunt omnes Apoſtolicæ traditiones, ſed multæ ex Montani Paracleto profectę ſunt. Et tamen ex Patribus etiam quidam, omnes Tertulliani traditiones pro Apoſtolicis venditant. Sed inquis: Montanus damnatus fuit hæreſeos. Ergo Eccleſia ipſius inſtituta non retinuit. Videamus igitur quæ fuerint Montaniſtarum diſciplinæ, inde enim coniicere poterimus, an quæ zizania inde irrepſerint in conſuetudines Eccleſiaſticas. *Montanus.*

Apollonius apud Euſeb. lib. 5. cap. 18. de Montano dicit: Hic eſt ὁ διδάξας λύσεις γάμων qui docuit deſtructiones nuptiarum. Ita enim Tertullianus loquitur de caſtitate. Num vero Montaniſtæ diſtraxerunt matrimonia iam cõtracta? Nequaquam, ſed quid ſit Montanica λύσις γάμων, hoc eſt, ſolutio nuptiarum, ex Tertulliano colligitur: qui docet, Paracletum abſtuliſſe ſecundas, tertias, &c. nuptias, & ſtatuiſſe monogamiam. Præcipue vero vrget hoc Tertullianus in Sacerdotibus inde, quod Paulus dicit: Epiſcopus ſit vnius vxoris vir. Et quia vera Eccleſia Paulum non ita intelligebat, inquit: Quot enim & digami præſidẽt apud vos in Eccleſiis, non erubeſcẽtes, cum hæc illis legũtur. Habes enim, quid ſit Montanica

Ex Mõtanicis traditionib. quadã apud Pontificios adhuc reſidua.

deſtructio nuptiarum. Iam vero apud multos veterum, contra ſecundas nuptias, vt quas benedici noluerint, plane ſimilia leguntur. Epiphanius certe ex profeſſo diſputat de neceſſitate monogamiæ Sacerdotum, quem ſequuntur & alii. Vnde vero hæc originem habent? Non ex Scriptura, ſed ex traditionibus. Ex quibus autem traditionibus? Num Apoſtolicis? Ita quidem Pontificii contendũt, ſed collatio Tertulliani oſtendit, eſſe reliquias conſtitutionum Montani.

Pertinet & hoc ad Montanicas deſtructiones nuptiarum, quod Tertullianus in libro de exhortatione ad Caſtitatem diſputat, matrimonium eſſe ex indulgentia, voluntatem verbo Dei eſſe ſanctificationẽ, iuxta dictum: Eſtote ſancti, ſicut ego ſanctus ſum. Santificationis vero has numerat ſpecies. I. Virginitatem ex natiuitate. II Virginitatẽ ex lauacro, quę aut in martimonio purificat ex compacto, aut in viduitate perſeueret ex arbitrio. III. Gradus eſt, cum poſt matrimonium Vnum interceptum, exinde ſexui renũciatur. Diſputat etiam de eo, quod matrimoniũ permittitur. Quod vero permittitur, non ex mera & tota voluntate, ſed quaſi de inuita venit voluntate. Illud etiam, Melius eſt nubere quam vri, contendit pertinere ad eos, qui ſunt nupti vel vidui, & idem eſſe ac ſi diceretur: Melius eſt vno obulo carere, quam duobus. Non ergo bonum eſt nubere, ſed genus mali inferioris. Et diſputat, illud eſſe conſilium Pauli, vt hominis, non autem Dei præceptum. Obiicit etiam ſibi: Ergo, inquis, iã & primas nuptias deſtruis, Reſpondet autem: Nec immerito, quoniã & ipſæ ex eo conſtant, quod eſt ſtuprum. Et propter illam ſtupri affinitatẽ optimum eſt mulierem non tangere. Ibidem etiam diſputans cõtra primum & ſecundum matrimonium, allegat hæc dicta: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus. Cum ſancto ſanctus eris. Secundum carnem ſapere mors eſt, ſed ſecundum Spiritum vita eſt

Hæc ideo adſcripſi, vt Lector obſeruet, eandem plane ſentẽtiam, & eadem omnio verba extare in Pontificiorum diſputationib. de cœlibatu. Quod ſi itaq; contendunt eſſe traditiones, concedimus hoc, ſed oſtendimus, non Apoſtolicas, ſed Montanicas eſſe traditiones.

Alterum eſt quod Apollonius Montano tribuit, hoc eſt, ὁ νηστείας νομοθετήσας qui leges ieiuniorũ præſcripſit. Num vero error Montani fuit, quod docuit eſſe ieiunandum? Nequaquam. Auguſtinus enim recte dicit: Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis video præceptũ eſſe ieiuniũ: Sed de tempore, ſpecie, ſeu modo ieiunii Montanus fecit conſtitutiones eaſque non ordinis tantum gratia ſed opinione, neceſſitatis & cultus. Hanc enim eſſe vim & ſignificationem verbi νομοθετεῖν, manifeſte colligitur ex Socrate lib. 5. cap. 22. quando ſcilicet nõ relinquitur cuiuſq; ſententiæ & voluntati liberum, ſed fertur lex neceſſitatis, additis comminationibus peccati & pœnarum, ſi non hoc modo obſeruetur. Nonne vero in toto Papatu talis ieiuniorum legiſlatio eſt Et ex Epiphanio quidem proferunt eſſe traditionem Apoſtolicam: ſed Socrates (ſicut ſupra oſtendimus) hoc diſerte negat. Quando vero inquirimus primam illarum legum originem, inuenimus zizania illa, paulatim ex Montani ſeminariis in Eccleſiaſticas conſuetudines irrepſiſſe

Traditiones Pontificias de ieiunio ex Montanicis erroribus fluxiſſe.

Et vt tota hæc res eo ſit manifeſtior, adſcribam locum ex libro Tertulliani de ieiunio, vbi narrat, Montaniſtas a Catholicis propter has cauſas reprehenſos: Arguunt, inquit, nos, quod ieiunia propria cuſtodiamus, & ſtationes plerumque in veſperam producamus, quod etiã xerophagias obſeruemus, lauacri quoque abſtinentiam: Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito præſcribant. Et veræ Eccleſiæ ſententiam contra Montaniſtas ita recitat: Statos dies ieiuniorum in legalibus & Propheticis vetu-

ſtatibus iam abolitos: itaq; de cætero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ diſciplinę, pro tēporib. & cauſis vniuſcuiuſque: ſic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullum aliud imponentes iugum certorum, & in commune obeundorum ieiuniorum. Proinde nec ſtationum, quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant, quartæ feriæ & ſextæ: paſſiue tamen currant, neq; ſub lege præcepti. Xerophagias vero nouum affectati officii nomen, & proximum Ethnicæ ſuperſtitioni: cum fides libera in Chriſto, ne iudaicæ quidem legi abſtinentiam quorundam ciborum debeat, ſemel in totum macellum admiſſa, ab Apoſtolo deteſtatore eorum, qui ſicut nubere prohibeant, ita iubeant cibis abſtinere à Deo conditis, & ideo nos (Montaniſtas) iam tunc prænotatos in nouiſſimis temporibus, abſcedētes à fide, intendentes ſpiritibus mundi ſeductoribus, doctrinis mendaciloquiorum. Sic & cum Galatis nos percuti, aiunt obſeruatores dierum, menſium & annorum. Iaculantur interea, Eſaiam pronunciaſſe, Dominum elegiſſe non abſtinentiam cibi, ſed opera iuſtitiæ, & ipſum Dominum in Euangelio ad omnem circa victus ſcrupuloſitatem, compendio reſpondiſſe, non his coinquinari hominem, quę in os inferantur, cum & ipſe manducaret & biberet, vſque in notationem: Ecce homo vorator, & potator. Sic & Apoſtolum docere, quod eſca nos Deo non commendet. Et addunt: In duobus præceptis caritatis tota lex pendet, & Prophetę, non in pulmonum, & inteſtinorū meorum inanitate, &c. Ita Tertullianus deſcribit, quid in Montaniſtarum ieiuniis Eccleſia tunc reprehenderit, & quibus argumentis contra ipſorum hypocriſin certarit. Quem locum ideo annotaui, quia & apud Patres quoſdam, pręcipue vero apud Pontificios, illa nunc ornantur titulo Apoſtolicarū traditionū. Lector autē ex hac Tertulliani narratione manifeſtiſſime agnoſcit eſſe Montanicas inſtitutiones, quæ principio ab Eccleſia vera grauiter fuerunt reprehenſæ & refutatæ ſed poſtea blandiente hypocriſi, ſenſim cœperunt in ipſam Eccleſiam irrepere. Poſtea vero acceſſit titulus Apoſtolicarū traditionum, ſed falſo: ſicut hæc Tertulliani deſcriptio oſtēdit: Hunc igitur locum Lector diligēter obſeruet, multa enim inde diiudicare poterit.

Tertullianus in libro de pœnitentia à Montano habet, quod vnicā tātum pœnitentiam poſt Baptiſmum concedit. Sed hoc dogma Clemens Alexandrinus titulo Apoſtolicæ traditionis ornat. *Tertulliani Montaniſmus.*

Tertullianus de reſurectione carnis ceremonias circa Baptiſmum recitat, vnctionem, ſignationem crucis, & manus impoſitionem. Nec tantum decorum & ſignificationes, ſed ſpirituale efficaciā ipſis tribuit, inquit enim: Caro vngitur, vt anima conſecretur, caro ſignatur vt anima muniatur: caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima Spiritu illuminetur. Et hæc eſſe Montanica vel inde colligitur, quod in illo ipſo loco addit etiam ξηροφαγίας, ſordes corporis, & monogamiam quæ Montanica eſſe certū eſt. Sed vbi extat mandatum & promiſſio de illis ſignis, & ſpirituali ipſorū efficacia? Tertulliani reſponſio eſt, in libro de Corona militis: Paracletum ideo poſt Apoſtolos miſſum eſſe, vt diſciplinam ordinaret, & ad perfectum perduceret. Cyprianus Tertulliani nimium ſtudioſus, ex Montani officina hauſit, quod anabaptiſmū ſuum ſtabilire conatur ex huiuſmodi obſeruationibus, Oportet, inquit libr. 1 Epiſtol. 2. mundari & ſanctificari aquam prius à Sacerdote, vt poſſit Baptiſmo ſuo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Quomodo autem aquam mūdare & ſanctificare poteſt, qui ipſe immundus eſt? Vngi quoque neceſſe eſt eū, qui baptizatus eſt, vt accepto chriſmate, eſſe vnctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit.

Et Cornelius apud Euſebium lib. 6. cap. 33. narrat. Nouatum in morbo

in lecto baptizatum. Et addit: Si tamen accepiſſe dicendus eſt. Neque enim reliqua conſequutus eſt, quorum oportet participem fieri ſecundũ Eccleſiæ Canonem, neque obſignatus eſt ab Epiſcopo. Cumque hæc cõſequutus non ſit, quomodo Spiritum ſanctum potuit cõſequi? Hæc ſententia nimiũ montanizans, poſtea correcta eſt, ſicut manifeſte diſputat Hieronymus contra Luciferianos, in vero Baptiſmate tribui Spiritũ ſanctum, etiamſi non accedat Impoſitio manus per Epiſcopũ. Et Longobardus li. 4. diſtinct. 3. dicit: In duobus conſiſtit Sacramentũ Baptiſmi, ſcilicet verbo & elemento. Ergo etſi alia deſint, quæ ad decorem Sacramenti inſtituta ſunt, nõ ideo minus eſt verum Sacramentum & ſanctum, ſi verbum ſit ibi & elementum, &c. Et tamen de reliquiis illarum obſeruationum tanta contentione Pontificii nunc pugnant, ſub titulo & prętextu traditionum Apoſtolicarum, quarum tamẽ qualis ſit origo, ex Tertulliano & Cypriano æſtimari poteſt. Apud Irenęum enim talium traditionũ nulla plane ſit mentio, ſed de ſectatoribus Marci hæretici dicit quod vngant initiatos ſuos ſucco Balſami, ſicut Heracleonitæ vngunt ſuos morientes, & ſic redimunt illos.

Lõgobardus

Innocentius.

Innocentius, extra de ſacra vnctione, fatetur Pontifices apud Gręcos, quando conſecrantur, non ſolere inungi. Monet igitur, vt morem, quẽ Romana Eccleſia ſeruat, imitentur. Et cum multa de omnibus generibus vnctionum diſputaſſet, tandem concludit: Non iudaizat Eccleſia, cũ vnctionis celebrat Sacramentum, ſicut antiqui mentiuntur. Audis, antiquos reprehendiſſe vnctionem iudaizantes.

Cyprianus.

A Montaniſtis habuit Cyprianus, quod docet abſolutionem nõ valere, niſi perſolutis ſatisfactionib. Canonicis, vt in ſermone de Eleemoſyna diſputat, peccata quę ante Baptiſmum committuntur, Chriſti ſanguine & ſanctificatione dimitti, quæ vero poſtea committuntur, noſtrorũ operum ſacrificiis purganda eſſe. Sed cũ apud poſteros, cumulatis Canonibus pœnitentialibus, dogma illud pugnans cũ Scriptura ſubſiſtere nõ poſſet, relaxati per indulgentiam primum fuerunt Canones pœnitentiales, poſtea plane interciderunt. Et tamen de ſatisfactionibus iam nobis pugnandum eſt. Cumq; nulla amplius opus eſſe relaxatione Canonum pœnitentialium, inuecta fuit nundinatio indulgentiarum Pontificiarũ. Et hæc omnia, ſi Dis placet, iam quaſi Apoſtolicæ traditiones venditantur. Sed res omnis ex vera origine rectiſſime diiudicatur.

Non igitur terrere nos debet titulus traditionum Apoſtolicarũ, quando nullo Scripturę teſtimonio probari poſſunt, quę enim zizania, & vnde irrepſerint in Eccleſiam, ſub titulo & prętextu traditionum: exemplis quibuſdam monſtratũ eſt, præcipue vero traditiones, quæ apud Tertullianum extant, quæ ex Scriptura probari non poſſunt, propter Montaniſmum ſuſpectæ eſſe debent.

Traditiones Papiſticæ.

Quinto eſt hoc diligenter conſiderandum, quod Pontificii tot ac tales habent traditiones pro quibus dimicant, quarum teſtimonia ne ex veterũ quidẽ probatis ſcriptis vlla poſſunt proferre, ſed cogũtur vel comminiſci, vel vſurpare apocrypha, adulterina & ſuppoſititia ſcripta, ſub confictis veterũ titulis. Et hæc obſeruatio recte conſiderata oſtẽdet, quantum ſit fidei tribuendũ pleriſque Pontificiis traditionibus. Andradius Ignatii verba, quę extant apud Euſebiũ, manifeſta falſatione deprauat, quaſi Ignatius ſenſerit, præter Scripturam alias etiã Apoſtolorum traditiones ad perficiendam Chriſtianam religionem valde eſſe neceſſarias, cum Euſeb. lib. 3. c. 35. hoc tantũ dicat, quod Ignatius per Aſiam proficiſcens Romam, ad Martyrium cohortatus ſit Eccleſias, vt cauerent hæreſes, recens tunc exortas, & adhærerent Apoſtolicæ traditioni. Et addit: ἣν ὑπὲρ ἀσφαλείας καὶ ἐγγράφως, ἤδη μαρτυρόμενος διατυποῦσθαι ἀναγκαῖον ἡγεῖτο:

hoc eſt, Cum iam ad Martyrium duceretur, neceſſariũ iudicauit, Apoſtolicam traditionem cautionis gratia, etiam ſcripto exarandam ſeu exprimendam eſſe. Audis cum ſub titulo traditionum non ſcriptarum, multa peregrina & falſa obtruderentur Eccleſiis, Ignatium iudicaſſe neceſſariam eſſe ſcriptam demonſtrationem, quę traditiones vere eſſent Apoſtolicæ.

Hieronymus dicit, etiam Egeſippum ſcripto complexum traditiones Apoſtolicas. Quæ ſcripta de traditionibus Apoſtolorũ, Deus intercidere nõ fuiſſet paſſus, ſi tam fuiſſent ad Eccleſię ſalutem neceſſaria, ſicut ipſa Scriptura canonica, quã valde mirabiliter Deus inter tot atrociſſimas perſecutiones, hęreſes & corruptelas integrã cõſeruauit. Veriſimile autẽ eſt, ſcripta illa Ignatii & Egeſippi, ſi extiterunt, neglecta, & tandem ſuppreſſa fuiſſe à magiſtris ceremoniarũ, qui viderũt traditiones Põtificias inde non ſtabiliri, ſed magis traduci, vtpote Apoſtolicis non ſimiles ſed contrarias. Aliud igitur artificium excogitatũ fuit, vt ſcilicet ſub veterũ titulis, ſcripta ſuppoſititia, vel fingerentur, vel cõficta vſurparentur, vel ſi qua extabant, transformarentur ad ſtatum regni Pontificii ſtabiliendũ. Et huius artificii quædam tantum exempla annotabo.

Hieronymus.

Extant in Tomis Conciliorum Epiſtolæ, & multa prolixa ſcripta primorum & vetuſtiſſimorum Pontificum, quorum & eruditio & pietas celebris fuit. In illa ſcripta, totum ſtatum regni Pontificii, qualis nunc eſt, infarſerunt tam impudenter, vt fraus manifeſte appareat, quod ſint conficta & ſuppoſititia. Eraſmi iudicium de Epiſtolis illis notum eſt. Extant & aliorum iudicia, qui ex Phraſi & circumſtantiis temporum, & ex rebus ipſis adulterationem demonſtrant. Adſcribam igitur tantum Nicolai Cuſani iudicium, quod vt à Cardinale profectum, repudiare nõ poterunt. Inquit igitur lib. 3. de Cõcordantia Catholica cap. 2. Sunt meo iudicio, illa de Conſtantino apocrypha, ſicut etiam fortaſſis quædã alia, lõga & magna ſcripta, ſanctis Clementi, & Anacleto Papę attributa. Si quis illas Scripturas diligenter perlegeret, & eorum tempora ad eorum ſcripturas applicaret: ac deinde opuſculis omnium Patrum, qui vſque ad Auguſtinum, Hieronymum & Ambroſium fuerunt: ac etiam de geſtis Conciliorum, vbi authentica ſcripta allegantur, vſum & memoriam haberet: hoc inueniret, quia nec in illis omnibus ſcripturis, de illis præfatis epiſtolis mentio habetur, & etiã ipſæ Epiſtolę applicatę ad tempus eorũ ſanctorum, ſeipſas produnt, &c. Hæc Cuſanus Cardinalis. Et tamẽ ex illis commentitiis Epiſtolis, præcipuas traditiones, quas nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſunt, defendere & ſtabilere conantur Pontificii.

Clementis Romani ſcripta, pręter Epiſtolam ad Corinthios iam Euſebii tempore adulterata fuiſſe, notum eſt. Et poſtea diſtinctione 15. cap. Sancta Romana, inter apocrypha relata ſunt. Iam vero multa ſub Clemẽtis nomine edita extant, & quoditie noua extruduntur, quæ corruptelis, abuſibus & ſuperſtitionibus Pontificiis pallium Apoſtolicarum traditionum obducere conantur. Inde enim Andradius aquam & ſalem benedictum probare contendit, eſſe Apoſtolicæ inſtitutionis.

Legendæ Sanctorum propter nimis palpabilem impudentiam, iam & doctis vulgo ſordere cœperunt. Fingitur itaque nuper inuentum eſſe valde vetuſtum ſcriptum, de vitis Apoſtolorum: cuius auctorem fecerunt Abdiam Babylonicum: quidam diſputant, eſſe Iulii Africani, quod tamen in tota antiquitate nullum verũ habet teſtimoniũ. Ibi Thomas poſt mortẽ apparet & concionatur: ibi Matthęus 200. virgines cõſecrat & velamen eis inponit, & quidẽ ideo interficitur, quod doceret virginẽ Chriſto conſecratam nõ licere regi nubere. Docet etiam ibi meritis eundum eſſe in cœlum. Matthęus etiam ibi inſtituit ieiunium quadrageſimale, &

Legenda Sanctorum. Fictitium Scriptum de vitis Apoſtolorum.

certorum temporum; interdicit etiam certis diebus eſum carnium. Ibi Andreas inquit: Et pro mortuis obtinemus pietatem tuam Domine. Docetur etiam ibi, Andream poſt mortem inuocandũ, vt miſereatur meretricis cuiuſdam. Ibi Thomas matronas quaſdam ad Chriſtum conuerſas hortatur, vt deſerta coniugali conſuetudine perpetuam caſtitatẽ voueant. Ibi etiam traditur Chriſtum quoſdam, qui nuptias celebrabant, per apparitionem à conſuetudine coniugali reuocaſſe ad cœlibatũ. Ibi Ioãnes probat factum Cruſianæ, quod citra viri conſenſum votũ cœlibatus emiſerit. Ibi Epheſini ædificant baſilicã in nomine Ioannis, quam ei ad huc viuo dedicant: cum Auguſtinus dicat: Nos templa non extruimus ſanctis, &c. Et talia impudentiſſima mendacia, titulo traditionũ Apoſtolicarum conficta, volunt nos pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipere & venerari, ſicut ipſam Scripturam ſanctam.

Templa.

Martialem dicunt fuiſſe vnum ex 70. diſcipulis eius; iam Epiſtolæ aliquot feruntur, ignotæ Euſebio, Hieronymo, Gennadio, &c. In quibus multa nõ incommode dicta ſunt. Miſcentur tamen quędam titulo traditionum, quæ ſe produnt, quod non ſint Apoſtolica, vt quod dicit cum altaria dęmonum deſtruerentur, aram ignoti Dei reſeruatam, & dedicatã in nomine Dei & Stephani. Item quod dicit, per ſignum crucis baptiſma ſanctificari. Dicitur ibi: Valeriam licet eſſet ſponſa regis, tamẽ per prædicationem Maritalis adductam, vt voueret virginitatẽ mentis & corporis, & ideo decollatã. Dicitur etiam ibi princeps Toloſanus, propter prædicationem Martialis copulam carnalium nuptiarũ deuitaſſe. Dicit etiam ibi Martialis, neceſſariũ eſſe aliquid aliud ſcribi, quam quod ſcriptũ eſt in ſacris literis, cum apud Euſebium lib. 5. cap. 16. & apud Nicephorũ lib. 4. cap. 23. Apollinarius ſcribens contra Montanum, aſſerentem multa præter vetus & nouum Teſtamentum, ad religionem neceſſaria eſſe modeſtiſſime dicat: Non ſcripſi hactenus, non quod veritati teſtimoniũ dare nequiuerim, ſed quod timui, ne quibuſdã ad Euangelii ac noui Teſtamenti libros aliquis Scriptione mea ſupperaddere viderer, quib. nec adiici quicquam, nec adimi poteſt ab eo, qui vitam ſecundum Euãgeliũ inſtituere cupit. Conſeruet Lector hoc veteris Eccleſiæ teſtimonium, de libris noui Teſtamenti.

Purioris antiquitatis de libris noui Teſtamenti cenſura.

Hæc exempli tantum gratia recitaui, vt lector conſideret, qua fide Põtificii tractent locũ communẽ de traditionibus, quib. tamẽ generale annectunt decretũ, vt pari reuerẽtia & pietatis affectu ſuſcipiamus & veneremur ſomnia & medacia, ſicut ipſam Scripturam diuinitus inſpiratam. Ignatii Epiſtolas extitiſſe, non tantum Euſebii, verum etiam Hieronymi adhuc tempore, certum eſt: feruntur nunc Latine, ſunt editæ etiam Gręce, & multas habent nõ contemnendas ſententias, præſertim ſicut Græce leguntur. Admixta vero ſunt & alia non pauca, quæ profecto nõ referunt grauitatẽ Apoſtolicam. Adulteratas enim iam eſſe illas Epiſtolas, vel inde colligitur. Theodorus ex Epiſtola ad Smyrnenſes citat Ignatii ſententiam contra hæreticos quoſdam: Euchariſtiam & oblationes non admittunt, quod non confiteantur, Euchariſtiam carnẽ eſſe Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, quæ pro peccatis noſtris paſſa eſt, quam pater ſua benignitate ſuſcitauit. Et illam ſententiam VVilhelmus VVidefort, anno 1396. adhuc legit in Epiſtola illa Ignatii. Sed nunc nec in Gręca nec in Latina Ignatii Epiſtola ad Smyrnenſes nec in aliis legitur.

Hieronymus 3. dialog. contra Pelagianos dicit: Ignatius, vir Apoſtolicus & martyr, ſcribit audacter: Elegit Dominus Apoſtolos, qui ſuper omnes homines peccatores erant. Sed illam ſententiam Ignatii Epiſtolæ quæ nunc extant, non habent.

Hieronymus.

Apoſtoli peccatores.

Et qui Gręcas illas Epiſtolas edidit annotat, multas ſententias, & aliis

pluribus

pluribus verbis ex Ignatio à veteribus citari,quam nunc extent & ferantur. De Epiſtolis igitur illis Ignatii,quæ nunc eius titulo feruntur, merito dubitamus: transformatæ enim videntur in multis locis ad ſtabiliendum ſtatum regni Pontificii. Et diuinitus iudico eſſe factum,quod adulterina quædam aſſumenda ſuo ſe iudicio prodant. Nam in Epiſtola 5. ad Philippenſes, ita hodie legimus: Quicunq; Dominicam aut ſabbathum ieiunauerit, ipſe eſt Chriſti interfector. Quicunq; cum Iudæis paſcha egerit, comparticipabit eis, qui dominum & Apoſtolos eius occiderunt. Sed hæc eſſe ſuppoſititia, non eſt dubium. Omnino enim contrarium de Apoſtolis dicunt Auguſtinus ad Caſulanum,& Socrat.lib.5.

Quid igitur de illis, quæ ſcripturæ teſtimonia non habent, & ex illis Ignatii Epiſtolis, tanquam traditiones Apoſtolorum citantur, ſentiendum ſit,non eſt obſcurum.

Hieronymus Ignatii Epiſtolis, cum adhuc integræ & genuinæ eſſent, non tribuit auctoritatem canonicam. Nam lib.3.contra Pelagianos cum ex Ignatio,& ex Euangelio ſecundum Hebræos quędam citaſſet,inquit: Quibus teſtimoniis, ſi non vteris ad auctoritatem, vtere ſaltem ad antiquitatem, quid viri Eccleſiaſtici ſenſerint, &c. Quid ergo nunc,quales hodie ſunt adulteratæ, illis tribuendum erit, præſertim quando ea, quæ nullo Scripturę teſtimonio probari poſſunt,inde ſtabilire conantur Pontificii? Ita omnium ferme Patrum ſcriptis,ſuppoſititia quædam ſub ipſorum nominibus admixta ſunt. Et ex illis omnium libentiſſime Pontificii teſtimonia citant.

Et quis erit ſanæ mentis, cui non merito ſuſpectum habeatur totum negotium de traditionibus non ſcriptis, ſicut à Cōcilio Tridentino proponitur? Cum videat Pontificios, ſuas illas traditiones non poſſe aliter retinere & ſtabilire,niſi falſa & ſuppoſititia ſcripta,vel ipſi fingant,vel ab aliis conficta proferant, & genuina veterum ſcripta, vel adulterent, vel adulteratis vtantur,ſicut exemplis quibuſdam oſtendimus.

Poſtremo,multa monebit Lectorē & hæc obſeruatio, quod Pontificii nō verentur multa ad Apoſtolorum traditiones referre, quæ ab aliis auctoribus multo poſterioribus inſtituta & profecta eſſe,ex ipſis Pōtificiorum Scriptoribus oſtendi poteſt. Fumi igitur ſunt, quos ſub titulo Apoſtolicarum traditionum,vendunt rudioribus.

Extra.de celebratione miſſarum,capit.Cum Marthæ, Archiepiſcopus quidam Lugdunenſis miratur,quod aliquis in Canone Miſſę tentauerit aſſeuerare, Chriſtum plus dixiſſe,quā aliquis Euāgeliſtarum aſſeueret, nempe: Hic eſt calix noui & æterni Teſtamēti myſterium fidei,&c. Huic reſpondet Innocentius: Multa ab Euangeliſtis omiſſa,quę Apoſtoli poſtea vel verbo ſuppleuerunt,vel facto expreſſerunt. Sed ſcriptores Pontificii annotarunt, à quibus Romanis Pontificibus verba illa ſint adiecta. Gloſſa igitur nihil diſſimulans,aperte fatetur: Multa ſeruat Eccleſia,quę ab Apoſtolis non ſunt tradita, tamen cum ſint longa conſuetudine approbata,non ſunt minoris auctoritatis.

Totum Canonem Miſſæ, cum reliqua theatrica pompa, eſſe ex Apoſtolica traditione,ſi quis vel dubitare ſe oſtenderit,anathemate percellitur. *Canō Miſſæ.* Sed ex Pōtificiis Scriptoribus oſtendi poteſt,vltra 600.annos Romanos Pontifices addendo laboraſſe,donec ex variis ſutelis conſarcinatum idolum Miſſę Pontificiæ abſolueretur. Et quidem in hiſtoriis,de ſingulis Miſſæ & Canonis particulis oſtenditur,quos auctores,& quib.temporibus habuerint. Nunc vero,ſi diis placet,tāquam articulum fidei credere debemus,illa omnia ab ipſis Apoſtolis inſtituta & tradita fuiſſe: cum ipſe Platina affirmet, Apoſtolos ſola oratione Dominica ad verba inſtitutionis vſos, in celebratione Euchariſtiæ. Et Gregorius aſſeuerat,canonem

paulo ante ſua tempora, à ſcholaſtico quodam compoſitum eſſe. Quomodo igitur ab Apoſtolis traditum eſſe poteſt, quod per 600. annos, tam varios originis ſuæ auctores, ſiue mauis ſutores habuit.

Alexander aquam vino eſſe admiſcendam, in celebratione Euchariſtiæ ſtatuit: idem aquam & ſalem benedictum inſtituit.

Teleſphorus ieiunium quadrageſimale inſtituit.

Hyginus chriſma inſtituit, & dedicationem templorum, quod Polydorus Pio tribuit, qui primum Chriſtianorum templum publice conſecrauit S. Prudentianæ.

Caliſtus ieiunia quatuor temporum inſtituit.

Felix altarium conſecrationem inſtituit.

Syluester confirmationem puerorum inuenit, chriſma Epiſcopis attribuit.

Felix IV. inſtituit, vt infirmi ante obitum vngantur.

Syricius memoriam & inuocationem Sanctorum Miſſæ addidit.

Pelagius memorias mortuorum anniuerſarias Miſſæ adiecit.

Et ſumma, de ſingulis Pontificibus ordine poſſent ex hiſtoriis talia commemorari. Nobis ſufficit exemplis quibuſdam monſtraſſe ea, quæ Pontificii hodie non verētur ad ipſos Apoſtolos, tanquam ab ipſis tradita & inſtituta referre, longe alios habere auctores, & multo poſteriores Apoſtolis. Idq; probari ex illis hiſtoricis, qui regno Pōtificio addicti fuerunt. Ita tempore Auguſtini, incerta & dubia erat opinio de purgatorio: nunc vero facta eſt indubitata & certiſſima Apoſtolorum traditio. *Cōmentum de Purgatorio.* Hanc recitationem, de traditionibus Pontificiis, ſimplici ordine diſtribuere volui, vt lector eo rectius conſiderare poſſit, quale pandocheum corruptelarum & ſuperſtitionum ſit decretum illud Tridentinæ Synodi, quod iubet nos ſine ſcripto traditiones pari pietatis affectu & reuerētia ſuſcipere & venerari, ſicut ipſum verbum Dei in ſacris literis comprehēſum.

Vt igitur locum hunc de traditionibus concludam; oſtendimus, nos non ſimpliciter omnes traditiones reiicere, quæ hoc titulo & nomine apud veteres celebrantur. Quæ enim aut in Scriptura continentur, aut ſcripturæ conſentaneæ ſunt, illas non improbamus. Sed de illis potiſſimum traditionibus, quæſtio eſt, quæ (ſicut Andradius inquit) nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. In illis non ſufficit ſimplex aſſeueratio, quod ſit Apoſtolica traditio. Oſtendimus enim multiplices in hoc genere cum bonorum quorundam lapſus, tum malorum impoſturas. Nec ſufficit, ſi ex Patribus aliquis dicat eſſe traditionem ab Apoſtolis profectam. Nam & illos hoc titulo & prætextu ſæpe falſos fuiſſe, aliquot exemplis oſtendimus. Optimum igitur & tutiſſimum eſt cōſilium, ſicut Irenæus dicit, quæ Polycarpus ex traditione commemorauerat fuiſſe omnia ſanctis Scripturis conſentanea. Et ſicut Socrates inquit: Cum variç iactarentur Apoſtolorū traditiones, quia non poterat oſtendi ἔγγραφος ἀπόδειξις demōſtratio ex ſcripto: ideo iudicatum fuiſſe, Apoſtolos nihil de talibus rebus ſtatuiſſe. Maneat igitur quod Hieronymus dicit, vt gladius verbi Dei percutiat omnia, quæ ſine auctoritate & teſtimoniis Scripturarum tanquam traditione Apoſtolica proponuntur.

Traditiones veterum. Et quia oſtendimus veteres quando de traditionibus ſine ſcripto loquuntur, non proprie de dogmatibus quibuſdam fidei, ſine Scripturę teſtimonio credendis loqui, ſed præcipue de ritib. quibuſdam, ſiue obſeruationibus, quæ non habent expreſſum in Scriptura mandatum: quęret forſan Andradius, an ſimpliciter omnes tales ritus improbemus & dānemus? Et licet noſtri inſtituti non ſit diſputationē de adiaphoris nunc explicare, breuiter tamē reſpondeo: *Ritus Eccleſiaſtici.* Ritus qui Scripturæ ſunt conſentanei,

recte retineri, qui vero cum Scriptura pugnant, iuſto iudicio, & nulla temeritate reiici & aboleri. Quod ſi de adiaphoris ritibus, qui cum ſcriptura non pugnant, quæſtio eſt, ſimplex & plana eſt reſponſio: Si non proponantur cum opinione neceſſitatis, cultus & meriti, ſed tantum vt ordini, decoro & ædificationi ſeruiant, & cum Chriſtiana libertate nō pugnent, poſſe de illis ſtatui, prout Eccleſiæ ædificationi videbitur conuenire. Fides enim nō eſt alligata ad certos ritus, extra verbum Dei inſtitutos, ſed eſt libera, in qua tamen libertate, ratio habenda eſt ſcandali, & eorum, qui in fide ſunt infirmi. Sed his omnibus, quātumuis æquis, & Scripturę conſentaneis conditionibus, aduerſarii non ſunt contenti: ſed quando amplius nihil poſſunt, tuentur ſe patrocinio antiquitatis, & longæ conſuetudinis. Reſpondemus igitur ex ipſorum iure, diſtinct. 8. Conſuetudo ſine veritate, vetuſtas erroris eſt. Nemo conſuetudinem rationi & veritati opponat: quia conſuetudinem ratio & veritas ſemper excludit.

Auguſtinus in quæſtionibus veteris & noui Teſtamenti dicit: Si ad ſolam longam conſuetudinem, vel ad antiquitatem reſpiciendum eſt, poſſunt & homicidæ, & adulteri, & ſimiles flagitia ſua ita defendere, quia antiqua ſunt.

Hanc diſputationem de Scriptura, & de traditionibus, prolixius aliquanto quam inſtituta examinis ratio ferat, tractaui. Video enim Pontificios in illa diſputatione, quaſi arcem totius ſuæ cauſæ collocare: & ea recte explicata, facilior iam progreſſus erit in reliquis, in quibus quoad eius fieri poterit, breuitati ſtudebo. Integræ enim & iuſtæ explicationes, in aliis noſtrorum ſcriptis extant, quas nō eſt animus retexere. Reliqua igitur Tridentinæ Synodi decreta ita examinabimus, vt declarationem, quomodo pleraque in decretis illis intelligenda ſint, aduerſarii mei Andradii explicationes nobis ſubminiſtrent.

DE PECCATO ORIGINALI.

PRIMVM DECRETVM QVINTÆ Seſſionis Tridentini Concilii, 17. menſis Iunii, 1546. celebratæ.

Vt fides noſtra Catholica, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, purgatis erroribus, in ſua ſynceritate integra & illibata permaneat, & ne populus Chriſtianus, omni vento doctrinæ circumferatur, cum ſerpens ille antiquus, humani generis perpetuus hoſtis, inter plurima mala, quibus Eccleſia Dei his noſtris temporibus perturbatur, etiam de peccato originali, eiuſque remedio, non ſolum vetera, ſed etiam noua diſsidia excitauerit: ſacroſancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea eiſdem tribus Apoſtolicæ ſedis legatis, iam ad reuocandos errantes, & nutantes confirmandos accedere volens, ſacrarum ſcripturarum, & ſanctorum Patrum, ac probatiſſimorum Conciliorum teſtimonia, & ipſius Eccleſiæ iudicium & conſenſum ſecuta, hæc de ipſo peccato originali ſtatuit, fatetur ac declarat.

Si quis Adam primum hominem non confitetur, cum mandatum Dei in Paradiſo fuiſſet transgreſſus, ſtatim ſanctitatem & iuſtitiam in qua poſitus erat, amiſiſſe, incurriſſeque per offenſam præuaricationis huiuſmodi, iram & indignationem Dei atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatem, ſub eius poteſtate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc eſt, Diaboli, totumque Adam, per illam præuaricationis offenſam, ſecundum corpus & animam, in deterius commutatum fuiſſe, anathema ſit.

Si quis Adæ præuaricationem ſibi ſoli, & non eius propagini aſſerit nocuiſſe, acce-

ptam a Deo ſanctitatem & iuſtitiam quam perdidit, ſibi ſoli & non nobis eum perdidiſſe, aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanum tranſfudiſſe, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ, anathema ſit: cum contradicat Apoſtolo dicenti: per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.

Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine vnum eſt, & propagatione, non imitatione tranſfuſum, omnibus ineſt vnicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium aſſerit tolli, quam per meritum vnius mediatoris Chriſti Ieſu Domini noſtri, qui nos Deo reconciliauit in ſanguine ſuo, factus nobis iuſtitia ſanctificatio & redemptio, aut negat ipſum Ieſu Chriſti meritum, per Baptiſmi Sacramentum in forma Eccleſiæ rite collatum, tam adultis quam paruulis applicari, anathema ſit: quia nõ eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vnde vox illa: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptiſandos, negat, etiam ſi fuerint à baptiſatis parentibus orti, aut dicit in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro neceſſe ſit expiari, ad vitam æternam conſequendam, vnde ſit cõſequens, vt in eis forma baptiſmatis in remiſſionem peccatorum non vera, ſed falſa intelligatur, anathema ſit: quoniam non aliter intelligendum eſt id quod dixit Apoſtolus, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in homines omnes mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt niſi quemadmodum Eccleſia Catholica vbique diffuſa, ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apoſtolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideo in remiſſionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

EXAMEN.

Pleraq; huius decreti verba, ex purioris antiquitatis ſcriptis trãſſumpta, & Scripturę conſentanea ſunt. Nec ſane propter noſtras Eccleſias opus erat hoc decreto: certamina enim quę de peccato originali ab Anabaptiſtis & aliis phanaticis noſtro tempore mota fuerunt, ſumma diligẽtia à noſtris explicata & refutata ſunt. Sicut igitur ea, quæ mediocriter, commode & recte dicta ſunt, ſimpliciter accipere, nec Sophiſticis cauillationibus exagitare decet, ita nihil ſane ſcrupuloſius, in hoc decretum de peccato originali inquireremus: ſed Andradius, cui ſecretiora Concilii Tridentini myſteria nota & perſpecta ſunt, ex illis aliquid prodit, quod ego ſane pro mea ſimplicitate in iſto decreto non potuiſſem obſeruare, cuius tamẽ obſeruatio, multa nos docebit de artificiis Tridẽtinę Synodi. Dicit enim: Cum Theologi laborent, vt explicent quomodo tranſgreſſio Adæ in nobis peccati rationẽ habeat, peccatoreſq; nos efficere potuerit: Conciliũ Tridẽtinum, cum definiret peccatũ originis, vere eſſe peccatũ, vnicuiq; proprium, illius tamen propriam rationem, conſulto ſilentio inuoluiſſe, & ita liberũ cuiq; reliquiſſe opinari. Et poſtea dicit: Cum igitur quę ſit peccati originis ratio atq; definitio, nõ inter hęreticos modo, ſed inter Catholicos etiam in quæſtione verſetur, & ancipiti cõtentionẽ in cõtrarias ſententias omnes diſtrahãtur. Concilium Tridentinũ, ſicut & alia quædã Concilia, cum definierint omnes trahere originis peccatũ ex Adamo, quidnam illud peccatum ſit, cõſulto prætericrũt, & miſſum fecerunt. Opinandi igitur nobis libertatem reliquerunt. Hæc Andradius. Ne vero lector exiſtimet, Andradium velle hoc de peccato originis

Andradius.

dicere,quod Dauid inquit:Delicta quis intelligit?ab occultis meis mūda me:ſeu quod Ieremias dicit,prauū hominis cor, & inſcrutabile eſſe, explicandum eſt,quid illud ſit, quod ait,Concilium Tridentinum conſulto inuoluiſſe ſilentio.

PONTIFICIORVM SENTENTIA de peccato originis.

Scholaſtici Scriptores quidam diſputant, peccatum originale tantum eſſe nudam priuationem, & non poſitiuam aliquam prauitatem hærentem in natura humana,amiſſa enim iuſtitia originali, naturalia tamen in homine manſiſſe integra. Alii diſputant, fomitem peccati tanquam morbidam qualitatem hærere tantum in carne, quæ inclinet appetitum ſenſitiuum, & mediante eo, etiam voluntatem inclinet ad inferiora. Quidam fomitem ponunt in appetitu ſenſitiuo, & ſentiunt ſuperiorem portionem rationis ab omni deprauatione immunem, liberam & integram eſſe, niſi quod aliunde paululum inclinari poſſit ad inferiora. Et multa diſputant, fomitem illum non eſſe de ratione peccati originalis.Sunt qui opinantur,peccatum originale nec priuationem, nec poſitiuam aliquam prauitatem eſſe in homine,ſed tantum reatum,propter lapſum Adæ ſine prauitate aliqua hærente in nobis. Quærimus iam, quid Tridentinum Concilium de illis opinionibus ſtatuerit.Ego ſane iudicarem prophanas illas opiniones in verbis Decreti improbari. Sed Andradius interpres Concilii dicit,Decretum illud eo artificio compoſitum,vt nec illæ nec ſimiles opiniones Pontificiorum Theologorum de peccato originali damnarentur,ſed liberrimæ relinquerentur. Et hoc Lector bene obſeruet.

Pighii diſputatio de peccato originis.

Veniamus nunc ad noſtri quædam temporis certamina. Albertus Pighius poſt colloquium VVormacienſe,anno 1542.edidit ſatis prolixum ſcriptū de peccato originis, in quo in ſumma ſententiam ſuam ita explicat:tria de peccato originis in Eccleſia definita eſſe: 1.quod ſit, 2.vnde ſit, ex propagatione ſcilicet ab Adam.3.qui ſint eius in nobis effectus. Quid vero ſit peccatum originis,&in quo conſiſtat eius propria ratio,Eccleſiaſtica definitione certum non eſſe. Atque ideo acerbe damnat Auguſtanam confeſſionem,quod voluerit tradere definitionem peccati originalis.Et ordine conatur oſtendere, omnes omnium ſētētias de definitione peccati originalis,certo & euidenter falſas eſſe. Auguſtini enim ſententiam quod peccatum originale ſit concupiſcentia, certo eſſe falſam, ita probat:peccatum enim eſſe non poteſt ſine lege,cuius ſit tranſgreſſio. Sed paruuli, quia rationis vſu deſtituti ſunt, lege obligari non poſſunt. Item,illud,quod prorſus vitare non poſſumus,quod neceſſario & ineuitabiliter nobis ineſt,nec à nobis,ſed ab alio nobis ineſt,lege interdici nō poteſt. Concludit igitur, concupiſcentiam originalem, nec in paruulo, nec in adulto, nec ante nec poſt Baptiſmum, proprie & vere eſſe peccatum,quia reſultet ex compoſitione & temperatura partium corporis humani. Deinde conatur etiam probare,carentiam iuſtitiæ originalis debitæ ineſſe, non habere rationem peccati, ſiue in paruulis, ſiue in adultis: Quia,inquit, nulla lex Dei proferri poteſt, per quam obligentur omnes habere originalem illam iuſtitiam,quæ Adæ data fuit.Et vt maxime eſſet talis aliqua lex,peccatum deputandum eſſet illi tantum,qui propria ſua culpa iuſtitiam illam originalem perdidit.

Suam vero tandem Pighius ſententiam ita explicat, quod nec carentia iuſtitiæ originalis,nec concupiſcētia habeat rationem peccati,ſiue in paruulis,ſiue adultis, ſiue ante ſiue poſt Baptiſmum. Has enim affectio-

nes non eſſe vitia, ſed naturæ conditiones in nobis. Peccatu igitur originis non eſſe defectum, non vitium aliquod, non deprauationē aliquam, non habitum corruptum, non qualitatem vitioſam hærentem in noſtra ſubſtantia, vt quæ ſit ſine omni vitio & deprauatione, ſed hoc tantum eſſe peccatum originis, quod actualis tranſgreſſio Adæ, reatu tantum & pœna tranſmiſſa & propagata ſit ad poſteros, ſine vitio aliquo & prauitate hærente in ipſorum ſubſtantia, & reatum nunc eſſe, quod propter Adę peccatum extorres facti ſumus regni cœlorum, ſubiecti regno mortis, & æternæ dānationis obnoxii, & omnibus humanæ naturæ miſeriis inuoluti: Sicut ex ſeruis, qui proprio vitio libertatem amiſerunt, naſcūtur ſerui, non ſuo, ſed parentum vitio. Et ſicut filius ſcorti ſuſtinet infamiam matris, ſine proprio aliquo in ſe hærente vitio. Hanc Pighii ſententiam & probat & defendit Ambroſius Catharinus Epiſcopus. Videt enim hoc modo totam doctrinam Pontificiam de concupiſcentia, quæ poſt baptiſmum reliqua manet, de libero arbitrio, de iuſtitia merito & perfectione bonorum operum, &c. poſſe facilime defendi & ſtabiliri. Et ego quidem, cum primum legerem Decretum Tridentini Concilii de peccato originali, arbitrabar in eo hanc prophanam, & ſcripturæ ex profeſſo repugnantem Pighii & Catharini ſententiam, diſſimulatis honoris gratia auctorum nominibus, improbari & damnari. Ita enim verba Decreti intelligi poſſe, manifeſtum eſt.

Ambroſius Catharinus.

Sed Andradius Concilii intimus, prodit nobis, quæ fuerint deliberationes, cum decretum illud cōſideretur: conſulto ſcilicet ita inuolutum fuiſſe, vt nihil vel in Scolaſticis, vel in aliis Pontificiis Scriptoribus quantumuis prophanum & falſum improbaretur vel dānaretur, ſed vt liberrima relinqueretur licentia, quiduis opinādi de peccato originis, in hac quæſtione quid ſit, & qua ratione nobis ſit peccatum, modo quis credat, 1. quod ſit. 2. vnde propagetur 3. qui ſint eius effectus Sed inquis: Decretum Concilii non ita expreſſe loquitur. Hoc & ego dico: ſed quam inſidioſe multa ſint in decretis illis poſita, vel vnicum hoc exemplum ſatis oſtendere poteſt. Et gratia debetur Andradio, quod hęc ex intimis Concilii conſultationibus tam libere prodit & euulgat, quod vix quiſquam noſtrum ſuſpicari auſus fuiſſet.

Ad perpetuam igitur rei memoriam notum ſit toti orbi Chriſtiano, prophanam Pighii ſententiam (ne quid dicam durius) in Decreto Tridētino non eſſe vel improbatam vel damnatam, ſed relictam eſſe cum aliis prophanis Scholaſticorū de peccato originali diſputationibus, ſub opinandi libertate. Non igitur propoſitum fuit Tridentinis Patribus, aliquos in ſuis ſcriptoribus vel craſſiſſimos næuos ad normam Scripturæ emendare, ſed quæſitum fuit tale artificium, vt ea, quæ aperte defendere non audent, ſilentio ita inuoluant, vt opiniones relinquātur liberę. Nec conqueri poterunt Tridentini Patres, nos per calumniam inuidiæ cōciliandæ gratia hoc de ipſis fingere: per Andradium enim, qui fuit conſcius ſecretorum Concilii, hæc myſteria in vulgus emanarunt. Et iam non pœnitet me Andradio dediſſe cauſam ſcribendi: alias enim hanc fraudem, ſub inſidioſis verborū inuolucris, in decreto Tridentino, nemo noſtrum facile deprehendiſſet. Et tamen valde multum refert, Eccleſiā ſcire, quæ agitatæ fuerint diſputationes, quæ habitæ deliberationes in Cōcilio Tridentino de huiuſmodi opinionibus.

Andradius.

Et Andradius ipſe libertate illa à Cōcilio indulta, hoc loco libere vtitur. Mentem enim ſuam de peccato originis aperturus, ita præfatur: Non quidem magnum ſcelus ſuſcepiſſe videri debet, qui in re libera libere etiam opinetur. Breuiter autem recitabo Andradii ſententiam, vt Lector agnoſcat fructus Tridentini Concilii, & videat, qualem doctrinæ emen-

datione decretis ſuis quæſierint. Inclinare igitur diſputatione ſua videtur ad Scholaſticorum ſententiam, qui ſentiunt, humanam naturam in ipſa integritate ita conditam fuiſſe, vt quia ꝓpter compoſitionem ex diuerſis partibus inter ſe minime conſentientibus conſtat, cōſequerentur eam incitamenta, & quaſi prurigines, hoc eſt, tales pulſus & concitationes, vt caro, cum ſibi grata & iucunda concupiſcit, contra ſpiritum repugnet, & à præſcriptione rationis ſit auerſa. Illis vero puris ſeu meris naturalibus ſuperadditā fuiſſe iuſtitiam originalem, tanquam donum ſupernaturale, quæ carnis laſciuiam & petulantiam comprimeret, omnes ſceleratos animi motus cohiberet, & omnes, cum animi tum corporis partes in officio contineret. Iam vero, quia originali iuſtitia ſpoliati ſumus, carnē, quaſi equum ſine freno, ferocibus cupiditatibus rapi. Atque ita concupiſcentiam non quidem per ſe eſſe peccatum, ſed quia non amplius iuſtitia originali cohibeatur & comprimatur, inde fieri peccatū, vt ita peccato originali, amotio & priuatio iuſtitiæ originalis, ꝓprie habeat peccati rationem, imo ipſa ſit peccati originalis forma, ex qua ipſi etiam concupiſcentiæ inſit ratio peccati. Quando igitur in regeneratione datur Spiritus renouationis, vt ſpiritus repugnet carni, tunc cōcupiſcentiam ipſam per ſe non eſſe amplius peccatum, vt quæ ſit ipſius naturæ conditio, modo cohibeatur & comprimatur. Quia vero peccatum non poteſt eſſe ſine legis tranſgreſſione, quærit Andradius, cum qua lege pugnet iuſtitiæ originalis amiſſio? Et reſpondet nullam hac de re legem à Deo explicate latam fuiſſe, ſed pugnare illam priuationem cum generali legis naturæ ſentētia, qua quiſque obligatur, vt naturæ incolumitatem & conſeruationem curet. Iam vero, quia contendit Andradius, peccatum eſſe tantum actionem contra legem Dei, quę committitur à ſciente & volēte, difficilis oritur quæſtio: cum originalis iuſtitia ſolius Adæ culpa à ſciente & volente eſt amiſſa, quomodo illa carentia in nobis poſſit rationē peccati habere? Vtitur autē ſubtili illa reſponſione, quę Auguſtini eſt: ſicut omnium hominum natura, ita etiam omnium voluntates originaliter fuiſſe in Adamo. Atque hoc modo etiam originale peccatum habere rationem voluntarii in nobis. Sed quia hoc modo minima ratio voluntarii, in peccato originali reperitur (neque enim noſtræ perſonæ propria voluntate, ſed aliena, Adæ ſcilicet ſeu communis originis commiſſum eſt) ideo dicit, peccatum originis à Pontificiis Theologis recte cenſeri, minimum eſſe omnium peccatorū. Quando vero Patres illud maximum vocant, hoc ita intelligendum eſſe, quod latius cęteris diffundatur, & per omnes homines peruadat. Eſt igitur Andradii ſententia, concupiſcentiam, qualis eſt in hac naturæ corruptione, fuiſſe etiam in integra natura, ſed ita vt cohiberetur & comprimeretur à iuſtitia originali; ideo per ſe non eſſe peccatnm, ſi tantum frenetur id, quod fit in renatis. Amiſſionem vero iuſtitiæ originalis in Adamo, pugnare non cum lege aliqua Dei, ſed cum generali illa tantum legis naturæ ſententia, qua naturæ conſeruatio vnicuiq; demandatur. In nobis vero carentiam illam iuſtitiæ originalis tantum habere de ratione peccati, quantum habeat de voluntario. Sed quia minimam habet rationem voluntarii, ideo peccatum originis minimum eſſe omnium peccatorum.

Hanc Andradii ſpeculationem de peccato originis, ideo recenſui, vt Lector obſeruet, qualis doctrinæ emendatio ſperanda ſit ex Tridentino Concilio. Cum enim ſumma doctrinæ conſiſtat in agnitione noſtræ deprauationis & reparationis per Chriſtum, agnoſcit Lector, quam fœde & ſcelerate tota doctrina cœleſtis diuinitus nobis patefacta, ab ipſis fundamētis extenuetur, obſcuretur & deprauetur Philoſophicis illis ſpecu-

latio-

lationibus de peccato originis. Quantum enim peccatum extenuatur, tantum de beneficio Chriſti detrahitur. Et Patres quidem Concilii, turpitudinem illius dogmatis ita nudatam proponere, in tãta veritatis luce aliquantum puduit, & tamen noluerunt improbare: ideo generalibus verborum inuolucris. Decretum illud inuoluerunt. Andradius vero aduocatus & interpres Concilii, diſerte & quidem multis verbis explicat, quæ ſub illis inuolucris lateãt myſteria. Iuxta Andradii igitur interpretationem non peccabit contra mentem Concilii, ſi quis ſententiam magis adhuc prophanam de definitione peccati originalis cõminiſcatur. Poſito enim hoc axiomate, peccatũ originale in nobis nõ plus habere de natura peccati, quã habeat de ratione voluntarii, mox attexet Frãciſcus de Mayro: Sed peccatũ originale in particulari ſolũmodo fuit voluntarium, volũtate ſcilicet Adæ, ſed in vniuerſali, hoc eſt in nobis, omnino eſt inuoluntarium. Ergo omnino nullam habebit rationem peccati. Sed non õpus eſt ex aliis Scriptoribus accerſere conſequentias. Ipſe enim Andradius, quid in Concilio Tridẽtino de peccato originis didicerit nõ obſcure explicat. Damnat enim cũ Coloniẽſibus Monhemiũ, qui dixerat, propenſionem ad peccandum, & ἀταξίαν, cupiditatem, quas ſimul cum natura induimus, eſſe peccatum originale, & tantam eſſe naturę corruptionem, originis peccato contractam, vt nihil à tali poſſit natura edi aut effici, non peruerſum & contaminatum. Hanc ſententiam Andradius damnat, ſuam vero hãc ponit. Etſi humanam naturam perquam deprauatam eſſe, negare non poſſumus: hæc tamen deprauatio non tantopere eſt amplificanda, vt nihil in illa pium, nihil bonum, nihil non contaminatum agnoſcamus. Mens igitur Concilii Tridentini, vbi Andradius hæc Patrum hortatu & inſpiratione ſcripſit, illa erit: In natura humana deprauata, ſine renouatione ſpiritus, reſtare adhuc aliquod bonum, non in externa tantum diſciplina, verum etiam quoad res ſpirituales. Addit enim, reſtare aliquid pium, & aliquid non contaminatum. Et vera pietas certe ad res diuinas ſeu ſpiriuales pertinet, cuius ſeminaria quædam in hac corrupta natura, ante renouationem ſpiritus reliqua eſſe, Andradius affirmat.

Franciſcus de Mayro.

Monhemius.

Vires humana.

Scholaſtici quidam Scriptores olim talia libere diſputarunt: ſed nunc in tanta luce veritatis, profecto putaram neminem tam perfrictæ frontis eſſe, quem non puderet illorum, quæ vſq; adeo prophana ſunt. Et video Concilium Tridẽtinum aliquo ſaltem pudore retractũ fuiſſe, quod ſuo illo decreto ita loqtur, vt dextre intelligi poſſet. Sed quę fuerit mẽs illorum, quam inuoluere potius, quam diſerte explicare maluerunt, Andradius nihil diſſimulans, eam poſt Concilium in totius orbis theatro ſonora voce prædicat: vt ita in hoc Decreto, Patres Concilii aliud ſedentes, & foris publicarint, aliud ſtantes, & domi conſuſurrarint de peccato originis. Sed Andradius, imprudens forſan, ſecreta illa eliminat: vtut autem ſit, vtile eſt Eccleſiam ſcire, ex illorum, qui Concilio interfuerũt, interpretatione, qua fraude & quibus inſidiis vſi ſunt architecti huius decreti de peccato originis.

Ne vero ad calumniam Manichęiſmi, qua etiam Auguſtinum prægrauarũt Pelagiani, Andradius ſe proripiat: diſerte dicimus, licet natura nõ tãtum in aliqua parte, ſed in omnibus partibus & viribus ſit deprauata, tamen diſcernendum eſſe inter naturam ipſam, quæ per ſe bona & à Deo eſt, & inter vitium, quo natura per peccatum Adæ deprauata eſt. Sicut Auguſtinus inquit de natura & gratia, cap 1 Omnia bona, quę natura habet, informatione, vita, ſenſibus, mente, &c. à ſummo Deo creatore ſuo habet, vitium vero, quod iſta naturalia bona contenebrat & infirmat, ex originali peccato contractum eſt.

Sed

Sed ferme oblitus eram eius quæſtionis, quæ ad nos proprie pertinet: cum ſcilicet omnes qualeſcunq; diſputationes de peccati originalis definitione, in Tridentino Concilio ſub libera opinandi licẽtia relictæ ſint: quid ibi factum fuerit doctrinæ Auguſtanæ cõfeſſionis, quæ ex ſcripturæ teſtimoniis conſtituit deſcriptionem peccati originalis. Num igitur probant eam Pontificii? Nequaquam: num liberam eam permittunt? Nihil minus, ſed expreſſe eam damnant. Hoc vero mirabile eſt, cum reliquas omnes opiniones, quales ex cunq; ſunt, liberrimas relinquãt. Sed diſcat ab hoc exemplo Lector, ſicut Poeta dixit: Romæ omnia cum liceant, non licet eſſe pium: ita in Concilio Tridentino omnes, qualeſcunq; opiniones liberas relinqui, ſolam vero illam ſententiam, quæ ex ſcripturæ teſtimoniis extructa eſt, non tantum non relinqui liberam, ſed horrendis clamoribus damnari.

SCRIPTVRÆ SENTENTIA DE peccato originis.

Non eſt autem noſtri inſtituti, iuſtam aut integram adornare refutationem: fundamenta enim veræ de peccato originis ſententiæ in multis & prolixis ſcriptis ſunt à noſtris ex verbo Dei monſtrata & explicata. Omnino vero non ex rationis ſpeculationibus, nec ex philoſophicis ratiocinationibus, ſed ex doctrina diuinitus patefacta, diſcendũ & ſtatuendũ eſt de corruptione ſeu deprauatione naturę, quę per peccatum vnius hominis intrauit in mundum, & omnes homines peruaſit Moyſes Pſal. 90 vocat עלמבר abſconditũ noſtrum, quod Deus ponat in illuminationem vultus ſui. Ideo enim inſtitutum eſt miniſterium verbi, vt eius voce oſtendatur & arguatur illud præcipue peccatum, quod à conſpectu & agnitione carnis, rationis & mundi procul remotum & abſconditum eſt.

Miniſterii vſus.

Aduerſarius autem meus Andradius, explicaturus mentem ſuam, quid cenſeat eſſe peccatum originis, quaſi in Schola Ariſtotelis aut Galeni rationem philoſophicæ methodi ſplendide ſane perſequitur. Non autem vel ſemel vnico ſaltem Scripturæ teſtimonio, ea, quæ de peccato originali diſputat, confirmare & probare conatur. Tantam ſcilicet opinãdi libertatem, Conciliũ Tridentinũ permiſit, vt cum turpe habeatur, Iuriſconſultũ ſine lege loqui, factũ iam ſit valde (ſi dis placet) religioſum, Theologum ſine ſcripturæ teſtimoniis diſputare. Reuocãda igitur eſt tota hæc diſputatio ad ſcripturæ metas & cancellos. Et omnino falſum eſt, naturã humanam in prima creatione, cum eſſet integra, ita conditam fuiſſe, vt in mente, voluntate, corde, & reliquis viribus, eſſet talis ἀταξία & rebellio, qualis iam etiam in renatis adhuc reliqua eſſe cernitur. Falſum eſt & hoc nullã eſſe à Deo legem latam cui repugnet, qua arguatur & damnetur defectus iuſticiæ originalis, & quę in eius locum ſucceſſit concupiſcentia. Creatus enim fuit homo ad imaginem Dei, quę fuit cõformitas cum norma iuſticię in Deo, quę in lege diuina patefacta eſt, vt ſcilicet in tota mente toto corde, tota voluntate, in omnibus membris corporis, & potentiis animę, eſſent vires integerrimę & perfectiſſimę, ad agnitionem & dilectionem Dei, & poſtea proximi, iuxta vocem legis diuinę: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus, & proximum ſicut teipſum. Et quidem ſine aliqua ἀταξίᾳ corruptionis & rebellionis, ſcilicet ſine tenebris in mente, auerſione in voluntate, contumacia in corde, & deprauatione in reliquis viribus, puriſſima & ſanctiſſima fuit in prima creatione natura humana, iuxta vltimum præceptum: Non concupiſces; ſicut illud Paulus interpretatur, Roman. 7. Et quod hęc fuerit imago Dei in homine, ipſa reſtitutio imaginis,

Imago Dei.

quæ

quæ in hac vita per Spiritum ſanctum inchoatur, & in vita æterna abſoluetur, ſatis oſtendit, Roman.12. Epheſ.4.Coloſſ.3. &c. Illam vero imaginem ſeu conformitatem ad normam iuſtitiæ in Deo,lex diuina ab omnibus hominibus in primo & vltimo præcepto requirit Et vbi illam non inuenit, arguit hominem de peccato: quod damnat æterna morte, niſi facta fuerit remiſſio propter Chriſtum Mediatorem. Iam vero non tantum ſacræ literæ docent, ſed & experientia oſtendit, in natis ex virili ſemine eſſe amiſſionē diuinæ lucis in mente, & in eius locum ſucceſſiſſe horribiles tenebras. In voluntate eſſe auerſionem à Deo, & inimicitias aduerſantes Deo, in corde contumaciam affectuum, & in omnibus viribus horrendam ἀταξίαν & deprauationem, quod attinet ad res diuinas ſeu ſpirituales. De externa enim diſciplina rationis in homine non renato, poſtea ſuo loco quædam dicemus. Et hæc naturæ deprauatio non eſt iuxta rationis noſtræ iudicium extenuanda aut fucanda: ſed quid ſit, qualis & quanta ſit, iuxta Spiritus ſancti ſententiam, quam in verbo patefecit, diiudicanda eſt.

Peccatum originis.

Et quia valde multum refert, malum illud in intimis naturæ latebris, & occultiſſimis cordis receſſibus abſconditum, recte & vere agnoſcere (neque enim intelligi poteſt magnitudo gratiæ Chriſti, niſi cognitis noſtris morbis) ideo ſcriptura in valde multis teſtimoniis, & quidem variis modis, proponit nobis conſiderandam triſtiſſimam illam naturæ noſtræ corruptionem. Ex illis quædam annotabimus, vt manifeſtum fiat, nō eſſe vel incertum vel liberum, quid de peccato originis ſentiendum ſit, ſicut illam ſibi licentiam Pontificii ſumunt.

Primo enim ſcriptura deſcribit, qualis fuerit humanæ naturæ excellentia, pfectio & integritas ante lapſum, vt ita ex antitheſi oſtendat, quomodo illa bona ſint partim amiſſa, partim contenebrata & deprauata. Gen.1. Creauit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Eccleſ.7. Solummodo hoc inueni, quod fecerit Deus hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit adinuentionib. Sed poſt lapſum, Gen.5. Adam genuit filios, ſecūdum ſuam imaginem & ſimilitudinem. Quæ vero fuerit imago Dei in homine, ex reſtitutione eius, quæ in renouatione inchoatur, aliquo modo intelligi poteſt. Et tota hæc deſcriptio de imagine Dei, & amiſſione eius, delineata eſt in Decalogo, ſi ad noſtram naturam conferatur. Ideo Paulus Rom.3. dicit: Omnes peccauerunt, & deſtituuntur gloria Dei, renouatio enim vocatur gloria, 2.Cor.3.

Secundo deſcribit, quid & qualis per ſe ſit corrupta noſtra natura, ante reparationem & renouationem. Ita Rom.5. dicit, per vnius inobedientiam peccatores cōſtitutos multos. Et quomodo hoc intelligi velit, ibidē explicat. Vocat enim impios & inimicos Dei, priuſquam illi per filiū reconciliemur. Eph.2. Opponit illa duo, quid credētes facti ſint per gratiā, & quid fuerint natura. Nominat quidem peccata actualia, ambulare ſcilicet in peccatis ſecundū principem poteſtatis aeris, cōuerſari in deſideriis carnis, facere voluntates cogitationum: ſed addit, non conſuetudine, nō imitatione accerſita hæc mala, ſed natura, inquit, eramus filii iræ, habentes ſcilicet deſideria carnis, volūtates carnis & cogitationum. Et nos, inquit, qui ex circumciſis parentibus nati ſumus, eramus natura filii iræ, ſicut & cæteri, ex Gentibus ſcilicet nati. Diſtinguit autem ſcriptura hæc duo: facere peccatum, 1.Ioan.2. ſeu ambulare in peccatis, Epheſ.2. & habere peccatum, 1.Ioan.1. quod vocatur inhabitans peccatum, Rom.7. adiacens peccatum, Rom.7. ἁμαρτία εὐπερίστατος, peccatum vndique circumſiſtens, & occupans omnes vires in homine, Hebr.8. ignorantia exiſtens in illis, Epheſ.4.

Tertio, quando deſcribitur reparatio & reſtitutio hominis p̄ ſpiritum renouationis,ſimul oſtenditur antitheſis deprauationis.Rom.12.Epheſ. 4. Col.3. &c. Inchoatur autem reſtitutio & reparatio in omnibus partibus & viribus hominis in hac vita,quę ita creſcere debet,vt tandem aboleatur corpus peccati.Roma.7.Ex antitheſi igitur conſideretur,qualis ſit deprauatio, quæ per peccatum Adæ ingreſſa eſt naturam humanam, & occupauit omnes eius partes.

Quarto, quæ, qualis & quanta ſit naturæ humanæ per peccatum deprauatio, ſcriptura oſtendit, quādo deſcribit,quales ſint originalis illius morbi reliquiæ,etiam in renatis in hac vita. Rom.7. Video aliam legē in membris meis,repugnantem legi mentis meæ, & captiuātem me ſub lege peccati,quæ eſt in membris meis. Item, Lex eſt ſpiritualis,ego autem carnalis,venditus ſub peccatum:non enim quod volo,hoc ago,ſed quod odi,hoc facio.Etiam quando velle adiacet mihi,perficere tamen bonum non inuenio. Gal.5. Qui Chriſti ſunt,carnem crucifixerunt cum morbis & concupiſcentiis. Coloſſ. 3. renatis concionatur: Mortificate membra veſtra,quæ ſupra terram ſunt, &c.

Quinto, Scriptura oſtendens, quam horribilis ſit in homine deprauatio,quando vel deſeritur à Spiritu Dei,vel eſt ſine Spiritu,ponit ipſiſſimā deſcriptionem peccati originalis. Ita Geneſ.16. cum Deus dixiſſet: Non permanebit Spiritus meus in homine, Mox ſequitur, Multa erat malitia hominum in terra,& omne figmentū cogitationum cordis, tantum erat malum.Et ne exiſtimentur mala illa actionibus aut conſuetudine acceſſita,dicit à pueritia malum eſſe figmentum cordis humani,hoc eſt,natura,ſicut Paulus ſequitur,Epheſ.2. Et quidem tunc etiam pronuntiat hoc Deus de corde humano, quando ſublatis per diluuiū impiis, Noe tantū cum ſuis in terra viuebat,Gen.8.Ita Rom.3.deſcribens hominem,qualis extra Chriſtum, & ſine ſpiritu, ducit deſcriptionem per ſingulas partes hominis.Omnes declinauerunt,non eſt,qui faciat bonum,guttur eſt ſepulcrum,linguis doloſe agunt, ſub labiis eſt venenum,os maledictione plenum,pedes veloces ad effundendum ſanguinem,&c. Ita in lapſis poſteriora fiunt peiora prioribus, Luc.11. 2.Pet.2.

Sexto,Malum illud ſcriptura & priuatiue & poſitiue deſcribit,1.Cor.1. Animalis homo non percipit ea,quæ ſunt ſpiritus, ſtultitia enim ſunt ei. Rom.7.Perficere bonum non inuenio. Rom.8. Legi Dei non ſubiicitur, neque enim poteſt.Sapientia carnis inimicitia eſt aduerſus Deum.Ro.7. Lex in membris, repugnat legi mentis, captiuans renatos ſub lege peccati. Eph.2. vocat concupiſcentias carnis, voluntates cogitationum. Geneſ.6. Figmentum cordis malum.

Septimo,in illa deſcriptione mali originalis, ſcriptura adiungit etiam tyrannidem Diaboli. Epheſ.2. Satan efficaciam ſuam habet in filiis diffidentiæ.

Subiectum peccati originalis.

Octauo, obſeruetur etiam, quomodo ſcriptura monſtret ſubiectum prauitatis originalis,ponit enim illam in mente.Eph.5.Eratis quondam tenebræ, nunc autem lux in Domino. Eph. 4. Tenebris obſcuratum habentes intellectum,propter ignorantiam exiſtentem in ipſis, 2.Corin.4. Non ſumus idonei,ex nobis ipſis cogitare aliquid. Deuteronom. 29. Vidiſtis ſigna, & non dedit vobis Dominus cor ad intelligendum. Roma.1. Vani facti ſunt in cogitationibus ſuis. 1.Corinth.2. Animalis homo non percipit,quæ ſunt ſpiritus.Collocat etiam prauitatem illam in voluntate & corde.Gen.6.& 8. Figmentum cordis malum.Marc.7.Ex corde hominum p̄cedunt malę cogitationes,adulteria,furta,iniuriæ,neqtiæ,dolus, inuidia,blaſphemiā,ſuperbia,ſtultitia,omnia hęc mala ab intus p̄cedūt. Eph.2.Faciētes voluntates carnis & cogitationum. Et deniq; in toto ho-

mine, qualis eſt ex prima natiuitate, in omnibus eius membris & partibus, ponitur ſedes originalis prauitatis. Vetus enim homo, Ro.6. & Galat.5. cum morbis & concupiſcentiis iubetur crucifigi Rom.8. Sapientia carnis eſt inimicitia aduerſus Deum. Rom. 7. In carne mea non habitat bonum. Lex peccati in membris meis. Rom.6. Vt deſtruatur corpus peccati. Pſalm.51. Dauid in ipſa maſſa ſeminis, quando primum concipitur, agnoſcit peccatum & iniquitatem. Eph.2. Concupiſcentia carnis, voluntas cogitationum. Rom.3. nominantur os, labia, guttur, pedes, oculi, &c. Et ab ipſa anima, 1.Cor.2. nominatur animalis homo, ψυχικὸς, qui non percipit, quæ ſunt ſpiritus.

Nec vero timendum eſt, ſi has ſcripturæ ſentētias ſequamur, ne deprauationem naturæ nimium exaggeremus, quæ Colonienſium & Andradii ſolicitudo eſt: non enim ſatis agnoſci & deplorari poteſt illa prauitas, hærens in nobis. Sed manet, quod Pſalmus dicit: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Et quod Ieremias pronuntiat: Prauum eſt cor ſuper omnia, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Nec propterea cum Manichæis nos coniungimus, quorum blaſphemias damnamus & execramur: ſed ſcripturam ſequimur.

Has deſcriptiones ex ipſis ſcripturę verbis nude & breuiter tantum recitaui, vt Andradio oſtenderē, falſum eſſe, quod ipſe cū multis aliis Pontificiis & ſentit & docet: ſcripturā tantum tradere, quod ſit aliquod peccatum originale, non autem explicare, quid, quale & quantum ſit. Et lectorem quæſo, vt inſtituat collationē, qualia ſint verborū fulmina, quando ſcriptura de peccato originali loquitur, & quam leuiter, quam frigide Pontificii philoſophentur de puris naturalibus. Patres certe vocāt vitiū, contagia, inquinamenta naturæ, ingenita ſcelera, &c. quorum ſententias Auguſtinus annotauit, libr. 1. contra Iulianum. Quod enim Andradius prætendit, Concilium Tridentinum, quia non definiuit, quid ſit peccatū originis, reliquiſſe libertatē cuiuis quiduis opinādi, quid velit eſſe peccatum originale: nos opponimus vocem ipſius Spiritus ſancti, oſtendentis in ſcriptura multis teſtimoniis & variis modis, quæ, qualis & quanta ſit originalis humanæ naturæ deprauatio. Et quando os Domini loquitur, omnis caro debet ſilere, cœlum & terra auſcultare. Andradius vero mauult cum Concilio Tridentino opinari, quam cum Scriptura credere.

ARGVMENTA
Aduerſarii.

Et quidem in hoc potiſſimum loco voluit ingenii acumen, & dicendi facultatem oſtentare, patrocinaturus Ieſuitarum definitioni, quod nihil habeat rationem peccati, niſi fiat à ſciente & volente. Et Auguſtini quidem diſputationes de volūtario, mihi antea nō erāt ignotæ, dum ea, quæ contra Manichæos dixerat, ſubtili & procul petita ratione ita vult defendere, ne pugnēt cum doctrina de peccato originali. Sed manifeſtiſſimum eſt, valde eſſe coactum, & procul petitum: definitionem illam (quicquid fit à ſciente & volente) conuenire etiam peccato originali, & quidem in infantibus, propterea quia ſicut omnium hominum natura, ita etiam omnium volūtas originaliter fuerit in Adamo. Certe actualis peccati eſſe illam definitionem, meridiana luce clarius eſt, & ipſi Scholaſtici Scriptores fatentur. Et in quaſcunque ſe formas vertat Andradius, prudenti lectori nunquam perſuadebit definitionem illam proprie & cōmode conuenire peccato originali. Quantum vero incommodi habeat, ludere defendendis incommodiorib. dictis, vel hæc Andradii diſputatio oſtendit. Dum enim ſplendide declamitat de voluntario, eo tandem prouehitur,

vt

vt pronunciet, peccatum originis, quia in nobis minimum habeat de voluntario, ideo etiã minimum eſſe omnium peccatorum. Sententiarii vero quidam diſputant, originale peccatũ in nobis, præſertim in infantib. proprie nullam habere rationem voluntarii. Iuxta Andradii igitur definitionem nullam prorſus habebit rationem peccati. Quanto ſimplicius & certius eſt, cum ſcriptura & ſentire & loqui, peccatum eſſe ἀνομίαν? Quia enim regula & norma iuſtitiæ eſt voluntas Dei, quæ in lege diuina nobis patefacta eſt. Sicut igitur iuſtum eſt, quicquid huic normæ ſeu regulæ iuſtitiæ conforme eſt, ita peccatum eſt ἀνομία, hoc eſt, quod legi diuinæ non eſt conforme, ſed ei repugnat; ſiue ſit defectus, ſiue deprauatio in natura rationali, ſiue inclinatio, ſiue actio, repugnans legi Dei. Dauid certe non ſubtiliter quærit rationem volũtari: in peccato originali, dum inquit: In iniquitatib. editus ſum, & in peccatis cõcepit me mater mea. Verbum enim יחמתני Gen. 30. de ipſa cõceptione vſurpatur, ſicut LXX. proprie reddiderunt, ἐκίσσησε. Cum igitur maſſa embryonis in primo ardore cõceptionis, primum inciperet vteri calore foueri, iam erat peccato contaminata, quæ contaminatio, iuxta Dauidis confeſſionem, habebat veram rationem peccati, cum nondum formata eſſent vel mentis, vel voluntatis, vel cordis organa. Non autem ignoro, quam multa hic poſſint diſputari, de voluntario, de origine animæ, & cõiunctione eius cum corpore: ſed nos cum Ambroſio non Dialecticorum argutiis, ſed piſcatorum ſimplicitati credimus. *Anima origo.*

Et Auguſtin. de illis diſputationib. recte inquit, de peccatorum meritis, lib. 3. cap. 4. Ego autem etſi refellere iſtorum argumentationem non valeam, video tamen inhærendum eſſe iis, quæ in ſcripturis ſunt apertiſſima. Quando Paulus Rom. 7. de peccato inhabitante conqueritur: Non quod volo, hoc ago, ſed quod odi, hoc facio. Et Galat. 5. Spiritus concupiſcit aduerſus carnẽ, vt non quæ vultis, ea & faciatis: certe Auguſtinus ipſe agnoſcit, lib. 1. retract. cap. 13. ibi locum non habere politicam illam ſententiam, nihil eſſe peccatum, niſi fiat à ſciente & volente. Quia igitur improprietas in hac ſententia per ſe manifeſta eſt, nihil amplius ad prolixam Andradii declamationem de Ieſuitica peccati definitione reſpõdebo, quam quod Auguſtinus contra Iulianum, lib. 3. c. 5. inquit: Fruſtra putas ideo in paruulis nullum eſſe delictum, quia ſine volũtate, quæ in eis nulla eſt, eſſe non poteſt. Hæc enim recte dicuntur de proprio cuiuſque peccato, non de originalis peccati cõtagio, quod tamen & ipſum à primi hominis mala voluntate ſumpſit exordium, &c. Contẽdit etiam Andradius, naturæ corruptionem non tantopere eſſe amplificandam, vt nihil in ea pium, nihil bonũ, nihil non contaminatum agnoſcamus. Atqui Iob inquit, ca. 14. Quis dabit à ſordibus mundum, quod ex contaminato eſt? Roman. 7. Paulus de ſe iam renato inquit: Quod in me, hoc eſt, in carne mea non habitat bonum. Et Gen. 6. de natura humana à ſpiritu Dei deſerta, inquit Deus: Omne figmentũ cogitationum cordis eorum tantum malum eſt in omni tempore. Et ne ad ſolos impios, qui ante diluuium fuerunt, hæc ſententia reſtringatur, repetitur cap. 8. cum ſolus Noe iuſtus cum ſuis in terra viueret, & ad totum genus humanum accommodat, figmentum cordis malum eſſe à pueritia. Ne ſcilicet de actuali tantũ malitia intelligatur: Nam & de infante, & de puero vſurpatur vocabulum נער, Iudic. 15. Eſa. 7. Exo. 2. Et in hanc ſententiam Dauid vocat delicta iuuentutis.

Hanc ſententiam in vulgata editione multipliciter eſſe deprauatam, manifeſtum eſt. Pro eo enim, quod Deus dicit: Figmẽtum cogitationum cordis, corrupte legimus in Latina editione, Senſus & cogitatio cordis,

vt ſcilicet de ſenſualitate diſputari, & ſupiores vires rationis à corruptione eximi poſſent. Vbi Deus dicit: ſolummodo eſt malũ: hoc deprauatum eſt, cogitatio intenta ſeu prona eſt ad malũ. Andradius Hebraice doctus agnoſcit, verſionem illam non reſpondere verbis Hebraicis, ne tamen incurrat anathema Tridentinę Synodi, non verſionẽ ex fontibus corrigere, ſed ad deprauatam verſionem ipſos fontes intorquere conatur. Particulam רק interpretatur, vere malũ eſt figmentum cordis humani: cum & ipſa radix, & exempla oſtendant, eſſe particulã excluſiuam. Et ſicut Pelagius olim illud Epheſ. 2. Eramus natura filii iræ: ita interpretatus eſt, φύσει, hoc eſt, omnino & vere, ne peccatum originale concedere cogeretur: Ita Andradius רק reddit (vere) ne ſcilicet prematur mole illius ſententiæ: Omne figmentum cordis humani ſolummodo malum eſt, & quidem omni tempore, ita vt à pueritia malum ſit. Magna enim nõ tam pondera quam fulmina ſunt, in ſingulis verbis: contra extenuatores prauitatis, quæ originaliter hæret in hac corrupta natura. Andradius vero vt illa eludat, contendit vocabulum Iezer figmẽtum ſignificare ſolum propenſionem ſeu concupiſcentiam ad peccandum, quæ mala dicatur non per ſe, ſed ideo tantum, quia ad malum propendeat, & inclinet. Sed Iezer ſignificat, vel intus animo aliquid concipere, formare, & quaſi effigiare: vel foris iuxta conceptam ideam aliquid fingere ſeu formare. Et ſcriptura aliquoties vocat figmentum cogitationum, Gen. 6. & 1. Paral. 28. Cogitationes vero præcedere cupiditates, notũ eſt. Significat igitur, quãdo mẽs primũ concipit & format cogitationes, ipſos primos motus, conatus ſeu impetus cordis, quando homo eſt ſine Spiritu ſancto, iam eſſe res malas, hoc eſt, contaminatas & auerſas à Deo. Non enim dicit, quod Andradius fingit, propẽdere ad malum, ſed, eſſe malum. Nec de cupiditatib. tantum loquitur, vocat enim figmentum cogitationum. Et conſideretur emphaſis verborũ, in dicto, quod extat Deut. 31. vbi de futura populi defectione Deus loquitur, & inquit: Noui figmentum eius, quid ipſe faciat hodie, priuſquam introducam eum in terram. Et 1. Para. 28. numerantur ordine cor, figmentum, & cogitationes. Ex cogitationibus vero poſtea ſequi cupiditates & deſideria notum eſt. Deus autẽ ipſum cogitationum figmentum dicit tantummodo eſſe malum. Porro, quia Iezer ſignificat etiã ſingulari ſtudio, & animi cõtentione aliquid formare, poteſt & hic eſſe ſenſus: Quæ animus humanus, qualis eſt in hac naturæ deprauatione, ſine Spiritu ſancto, etiam maximo ſtudio & ſingulari ſapientia, cogitationib. concipit & format, eſſe tantummodo mala omni tempore, vt idem ſit Moyſi figmentum cogitationum cordis, quod Paulo eſt φρόνημα carnis. Nam cogitatio, quæ deliberatione confirmata eſt, vocatur Iezer, Eſa. 26. Illa igitur Moyſis ſententia non extenuat (ſicut Andradius cum Ieſuitis fingit) ſed triſtiſſima exaggeratione amplificat originalẽ humani cordis deprauationem. Quod enim Andrad. dicit, non cor ipſum, ſed figmentum cordis accuſari, ineptum eſt. Sicut enim ex bono theſauro cordis proferuntur bona: ita mala, ex cordis theſauro malo proferuntur. Ex abundantia enim cordis os loquitur, inquit Chriſtus Luc. 6. Et Ieremias vocat cor hominis prauum.

DE RE-

DE RELIQVIIS PECCATI ORIGINALIS POST BAPTISMVM: SIVE DE concupiſcentia, quæ in baptiſatis ſiue renatis in hac vita adhuc reliqua eſt.

DECRETVM QVINTÆ SESSIONIS Tridentinæ Synodi.

Si quis per Ieſu Chriſti Domini noſtri gratiam, qua baptiſmate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam aſſerit non tolli totum id, quod verã & propriam rationem peccati habet, ſed illud dicit tantum radi, aut nõ imputari; anathema ſit. In renatis autem nihil odit Deus, quia nihil eſt damnationis iis, qui vere conſepulti ſunt cum Chriſto, per baptiſma in mortem: quia non ſecundum carnem ambulant, ſed veterem hominem exuentes, & nouum induentes, qui ſecundum Deum creatus eſt, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti, effecti ſunt: hæredes quidem Dei cohæredes autẽ Chriſti, ita vt nihil prorſus eos ab ingreſſu cæli remoretur. Manere autem in baptiſatis concupiſcentiam vel fomitem, hæc ſancta Synodus fatetur, ac ſentit: quæ quidem cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, & viriliter per Ieſu Chriſti gratiam repugnantibus non valet: quinimo, qui legitime certauerint, coronabuntur. Hanc concupiſcentiam, quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat; Sancta Synodus declarat, Eccleſiam Catholicam nunquam intellexiſſe peccatum appellari, quod vere & proprie in renatis peccatum ſit, ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit, anathema ſit.

EXAMEN.

Hæc controuerſia vna eſt ex præcipuis, q̃ magna cõtentione ab aduerſariis diſputatur. Inde enim pendet meritũ, perfectio, iuſtitia, & ſupererogatio bonorum operum coram iudicio Dei. Ideo nõ contẽti argumentationibus, ludunt variis æquiuocationib. in vocabulo peccati. Miſcent etiam calumnias, quaſi nos doceamus, peccatum originale eodem plane modo, & eadem omnino ratione eſſe & manere poſt Baptiſmum in renatis, ſicut ante Baptiſmum in non renatis eſt: & idem eſſe peccatum, ſiue renatus repugnet, ſiue obediat deſideriis concupiſcentiæ.

Andradius clamitat, nos blaſphemare gratiam Dei, meritum Chriſti, Baptiſmum & fidem, quaſi tam infirma illa ſint, vt non poſſint ſubito vno momento in baptiſatis totum peccatum originale tollere, & extirpare ex natura humana. Sed remotis cauillationibus & calumniis, res ipſa in hac quæſtione ex Scriptura manifeſtiſſima eſt. De rebus ipſis igitur primum, quæ certa & manifeſta ſunt, ex Scriptura conſtituemus.

STATVS CONTROVERSIÆ, & fundamenta.

Oſtendimus autem ſupra, peccatum originale in non renatis eſſe defectum & concupiſcentiam, & annexum habere reatũ iræ Dei, & mortis æternæ. Num vero docemus, illud poſt Baptiſmum in renatis eadẽ omnino ratione eſſe & manere, ſicut eſt ante Baptiſmũ in non renatis? Nequaquam: didicimus enim ex ſcriptura, in Baptiſmo per mortẽ & reſurrectionem Chriſti fieri remiſſionem omnium peccatorum. Et illam nõ eſſe ſuperficiariam, non dimidiatam aut partialem, ſed plenam & perfectã: ita vt nulla condemnatio ſit his, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Diſcimus & hoc ex ſcriptura, Baptiſmũ eſſe lauacrum regenerationis & renouationis p̃ Spiritum ſanctũ, Tit. 3. Loco igitur defectus originalis Spiritus ſanctus in re- *Peccatum originale.* *Baptiſmus.*

natis operatur noua dona,ſpirituales facultates & motus.Incipit etiam naturam ſanare, mortificare & crucifigere veterem hominem cum morbis concupiſcentiis & actionibus carnis. Rom.6.& 8. Gallat. 5. expoliare & deſtruere corpus peccati. Col.2. Rom.6.exuere veterem hominem, Col.3.Expurgare vetus fermentū,&c. 1. Cor.5. Hæc credimus,docemus & confitemur.Hic igitur nondum eſt ſtatus cōtrouerſiæ, inter nos & aduerſarios. Sed prima quæſtio eſt:Cum in Baptiſmo fiat remiſſio omnium peccatorum,plena & perfecta:an etiam renouatio, quæ inchoatur in Baptiſmo,ita ſit in hac vita perfecta & abſoluta , vt in baptiſatis ſeu renatis in hac vita poſt Baptiſmum, nihil plane reliquū ſit de malo ſeu morbo originali. Clamitat autem Scriptura,experientia docet, & omniū piorum in hac vita triſtiſſimę querelæ teſtantur,multum vetuſtatis adhuc hærere in carne renatorum:Rom 7. Quod volo bonum,non facio,perficere non inuenio,&c. Et Scriptura vbiq; vult renatos orare & ſtudere, vt dona renouationis creſcant & augeãtur: quod vero opus habet, vt creſcat & augeatur,nondum eſt perfectum & abſolutum.

Auguſtinus de peccatorum meritis & remiſſione libr.2.cap.7.diligenter expendit verba Pauli,2. Cor. 4. inquit enim: Non ex qua hora quiſq; baptiſatur,omnis vetus infirmitas eius abſumitur: ſed renouatio incipit à remiſſione omnium peccatorū. Nam in Baptiſmo quamuis tota & plena fiat remiſſio peccatorum: tamē ſi continuo tota & plena etiam hominis in æternam nouitatem fieret mutatio, nō dico & in corpore,ſed ſi in ipſo animo,qui eſt homo interior,pfecta in Baptiſmo nouitas fieret,non diceret Apoſtolus:Etſi exterior homo noſter corrumpitur,ſed interior renouatur de die in diem.

Profecto enim qui de die in diem adhuc renouatur,nondum totus eſt renouatus. Et in quantū nondum eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, &c. Et nō eſt opus coaceruatione multorum teſtimoniorū:omnium enim confeſſione(ſicut explicat Lōgobardus lib.2. diſt.32.)conſtat,reliquias concupiſcentię originalis.quę in Baptiſmo cœpit crucifigi, mortificari,expoliari & expugnari,etiam poſt baptiſmū in renatis in hac vita ſupereſſe & hærere,Rom.6.& 7.Gallat.5.Col.3.&c.

Certū igitur eſt, cum remiſſio peccatorum, quę in Baptiſmo fit, plena & perfecta ſit: renouationem tamē, quæ ibi inchoatur, nō eſſe in hac vita perfectam & abſolutam,hoc eſt,malum originale licet per Baptiſmum, remiſſum ſit,non tamen ſubito totum tolli, & penitus extirpari ex carne renatorum,ſed eius reliquias quaſdā,defectus ſcilicet & concupiſcentiā *Status.* ſupereſſe,& hærere in carne renatorum in hac vita.

Et de illis peccati originalis reliquiis, hoc eſt,de reliquiis, defectibus & de reliqua cōcupiſcentia, quæ poſt Baptiſmum etiam in carne renatorum iu hac vita hærent,altera eſt & potiſſima quæſtio. Et ne peregrinis diſputationibus à ſtatu abducamur,non eſt quæſtio,an reliquiæ illæ peccati originalis renatos, qui per Baptiſmū Chriſto inſiti, fide in ipſo ſunt & manent, Deo exoſos faciant & damnent? Nihil enim damnationis eſt illis,Romanor.8.neque hoc proprie hoc loco diſputatur,quādo reliquię illę peccati originalis in mortali corpore ita regnant, vt deſideriis concupiſcentiæ non repugnemus,ſed obediamus, Romanorum ſexto, tunc enim peccatum conſummatum parit mortem. Iacob. 1. & Romanorum octauo. Si ſecundum carnem vixeritis,moriemini. Sed hoc quæritur: quid concupiſcentia illa, quæ in renatis poſt Baptiſmum in hac vita adhuc reliqua eſt,quando ipſi non obeditur,quid inquam,ſit per ſe:in *An ſit res bona.* ſe,ex ſe , & ſua natura , ſicut Ieſuitæ loquuntur: Credentes ſane , qui in Chriſto Ieſu ſunt & manent, non facit Deo exoſos, nec damnat ipſos. Sed quęro , an inde hoc fiat , ꝙ reliqua illa cōcupiſcētia in renatis ſit res

bona,

bona, pura, munda, ſancta, placens Deo, & legi diuinæ conformis? Non arbitror autem vel Andradium, vel Ieſuitas hoc audere affirmare. Paulus enim Rom. 7. ſonora voce, multis verbis, & iuſta diſputatione reclamat. Et pulchra extat diſputatio apud Auguſtin. lib. 6. contra Iulianum, cap. 6. cum enim dixiſſet, concupiſcentiam, reatu ſuo iam ſoluto, manere tamen in baptiſatis: Iulianus hoc ita accipiebat, quaſi ipſa concupiſcentia per Baptiſmum reatu liberetur, & abſoluatur, ita vt poſt Baptiſmum in renatis ſit bona & ſancta. Auguſtin. vero reſpondet: ſi hoc ſentirem, profecto non dicerem eam malam eſſe, ſed fuiſſe. Talia quippe dicis, qualia dicenda ſunt in eos, qui per Baptiſmum ſanctificatam & fidelem factam concupiſcentiam carnis affirmant in eis, in quibus regeneratis manet tamen, quaſi acceſſerit bonum ſanctificationis, vt iam in renatis ſit concupiſcentia ſancta Dei filia. Nos autem malam eam dicimus, & manere tamen in baptizatis. Sed tamen reatus eius, inquit Iulianus, iam ſolutus eſt. Reſpondet Auguſtinus: Non reatus eius, quo ipſa erat rea (neque enim aliqua perſona eſt) ſed quo hominem reum originaliter faciebat, remiſſus atque vacuatus eſt: vt quando audis in aliquo homicidii reatum ſolutum, nō ipſum homicidium, ſed hominem à reatu exiſtimas abſolutum. Valde illuſtris eſt hæc ſententia, Baptiſmum ſcilicet non efficere, vt concupiſcentia originalis, quæ ante Baptiſmum erat res mala, per remiſſionem in Baptiſmo ſanctificetur; vt in renatis, in quibus manet, non ſit amplius res mala, ſed fiat, & ſit res bona, ſancta, munda, & placens Deo. Reatum enim dicit tolli, non ab ipſa concupiſcentia, quaſi abſoluatur, vt amplius non ſit res mala; ſed ab homine baptiſato, vt illum damnare, & reum facere nō poſſet, licet reliqua ſit in ipſo. Manet igitur, quod Paulus de concupiſcentia in ſe renato habitante dicit, Rom. 7. Quod in me, hoc eſt, in carne mea habitat, non eſt bonum.

Pergamus autem in inquiſitione: Quia igitur reliqua cōcupiſcentia in renatis non eſt res bona & ſancta: quæro, an ſit res adiaphora ſeu indifferens? Et reſpondet Paulus Rom. 7. Volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Auguſtinus etiam lib. 6. contra Iulianum, cap. 6. inquit: Non dicimus tantum malam fuiſſe concupiſcentiam, ante Baptiſmum ſcilicet, ſed & eam dicimus malam eſſe, quæ in baptiſatis manet. Certum igitur eſt, concupiſcentiam, quæ in renatis poſt Baptiſmum reliqua eſt, non eſſe rem bonam, nec indifferentem, ſed malam. Quia vero quædam ſunt mala pœnæ, quædam mala culpæ: Paulus multis explicat, quale malum ſit concupiſcentia, quæ in renatis reliqua eſt, Rom. 7. Conſentio quidē legi Dei, quoniam bona eſt; non tamen quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum, illud facio. Nunc autem non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatū. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati, quę eſt in membris meis. Item, Carne ſeruio legi peccati. Ita Rom. 8. & Gal. 5. Coloſ. 3. Eph. 4. iubet Paulus malum illud crucifigi, mortificari, deſtrui, exui. Et Rom. 7. extat triſtis querela Pauli: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius.

An concupiſcentia ſit res indifferēs.

Mala duplicia. Mala pœnæ & culpæ.

Cum igitur reliqua concupiſcentia in renatis ſit tale malum, quod repugnat legi Dei, propter quod Paulus iam renatus conqueritur ſe miſerum eſſe, & corpus ſuum ideo eſſe corpus mortis: quomodo, inquam, illud tale malum renatos non facit Deo exoſos? quomodo non damnat ipſos? Reſpòndet Paulus: Gratias ago Deo, per Ieſum Chriſtū Dominum noſtrum. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis. Sed quomodo liberauit me à lege peccati? Num ita, vt nulla lex peccati reliqua ſit in renatis? certe cap. 7. cōqueritur, legē peccati eſſe in membris ſuis: & quidem carne ſe illi legi peccati ſeruire: Quo-

modo igitur liberati ſunt renati à lege peccati, ſi illa adhuc reliqua eſt in membris ipſorum? Reſpondet: Nihil ergo nunc damnationis eſt iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt: qui non ſecundum carnem ambulant, ſed actiones carnis Spiritu mortificant. Vtrumq; enim cōplectitur, & remiſſionē quæ perfecta eſt, & mortificationem quæ inchoata eſt, & quotidie creſcere debet.

Summa totius diſputationis de Cōcupiſcentia.

Originalis igitur concupiſcētia, in Baptiſmo remittitur, debilitatur & minuitur: nō ita vt repente abſumatur, & prorſus extinguatur, vt nō ſit: quamdiu enim renati hic viuunt, neceſſe eſt legem peccati eſſe in membris ipſorū: hæc enim omnia ſunt Auguſtini verba. Illa vero reliqua concupiſcentia non impedit, quo minus renati Deo placeant, & ſint hęredes vitæ æternæ. Sed illud non ideo fit: quaſi cōcupiſcentia iſta in renatis per Baptiſmum facta ſit vel ſancta, vel indifferens: eſt enim iuxta Pauli confeſſionem malum: & quidem tale malum, quod repugnat legi mentis, quam Spiritus ſanctus ſcripſit in corda renatorum. Sed hæc eſt gratia Dei quod tale malum habitans in carne renatorum ipſis propter Chriſtum non imputatur ad condemnationem. Beati enim, quorum tecta ſunt peccata. Roman. 4. Pſalm. 32. Non igitur fingere debent renati, reliquam in membris ſuis concupiſcentiam talem eſſe, quæ per ſe, etiamſi remoto gratię & remiſſionis vmbraculo Deus in iudicium cum illa intrare vellet, non poſſit hominem exoſum Deo facere & damnare: ſed agnoſcāt quale ſit malum, & gratias agant Deo, qui propter filium mediatorem, malum illud non imputat ad damnationem. De concupiſcentia enim, quæ in renatis reliqua eſt, Ita Auguſtinus inquit contra Iulianum, libro ſexto, capite quinto. Tale porro ac tantum malum, tantum quia ineſt, quomodo non teneret in morte, & pertraheret in vltimam mortem: niſi eius vinculum, in illa quæ fit in baptiſmo, remiſſione peccatorum omnium ſolueretur.

Hæc profecto tam ſunt ex Scriptura euidentia, vt ſi quis ea vel negare, vel in dubiū reuocare auſit, non video quid in Scriptura credere vel poſſit, vel velit. Et ideo rem ipſam ex Scripturę teſtimoniis ſimpliciter ꝓpoſui, non admixta diſputatione de appellatione peccati: vt remotis cauillationibus de vocabulis, res ipſa euidentius conuinceret aduerſarios.

CONCILIUM TRIDENTINUM
de Concupiſcentia.

CONſtitutis autem & confirmatis cauſæ fundamētis, accedamus iam ad examen Tridentini decreti. Quia enim vtrinque cōfitemur, manere in baptiſatis concupiſcentiam: ſunt qui exiſtimāt, hanc controuerſiam tantum eſſe λογομαχίαν. An ſcilicet reliqua in renatis cōncupiſcētia appellanda ſit peccatum, an vero tantum pœna & cauſa peccati. Sed de rebus ipſis, & quidem grauiſſimis cōtrouerſiam eſſe, vt cętera omittam, vel ipſum decretū Tridentinū oſtēdit. Obſeruet autem Lector, quo artificio verba ſint poſita in iſto decreto. Nō enim ſimpliciter dicunt, renatos Deo placere: ſed aiunt, in renatis nihil odit Deus. Fatentur autem concupiſcentiam manere in baptiſatis. Sentiunt ergo, Deum concupiſcentiam, quæ in renatis reliqua eſt, non odiſſe. Quæritur autem an venerandi iſti Patres ita hoc intelligi velint, quod reliquum illud malū concupiſcentię renatis propter Chriſtum, cui per baptiſmum inſiti ſunt, non imputetur: Sed decretum inquit: Si quis aſſerit in baptiſmate non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet: ſed tantum dicit illud non imputari, anathema ſit. Cōcupiſcentia igitur, quæ in baptiſatis manet, erit res per ſe non diſplicens Deo, aut quam Deus poſſit odiſſe. Si

enim

enim in renatis nihil odit Deus: omnia ergo in renatis Deo placebunt. Manet autem in renatis concupiſcentia: illa ergo Deo placebit, aut certe non diſplicebit: & ne quidem ſi imputetur, erit aliquid per ſe dignum odio Dei & dãnatione. Quod enim Paulus dicit Rom. 8. Nihil damnationis, &c. hoc Tridentini non volũt, idque ſub interminatione anathematis ita intelligi, quod reliqua concupiſcentia propter Chriſtum non imputetur: ſed quod in ſe & ſua (vt ita dicam) natura non ſit digna damnatione. Totum enim id, quod veram & propriam peccati rationem habet, cenſent in Baptiſmate ſublatum: Item dicunt, renatos Deo dilectos effectos eſſe. Et rationem aſſignant, quia innocentes, immaculati, puri & innoxii effecti ſunt. Et ne qs arbitretur ipſos hoc ita intelligere, quod reliqua concupiſcentia propter Chriſtum non imputetur. Hanc ſententiam anathemate damnant. Et ita ſe explicant: renatos ideo eſſe imaculatos, puros & innoxios: quia totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, in baptiſmate ſublatum ſit. Lector audit me nihil exaggerare, ſed ea tantum annotare, quæ ex verbis decreti manifeſta ſunt, & ſponte ſequuntur. Conferantur autem hæc ad triſtiſſimam querelam, qua Paulus iam renatus, Roman. ſeptimo, malum concupiſcentiæ in ſe habitans deſcribit, accuſat & deplorat: & non opus erit alia refutatione. Diſputant autem hæc Pontificii tanta contentione, vt præcipua fulcra regni Pontificii ſtabiliant: renatos ſcilicet in hac vita poſſe legi Dei perfecta obedientia ſatisfacere: item bona opera renatorum, poſſe pro peccatis ſatisfacere, opponi iræ Dei, conſiſtere in iudicio Dei, & mereri vitam æternam, &c.

Non ergo otioſa de verbis eſt contentio in hac quęſtione: ſed de rebus grauiſſimis eſt controuerſia, de quibus neceſſario in Eccleſia admirandum eſt. Primo vt miſerias noſtras, quamdiu ſub corruptibilis huius carnis onere gemimus, rectius agnoſcamus, propius aſpiciamus, ex veris gemitibus cum Paulo deploremus: ne in Phariſaicam delapſi ſuperbiam, de mundo & immaculato corde, falſo nobis blandiamur. Secundo, Vt filio Dei mediatori ſua tribuatur & relinquatur gloria. Neque enim poſt Baptiſmum deſinit eſſe reconciliator noſter, iuſtitia noſtra, & pax noſtra: ſed ſemper dum in hac carne viuimus, vt verũ propiciatorium, obedientia ſua tegit & obumbrat corpus mortis, & carnem, in qua nihil habitat boni: vt malum illud inhabitans propter ipſum non imputetur ad dãnationem. Tertio, Vt articulo iuſtificationis ſine corruptelis ſua conſtet puritas. In hac enim vita credentes poſt reconciliationẽ placent Deo, & accepti ſunt ad vitam æternam, non propter mundiciem propriã, cui nihil amplius mali adhæreat: ſed humili confeſſione agnoſcunt & deplorant, in carne ſua non habitare bonum. Vera autem fide agunt gratias Deo, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. propter quem quia peccata non imputantur, nihil damnationis eſt credentibus, ſed beati ſunt, quoniam tecta ſunt peccata. Fides enim remiſſionem peccatorum, nõ ſemel tantum in Baptiſmo, tanquam qualitatem aliquam infuſam accipit, ita vt poſtea nihil de ea cogitet: ſed per malum, quod in carne adhuc reliquum eſt, quotidie admonentur renati, vt ſtudeant in Chriſto manere, vt propter illum non imputetur malũ in carne habitãs: quod ſi extra Chriſtum fuerimus, damnare poſſet. Quarto, Neceſſe eſt hanc doctrinam de inhabitante peccato, purã retineri; ne operib. noſtris Phariſaicã opinionem iuſtitię, perfectionis & meriti, aſſuamus; ſed vt recte intelligerẽ poſſimus & quare Chriſtus dicat; Cũ omnia feceritis, dicite; Serui inutiles ſumus & quare Paulus dicat; Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc nõdum ſum iuſtificatus. Propter inhabitans enim peccatum, renatorum opera in hac vita nec perfecta, nec omni ex parte munda ſunt.

Miſeria noſtra.

Chriſti beneficia.

Iuſtificationis doctrina,

Bonorum operum doctrina,

Hæc recitaui, vt cogitetur, non leue eſſe hoc certamen, ſed neceſſario de hoc articulo eſſe contra aduerſarios dimicandum.

DE VOCABVLO PECCATI

ERit autem res adhuc planior, ſi ſophiſmata de æquiuocatione appellationis peccati remoueātur. Quia enim Auguſtin. alicubi diſputat, concupiſcentiam, quę in renatis reliqua eſt, non eſſe peccatum: aduerſarii illis Auguſtini ſententiis ſerio triumphant, & corruptelis ſuis inde fucum faciunt coram imperitioribus. Sed explicatio plana eſt, ſi adhibeatur declaratio ęquivocationis vocabuli. Auguſtinus enim, quādo negat concupiſcentiam in renatis eſſe peccatū, diſerte ſe explicat, in qua ſignificatione accipiat vocabulum peccati. Ita enim inquit ad Bonifacium libr. 1. cap. 13. Peccata ſunt, quę ſecundum carnis concupiſcentiam vel ignorantiam illicite fiunt, dicuntur, ſeu cogitantur: quæ tranſacta reos teneant, ſi non remittantur. Ad Valerium lib. 1. cap. 24. inquit: Hoc enim eſt non habere peccatum, reum non eſſe peccati. Contra Iulianum lib. 6. cap. 5. Tu qui putas, quod ſi malum eſſet concupiſcētia, careret ea, qui baptiſatur, multū erras. Omni enim peccato caret, nō omni malo, quod planius ita dicitur: Omni reatu omnium malorū caret, non omnibus malis: non enim caret malo ignorantiæ: quod tantum eſt malum, per quod homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei, &c. Et lib. 2. contra Iulianum inquit: Concupiſcentia, quæ ſcilicet poſt Baptiſmum in renatis reliqua eſt, non eodem iam modo appellatur peccatū (ſicut ſcilicet ante Baptiſmū) quo reum facit. Manifeſtum eſt ergo, Auguſtinum intelligere peccatum, quando cōcupiſcentiis carnis ſpiritu nō repugnatur, ſed obeditur: quod peccatum illis qui renati fuerant, attrahit reatum iræ Dei & mortis æternæ, niſi rurſus conuertantur. Et in hac ſignificatione Iacobus etiā loquitur. cap. 1. Concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum conſummatum fuerit, generat mortem. Et idem eſt, quod Paulus Rom. 6. vocat peccatum regnans, &c. Et Roman. 8. peccatū ſiue mortale ſiue damnans, cum inquit: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Et in hac ſignificatione non tantum concedimus: ſed quādo explicamus diſcrimen peccati mortalis & venialis, fideliter & diligenter monemus, concupiſcentiam, quæ in renatis reliqua eſt, quando ei ita reſiſtitur, vt actiones eius de Spiritu mortificentur, non eſſe peccatum mortale ſiue regnans aut vaſtans conſcientiam. Docemus etiam, non eſſe peccatum damnans credentes: hoc eſt, propter quod damnentur ii, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Quod igitur ad rem ipſam attinet, plane idem ſentimus, & docemus, quod Auguſtinus tradit. Etſi hoc tantum contenderint aduerſarii, reliquias concupiſcentiæ in renatis, quando per Spiritum ipſis reſiſtitur, non eſſe peccatum regnans, mortale aut dānans eos, qui in Chriſto Ieſu ſunt: nulla eſſet hac de re inter nos controuerſia. Omnino enim docendi ſunt homines, quale ſit diſcrimē, quando renati actiones carnis per Spiritum mortificant & in Chriſto manent: & quando concupiſcentiam ita regnare permittunt, vt ei obediant, & eam perficiant. Quod diſcrimē diligenter in noſtris Eccleſiis traditur. Et Auguſtin. tota illa ſua diſputatione hoc tantum agit, vt diſcrimen illud oſtendat. Pontificii vero hoc non potiſſimum quærunt, ſed ſimpliciter contendunt, nihil in renatis eſſe, quod Deus poſſit odiſſe, ſed omnia in renatis eſſe pura, immaculata & innoxia.

Peccatum quid vocet Auguſtinus

Paulus vero in illo ipſo loco, Roman. 6. & 7. vbi ex profeſſo tractat doctrinā de diſcrimine peccati regnātis, & nō regnātis, mortalis & venialis, tribuit concupiſcentiæ, quæ in renatis reliqua eſt, etiam quando non regnat, appellationem peccati: idq; nō ſemel, vt obiter ei appellatio illa ex-

Concupiſcē tia reliquia vocantur peccatum.

cidiſſe videri poſſit:ſed appellationem illam aliquoties inculcat & repetit. Nam Roman. 6. vt minimum quinquies vocatur peccatum. Rom.7. ad minimum ſexies vocatur peccatum.Roman.8.ter vocatur peccatum. Hebræ. 11. vocatur circumſtans peccatum. Pſalm. 32. vocatur peccatum Sanctorum. Sed excipiunt Pontificii vocabulum peccati non vere & proprie, ſed figurate & abuſiue in illis locis intelligendum eſſe. Alphonſus Phil.4.dicit, concupiſcentiam in renatis vocari peccatum,ſicut Chriſtus 2.Corinth.5.vocatur peccatum. Concilium Tridentinum contendit,per metonymiam vocari peccatum: & quia ex peccato eſt, & quia ad peccatum inclinat. Verum nullus melior & certior poteſt interpres eſſe verborum Pauli,quam ipſe Paulus: & quidem in illo ipſo loco. Non enim nudam tantum appellationem peccati tribuit reliquiis concupiſcentiæ:ſed multipliciter deſcribit,quid velit intelligi vocabulo peccati.Nam primo dicit: In carne mea non habitat bonum. Secundo,volēti mihi facere bonum,adiacet malum.Tertio,malum illud deſcribit priuatiue: Nō quod volo bonum, hoc facio, perficere non inuenio. Quarto, poſitiuam eius prauitatem deſcribit: Quod odi malum, hoc facio. Video autem legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: hoc eſt, legi diuinæ, quam Spiritus ſanctus ſcribit in corda renatorum, captiuat me ſub lege peccati,quę eſt in membris meis.Ego ipſe qui mente ſeruio legi Dei,carne ſeruio legi peccati. 5.Dicit concupiſcentiam pugnare cum illo præcepto:Non concupiſces.Et facit diſcrimen inter concupiſcere, & concupiſcentiæ obedire 6.Dicit tale eſſe malum quod ſit crucifigendum, mortificandū, expoliendum, exuendum, deſtruendum. 7. Propter hoc peccatum Paulus renatus exclamat:Miſer ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius? Explicate,certe, diſtincte & diſerte Paulus loquitur. Vocat concupiſcentiam peccatum:ſed non regnans peccatum,quo deſideria carnis perficiātur.Dicit enim:Mente ſeruio legi Dei, non quod volo,ſed quod odi,facio. Nec intelligit peccatum damnans.Nihil enim damnationis eſt iis,qui in Chriſto Ieſu ſunt.Num vero ſicut Alphonſus fingit,concupiſcentiam vt rem per ſe bonam,puram & ſanctam abuſiue vocat peccatū,ſicut Chriſtus vocatur peccatum? Nihil certe minus.Tridentini dicunt,vocari peccatum,vel quia eſt pœna,vel quia eſt cauſa peccati. Et hæc quidem ratio quod ſit pœna peccati,tractatur Roman.5.quod ſit cauſa peccati,explicatur Rom. 6. Peccatum operatum in me eſt omnem concupiſcentiam,Rom.7. Non ego hoc operor,ſed inhabitās in me peccatum. Sed inquis:Si hæc quia vera ſunt, conceditis concupiſcentiam in renatis & pœnā eſſe peccati,& cauſam peccati: quid igitur cōtendimus? Reſpondeo:Hoc eſt, κρινόμενον, quod Pontificii cōtendunt,reliquias concupiſcentiæ in renatis, à Paulo vocari peccatū: non quod per ſe ſit peccatum,ſed tātum hac ſola ratione,quod ſit vel pœna: vel cauſa peccati,Lōgobardus lib.2.diſt.32.dicit, concupiſcentiā ante Baptiſmum eſſe & pœnam & culpam: poſt Baptiſmum vero, tantū eſſe pœnalitatem. Sed Paulus diſputat cōcupiſcentiam quæ in renatis reliqua eſt, non tantum eſſe pœnam,nec tātum cauſam peccati; verum etiam hanc habere rationem peccati,quod non ſit bonum,ſed malum: & tale malum,quod priuatiue & poſitiue repugnet legi Dei, quā Spiritus ſanctus inſcribit in corda credentium. Et Paulus agnoſcit, malū illud per ſe dignum eſſe morte æterna,niſi propter Chriſtū tegeretur,& nō imputaretur.Inquit enim: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: Gratias ago Deo meo per Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum. Nulla ergo nunc damnatio eſt in iis, &c. Manifeſtum igitur eſt, Paulum concupiſcentiam quæ poſt Baptiſmum in renatis reliqua eſt, vocare peccatum: non tātum quod ſit & pœna & cauſa peccati: ſed potiſſimum ideo,quod ſit malum pugnans

Peccati voca. quomodo ipſe explicat.

Pontificij.

cum lege Dei:quod tantum quia ineſt, in æternam mortem pertraheret (ſicut inquit Auguſtinus)niſi propter Chriſtum non imputaretur.

Reſta‹t› iam quæſtio:An Propter hanc rationem,concupiſcentia reliqua proprie & vere poſſit peccatum appellari. Vulgus & politici intelligunt hoc proprie eſſe peccatum,vel quando accedente conſenſu concupiſcētia perficitur,vel quando peccatum peccatores reatu obſtrictos tenet.Et iuxta hunc modum negat Auguſtinus, concupiſcentiam,cui renati per ſpiritum reſiſtunt, vere eſſe peccatū.Paulus vero de hoc politico iudicio inquit,Roman.7.Concupiſcentiam non agnouiſſem eſſe peccatum,niſi lex diceret,Non concupiſces. Cumque iuxta Auguſtinum,diſcrimen ſit inter concupiſcere,& poſt concupiſcentias ire:alterum Paulus antea aliquo modo intellexit eſſe peccatum:ſed prius illud,concupiſcere,ſcilicet proprie & vere eſſe peccatū, dicit ſe nō cognouiſſe niſi ex lege Dei. Paulus igitur ex lege & ſecundum legem Dei pronunciat concupiſcentiam eſſe peccatum.Auguſtinus vero, eo modo ſicut vulgus peccatum intelligit,negat vere eſſe peccatum.Quæro iam vter proprie loquatur:Auguſtinus ne ex vulgi vſurpatione,an vero Paulus ex legis diuinę ſentētia? Ego arbitror quid vere & proprie ſit peccatum,ex Paulo pronunciante ſecundum legis diuinæ ſententiam,ſumēdum & diſcendum eſſe: quicquid ſit de vulgari vſurpatione vocabuli peccati,quam Auguſtinus ſequitur. Sed vt antea dixi de rebus ipſis prius conſtituendū eſt cum Pontificiis : ne ex æquiuocatione vocabuli peccati,quærant κενοφύγας.An ſcilicet cōcupiſcentia quæ in renatis reliqua eſt, ſit vel bonū,vel [illegible] differens,vel malum: & tale malum quod pugnat cum lege Dei, quodque reum facit hominem æternę damnationis,niſi propter Chriſtum nō imputaretur.Cōſtitutis autem rebus poſtea,de vocabulis ſeu appellationib. facilis eſt ratio.Non enim res vocabulis, ſed vocabula rebus ſeruiunt & accōmodāda ſunt.Hæc ſunt Scripturæ fundamenta in hac quæſtione.

De concupiſcentia, quæſtio ad Pontificios.

VETERVM SENTENTIA de Concupiſcentia.

Tridentinum vero decretum aſſeuerat, Eccleſiam Catholicam nunquam ita intellexiſſe,quod Cōcupiſcentia in renatis vere & proprie peccatum ſit.Dicendum igitur aliquid eſt, quid vetuſtiſſimi Patres,de concupiſcentia quæ in renatis reliqua eſt,ſenſerint.Et ne longius eamus,ex illis veterum teſtimoniis, quæ Auguſtinus libro ſecundo contra Iulianū collegit,quia valde illuſtria ſunt,oſtendemus quæ fuerit veteris Eccleſiæ ſententia.Ex Ambroſio Auguſtinus vocat vitia noſtra,quę legi mentis ex lege peccati reſiſtunt:illorum reatus quidem in Baptiſmo periit,infirmitas vero manſit.Item Ambroſius vocat iniquitatem , non illam quæ deletur in Baptiſmo,illorumque peccatorum quæ fecimus fuit:quę cuncta remiſſa ſunt,atque omnino iam non ſunt. Iſtam vero legem peccati, cuius manentis reatus in ſacro fonte remiſſus eſt,Ambroſius propterea vocauit iniquitatem: quia iniquum eſt vt caro cōcupiſcat aduerſus ſpiritū, quāuis adſit in noſtra renouatiòne iuſtitia.Hæc Auguſtinus ex Ambroſio.Ibidem Ambroſius dicit, quandam delectationem eſſe diuino mandato aduerſam:& de illa Paulum loqui,cum inquit:Video aliam legē in membris meis,repugnantem legi mētis meæ. Ambroſius igitur noſtram ſententiam ipſiſſimis verbis reddit & exprimit.

Auguſtinus.

Hilarius vocat corpora noſtra omnium vitiorum materiam.Mala quæ in nobis ſunt, malitiam per conditionē originis.Et vbi expreſſe de renatis,qui concupiſcentiæ repugnant, Hilarius loquitur, inquit : Memores illa ipſa corpora noſtra,omnium vitiorum eſſe materiam:quæ perpollu-

ti & ſordidi, nihil in nobis mũdũ, nihil innocens obtinemus. Et Cyprianus apud Auguſtin. de malis motibus de origine venientib. fortiter reſiſtens, inquit: Ne quiſquam ſibi de puro atque immaculato pectore blandiatur, vt innocentia ſua fretus, medicinam non putet adhibendam eſſe vulneribus, cum ſcriptum ſit: Quis gloriabitur, caſtũ ſe habere cor? Aut quis gloriabitur, mundũ ſe eſſe à peccatis? Si autẽ nemo ſine peccatis eſſe poteſt, quiſquis ſe inculpatũ eſſe dixerit, aut ſuperbus aut ſtultus eſt, &c. Obſecro autem Lectorem, vt hæc Hillarii & Cypriani verba conferat ad decretum Tridentinum, quod affirmat, in Baptiſmo ita tolli quicquid habet veram & propriam rationẽ peccati, vt renati efficiantur innocentes, immaculati, puri, innoxii. Patres certe plane contrarium dicũt: & tamen non verentur Tridentini de conſenſu Catholicæ Eccleſiæ gloriari.

Auguſtinus etiam hanc Hilarii ſententiam citat: nos in hoc terreni, & morticini corporis habitaculo, mundos eſſe nõ poſſe, niſi per ablutionẽ cœleſtis miſericordiæ emundationem conſequamur, poſt demutationẽ reſurrectionis, terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura. Itẽ ipſis Apoſtolis, verbo licet iam fidei emundatis atque ſanctificatis, nõ deeſſe tamen malitiam per conditionem communis nobis originis, Dominus docuit, dicens: Si vos cum mali ſitis, &c.

Apoſtoli adhuc mali.

Hæc veterum teſtimonia quæ Auguſtinus collegit. valde illuſtria ſunt. Hieronymus in 7. ca. Matthæi dicit προπάθειαν eſſe primos motus, quando ab initio mouent & irritant; πάθος vero eſſe, poſtquam ad illos volũtatis conſenſus acceſſerit: Et de primis motibus dicit: Quamuis habeant culpam, tamen non teneri crimine.

Hieronymus.

Ipſe Auguſtinis reliquam concupiſcentiam vocat malum, & quomodo hoc intelligi velit, declarat per antitheſin: non dicit eſſe bonã, nõ ſanctam, ſed malam, contra Iulianum lib. 6. c. 6. Et lib 5. c. 4: inquit: Diſcerne mala quæ per patientiam ſuſtinemus ab eis malis, quæ per continentiã refrenamus, hoc eſt, affirmat concupiſcentiam non tantum eſſe malum pœnæ, ſed & malum culpæ. Ca. 5 vocat vitium, contra ꝙ virtute pugnandum eſt. Eſt igitur vitium tale ꝙ virtuti opponitur. lib. 2. contra Iulianũ: Lex peccati repugnans legi mẽtis, quę in tanti quoq; Apoſtoli mẽbris erat, remittitur in Baptiſmate, non finitur. De peccatorũ meritis & remiſſione lib. 1. c. 3. Per Baptiſmũ Chriſti hoc agitur, vt caro peccati euacuetur. Non autem ſic euacuatur, vt in carne cõcupiſcentia innata nõ ſit: ſed ne obſit mortuo, quæ inerat viuo. Nã nec gradib hoc præſtatur in Baptiſmo, niſi forte miraculo ineffabili: vt Lex peccati repugnans legi mẽtis, penitus extinguatur, & non ſit. Tractatu in Ioan. 41. Auguſtinus vocat reliquã concupiſcentiam, languorem obluctantem ſaluti noſtræ. Alibi vocat infirmitatem ſuccumbentem legi Dei. Præcipue vero obſeruãda eſt Auguſtini ſententia, quæ extat cõtra Iulianum lib. 5. ca. 3. Quia enim Auguſtinus antea diſputauerat, concupiſcentiam in renatis nõ eſſe vere peccatũ ſed pœnam peccati: Iulianus hoc arripuit, & dixit: Nõ ergo vituperanda, ſed potius laudãda eſt illa inobedientia carnis, ſi pœna peccati eſt. Attẽde autem, quomodo Auguſtinus illam Iuliani obiectionem, quã ex illiꝰ verbis extruxerat, ſoluat. Dicit quædã ſimul eſſe & peccata, & pœnas peccatorum. Et declarat illud hoc exemplo: Sicut cœcitas cordis, & peccatũ eſt, quo in Deum creditur: & pœna peccati, qua cor ſuperbũ digna animaduerſione punitur: & cauſa peccati, cum mali aliquid cœci cordis errore cõmittitur. Et eãdem dicit etiam rationem eſſe cõcupiſcentię carnis. Expẽdamus autẽ Auguſtini verba: & diſerte oſtendet, ſe nõ loqui de cõcupiſcentia ante Baptiſmũ in nõ renatis: nec de cõcupiſcentia in renatis, quãdo regnat vt deſideriis eius obediatur. Inqt enim cõcupiſcẽtia carnis

Concupiſcẽtia quare & pœna peccati, & cauſa peccati, & ipſa peccatum.

Concupiſcẽtia in renatis, quare peccatum.

Eccius.

Colonienſes.

Andradius.

Auguſtinus.

aduerſus quã bonus cõcupiſcit ſpiritus. Quid vero illa eſt? Pœna inquit, eſt peccati: quia reddita eſt meritis inobediẽtis. Eſt & cauſa peccati defectione conſentientis, vel contagione naſcentis. Et hactenus Tridentinum etiam Decretum conſentit. Nunquid vero tantum eſt & pœna & cauſa peccati, ſicut Tridentini cõtẽdunt. Sicut etiam Longobardus dicit, ante Baptiſmum eſſe & peccatum, & pœnam peccati: ſed poſt Baptiſmum, in renatis tantum eſſe pœnalitatem. Sed Auguſtinus diſerte ponit concupiſcentiam carnis, aduerſus quam bonus concupiſcit Spiritus, nõ tantum eſſe pœnam & cauſam peccati: ſed præterea adiungit tertiũ, eſſe ſcilicet etiã peccatum: ſicut multa ſimul ſunt & peccata, & pœnæ peccatorum. Declarat etiam quam habeat rationẽ peccati: quia, inquit, ineſt illi inobedientia cõtra dominatum mentis. Hęc manifeſtiſſima eſt retractatio, ſeu explicatio eius, quod ante incõmodius dixerat, reliquam cõcupiſcentiam nõ eſſe peccatũ, ſed pœnam & cauſam peccati. Cum enim Iulianus ex illis Auguſtini dictis obiectionẽ formaret, concupiſcentiam non vituperandam, ſed potius laudãdam, ſi non ſit peccatum, ſed pœna peccati: ibi Auguſtinus agnoſcit & fatetur nõ ſatis eſſe, quod tantũ antea ſæpe dixerat, concupiſcentiam in renatis tantum eſſe pœnam & cauſam peccati, ſed addit tertium, eſſe ſcilicet etiam peccatum. Et rationẽ addit: Quia ſcilicet ineſt ei inobedientia cõtra dominatum mẽtis: in qua ſcilicet bonus ſpiritus cõcupiſcit aduerſus carnem. Cõſideret igitur Lector, quo candore Pontificii Auguſtini ſententias, contra apertiſſimam ipſius declarationem eo cõtrahant, quaſi concupiſcentia in renatis nõ ſit peccatum, ſed tantum ſit vel pœna, vel cauſa peccati. Operæ pretium autem eſt Lectorem commonefacere, quam ſycophantice conẽtur clariſſimam hanc Auguſtini explicationem eludere. Et aliquot deprauationes recitabo, vt Lectori eo cõmendatior ſit hæc Auguſtini ſentẽtia. Eccius in Colloquio VVormatienſi, primo dixit Auguſtinum ibi loqui de cõcupiſcentia in nõ renatis. Cum vero hęc manifeſte refutaretur (Auguſtinus enim nominat concupiſcentiã, aduerſus quam bonus concupiſcit Spiritus) ibi Eccius dixit, nõ eſſe figendum pedem in eo loco, vbi Auguſtinus contra aduerſarium pugnat. Coloniẽſes cõtra librum reformationis, his verbis conantur elabi: Fatetur quidem Auguſtinus, concupiſcentiæ in renatis ineſſe inobedientiã contra dominatũ mentis: ſed non dicit, aiunt, talem inobedientiã in baptiſatis, prædominante in eis mente, eſſe peccatum. Atqui Auguſt. clare dicit, concupiſcentiã in renatis hãc ipſam habere rationem peccati, quia ineſt ei inobedientia contra dominatũ mentis. Andradius meus tale fingit gloſſema: Auguſtinum concupiſcentiã tunc vocare peccatum, quãdo mens cupiditatum procellis agitata diuinã legem conculcat. Sed hoc manifeſte falſum eſt. Auguſtinus enim dicit, ſe loqui de illa concupiſcentia, aduerſus quam bonus cõcupiſcit ſpiritus. Et manifeſte diſtinguit defectionem cõſentientis, ab inobedientia quæ per ſe ineſt concupiſcentiæ. Auguſtini igitur ſententia eſt, concupiſcentiam in renatis etiam, quãdo non adeſt defectio cõſentientis, ſed quando ſpiritus aduerſus eam concupiſcit, tamen eſſe peccatum: quia inſit ei inobedientia contra dominatum mentis. Superbum ſane oportet eſſe ingenium Andradii, qui quaſi pro imperio contra manifeſtiſſima Auguſtini verba, ſuas nobis obtrudit deprauationes: ſed talibus, vt video interpretationibus aſſueuit in Concilio Tridentino.

Nos vero illam Auguſtini ſentẽtiam ideo probamus, quia ſumpta eſt ex Paulo Rom. 7. vbi concupiſcentiã vocat peccatum, & addit rationem, quia repugnet legi mentis. Etiam dignum eſt obſeruatione, quod ipſa euidentia diſputationis Paulinæ coegit Auguſtinũ ſepe aliter de reliqua concupiſcentia loqui, quam alias vulgari more ſolet diſputare: vt tracta-

tu 41. in Ioannē recitat varias ſignificationes vocabuli peccati. Chriſtus enim vocatur peccatum: infantes ante Baptiſmum habent peccatum: nō renati habent peccatum, de quo ſcriptum eſt: qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Renati vero, inquit, liberati ſunt à peccato. Nū vero ita, vt ſine omni omnino ſint macula peccati: Audi quomodo loquatur: Liberati, inquit, ſunt à peccato: quia carent criminibus & querela. Sed illa, inquit, eſt inchoata, non perfecta libertas: nondum eſt tota, nondum pura libertas: quia video aliam legem in membris &c. Item, Quicquid peccatum eſt à nobis, antea deletū eſt in Baptiſmo. Sed nunquid, quia deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas? Certe ſi nō remanſiſſet, ſine peccato hic viueremus. Si ergo carne ſeruis legi peccati: fac quod ait Apoſtolus: Non regnet peccatum in mortali corpore noſtro. Non ait, Non ſit: ſed Nō regnet. Quamdiu viuis, peccatum neceſſe eſt eſſe in membris tuis, ſaltem illi regnum auferatur: non fiat quod iubet. Et ibidem tractās de diſcrimine peccati regnantis & nō regnantis, inquit: Non ergo Deus quædam peccata damnat, quædam iuſtificat & laudat, Nulla laudat, ſed odit omnia. Sicut Medicus odit ægritudinem, & id agit curando, vt ægritudo pellatur: ſic Deus gratia ſua hoc agit in nobis, vt peccatum conſumatur. Sed quomodo conſumitur? Minuitur in vita proficientium, in vita cōſumetur perfectorū. Audis, per gratiā Baptiſmi minui quidē peccatum, non autem conſumi in hac vita. Et hanc poſtremam Auguſtini ſententiam ideo aſſcripſi, vt Lector cum ea conferat, quod Tridentinum Cōcilium dicit: In renatis nihil odit Deus. Auguſtinus vero dicit, Deum odiſſe peccatum, etiā in renatis: ſed in non renatis ita odit peccatum, vt propterea perſonam odio habeat & damnet. In renatis vero ita odit peccatum, ſicut Medicus propter ægritudinem ægrotum, cuius curationem ſuſcepit, non odit: ſed perſonam quidem ægroti diligit, morbum vero odit: & ita odit, quod ſtudet illum pellere ab ægroto.

Peccatum regnans & non regnans

ARGVMENTA PONTIficiorum.

Sed vera ſententia ex ſcripturæ fundamentis iam confirmata, cui etiam antiquitatis conſenſus accedit, ſupereſt vt de argumentis Pōtificiorum quædam dicamus. Et Tridentium Decretum hoc potiſſimum vtitur argumento: Baptiſati, Deo dilecti effecti ſunt. Ergo in renatis nihil odit Deus, ſed ſunt innocentes, immaculati, puri, innoxij. Et per conſequens, concupiſcentia quæ in renatis manet, non habet rationem peccati. Sed plana eſt reſponſio, ſi conſideretur quod ſcriptura tradit, Deum renatos diligere, non ideo, quod natura ipſorum omni ex parte perfecte ſit pura, immaculata, & innoxia: ſed propter filium Mediatorem, quem in Baptiſmo induimus. Quid enim de immundicie, quæ etiam in renatis hæret, poſt Paulum Cyprianus & Hilarius ſentiant, ſupra ipſorum verbis oſtenſum eſt. Tridentini vero veteratorie hoc inuertunt: Quia renatos Deus diligit: ergo nihil eſt in ipſis, quod poſſit odiſſe, etiāſi in iudiciū vellet cū ipſis intrare, ſed omnia in renatis ſunt pura & immaculata. Scriptura vero fortiter hoc negat. Tradit enim, multa hærere in renatis, quæ Deus poſſet odiſſe & damnare, Roman. ſeptimo. Sed cauſam dilectionis Dei erga nos collocat extra nos in CHRISTO IESV, Romanorum octauo. Nemo ſeparabit nos à charitate Dei, quæ eſt in CHRISTO IESV Domino noſtro. Vt ita maneat, quod Daniel inquit: Tibi Domine iuſtitia, nobis autem confuſio faciei noſtræ. Ita quod Romanorum octauo Paulus dicit: Nihil eſt damnationis ijs, qui in CHRISTO IESV ſunt. Tridētini ita accipiunt, quaſi Paulus doceat, in renatis nihil eſſe damna-

Primum argumentū Trid.

bile.

bile, vel dignum damnatione, etiamſi Deus in iudicium nobiſcum intraret. Sed Paulus Rom. 7. triſti querela materiam mortis in ſua carne, multis verbis deſcribit. Quod vero non damnatur, adſcribit nõ ſuæ puritati, ſed inquit: Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtũ. Et addit: Nulla ergo nũc cõdemnatio eſt in iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt: h. e. licet in carne renatorum nil habitet boni, ſed ſit corpus mortis: quia tamen in Chriſto Ieſu ſunt: propter ipſum non damnantur. Allegant & hoc Tridentini, quod Paulus dicit, Rom. 6. Conſepulti ſumus cum Chriſto per Baptiſmum in mortem. Sed nũquid ita quod malum originale ſubito & penitus in carne renatorum extinctum eſt in Baptiſmo? Certe Paulus poſt Baptiſmum renatis præſcribit, vt crucifigant & mortificent veterem hominem. Mortui igitur ſumus peccato in Baptiſmo: quia reatus peccati ſolutus eſt, mortificatio vero inchoata eſt. Et tamen Tridentini mortem peccati ita interpretantur, quaſi totum malum originale ſimpliciter & penitus ſit mortuum & ſepultum, ita vt nihil amplius reſtet in renatis, in hac vita mortificandum. Et quam reuerenter Scriptura tractetur in Tridentino Concilio, hoc etiam exemplum oſtẽdit. Scriptura tradit, in Baptiſmo veterem hominem exui, & indui nouum: ſed quantum ad nouitatem attinet, renatos hortatur, vt per totam hanc vitam deponant ſeu exuant veterem & induant nouum, Epheſ. 4. Coloſſ. 3. Quod ſane non diceret, ſi in baptizatis in hac vita, vel nouitas eſſet perfecta, vel nihil reliquum eſſet vetuſtatis: tunc enim natura prorſus eſſet pura & immaculata. Tridẽtini vero Patres hoc ita deprauant, quaſi illud exuere & induere, in Baptiſmo ſubito penitus abſolutũ & perfectum eſſet. Ita enim habet ipſorum decretum: Baptizati veterem hominem exeuntes & induentes nouum, immaculati, puri & innoxii ſunt. Pręmittunt autem ſolemnem proteſtationem, ſe nolle illud intelligi de imputatione: ergo de inhærente puritate. Et quidem cum fateri cogantur, renatos adhuc eſſe in actu exuendi veterem, & induendi nouum: pronunciant tamen, ipſos iam eſſe puros & immaculatos: idq; non imputatiue. Quanto rectius Auguſtinus, de peccatorum meritis & remiſſione, lib. 2 cap. 8. inquit: Si in homine interiore perfecta in Baptiſmo nouitas fieret, non diceret Apoſtolus: Et ſi exterior noſter homo corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem. profecto enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus. Et in quantum nondum eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, &c. Baptizatos nihil ſane remoratur ab ingreſſu cœli, ſicut Decretum inquit. Sed hoc ideo, quia Chriſto inſiti ſunt, qui eſt iuſtitia noſtra. Tridentini vero hoc ita intelligunt, vt ſi remoto gratiæ vmbraculo, Deus poſt Baptiſmum nobiſcum in iudicium intret: nihil tamen reperire poſſet, quod nos ab ingreſſu cœli remorari poſſet. Tot igitur ſunt Scripturæ deprauationes, quot verba in hoc decreto. Illud vero demum formidabile eſt argumentum, quod dicunt: Concupiſcentia iis, qui viriliter per Chriſti gratiam repugnant, nocere non valet: imo, quia legitime certauerit, coronabitur. Ergo concupiſcentia reliqua non habet veram & propriam rationem peccati. Sed nec Diabolus nocere poteſt ſaluti eorum, qui fide ipſi reſiſtunt, 1. Pet. 5. Et qui legitime contra Diabolum certauerit, coronabitur. Reſpondebo igitur Auguſtini verbis, qui lib. 5. cap. 3. contra Iulianum inquit: Eodem modo poſſes etiam malos Angelos à culpa abſoluere. Valde enim diſertus es, & idoneus dicere panegyricum Satanæ, & angelis eius. Neq; etiam ideo bona erit concupiſcentia, quia per Spiritum mortificatur & ſuperatur, ſicut recte dicit Auguſtinus contra Iulianum, lib. 6. cap. 8. Neq; enim nulla eſt iniquitas, cum in vno homine, vel ſuperiora inferioribus turpiter ſeruiunt, vel inferiora ſuperioribus turpiter reluctantur, etiamſi vincere non ſinantur.

Tridentinũ decretum.

Auguſtinus.

Auguſtinus.

Et hæc quidem argumenta Tridentini Patres ſcripto complexi ſunt in ſuo decreto. Præter hæc vero, ſine dubio priuatim alia etiam inter ipſos agitata fuerunt: quorum nobis Andradii liberalitas copiam facit. Sumit autem hoc, quod in confeſſo eſt, peccato ineſſe duo: reatum, quo perſonam obſtringit: & turpitudinem, maculam, iniquitatem, ſeu malitiam, quæ in ipſo hæret peccato, vt per ſe ſit aliquid diſplicens Deo. Quando igitur Tridentini dicunt, reliquias concupiſcentiæ in renatis non habere veram & propriam rationem peccati, Andradius dicit hunc eſſe ſenſum: Non tantum reatum tolli, ſed manente concupiſcentia, ex ipſa tolli maculam, turpitudinem, iniquitatem ſeu malitiam, ita vt in renatis Deus illam non poſſit odiſſe. Hoc Lector bene notet. Præſtruxerat autem Andradius antea, concupiſcentiam per ſe, etiam ante Baptiſmum, proprie non habere rationem peccati, niſi abeſſet iuſtitia originalis, qua cohiberetur. Cum igitur in baptiſmo reddatur iuſtitia reprimens concupiſcentiam, ideo illam per ſe non eſſe peccatum. Hoc autem non ſtatim proponit, ſed prius colores aliquos quærit ex Scriptura Rhetorice igitur & prolixe declamitat Andradius, an gratiæ Dei, meriti Chriſti, & efficaciæ Sacramentorum tanta ſit imbecillitas, vt non poſſit in Baptiſmo ſubito & penitus tollere, quicquid habet peccati rationem? Num igitur, inquit, tantæ ſunt peccati vires, vt nec gratiæ Dei, nec meriti Chriſti, nec Baptiſmi vi atque virtute ſuperari poſſint in Baptiſmo? Pluſne ergo Adæ malitia obfuit, quam Chriſti meritum renatis proſit? &c. Breuiter autem & ſimpliciter reſpondeo: A poſſibili ad ineſſe non eſſe firmam argumentationem. Poſſet ſine dubio gratia Dei, propter meritum Chriſti, per efficaciam Baptiſmi ſubito tollere ex baptiſato totum originale malum, ipſum etiam fomitem concupiſcentiæ, & mortem corporis: quæ tamen Pontificii concedunt manere in renatis. Quid ſi hoc loco ab Andradio mutuarer exclamationes? Tãtane igitur imbecillitas eſt ſanguinis Chriſti, quod mala illa ſubito & penitus non poteſt tollere in Baptiſmo? Quid ſi exclamem, blaſphemum eſſe Andradium in virtutem & efficaciam mortis & ſanguinis Chriſti: qui cõcedit mala illa, fomitem ſcilicet, mortem corporis, &c. per Baptiſmũ, nec ſubito nec penitus in hac vita tolli? Quicquid reſponderit, agnoſcat oportet, inciſum eſſe neruum illorũ argumentorum de poſſibilitate, quę grandiloquentia ſua ſpecioſe exornauit. Simplex enim & vera regula eſt: Quid gratia Dei, meritum Chriſti, & efficacia Baptiſmi in renatis operetur, quomodo & quo ordine; ſtatuendum eſſe ex verbo Dei, non ex argumentationibus à poſſibili. Tradit autem verbum Dei, ſicut ſupra teſtimoniis Scripturę probatum eſt, gratiam Dei in Baptiſmo dare plenam & perfectam indulgentiam omnium peccatorum: mortificationem vero & renouationem in hac vita inchoari, & quotidie augeri in renatis: ſed abſolutionem & perfectionem in altera demum vita fore. Nullum autem eſt dubium, gratiam Dei ſubito & vno momento hoc perficere & abſoluere poſſe. Sed Scriptura teſtatur, Deum certo conſilio hoc non facere in hac vita, neque tamen hoc quicquam derogat efficaciæ gratiæ Dei & meriti Chriſti. Virtus enim Dei in infirmitate perficitur. Et, etiamſi nulla nobis cõſtaret ratio, cur Deus inchoatum renouationis beneficium, in hac vita non velit ſubito perfectum & conſummatum reddere: ſed in magna infirmitate conſeruare, augere, & tandem ad perfectionem deducere, quę in altera vita futura eſt, ſufficere tamẽ nobis deberet, quod Scriptura teſtatur, Deum hoc modo & ordine in renatis operari. Et tamen certũ eſt, poſſe ipſum vno momẽto hoc abſoluere. Quod vero illud nõ facit, bona eius eſt volũtas: cui⁹ certas ipſum habere rationes, nõ eſt dubiũ. Rhetoricationes igitur Andradii de poſſibilitate, oppoſita hac ſimplici reſpõſione, per ſe cõcidunt & euaneſcunt.

Andradius.

Quomodo & quo ordine Deus per Baptiſmum in renatis operetur.

Auguſtinus. Addam illuſtrem Auguſtini locum, qui contra Iulianum, libro 4. cap. 3. plane eandem tradit ſolutionem: Quaſi, inquit, nos negemus adiutorium Dei tantum valere, vt hodie nullas concupiſcentias malas habere poſſimus, contra quas vel inuictiſſime dimicemus. Et tamen non fieri, nec tu negas: cur autem non fiat, quis cognouit ſenſum Domini? Non tamē parum ſcio, cum ſcio quæcumque illa cauſa ſit, quod nec iuſti Dei ſit iniquitas, nec omnipotētis infirmitas. Eſt igitur aliquid in eius abdito altoque conſilio, cur, quādiu viuimus in hac carne mortali, eſt in nobis, contra quod mens dimicet noſtra. Eſt etiam, propter quod dicamus: Dimitte nobis debita noſtra. Et paulo infra: Ideo factum eſt in loco infirmitatis huius, ne ſuperbe viueremus, & ſub quoditiana peccatorum remiſſione viuamus. Sed ſiue iſta cauſa ſit, ſiue alia, quę multo amplius me latet: tamen, quod dubitare, non poſſum, quantū libet proficiamus ſub hoc onere corruptibilis corporis, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, &c. Propter quod & ſancta Eccleſia etiam in talibus ſuis membris, vbi maculam criminis & rugam non habet falſitatis, licet contradicente ſuperbia veſtra, non deſinit Deo dicere: Dimitte nobis debita noſtra.

Alia argumen. Pontificiorum. Sed Scripturę etiam teſtimonijs pugnat Andradius: quibus quomodo vtatur, videbimus. 1. Corint. 6. Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Ergo nihil reſtat in renatis contaminatum. Reſpondeo: Quod attinet ad remiſſionem peccatorum & ad imputationem iuſtitiæ, baptizati, quia Chriſtum, qui eſt iuſtitia noſtra, induerunt habēt in ipſo mundiciem perfectiſſimam. Mūdicies vero renouationis ſeu ſatisfactionis, tantum inchoata eſt: quæ quotidie creſcere debet donec perficiatur, quod in altera vita futurū eſt. Et hæc eſt ipſius Pauli explicatio. Ita enim eos, quos 1. Corinth. 6. dicit ablutos & ſanctificatos, poſtea 2. Corinth. 7. alloquitur: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus perficientes ſanctificationem. Ita igitur abluti & mundati ſunt baptizati, vt opus ſit ipſis hac exhoratione: Mundemus nos ab omni inquinamento. Sed inquis: Forte intelligit Paulus inquinamenta ſordium, quas poſt Baptiſmum peccatis actualibus, communicatione cum idolis, contraxerant? Non nego & hoc Paulum comprehendere: ſed in ipſis etiam renatis hærere, quod quotidie expurgandum ſit, Paulus oſtēdit 1. Corin. 5. vbi renatos dicit eſſe azymos, & tamen debere expurgare vetus fermentum. Nec intelligi hoc poterit, reliquos Corinthios eſſe ſine omni vetuſtate, tantum vt inceſtuoſum expurgent. Nam Epheſ. 4. Coloſſ. 3. ipſos renatos alloquitur, cum iubet deponere & exuere veterem hominem. In ipſis igitur renatis reliqua eſt vetuſtas quotidie expurganda. Ita Ioan. 15. de palmite iam ferente fructū, Chriſtus inquit: Pater meus purgat ipſum, vt plus fructus afferat. Et Epiſtola Iudæ vocat tunicam à carne inquinatam. Quod autem mundum & purum eſt, non poteſt alterum maculare. Sunt igitur baptizati, mundati: & tamen quotidie opus habēt purgatione. Vos, dicit Chriſtus Apoſtolis, mūdi iam eſtis propter ſermonem meum: & tamen pater meus quotidie purgat vos. Ita ſanctificati ſunt in Baptiſmo: Sed Paulus hortatur, vt perficiant ſanctificationem. Inchoata igitur, non perfecta eſt in hac vita ſanctificatio. Et plane eodem modo Auguſtinus dictum illud Pauli explicat cōtra Iulianum, lib. 6. cap. 5. *Auguſtinus.* quod Paulus ait: Et hæc quidē fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Mutatos eos dixit in melius, nō vt concupiſcentia carerent, quod in hac vita fieri non poteſt: ſed vt ei non obedirent, quod in bona vita fieri poteſt: vtque ab eo, quo erāt vinculo eius obnoxij, liberatos ſe eſſe agnoſcerent.

Argumen. Ita quod Hebræorum primo ſcriptum eſt: Purgatione peccatorum per

ſeipſum facta, cõſedit in excelſis. Ibi Andradius vrget (prçteritum) quod facta iam ſit purgatio peccatorum. Sed ſi hoc modo libeat aoriſtum vrgere, dicemus, peccata noſtra, priuſquam baptizaremur, imo priuſquam naſceremur, purgata fuiſſe. Dicit enim hoc factum, priuſquam in cœlos Chriſtus aſcenderet. Et de ſacrificio quidem Chriſti, quo pro omnibus peccatis in cruce ſatisfecit, hoc verum eſt. Sed noſtra quęſtio eſt, quomodo & quãdo in nobis fiat peccatorum purgatio? Dicimus autem eam fieri, primo remiſſione, ſolutione reatus, ſeu nõ imputatione. Deinde mortificatione & renouatione, quæ in hac vita inchoatur, creſcit & augetur, abſoluta autem erit in altera demum vita. Ita prima Ioan. 1. Si in luce ambulamus, communionem habemus cum Deo: & ſanguis filij eius emundat nos ab omni peccato. Et addit Ioannes: Si dixerimus, nos peccatum non habere, nos ipſos ſeducimus; quod ſi confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt dimittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate. Complectere iam integram Ioannis ſententiam: Nemo poteſt communionem habere cum Deo, niſi prius habet purgationem peccatorum. Sed etiam, quando iam habet communionem cum Deo, & ambulant in luce, tamen adhuc emundantur à peccato. Et ita emundati, quotidie confitemur peccata, vt mundet nos ab omni iniquitate. Continua ergo eſt emundatio peccati. Ita Hilarius apud Auguſtinum libro ſecundo contra Iulianum dicit, nos in hoc terreni & mortiferi corporis habitaculo, mundos eſſe non poſſe: niſi per ablutionẽ cœleſtis miſericordiæ, emundationem conſequamur: poſt demutationẽ reſurrectionis, terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura. Quib. verbis Auguſtinus addit hanc explicationem: Vides quod Hilarius nec in hac vita mundationem noſtram neget, & tamen humanam perfectionem ſperet; id eſt, perfectioris mundationis in vltima reſurrectione naturam. Ibidem etiã Hilarius explicat, quomodo in renatis per totam vitam fiat purgatio peccati, colluctantium aduerſus nos paſſionum concertatione, conuertente ſcilicet diuina miſericordia malitiam Diaboli ad purgationem noſtram. Cum enim per infirmitatem animi ſurrepentia incentiua reprimuntur, emundamur à peccato per huius victorię gloriam. Et tandem concludit; Conſcij igitur illa ipſa corpora noſtra, omnium vitiorum eſſe materiam; per quæ poluti & ſordidi, nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus; gaudeamus nobis eſſe hoſtem, in cuius concertatione bello quodam dimicemus, &c. Auguſtinus etiam de perfectione iuſtitiæ, mundiciem renatorum in hac vita ita deſcribit; Ingredi ſine maculã, non abſurde etiam ille dicitur, non qui iam perfectus eſt; ſed qui ad ipſam perfectionem irreprehenſibiliter currit, carens criminibus damnabilibus, atque ipſa peccata venialia non negligens mundare eleemoſynis. Ingreſſum quippe hoc iter noſtrum, quo tendimus ad perfectionem, munda mundat oratio, vbi veraciter dicitur; Dimitte nobis, ſicut & nos dimittimus. Vt dum reprehenditur, quod non imputatur, ſine macula noſter ad perfectionem habeatur curſus, in qua perfectione cum ad eam peruenerimus, iam non ſit omnino, quod ignoſcẽdo mundetur. Has veterum ſententias ideo adſcripſi, vt lector videat, nõ noſtras eſſe explicationes, quod renati mundi ſint in hac vita, imputatione & inchoatione. Andradius vero hoc vrget, non tantũ baptiſatum mũdari, ſed ipſa peccata purgari in Baptiſmo. Et quia in peccato duo inſunt, peccati turpitudo & reatus: ſentit Andradius, non tantum reatum, verum etiam turpitudinem ex cõcupiſcentia, quæ in renatis manet, in Baptiſmo tolli. Erit igitur id, quod Iuliano Auguſtinus tribuit, cõcupiſcentia ita per Baptiſmum ſanctificata, vt iam ſit bona, iuſta, & ſancta Dei filia. Sic perge Andradi:

ex 1. cap. epiſt. ad Hebraeos.

Hilarius.

Auguſtinus.

Auguſtinus de mũdicie renatorum in hac vita.

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum,
Si vis eſſe aliquid.

Argumentum Pontificiorum ex Epiſt. Pauli ad Titum. cap. 3.

Ad Titum 3: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quē effudit in nos abunde. Nihil igitur reſtat peccati in illis, in quos Spiritus ſanctus abunde effunditur. Reſpondeo: Paulus non dicit; Spiritum ſanctum renouationem in illo momento, quando homo baptizatur, perficere & abſoluere: ſed effunditur in Baptiſmo ſuper renatos, vt interior homo de die in diem renouetur; 2. Corinth. quarto. Et in quantum non eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, inquit Auguſtinus. Baptiſmi igitur efficacia, per totam vitam renatorum ſe extendit, & morte demum abſoluitur: donec mortale hoc induat immortale, & corruptibile induat incorruptionem. 1. Corinth. 15

Argum. ex 2. Epiſt. Corinth. 6.

2. Corinth. 6. Quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Ergo in baptiſatis nihil reliquum eſt peccati. Reſpōdeo: Paulus hoc agit, peccatum mortale non ſtare cum iuſtitia fidei, ſicut vulgo loquimur. Sed Andradius ita intelligit, quaſi non poſſet in vno homine ſimul eſſe vetuſtas & nouitas, caro & ſpiritus, lex mentis & lex peccati. Expoſtulet igitur cum Paulo, qui hoc diſerte affirmare, & crebris repetitionibus inculcare non veretur.

Argum. ex 5. cap. Epiſt. ad Epheſ.

Epheſios 5. Sanctificauit Eccleſiam mundans eā lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet ipſam ſibi glorioſam, non habentem maculam aut rugam. Hanc Pauli ſententiam Pontificij ſemper ita citant, quaſi Paulus ſcripſerit: Chriſtus mundauit Eccleſiam, & ſiſtit eam, in hac ſcilicet vita, ſtatim poſt Baptiſmum, ſine macula & ruga, cum Paulus dicat: Mundauit Eccleſiam, vt ſiſtat eam ſine macula & ruga. Sed quando? tunc, inquit, quando futura eſt glorioſa. Coniunguntur enim glorioſa, ſine macula & ruga. Tunc autem futura eſt glorioſa, ſicut inquit Paulus ad Coloſſenſes tertio: Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum ipſo apparebitis in gloria. Et Rom. quinto: Gloriamur ſpe gloriæ Dei. Chriſtus ergo nunc Eccleſiam mundat lauacro aquæ, in verbo abluens peccata præterita, & pellens ab ea dominationem malorū angelorum. Deinde perficiens eius ſanitates, facit eam occurrere in illam glorioſam ſine macula & ruga. Hæc Auguſtini explicatio, de perfectione iuſtitiæ. Et cōtra Iulianum libro ſecundo, citat hanc Hilarij ſententiam: Ipſis, inquit, Apoſtolis verbo licet iam fidei emundatis atque ſanctificatis, non deeſſe tamen malitiam per conditionem communis nobis originis, docuit, dicens: Si vos, cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris. Operę preciū vero eſt conſiderare, quod Pelagiani illam Pauli ſententiā Epheſios quinto, plane eodem modo, ſicut nunc Pontificij oppoſuerunt Auguſtino. Ita enim inquit de bono perſeuerantiæ, libro ſecundo, capite quinto: etiam hoc Pelagiani audent dicere, hominē iuſtum in hac vita nullum habere omnino peccatum: & in talibus hominibus eſſe iam in preſenti tēpore, Eccleſiam non habentem maculam, neq; rugam: tanquam ſponſa Chriſti non ſit, quæ per vniuerſam terram, quod ab eo didicit, dicit: Dimitte nobis debita noſtra. Et ad Bonifacium libr. 4. cap. 7. Dicunt Pelagiani, Baptiſmo perfecte homines innouari: atque ad hoc Apoſtoli adhibent teſtimonium, ad Epheſios 5. Sed ſi dixerint, ſe non habere peccatum, reſpondet eis Ioannes, quod ſeipſos decipiant, & veritas in eis nō ſit. Si autem confiteantur peccata ſua, cum ſe velint eſſe Chriſti corporis membra; quomodo erit illud corpus, id eſt, Eccleſia in iſto adhuc tēpore perfecta, ſicut ipſi ſapiunt, ſine macula & ruga: cuius membra non mēdaciter confitentur ſe habere peccata? Quapropter & in baptiſmate cūcta dimittūtur peccata, & per ipſum lauacrū aquæ in verbo exhibetur Chriſto

Eccleſia

Eccleſia ſine macula & ruga. Quia niſi eſſet baptiſata, infructuoſe diceret: Dimitte nobis debita noſtra: donec perducatur ad gloriam, vbi ei perfectius nulla inſit macula & ruga.

Hebr. 9. Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorũ exhaurienda peccata. Sed quorum vel tenues reliquiæ manent, exhauſta dici nullo modo poſſunt. Renati igitur nullas vel tenues peccati reliquias habẽt. Ita Andradius. Primo autem cõſideret Lector, quomodo Andradius abutatur verbo exhauriendi, quod in vulgata editione extat: cũ textus hăbeat verbũ ἀνενέγκειν, ꝙ ſignificat vel offerre, vel portare. 1. Pet. 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Et textus Hebr. 9. opponit duo illa: Semel oblatus eſt, vt multorum peccata tolleret: in ſecũdo vero aduentu apparebit ſine peccato. Plene igitur abolitio peccati tũc demum futura eſt.

Argum. ex 9. cap. Epiſt. ad Hebræos.

Et ſi quę alię ſimiles ſententię ex Scriptura opponuntur, generalis explicatio & ſolutio conſiſtit in tribus hiſce capitibus. Primo, ſicut Paulus inquit Romã. octauo, Liberati ſumus à lege peccati & mortis: quia licet in noſtra carne habitet peccatum, carne ſeruiamus legi peccati: nihil tamen damnationis eſt in ijs, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Secundo, Mortui ſumus peccato, Roman. ſexto. Et vetus noſter homo cum Chriſto crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt non amplius ſeruiamus peccato. Tertio, Cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt: Vbi eſt mors ſtimulus tuus: Stimulus autem mortis eſt peccatum, 1. Corinth. 15. Ita generalis eſt Auguſtini reſponſio, contra Iulianum, libro ſexto, capite quinto. Ad illam quoque perfectionem, quę ſperatur, eodem baptiſmate, quod hic accipitur, peruenitur. Et libro ſecundo; Sanat vitiatũ à reatu ſtatim, ab infirmitate paulatim. Et tractatu 41. in Ioannem: Poſt regenerationem Baptiſmi, inquit, precemur medicum, ſaucij portemur in ſtabulum curandi. Et illuſtris eſt Auguſtini ſententia, quæ omnibus obiectionib. opponi poteſt, libro ſecundo de meritis peccatorum, cap. 27. Tractans enim quęſtionem, quomodo peccatum, quod parẽti remiſſum eſt, filio niſi renaſcatur, obſit, reſpondet: Quia renouati parentes non ex primitijs nouitatis, ſed ex reliquijs vetuſtatis, carnaliter generant. Et addit; Illud præcipue propter quæſtiones, quæ hac de re motę ſunt, vel moueri adhuc poſſunt, attendere & meminiſſe debemus; tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamque remiſſionem Baptiſmo fieri, hominis vero ipſius qualitatem non totam continuo commutari, ſed ſpirituales primitias in bene proficientib. de die in diẽ nouitate creſcente, commutare in ſe, quod carnaliter vetus eſt; donec totum ita renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem ſpiritualem incorruptionemque perueniat. Ita Auguſtinus. Andradius vero contendit, non tantum reatum ſolui, verum etiam quicquid in cõcupiſcentia habet rationem peccati, aboleri. Parentes igitur renouati, tranſmittent ad filios, talem concupiſcentiam, ex qua quicquid peccati rationem habet, extripatum eſt. Conciliet Andradius, qua eſt grandiloquentia, hanc ſuam ſententiam cum Auguſtino.

Si vero baptizatus ſtatim moriatur, dicimus cum Auguſtino, lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 28. Si continuo conſequatur ab hac vita migratio, nõ erit omnino, quod obnoxium hominem teneat, ſolutis omnibus, quæ tenebant.

Hæc de ſententiis, quæ ex Scriptura opponi ſolent, dicta ſint. Quod enim Andradius ex Hieronymo citat, in Baptiſmo veterẽ Adamum prorſus interiiſſe: item baptiſmum ex toto nouum hominem facere, nihilq; veteris relinqui: oſtendit quales ſint tortores Patrum Pontificii. Cum enim Paulus vbique clamitet veterem hominẽ, licet cum Chriſto in Ba-

ptiſmo crucifixum, manere tamen in renatis, ita vt in hac vita ſemper ſit mortificãdus, deponendus & exuendus, Roman. 8. Gal. 5. Epheſ. 4. Col. 3 Andradius Hieronymum honorifica afficit cõtumelia, quaſi contra Paulum ſentiat, veterem hominẽ in Baptiſmo prorſus interijſſe, ita vt prorſus nihil vetuſtatis relinquatur in renatis in hac vita. Et hactenus Andradius prætextu qualicumque ex ſcriptura reliquias concupiſcentiæ circumueſtitis in theatro circumduxit, vt ſpecie aliqua ſpectatorum oculos falleret. Audiamus iam porro, quomodo in Concilij penetralibus, de concupiſcentia, quæ in renatis eſt reliqua, didicerit philoſophari. Multis aſtruit politicum illud axioma; Nihil habere rationẽ peccati, niſi ſit voluntarium. Sed Roman. 7. Paulus inquit; Non quod volo, ſed quod odi, facio. Galat. 5. ait Vt non quæcumque vultis, eadem & faciatis. Ergo concupiſcentia in renatis, quando nõ accedit conſenſus, nullam prorſus habet rationem peccati. Quia vero obijcitur, concupiſcentiam etiam in renatis eſſe ἀνομίαν propterea quia diſſidet à norma legis, & cum illa pugnet: & quia lex eſt norma iuſtitiæ in Deo: quicquid igitur ab illa norma diſſidet, & cum ea pugnat, habet rationem peccati. Argumenti huius mole, premi ſe omnes Pontificii ſentiunt, ideo varias quærunt rimas, vt elabantur.

Colonienſes. Colonienſes contra librum reformationis intelligunt, ſi concedatur, concupiſcẽtiam eſſe ἀνομίαν, continuo ſequi, quod habet in ſe veram rationem peccati. Tergiuerſantur itaque, legem non accuſare & arguere ipſam concupiſcentiam: ſed hoc tantum, ſi perficiatur concupiſcentia. Pighius vult hoc eſſe abſurdum, ſi dicatur, cõcupiſcentiam ante Baptiſmum in non renatis habere veram rationem peccati, propterea quia à lege Dei diſſidet, & cum ea pugnat: illam vero poſt Baptiſmum in renatis, licet repugnet legi mentis, ab omni culpa peccati & iniquitatis ratione, ita abſoluere, non tantum vt perſonam baptizatam non faciat ream, ſed vt ipſa concupiſcentia amplius nõ habeat vllam rationem peccati.

Pighius. Hoc Pighius exiſtimat valde abſurdum eſſe. Ipſe igitur contendit, concupiſcentiam etiam ante Baptiſmum non eſſe vllam ἀνομίαν, ſed conditionem naturæ bonam, ſanctam & iuſtam. Andradius vero cum Ieſuitis concedit cõcupiſcentiam in renatis eſſe ἀνομίαν, hoc eſt, diſſidere à lege Dei, & cum ea pugnare: & tamen fortiſſime contendit, nullam prorſus habere rationem peccati. Sed quo, inquis, artificio poteſt contra euidentiſſima principia diſputare? Audi quæſo, perfiricat frontem, & ſuperba voce detonat: non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, ſed ἀνομίαν eſſe genus peccati, ſicut animal hominis. Sicut ergo quoddam animal eſt rationale, quoddam irrationabile: ita forſan quædam ἀνομία erit mala, quædam bona: quędam iuſta, quædam iniuſta: quædam iniqua, quędam ſancta: quædam diſplicens Deo, quædam placens: quędam erit peccatũ, quædam bonum opus, vel ſaltem indifferens. Sed cum diuina voluntas ſit certa & immota norma & virtutis & vitij, quæ norma in lege patefacta eſt vnde Paulus dicit: Per legem agnitio peccati. Item: Peccatum non agnouiſſem, niſi lex diceret: Non concupiſces: Quomodo quæſo Andradius firmiſſimum illud axioma poteſt infringere? Reſpondeo; Eludit tãtum puerili & frigidiſſimo hoc ſophiſmate. Diaboli & homines ſcelerati repugnant legi Dei: & tamen Diabolus non eſt peccatum, & impius homo non appellatur peccatum, ſed peccator. Ergo non omne, quod legi Dei repugnat eſt peccatum. De re grauiſſima agitur, quomodo ſcilicet lex Dei doceat agnitionem peccati, quæ rationi ignota eſt. Andradius vero quaſi cũ pueris de talis luderet, obiecto ſophiſmate, ridet, non ſoluit argumentum. Peccator & peccatum ſunt coniugata, & peccator ſane non eſt ipſum peccatum. Hoc tamẽ certiſſimum eſt, ſine peccato nullum

eſſe peccatorem: ſed peccatorē & eſſe & dici, ratione peccati, ſeu propter peccatum. Ita homo impius repugnat legi Dei: ſed quomodo? an ratione ſubſtantiæ, an vero ratione peccati, quo vitiata eſt ſubſtantia? Certum eſt autem, nullā ſubſtantiam poſſe legi Dei repugnare, niſi per peccatū, vel ratione peccati. Vſque adeo certum, firmū & fixum eſt, quicquid à norma iuſticiæ in Deo, quæ in lege patefacta eſt, diſſidet, & cum ea pugnat, habere rationem peccati.

In Gręcis vocibus plane nullus eſt locus Ieſuitarū ſophiſmati. Si enim dicam: Impii homines ſunt ἄνομοι, ſed nō ſunt ipſa ἀνομία; ergo non omnis ἀνομία eſt peccatum. Quam ridiculum ſit argumētum, omnes intelligunt. Quando vero Ioannes dicit: Peccatum eſt ἀνομία: Latine non poteſt cōmodius reddi, quam ſi dicamus: Peccatum eſt, quod à lege Dei diſſidet, ſiue, quod legi Dei repugnat. Ex illis Latinis vocib. ſumit Andradius poſt Ieſuitas, occaſionē cauillandi, cum non ignoret, cauillum illud in Græcis vocib. prorſus nullum habere locum, ſicut ex hoc exemplo intelligi poteſt. 1. Ioan. 5. ſcriptum eſt: πᾶσα ἀδικία, hoc eſt, omne, quod iuſtitiæ repugnat eſt peccatum: Iam ex Ieſuitarum logica poſſem tale argumentum texere: Diabolus & impii pugnāt cum iuſtitia, & tamē non ſunt ipſum peccatum: ergo falſum eſt quod Ioannes dicit, πᾶσαν ἀδικίαν, hoc eſt, omne, quod cum iuſtitia pugnat, eſſe peccatum. Sed quis talē ſophiſticam cauillandi libidinem nō deteſtetur, in re præſertim tam ſeria? Eadem certe ratione peccatum vocatur ἀδικία, ſicut ἀνομία, quia lex eſt regula iuſtitiæ. Sicut igitur omnis ἀδικία eſt peccatum, ita & omnis ἀνομία eſt peccatum.

Sed Lectorem oro, vt hoc attente conſideret, quod Andradius Tridenti in ipſo Cōcilio, cum tragicis vociferationibus diu multumq; contendiſſet, nō omnem ἀνομίαν, hoc eſt, nō omne quod à lege diuina diſſidet, & cum ea pugnat, peccatum eſſe; poſtea in quinto libro Ieſuitarum axioma fortiter defendens, pronunciat: Quicquid à Prælatorum Eccleſiæ, ac maxime à Romani Pontificis iuſſis diſſidet, & cum illis pugnat, immane eſſe peccatū: & maiori ſcelere inuolui illum, qui Pōtificias, quā qui diuinas leges perfregerit: ſi præſertim Prælatorum deſpiciētia, & legum Pontificiarum contemptione feratur. Hęc enim ſunt Andradii verba. Et quidem tam ſtricte hoc vrget, vt ideo cū Ieſuitis pronunciare non vereatur, illos eſſe velut Ethnicos & publicanos habendos, qui filii Dei præſcriptū & veteris Eccleſiæ conſuetudinem ſequentes, Romani Pontificis & Prę latorum eius præſcriptione, ab vtraq; Chriſti Euchariſtiæ ſpecie ſumenda nō retardantur. Huc ſcilicet tendit operoſa illa diſputatio, nō omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, vt hominum mandata diuinis præferantur. Et quidem Tridenti in ipſo Concilio Andradius illa diſputat.

Profecto neceſſe eſt, Andradium habere nos Germanos non aliter, quam beſtias, & pecora campi: quibus maniſeſtiſſimum & firmiſſimum hoc axioma, per tam puerile ſophiſma arbitratur ſe ridendo poſſe extorquere. Sed ſtat contra omnes portas inferorum inuictum axioma: Quicquid in natura rationali diſſidet à norma legis, & cum ea pugnat: ſiue ſit defectus, ſiue ἀταξία ſiue inclinatio, ſiue actio, ſiue amiſſio, eſt peccatū. Non enim per Philoſophiā, quæ de voluntariis tantū actionib. loquitur, agnitio peccati, ſed per legem. Lex vero accuſat & arguit, non tantū conſentire concupiſcentiæ, vel ire poſt cōcupiſcentias, ſed ipſum etiā concupiſcere. Et hoc peccatum Paulus dicit ſe non potuiſſe cognoſcere, niſi per legē quæ dicit: Non cōcupiſces. Hæc firmiſſima fundamenta Andradius

Axioma firmiſsimum.

labiis ſuis magniloquis cōſpurcare quidem conatur, ſed infringere non poteſt: niſi forſan aliam voluerit fingere normā iuſtitiæ & peccati in Eccleſia, quā quę eſt in mente diuina, quę in lege ipſius nobis patefacta eſt. Et ſane diſputans de loco Iacobi; Qui in vno delinquit, reus eſt omnium: non obſcure ſignificat, charitatē, qualis & quanta in renatis in hac vita eſt, eſſe normam iuſtitiæ: & quicquid mēſuræ huius charitatis nō aduerſatur, licet ad legem Dei non congruit, non eſſe peccatum. Et talia cenſet eſſe peccata venialia, & ipſam concupiſcentiam. Et alibi magis probat, ꝙ Scholaſtici dicunt, peccatum eſſe cōtra naturam hominis, qualis nūc eſt, quam eſſe ἀνομίαν. Sed quid multis diſputo? colligere hinc promptū eſt, Pontificios nō curare magnopere ἀνομίαν, contra legē diuinam, modo non repugnetur iis, quæ Pōtifex in ſcrinio pectoris ſui gerit. Vtile autem eſt, Lectores ſcire, ex traditionibus Concilii Tridentini non ſcriptis, eſſe hanc vnā, non omnem ἀνομίαν, eſſe peccatum. Et quid eſt, ſi hoc non eſt legem Dei cōculcare? pleno ſcilicet ore fateri, aliquid eſſe ἀνομίαν: & tamē ridere illos, qui propterea coram Deo ſe humiliant, & petunt peccatum illud nō imputari? Sed Lector ipſe prophanam hanc Andradii philoſophationem de peccato cōſideret. Eiuſdem generis eſt, quod Andradius in hac diſputatione affirmat, tegere peccata, occultare, non imputare, remittere, Rom. 4. Pſal. 32. nihil aliud ſignificare, quā omnes peccati fibras penitus extirpare, ita vt ne veſtigium quidem vllum reliquum ſit. Noua plane eſt hęc Tridentina Grammatica. Ineptiſſimus igitur eſt Paulus, qui tā muliebriter quiritatur, Rom. 7. Si remiſſio peccati ipſas fibras peccati ita extirpat, vt ne veſtigium quidē eius reliquū fiat. Manifeſtiſſime certe dicit Paulus, poſt remiſſionē peccatū adhuc in carne ſua habitare. Quāta igitur huius rhetoris impudentia eſt, fingere nouā plane Grammaticam, quod tegere nō imputare, remittere, ſit malum ipſum penitus extirpare. Propiciatorium tegēs tabulas legis, figura fuit, quomodo tegantur peccata. Num vero illud operimentum arcæ, erat extirpatio tabularū legis. Pſal 32. eſt verbum כסה quod etiam vſurpatur Prouer. 12. Homo aſtutus tegit ſententiā, hoc eſt, iuxta Andradium, extirpat. Ezech. 18. Nudum operiet veſtimento. Ionę 3. Operient ſe ſaccis. Accōmodet huc quęſo Lector nouam Andradii Grammaticam, & mirabilis erit metamorphoſis. Ezech. 13. verbum illud vſurpatur de Pſeudoprophetis, fouentib. peccata vano prætextu. Nunquid ibi, bone Andradi, ſignificat peccatum extirpare? Sed Andradius inquit, In Pſalmo mox ſequitur, in cuius ſpiritu non eſt dolus. Maximus autem eſſet dolus, fingere peccata eſſe remiſſa, quæ in carne adhuc hęreant? Nihil autem aliud reſpondebo, quam quod Auguſtinus dicit. lib. 2. contra Iulianum, de hac Dauidis ſententia: Cōfitetur etiam peccata iuſtorū, magis aſſerēs eos in Dei miſericordia ſpem ponere, quam de iuſtitia ſua fidere. Et ideo nō eſt in ore eius dolus, imo in ore illorum omnium, quib. huius veracis humilitatis, vel humilis veritatis perhibet teſtimonium. Opponat hæc Lector. Auguſtinus dicit cōfiteri etiam iuſtorum peccata, eſt quod Dauid inquit, In ſpiritu eius non eſt dolus. Andradius vero inquit: In illius ſpiritu nō eſt dolus, qui nullū in ſe peccati veſtigium agnoſcit. Et huc accommodat quod Pſal. 51. petit deleri iniquitatem. Verbum enim מחה ſignificat talem deletionē, ſicut cum patinam quis inuertit & abſtergit. 4. Reg. 21. Sed titulus Pſalmi teſtatur, quod loquatur de peccato actuali, quod iuxta Auguſtinum, actu tranſit, & reatu manet, quę hoc modo deleri Propheta petit. Sed illo reatu ita deleto, vide quid porro petat Dauid: Multiplicetur ablutio mea, amplius iterū atq; iterum laua me ab iniquitate mea. Sed quid opus eſt cōtinuo repetita inundatione, ſi iam deleta eſt iniquitas adulterii? ſicut

verbum מכסה ſignificat. Id vero Dauid ipſe oſtendit, cum inquit; Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, &c. Et hoc dicit 50. ferme annis poſt acceptam circumciſionem. Hoc igitur eſt pęccatum illud, quod Pſal. 52. petit tegi, pro quo omnem ſanctum orare neceſſe ſit.

Sed non dubito, pium Lectorem iamdudum perteſum Andradianæ impudētiæ, quæ digna propediem erit galero Cardinalitio. Vnum igitur tantum adhuc addam, vere magiſtrale Andradii artificium. Sententiam Ioannis: Si dixerimus nos peccatum nō habere, &c. ita conſpurcat, vt cōtendat intelligendum eſſe, de actualib. ſolum peccatis, & de adultis hominibus, qui propria ſe actione poſſunt commaculare, quādo ſcilicet flāmæ cōcupiſcentiæ, ſubitum aliquem voluntatis aſſenſum ſecū rapiunt. Et Lectorem oro, vt attēte conſideret, quorſum diſputationes Pōtificiorum de reliqua in renatis concupiſcentia tendant. Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis, diſputat, excepto vno homine Ieſu Chriſto, neminē vel fuiſſe, vel eſſe in hac vita ſine peccato. Et alibi dicit: Si omnes ſancti & ſanctæ in vnum congregentur & rogentur, omnium vnam fore vocem: Si dixerimus, nos peccatum non habere, &c. Sed Andradius nuper in Tridentino Concilio didicit, 1. Infantes baptizatos, & qui ad adultam ætatē non peruenerunt, non comprehendi illa ſententia. 2. Quando homo eſt ſine peccatis actualibus, ſicut eſt in ſomno; tunc iuxta Andradium, non comprehenditur in illo dicto Ioan. 3. Quando concupiſcētia quieſcit, aut etiam quando mouetur: ſi nō rapiat ſecum volūtatis aliquem aſſenſum, tunc adultus non habet peccatum. Sit igitur & hæc vna ex traditionibus Tridētini Cōcilii non ſcriptis: Inter renatos in hac vita valde multos eſſe, qui contra Ioannis teſtimonium vere dicere poſſent, ſe peccatum non habere, quia multi ſunt baptiſati, qui ad ætatē adultam nondū peruenerūt. Et Andradius Tridenti in Cōcilio dicit; Ioannis ſententiā de adultis tantū intelligendam, ipſos etiam adultos renatos, in hac vita valde ſæpe eſſe ſine peccato: nā quando dormiūt, nō maculāt ſe actuali aliquo peccato. Et quādo concupiſcētia quieſcit, aut quādo ita ipſi reſiſtitur, vt nullum voluntatis aſſenſum ſecum rapiat, tunc iuxta Pontificios nō eſt peccatum. Renati igitur adulti, in maiori vitæ huius parte, poterunt contra Ioannem teſtimoniū dicere, ſe peccatum non habere. Corrigenda igitur erit Ioannis ſentētia, vt tantū de quibuſdā renatis in hac vita, & nō ſemper, ſed aliquādo tantum verum ſit: Si dixerimus, quia peccatum nō habemus, veritas in nobis non eſt. Si cum truncis & ſtipitibus, qui nihil intelligunt, Andradius negotium haberet, nō poſſet maiori libidine, quæcunq; ipſi libent, ſine probatione dictitare. Nam ne mentionem quidem dignatur facere, quod Paulus Rom. 7. tam triſti querela peccatū inhabitans deplorat: quod ideo vocat peccatum inhabitans, vt recte intelligi poſſit quod Ioannes dicit: Si dixerimus nos peccatum non habere, &c.

Imo ex illa ſua ſententia Andradius affirmat, renatos nec omnes, nec ſemper in hac vita opꝰ habere illa precatione: Dimitte nobis debita, &c. quia nec ipſa cōcupiſcentia, nec motus eius, ſi nō accedat conſenſio, ſint peccata vel debita. Atqui Chriſtus ideo vocat debita: quia quæ lex flagitat nec habere, nec pręſtare poſſumus in hac vita, ea perfectione ſicut lex poſtulat. Illa igitur, quę etiā in inchoata nouitate, legi flagitāti adhuc debemus, recte petimus dimitti: ſicut Dauid facit, Pſal. 51. Non ignoro Auguſtinum aliquando dicere, propter concupiſcentiam reliquam renatos non dicere: Dimitte, &c ſed propter actualia peccata. Sed idem Auguſtinus Epiſt. 29. inquit: Quam diu caritas augeri poteſt, profecto illud, quod minus eſt quam debet, ex vitio eſt, ex quo vitio nō eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & nō peccet, propter quod vitium ſi dixerimus, ꝙ peccatū non habemus, &c. (aduerte hoc Andradi) propter quod etiam quantum-

libet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere. Dimitte nobis debita noſtra, cum iam omnia dicta, facta, cogitata dimiſſa ſunt. Idem de verbis Apoſtoli, Sermo. 2. Sed ſufficit, inquis mihi, quod in Baptiſmo accepi remiſſionem omnium peccatorum. Nunquid quia deleta eſt iniquitas, finita eſt infirmitas? Adhuc carnem fragilem portas, adhuc corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, adhuc vtiq; dicit, donec ſanentur languores tui: Dimitte nobis debita noſtra. Hæ ſententiæ, quia cum Scriptura congruunt, eſſent producendæ. Sed hoc eſt artificium Pontificiorum, vt ex Patribus ſententiam aliquam arripiant, quam contra Scripturam torquere poſſint, etiam cum non ignorent, Patres alibi rectius ſentire & loqui.

Sed ſatis ſit de hoc loco, in quo Andradii nimis inſolens impudentia, longius quam conſtitueram, me prouexit; Lectorem autem oro, vt ſecum reputet, quid in reliquis fidei articulis exiſtimet ſibi à Concilio Tridentino expectandum: in cuius penetralibus, de peccato tam frigide, tam leuiter & prophane philoſophantur, vt totam religionem ridere non obſcure videantur: id quod ex ſequentibus magis adhuc manifeſtum euadet.

AN BEATA MARIA VIRGO SINE PECCATO originali concepta ſit.

APPENDIX DECRETI V. SESSIOnis Tridentini Concilii.

Declarat tamen hæc ipſa ſancta Synodus, non eſſe ſuæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam Dei genitricem; ſed obſeruandas eſſe conſtitutiones felicis recordationis Sixti Papæ IV. ſub pœnis in iis conſtitutionibus contentis, quas innouat.

EXAMEN.

Scriptura vbi de peccato Originali loquitur, vnum tantum hominem Ieſum Chriſtum, qui à Spiritu ſancto conceptus, peccatum non nouit, excipit. Talis enim decebat nos Pontifex ſanctus, innocẽs, immaculatus, ſegregatus à peccatoribus, quæ Græce ſignificãtius dicuntur: ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν. Hebr. 7. De reliquis vero hominibus omnibus, qui ex cõmixtione viri & fœminæ naſcuntur, ſine exceptione vniuerſalem profert ſentẽtiam, Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſit, in quo omnes peccauerũt. 1. Corint. 15. Sicut in Adam omnes moriũtur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur. Epheſ. 2. Eramus & nos natura filii iræ, ſicut & cæteri. Eodẽ etiã modo vetus Eccleſia & ſenſit & docuit. Auguſtinus quidẽ de natura & gratia, c. 36. dicit: De ſancta virgine Maria, propter honorẽ Domini, nullã prorſus, cũ de peccatis agitur, habere volo quęſtionem: Inde enim ſcimus, ꝙ ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincẽdum omni ex parte peccatum quæ concipere ac parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum, &c. Et hoc quidẽ eo trahũt, quaſi ſentiat, Mariam nõ comprehendi in ſentẽtiis Scripturę, quę de peccato Originali loquũtur. Sed quia diſerte dicit: Mariæ gratiam collatam ad vincendum peccatum: manifeſtiſſimum eſt

quod non ſentiat Mariam ſine peccato conceptam fuiſſe,alias enim non opus fuiſſet cõferri ipſi gratiam ad vincendũ peccatum.Ideo etiam vbiq; de peccato originali generaliter loquitur, & tantũ Chriſtum excipit. De fide ad Petrum,cap.23.Firmiſſime tene,& nullatenus dubites,omnem hominem,qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali naſci,impietati ſubditum, mortique ſubiectum, & ob hoc natura filium iræ naſci. De nuptiis & concupiſcentia: Ideo Chriſtus non de concubitu naſci voluit,vt hinc etiam doceret, omnem, qui de concubitu naſcitur,carnem eſſe peccati: quandoquidem ſola, quæ nõ inde nata eſt,non fuit caro peccati.Ambroſius in Lucam: Solus enim per omnia ex natis de fœmina,ſanctus Dominus Ieſus,qui terrenæ contagia corruptelæ,immaculati partus nouitate nõ ſenſit.Idem in Eſaiam: Omnis homo mendax,& nemo ſine peccato,niſi vnus Deus. Seruatum eſt ergo, vt ex viro & muliere, id eſt, per illam corporum commixtionem, nemo videatur eſſe expers delicti.Qui autem expers delicti, expers eſt etiam huius conceptionis. Et quidem Auguſtinus dicit,eum,qui contrarium ſentiat,repugnare ſcripturæ.De perfectione iuſtitiæ: Quiſquis eſſe vel fuiſſe in hac vita aliquem hominem, vel aliquos homines putat, excepto vno Mediatore Dei & hominum,quibus neceſſaria nõ fuiſſet remiſſio peccatorum, contrarius eſt diuinæ ſcripturæ, vbi Apoſtolus ait: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum,&per peccatum mors,& ita in omnes homines pertranſiit,in quo omnes peccauerũt. Et contra Iulianũ, lib.5. c 9. pronuntiat eſſe hæreſin, vbi enim dixiſſet: Si abſque dubio caro Chriſti non eſt caro peccati,ſed ſimilis carni peccati, quid reſtat, vt intelligamus, niſi ea excepta, omnem reliquam humanam carnẽ eſſe peccati? Et paulo poſt ſubiicit: Quiſquis hoc negat, deteſtandus hæreticus inuenitur. Et ibi manifeſte affirmat, Mariam in concupiſcentia originali conceptam: inquit enim: Hinc apparet,illam cõcupiſcentiam,per quam Chriſtus concipi voluit, feciſſe in genere humano propaginẽ mali. Quia Mariæ corpus,quamuis inde venerit, tamen eam non traiecit in corpus, quod non inde concepit.

Bernhardus etiam dicit: Excepto homine Chriſto, vniuerſos reſpicit, quod vnus humiliter confitetur: In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. *Bernhardus.*

Hæc fuit veteris, veræ & purioris Eccleſiæ ſententia, ex ſcripturæ clariſſimis teſtimoniis extructa. Et quidem Longobardus etiã libro tertio, diſtinct.3.inquit:Sane dici poteſt & credi,iuxta ſanctorum atteſtationes, conuenientiam ipſam verbi carnem prius peccato fuiſſe obnoxiam,ſicut reliqua virginis caro, ſed Spiritus ſancti operatione mundatam, ita vt ab omni contagione immunis,vniretur verbo. Fuit igitur Longobardi adhuc tempore ignota opinio, Mariam ſine peccato originali conceptam.

Sed conſideret lector,quando primum abſq; verbo ſpecie aliqua bonæ intentionis à ſcripturæ teſtimoniis paululũ diſceditur, quid tandẽ conſequatur. Longobardus enim arrepta occaſione ex Auguſtini verbis, incipit ſine verbo Dei diſputare fieri potuiſſe, cum Maria ex Spiritu ſancto conciperet Chriſtum,quod & ipſa ſimul tota ab omni peccato, etiam ab ipſo fomite mundata,& penitus liberata fuerit. Sed qui Longobardum ſecuti ſunt, non contẽti fuerunt illa opinione: ſed longius progreſſi, cœperunt diſputare, Mariam, cum primum in peccato originali concepta fuiſſet,poſtea in vtero ſanctificatam,ſine peccato natam fuiſſe. Et cum nullo ſcripturæ teſtimonio hoc probari poſſet, Apocrypha hiſtoria natiuitatis Mariæ, quæ nunc in proteuangelio Iacobi extat, primo tanquam opinio non omnino improbanda propoſita, poſtea vero tanquam Cano-

nica veritas approbata fuit. Cumque iam in duabus de Maria virgine quæſtionibus extra ſcripturæ limites exceſſum fuiſſet, in ſcholis quidam diſputare cœperunt: Mariam virginem etiam conceptam fuiſſe ſine peccato originali. Cuius opinionis patronus Scotus poſtea factus eſt. Nullo vero verbi Dei teſtimonio hoc oſtendere potuerunt, imo ne conati quidem ſunt, ſed ratiocinabantur à poſſibili, Chriſtum potuiſſe matrem ſuam in ipſa conceptione ab omni originalis peccati contagio præſeruare: & hoc conuenire dignitati & honori matris Domini. Huic vero opinioni, quia non tantum ſine verbo Dei, & teſtimoniis antiquitatis proponebatur, verum etiam pugnabat cum manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis, multi tunc contradixerunt, vt Thomas, Bonauentura, Gregorius de Arminio, &c. Paulatim tamen feſtum conceptionis Mariæ in quibuſdam locis inſtitui cœpit; Sed erant tamen multi, qui contradicerent, ſicut teſtatur etiam gloſſa, de conſecrat. diſtinctione 3. cap. prouocandum. Et magnis contentionibus res acta fuit, non in ſcholis tantum, verum etiam pro concione, coram populo, cum vna pars ſcripturæ teſtimoniis, & antiquitatis ſuffragiis pugnaret, altera vero pars ex dignitate & excellentia prærogatiuarum Mariæ ratiocinaretur, & ꝓbationis loco afferret reuelationes, miracula, & ſimilia. Tandē vero anno Domini 1483. Sixtus Pontifex Romanus auctoritatem ſuam interpoſuit. Sed quomodo? Num ex ſcriptura quæſtionem illam diiudicari voluit? Nequaquam. Sed quia nondum ſit à Romana Eccleſia & Apoſtolica ſede deciſum, ideo vtramque opinionem liberam eſſe, ita vt neutra accuſanda aut damnanda ſit hæreſeos: & tamē quam ſententiam ipſe magis probet, non obſcure indicat. Quia enim Romana Eccleſia tunc celebrabat feſtum conceptionis Mariæ, edicit, ne quis reprehendat illam opinionē, propter quam feſtum inſtitutum erat, quod ſcilicet Maria ſine peccato originali cōcepta eſſet. Iam enim antea anno Domini 1466. conſtituerat, propoſita prolixa indulgentiarum nundinatione, feſtum de mira conceptione Mariæ virginis, cum peculiari officio, in quo aſſeritur ſine peccato originali concepta, ab omnibus fidelibus celebrandum. Et anno Domini 1439. Concilium Baſilienſe, Seſſione 36. definit opinionem illam, quod Maria nunquam ſubiacuerit peccato originali, ſed ſemper immunis fuerit ab omni originali & actuali culpa, ab omnibus Catholicis tenendā & amplectendam, nulliq; de cætero licitum eſſe in contrarium prædicare vel docere. Hæc recenſui, vt rectius intelligatur, quid Appendix Tridentini Decreti velit: vbi obiter dicit, de conceptione Mariæ virginis obſeruādas conſtitutiones Sixti IV. vt ſcilicet primo liberum ſit, extra, præter, aut etiam contra verbum Dei opinari, an beata Maria virgo concepta fuerit ſine peccato originali. Secundo, ne ex ſcriptura reprehendatur opinio illa aſſerens ipſam in conceptione & animatione, ab omni penitus originalis peccati contagio præſeruatam fuiſſe. Tertio, ne quis auſit ſignificare, ſibi non per omnia probari reuelationes, miracula, &c. quib. opinio illa præter & contra ſcripturam ſtabilitur. Quarto, vt feſtum conceptionis Mariæ, cum indulgentiis Papalibus, reſpectu illarū cauſarum, propter quas inſtitutum eſt, religioſe ſeruetur. Sed hæc, quia valde craſſa ſunt, Tridentini Patres retineri quidem volūt, ſed nudare verentur. Inuoluunt igitur generalitate quadam, quæ tamen non ita obſcura eſt, quin animaduerti poſſit. Illam igitur generalitatem Lectori paucis euoluam, & explicabo. Sixtus cauſas, cur feſtum conceptionis Mariæ celebrandū ſit, has recitat: Quia Maria eſt via miſericordiæ, mater gratiæ, pietatis amica, humani generis conſolatrix, pro ſalute fidelium, qui delictorum onere grauātur, ſedula oratrix, & peruigil ad regem, quem genuit, intercedit, ideo debitum reputamus, vniuerſos fideles celebrare feſtum de mira eius conce-

ptione, vt exinde fiant eiuſdem virginis meritis, & interceſſione diuinæ gratiæ aptiores. Et ordinamus, vt qui celebrationi interfuerint, eandem indulgentiam & remiſſionem peccatorum conſequantur, quam conſequuntur in feſto corporis Chriſti.

Anſhelmus originem feſti de conceptione Mariæ ita deſcribit, quod Abbati cuidam in periculo naufragii, Mariam miſerorum & deſperatorum ſpem deuote inuocanti, vir quidam à Maria miſſus apparuerit, qui reuelaret, ſi periculum illud euadere vellet, vt promitteret, ſe diem conceptionis Mariæ ſexto Idus Decembris velle celebrare, & celebrandum prædicare. Et concludit Anſhelmus: Nos ergo fratres, ſi portam ſalutis volumus apprehendere, Dei genetricis conceptionem dignis officiis celebremus, vt ab eius filio digna mercede remuneremur. Alia Legenda narrat, Mariam clerico cuidā apparuiſſe, & dixiſſe: Si conceptionis meæ feſta annuatim ſexto Idus Decembris ſolenniter celebraueris, & colenda prædicaueris, mecū in regno vnigeniti mei laureatus eris. Et ratio ibi redditur, quare Mariæ & Chriſti, non vero aliorum etiā Sanctorum conceptiones celebrentur. Digne enim hanc dominationem ſuper cæteros ſanctos illa debet habere, per quam omnes ſancti ſanctificantur & beatificantur. Dicitur enim Chriſtus Sanctus ſanctorum, & hæc Sancta ſanctarum. Celebremus igitur dignis officiis eius conceptionem, vt ipſius meritis & precibus à ſecularib. curis, & à cunctis vitiis mereamur eripi, & ad gaudia Paradiſi perduci. Subiunguntur etiam in Legenda varia miracula, quibus ipſa Maria peculiaribus apparitionibus approbarit illam ſententiam, quod ſine omni penitus originali peccato concepta fuerit, & quod per multa prodigia punierit illos, qui excepto vno homine Ieſu Chriſto, vniuerſalem ſcripturæ definitionem ſequantur: In peccatis concepit me mater mea.

Anſhelm.

Hæc omnia, & his ſimilia, complectitur appendix Decreti Tridentini, quod iubet obſeruare conſtitutiones Sixti IV. Et arbitror, quoſdam inter ipſos pudore retractos, noluiſſe, vt nominatim & expreſſe talia recenſerentur. Quia tamen nihilominus retinenda & ſtabilienda fuerunt, viſum fuit illa generalitate quadam inuoluere, quam lectori iudicaui paucis explicandam eſſe.

Si quis vero ſcire cupit, quæ ſit Tridentini Concilii de cōceptione Mariæ ſentētia, videri ſane poſſet, quia mentio fit conſtitutionū Sixti, quod diſputationem illam relinquat ſub libera opinādi licentia, ſed verba diuerſum omnino oſtendunt. Cum enim dixiſſent, Adamum transfudiſſe peccatum in omne genus humanum, mox adiiciunt appendicem: Declarat tamen hæc ipſa Synodus, non eſſe ſuę intentionis comprehendere in hoc Decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam virginem Mariam. Quibus autem documētis oſtendunt, ab expreſſis generalibus ſcripturæ ſentētiis de peccato originali, Mariam virginem eſſe excipiendam? Num ſacra ſcriptura ita docet? Non docet. Num forſan fit mentio apud veteres huiuſmodi alicuius traditionis, quaſi ab Apoſtolis acceptę? Non fit. Num forſan vetus Eccleſia ita ſenſit? Num Patres ita docuerūt? Neq; hoc oſtendi poteſt: ſed allegantur reuelationes, finguntur miracula. Supra autem oſtendimus, quomodo Auguſtinus contra Petilianum ex ſcriptura probet: In rebus fidei, poſt conſtitutum ſcripturæ Canonem, nec reuelationibus, nec miraculis, præter aut contra ſcripturam credendum eſſe, multa enim talia fingi ab hominibus, & ſi non fingantur, ſcripturam tamen præmonere, ne illis contra verbum credamus, Deut. 13. Mat. 24. 2. Theſ. 2. Nec ſcripturam igitur, nec traditiones curant Pontificii, quando volunt nouos fidei articulos condere, ſed ſolū fundamentum eſt, quod Perſius inquit: Quod volumus, ſanctum eſt.

Vel ſicut Canoniſtæ loquuntur: Voluntas Papæ eſt ipſi pro lege, in his, quæ vult.

Nihil autem hac diſputatione detractum volo dignitati beatę Mariæ virginis. Amplector enim ſumma animi reuerentia, quod ipſa canit: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia magna mihi fecit, qui potens eſt. Sentio autem ita recte, beatam prædicari Mariam virginem, ſi ea ipſi tribuantur, quæ & ſcripturæ conſentanea ſunt, & inde probari poſſunt, vt ſanctum ſit nomen Domini. Nec vlla alia celebratio ipſi grata eſſe poteſt.

DE OPERIBVS INFIDELIVM SEV NON RENATORUM.

SEXTÆ SESSIONIS TRIDENTINI Concilii capitulum, de imbecillitate naturæ & legis, ad iuſtificandos homines.

Primum declarat ſancta ſynodus, ad iuſtificationis doctrinam probe & ſincere intelligendam, oportere, vt vnuſquiſque agnoſcat & fateatur: quod cum omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiam perdidiſſent, facti immundi, &, vt Apoſtolus inquit, natura filii iræ (quemadmodum in Decreto de peccato originali expoſuit) vſque adeo ſerui erant peccati, & ſub poteſtate Diaboli ac mortis, vt non modo gentes per vim naturæ, ſed ne Iudæi quidem, per ipſam etiã literam legis Moyſi inde liberari aut ſurgere poſſent, tametſi in eis liberum arbitrium minime extinctum eſſet, viribus licet attenuatum & inclinatum.

CANON I.

Si quis dixerit, hominem ſuis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, abſque diuina per Chriſtum Ieſum gratia poſſe iuſtificari coram Deo, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunq; ratione facta ſint, vere eſſe peccata, vel odium Dei mereri: aut quando vehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare, anathema ſit.

EXAMEN.

DIxi aliquoties, Andradii ſcriptionem, quam in Cõcilio, iuſſu Patrum inſtituit, ad hoc prodeſſe, vt Decreta Cõcilii rectius intelligere, & penitius introſpicere poſſimus. Concluſiones enim ſaltem, ſeu (vt vocant) nudas deciſiones, Decreta nobis proponũt. Andradii vero beneficio iam incipimus in ſingulis ferme decretis, arcana quædã cognoſcere, quæ ſcilicet fuerint in Concilio diſputata & deliberata, quo artificio decreta condita, & quo ſenſu Patres voluerint illa accipi. Cuius valde lucul ẽtum exemplum hic locus nobis præbebit. Neque enim facile quis diuinaret, quid ſibi vellent duo illa contraria decreta.

1. Omnes homines propter peccatum originale vſque adeo eſſe ſeruos peccati, & ſub poteſtate Diaboli ac mortis, vt non modo Gentes per vim naturæ, ſed nec Iudæi quidem per ipſam etiã literam legis Moyſi inde liberari ac ſurgere poſſent.

2. Quod iubent anathema eſſe, ſi quis dixerit, opera, quę ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, vere eſſe peccata. Sed hæc

myſteria Andradii reuelationes nobis pandēt. Eius igitur explicationem remoto grandiloquentiæ ipſius ſtrepitu, ſimpliciter recitabo.

ANDRADII SENTENTIA.
de operibus infidelium.

I. Narrat Canonem VII. conditum propter illos, qui naturæ deprauationem ita amplificant, vt dictitent, nihil ab ea, quamdiu iuſtitiæ expers fuerit, emanare, peccati turpitudine & culpa non cōtaminatum, niſi prius iuſtitia fuerit informata, & per ſpiritum renouata. Sententia igitur illius Canonis, iuxta Andradij declarationē. hęc eſt, ab impiis, in quib. nec *Sententia Canonis 7.* perſona Deo eſt reconciliata, nec naturæ renouatio per ſpiritū inchoata, imo qui iuſtitię, de qua Paulus diſputat, expertes ſunt, multa opera emanare, quæ omni peccati turpitudine & culpa careant. Recito enim Andradii verba, qui addit: Si quid in huiuſmodi operibus deſideretur, non *Verba Andradii.* tam iuſtitiæ, quam diuinæ cognitionis defectui adſcribendum eſſe.

II. Quia non poteſt negare, Auguſtinum & Proſperum ex Scripturæ ſententia longe aliter, quam ſcholaſticos Doctores de hac quæſtione diſputare: dicit, ab Eccleſia & Conciliis nondum eſſe definitū, quo genere infidelium opera cenſenda ſunt, ideo cuique liberum eſſe opinari. Illam vero opinandi libertatem Lector ita intelligat. Scholaſtici diſputant, hominem non renatum, ſine fide & Spiritu ſancto, ex puris naturalib. poſſe præcepta Dei implere, quoad ſubſtantiam actus, & infidelem, qui hoc modo facit opera præceptorum, non peccare: hominem etiam exiſtentem in peccato mortali poſſe ex puris naturalibus vitare & cauere quoduis peccatum mortale, ne de nouo illud committat, & infidelē hoc modo, faciendo quod in ſe eſt, remouendo ſcilicet obicem peccati mortalis, & eliciendo bonum actum ex libero arbitrio, mereri de cōgruo, vt Deus ipſi det gratiam. Quod ſi quis quærat, quid Tridentinum Concilium de his Scholaſticorum opinionib. ſentiat, non facile hoc in decretis deprehendere poterit: & poſſet ſane aliquis exiſtimare, propter improbādas illas opiniones, poſita eſſe hæc verba in decreto, homines vſque adeo eſſe ſeruos peccati, vt Gentes per vim naturæ inde liberari ac ſurgere nō poſſent. Sed Andradius iuſſu Concilii in ipſo Concilio ſcribēs, dicit liberum eſſe in hac diſputatione cuiq; opinari. Et quidem inter liberas illas opiniones recitat etiam hanc: Infidelium virtutes, licet non ſint perfectæ, & æternis præmiis dignæ, poſſe tamen aliquando humanas vires generalibus tantum auxiliis fultas, & ſuſtentatas, omnem peccati turpitudinem vitare.

Auguſtinus certe de Pelagianis dicit: Sunt quidem ita præſumētes de *Auguſtin.* libero arbitrio, vt ad non peccandum nec adiuuandos nos diuinitus opinentur, ſemel ipſi naturæ conceſſo libero voluntatis arbitrio. Et ſemper opponit illam Pauli ſententiam, 2. Corinth. 13. Oramus Deum, vt nihil mali faciatis.

De peccatorum meritis, libro 2. capite 5. inquit: Repellamus ab auribus & mentibus noſtris eos, qui dicunt, accepto ſemel liberæ voluntatis arbitrio, nec orare nos debere, vt Deus nos adiuuet, ne peccemus. Sed vt video, quæ olim fuerunt Pelagiana, iam in Tridentino Concilio facta ſunt liberæ opiniones.

III. Andradius narrat, ſapientiſſimis viris hanc ſententiam maxime probari, infidelibus non generali tantū influentia, ſed peculiarib. diuini auxilii ſubſidiis opus eſſe, vt opera faciāt omnis culpę vacua. Et quis non hoc vt ſane dictū acciperet? Sed ſicut ipſe Andradius ſe explicat, intelligit peculiaria ſubſidia, non gratiam regenerationis & renouationis per Spi-

ritum

ritũ ſanctum, ſed motus ſeu impetus peculiares in nõ renatis, quos vulgo vocamus heroicos, quales fuerunt in excellentibus Ethnicis. Et illis ſubſidiis affirmat, infideles qui ſpiritu regenerationis & renouationis deſtituti ſunt, poſſe opera efficere, quæ omni turpitudine careãt omnis culpæ ſint vacua, & nulla culpa contãminata. Et vt forſan infidelis actiones illas in Deum quem ignorat, referre nõ poſſit, in maximam tamẽ Dei gloriam illas cedere, quæ nulla ſunt turpitudine contaminata.

Virtutes infidelium.

Addit vero: Etiamſi deſint peculiaria illa ſubſidia, non tamen arbitramur omnes illorum actiones conſulto, & cum deliberatione ſuſceptas, peccata eſſe. Et vt aliquando ſint peccata, non tamen ideo hoc eſſe, quod ab impio & infideli animo proficiſcantur; ſed tantum ideo, quia non referantur ad veram fidem, vt Deo ſeruiant.

IV. In libello contra Ieſuitas notaueram quædam Iuſtini Clementis & Epiphanii valde incommode de hac quæſtione dicta, quæ cum Scriptura manifeſtiſſime pugnant. Vt quod Iuſtinus diſputat, Socratẽ & Heraclitum, quia ſecundum rectam rationem vixerint, fuiſſe Chriſtianos. Clemens dicit; Philoſophiã per ſe iuſtificaſſe Græcos. Epiphanius dicit, ſine lege Moſaica & Euãgelica, ſola lege naturę Multos fuiſſe iuſtificatos & ſaluatos. In illis dictis Andradius nõ quærit mitigationẽ quæ ſit analoga fidei, ſed ſicut ſonãt, ſuſcipit illa defendẽda: nihil enim tam abſurdum eſt, & impium, quod non ſperet ſua ſe grandiloquentia poſſe defendere. Initio autẽ quaſi œſtro percitus debacchatur, inferri cœlitibus bellum, cœleſtia iura perfringi, &, ſi non quocunque & quomodocunque dicta Patrum, etiam contra manifeſtiſſimas Scripturæ ſentẽtias amplectamur. Sed quæſo te mi Lector, patienter auſculta, quę portenta Andradio, inter has debacchationes exciderint. Videbis enim prophanas & cõtumelioſas Thammeri opiniones, de fide, & de ſalute Philoſophica ſine verbo Dei, & ſine Spiritu ſancto, quorum ipſos hactenus in Germania Pontificios puduit, iam non tantum in ipſo Concilii Tridentini ſinu clanculum foueri, ſed publice omnibus amplexandas & exoſculandas proponi.

Thammerus de ſalute philoſophica

Et huius quidem generis multa legi diſputata, cum apud veteres, tum apud recentiores. Sed vere poſſum Lectori confirmare, apud neminem me legiſſe, quę tam impudenter ſint prophana, tam contumelioſa in verbum Dei: & tam blaſphema in incomperhenſibilia iudicia Dei, quam hi Cerberei ſunt Andradii latratus. Cur enim non rem ſuo nomine appellem? Agnoſcet autem hinc Lector, fucum tantum eſſe, quod iactitãt Pontificii, ſe pro Apoſtolicis traditionibus pugnare. Idem enim ipſis eſt, quãcunq; quis religionẽ amplectatur, ſiue ſit philoſophica, ſiue forſan Turcica: modo ipſis ſtatus regni ſui ſaluus maneat. Illis enim qui verbo Dei prorſus caruerũt, ſalutem liberaliter promittunt. In hanc autem ſententiam ſcribit Andradius, idque in Concilio Tridentino; Nullum, inquit dubium eſt, fidem neceſſariam eſſe ad iuſtitiam & vitam æternam. Iuſtus enim ex fide viuit. Illa vero fides, & vera Dei cognitio ad iuſtitiam & ſalutem æternam, non ex ſacris tantum literis, diuiniſq; oraculis, ſed ex rebus etiam iis, quæ ſenſibus ſubiiciuntur, haberi poteſt.

Et ita interpretatur primum caput ad Romanos. Et mox ſuo more addit exclamationem: Philoſophi, qui ab inani Deorum multitudine abhorruerunt, vnum vero Deum, quem totis viribus inquiſiuerunt, mente complexi, & religioſe venerati ſunt illi perpetuo placere ſtudentes, illos tu Chemnici, illa fide, Deique cognitione deſtitutos dices, per quã ſcilicet impius iuſtificatur, & ex qua iuſtus viuit; Sũma autem eſt, quod probare contendit, nõ poſſe Deum, vel ab iniuſtitia, vel à crudelitate defendi, ſi non arbitremur ad ſalutem ſatis fuiſſe illam Dei notitiam, quæ &

Andradii ſententia de Philoſophis, quibus verbum Dei nõ eſt patefactum.

naturaliter hominū mentibus inſita eſt, & cōſideratione creaturarum acquiri potuit. Quid autem, quæſo, Andradio ſignificat, quod Paulus dicit: Quiſquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Quomodo autem inuocabunt ſine fide? Fides vero ex auditu, auditus per verbum Dei, Roman. decimo: Ideo certe Deus, ab initio mundi, dato certo verbo, ſe & voluntatem ſuam generi humano patefecit. Illud enim ſolum eſt ordinarium Dei organon, per quod Spiritus ſanctus operatur & accendit fidem: quæ ad ſalutem eſt neceſſaria. Sed ſiſte pauliſper lector, nondū enim habes totum myſterium iniquitatis, quod in priuatis Concilii Tridentini congreſſibus, de hac diſputatione agitatum fuiſſe, ex Andradio diſcimus. Sentit enim Andradius vim huius obiectionis: Non ſufficere ad ſalutem, generalē & cōfuſam illam notitiam, qualis fuit in Ethnicis: quia cognitio & fides redemptionis per Chriſtum, omnibus ſeculis ad ſalutem neceſſaria fuit.

Fides ad ſalutem neceſſarii.

Sed arrige aures, quomodo Andradius in Cōcilio Tridentino, hāc obiectionē ſoluere didicerit. Ita enim inquit: in ipſa diuina prouidētia gubernātur res creatę, implicate & abſcōdite continetur humani generis per Chriſtum redēptio. Philoſophi igitur, qui generalē illam Dei prouidentiam perſpectā habebant, ſimul ſane intelligebant: nihil Deum prætermiſſurum, vt homines ſempiterna felicitate perfruerentur. Atque ita non prorſus ignoraſſe Chriſtum Ieſum crucifixum dicendi ſunt, etſi rationem quam Deus eſſet initurus humanæ ſalutis curandæ, compertam minime habuerint. Hęc vere ſunt non humana, ſed diabolica ludibria fidei iuſtificantis, & verbi diuinitus patefacti. Quam modeſte, & quā pie Auguſtinus loquitur, quando incidit in quæſtionem prædeſtinationis de iudiciis Dei, de corruptione & gratia, cap. 8.

Si à me quæratur, ignorare me reſpondeo. Non enim arroganter, ſed agnoſcens modulum meum, audio dicentem Apoſtolum: O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? & O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientię Dei, quā inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inperueſtigabiles viæ eius? Quantum igitur nobis iudicia ſua manifeſtare dignatur, gratias agamus, quantum vero abſcondere, non aduerſus eius conſilium murmuremus, &c.

Libro 3. Hypognoſt. cur hoc illi operetur, illi non operetur, metuētem me & trementem iudicia eius inſcrutabilia & incomprehenſibilia, nolo interroges. Quia quod lego, credo, non autā diſcutio. Quis enim eſt homo, qui reſpondeat Deo? &c.

Andradius vero diſputans de Philoſophis, quibus Deus verbum ſuum non patefecit, inquit; Neque enim duritas atque immanitas teterior vlla eſſe poteſt, quam ſempiternis cruciatibus mancipare homines, propter illius fidei inopiam, quam conſequi nulla ratione poterant. Et poſtea de fide Philoſophica; Cum aliam agnitionem naturæ non potuerunt habere, impoſſibilia in obligationem cadere, ferus ſolum, teter, humanitatique hoſtis quiſpiam poterit exiſtimare: Deū immortalē, quam plena hæc ſunt horrendæ blaſphemiæ, contra tremēda & incomprehenſibilia iudicia Dei? Et hæc in medio Cōcilio Tridenti ſcripſit Andradius, quæ conuenientius in Turcica barbarie diſputarentur. Et quid eſt, ſi hoc non eſt verbum Dei proculcare, fidem iuſtificantem ludificare, & iudicia Dei blaſphemare? Quid ergo miramur, Pontificios Scripturæ tam parum tribuere cum non vereantur & fidem & Eccleſiam fingere, quæ prorſus nullum habeat verbum Dei vel ſcriptum, vel patefactum; Olim Appelles Marcionita, apud Euſebium, lib. 5. capit. decimo tertio dicebat. Quęq; in eo quod crederet relinquendum eſſe, ſaluandos enim omnes, modo in crucifixum credant, & in bonis operibus inueniantur. Rhetorius poſtea

Appellis Marcionitæ vox apud Euſebium.

apud

Philoſophis ab Andradio aſcribitur ſalus æterna.

apud Philaſtrium docebat, omnes religiones, modo haberent intentionem & conatum colendi Deum, recte ambulare. Nunc vero (ô flagitioſam poſtremi ſeculi labem) Tridenti in medio Concilio Andradius Philoſophis qui nec ſacras literas, nec diuina oracula habuerunt, tribuit veram fidem, iuſtitiam fidei, ſalutem æternam. Fabricet ergo nouã Eccleſiam, aliud cœlum, & peculiarem beatitudinem, vbi mẽbra, ciues & comparticipes ſint, quicunque ignari fuerunt verbi Dei, ſi tantũ iuxta rationem vixerunt. Eradatur itaque, & conculcetur ſententia Pauli, prima Corinth. 1. Cum in Dei ſapientia, mundus per ſapientiam non cognoſceret Deum, placuit Deo, per ſtultam prædicationẽ ſaluos facere credentes. Fruſtra ergo clamitat Eſaias, ad legem & ad teſtimoniũ: Si non dixerint vobis iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

Nec conſtabit quod Chriſtus dicit Ioannis decimo ſeptimo, Sanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt. Illam vero ſententiam, quã Andradius in Concilio Tridentino publice profiteri non veretur, Auguſtinus diſerte refutat & damnat, vt Pelagianam, ſaluatos ſcilicet fuiſſe aliquos, ſine agnitione, & fide Euangelii, ſola lege naturæ. De natura & gratia, cap. ſecundo. De peccato Originali, libro ſecundo, cap. vigeſimo ſexto. Ad Bonifacium, libro primo, capite vigeſimo primo. Et contra Iulianum, libro quarto, capite tertio, ita alloquitur Pelagianos. An forte Fabriciis, Regulis, Fabiis, Scipionib. Camillis, cæteriſq; talibus, poſituri eſtis aliquem locum inter damnationem regnumq; cœlorum: vbi non ſint in miſeria, ſed in beatitudine ſempiterna, qui Deo non placuerunt, cui ſine fide impoſſibile eſt placere, quã nec in operibus, nec in cordibus habuerunt. Non opinor perditionem veſtram, ad iſtam poſſe impudentiã proſilire, &c. Sed quid dicis bone Lector: quod Auguſtinus ne hæreticos quidem auſuros arbitratus eſt, illud libere iam non tantum diſputatur, ſed publice ſcribitur & editur, idque nõ in Philoſophica aliqua palæſtra, ſed in ſacroſancta, ſi dis placet, & œcumenica Tridentina Synodo. Sleidanus ſcribit, anno 1552. Franciſcanum quendam, Tridenti feruente Concilio pro cõcione publice, cum 2. caput ad Romanos explicaret, docuiſſe: eos, qui Chriſti cognitionem non habuiſſent, ſi modo honeſte vixiſſent, ſalutẽ eſſe conſecutos. Et ille quidem tunc docere deſiit, quaſi Patribus dogma illud nõ probaretur. Sed iam Andradius publico ſcripto, quod in ipſo Concilio compoſuit, ſententiam illam probat & defendit. Et ego ſane æquius iam fero, quod tumida Andradii acerbitate tam cõtumelioſe proſcindat & flagellet: cum hoc modo prodantur talia Concilii myſteria, ex quibus Lectores euidentius, quã ex ſcriptis decretis intelligere poſſunt, quę opiniones in intimis Concilii penetralibus, de religione agitatæ fuerint, qualẽ doctrinæ reformationem quæſiuerint, & quam inſidioſe plurima in decretis ſuis poſuerint & occultarint. Non facile quis animaduerteret, prophanã illam opinionẽ in decretis illis latere, & vt maxime quis tale quid ſuſpicaretur, multi clamitarẽt, inuidię cõciliãdę gratia decretis hoc affingi. Sed habemus iam aduocatũ & interpretem Cõcilii Andradium, explicantem primum capitulum ſextæ Seſſionis, quomodo homo ſuis operibus, quę per naturæ humanę vires fiunt, iuſtificari nõ poſſit. Quod enim ex Clemente notaueram quoſdã Philoſophia iuſtificatos, hoc Andradius ita explicat: ipſam quidẽ philoſophiam nunquam habuiſſe vim ad iuſtificandum, ſed ad iuſtitiam comparandã fuiſſe olim Græcis neceſſariam. Diuinũ enim numen, Philoſophiæ miniſterio vſum fuiſſe, vt homines excellentiſſimę illi diſciplinæ deditos clariſſimis iuſtitiæ ornamentis illuſtraret. Intelligit autem non Ethnicam iuſtitiam, ſed Chriſtianam quæ ad vitam æternam perducit.

Franciſcani cuiuſdam concio referente Sleidano.

Quid item 7. Canon de eo, qui nititur ſe diſponere ad gratiam, verbis

obſcurioribus

obſcurioribus velit, Andradius experte explicat, declarãs illud Clementis, quod Philoſopia ſit pædagogia ad Chriſtum, hæc enim ſunt eius verba: Philoſophię meditatio, quia mentem Dei cognitione illuſtrat, pietate informat, virtutumque inſtitutis & amore exornat, ad Euangelium quodammodo viam munit. Animus enim, qui ex Philoſophia (de illa enim Andradius loquitur) vera Dei cognitione, virtutumque luminibus eſt illuſtratus, atque in diuinarum rerum cõtemplatione ſatis verſatus facilius quidẽ ad reliqua fidei myſteria adduceretur, &c. Et Philoſophiæ ſane, ſi intra ſuos terminos ſe contineat, ſuus, & quidem honeſtus in vita humana locus tribuendus eſt, ſed nullo modo eſt commiſcẽda cum doctrina Eccleſię in iis, quę ſunt ſpiritus. Paulus enim dicit, 1. Corinth. 1. Gręcis doctrinam Euangelii eſſe ſtultitiam. Et cap. 2. Homo ψυχικὸς non capit ea, quę ſunt Spiritus, ſtultitia enim ſunt illi, & nõ poteſt agnoſcere, 2 Cor. 10. dicit: Omnem intellectum captiuandum eſſe in obſequium Chriſti, quia φρόνημα carnis, inimicitia eſt aduerſus Deum, Roma. 8. Et ideo Coloſſ. 2. vocat συλαγωγίαν: quando etiam vera Philoſophia extra ſuos terminos, poſſeſſionem Doctrinæ Eccleſiæ inuadit. Et de veris Philoſophis dicit Tertullianus, Philoſophos eſſe Patriarchas hæreticorũ, qui Eccleſię puritatem doctrina ſua commacularunt.

Philoſophia haudquaquam commiſcenda cum doctrina Euãgelii.

SCRIPTVRÆ SENTENTIÆ *de operibus infidelium.*

Sed redeamus ad diſputationẽ de operibus infideliũ. Definet autem iam Lector mirari, quod Pontificii renatorum operibus, perfectionem & meritum vitæ æternæ ex condigno tribuant, quodque de peccatis fidelium tam leuiter ſentiant. Nam & infidelium opera docent, poſſe omnis culpæ eſſe vacua: nõ ſolum vt non peccent, ſed vt per illa ſaluentur Ethnici. Vt autem hęc doctrina de operibus infidelium recte explicari poſſit, accurate diſtinguenda ſunt ea, quæ ſunt opera creationis Dei in homine adhuc reliqua, ab illis, quæ per peccatũ ingreſſa ſunt, ſicut monet Auguſtinus contra Iulianum, lib. 4. cap. 3.

Primo igitur quæ ſint opera Dei reliqua in homine, diſcernẽda ſunt à per ſe vitioſis. Auguſtinus ita dicit: Anima & corpus, & quæcunq; bona animæ & corporis naturaliter inſita, etiã in peccatoribus dona Dei ſunt; quoniam Deus non ipſi iſta fecerunt. Ita notitia numerorũ, notitia legis naturę & omnes verę notitię, in homine ſunt per ſe, & ſuo ordine res bonæ, artes etiã & leges veræ, inde extructæ, ſunt res bonæ. Ita alii affectus in homine, ſunt lege Dei prohibiti, alii lege Dei præcepti.

Auguſtinus.

Secundo huic diſtinctioni addendum eſt, quod Auguſtinus inquit, De natura & gratia, capite tertio: Omnia bona quæ natura habet, in formatione, vita, ſenſibus, mentẽ, &c. à ſummo Deo creatore & artifice ſuo habet. Vitium vero quod iſta naturalia bona contenebrat & infirmat, vt illuminatione & curatione opus habeat, ex originali peccato contractum eſt. Naturalia igitur bona, quę adhuc in homine reliqua ſunt, varie & horribiliter per peccata vitiata, lęſa & cõtaminata ſunt. Spoliati enim ſumus donis naturæ integræ; inſup triſtis ſauciatio & prauitas cõtaminauit etiam illa, quæ per ſe in natura bona ſunt. Et propterea Scriptura nõ tantum figmentum cordis dicit malum eſſe, ſed Ieremias pronunciat ipſum cor eſſe prauum.

Vocatur mens carnis, Coloſſ. 2. Mens polluta, Titum 1. Vanitas mẽtis, obduratio cordis, obſcuratio mentis, Epheſ. quarto. Sapientia terrena, ψυχικὴ. dæmoniaca, Iacob. tertio. Ideo etiam Paulus dicit, 1. Corinth. 15. Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt. Et propterea voca-

tur renouatio mentis, Roman. duodecimo. Imo renouatio totius hominis. Coloſſ. tertio, 2. Corinth. quarto, &c. Et tamen manet diſcrimẽ inter ipſam naturam, & inter vitium, quo per peccatum deprauata eſt natura. Nam quæ per ſe vitioſa ſunt, in renouatione mortificanda & extinguenda ſunt. Ipſa vero natura per gratiam non extinguitur aut aboletur, ſed illuminatur, ſanatur, purificatur & reparatur.

Actiones non renatorum.

Tertia quæſtio eſt de ipſis actionibus nõ renatorum. Et hoc diſcrimen manifeſtum eſt. Quædam actiones ſunt genere ſuo vitioſæ, & lege Dei prohibitæ. Quędam ſuo genere non ſunt vitioſæ, vt inuẽtiones & tractationes artium, conſtitutiones honeſtarum legum, virtutes Politicæ, ethicæ œconomicæ, &c. Nam etiam non renatos aliquo modo poſſe externam diſciplinam præſtare, & externa flagitia pugnantia cum externa diſciplina cauere, in loco de libero arbitrio oſtẽdemus. De illis igitur actionibus; quæ ſuo genere honeſtæ & bonæ ſunt, eſt quæſtio. Et magnam habent virtutes illæ, etiam in Ethnicis ſpeciem, ſicut Ariſtoteles dicit, nec heſperum nec luciferum, formoſiorem eſſe iuſtitia. Certum eſt etiam, Deum velle coerceri externa diſciplina omnes homines, etiam nõ renatos, & propter diſciplinæ conſeruationem, Deus magiſtratus præfecit generi humano, vult legibus homines regi, vult ſuppliciis puniri violatores diſciplinę. Et quia imperia nec cõſtitui, nec cõſeruari poſſunt, ſine excellentibus politicis virtutibus, Deus propter imperia reprimit tyrannidem Diaboli, miſcentis omnia libidinibus & ſceleribus, & excitat peculiares heroicos motus & impetus, in quibuſdam etiam nõ renatis, ad excellentes politicas virtutes. Quomodocunque autem illa actio Dei in non renatis appelletur, non pugno, modo id quod certũ & neceſſarium eſt, retineatur, vt ſcilicet diſtinguatur à gratia iuſtificationis, regenerationis, renouationis, ſanctificationis in credentibus per Spiritum ſanctum. Ita Auguſtinus Epiſtola 130. Polemonis continentiam diſputat eſſe donum Dei. Et contra Iulianum, libro quarto, capite tertio, inquit: Quãto tolerabilius illas quas dicis, in impiis eſſe virtutes, diuino muneri potius quam eorum tribueris tantummodo voluntati, licet ipſi hoc neſciant. Et de Ciuitate Dei, libro quinto, diſputat Romanos per viam virtutis contendiſſe ad gloriam, honorem & imperium. Et dicit capite 15. Si Deus neque hanc eis terrenam gloriam excellentiſſimi imperii cõcederet, non redderetur merces bonis artibus eorũ, id eſt, virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur. De talibus enim, qui propter hoc boni aliquid facere videntur; vt glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.

Auguſtinus.

Actiones igitur virtutum in non renatis, ſuo genere & per ſe non ſunt vitioſæ, hoc eſt ipſa materia ſeu ſubſtantia actionum non eſt mala, aut quibuſcunq; aliis verbis hoc exprimatur. Heroicos etiam illos motus excellentium virtutum in Ethnicis, à Deo excitari, Auguſtinus ſentit: quibus etiam vtatur ad conſtitutionem imperiorum, & ad conſeruandam ſeculi creaturam.

Auguſtinus Infidelium virtutes duplici nomine ſunt peccata.

Sed iam 4. quæ principalis eſt quæſtio, reſtat. Ex his enim quæ diximus, videtur conſequi virtutes illas in non renatis, non eſſe peccata, ſed bona opera. Sed facilis eſt declaratio, ex iis quæ ſupra dicta ſunt. Quę natura adhuc reliqua habet ex prima creatione, informatione, vita, ſenſib. mente, &c. per ſe ſunt bona, ſed per peccatum ſunt ſauciata, vitiata & cõtaminata. Ita Auguſtinus erudite reſpondet, ad bonum opus requiri non tantum vt aliquid fiat, quod ſuo genere bonũ ſit, ſed præcipue vt bene fiat. Poſſunt enim, inquit, aliqua bona fieri non benefacientibus, à quibus fiunt. Vt bonum eſt, ſubuenire periclitanti, ſed ille qui hoc facit, ſi amando gloriam hominum magis quam Dei facit, non bene bonum fa-

cit,quia non bonus facit, quod non bona voluntate facit. Et ex hoc fundamento, quæſtio illa de operibus non renatorum clariſſime explicari poteſt,ſi eam ex ſententiis verbi Dei diiudicare volumus. Duobus enim modis infideliũ virtutes erunt non bona opera, ſed peccata coram iudicio Dei.

1. Ratione cauſa finalis.

Primum, ratione finis Eleganter enim dictum eſt ab Auguſtino, Non officiis,ſed finibus à vitiis diſcernẽdas eſſe virtutes, item nõ actibus, ſed finibus penſari officia Et addit: Cum itaque facit homo aliquid,vbi peccare non videtur, ſi nõ propter hoc facit, propter quod facere debet,peccare conuincitur.Vere autem virtutes Deo ſeruiunt in hominibus à quo donantur hominibus.Quicquid igitur boni fit ab homine,& nõ propter hoc fit,propter quod fieri deberet, vera ſapiẽtia ꝑcipit, & ſi officio videatur bonum,ipſo non recto fine peccatum eſt.Probat autem Ethnicos virtutes ſuas nõ retuliſſe inDeum, ſed vel ad voluptatem,vel ad auaritiam, vel ad ambitionem. Iniuſtum autẽ & ſacrilegum eſt, virtutes debere vitiis,vt ſunt voluptas,auaritia,ambitio ſeruire.

2. Ratione cauſa efficientis & formalis.

Secundo,Infidelium opera nõ inter vere bona opera , ſed inter peccata recenſenda eſſe,inde probatur. Vere enim bona opera debent ſeruire Deo,non in vetuſtate literæ,ſed in nouitate Spiritus , quando is legem ſcribit in corda credẽtium.Opera igitur quę vetus homo,qui ſpiritu ſanctificationis non eſt renouatus, facit,nõ ſunt vere bona opera. Neque enim fructus bonus eſt, qui de charitatis radice nõ ſurgit,ſicut copioſe ille diſputat Auguſtin.in libro de Spiritu & litera. Vbi concedit quidẽ gẽtes naturaliter aliqua legis vel facere, vel ſape, ſed inter vere bona opera numeranda eſſe,conſtanter negat.Conditiones enim boni operis à Paulo deſcribũtur; charitas ex corde puro, conſcientia bona, & fide nõ ficta, 1.Tim 1. Charitas autem eſt fructus ſpiritus. Gal.5. Fide purificãtur corda,Act.15.Sanguis CHRISTI emundat conſcientiam, Hebr.9. Item, Epheſ.quart. Dei factura ſumus,creati in CHRISTO IESV, ad bona opera, quæ præparauit, vt in illis ambulemus, 1. Pet.2. Offerentes hoſtias ſpirituales,acceptabiles Deo,ꝑ IESVM CHRISTVM: Rom. duodecimo. Reformemini renouatione mentis,vt probetis,quæ ſit voluntas Dei bona,beneplacens & perfecta. Hæ vero conditiones cum in non renatis non ſint,virtutes illorum nullo modo poſſunt inter bona opera numerari Auguſtinus vero longius adhuc progreditur & contendit,impiorum virtutes nõ tantum non eſſe vere bona opera, ſed probat numerandas eſſe inter peccata : idque ex his fundamentis: Mala arbor non poteſt facere niſi fructus malos , id eſt, ſola peccata. Hæc ſunt Auguſtini verba.Item, Omne quod non eſt ex fide,peccatũ eſt. Quam ſententiã oſtendit Auguſtinus,nõ de cibis tantum loqui,ſed eſſe generalem. Item,Sine fide impoſſibile eſt Deo placere, Matth.duodecimo. Aut facite arborem bonam,& fructus bonos,aut facite arborem malam,&fructum eius malum.Priuſquam autem inſeramur CHRISTO, ſumus oleaſtri,hoc eſt, malæ arbores. Roman.11. Et in Prophetis Deusvbique etiam ſpecioſiſſima opera reiicit,quæ fiunt à perſona non reconciliata ex corde impio,ꝙ eſt ſine timore Dei,ſine fide & dilectione Dei Eſa.1.Incenſum,abominatio eſt mihi,ſolennitates veſtras odit anima mea.Capite 66. Qui immolat bouem, quaſi qui interficiat virum. Prouerbi.decimquinto, Sacrificium impiorum , abominatio. Et hæc dicuntur de operibus ſacrificiorum à Deo inſtitutis , quando vel fine non recto, vel ex corde impio fiebant. Omnium autem non renatorum corda, ſine Spiritu ſancto,ſunt ſine timore Dei, ſine fiducia erga Deũ, & ſine dilectione Dei. Igitur ſunt impia.Origen.explicans illã Pauli ſententiam:Quicquid non eſt ex fide,

Auguſtinus de impiorũ virtutibus.

Origines.

peccatum eſt: dicit hæreticorum opera verti in peccata, eo quod illorum fides non ſit vera. Et citat illud Pſalmi: Fiat oratio eius in peccatum. Huc pertinet etiam, quod Paulus inquit, Tit. primo: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed coinquinata eſt ipſorum mens & conſcientia. Et Ioannis decimoſexto: Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me. Hæ ſcripturæ ſententiæ nec obſcuræ, nec ambiguæ ſunt, quę oſtendunt, infidelium opera, quantumuis ſpecioſa, coram iudicio Dei peccata cenſeri, nō tantum propter aberrationem in cauſa finali, ſed potiſſimum propter cauſam efficientem & formalem. Quod vero clariſſimas illas ſcripturæ ſententias in iudicando non libenter ſequimur, inde fit, quia cum Phariſaico rationis noſtræ iudicio non conſentiūt. Et ſicut Auguſtinus inquit Epiſt. 99. Quadam indole animi delectant illæ Ethnicorum virtutes, vt non libenter illas damnemus. Sed profecto quid coram iudicio Dei ſit peccatum, non aliunde, niſi ex ipſius verbo diſcendum eſt. Nec leue eſt flagitium, docere, infidelium opera eſſe omnis culpę vacua, aut nulla culpa cōtaminata. Quod enim nulla culpa contaminatum eſt, non poteſt Deo placere. Et

Auguſtin. Auguſtinus Iuliano inquit: Introducis hominum genus, quod placere Deo poſſit, ſine fide Chriſti, lege naturæ. Hoc eſt, vnde vos maxime Chriſtiana deteſtatur Eccleſia. Hæc Auguſtini verba Lector diligenter expendat: agnoſcet enim inde, quam ſit deteſtabilis illa opinio, quam Andradius in ipſo Concilio defendere non veretur.

ARGVMENTA ADuerſariorum.

1. Obiectio. Ex his fundamentis & res ipſa intelligi, & obiectiones recte explicari poſſunt. Actiones per ſe & ſuo genere non ſunt vitioſæ aut malæ. Quomodo igitur fiunt peccata? Reſpondeo: Sicut cordis ſubſtantia, quatenus eſt Dei creatura, bona eſt, ſed propter vitium peccati prauum vocatur, Ierem. 17. Ita actiones, ꝗ ſuo genere non ſunt vitioſæ, in impiis polluuntur & contaminantur, quia fiunt à perſona, nec recōciliata, nec renouata, ſed vitioſa & rea. Et Deus iudicat non iuxta externum opus, ſed cor reſpicit. Officia etiam non actibus ſed finibus penſantur. Hęc doctrina retinenda eſt, vt cognoſcamus, quanta ſit humanæ naturæ per peccatū deprauatio, quæ opera etiam per ſe bona contaminat, & in peccatum vertit in nō renatis. Ita Auguſtino obiicit Iulianus: Si gentilis nudum operuerit; nunquid, quia non eſt ex fide, peccatum eſt? Reſpondet Auguſtinus: Prorſus, in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt: non quia factum per ſeipſum, quod eſt nudum operire peccatum eſt: ſed de tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatū. Item, quod ſi ipſa miſericordia per ſe ipſam naturali compaſſione opus eſt bonum, etiam iſto bono male vtitur, qui infideliter vtitur: & hoc bonum malefacit, qui infideliter facit: qui autem male facit, aliquid profecto peccat. Ipſorum igitur ſunt peccata, quibus & bona male faciunt: quia ea non fideli, ſed infideli, hoc eſt, ſtulta & noxia faciunt voluntate, qualis voluntas, nullo Chriſtiano dubitante, arbor eſt mala, quæ facere non poteſt, niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Omne enim, velis nolis, ꝙ nō eſt ex fide, peccatū eſt. Hęc Auguſt.

2. Obiectio. Altera obiectio eſt: Si excellentes virtutes in Ethnicis ſunt peculiaria dona & opera Dei, ergo non ſunt peccata.

Reſpondet Auguſtinus: Quatenus ſunt bona, à Deo ſunt, qui etiam impiorum malis bene vtitur, à quo etiam per malos fit bonum. Fiunt autem in infidelibus peccata, quia ea, quę ſunt inſignia dona Dei, polluunt & contaminant, & illis abutuntur.

Tertia obiectio eſt Eraſmi: Num igitur, inquit, quando Socrates mores honeſta diſciplina gubernat, idem eſt coram Deo, ac ſi vel ſororem ſtupraſſet, vel matrem veneno ſuſtuliſſet? Reſpondeo: Certiſſimum eſt, non omnia peccata, etiam in nō renatis eſſe paria. Tolerabilius enim erit Sodomæ in die iudicii, quam Corazin, Matt. 11. Sed inde non ſequitur, opera moralia non renatorum eſſe bona, vel non peccata. Nam ſicut Auguſtinus dicit: Qui boni non ſunt, poſſunt eſſe alii minus, alii magis mali. Item: Ad hoc eos in die iudicii cogitationes defendēt, vt tolerabilius puniantur, quia naturaliter, quæ legis ſunt, vtcunq; fecerunt. Minus enim Fabricius quam Catilina punietur; nō quia iſte bonus, ſed quia ille magis malus: & minus impius, quam Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, ſed à veris virtutibus non plurimum deuiando. Hæc Auguſtini ſententia de operibus non renatorum, manifeſtiſſima eſt, ex certis & firmis ſcripturæ teſtimoniis extructa, quam alibi etiam ſæpe repetit, vt de Ciuit. Dei, lib. 5. per aliquot capita, lib. 19. cap. 25. in Pſalm. 31. Et lib. 3. ad Boniſacium, cap. 5. Catholica fides iuſtos ab iniuſtis nō operum, ſed ipſa fidei lege diſcernit; ſine qua, quæ vidētur bona opera, in peccata vertuntur. Et Epiſtola 99. inquit: Virtutes gentilium quadam indole animi ita delectant, vt eos, in quibus hæc fuerunt, vellemus præcipue ab inferni cruciatibus liberari; niſi aliter ſe haberet ſenſus humanus, aliter iuſtitia creatoris. — 3. obiectio.

Ambroſius de vocatione gentium, lib. 1. c. 3. Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus videtur eſſe, peccatum eſt, nec placere vllus Deo ſine Deo poteſt. Proſper de vita contemplatiua, lib. 3. c. 1. Apoſtolus non dixit: Omne, quod non eſt ex fide, nihil eſt, ſed dicēdo, Peccatum eſt, declarauit, quod ſi non fuerunt ex fide, non ſunt aliqua bona credenda, ſed vitia, quæ non iuuant ſuos operarios, ſed condemnant, inflatoſq; præcipitant, atq; à finibus æternæ ſalutis eliminant.

Anshelmus in 14. cap. Roman. Omnis vita infidelium peccatum eſt, & nihil bonum ſine ſummo bono. Hanc ſententiam à Longobardo citatam Scholaſtici Scriptores dicunt nimis duram eſſe; Poſtullator quidam dicit eſſe crudelem.

Et hæc, cum ita ſe habeant, cogitet Lector, quo nomine appellandum ſit, quod Concilium Tridentinum non veretur ita ſtatuere Canone 7. Si quis dixerit, omnia opera ante iuſtificationem facta peccata eſſe, anathema ſit. Anathema igitur dicunt Auguſtino, Ambroſio, Proſpero, Anshelmo, imo ipſi ſcripturæ, quæ affirmat, quicquid non eſt ex fide, peccatum eſſe. Andradius Auguſtini ſententiam ita deprauat, quaſi ſentiat, illa ſolum infidelium opera peccata eſſe, quæ ſine heroicis motibus diuinitus excitatis fiunt. Sed hoc impudens eſt mendacium. Tota enim Auguſtini diſputatio in ſingulis ferme verſibus diuerſum clamitat. Fruſtra vero hoc quis miretur, cum Andradius Philoſophis veram fidem, Paulinam iuſtitiam, & vitam æternam tribuere non vereatur. Fretus enim ſua grandiloquentia transfert in ſe illud Pſal. Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra nobiſcum ſunt: quis noſter Dominus eſt? Cui ego adiungo alterum verſum, qui in eodem Pſalmo extat: Diſperdat Dominus omnia labia doloſa, & linguam magniloquam, Amen, Amen. — *Pontificii anathema dicunt ipſi Auguſtino Ambroſio, &c.*

Et ne quis in hac diſputatione illud Pauli cogitet; Quid ad nos de iis, qui foris ſunt, iudicare? Certe animaduertit lector, agi in hac diſputatione de puritate vel deprauatione doctrinę, de peccato, de fide, de iuſtificatione, de renouatione per Spiritum ſanctum, de bonis operibus, &c. Et breuiter: *Meritum congrui* eſt Helena illa, de qua Canon iſte Tridentini Concilii contra ſcripturæ & antiquitatis ſententiam dimicat.

DE LIBERO ARBITRIO.

EX DECRETIS SEXTÆ SESSIONIS *Tridentini Concilii.*

CAPVT II.

De diſpenſatione & myſterio aduentus CHRISTI.

Quo factum eſt, vt cœleſtis pater, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Christum Ieſum filium ſuum & ante legem, & legis tempore multis ſanctis patribus declaratum ac promiſſum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miſerit, vt & Iudæos, qui ſub lege erant, redimeret & Gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem in filios reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius pro peccatis noſtris, non ſolum autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

CAPVT VI.

Modus præparationis.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes libere mouentur in Deum, credentes vera eſſe quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud inprimis, a Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes a diuinæ iuſtitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes, Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumque, tanquam omnis iuſtitiæ fontem, diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet. Denique proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt; Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit, &: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et: Timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Denique: Præparate corda veſtra Domino.

CANON II.

Si quis dixerit, ad hoc ſolum diuinam gratiam per CHRISTVM IESVM *dari, vt facilius homo iuſte viuere, ac vitam æternam promereri poſſit; quaſi per liberum arbitrium ſine gratia, vtrumque, ſed ægre tamen & difficulter poſſit, anathema ſit.*

CANON III.

Si quis dixerit, ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque eius adiutorio hominem credere, ſperare, diligere, aut pœnitere poſſe, ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.

CANON IV.

Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti atque vocanti, quoad obtinendam iuſtificationis gratiam ſe diſponat ac præparet, nec poſſe diſſentire, ſi velit, ſed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereque paſſiue ſe habere, anathema ſit.

CANON V.

Si quis liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatum, amiſſum & extinctū eſſe dixerit, aut rem eſſe de ſolo titulo, imo titulum ſine re, figmentum denique à Satana inuectum in Eccleſiam anathema ſit.

CANON VI.

Si quis dixerit, non eſſe in poteſtate hominis vias ſuas malas facere, ſed mala opera ita vt bona Deum operari non permiſſiue ſolum, ſed etiam proprie & per ſe, adeo vt ſit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli, anathema ſit.

EXAMEN.

Omnino multum refert, vt doctrina de libero arbitrio in Eccleſia contra omnes corruptelas extet, recte, proprie & perſpicue, ex veris ſcripturæ fundamentis expoſita. Neq; enim recte intelligi, aut pie vſurpari poterit, quod ſcriptura tradit de tota hominis cōuerſione, de pœnitētia, de fide, de noua obedientia, de Spiritu gratiæ & precum, de corruptione humanæ naturæ per peccatum, & de beneficiis filii Dei per Spiritum ſanctum, quomodo dona Dei accipiantur, quomodo conſeruentur vel amittantur, quomodo creſcant vel deficiāt, &c. niſi pro puritate doctrinæ huius loci, ſicut extat in fontibus Propheticis & Apoſtolicis, contra quaſcunque corruptelas in Eccleſia dimicemus. Et ſicut propoſito fine, neceſſaria eſt deliberatio de iis, quæ ad finem perducūt: an, quomodo, vnde & quibus auxiliis ea effici poſſint, vt finem monſtratum aſſequamur: ita quia Scriptura monſtrat doctrinam de reconciliatione cum Deo, de remiſſione peccatorum, de ſalute & vita æterna, de pœnitentia, fide, oratione, noua obedientia, &c. omnino neceſſarium eſt ſcire, an & quomodo illa poſſunt præſtari & effici. Et hiſtoria omnium temporum oſtendit triſtiſſimam ruinam in præcipuis doctrinæ cœleſtis articulis ſequutam in Eccleſia, quando in hoc loco admiſſa ἑτεροδιδασκαλία à forma ſanorum verborum ſcripturæ diſceſſum fuit. Recte vero explicatus hic locus, hominem in ſeriam agnitionem ſui, & ad veram humilitatem deducit, vt agnitis morbis & infirmitatibus, intelligat quare, quomodo & quantopere opus ſibi ſemper ſit medico filio Dei.

Et propter has cauſas inimicus ille, ſuperſeminans zizania, huic loco præ cæteris infeſtus eſt, vnde etiam variis artificiis & ſophiſmatis, omnibus temporibus illum deprauare tentauit. Ipſa ſane doctrina perſpicue, verbis non ambiguis, in ſcriptura tradita eſt, ſed miſera natura, ſtulta ſui admiratione faſcinata, non facile patitur ſe ita deiici, vt in rebus & actionibus ſpiritualibus omnia gratiæ Dei accepta ferantur. Recte vero Auguſtinus inquit, de natura & gratia, cap. 53. Quid tantum de naturæ poſſibilitate præſumitur? vulnerata, ſauciata, vexata, perdita eſt. Vera confeſſione, non falſa defenſione opus habet.

VARIÆ COGNATÆ QVÆSTIONES
de libero arbitrio.

Et quidem decreta Tridentina meris æquiuocationibus in vocabulo liberi arbitrii ludunt: vt Lectorem perturbent, res ipſas inuoluant & obruant. Quando enim ſine ordine & diſtinctione miſcentur diſputationes de ipſa ſubſtantia voluntatis, de qualicunque eius libertate in externis, de vitioſis actionibus, & de renouatæ voluntatis libertate, quomodo controuerſia tam grauis recte explicari poteſt? Illa igitur æquiuocationum ſophiſmata prius remouēda ſunt, vt ad verū controuerſiæ huius ſta-

tam ſine ambiguitate peruenire poſſimus: ita enim poſtea facilis & perſpicua erit explicatio. Et primo non eſt in hoc loco diſputatio de potētia animæ vegetatiua, ſenſitiua, & locomotiua, ſed de parte cognoſcente & appetente, hoc eſt, de mente ſeu intellectu, & de voluntate hominis. Secundo, ſi liberum arbitrium, ſicut Gabriel diſputat, accipiatur pro ipſa ſubſtantia volūtatis, connotata etiam eſſentia mentis ſeu intellectus: hæc euidentiſſimum eſt, ipſam ſubſtantiam mentis & voluntatis, per peccatum originale licet miſere deprauatam, vitiatam & inquinatam, non tamen prorſus amiſſam, extinctam & abolitam eſſe. In hac igitur ſignificatione negare hominem habere liberum arbitriū, idem eſt, ac ſi quis diſputare vellet, hominē eſſe animal inanime, brutum & irrationale, quod vere eſſet, cum ratione inſanire. Tertio, liberum arbitrium proprie ſignificat δύναμιν, potentiam, vim, & facultatem mentis & voluntatis, qua diſcernitur ab iis, quę ſine mentis cogitatione ſeu deliberatione, ſine voluntatis aliqua electione & expetitione, vel naturaliter agūt, vel violenter impelluntur. Et in hac etiam liberi arbitrij ſignificatione nō difficilis eſt explicatio. Peccatum enim originale ſubſtantiam humanæ mentis & voluntatis non ita deprauauit, vt in homine non renato mens & voluntas nullos prorſus habeant motus vel actiones. Nec talis eſt deprauatio, quod mens & voluntas non renata, ſine cogitatione, deliberatione, iudicio, electione, expetitione ſeu auerſione moueantur & agant, ſicut ea, quæ vel naturaliter agunt, vel violenter impelluntur. Hæc enim proprietas ex prima creatione aliquo modo adhuc reliqua eſt, quod in ijs, quæ mente & voluntate aguntur, homo iudicat, diſcernit, eligit, expetit, auerſatur, reiicit, & actionem aliquam externis membris vel imperat, vel prohibet, vel ſuſpendit. In hanc ſententiam multa diſputat Ambroſius, ſiue is Proſper eſt, de vocatione Gentium, libro 1. capite 3. vbi dicit; Iudicium voluntatis deprauatum non ablatum eſt. Item, Homo à Diabolo, non voluntate ſpoliatus eſt, ſed voluntatis ſanitate priuatus eſt. Et nihil aliud vult Bernhardi diſputatio de libertate à neceſſitate, hoc eſt, à coactione.

Liberum arbitrium quid.

Mens & voluntas qualiter per peccatum originale deprauatæ.

Iuſtinus Apologia 2 ponit hanc diſtinctionem: Quædam mouentur ſine iudicio, ſicut lapis mouetur deorſum; quędam mouentur iudicio non libero; vt ouis vidēs lupum, iudicat eum fugiendum, ex naturali inſtinctu, non ex deliberatione, nec poteſt eligere, an velit non fugere: Homo vero per potentiam intelligentem iudicat aliquid fugiendum vel proſequendum: & quia ex collatione quadam ratione eligit actiones, non vt ouis, ideo liberi dicitur arbitrij. Sed hæc prudenter ſunt diſcernenda, in quibus obiectis, rebus ſeu actionib. mens & voluntas facultates illas ex ſe, aut natura ſua habeant, & quatenus illas habeant. Quartum igitur eſt, quod in iis rebus, quæ in hac naturæ corruptione ſenſibus & rationi adhuc ſubiectæ ſunt, mens aliquo modo poteſt cogitare, inſtituere deliberationem, iudicare, diſcernere, probare vel improbare. Voluntas aliquo modo poteſt ea, quæ à ſenſu vel ratione monſtrata ſunt, velle aut nō velle, eligere aut non eligere, expetere vel auerſari, certas actiones imperare vel prohibere externis membris, actionem vel ſuſpendere, vel mutare. Et hoc eſt, quod vulgo dicimus; Homines non renatos poſſe aliquo modo externam diſciplinam præſtare, hoc eſt, externa honeſta opera cum lege Dei congruentia facere, & vitare contraria ſcelera.

Mentis voluntatiſque conditio, quo ad externā diſciplinam.

In hiſce autem obiectis tales facultates aliquo modo adhuc reliquas eſſe in hac deprauata natura, teſtantur multa præclara exempla Ethnicorum. Teſtatur hoc tota gubernatio politica, & experiētia in ſingulis hoc euidenter oſtendit. Et ex ipſa ſcriptura idem probatur, Rom. 2. Gentes, quæ non habent legem, natura ea, quæ legis ſunt, faciunt.

Rom.10.Qui Dei iuſtitiam ignorant,ſuam conantur ſtabilire,Philip.3. Paulus ante conuerſionem dicit, ſe ſecundum iuſtitiam, quæ in lege eſt, conuerſatum fuiſſe ſine querela.

Huic vero libertati multa, varia & magna obiiciuntur impedimenta. Dona enim illa naturalia, quæ reliqua ſunt in natura corrupta,ſauciata, & variis modis,etiam quo ad externam diſciplinam deprauata ſunt.

Ariſtoteles 7.Ethicorum.cap.3.diſputat, qui fiat, quod homines ſæpe faciant ea,quæ ſciunt eſſe vitioſa. Vt illam generalem notitiam mens nõ negat:Non occides;ſed per πάθος hoc eſt, per contumaciam affectuum eripitur menti particularis notitia:vt inimicum,in tali caſu, hac occaſione occidere: Ibi mens quærit excuſationem & prætextus. Affectus igitur ſæpe ruunt contra iudicium rationis, & rapiunt in ſuas partes etiam ipſam voluntatem,licet reclamante primum iudicio mentis, tandem vero etiam ipſa mens ad affectus aliquo modo ſe inflectit, quærens excuſationes & prætextus.

Ad hoc impedimentum accedit tyrannis diaboli,qui efficax eſt in impiis accedens & augens flammas cupiditatũ,obiectis variis laqueis,quibus homines implicat,vt tãdem ſequatur mens reproba,Rom.1. Et fiant ἀπηλγηκότες,Epheſ.4.In tantis etiam vitæ huius confuſionibus, moles ipſa negociorum & periculorum, turbat & impedit gubernationem diſciplinæ. Hæc neceſſario addenda ſunt, quando de facultatibus mentis & voluntatis, quæ ex prima creatione in hac etiam corruptione reliquæ ſunt,diſputatur.

Quod ſi hoc modo, hoc ſenſu, & in hac ſignificatione dicatur,hominem eſſe agens liberum,ſeu libere agere, habere aliquã libertatem, ſiue liberum arbitrium, cum res ſunt veræ, de vocabulis non ſerendæ ſunt λογομαχίαι.Sed tamen neceſſarium eſt, ad remouendas æquiuocationes,vt addatur declaratio,quæ libertas,quibus in rebus, & quomodo ſit intelligenda,quod ſcilicet in externis,aliquam,qualemcunq; habeat libertatem homo non renatus, qua externam diſciplinam aliquo modo præſtare poteſt.

Quinto,De malis ſeu vitioſis actionibus,Auguſtinus recte ſentit & loquitur,De peccatorum meritis lib.2.c.5. Ad peccãdum non adiuuamur à Deo, ſed quod à Deo nos auertimus, noſtrum eſt, & hæc eſt voluntas mala,cap.18.Et contra duas Epiſtolas Pelagianorum, lib.1. cap.2. recitat Iuliani obiectionem. Ergo ne primi hominis peccato liberũ arbitrium periit, vt omnes in peccatum carnis ſuæ neceſſitate cogantur? Reſpondet autem: Quis noſtrum dicat,quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de genere humano. Libertas quidẽ periit per peccatũ, ſed illa quæ in Paradiſo fuit,habẽdi plenam cum immortalitate iuſtitiã. Liberum arbitrium vero vſque adeo in peccatore non periit, vt per illud peccent,maxime omnes,qui cum delectatione peccant,& amore peccati,hoc eis placet,quod libet.Vnde & Apoſtolus:cum eſſetis ſerui peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ.Ecce oſtenditur etiam peccato minime potuiſſe,niſi alia libertate ſeruire. Et c.3. Non itaq; ſicut dicunt nos dicere, omnes in peccatum,veluti inuiti carnis ſuæ neceſſitate cogũtur. Sed ſi iam in ea ætate ſunt,vt propriæ mentis vtãtur arbitrio, & in peccato ſua voluntate retinẽtur, & à peccato in peccatum ſua voluntate præcipitantur. Neq; enim aliud agit in eis,qui ſuadet & decipit,niſi vt peccatũ voluntate committãt,vel ignorãtia veritatis,vel delectatione iniquitatis,vel vtroq; malo,& cæcitatis & infirmitatis. Sed hæc voluntas, quæ libera eſt in malis, quia delectatur malis,ideo libera in bonis non eſt,quia liberata non eſt. Item in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiæ, vel

Auguſtinus de vitioſis actionibus.

occultus, vel manifeſtus deceptor inſeruit, vel ſibi ipſe perſuaſit. De Eccleſiaſticis dogmatib. cap. 21. Vt labamur, poteſtatis noſtrę eſt, & ignauię.

Vere autem miſera eſt libertas, delectari peccatis. Et licet poſſe peccare, nō ſit ſine libero arbitrio, nihil enim carens libero arbitrio, poteſt peccare: Anshelmus tamen dicit, nec libertatē, nec partē eſſe libertatis, peccandi poteſtatem. Et Auguſtinus in Enchiridio, capite trigeſimo. Qualis quæſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas, niſi quādo eum peccare delectat? Liberaliter enim ſeruit, qui ſui Domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccatum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt. Et ad Bonifacium, libro tertio, capite octauo. Liberum arbitrium captiuatum, nō niſi ad peccatum valet. De verbis Apoſtoli ſermon. 13. Agis quidē deo non adiuuante, libera volūtate: ſed male. Ad hoc idonea eſt voluntas tua, quę vocatur libera, & male agēdo fit damnabilis ancilla. Cum dico tibi, Sine adiutorio Dei, nihil agis: nihil boni dico. Nam ad male agendum, habes ſine adiutorio Dei, liberam volūtatem quamquam illa nō eſt libera, à quo quis enim deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt, & omnis qui facit peccatū, ſeruus eſt peccati.

Et de Ciuitate, lib. 14. cap. 11. inquit: Arbitrium voluntatis, tunc eſt vere liberum, cum vitiis peccatiſque non ſeruit.

Arbitrium hominis non renati vtrū liberum ad peccādum.

Diſputatum igitur eſt à quibuſdam, an arbitrium hominis nō renati, proprie poſſit dici liberum ad peccandum, vel in peccando? 1. Quia ſicut iam dictum eſt, non eſt vera libertas, poſſe peccare. 2. Quia captiuitati & tyrannidi diaboli ſubiecti ſunt nō renati 3. Quia non ęqua inter bonū & malum facultate verſantur. 4. Quia oppoſita ſunt, ſeruus & liber, ſunt autem nō renati, ſerui peccati, ſed de vocabulis, pręſertim ἀγράφοις non eſt temere litigandum, quando de rebus ipſis conſtat & cōuenit. Omnino tamē neceſſe eſt: Quando dicitur, homines libero arbitrio peccare, addere doctrinam de tyrannide diaboli, & poteſtate tenebrarum, cui non renati ſubiecti ſunt, Et illa explicanda eſt, ſicut deſcribitur. Epheſ. 2. efficax eſt in filiis diffidentiæ, 2. Timoth. 2. captiui tenentur laqueis diaboli ad ipſius voluntatem, 2. Corint. 4. excæcat mentes ne &c. Act. 5. Implet cor. Ioan. 13. immittit in cor. 1. Paral. 1. commouet cor. Explicandum eſt & hoc, Arbitrium hominis non renati in peccando liberum eſſe: non ita, quaſi homo non renatus æquam habeat poteſtatem, ſicut ad peccandum, ita etiam ad non peccandum. Aliquo modo ſane poteſt, ſicut externam diſciplinam præſtare, ita etiā externa ſcelera, cū diſciplina pugnātia vitare. De interiori vero immundicie & corruptione recte dicitur. Mala arbor nō poteſt, niſi malos fructus facere. Item: Quicquid nō eſt ex fide, peccatum eſt. Et huc pertinet diſtinctio, quæ apud Damaſcenum & Bernhardum extat, inter neceſſitatem coactionis & immutabilitatis: quæ latius explicare, non eſt huius loci.

Illud vero vtiliter explicari poteſt, quare Auguſtinus diſputet, hominē in malis habere liberum arbitrium: ne quis ſcilicet (ſicut inquit Auguſtinus de Gratia, & lib. arb. cap. 2.) Deū cauſetur in corde ſuo; ſed ſibi quiſque imputet cum peccat. Deus enim licet naturam humanam, qualis eſt in hac corruptione, conſeruet, præbens & ſuſtentans vitam & motū; non tamen eſt cauſa peccati; hoc eſt nec vult, nec efficit, nec adiuuat peccatū in homine, ſed cauſa peccati, eſt volūtas in diabolo & hominib. Tyrannis etiam diaboli in impiis efficax eſt: non ita vt coactitia neceſſitate, per extraneum & violentum impulſum, ſine rationali aliquo motu mentis, voluntatis & cordis, ad peccādum, quaſi obtorto collo rapiātur; ſed (ſicut Auguſtinus inquit) hoc agit diaboli tyrannis, vt congenitam delectationem iniquitatis, vel in ſenſibus, vel in affectibus moueat & excitet, vt ita ab homine peccatum voluntate committatur:

Tota igitur hęc diſputatio de libero arbitrio in malo, huc referẽda eſt, ne extra mentem, voluntatem & cor hominis, quæratur & ponatur cauſa & ratio peccati in impiis, in violenta quadã coactione extra hominẽ. Sed retinendum eſt, quod Iacobus inquit: Nemo cũ tentatur, dicat ſe à Deo tentari. Vnuſquiſque enim tentatur à concupiſcẽtia ſua abſtractus & illectus. Deinde concupiſcentia cum conceperit, parit peccatũ. Illa etiam valde difficilis & perplexa eſt diſputatio; quod etiam illa quæ fiũt contra Dei voluntatem nõ tamen præter eius voluntatem, (ſicut Auguſtinus loquitur) fieri poſſunt. Si enim nollet illa fieri, nullo modo poſſet fieri. Sed quia Deus non eſt efficax cauſa peccati, mouens, impellens, cogens, vel adiuuans homines ad peccata: Auguſtinus pie & modeſte loquitur, talia fieri Deo ſinente, permittente, ſiue deſerente. Et tamẽ addit cõtra Iulianum, libr. 5. cap. 3. ſiue alio quocunque modo, vel explicabili, vel inexplicabili; modo maneat, Deũ eſſe bonum & iuſtum, hoc eſt, nõ eſſe cauſam peccati. Quod vero de illa permiſſione Dei, quędã diſputata ſunt ideo factum eſſe iudico, non enim ita intelligenda eſt, quales ſunt tyrannorum permiſſiones, quæ coniunctam habent voluntatem, vel adiuuantem, vel approbantem ſcelera. Nec ita intelligenda eſt, quaſi Deus plane non curet, quando homines perpetrant ſcelera. Nec permiſſio illa ita eſt libera & ſoluta, vt plane nõ ſit ſubiecta prouidentię Dei; Deus enim licet nec velit, nec adiuuet, nec efficiat peccatũ; determinat tamẽ metas, quouſque & quamdiu ſit permiſſurus, quando & vbi ſit repreſſurus impios. Multas impiorum cogitationes, conſilia & conatus impedit, inuertit, reprimit, vel propter Eccleſiam, vel vt ipſi ſibi exitium accerſant.

An omnia tam bona quam mala fiant volente Deo.

Auguſtinus.

Sępe etiam malitia illa, quę ab ipſa hominum volũtate oritur, & à diabolo inflammatur, Deus vtitur ad irrogandas meritas pœnas, illis quos iuſto ſuo iudicio vlt viſitare.

Peſſima etiam impiorum conſilia, & perniciſiſſimos conatus, Deus Eccleſię & piis ſæpe vertit in bonum, & ſæpe etiam peccata ſunt pœnæ peccatorum.

Hæc certe ſunt explicanda, quando de permiſſione Dei diſputatur. Et tamen fixum & immotum manet diſcrimen, quod in bonis operibus renatorum, non tantum natura à Deo ſuſtentatur, ſed per Spiritum ſanctũ mens illuminatur, cor renouatur; & ſumma, Deus operatur, vt velint & faciant Deo grata; ſiue (quod idem eſt) Deus vult, approbat, efficit & adiuuat bona opera in renatis, Hæc de peccatis dici nec poſſunt, nec debẽt. Sed hæc peculiarem requirunt tractationem, quam Deo volente alias dabimus. Nunc pauca quædam dicenda fuerunt, & propter ſextum Tridentinum canonem, vtque commodius perueniremus ad conſtitutionem ſtatus, in controuerſia de libero arbitrio. Non ignoro autem, quid à quibuſdam de voluntate & operatione Dei in actionibus hominum vitioſis diſputetur. Sed quæ ſit noſtrarũ Eccleſiarum ſententia, 19. articulus cõfeſſionis manifeſte oſtẽdit. Nihil igitur ad nos aculei illi pertinẽt.

Hactenus diximus de quęſtionibus quibuſdam, quę valde cognatę ſunt illi quæſtioni, quæ principalis & præcipua eſt in cõtrouerſia de libero arbitrio Illas vero principio, peculari explicatione breuiter abſoluere & diſcernere volui. Video enim Tridentinum Concilium mixtione & cõfuſione illarum diſputationum abuti, vt principalis ſtatus huius controuerſiæ tranſponatur, perturbetur & obruatur, ſicut poſtea oſtẽdemus. Illis igitur ſeparatis & ſepoſitis, ſimpliciter & perſpicue conſtituemus quis ſit verus ſtatus, de quo principaliter in hoc loco diſputatur & quęritur. Et vt explicatio eo ſit ſimplicior, planior & breuior; in aliquot capita diſtribuam ea, quæ ad conſtituendum ſtatum pertinere videbuntur.

PRIN-

PRINCIPALIS STATVS CONTROuerſia de libero arbitrio.

Principalis igitur quæſtio, in cōtrouerſia de libero arbitrio, eſt de motibus & actionib. ſpiritualibus, ſiue de rebus diuinis, de operibus, quę ad Deum pertinēt: vt cogitemus, velimus & faciamus aliqua Deo grata, & animæ noſtræ ſalutaria, de iuſtitia ſpirituali, de cultibus interiorib. ſiue aliis quibuſcunque vocabulis hæc explicentur. Spiritualia vero intelliguntur hoc loco, quæ ad conuerſionem hominis, fidem & pietatē pertinent, ſicut illa in verbo Dei, hoc eſt, in lege & Euangelio proponuntur, vt agnitio & deteſtatio peccati, cōtritio, timor Dei, fide agnoſcere, meditari, aſſentiri, deſiderare, quærere, velle & accipere promiſſionē Euangelii. orare, conſolatione ſe ſuſtentare, &c. nouam obedientiam, dilectionem, ſpem, patientiam, & alias virtutes iuxta mandata Dei inchoare & præſtare: luctari cum ſecuritate, diffidentia & contumacia, veteris hominis paſſiones & deſideria crucifigere, actiones carnis mortificare, nouos motus & actiones, interiores & exteriores, congruentes verbo Dei inchoare & prǣſtare: & vt in ſumma omnia comprehendantur, ſpiritualia hoc loco intelligimus, ea, quæ lex & Euangelium nobis proponunt, in mente, voluntate, corde, & reliquis viribus, inchoare, præſtare, retinere, & conſeruare: & quidem eo modo, ſicut verbum Dei illa requirit: quantum quidem in huius vitæ infirmitate, per Spiritus ſancti gratiam fieri poteſt. Nam & Phariſaica iuſtitia in hominibus non renatis, ſimile quid vel fingit, vel exterius præſtat. Ideo expreſſe dicitur, quæſtionē eſſe: Quo modo ea, quæ Lex & Euangelium nobis proponunt, recte, vere, ſerio, & breuiter, eo modo, ſicut verbum Dei præſcribit, inchoari & præſtari poſſint. Hæc aliquanto ſimplicius & craſſius enumeraui: vt ſine ambiguitate certum & manifeſtum ſit, de quibus rebus ſiue obiectis in hac controuerſia de libero arbitrio, principaliter diſputetur.

Non enim quæſtio eſt, an per lapſum extincta ſit ſubſtantia animæ in homine, an in anima prorſus amiſſa ſit potentia intelligens & appetens: nec quæſtio eſt de diſciplina rationis, nec de vitioſis actionibus. de quib. tamen quæſtionibus neceſſariæ ſunt declarationes: Sed principalis quęſtio eſt, quomodo inchoari & præſtari poſſint ſpiritualia illa, de quibus iam diximus. Miſceri autem in hac diſputatione ſæpe alias quæſtiones, ad turbandam doctrinæ ſimplicitatem notum eſt.

Valla diſputat, num ſit in hominis arbitrio, mouere pedē, vel dextrū, vel ſiniſtrum. In Dialogis Hieronymi, Pelagianus dicit: Si voluero curuare digitum, an ſemper mihi neceſſarium erit ſpeciale Dei auxilium?

Apud Auguſtinum de perfectione iuſtitiæ, Cœleſtinus obiicit locum Pauli, 1. Corinth. 7. de libertate nubendi, Faciat quod vult. Auguſtinus vero reſpondet. Quaſi pro magno habendum ſit, velle nubere: vbi de adiutorio diuinæ miſericordiæ operoſius diſputatur. Ita multi diſputant, hominem non eſſe truncum, ſaxum, aut brutum aliquod.

Alii liberum arbitrium hominis inde probāt, quia Chriſtus dicit: Volui te congregare, & noluiſti. Quæ quęſtiones, ſuo quidem loco declarandæ ſunt, ſed à principali ſtatu huius controuerſiæ, ne is vel turbetur vel obruatur, ſeparanda ſunt.

Secundo: Vt ſtatus controuerſiæ adhuc planius, remotis omnibus ſophiſticis cauillationibus, cognoſcatur, diſerte conſtituendum eſt & hoc: nouos motus in conuerſione nō imprimi menti, voluntati & cordi, ſicut ceræ imprimitur ſigillū, ita vt nulli ſequantur noui motus in mente, voluntate & corde. Gratia enim operatur, nō vt conuerſio ſit brutū aliquid in homine, ſine motu & actione aliqua mētis, voluntatis & cordis: ſicut cū aſina Bileam loquitur, nec eſt violentū aliquid: ſicut cū ſaxū impelli-

tur & protruditur, quod motum illum nec ſentit, nec vult, nec intelligit: nec eſt enthuſiaſticum aliquid: ſicut arreptitii olim reddebant oracula, quę nec intelligebant, nec meminerãt; vel ſicut in obſeſſis Diabolus ſępe allegat motus & actiones mẽtis, voluntatis & cordis ipſorum, & ipſe per eos multa loquitur & agit, ad quæ in obſeſſis nulla fit applicatio mentis, voluntatis vel cordis. Sed quia conuerſio eſt motus quidam, & mutatio in mente, voluntate, corde, &c. neceſſariũ eſt, vt in vera cõuerſione fiant, & ſint motus aliqui, vt notitia & cogitatio de lege & Euãgelio, deſideriũ, voluntas & conatus aſſentiendi; vnde oritur lucta cum ſecuritate, diffidentia & contumacia veteris hominis. Et in ſumma, in conuerſione oportet fieri & eſſe motus aliquos & actiones, quib. incipiat fieri applicacatio quædam mentis intelligendo, voluntatis aſſentiẽdo, deſiderando, volendo, &c. & applicatio cordis ſeriis affectibus ad ea, quę in lege & Euangelio nobis pronunciatur. Vbi enim nulla prorſus fit & eſt mutatio in mente, volũtate & corde, ibi nulla noua ſequitur notitia, cogitatio, nullus aſſenſus, nullum deſideriũ, nullus conatus, nulla lucta, &c. ſed totus homo in vniuerſum repugnat, & opponit contrarium actum; & breuiter, vbi nullo qualicumq; motu notitiæ, cogitationis, deſiderii, affectuum, &c. inchoatur applicatio mentis, voluntatis & cordis, ad ea, quæ in lege & Euangelio proponuntur; ibi certum eſt, nullam vel fieri, vel eſſe conuerſionem. Aliter enim faber vtitur inſtrumento inanimato, aliter vero Spiritus ſanctus operatur conuerſionẽ in mente, voluntate & corde. Facit enim, vt velimus & poſſimus intelligere, cogitare, deſiderare, aſſentiri, accipere, operari, &c. Status igitur diſputationis non eſt, an tales motus & actiones in conuerſione fieri & eſſe debeant; ſed hic eſt ſtatus quæſtionis, vnde homo in mente, voluntate & corde habeat & accipiat, quod tales motus & vult & poteſt inchoare & præſtare. Auguſtinus enim in hac diſputatione eleganter coniungit hęc tria, velle, poſſe & facere. Et illam quæſtionẽ mox explicabimus; ſed prius alia quædam adhuc declaranda ſunt, ne quid explicationem poſtea vel turbet vel remoretur.

Tertio igitur & hoc declarandum eſt, non eſſe expectandos Enthuſiaſticos raptus, extra & præter miniſterium verbi & Sacramentorum.

Verbum enim Dei prædicatum, lectum, auditum, cogitatum, eſt medium ſeu organon, per quod Spiritus ſanctus efficax eſt, & operatur in mente, voluntate & corde hominum. Et ſicut Deus vult vocem verbi ſui audiri, legi & cogitari: ita externo miniſterio verbi hominem vti poſſe, vt audiat, legat, & aliquo modo cogitet, & experientia, & Scripturæ exempla teſtantur. Licet longe aliter verbum audiant & meditentur, in quibus iam inchoata eſt renouatio per Spiritum ſanctum. Ioan. 8. Qui ex Deo eſt verbum Dei audit. Ioan. 6. Qui audit à patre, venit ad me. Lucæ 8. Videte quomodo audiatis. Aliter etiam deſcribitur, quomodo pii meditentur in verbo Dei, Pſal. 1. & 119. Aliud præterea eſt auditus verbi: & ex auditu concipere nouos motus pœnitentiæ, fidei, nouæ obedientiæ, &c. quod proprium eſt ſpiritus. Et tamen per illud organon, per verbum ſcilicet lectum, auditum, cogitatum, & non aliter Spiritus ſanctus efficax eſt, & operatur.

Ita Auguſtinus inquit de Fide ad Petrum, cap. 32. Firmiſſime tene, poſſe quidem hominẽ, quem nec ignorãtia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas, vel aduerſitas, verba legis & Euangelii ſiue legere, ſiue ex ore cuiuſq; prędicatoris audire, ſed diuinis mandatis obedire neminem poſſe, niſi quem Deus gratia ſua præuenerit: vt quod audit corpore, corde etiam percipiat, & accepta diuinitus bona voluntate atque virtute, mandata Dei facere & velit & poſſit, &c. Omnino igitur à verbo ordiendum eſt, vt legatur, audiatur, & cogitetur.

Quarto, Obſeruanda eſt etiam in hac controuerſia Longobardi diſtinctio de quatuor ſtatibus liberi arbitrii.

1. Qualis fuerit in natura integra ante lapſum.
2. Quid ſit poſt lapſum, priuſquam cœperit ſanari & renouari.
3. Quando iam cœpit ſanari & renouari, quæ renouatio per totam vitam creſcit & augetur.
4. Quid ſit futurum in glorificatione, ſeu poſt glorificationem. Ibi enim omnino plena & perfecta erit libertas. Et quidem de primo & de vltimo ſtatu non eſt cõtrouerſia, ſed ſecundi & tertii diligens eſt habenda ratio, ne confundantur, ſed accurate diſtinguantur.

Longe enim aliud eſt, loqui de viribus ſeu facultatibus mentis, voluntatis & cordis hominis ante conuerſionem, priuſquam cœperit per Spiritum ſanctum ſanari & renouari, & aliud eſt, quando iam cœpit ſanari & renouari. Tunc enim ex donatione & operatione Spiritus ſancti, adſunt & ſequuntur noui motus in mente, voluntate & corde. Ipſa etiam ſanatio & renouatio non eſt talis mutatio, quę vno momento ſtatim abſoluatur & perficiatur, ſed habet ſua initia & certos progreſſus, quibus in magna infirmitate creſcit, augetur & conſeruatur: non autem ita, ſicut lilia agri creſcunt, quæ nec laborant, nec curant: ſed in exercitiis pœnitentiæ, fidei & obedientiæ, quærendo, petendo, pulſando, conando, luctando, &c.

Initia donorum ſpiritualium retinentur, creſcunt & augentur, ſicut Lucæ decimonono, de traditis talentis Dominus mandat, ne in terram defodiantur, ſed inquit: Negociemini donec veniam. Et in hanc ſententiam Paulus vtitur pulcherrimo verbo, ἀναζωπυρεῖν. Exuſcita donum quod in te eſt; 2. Timoth. 1. Et quia à verbo ordiendum eſt, & ex verbo de voluntate Dei, & de efficacia ſpiritus ſtatuendum eſt, non eſt dubium, quando verbo lecto, audito & cogitato homo concipit propoſitum, deſiderium, conatum applicationis, quando luctatur cum ſecuritate, diffidentia & contumacia, &c. has eſſe veras effectiones & operationes Spiritus S. licet magna infirmitate ſæpe ita abſcondantur, vt præſentia & efficacia ſpiritus non percipiatur ardenti aliquo ſenſu. Ibi certe non ex ſenſu, ſed ex verbo iudicandum eſt.

Breuiter hæc tantum noto: neque enim iuſtam & integram inſtitui huius controuerſiæ explicationem. Hæc vero per diſtributionem aliquando forſan rudiorem & craſſiorem præmittere volui: vt diſputationibus ſiue peregrinis, ſiue cognatis in ſuum locum reiectis, & commoda explicatione declaratis, planius oſtendi poſſit, quid proprie & principaliter in hac diſputatione de libero arbitrio, in controuerſia poſitum ſit. Quam ſophiſticis enim æquiuocationibus Decreta Tridentini Concilii ſtatum huius controuerſiæ inuoluant, perturbent & obruant, poſteà monſtrabimus: prius enim reliqua, quæ ad explicationem neceſſaria ſunt, paucis abſoluemus.

Vt igitur tandem ſtatum huius controuerſiæ ſimpliciter & plane conſtituamus, non eſt quæſtio de ipſa ſubſtãtia mentis, voluntatis & cordis, neq; hæc eſt quæſtio, quod illæ animæ potentiæ alium habent modum agendi, quam quæ vel naturaliter agunt, vel violento & bruto motu agitantur & impelluntur, ſicut ſupra explicauimus: nec etiam de diſciplina rationis, nec de vitioſis actionibus, principalis eſt quæſtio (ſupra enim hæc declarata ſunt) ſed de motibus ſeu actionibus ſpiritualibus in contritione, fide, & noua obedientia, ſicut in verbo Dei illa nobis proponuntur, ſicut ſupra declarauimus, quæſtio eſt.

Status diſputationis.

Et certum eſt, ordiendum eſſe à verbo: quod iuxta mandatum

Dei

Dei, homo debet, & aliquo modo etiam poteſt audire, legere & cogitare.

Certum eſt & hoc, conuerſionem & renouationem non fieri ſine aliquo motu & actione mentis, voluntatis & cordis, ſicut ſupra diximus.

Sed quæſtio eſt, vnde homo habeat & accipiat potentiam, vires ſeu facultates inchoandi, & efficiendi tales motus & actiones. Et collatione hæc quæſtio rectius intelligitur. In iis, quæ ſenſibus & rationi ſubiecta ſunt, homo in mente & voluntate habet φυσικὰς δυνάμεις: hoc eſt, facultates in natura, ex prima natiuitate hærentes & inſitas: quibus homo poteſt propoſitis & admotis obiectis, concipere motus & elicere actiones proprietati mentis & voluntatis congruentes. *Quæſtio.*

Quæſtio igitur eſt, an eodem modo mens & voluntas ex prima natiuitate inſitam habeant talem potentiam, tales vires & facultates: vt quando homo verbum Dei legit, audit & cogitat, poſſit, ſine Spiritu ſancto, ex puris (ſicut Scholaſtici loquuntur) naturalibus, concipere tales motus, & elicere tales actiones in mente, voluntate & corde, quales ad contritionem, fidem & nouam obedientiam Scriptura requirit.

Et ita quidem olim Pelagius & ſenſit & docuit. Sed ab hac ſententia Pontificii affirmant ſe prorſus alienos eſſe. *Pelagiani.*

Et idem etiam Andradius meus prolixe conteſtatur: ſed eius memoriam oportet valde eſſe labilem. In principio enim quarti libri prorſus oblitus eſt eius, quod per multas paginas prolixa oratione in fine tertii libri diſputarat: Philoſophos ſine verbo Dei, & ſine Spiritu regenerationis, naturalibus notitiis & viribus perueniſſe ad veram fidem & iuſtitiam, qua ſaluati ſint: adiuncto illo tantum auxilio Dei, de quo Cicero etiam dicit, nullam excellentem virtutem in Ethnicis fuiſſe ſine afflatu diuino. Quantum enim hæc abſint ab ipſiſſimo Pelagianiſmo, vel cœci vident: neque enim heroicos impetus & tales afflatus, quales Philoſophi intelligunt, Pelagius excluſit.

Illam vero Andradianam diſputationem ideo memori mente reponemus, vt nouerimus, non ſerio, ſed pro forma tantum (quod dicitur) fieri, quando Pelagianiſmum damnāt Pontificii. Non enim, vt arbitror, audebunt damnare Andradii ſententiam, quod ſine verbo Dei, & ſine ſpiritu regenerationis Philoſophi habuerint veram fidem, Paulinam iuſtitiam & vitam æternam. In ipſo enim Concilio Tridentino Andradius illud ſcripſit.

Sed audiamus ſane, quam ſpecioſis, & ad fallendum comparatis verbis ſe a Pelagianis ſeparare conentur. Dicunt ſe nullo modo ſentire, quod liberum arbitrium ſufficiat ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales: ſed gratiæ Dei & diuini auxilii neceſſitatem tantopere extollunt, vt ne optare quidem, & velle vllum perfectum bonum ſine illo poſſimus.

Dicunt, naturam humanam peccati contagio ita eneruatam & debilitatam, vt ne cogitare quidem quicquam eorum bonorum poſſit, quæ ad ſempiternam felicitatem ducunt, niſi diuini Spiritus vi atq; virtute erigatur atque confirmetur. Hæc ſunt Ieſuitarum & Andradii verba.

Tertius etiam Canon ſextæ Seſſionis, anathema dicit illis, qui ſentiunt, ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione & adiutorio, hominem poſſe pœnitere, credere, diligere, ſperare, ſicut oportet, &c. Verba ſane ſunt ſpecioſa, & ſatis magnifica, quę videntur totum tribuere gratię Dei: quod ſi ita eſſet, iam nulla inter nos de hoc loco eſſet controuerſia

Sed

Pōtificii improbant Auguſtanā confeſſionē etiā quo ad articulum de libero arbitrio.

Sed ipſi conteſtantur & calmitant, ſe nullo modo probare ſententiam & doctrinam Auguſtanæ confeſſionis de libeio arbitrio: ſe ad damnandam illam emiſſos eſſe crepitus iſtos anathematum, in Tridentina Synodo.

Vides amice Lector, quanto ſtudio, quot modis, & quam inſidioſe hæc controuerſia inuoluatur, ne verus eius ſtatus animaduertatur. Et fit hoc verbis tam ſpecioſis, vt controuerſiarum imperiti, ſi non admoneantur, exiſtiment nihil eſſe periculi.

CONCILII TRIDENTINI ſententia de libero arbitrio, ex interpretatione Andradis.

Quis igitur iam erit ſtatus controuerſiæ inter nos & Pontificios, aut in quo conſiſtit diſcrimen noſtræ ſententiæ, & Tridentini Concilli de libero arbitrio?

Reſpondeo, Ex Decretis Concilij poſſet ſane illud nō obſcure colligi. Sed ne clamitent, nos vim facere verbis, & per calumniam ea aliter interpretari, quā Synodus forſan ſenſerit: audiamus ſane Andradii interpretationem, quam ſicut abſq; dubio in ipſo Concilio Tridētino didicit: ita libere ſine vlla diſſimulatione in ſcripto ſuo nobis communicat. Ita autem & Synodi & ſuam ſententiam explicat: Liberum arbitriū ſine inſpiratione & auxilio ſpiritus nō poſſe ſane efficere ſpirituales actiones, ſed illud nō ideo fieri, quaſi mens & volūtas, qualis eſt in homine ex prima natiuitate, ante conuerſionem, prorſus non habeat vllam potentiā, vllas vires aut facultates, quæ ad inchoandas & efficiendas ſpirituales actiones neceſſariæ ſunt: ſed ideo, quia naturales illæ vires & facultates, licet nec deletæ, nec extinctæ adeo tamē peccatorū laqueis implicatæ ſint, vt homo nō poſſit ſe propria virtute ab illis extricare. Vtq; ſententia planior ſit, illuſtrat eam hac ſimilitudine: Sicut ille qui ferreis ſoleis deuinctus eſt, habet quidem inſitam & innatam incedendi δύναμιν ſeu potētiam: ſed licet habeat illam, nō tamen poteſt ea vti, vt in actum prodeat, niſi prius vincula rumpantur, quæ motū reprimunt & retardant. Ex hac ſimilitudine lector ſine ambiguitate perſpicue intelligit, quæ ſit Concilii Tridentini ſententia, quando dicit, liberum arbitriū gratiæ Dei excitanti & adiuuanti libere aſſentiri & cooperari: Sentiunt enim in mēte & voluntate hominis nō renati, ex prima natiuitate in hac corruptione naturaliter adhuc inſitas eſſe vires aliquas ſeu facultates qualeſcūque ad res diuinas ſeu ſpirituales actiones: ſed illarum facultatem & virium motū & vſum, per peccatum reprimi & retardari in non renatis: gratiam vero Dei, & efficaciam ſpiritus, non ſimpliciter efficere & operari in iis, qui renaſcuntur, nouam aliquam δύναμιν vim, facultatem aut potentiam inchoandi & præſtandi motus & actiones ſpirituales, quam ante cōuerſionem aut renouatinem, ex naturæ viribus non habuerint; ſed tantum vincula rumpere, & laqueis liberari, vt facultas naturalis antea cōſtricta, cōpreſſa & impedita, poſſit iam per gratiam excitatā, vires ſuas in rebus ſpiritualibus exercere. Illas autē vires naturales, ſicubi imbecilliores ſunt, ſentiunt adiuuari & confirmari per gratiam & auxilium Spiritus ſancti. Et vbi non ſufficiunt, dicunt nouum habitum infundi, qui reſpectum meriti afferat.

De libero arbitrio.

Gratia Dei q̄d tribuāt.

Declarat enim Andradius ſuam illam ſentētiam ſimilitudine ægroti, cuius vires morbo fractæ debilitatæ & attenuatæ ſunt, vbi medicus vires quæ adhuc reliquæ ſunt, licet ſint attenuatæ, confirmat & roborat, & ſi quæ ſunt amiſſæ, reſtituit. Alii vtuntur ſimilitudine auiculæ, quæ habet & retinet quidem potentiam & facultatem volandi, ſed quando funiculo

alligata eſt, nō poteſt vſum & motum illius facultatis, quæ naturaliter ipſi inſita eſt exercere: ſi quis autē rumpat funiculum, is non inſerit auiculę nouam & peculiarem volandi δύναμιν quam antea non habuerit, ſed tantum impedimentum aufert.

Et poſtea Andradius, vbi diſputat, gratiam vna cū viribus liberi arbitrii, habere rationē cauſæ efficientis eorum, quæ ad conuerſionem pertinent, vtitur hac ſimilitudine: Si te rogem, cum ligneam materiam conflagrare cernis, quæ ſit cōflagrationis illius efficiens cauſa: ignē dicas neceſſe eſt, vna cum Deo naturæ auctore & patrono, qui igni exurendi virtutem ſuppeditat, & ad operandum cum illo conſpirat. Cum igitur liberi noſtri arbitrii motio non magis à Dei gratia pēdeat, quam à diuina virtute ſtipitis exuſtio: quid eſt, quod liberum arbitriū efficientis cauſæ dignitate & nomine ſpolies? Hanc Andradii ſimilitudinem Lector bene conſideret.

Eſt igitur Concilii ſententia, in natura hominis per peccatū deprauata, priuſqam per gratiam & operationem Spiritus ſancti reparetur, reliquam adhuc eſſe δύναμιν aliquam, vim, efficaciā, potentiam ſeu facultatem naturalem, ad motus ſeu actiones ſpirituales: ſed illam δύναμιν per peccatum partim conſtrictam & alligatam, partim debilitatam & inclinatam, vt per ſe ſola, ſine gratia ſpiritus, non poſſit vllum perfectum bonum vel inchoare, vel præſtare: gratiam vero vincula & laqueos rumpere, vt, naturalis illa facultas ſtupeſcens antea, ſed iā per gratiā excitata, poſſit in ſpiritualibus ſe exercere, illam vero vbi per peccatum attenuata & inclinata eſt, confirmari, roborari & adiuuari auxilio Spiritus: vbi vero non ſufficit, ſentiunt infundi nouas qualitates, ſeu habitus: atque ita in motibus & actionibus ſpiritualibus, ex gratia & ex naturalibus liberi arbitrii viribus, fieri vnā cauſam efficientem, ita vt ad inchoandos & efficiendos motus ſpirituales hęc duo ſimul concurrāt, gratia ſcilicet & naturales vires liberi arbitrii, quales ſunt ex prima noſtra corrupta natiuitate: De bonis enim renouationis in volūtate renata quod faciāt renatos συνεργοὺς Dei, alia eſt quæſtio, de qua poſtea dicemus. Habemus igitur iam ex Andradii interpretatione, quæ ſit Concilii ſententia, in ſexto capitulo, & in quarto Canone ſextæ Seſſionis. Et ego communi nomine gratias ago Andradio, quod reliquis mirabiliter tergiuerſantib. ipſe ſine ambiguitate & diſſimulatione tam aperte & perſpicue ponit, & explicat ſtatum controuerſiæ, quę eſt inter Pontificios & inter nos de libero arbitrio. Statu enim ita poſito, plana eſt explicatio & refutatio: ſi modo nobis illā indulgentiam largiri dignati fuerint, vt ex Scripturæ teſtimoniis controuerſia hęc diiudicetur & definiatur. Vt autem ratio habeatur breuitatis, teſtimonia in capita quædam diſtribuam.

Sententia concilii de virib. hum nu & liber arbitrio.

SCRIPTVRÆ SENTENTIA
de libero arbitrio

Primo enim quædam Scripturæ teſtimonia loquūtur priuatiue (vt ſic dicam) quod ſcilicet per lapſum in natura corrupta prorſus amiſſa ſit δύναμις vis & efficacia, ſeu facultates, qua inchoandæ & efficiēdę ſunt actiones ſpirituales, ſicut oportet. Et diſtincte loquuntur Scripturę teſtimonia: quædam de mente, quædam de voluntate ſeu corde hominis nō renati. Vocantur enim non renati, tenebræ. Epheſ. 5, Ioannis 1. & 3. Actorum vigeſimoſexto, vocantur in peccatis non tantum ægroti & infirmi, ſed mortui. Epheſ. 2. Coloſſ. 2. Et hæc diſerte explicantur de priuatione ſeu carentia efficaciæ ſeu facultatis, ad motus & actiones ſpirituales,

Non renati

1. Corinth. 2. Animalis homo non capit ea, quę ſunt ſpiritus, & nō poteſt intelligere, quia ſpiritualiter diiudicantur, 2. Corin. 3. Non ſumus idonei cogitare aliquid ex nobis ipſis, tanquam ex nobis ipſis: ſed ἱκανότης noſtra ex Deo eſt, 1. Corinthios primo, Mundus per ſuam ſapientiam Deum non cognouit, Matthæi vndecimo. Nemo nouit patrem, niſi cui Filius voluerit reuelare, Matthæi decimoſexto. Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ad Romanos primo, Euanuerunt in cogitationibus ſuis, 1. Corinthios 1. Infatuauit ſapientiam huius ſeculi, Romanos ſeptimo, Scio quod in me, hoc eſt in carne mea, non habitet bonum. Romanos octauo, Sapientia carnis non ſubiicitur legi Dei, neque enim poteſt. Ioannes decimoquinto. Sine me nihil poteſtis facere, ſicut palmes, niſi in vite fuerit. Atqui nos natura ſumus oleaſtri, Roman. vndecimo, & propterea inſerendi veræ viti, extra quam nihil poſſumus. Et Auguſtini verba diligenter expendit. Non enim dixit: Sine me difficulter poteſtis, nec dixit: Non poteſtis perficere aut magni aliquid præſtare, ſed ſimpliciter dicit: Sine me nihil poteſtis facere: in actionibus ſcilicet ſpiritualibus, de quibus ibi, ſicut manifeſtum eſt, loquitur, 1. Corinth. 4. Quid habes, quod non accepiſti? Et Auguſtinus de Prædeſtinatione Sanctorum, prolixe contra Pelagianos oſtendit, hanc ſententiã non loqui de reliquiis donorum naturaliũ, quæ in hac corrupta natura adhuc reliqua ſunt, ſed de iis quæ donantur in renouatione per Spiritum ſanctũ, Ioan. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater traxerit illum. Hæc teſtimonia manifeſtiſſime oſtēdunt, naturam non renatam in ſe & ex ſe prorſus nullam habere vim, efficaciam aut facultatem, quam ex ſe conferat, vt gratiæ propriis viribus aliquid cooperetur ad inchoandas & efficiēdas actiones ſpirituales. Detrahitur enim naturæ non renatæ cogitare, velle poſſe & facere, quod ad ſpirituales actiones attinet. Secundo, multa Scripturæ teſtimonia non tantum de defectu loquuntur, ſed oſtendunt in locum amiſſarum virium ſucceſſiſſe vitioſum habitum, & triſtiſſimam deprauationē in mente, voluntate & corde, quod ad motus ſeu actiones ſpirituales attinet, vocatur enim ante conuerſionem ſeu renouationem, cor durum, Romanos ſecundo, lapideum, Ezech. 11. & 36. ceruix ferrea, frons ænea, neruus ferreus, Eſaię 48. cor prauum ſuper omnia, Ierem. decimoſeptimo. Sicut Æthiops nō poteſt mutare pellem ſuam, nec pardus maculas ſuas, Ierem. 23. Lex eſt ſpiritualis, ego autē carnalis, venditus ſub peccatum. Malum mihi adiacet. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meę, & captiuantē me ſub lege peccati. Carne ſeruio legi peccati, Roman. ſeptimo. Sapiētia carnis inimicitia eſt aduerſus Deum, Roman. octauo. Figmentum cordis humani tantum eſt malum ab adoleſcentia, Gen. 6. & 8. Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona facere, cum ſitis mali? Matthæi 12. Spiritualia ſunt ſtultitia homini animali, 1. Corinthios 2. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, Ioann. octauo.

Habitus vitioſi priuationi ſucceſſerunt.

Tertio, Teſtimonia Scripturæ, quæ deſcribunt liberationem à ſeruitute peccati, ſanationem, illuminationem, reparationem, renouationem mentis & voluntatis, non tam frigide & perfunctorie loquuntur, vt cum quis hominem habentē per ſe δύναμιν ambulandi, ex compedibus ſoluit, Sed Ezechiel 11. & 36. Auferam cor lapideum, & dabo cor nouum. Ioan. 1. Tenebræ lucem non apprehenderunt. 2. Corint. 4. Deus qui dixit ex tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit cordib. noſtris, ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei. Deutero. 29. Vos vidiſtis vniuerſa, quæ fecit Dominus coram vobis in Ægypto: & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, oculos ad videndum, & aures, quæ poſſent audire vſq; in

Gratia omnia in totum noua facit.

præ-

præſentem diem. Matth.13. Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum: reliqui videntes non vident. 1. Corinth.12. Nemo poteſt Ieſum Dominum dicere, niſi per Spiritum ſanctum. Pſalm.51. Cor mundũ crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Matth.16. Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater, &c. Ioann.1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri aut carnis, ſed ex Deo nati ſunt. Ioan.6. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater traxerit eum, Epheſ. 2. Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu, ad bona opera. Philip.1. Qui incœpit in vobis bonum opus, perficiet. Philip.2. Deus eſt, qui operatur in nobis velle & perficere, vt aliqua ipſi grata fiant. 2. Corinth.3. ἱκανότης noſtra ex Deo eſt non ex nobis ipſis. Iac.1. Omne datum bonum & donum perfectum, eſt deſurſum à Patre luminum Luc. vigeſimoquarto, Aperuit ipſis mentem, vt intelligerent Scripturam. Actor.16. Deus aperuit cor Lydiæ. Idem probant precationes de donis ſpiritualibus, Pſalm.118. Eph.1. Col.1. Ita de fide, Eph.2. Per fidem, & hoc nō ex vobis: Dei donum eſt, ne quis glorietur, Hanc ſententiam Longobardus lib.2. diſtinct. 27. dicit à ſanctis ita exponi, quod fides non ſit ex vi naturæ noſtræ: quia Dei donum pure eſt. Hæc enim ſunt eius verba.

Ex his & aliis multis Scripturæ teſtimoniis manifeſtiſſimum eſt, gratiam Dei in nō renatis ante conuerſionem ſeu renouationem, nō inuenire δύναμιν aliquam vim, aut facultatem aliquã, ſiue ligatam, ſiue attenuatam, quod ad motus, vel actiones ſpirituales pertinet: ſed inuenire 1. ἀδυναμίαν, priuationem defectus, & carentiam. 2. Vitioſum habitum & deprauationem in mente, voluntate & corde, quod attinet ad inchoandas & efficiendas vere ſpirituales actiones. 3. Gratiam in conuerſione ſeu renouatione, non ita operari, quaſi reliqua ſit facultas quædam ad ſpiritualia in corrupta hac natura, ex prima natiuitate inſita & inhærens: quæ peccati quidem laqueis ita ſit conſtricta & attenuata, vt niſi per gratiam Dei excitetur & confirmetur, non poſſit in actum prodire. Quando vero accedat gratia excitans & adiuuans, tunc naturalem illã δύναμιν, progredi ad efficacem actum, vt poſſit concipere motus, & elicere actiones ſpirituales. Ita quidem Pontificii ſentiunt & docẽt. Sed Scriptura nō ita, ſed longe aliter deſcribit beneficiũ Filii Dei, miniſterio verbi per Spiritum ſanctum liberantis nos à ſeruitute peccati, ſanantis & renouãtis naturam hanc peccato deprauatã. Tradit enim, quod Spiritus ſanctus in illis, quos vult cõuertere, primum incipiat prauitatem illam, quã quoad motus & actiones ſpirituales, in mente & voluntate, non renata inuenit, mortificare & auferre: deinde incipiat operari, & donare nouã vim, facultatem & efficaciam in mente, voluntate & corde, ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales.

Gratia qualis nos inuenit.

Et expendantur pondera verborum, quibus Scriptura vtitur in huiuſmodi deſcriptionibus. Cor eſt tardum, Luc.24. vanum, Pſalm.5. Epheſ.4. durum, Romanorum ſecundo; lapideum, Ezechiel.36. illud cor Deus emollit. 2. Paralip.34. aperit, Actorum 16. conuertit, Lucæ primo, circũcidit, Deutero.30. conterit, Eſaiæ 57. Pſalm.50. aufert cor lapideum, Ezech. 36. externus homo corrumpitur, 2. Corinth.4. vetus homo crucifigitur, Galat.5. vt deſtruatur corpus peccati, Romanorum ſexto, ſanat animam, Pſalm.40. excitat à mortuis, Epheſ.5. mortuos peccatis viuificat, Epheſ. ſecundo dat cor nouum. Ezechiel.11. Renouemini ſpiritu mentis veſtræ, Epheſ.4. interior homo renouatur. 2. Corint.4. Vocatur regeneratio, Titum 3. renaſcentia, Ioan.3. Crea cor mundum, Pſalm.50. Creati in Chriſto Ieſu ad bona opera, Epheſ.2. Nouus homo creatur ad imaginem Dei, Epheſ.4.

Naſcitur & creatur & antea nō eſt.

Concilij doctrina qualis.

Hæc & ſimilia Scripturæ teſtimonia, ſi conferantur ad ſimilitudines, quibus Andradius & ſuam & Concilij ſententiã explicat, videbit Lector luce meridiana clarius cõtrouerſiã de libero arbitrio naturali, in reb. ad ſalutem pertinentibus, in concilio Tridentino nõ reuocatam ad fontes Propheticos & Apoſtolicos: ſed traditã ibi eſſe ſententiã diſſentientem à Scriptura, imo ex profeſſo pugnantem cum multis manifeſtiſſimis Scripturæ teſtimoniis: ſicut ipſa collatio & inſpectio oſtẽdit. Sed Andradius, vt video, Tridenti in Cõcilio didicit, de his grauiſſimis doctrinæ cœleſtis capitibus magnifice quidẽ declamitare: ſed ita vt ne ſemel quidem horum, & ſimilium Scripturæ teſtimoniorum, quæ tam multa & illuſtria ſunt mẽtionem faciat. Non igitur ocioſum, ſed maxime neceſſarium eſt hoc certamen, vt vera Scripturæ ſententia retineatur: quæ profecto clariſſima eſt, ſi cæteris quæſtionibus vel peregrinis, vel cognatis, dextra explicatione in ſuum locum ſepoſitis, ſtatus controuerſię ſine ambiguitate ſimpliciter & plane conſtituatur. Docet enim Scriptura naturam humanam, ſicut per peccatũ deprauata eſt, antequam per Spiritum ſanctũ renouetur, habere quidem in ijs, quę ſenſib. & rationi ſubiecta ſunt, in mẽte & voluntate aliquas δυνάμεις φυσικάς, naturales vires ſeu facultates, quibus aliquo modo poteſt concipere motus, & elicere actiones proprietati mentis & voluntatis congruẽtes, ſicut ſupra dictum eſt: ſed quod attinet ad ſpirituales motus ſeu actiones inchoãdas & efficiẽdas, eo modo ſicut ſupra dictũ eſt, affirmat Scriptura in mente & voluntate hominis nõ renati naturaliter ex prima natiuitate, non eſſe inſitiã vllam δύναμιν, vim, efficaciam aut facultatem: ſed quia Adam per peccatum dona illa amiſit, iam propagari ἀδυναμίαν in omnes homines, qui ex immundo ſemine naſcuntur Deinde huic defectui & ἀδυναμίᾳ cõiuncta iam eſſe in hac naturæ corruptione contrariã prauitatem & inclinationem: Spiritũ ſanctum vero naturam corruptã ita ſanare & renouare, quod incipit prauitatem illam mortificare, & loco defectuũ efficere in mente & volũtate nouã δύναμιν, vim, efficaciam aut facultatem, vnde ſequantur motus & actiones ſpirituales, hoc eſt, operatur velle, poſſe & facere. Hæc vero dona Spiritus Sanctus operatur per mediũ ſeu organon verbi, ſi legatur, audiatur & cogitetur: quod homo & debet, & aliquo modo poteſt facere. Nec infundit illas qualitates, ſicut liquor in doliũ infunditur: ſed ita vt ſequãtur motus & actiones in mẽte & voluntate. Quando igitur Spiritus S. per verbũ cœpit naturã ſanare, accenſa aliqua ſcintilla efficaciæ & facultatis ſpiritualis, licet renouatio nõ ſtatim ſit perfecta & abſoluta, ſed in magna infirmitate tantũ inchoata: tunc tamẽ nec mens nec voluntas eſt ocioſa, ſed aliquos habent nouos motus, quos etiã debent exercere meditãdo, orando, conando, luctãdo, &c. Sed illa ſpiritualis efficacia, ſpirituales illi motus, quantumuis tenues, non oriũtur, nõ naſcuntur vel ex toto vel ex parte, ex naturalib potentiis, quas mens & voluntas ex prima natiuitate habent: ſed ſunt dona, operationes & effectiones Spiritus ſancti in nobis. Et ad primam effectionem ſpiritualis efficacię & facultatis, ad ſpirituales actiones in nobis, mens & volũtas ex naturalib. ſuis virib. effectiue nihil conferunt. Simpliciter enim retinendæ ſunt hæ ſententiæ: Nõ à nobis ipſis, tanquam ex nobis ipſis, ſed à Deo eſt idoneitas noſtra. Sine me nihil poteſtis. Quid habes, quod nõ accepiſti? Quando vero ſcintilla aliqua illius efficaciæ per ſpiritũ in nobis accenſa eſt, tũc aliquid agit in ſpiritualibus rebus & mens & voluntas in homine. Sed quæſtio eſt, vnde habeat, quod & vult & poteſt aliquid agere? Ex Spititu ſancto renouationis, qui operatur velle & facere, à quo eſt ἱκανότης cogitandi ſalutaria.

Renouatio noſtri quomodo fiat.

Et ipſa lucta carnis & ſpiritus, veteris & noui hominis in renatis, illuſtre

oſtendit diſcrimen actionum, quæ auctorem & donatorem habent Spiritum ſanctum, & quæ oriuntur ſeu naſcuntur ex naturalibus liberi arbitrii viribus. quod attinet ad res ſpeciales.

Gratia operans & cooperans.

Omnino igitur in Eccleſia retinenda eſt vera & vtilis Auguſtini diſtinctio, inter gratiam operantem & cooperantem. De gratia & libero arbitrio, capite 17. inquit: Quis etſi paruam dare cœperat caritatem, niſi ille qui præparat voluntatem, & cooperando perfecit, quod operando incipit. Quoniam ipſe vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Philipp 1. Vt ergo velimus, ſine nobis operatur: cum autem volumus, & ſic volumus, vt faciamus, nobiſcum cooperatur: tamen ſine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. De correptione & gratia, capite 2. Nõ ſe itaque fallant qui dicũt: Vt quid nobis prædicatur & præcipitur, vt declinemus à malo, & faciamus bonum: ſi hoc nos non agimus, ſed id velle & operari Deus operatur in nobis? ſed potius intelligant, ſi filii Dei ſunt, ſpiritu Dei ſe agi: vt quod agendum eſt agant, & cum egerint, illi à quo agũtur, gratias agant; aguntur enim vt agant, non vt ipſi nihil agant. De gratia & libero arbitrio cap. 16. Certum eſt, nos velle cum volumus: ſed ille facit vt velimus, de quo dictum eſt: Deus eſt qui operatur in vobis velle. Certum eſt, nos facere cum facimus: ſed ille facit vt faciamus, præbẽdo voluntati vires efficaciſſimas, qui dixit: Faciã vt faciatis. Quid hoc aliud eſt, niſi: Auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis: & dabo carneum, vnde faciatis, &c.

De mandatis Dei vt bona agamus.

De dogmatibus Eccleſiaſt. capite 32. Deus agit in nobis vt velimus & agamus: nec ocioſa in nobis eſſe patitur, quæ exercenda, non negligẽda dedit, vt & nos cooperatores ſimus gratiæ Dei; ac ſi quid in nobis ex noſtra remiſſione langueſcere viderimus, ad illũ ſolicite recurramus, qui ſanat omnes languores noſtros. De corrept. capite duodecimo. Si in tãta infirmitate vitæ huius, in qua tamen virtutem perfici oportebat, Renatis relinqueretur voluntas ſua, vt in adiutorio Dei perſeuerent ſi vellent, nec Deus in eis operaretur vt vellent, inter tot & tantas tentationes, infirmitate ſua voluntas ipſa ſuccumberet. Subuẽtum eſt ergo infirmitati volũtatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & inſeparabiliter ageretur: & ideo quãuis infirma, nõ tamẽ deficeret, neque aduerſitate aliqua vinceretur. De bono perſeuerantiæ capite tredecimo. Nos ergo volumus ſed Deus in nobis operatur velle. Nos ergo operamur: ſed Deus in nobis operatur & operari, pro ſua bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc eſt pium hoc verum, vt ſit ſimilis & ſubmiſſa confeſſio, & detur totum Deo. Cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitãtes agimus quicquid agimus: quod autem attinet ad pietatis viam & verũ Dei cultum, non ſumus idonei ex nobis ipſis cogitare aliquid, tanquam ex nobis ipſis: ſed ſufficiẽtia noſtra ex Deo eſt. Et capite ſexto, inquit: Tutiores viuimus, ſi totum Deo damus; nõ autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.

Has Auguſtini ſententias ideo adſcripſi: vt oſtẽdam, nos hanc de libero arbitrio doctrinam, non ita tradere, vt alatur & confirmetur in hominibus deſidia, ſecuritas & contumacia. Inculcamus enim illud: Videte ne in vanum gratiam acceperitis.

Sed ideo illam retineri cupimus, vt filio Dei medico noſtro, ſua tribuatur gloria. Neque enim intelligi aut conſiderari poteſt magnitudo beneficiorum ipſius, niſi miſerias noſtras foliis ficuum palliatas, verbo autem Dei nudatas, agnoſcere diſcamus. Et quando aliquod donum habemus, ne de noſtris virib. gloriemur: ſed illi gratias agamus, qui operatur velle & facere: & ſi quid deeſt, vt inuocatione ad ipſum confugiamus. Ne etiam

iam ſecuri excutiamus talia dona, quæ ſcimus Spiritum ſanctũ in nobis operari: ſed vt reuerenter illa conſeruemus & exerceamus. Et in noſtra magna infirmitate, hanc habemus conſolationem. quia nõ noſtræ vires, ſed Spiritus ſanctus inchoauit in nobis bonum illud opus: perficiet ergo, Philippenſes primo. Ita accendit hæc doctrina in nobis fidem, ſpem, inuocationem, gratiarum actionem, timorem Dei, & diligentiam in tuendis illis donis diuinis: quæ Auguſtinus ideo ſolet quaſi per gradus enumerare, vt gratiam Dei rectius agnoſcere & cõſiderare poſſimus. Numerat poſſe, velle & facere, cogitare, deſiderare, expetere, accipere. Inquit etiam de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap 17. Sancta cogitatio, bonum propoſitum, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis, ex Deo eſt: quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus.

Vtilitas huius doctrinæ.

Gratia præuenia.

Eodem modo gratiæ varias tribuit Auguſtinus appellationes, vt rem ipſam illuſtret, & quaſi gradus conuerſionis oſtendat. Vocat enim gratiam præuenientem, præparantem, liberantem, operantem: deinde gratiam ſubſequentem, cooperantem, adiuuantem bonum perſeuerantiæ, &c.

AVGVSTINI SENTENTIA DE LIbero arbitrio: Et quomodo Andradius eam deprauet.

Hæc ſunt ſimplicia, perſpicua & vera, ex manifeſtis Scripturæ teſtimoniis extructa: & non eſt dubium, hanc eſſe perpetuam Auguſtini ſententiam. Sed huic luci Andradius conatur nebulas offundere. Auguſtinus enim ſcripto peculiari libello, copulat gratiam & liberũ arbitrium. Et dicit: Vbi ad aliquid faciendũ vel nõ faciendũ, in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, ſatis liberum demõſtratur arbitrium. Item: Ad gratiam Dei neceſſe eſt accedere conſenſum noſtrum: vt bonum noſtrum non ſit ex neceſſitate, ſed voluntarium. Ergo aliquid quantulumcunque ſit facultatis ad res ſpirituales, tribuendum eſt libero arbitrio, quod ipſi naturaliter ex prima natiuitate inſitum ſit. Sed remotis æquiuocationibus, explicatio nõ eſt obſcura, quid Auguſtinus velit. Quæ enim Deus in verbo ſuo nobis præſcribit: vt agnitionem ſui, contritionem, fidem, ſpem, charitatem, patientiam, inuocationem, obedientiam, &c. talia ſunt, quæ ſine motu & actione mẽtis & voluntatis nec inchoari, nec effici poſſunt. Sine mente enim & intellectu, nemo aliquid intelligit, cogitat aut iudicat: ſine voluntate nemo deſiderat, expetit, quærit, conatur, luctatur, &c. Multa inquit Auguſtinus, homines nolentes agunt: ſed credere niſi volens, nemo poteſt. Velle autem, proprium eſt voluntatis. Hoc igitur extra omnem controuerſiam, ipſa rei euidentia manifeſtum eſt. Num vero Auguſtinus inde concludit, mentem & voluntatem hominis, per ſe, & ex ſe, hoc poſſe præſtare, quod verbum Dei præcipit? Nequaquam. Sed ex Scriptura prolixe probat, mentem & voluntatem hominis nõ renati, naturaliter ex prima natiuitate non habere virtutem, efficaciam, & facultatem inchoandi & efficiendi ſpirituales motus & actiones, ſicut in verbo Dei præcipiuntur. Quia tamen Deus verbum ſuum non fruſtra generi humano patefacit, addit Auguſtinus, gratiam Dei hoc quod natura non poteſt efficere & operari in homine. Operatur enim gratia cõuerſionem, nõ alibi quã in mente, volũtate & corde hominis. Corde enim creditur, Rom. 10. ex animo obeditur, Rom 6. Mẽte agnoſcitur ſalus, Epheſ. 1. Nõ autem ita operatur in volũtate hominis, ſicut lapides voluũtur, & inanimata impelluntur: ita vt in ſpiritualib. mẽs & volũtas renatorũ gratia diuina rapiãtur, ſine motu aliquo mẽtis & volũtatis, intelligẽte & volũtario.

Scriptura enim diſerte affirmat, renatos in reb. ſpiritualibus agnoſcere, ſcire, credere, aſſentiri, deſiderare, vel conari, luctari, &c quæ extra controuerſiam ſunt actiones mentis & voluntatis. Sed illas actiones, mens & voluntas ex ſuis viribus nec inchoare, nec præſtare poteſt. Propter hanc igitur cauſam, gratia mentem illuminat, voluntatem conuertit & mutat, prębendo nouam efficaciam & nouas facultates: vt ex ignorantibus fiant intelligentes, ex nolentibus fiant volentes: atq; ita in conuerſione mens & voluntas, id quod ex virib. naturalibus, antea non poterant, incipiant iam ex dono, & per operationem ſpiritus renouationis, habere motus & actiones ſpirituales, intelligendo cogitando, iudicando, deſiderando, conando, luctando, volēdo, faciendo, &c. Hanc eſſe Auguſtini ſententiam, certum eſt. Ita enim inquit de peccatorum meritis lib. 2. cap. 5. Non ſolis votis agendum eſt, vt non ſubinferatur ad bene viuendum etiā noſtræ efficacia voluntatis: quia non ſicut in lapidibus inſenſatis, aut ſicut in iis, in quorum natura rationem voluntatemque non cōdidit, ſalutem noſtram Deus operatur in nobis. Illud vero capite ſequēti explicat: coniungit enim gratiam & liberum arbitrium. Sed mox addit: Ipſum quoque liberum arbitriū ad Dei gratiā, hoc eſt, ad Dei dona pertinere non ambigo: nec tantum vt ſit, veruminetiam vt bonum ſit, id eſt, ad facienda mandata Domini conuertatur. Videt Lector Auguſtinum loq non de voluntate non renata, ſed quæ iam conuerſa eſt, & cœpit fieri bona. Et Hypognoſt. 3. inquit: Nemo ſic de gratia confidat, tanquam Deus liberi arbitrii eius quod per mortē filii ſui reparauit, opera non requirat: imo vigilet, quęrat, petat, pulſet, &c. Ita de gratia & libero arbitrio, cap. 2. Cum aliquid ſecundum Deum operatur, non alienet hoc à propria voluntate. Ne vero quis exiſtimet ipſum loqui de propriis, hoc eſt, de naturalibus virtutibus voluntatis, c. 16. inquit: Certum eſt nos velle & facere, cū volumus & facimus: ſed ille operatur, velle & facere, præbendo volūtati vires efficaciſſimas, de quo ſcriptū eſt. Deus operatur in nobis & velle & facere. Et de prędeſtinatione ſanctorum, cap. 3. fatetur errorem eſſe, ſicubi dixerit, vt prædicato Euangelio conſentiamus, noſtrum eſſe proprium, & nobis ex nobis eſſe. Et poſtea addit, quod dixerat, Noſtrum eſt credere & velle: ita eſſe inteligendum, quod vtrunque ſit Dei qui præparat voluntatem, & vtrunque etiam ſit noſtrum: quia non fit niſi volentibus nobis. Illud vero ita explicat ad Bonifacium libro 1. capite 19. Chriſtus non dicit, Duxerit: vt illic aliquo modo intelligamus præcedere voluntatem. ſed dicit, Traxerit. Quis autem trahitur, ſi iam volebat: & tamen nemo venit niſi velit. Trahitur ergo miris modis vt velit, ab illo qui nouit intus, in ipſis hominum cordibus operari: nō vt homines (quod fieri nō poteſt) nolentes credant, ſed vt volentes ex nolentibus fiant. Et in Enchiridio cap. 32. Nolentem pręuenit vt velit, volentem ſubſequitur ne fruſtra velit. Cōtra 2. Epiſt. lib. 4. capite 6. Pelagius dicit, gratiam adiuuare bonum cuiuſque propoſitum: non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere. Auguſtinus vero reſpondet: Poſſet bene intelligi, ſi non ab iſtis quorū ſenſus notus eſt, diceretur. Reluctanti enim, prius aditus diuinæ vocationis, ipſa Dei gratia procuratur: ac deinde in illo iam non reluctante ſpiritus virtutis accenditur. Ita Ambroſius de vocatione gentiū libro ſecundo, cap. 9. Quod gratia à multis refutatur, ipſorū eſt nequitiæ: quod autem á multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt diuinæ, & voluntatis humanæ. Nulla enim ſpecies cuiuſque virtutis occurret, quæ vel ſine dono diuinæ gratię, vel ſine conſenſu noſtræ voluntatis habeatur Sed audi quomodo hoc explicet. Ipſa enim gratia, hoc omni genere medēdi & auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, optimam ſibi receptricē & famulā donorum ſuorū præparet volūtatē. Et lib. 1. c. 9. Licet ineſt homini nolle bonū,

tamen niſi donatum non habet bonum velle: illud contraxit natura, per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Et hoc eſt, quod Auguſtinus inquit: Per gratiam nō tollitur humana voluntas, ſed mala mutatur in bonam: & cum bona facta fuerit, adiuuatur: Idem etiam vult Proſperi ſententia. Liberum arbitrium naturaliter homini inditū manet in natura: ſed qualitate & cōditione mutatum per mediatorē Chriſtum, qui ipſam voluntatem, ab eo quod peruerſe volebat, auertit, & in id, quod ei bonū eſſet, velle conuertit.

Proſperi ſententia.

Hæ explicationes manifeſtiſſime oſtendunt, quod Auguſtinus nō tribuat volūtati efficaciam, aut facultatē aliquam ad actiones ſpirituales, quam naturaliter ex prima natiuitate habeat: ſed tātum illam, quam ex dono & operatione ſpiritus renouationis accepit.

Pontificii vero hoc ita inuertunt, quaſi gratia tantum moueat & excitet, voluntas vero ex ſe habeat conſentiendi facultatem. Sed Auguſtinū plane diuerſum ſenſiſſe iam oſtendimus. Et vtile eſt, Lectorem cōſiderare, quam mala fide Patrum ſcripta tractentur à Pōtificiis. Auguſtinus inquit, cōſentire & diſſentire, proprie eſſe voluntatis ſicut dicimus intelligere proprium eſſe mētis, velle vollūtatis. Illa ſententia poſtea ita deprauata eſt: conſentire in ſpiritualibus, eſſe propriæ voluntatis, hoc eſt ex propriis viribus. Quantum vero inter hæc duo interſit: conſentire eſt porprie voluntatis & propriæ voluntatis manifeſtum eſt.

Nulla autem alia habet argumenta Andradius pro ſua ſententia, quā hanc Auguſtini diſputationem, cui Auguſtinus talem titulum facit. De gratia & libero arbitrio. Et ſi inteligeret Andradius, actiones voluntatis renatæ quas habet & accepit, non naturaliter in prima natiuitate, ſed in regeneratione ex dono & operatione ſpiritus ſancti, ſicut Auguſtinus diſputat: nulla eſſet inter nos controuerſia. Certū enim eſt, Spiritū ſanctum in conuerſione nō abolere, deſtruere aut extinguere potētias animę, quę vulgo ita vocantur: ſed ſanat & renouat illas, & quidē ita, quod prauitatē adhærentem illis mortificat & auferat: vt illis organis renouatis & præparatis, vti poſſit ad modus & actiones noui hominis.

Andradius nititur ſolo Auguſtino.

Nullo modo enim vel probamus vel ſequimur Manichæorum deliria, qui vinxerunt quoſdam homines eſſe ἀλύτυς, hoc eſt, naturam in quibuſdam per peccatum ita corruptam, vt ne quidem per gratiam & operationē Spiritus ſancti conuerti, reformari, & renouari poſſit. Recte enim dicit Auguſtinus, ad articulos falſo ſibi impoſitos, articulo ſexto. Hoc inter malos homines diſtat & dæmones, quod hominibus, etiā valde malis ſupereſt, ſi Deus miſereatur, reconciliatio: dæmonibus autē nulla ſeruata eſt conuerſio. Recte & hoc contra Manichæos dicit, de Ciuit. Dei libro 14. capite 11. conuerſionem fieri non detracta ſubſtantia animæ, vel vlla eius parte ſublata: ſed ea quæ vitiata ac deprauata fuerat, ſanata atq; correcta. Nam ſicut dicit contra Iulianū libro quarto, capit. 3. Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, non lapidibus aut lignis pecudibuſque præſtatur. Carent enim ſubiectis, mente ſcilicet & voluntate: in quibus Deus ordinario modo, per verbum & Sacramenta agere ſolet, & in quibus neceſſe eſt fieri conuerſionem. Hæc vero non ita intelligenda ſunt ſicut Pelagius contendebat, quaſi ante gratiam conuerſionis ſeu renouationis, ſit in natura corrupta, generoſitas aliqua, δύναμις, inclinatio, habilitas, diſpoſitio, facultas, aut quomodocūq; appelletur, ad inchoandas & præſtādas actiones ſpirituales. Ita enim dici poſſet. Habes aliquid, quod ex gratia renouationis ſeu conuerſionis nō accepiſti. Quod Auguſtinus vt Pelagianum deteſtatur. Et de gratia Chriſti, lib. 1. c. 18. recitat & refutat illa verba Pelagii. Habemus poſſibilitatē vtriuſq; partis à

Deo inſitam, velut quandam (vt ita dicam) radicem fructiferam atque fœcundam: quę ex voluntate hominis diuerſa gignat & pariat, & quę poſſit ad proprii cultoris arbitrium, vel nitere flore virtutum, vel ſentibus horrere vitiorum. Hæc Pelagius. Auguſtinus vero contra Iulianum, libro 2. de ſententia Ambroſii dicit: naturam humanam etiam iſtam, quæ ſub peccato naſcitur, & cuius ortus in vitio eſt, eſſe iuſtificationis capacē; ſed per gratiam Dei. & libr. 4. cap. 3. dicit, humanam ſubſtantiam capacem eſſe diuinorum donorum. Non autem, ſicut bonum ingenium, dicitur capax eſſe omnium diſciplinarum: propter inſitam φυσικὴν δύναμιν; ſed per gratiam Dei, inquit, quia eſt natura rationalis: in qua Deus per verbum & Sacramenta pro bona ſua voluntate poteſt operari velle, vt mala voluntas conuertatur in bonam. Ita Lutherus etiam loquitur Tomo 1. pag. 236. Quando Sancti Patres liberum arbitrium defendūt, capacitatem libertatis eius prædicāt quod ſcilicet verti poteſt ad bonum, per gratiam Dei: & fieri reuera liberum ad quod creatum eſt. Et alibi vocat capacitatem paſſiuam.

Irenæus lib. 5. dicit, carnem humanam capacem eſſe donationis Dei, hoc eſt vitæ æternæ: quia nutriatur carne & ſanguine Chriſti. libr. 4. cap. 24. dicit, hominem eſſe receptorium bonitatis Dei: & in Deo intentus, ſemper proficit ad Deum. Neque enim Deus ceſſat benefaciendo & locupletando, nec homo ceſſat beneficium accipere, & ditari à Deo. *Irenæus.*

Et pulchra eſt ſententia, ſiue Ambroſii ſiue Proſperi, de vocatione gentium lib. 2 cap. 9. Ipſa gratia omni genere medendi atque auxiliandi hoc agit, vt in eo, quem vocat, optimam ſibi receptricem & famulam donorum ſuorum præparet voluntatem. Hæc ergo diligenter diſtinguenda & explicanda eſſe, Scriptura ſuo exemplo monet & oſtendit. Vtitur enim verbo δέχεσθαι, quando dicit verbum & gratiam Dei accipi oportere Actor. 8. Iac. 1. 2. Cor. 6. Vnde vero homo illam capacitatem habeat, ponit & negatiue & affirmatiue. Animalis enim homo ea, quæ Spiritus ſunt, οὐκ δέχεται. 1. Cor. 2. Deus vero eſt, qui operatur, & vt velimus, & vt poſſimus verbum & gratiam Dei capere. Alias manet, quod Ioan. 8. Chriſtus dicit: Verbum meum οὐ χωρεῖ non inuenit aut habet locum in vobis, quo capiatur. Hæc diſerte & accurate ſunt explicanda. Pelagius enim, ſicut de poſſibilitate, ita & de capacitate abuſus eſt æquiuocatione vocabuli, De gratia & peccato originis, cap. 13. *Ambroſius.*

Et Iuſtinus Apologia prima non ſatis circumſpecte loquitur, vbi ſententiam illam, quod angelorum & hominum genus ſit δεκτικὸν virtutis & vitii, ita explicat: Non enim laude dignum eſſet, niſi haberet δύναμιν ἐπ' ἀμφότερα τρέπεσθαι: Intelligit capacitatem, potentiam, vim, facultatem aut efficaciam naturalem: qua homo poſſit, ſicut ad malum, ita etiam ad bonum ſe vertere. Sed de hac ſententia quid Auguſtinus iudicet, notum eſt.

Et hæc ſunt potiſſima Andradii argumenta: quæ recte declarata, nihil iuuant illam, cuius patrocinium ſuſcepit, ſententiam: ſicut manifeſtum eſt, ſi omnes illæ diſputationes referantur ad ſtatum controuerſiæ, quem ſupra expoſuimus. Reliqua vero, quæ agitari ſolent argumenta, obiter tantum attingit: quorum plana & expedita eſt explicatio, ſi adhibeatur illa, quæ vera & neceſſaria eſt diſtinctio: ꝙ ſcilicet primo quędā ſcripturę ſententiæ loquuntur de libertate naturæ integræ ante lapſum. Secūdo, quædam de ipſa ſubſtantia mentis & voluntatis. Tertio, quædā loquuntur de qualicunq; illa libertate, quam in illis rebus, quę ſenſibus aut rationi ſubiectæ ſunt, voluntas adhuc habet. Quarto, quædam loquuntur

de contingentia in actionibus vitioſis. Quinto, quædam loquuntur de voluntate, quæ cepit renouari & liberari. Quando enim Deus operatur velle, tunc volumus. Et renati habent poteſtatem ad inchoãdas & efficiendas actiones ſpirituales. Sed illa poteſtas ex libero arbitrio nulla eſt, niſi detur deſuper per ſpiritum renouationis: ſicut Auguſtinus contra duas epiſtolas Pelagianorum, libr. 1 cap. 3. loquitur. Sexto, in multis ſcripturę ſententiis, menti & voluntati hominis aliquid præſcribitur & iubetur: quod ſi non habeat poteſtatem obediendi, videri poſſet Deus illudere noſtræ calamitati, ac ſi herus ſeruo, quem videat luxatis pedibus ingredi non poſſe, multa præcipiat, & extrema minitetur, niſi pareat. Aut ſi quis ad cæcum dicat: Si volueris videre, inuenies theſaurum. Sed Auguſtin. reſpondet de gratia & libero arbitrio, cap. 16. Magnum aliquid Pelagiani ſe ſcire putant, quando dicũt: Non iuberet Deus, quod ſciret ab homine non poſſe fieri. Quis hoc neſciat: Sed ideo iubet aliqua, quæ non poſſumus, vt nouerimus, quid ab ipſo petere debeamus. Ex lege enim præcipiente & prohibente, non eſt agnitio virtutis & potentiæ noſtræ: ſed peccati agnitio, hoc eſt, ἀδυναμίας & deprauationis. Et tamen non fruſtra iubetur: promittitur enim gratia, quæ operatur vt velimus & faciamus. Ita Auguſtin. ibidem inquit: Meminerimus ipſum dicere, Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouũ: qui dicit, Dabo vobis cor nouum & ſpiritum nouum dabo vobis. Quomodo ergo, quod dicit, Facite vobis: hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, ſi ipſe daturus eſt? Quare dat, ſi homo facturus eſt? niſi quia dat quod iubet, & iuuat vt faciat, cui iubet. Per gratiam enim fit, vt ſit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ: per hanc etiam fit, vt ipſa bona voluntas, quæ iam eſſe cœpit, augeatur, &c. Cõtra 2. Epiſt. Pelagia. lib. 2. cap. 10. Nihil in ſcripturis ſanctis homini à Deo video iuberi, propter probandum liberum arbitrium, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel poſci propter adiutorium gratiæ demonſtrandum. Septimo obiicitur, quod in ſcriptura multę ſunt admonitiones, exhortationes, correptiones, &c. Illæ vero videntur orioſæ, inutiles, & non neceſſariæ, ſi non eſt in homine facultas quædam naturalis ad actiones ſpirituales inchoandas & efficiendas. Reſpondet Auguſtinus: O homo, in præceptione agnoſce quid debeas habere: in correptione agnoſce, tuo te vitio non habere: in correptione agnoſce, vt accipias quod vis habere. Et verbum admonens, exhortans, corripiens, eſt medium ſeu organon, per quod Spiritus ſanctus voluntatem conuertit, renouat. &c. Correptiones igitur etiã nõ renatorũ, nõ ſunt ocioſæ. In renatis vero principia donorum, quæ à Spiritu ſancto acceperunt, ſuſcitantur, conſeruantur & augentur per admonitiones & correptiones, ne effundantur, ſed creſcant & augeantur. Hæ explicationes veræ, ſimplices & planæ ſunt: nec à nobis primum excogitatæ ſunt, ſed à veteribus, ab Auguſtino præſertim traditæ.

Auguſtinus.

QVAM INSIDIOSE POSITA SINT *Tridentina Decreta de Libero arbitrio.*

His ita explicatis, Lectori paucis iam oſtendam, quam inſidioſe Canones Concilii ludant meris æquiuocationibus. Vnde colligi poteſt, quale ibi ſtudium fuerit veritatis: cum ideo inuehant tenebras ęquiuocationum, ne veritas per ſe manifeſta emergere poſſit. Canone quinto dicũt anathema illis, qui ſentiunt liberum hominis arbitriũ poſt Adæ peccatum amiſſum & extinctum eſſe: non autem explicant, quid vocabulo liberi arbitrii intelligant. Nam ſi intelligatur ipſa ſubſtantia mentis & voluntatis, vel libertas in rebus externis, aut in actionibus vitioſis: mani-

feſtum eſt liberum arbitrium non eſſe omnino extinctum & amiſſum. Si autem intelligatur potentia, vis aut efficacia ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales: aut talis libertas, quę æquè habeat poteſtatem, ſicut ad mala, ita & ad bona: iam in præcedentibus oſtendimus, quid ex ſcripturæ teſtimoniis recte reſponderi poſſit. Et cum tam variæ ſint æquiuocationes poſtulant tamen reuerendi Patres, vt ſine diſtinctione in genere, ſub anathematis interminatione confiteamur, hominem poſt lapſum retinuiſſe liberum arbitrium: non autem vel de ſubſtantia mentis & voluntatis, non de libertate diſciplinæ in rebus externis, nec de cōtingentia in actionibus vitioſis potiſſimum pugnant. Ita enim, quod ad nos attinet, nullam haberent cauſam fulminādi anathematis: ſed de potentia, vi & efficacia naturali ad actiones ſpirituales, certamē eſt. Illam vero quæſtionem expreſſis verbis verentur proponere, cum ſcripturę teſtimonia nimium ſint manifeſta. Vtuntur itaque artificio æquiuocationis: An liberum arbitrium per peccatum prorſus ſit extinctum & amiſſum. Ita in capitulo ſecundo, vbi loquuntur de vi naturæ in gentibus, addunt. Tametſi in eis liberum arbitrium minime extinctum eſſet, licet viribus attenuatum & inclinatū. Hæc verba, ſi de externa rationis diſciplina intelligerent, nulla eſſet inter nos controuerſia. Sed hoc volunt, liberi arbitrii naturales vires ad inchoandas & efficiēdas actiones ſpirituales, licet ſint attenuatæ & inclinatæ, minime tamen vel in Gentibus, vel in Iudæis nō renatis extinctas eſſe

Nec nouus eſt ille æquiuocationum ludus in vocabulo liberi arbitrii. Luſerunt enim illum & olim Pelagiani. Et obſeruet Lector, quomodo Auguſtinus ad illas æquiuocationes reſpondeat. Ad Bonifacium libro primo, capite tertio: Arbitrium in bono liberum nō erit, quod liberator non liberauerit: ſed in malo liberum habet arbitrium. Ibidem: Hæc voluntas, quę libera eſt in malis, quia delectatur malis: ideo libera in bonis non eſt, quia liberata non eſt. De gratia & lib. 1. cap. 15. Semper eſt in nobis voluntas libera, ſed nō ſemper eſt bona. Aut enim à iuſtitia libera eſt, quando ſeruit peccato, & tunc eſt mala: aut à peccato libera eſt, quando ſeruit iuſtitiæ, & tunc eſt bona. ſed per gratiam fit, vt ſit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. De Correptione & gratia, cap. 1. Liberum arbitrium & ad malum & ad bonum faciendum, confitendum eſt nos habere. Sed in malo faciendo, liber eſt quiſque iuſtitiæ & ſeruus peccati: in bono autem liber eſſe nullus poteſt, niſi fuerit liberatus, Ioan. 8.

Et cum Pelagiani argumenta ex vocabulo liberi arbitrii non amiſſi vrgerent: Auguſtinus oppoſuit alias appellationes ex Scriptura ſumptas. Ad Bonifacium, lib. 3 cap. 8. Liberum arbitrium captiuatum, nō niſi ad peccatum valet, ad iuſtitiam vero, niſi diuinitus liberatum, adiutumque non valet.

De verbis Apoſtoli, ſermone 11. Ad male agendum habes ſine adiutorio Dei liberam voluntatem, quanquam illa non eſt libera; à quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt.

Contra Iulianum, lib. 2. Hic vultis hominem perfici, atque vitam Dei dono, & non libero, ſeu potius ſeruo propriæ volūtatis arbitrio: Epiſtola 105. ad Vitalem: Liberum arbitrium ad diligendum Deum, primi peccati granditate perdidimus. In Enchiridio cap. 30. Libero arbitrio male vtēs homo, & ſe perdidit, & ipſum. Sicut enim, qui ſe occidit, vtique viuendo ſe occidit, ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato amiſſum eſt & liberū arbitriū. A quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Quæ ſententia cum vera ſit, qualis quæſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat?

De verbis Apoſtoli, ſermone 2. Verùm eſt, magnas liberi arbitrii vires homo cum cōderetur, accepit: ſed peccando perdidit. Epiſtola 89. Libertas ſine gratia nihil eſt niſi contumacia, non libertas. Vere enim liberi eritis, ſi filius vos liberauerit.

Vocabula quidem infirmationis, attenuationis, & inclinationis, ſcio extare in Concilio Auraſicano: ſed ibi in iis, quæ ad ſalutem pertinent, omnia detrahuntur vigori naturæ, & tribuuntur gratiæ. Et Canone decimo tertio dicitur: Liberum arbitrium âmiſſum, niſi à quo potuit dari, nō poteſt reddi.

Tridentinū vero Conciliū ſub illis verbis ſuas occultat inſidias, quod in homine non renato reliquæ adhuc ſint ad ſpirituales actiones aliquę vires, licet valde attenuatæ & inclinatæ. Conſideret igitur Lector, quam inſidioſe ludant æquiuocatione vocabulorum.

Ita cum dicunt: quia neceſſe ſit, hominē aſſentiri & recipere gratiam: ideo hominem ipſum non omnino nihil agere: recte poſſumus cum Auguſtino reſpondere: Poſſet bene intelligi, ſi non ab iſtis, quorum ſenſus notus eſt, diceretur: Addatur enim, hominem ipſum velle & poſſe aſſentiri, recipere & agere in cōuerſione, ſiue in rebus ſpiritualibus, nō ex ſuis naturalib. viribus, ſiue ex toto, ſiue ex parte habere; ſed accipere ab illo, qui operatur velle & facere. Et nihil erit controuerſiæ. Certum enim eſt, nos velle aſſentiri, recipere, agere, &c. ſed Deus operatur velle & facere. Quid enim habes quod non accepiſti? Quam ſententiam de donis naturalibus intelligere, Auguſtinus oſtendit Pelagianū eſſe. Cum igitur paucis verbis has æquiuocationes facile potuiſſent euoluere: quid exiſtimamus cauſę eſſe, quod maluerint illis generalitatibus ludere: niſi vt ſub illis cothurnis vtriq; pedi aptis, antiquam ſententiariorum fabulam, ſpectatoribus non animaduertentibus, in theatrum reducere poſſent.

Illud vero quod ſerio probare laborant, hominem poſſe diſſentire, & gratiam, quando offertur, abiicere: nimis, proh dolor, verum eſt. Neque enim fingimus, gratiā in conuerſione ita obtrudi voluntati, vt velit nolit cogatur eam habere: ſicut cum ſtigma corpori inuritur: ſed hoc dicimus, quod bonū: & operatio Spiritus ſancti ſit, vt gratia cum deſiderio, delectatione & gaudio recipiatur. Vt autem repudietur, abiiciatur & effundatur, carnis noſtræ prauitas & malitia eſt:

Illud etiam non ſatis explicate dictum eſt, liberum arbitrium hominis à Deo motum & excitatum, cooperari aſſentiendo, Deo excitante & vocante. Omnino enim Auguſtini diſtinctio inter gratiam operantem & cooperantem, diſerte explicanda eſt: An ſcilicet liberum arbitrium naturalibus ſuis viribus cooperetur Deo: Ita vt cum Deus operatur in nobis velle & aſſentiri, naturalis quædam vis ſeu efficacia veteris hominis cooperetur ad producendum illud velle ſeu aſſenſum illum. Siue quando gratia mouet & excitat voluntatem, quod tunc ex naturalibus viribus voluntatis aſſenſus emergat. Auguſtinus certe dicit: Vt velimus, Deus operatur ſine nobis, ſicut ſupra explicatum eſt. Acceptis vero primitiis donorum ſpiritualium, voluntatem renatam eſſe συνεργὸν Dei, illis facultatibus, quas à ſpiritu regenerationis accepit, nullum eſt dubium.

Auguſtini diſtinctio inter gratiā operantem & cooperantem.

Obſeruanda præterea eſt inſidioſa æquiuocatio in verbo adiuuandi. Auguſtinus pręclare dicit de Corrept. & gratia, cap. 1. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Non ita, vt cum quiſq; fuerit à peccati damnatione liberatus, iam non indigeat liberatoris ſui auxilio, ſed ita potius, vt ab illo audiēs, ſine me nihil poteſtis facere; dicat ei & ipſe, Adiutor meus eſto. Item in Enchiridio. Hominis voluntatē adiuuat præparatam, & pręparat adiuuandam. Sed ſub illo verbo adiuuandi, Pelagius venenū ſuum inſidioſe occultabat Dicit enim apud Auguſtinum lib. 1 cap. 19. ad Boni-

facium:

facium: In omni opere bono hominem ſemper adiuuari à gratia. Et lib. 4.cap.6.gratiam adiuuare: vniuſcuiuſque bonum propoſitum. Hoc ſine ſcrupulo, inquit Auguſtinus, acciperetur. Sed Pelagius inde texebat tale argumentum: Qui adiuuatur, ipſe vna cum adiuuante aliquid agit & operatur.

Argumentum Pelagii

Voluntas non renata, adiuuatur à gratia. Ergo ex ſe aliquid confert, & virib. ſuis naturalibus, quas habet ex prima natiuitate, aliquid cooperatur ad conuerſionem. Auguſtinus vero reſpondet libr. 3.capit.4.ad Bonifacium: Tempore veteris Teſtamenti in iis, qui ſecundum promiſſionem filii erant, Spiritum ſanctum non ſolum adiutorem (quod Pelagiani dogmati ſuo ſufficere exiſtimãt) verum etiam largitorem fuiſſe dicimus virtutis, quod iſti negant. Et lib.2. cap.9. Hominis bonum propoſitum adiuuat quidem ſubſequens gratia: ſed nec ipſum eſſet, niſi præcederet gratia. Adiuuantem igitur gratiam Auguſtinus tunc primum ponit, quãdo ſine veteris hominis cooperatione gratia præueniens operata eſt velle. Tunc enim adiuuat, ne fruſtra velimus. Hac adhibita conſideratione, inſpiciat Lector decreta Tridentina, & agnoſcet, quam generaliter & inſidioſe ſine iuſta & neceſſaria diſtinctione vtantur verbo adiuuandi. Nec calũnioſe verba torquemus. Ex Andradio enim interprete Concilii didicimus, quam ſententiam ſub illis verborum inuolucris texerint. Nam & quas Proſper iuſto ſcripto grauiter refutauit, quarum etiam quædam in Caſſiani manifeſte Pelagianas ſententias, quas contra Ieſuitas notauerã, Auraſicano Concilio diſerte damnatæ ſunt, Andradius Tridenti in ipſo concilio publice defendit, nempe: Deus cum in nobis ortũ bonæ voluntatis viderit, quam vel ipſe plantauit, vel noſtro conatu viderit emerſiſſe, confeſtim illuminat, confortat, &c.

Reſponſio Auguſtini

Item: Euidenter apparet etiam per naturæ bonum, quod beneficio creatoris indultum eſt, nonnunquã bonarũ voluntatũ prodire principia. Item: Dubium videtur, an quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, Deus miſereatur noſtri, an vero econtra. Vtrumq; enim recipiendũ eſt, vt in aliis voluntatem gratia præueniat, in aliis voluntas gratiam, &c. Hæc Caſſianus. Vt autẽ imperitum Lectorem Andradius fallat; Paphnutii quaſdam ſententias, quæ extãt in 3.collatione recitat: cũ de illis, quas ex 13.collatione Proſper refutauit, reſpondere deberet.

Exagitant etiam illud, quod Lutherus dicit hominem ad regenerationem, renouationem, ſeu conuerſionem habere ſe mere paſſiue. Et ſane hac phraſi offendi poſſet aliquis, qui non eſt aſſuetus modis loquẽdi qui ſcholaſticis Scriptoribus vſitati ſunt: quaſi ſenſus ſit, Spiritum ſanctum ita operari conuerſionem, vt in volũtate quæ renouari cœpit, nulli omnino ſequantur noui motus ſed plane ſit otioſa & iners, & tantum bruta agitatione percellatur & protrudatur: Quod Luthero nunquã in mentem venit. Theologos vero, qui in Tridentino Concilio adhibiti fuerunt, quia & enutriti ſunt, & conſueuerunt in illo genere dicendi, quod Scholaſticis Scriptoribus vſitatum eſt, nõ eſt dubium, bene intellexiſſe quid ſit, mere paſſiue ſe habere, ſed cauillandi ſtudiũ non potuerunt diſſimulare: præſertim cum ſuam de naturalibus liberi arbitrii viribus, quas ſi non ex toto ſaltem ex parte aliqua, ad renouationem ſeu conuerſionem conferat, hoc modo exiſtimarent non incõmode poſſe, hominibus obtrudi. Vſitata autem eſt apud Scholaſticos diſputatio: Quod ſubiectum recipiẽs formam aliquam, qualitatem, habitum, actionem, &c. quatenus recipit, habeat ſe paſſiue. Sunt vero quædã ſubiecta, quę preterquã quod recipiendo ſe paſſiue habent, etiam actiuitatem quandam in ſe habent, quã conferunt, & qua ſimul cooperantur, vt forma, qualitas, actio ſeu habitus in ſubiecto illo producatur. Et talia ſubiecta habent ſe ad productionẽ for-

De eo quod Lutherus dicit hominem in cõuerſione habere ſe pure paſſiue.

mæ.

mæ, non mere paſſiue, ſed partim paſſiue, partim actiue. Sunt vero alia quædā ſubiecta, quę ad productionem formæ, nullam ex ſe habēt actiuitatē, ſed tātum recipiunt formā. Et illa dicuntur ſe mere paſſiue habere. Illos modos loquendi Scholaſticorum, Lutherus, vt tunc temporis in Scholis vſitatos & notos, accōmodauit ad doctrinam de libero arbitrio.

Cùm enim mens & voluntas ſint ſubiectum, in quo Spiritus ſanctus operatur conuerſionem ſeu renouationem: hactenus habet ſe ſubiectum illud iuxta Scholaſticorum phraſes, paſſiue. Iam vero quæſtio eſt: An mēs & voluntas, qualis eſt ex prima natiuitate, in hac naturæ per peccatum corruptione, habeat actiuitatem aliquam, hoc eſt, δύναμιν, vim ſeu efficaciam aliquam, quam conferat, & qua ſimul cum Spiritu ſancto cooperetur, vt inchoetur conuerſio, ſancta cogitatio, bonum propoſitū, ſtudium, conatus, lucta, &c. in motibus & actionib. ſpiritualibus, hoc eſt, (vt Scholaſtici loquuntur) an voluntas non renata, habeat ſe ad ſpiritualem conuerſionem partim actiue, partim paſſiue? Quia vero Scriptura tradit, δύναμιν illam ad ſpiritualia eſſe per peccatum amiſſam, ita vt nihil poſſit voluntas ex ſe: & Auguſtinus etiam, gratiam, qua Deus operatur in nobis velle non vult vocari cooperantem, ſed operantem: Lutherus igitur vſus Scholaſticorum phraſi, ſententiā illam ita explicauit, quod mere paſſiue ſe habeat. Et tamen non docuit ſine cogitatione mentis, & conſenſu voluntatis fieri conuerſionem, ſed hoc voluit: Deum eos, quos conuertit, trahere voluntatibus eorum, quas ipſe in illis per Spiritum ſanctum operatus eſt, ſicut Auguſtinus loquitur.

Voluntas hominis non renati, an habeat ſeſe partim actiue partim paſſiue.

Nihil igitur incommodi habet illa phraſis, ſi recte intelligatur. Sed cōſtituta de rebus ipſis vera ſententia, de modis loquēdi facilis poteſt iniri ratio, vt ſcilicet ſine ambiguitate, rem ipſam proprie, commode & perſpicue explicent.

Ecquid igitur in omnibus hiſce decretis, quę de libero arbitrio loquūtur, Lector aliud deprehēdit, quā ambiguos luſus multipliciū ęquiuocationum? Sed inquis: Certe non ad ludendum conuocati fuerunt Patres Tridentum, ſed res ſeria acta fuit. Ego vero reſpondeo, generalitatibus, ambiguitatibus & æquiuocationibus, veritatem citius amitti & obſcurari, quā vel inueniri, vel illuſtrari. Quid igitur cauſæ eſſe putas, quod in re ſeria & graui, hoc artificio vti voluerunt? niſi hoc quod Scholaſticorum opiniones de libero arbitrio nimium craſſas nō auſi fuerunt denudatas in Theatrum producere, ne primo aſpectu exploderentur: quia tamen omnino retinere illas voluerunt, inuoluendæ ita fuerunt ambiguis generalitatibus & æquiuocationibus, vt quoquo modo Eccleſię rurſus obtruderentur. An forſan ideo factum hoc eſt, quia (ſicut Ruardus Tapperus dicit) in concordantia gratiæ & liberi arbitrii, eſſe liberum, vt ſuo quiſque ſenſu abundet. Ergo inquis, & Auguſtanæ cōfeſſioni ſua ſententia libera permittetur? Nihil vero minus. Sicut enim in loco de peccato originis diximus: In Papatu quiduis liberum eſt opinari, ea vero ſola ſententia damnatur & anathematiſatur, quæ ex Scripturæ teſtimoniis extructa eſt.

Tridentini nolunt videri diſceſſiſſe à Scholaſticorū opinionibus.

EX DECRETO SEXTÆ SESSIONIS TRIDENTINI CONCILII.

De diſpenſatione & miniſterio aduentus Chriſti.

Quo factum eſt, vt cœleſtis pater, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Chriſtum Ieſum filium ſuum, & ante legem, & legis tempore multis ſanctis pa-

tribus declaratum ac promiſſum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miſerit, vt & Iudæos qui ſub lege erant, redimeret: & gentes, quæ nō ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem, per fidē in ſanguine ipſius, pro peccatis noſtris, non ſolum autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

Qui per Chriſtum iuſtificantur.

Verum etſi ille pro omnibus mortuus eſt, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, ſed ii duntaxat, quibus meritum paſſionis eius communicatur. Nam ſicut reuera homines, niſi ex ſemine Adæ propagati naſcerentur, non naſcerentur iniuſti: cum ea propagatione, per ipſam dum concipiuntur, propriam iniuſtitiam contrahant, ita niſi in Chriſto renaſcerentur, nunquam iuſtificarentur: cum ea renaſcentia per meritum paſſionis eius, gratia qua iuſti fiunt, illis attribuatur. Pro hoc beneficio Apoſtolus gratias nos ſemper agere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanctorum in lumine, & eripuit de poteſtate tenebrarum, tranſtulitque in regnum filii dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum.

Inſinuatur deſcriptio Iuſtificationis impii, & modus eius in ſtatu gratiæ.

Quibus verbis iuſtificationis impii deſcriptio inſinuatur, vt ſit tranſlatio ab eo ſtatu in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorū Dei, per ſecundum Adam, Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum. Quæ quidem tranſlatio poſt Euangelium promulgatum, ſine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non poteſt, ſicut ſcriptum eſt: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

Modus præparationis.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti fidem ex auditu concipientes libere mouentur in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud inprimis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes, à diuinæ iuſtitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumque tanquam omnis iuſtitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet, denique proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptū eſt: Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. Et Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et Timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et. euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filii & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Denique præparate corda veſtra Domino.

Quid ſit iuſtificatio impii, & quæ eius cauſæ.

Hanc diſpoſitionem ſeu præparationem iuſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio & renouatio interioris hominis, per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniuſto fit iuſtus, & ex inimico amicus, vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Huius iuſtificationis cauſæ ſunt finales quidē gloria Dei & Chriſti, ac vita æterna: efficiens vero miſericors Deus, qui gratuito abluit & ſanctificat ſignans & vngens Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ: meritoria autem, dilectiſſimus vnigenitus ſuus, Dominus

noſter Ieſus Chriſtus, qui cum eſſemus inimici, propter nimiam charitatẽ, qua dilexit nos, ſua ſanctiſſima paſſione in ligno crucis nobis iuſtificationem meruit, & pro nobis Deo patri ſatisfecit: inſtrumentalis item Sacramentũ baptiſmi, quod eſt Sacramẽtum fidei, ſine qua nulli vnquam iuſtificatio contigit: demum vnica formalis cauſa eſt, iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, quia videlicet ab eo donati renouamur Spiritu mentis noſtræ, & non modo reputamur, ſed vere iuſti nominamur, & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes vnuſquiſque ſuam ſecundum menſuram, quam Spiritus ſanctus partitur ſingulis prout vult, & ſecundum propriam cuiuſque diſpoſitionem & cooperationem. Quanquam enim nemo poſſit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, communicantur, id tamen in hac impii iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito per Spiritum ſanctũ charitas Dei diffunditur in cordibus eorũ, qui iuſtificantur, atq; ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione, cũ remiſſione peccatorũ, hæc omnia ſimul infuſa accipit homo ꝑ Ieſum Chriſtum, cui inſeritur ꝑ fidem, ſpem & charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat & charitas, neq; vnit perfecte cum Chriſto, neq; corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione veriſſime dicitur, fidem ſine operibus mortuã & otioſam eſſe, & in Chriſto Ieſu neq; circumciſionem aliquid valere, neq; præputium, ſed fidẽ, quæ charitatem operatur. Hanc fidem ante Baptiſmi ſacramentum, ex Apoſtolorum traditione catechumeni ab Eccleſia petunt, dum petunt fidem, vitam æternam præſtantẽ, quam ſine ſpe & charitate fides præſtare nõ poteſt, vnde & ſtatim verbum Chriſti audiunt: Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata. Itaq; veram & Chriſtianam iuſtitiam accipiẽtes eam ceu primam ſtolam, pro illa quam Adam ſua inobedientia ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

Quomodo intelligatur, impium per fidem & gratis iuſtificari.

Cum vero Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ catholicæ conſenſus tenuit & expreſſit, vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: gratis autem iuſtificari ideo dicamur, quia nihil eorum quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Si enim gratia eſt, iam non ex operibus, alioquin (vt idem Apoſtolus inquit) gratia non eſt gratia.

De acceptæ iuſtificationis incremento.

Si ergo iuſtificati, & amici Dei ac domeſtici facti, euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apoſtolus inquit) de die in diem, hoc eſt, mortificando membra carnis ſuæ, & exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem, per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ in ipſa iuſtitia, per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, creſcunt; atque magis iuſtificantur, ſicut ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari. Et rurſus: Videtis, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc vero iuſtitiæ incrementum petit à ſancta Eccleſia, cum orat; Da nobis Domine fidei, ſpei & charitatis augmentum.

CANON IX.

Si quis dixerit, ſola fide impium iuſtificari, ita vt intelligat, nihil aliud requiri, quod ad iuſtificationis gratiam conſequendam cooperetur, & nulla ex parte neceſſe eſſe, eum ſuæ voluntatis motu præparari atque diſponi, anathema ſit.

CANON X.

Si quis dixerit, homines ſine Chriſti iuſtitia, per quam nobis meruit iuſtificari, aut per eam ipſam formaliter iuſtos eſſe, anathema ſit.

CANON XI.

Si quis dixerit, hominem iuſtificari, vel ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola peccatorum remiſſione, excluſa gratia & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum ſanctum diffundatur, atque illis inhæreat, aut etiam gratiam, qua iuſtificamur, eſſe tantum fauorem Dei, anathema ſit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quam fiduciam diuinæ miſericordiæ, peccata remittentis propter Chriſtum, vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtificamur, anathema ſit.

CANON XXIIII.

Si quis dixerit, iuſtitiam acceptam non conſeruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera; ſed opera ipſa fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

EXAMEN.

Hic locus eſt præcipuus in doctrina Chriſtiana. Anxiæ enim & perterrefactæ mentes, quæ cum peccato & ira Dei luctantur, vnicum hunc portum quærunt, quomodo Deum poſſint habere placatum & propitium. Et fides in tẽtatione de vnica hac conſolatione ſolicite circũſpicit, quid debeat apprehẽdere, quo niti: ne iuſto Dei iudicio ob peccata damnetur ſed vt ira Dei placata, miſer peccator in gratiam recipiatur, & acceptetur, ad vitam. Finis enim fidei, eſt vita æterna. 1. Pet. 1. Ibi vero vnicus locus iuſtificationis recte explicatus, & ita intellectus, ſicut in doctrina Euãgelii patefactus eſt, affert neceſſariam & vberrimam conſolationem piis conſcientiis, illuſtrat & amplificat gloriam filii Dei, redemptoris & mediatoris noſtri. Cõtra vero ſi locus hic peregrinis opinionibus adulteretur, obſcurat gloriam & beneficia Chriſti, & eripit afflictis cõſcientiis neceſſarias conſolationes, quę in Chriſto nobis propoſitę ſunt. Nondũ autem plane intermortua eſt memoria, qualis fuerit ſub Papatu carnificina cõſcientiarũ, luctantium in tentatione cum peccato & ira Dei, & anxie quærentium firmam & certam aliquam conſolationẽ, dum prætérito Chriſto, qui vnus ad omnem iuſtitiam nobis ſufficit, iam ad ſanctitatem operum debitorum, iam ad proprias ſatisfactiones operum indebitorũ, iam ad ſupererogationes, mox ad ſuperflua merita ordinũ, ad varias fraternitates, ad patrocinia ſanctorum, ad peregrinationes, ad nundinationes indulgentiarum, & quo non miſeras conſcientias abduxerunt, & circũegerunt. Et tãdem peractis illis omnibus, in triſtiſſima dubitatione illas reliquerunt propoſita (ſi dis placet) cõſolatione ignis purgatorii. Pighius etiam, quantumuis nobis iniquus & acerbus, tamẽ de articulo iuſtificationis inquit: Diſſimulare non poſſumus, à noſtris hanc vel primam doctrinæ Chriſtianæ partem, obſcuratam quam illuſtratã magis, à Scholaſticis ſpinoſis pleriſq; quæſtionibus & definitionib. Et tales extant, multorum querelę inter ipſos Pontificios etiam. Iam vero in Concilio Tridẽtino, grauiſſima hæc quæſtio in deliberationem deducta fuit, & quidem ſicut ipſi narrant, per 7. menſes agitata. Et quis non ſperaret, cum doctrina hæc ex multis manifeſtiſſimis Scripturæ teſtimoniis hoc tempore clariſſime ſit illuſtrata, fore vt deſertis Philoſophicis Scholaſticorũ lacunis, ad fontes Propheticos & Apoſtolicos, ſi non omnino, propius ſaltem ac- *Locus iuſtificationis.*

cederent, præſertim cum per tot mēſes res fuerit deliberata. Sed cū tandem exitum habuit longa illa deliberatio, crebri illi congreſſus, & multę illæ diſputationes in Cōcilio, de articulo iuſtificationis, quod profuſa anathematum liberalitate damnata eſt ea, quæ eſt omnium Prophetarum & Apoſtolorum ſententia: quod homo iuſtificetur, hoc eſt, in gratiam recipiatur & acceptetur ad vitam æternam, ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola remiſſione peccatorum, fide apprehendente miſericordiam Dei, peccata remittentis propter Chriſtum.

Tota vero lerna & colluuies Scholaſticorum opinionum de inhærentibus nouis iuſtitiæ qualitatibus, propter quas homo reddatur, & ſit Deo gratus, & ad vitā æternā acceptus per bona ſua opera, ex nouis illis qualitatibus prodeuntia, Eccleſiæ rurſus obtruditur, quaſi doctrina ab ipſo Filio Dei, ſole iuſtitiæ tradita, & quidem addita diſtricta inhibitione, ne deinceps audeat quiſquam aliter credere, prædicare aut docere. Infelicē ergo Eccleſiam, cui per Tridētinum Concilium non licebit credere, prædicare vel docere illam beatitudinem hominis teſtimonio Moyſis, Dauidis & omnium prophetarum confirmatam: cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus iuxta dictum, Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, Roman. 4. Sed dicat quis: Si propoſitum Patrum concilii hoc fuit, vt tantum repeterent condemnationes doctrinæ noſtrarum Eccleſiarum, & ſignificarent, ſe nullam ex verbo Dei reformationem doctrinæ ſuæ, qualis ea cumque eſt admittere aut velle aut poſſe: potuiſſent rem breuibus expedire, nec opus fuiſſet per tot menſes cōtinuatis deliberationibus. Et alii quidem ſuſpicantur, hoc pro forma (quod dicitur) factū eſſe, vt ſpecies aliqua prætendi poſſet nō ex præconceptis opinionib. ſed habita diuturna, graui & matura deliberatione, ex ſcripturæ fundamentis cōdita eſſe illa de iuſtificatione decreta. Ego vero ex ipſis decretis, præcipue vero ex Andradio meo colligo, cauſas tam ſolicitę & diuturnę deliberationis per tot menſes, duas præcipue fuiſſe. Primo, quia teſtimoniorum ſcripturæ (quæ tradunt, nos non propter noſtras qualitates & virtutes, ſed gratuita imputatione iuſtitiæ, obedientiæ & meriti Chriſti, coram iudicio Dei iuſtificari, hoc eſt, à peccatis abſolui, & acceptari ad vitā æternam) lux tanta eſt, quę paruulos illuminat, pios confirmat, & aduerſariorum etiam oculos vel inuitos ſua claritate perſtringit: quærēda fuerunt artificia, quibus lux illa, obiecta aliqua nebula & caligine, poſſet obſcurari, ne tanta claritate in oculos hominum incurreret. Et quia ſpecie aliqua illud fieri debebat, non vnius itaq; mentis deliberatione negotium hoc cōfici potuit. Secundo, Scholaſtici nimium craſſe philoſophantur, de homine faciente quod in ſe eſt, de merito congrui, de gratia gratum faciēte, de merito condigni. Et de iuſtificatione ſine ſcriptura non aliter diſputant, ac ſi in Ariſtotelis Schola de Phyſicis motibus philoſopharentur. Quia vero ſententiam illam Scholaſticorum Concilium retinere voluit (vidit autem homines lectione ſcripturæ, vel inuito toto Antichriſti regno, tantū iam profeciſſe, quod à prophanis illis diſputationibus & vocibus abhorrent, & ad ſcripturam omnia reuocari volūt) magni igitur laboris & diuturnæ deliberationis res fuit, excogitare, quomodo Philoſophica de iuſtificatione opinio, ſcripturarum vocibus quibuſdam ita poſſet circumueſtiri, ne à quouis ſtatim agnoſceretur, ſed aliquo modo poſſet huius temporis lucem ferre.

Hæc principaliter acta fuiſſe in illa tot menſium tractatione, & decreta ipſa, præcipue vero Andradii explicationes luculenter teſtificantur, ſicut oſtendemus.

VERVS STATVS LOCI
de iuſtificatione.

Prius autem de Sophiſtica illa dicẽdum eſt, qua verum diſputationis κρινόμενον, aſtute occultant & odioſe ſententiam noſtram prægrauant. Certum eſt, vtrumque eſſe beneficium filii Dei Mediatoris, & remiſſionem peccatorum, & renouationem, in qua Spiritus ſanctus in credẽtibus accẽdit nouas virtutes. Chriſtus enim ſua paſſione meruit nobis nõ tantum remiſſionem peccatorum, verum etiã hoc, quod propter ipſius meritum datur nobis Spiritus ſanctus, vt renouemur ſpiritu mentis noſtræ. Hæc beneficia filii Dei, dicimus quidem eſſe coniuncta, ita vt quando recõciliamur, ſimul etiam detur Spiritus renouationis. Sed propterea non confundimus illa, ſed diſtinguimus, ita vt cuique ſuum locum, ordinem, & ſuam proprietatẽ tribuamus, ſicut ex ſcriptura didicimus, vt ſcilicet reconciliatio ſeu remiſſio peccatorum præcedat, & poſtea ſequatur inchoatio dilectionis ſeu nouæ obediẽtiæ. Præcipue vero, vt fides ſtatuat ſe habere placatum Deum, & remiſſionem peccatorum, non propter ſequentem & inchoatam nouitatem, ſed propter mediatorem Filium Dei.

Remiſſio peccatorum.

Renouatio hominis.

Inde vero Pontificii texunt calumniam, quaſi beneficia filii Dei diuellamus & mutilemus. Omnia enim decreta Tridentina, de iuſtificatione ita condita ſunt, vt oblique nos inſimulent, quaſi doceamus, credentes tantum habere remiſſionem peccatorum, non vero etiam renouari per Spiritum ſanctum: item Chriſtum meruiſſe nobis tantum reconciliationem, & non ſimul etiam renouationem, quaſi renouationẽ, charitatem ſeu nouam obedientiam ita excludamus, vt nec adſit, nec ſequatur in reconciliatis: quaſi in renatis vnica tantum virtus fidei adeſſe debeat, reliquarum præſentia aut conſequentia ſimpliciter excluſa. Sed tantum impudentes & ſycophanticæ ſunt calumniæ, quibus ſtrepitum excitant, ne homines imperiti animaduertant, qua de re cõtrouertatur. Sæpius enim à noſtris repetitum eſt, plane & clare nos docere, oportere in renatis exiſtere notitiam articulorum fidei, contritionẽ, bonum propoſitum, ac inchoari dilectionẽ, & debere ſequi bona opera. Expreſſe etiã damnamus Simonis Magi blaſphemiam, qui finxit, hominibus gratis fide ſaluatis liberum eſſe, vt agant quæcunque velint. Salutem enim contumelioſe definiebat, eſſe liberationẽ ab illa ſeruitute, qua homines ad bonas actiones ex mandato Dei obligãtur, nec permittũtur agere quæ velint. Hi ſunt acerbi & vere Diabolici ſarcaſmi, quibus Apoſtolorum doctrinã de gratuita iuſtitia fidei, & de libertate Chriſtiana, Satan ludificare voluit, & eã inuiſam reddere bonis mentibus. Serio etiã abhorremus à Baſilidis blaſphemia, qui finxit ita nos ſola gratia fide ſaluari, vt omnes qualeſcunq; actiones, & quidem vniũerſa libido indifferenter vſurpari poſſit.

Libertas bene operandi.

Improbamus etiam Gnoſticos, qui dixerũt ſe ſaluari ex ſola cognitione, & propter fidei excellentiam adeo ſpirituales fieri, vt nõ poſſint gratia excidere, quicquid etiam perpetrent. Improbamus & illud, quod Auguſtinus hæreſi 54. dicit, Ætium & Eunomium vſque adeo fuiſſe bonis moribus inimicos, vt aſſeuerarint, quod nihil cuiquã obeſſet, quorumlibet perpetratio & perſeuerantia peccatorũ, ſi modo huius, quæ ab ipſo docebatur, fidei particeps eſſet.

Hæc repetere hoc loco volui, vt boni viri vbicunque ſunt, intelligant, iniuſte noſtras Eccleſias hiſce calũniis deformari, quaſi alterũ beneficiũ Filii Dei renouationem ſcilicet ſpiritus abiiciamus: & doctrinam de pœnitentia, de charitate, de noua obedientia & bonis operibus ſimpliciter excludamus à noſtris Eccleſiis. Neceſſarium etiam fuit, hanc explicationem præmittere, vt verum huius controuerſię κρινόμενον, quod inſidioſe

& magno ſtudio à Tridentinis occultatur, plane & clare conſtitui poſſet. Nequaquam enim hic eſt ſtatus: an credentes, poſtquam remiſſionem peccatorum fide propter Chriſtum acceperunt, etiam renouētur ſpiritu mētis ſuæ: nec quęſtio eſt, an renouatio etiā pertineat ad beneficia Chriſti: neq; hæc eſt controuerſia, an oporteat exiſtere in homine pœnitentiam, contritionem, bonum propoſitum, ac inchoari dilectionē, & ſequi bona opera: hæc enim omnia plane & clare cōfitemur, docemus & ſedulo vrgemus in noſtris Eccleſiis. Et hæc cum ita ſe habeāt, lector ipſe ſecū reputet, quale ſit artificium, in hac tam graui controuerſia, ſophiſticis cauillationibus ludere, & ſtatum controuerſiæ occultare.

Sed dicat quis: Si hæc ita ſe habent, quid igitur eſt? de quo tā acriter ad totius ferme orbis tumultum, de articulo iuſtificationis cōtenditis? Certe ſicut vos renouationem non negatis, nec charitatē ſimpliciter abiicitis: ita Pontificii remiſſionem peccatorum non negant, ſed confitentur. Et ſi de rebus ipſis conſenſio eſt, erunt igitur tantū λογομαχίαι, hoc eſt, verbales contentiones, ſeu bellū grāmaticale. Pontificii n. verbum iuſtificare, intelligunt iuxta morem, Latinæ compoſitionis, pro iuſtum facere, donato vel infuſo habitu inhærentis, vnde prodeant opera iuſtitiæ. Lutherani vero Hebraica phraſi verbum iuſtificare accipiunt, ideo iuſtificationem definiūt abſolutionem à peccatis, ſeu remiſſionē peccatorum, imputatione iuſtitiæ Chriſti, adoptione & hæreditate vitæ æternæ, idq; tantum propter Chriſtum, fide apprehenſum. Et tamen ſimul docent ſequi renouationem, inchoādam eſſe dilectionem, & bona opera. Non ergo de rebus ipſis, ſed tantum de vocabulo iuſtificationis certamen erit, quod inde oritur, quia alius aliter verbū illud intelligit, & interpretatur. Et certe in Eccleſia nō decet, quādo res ipſæ ſaluæ ſunt, de vocabulis mouere turbas. Paulus enim, 1. Timoth. 6. grauiter dicit, morbum Eccleſiæ pernicioſum eſſe, quando quis languet circa quęſtiones & logomachias, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, concertationes hominum mente corruptorum, qui veritate priuati ſunt.

Iuſtificare.

Hanc obiectionem ideo receſſui, vt eo commodius & planius explicari & monſtrari poſſet, quod ſit κρινόμενον, ſeu quis ſit verus ſtatus huius controuerſiæ, de articulo iuſtificationis.

Eſt autem noſtra ſimplex hæc, & aperta reſponſio: nequaquam tales ſumus turbatores, qui verę & ſolidę & ſalutari cōcordię ita ſimus iniqui, & adeo cupidi contentionū, vt etiam ſi de rebus ipſis, cōnſtituta eſſet vera, pia & ſalutaris conſenſio, quæſituri tamē eſſemus materiam rixārum, ex verborum pugnis.

Patribus enim, licet plerumq; verbum iuſtificare accipiant pro renouatione, qua efficiuntur in nobis per Spiritum opera iuſtitiæ, non mouemus litem, vbi iuxta Scripturam recte & commode tradunt doctrinam, quomodo & quare perſona Deo recōcilietur, accipiat remiſſionem peccatorum, & adoptionem, & acceptur ad vitam æternam. Sæpe etiam à noſtris monſtratum eſt diſcrimen illud ſignificationum, quomodo iuxta analogiam fidei, & perpetuam Scripturæ ſententiam recte, pie & dextre intelligi & admitti poſſit illa etiam ſignificatio, ſi cum Patribus accipiatur: iuxta morē Latinę compoſitionis. Sed nihilo placatiores facti ſunt Pontificii. Non enim de vocabulis tantum, ſed præcipue de rebus ipſis diſſenſio & certamen eſt, in articulo iuſtificationis.

Status huius diſputationis.

Hæc enim eſt principalis quęſtio, hic ſtatus, hoc κρινόμενον, quod ſcilicet id ſit, propter quod Deus hominem peccatorem in gratiam recipiat, quid iudicio Dei opponi debeat & poſſit, ne iuxta rigidā legis ſententiam damnemur, quid fides apprehendere & adferre, quo niti debeat, quādo

vult

Vult cum Deo agere, vt accipiat remiſſionem peccatorum, quid interueniat propter, quod Deus peccatori, qui commeritus eſt iram & æternam damnationem, reddatur placatus & propitius: quid conſcientia ſtatuere debeat, illud eſſe, ꝓpter quod donetur nobis adoptio, in quo tuto collocari poſſit fiducia, vt acceptemur ad vitam æternam, &c. An illud ſit ſatisfactio, obedientia & meritum Filii Dei mediatoris: an vero inchoata in nobis nouitas, dilectio, & reliquæ virtutes in nobis. Hic eſt ſtatus ille cõtrouerſiæ qui tam ſtudioſe & inſidioſe in Decretis Tridentinis occultatur, quem pluribus verbis ideo ſimplicius aliquanto explicare volui, vt videat Lector, non λογομαχίαν eſſe, ſed rem longe grauiſſimam, & conſcientiis vnice neceſſariam, quæ in hoc loco in controuerſia poſita eſt. Et quãdo ad hunc ſcopum omnes diſputationes in hoc loco referuntur, tunc omnia ſunt planiora,

DE VOCABVLO Iuſtificationis.

Hæ vero quæſtiones adeo connexæ, imo quaſi inuolutæ ſunt verbo iuſtificandi, vt cuicumque rei tribuatur iuſtificatio fidei, ſiue quod iuſtificet nos, ſtatim ſponte ſequatur, illã rem eſſe, propter quam à Deo in gratiam recipiamur, & illam rem fidẽ debere iudicio Dei opponere, ne perſona damnetur: propter illam rem Deum reddi nobis placatum, donare adoptionem, & acceptare nos ad vitam æternam. Hoc vſq; adeo certum & manifeſtum eſt, vt Tridentini etiam dicant: iuſtificationem eſſe tranſlationem ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius iræ, in ſtatum gratiæ & adoptionis. Et deſcriptionẽ iuſtificationis impii inſinuarii in illa ſententia Pauli Coloſſenſium primo. Eripuit nos de poteſtate tenebrarũ, tranſtulitque in regnum filii dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum. Videt Lector, ipſos ad veram ſignificationem verbi iuſtificare, non obſcure alludere: ſed mox poſtea, vbi ad rem ipſam ventum eſt, vt explicetur, quid ſit iuſtificatio peccatoris, ibi iuſtificare ipſis aliud nihil ſignificat, quam homini per Spiritum renouationis infundi habitum, vel qualitatem iuſtitię inhærentem. Et nouitatem quidem in credentibus per Spiritum ſanctum inchoari, nos etiam docemus: ſed dicimus illa nouitate nos non iuſtificari coram Deo: Hoc eſt nouitatem noſtram non eſſe illud, propter quod recipiamur in gratiam, & accipiamus remiſſionem peccatorum, nec eſſe illud, quo fides niti debeat, quando agit cum Deo, vt adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam. Ex valde multiplicibus igitur fraudibus cõſuta ſunt Tridentina Decreta de iuſtificatione, ſicut hactenus oſtendimus.

Manifeſtum eſt autem ex iis, quæ iam diximus, veram Scripturæ ſententiam de iuſtificatione non poſſe commodius explicari, intelligi & cõſeruari, nec cõtrarias corruptelas rectius & illuſtrius poſſe refutari, quã ex propria & genuina ſignificatinoe verbi iuſtificare. Neq; ignorant hoc Pontificii: Sicubi enim mentionem faciunt Hebraicæ proprietatis, valde leui brachio hoc attingunt. Ipſorum enim inſtituto accõmodatius eſt, ſi abutantur ſimilitudine analogiæ Latinæ compoſitionis: vt ſicut ſanctificare dicitur, ita etiam iuſtificare intelligatur Ita enim adhęrentes qualitates ſtatim dilabi poſſunt, vt in illis iuſtificatio noſtra conſtituatur.

Pauca igitur quædam annotabimus, quæ ſit in hoc articulo propria & genuina ſignificatio verbi iuſtificare, idq; ita fiet, vt ſimul oſtendatur, Scripturam iuſtificationem coram Deo, ad remiſſionem peccatorum & vitam æternam, adimere noſtris virutibus, nouitatibus & operibus, & transferre in ſatisfactionem, obedientiam & meritum Filii Dei Mediatoris.

toris. Deinde oſtendemus, Tridentinum Concilium damnare illam ſententiam, quæ eſt ipſiſſima & perpetua omnium Prophetarum & Apoſtolorum doctrina, & in eius locum ſubſtituere plane alienam, & cum Scriptura pugnantem ſententiam.

Simpliciter autem contendunt Pontificii verbum iuſtificare, proprie ſignificare talem motum ſeu mutationem ab iniuſtitia ad iuſtitiam, ſicut quando in phyſicis motibus vna qualitas expellitur, & alia introducitur. Talem enim volunt eſſe rationem compoſitionis, qualis eſt in verbo ſanctificare, viuificare, calefacere, frigefacere, &c. Et Patres quidem verbum iuſtificare in hac ſignificatione ſæpe vſurpare nō ignoro, ſed de proprietate linguarum quæſtio eſt. In Latina igitur lingua apud probatos autores non ſcio extare exemplum, quod iuſtificare ſignificet, vel imbuere aliquem habitu iuſtitiæ, vel infundere qualitatem iuſtitiæ. Propoſui hoc antea Ieſuitis, vt quia analogia Latinæ cōpoſitionis nituntur, exemplum aliquod ex illis auctoribus, ex quibus vſus Latinæ linguæ probatur, proferrent. Sed aduocatus ipſorum Andradius, cum anxie omnia conquiſierit, nihil tale proferre poteſt.

In Græca communi lingua δικαιοῦν duas habet ſignificationes. Primo ſignificat iuſtum aliquid cenſere ſeu pronuntiare. Ita Plutarchus in Ageſilao: Denuntiato bello coegit omnes ſtare illis, οἷς ὁ πόλεμος ἐδικαίωσε. Et in Bruto: Cum Mimi captiui, qui cædi Caſſii inſultarant, in iudicio accuſati eſſent: Meſſala Coruinus ἐδικαίου, virgis cæſos, nudos eſſe mittendos ad caſtra hoſtium. Commendator Sophoclis in Oedipo Coloneo, δικαιοῦν dicit vſurpari, ἀντὶ τοῦ δίκαιον κρίνειν. Suidas exponit δίκαιον νομίζειν. Et citat Lyſiam, qui δικαιώσεις vocat τὰς δικαιολογίας. Secunda ſignificatio valde vſitata eſt, τὸ δικαιοῦν, ἀντὶ τοῦ κολάζειν, ſupplicio afficere, nō priuata pœna, ſed pcipue cum cauſa iudicata, iudicialiter (vt ita dicam) aliquis punitur. Ideo Suidas δικαιούμενον exponit p δίκης τυγχάνοντα. Et Thucydidem citat, vſurpantem δικαιώσεις ἀντὶ τῶν κολάσεων. Sed huius ſignificationis vbique obuia ſunt apud Græcos auctores exempla.

Apud auctores igitur Græcæ linguæ verbum iuſtificari non vſurpatur in illa ſignificatione, de qua ſola Pontificii dimicant. Reſtat ergo vſus huius verbi in lingua ſacra. Et forenſis (ſicut vulgo loquimur) eius ſignificatio vſq; adeo manifeſta eſt, quod Andradius eam negare non audet. Anxie autem conquirit exempla, probaturus, quod in multis ſcripturæ locis verbum iuſtificare ſignificet non abſoluere à peccatis, ſed mentē qualitare iuſtitiæ inhærentis exornare. Et hoc ariete arbitratur ſe expugnaturum totam doctrinam de imputatiua iuſtitia. Vidēdum igitur eſt, quibus exemplis, quam certo & firmiter hoc probet. In prima autē acie collocat teſtimonium ex Syracide cap. 1. Religio ſeu pietas iuſtificat cor. Et in vulgata ſane verſione ita legitur. Sed Syracides in ſua lingua ibi hoc nō habet. Animaduertit autem lector illud, de quo antea diximus, quare Tridētina Synodus decreuerit vulgatam editionem per omnia habendam eſſe pro authentica. Quod enim Syracides non ſcripſit, ſed aliūde in contextum irrepſit, illud Andradius pro authentico citat, ad euertēdam iuſtitiam fidei. Præterit autem, quod Syracides ipſe in primo illo cap. ſcripſit: θυμὸς ἄδικος, iracundia iniuſta nō poterit iuſtificari, hoc eſt à culpa abſolui.

Mirum vero eſt, quod nō etiā adduxerit id, quod in vulgata verſione, Pſal. 72. legimus: Fruſtra ergo iuſtificaui cor meum. In Hebræo enim plane aliud verbum eſt.

Plus vero coloris habet, quod ex 18 capit. citat: Non verearis vſque ad mortem iuſtificari. Quod Tridentinum Conciliū ita interpretatur, ſanctificationem & renouationem debere creſcere & augeri vſque ad mortem: Quæ ſententia in doctrina renouationis quidem vera eſt: ſed conſideret Lector, an Syracides in illo loco vocabulo iuſtificationis hoc intelligi velit. Illud enim eſt, de quo diſputamus. Oſtendit autem contextus, hoc agi, conuerſionem, vt inueniamus propitiationem, non differendam eſſe vſque ad languorem ſeu morbum, ſed orandum eſſe εὐκαίρως, hæc enim ſunt verba textus. Illam vero ſententiam mox aliis verbis repetit: μὴ μείνῃς. hoc eſt, iuſtificari non differas vſque ad mortem. Quod antea dixerat, inuenire propitiationem, iam vocat iuſtificari, & illud docet, non eſſe differendum vſque ad mortem. Iudicet etiam Lector, an ex illo loco ſententia Pontificiorum de iuſtificatione ſtabiliri, & noſtra euerti poſſit. Qualem vero putas eſſe fidem, quæ huiuſmodi fundamentis, contra clariſſima Scripturæ teſtimonia nititur? Nihil profecto aliud, quam effugia ſunt, ne veritati locum dare cogantur.

Fides Papiſtica.

Ex Apocalypſi etiam pro confirmatione ſuæ ſentētiæ citat: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc. Sed facilis eſt reſponſio. Andradius enim dimicat pro illa ſentētia, quæ iuſtificationem & ſanctificationem contendit idem eſſe, & hanc ſententiam vult probare ex illo dicto Ioannis. Sed ibi Ioannes, ſicut & Paulus 1. Cor. 6. diſerte diſtinguit iuſtificationem & ſanctificationem. Videt igitur Lector, quales ſint Andradii probationes. Nec obſtat, quod iuſtificati iubentur adhuc iuſtificari, cum remiſſio peccatorum non ſit mutila. Habitat enim peccatum in carne iuſtificatorum, quod ſæpe captiuat ipſos, vt in multis offendant. Sicut igitur illi quibus remiſſa ſunt peccata, quotidie petunt: Dimitte nobis debita noſtra: eodem etiam modo, qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc; perpetuo enim in hac vita eſt illa Apoſtolica legatio. 2. Cor. 5. Reconciliemini Deo.

Hiſce igitur teſtimoniis Andradius ſignificationem verbi iuſtificaré, quam vt aduocatus Concilii Tridentini, contra noſtrarum Eccleſiarum doctrinam defendēdam ſuſcepit, nequaquam probauit, ſicut quiuis Lector iudicare poteſt. Quod enim Eſaiæ ſententiam; in ſcientia ſua iuſtificabit multos, eo torquet, magna impudentia eſt. Ibi enim mox additur explicatio, quomodo intelligenda ſit illa iuſtificatio, quia, inquit, iniquitates eorum ipſe portabit. ſicut Luc. 1. Zacharias canit; Ad dandam ſcientiam ſalutis, quæ eſt in remiſſione peccatorum.

Firma igitur adhuc ſtant illa, quæ contra Ieſuitas de propria & genuina ſignificatione verbi iuſtificare, in articulo iuſtificationis diximus. Repeto autem id, quod ſupra dictum eſt, ſtatum diſputationis non eſſe; an renouatio pertineat ad beneficia Chriſti, an homo, quando recōciliatur cum Deo, ſimul etiam per Spiritum ſanctū renouetur, an noua obedientia ſequi debeat. Hæc enim plane & perſpicue docemus. Sed hæc eſt quęſtio; Quomodo & quare iuſtificemur, vt à Deo in gratiam recipiamur, & acceptemur ad vitam æternam. Hæc toties ſunt repetenda, ne hanc diſputationem de ſignificatione verbi iuſtificare calumniētur, quaſi ipſam renouationem ſuo loco & ordine negemus.

Et vt maxime oſtenderetur (quod tamen certo & euidenter nō facile probabitur) verbum iuſtificare in quibuſdā Scripturę locis habere illam, de qua Pontificii dimicant, ſignificationem; de ſumma tamen rei, de qua agimus, nondum conclamatum eſſet.

Non enim proprie eſt quæſtio, quid verbum iuſtificare in aliis Scripturæ locis ſignificet, ſed hoc quæritur, quā ſignificationē verbum iuſtifica- *Iuſtificare.*

re habeat in illis ſcripturæ locis, in quibus doctrina iuſtificationis, tanquam in ſua ſede traditur & tractatur. Reliqua vero exempla tantum declarationis gratia adhibentur.

Manifeſtiſſima autem eſt antitheſis, Rom. 8. quæ propriam & genuinam ſignificationem verbi iuſtificare, in hoc articulo oſtendit, quæ ſcilicet cum forenſi ſignificatione omnino conuenit, quod corã iudicio Dei, propter Chriſtũ abſoluamur à reatu peccati & damnationis, pronuntiemur iuſti, & acceptemur ad vitam æternam. Ita enim habent verba: Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus eſt, qui iuſtificat, quis eſt, qui cõdemnet? &c. Ita Rom. 5. Iuſtificatio & condemnatio aliquoties opponuntur. Et Rom. 3. totus, vt ita dicam, proceſſus vocabulis iudicialib. deſcribitur. Lex accuſat omnes eſſe ſub peccato. Omne os obſtruitur, & totus mundus reus, ὑπόδικος ſiſtitur Deo: quia ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro. Iuſtificamur autem gratis ipſius gratia, per redemptionem, &c. 1. Cor. 4. Nolo iudicari ab humana die, ſed q me iudicat, Dominus eſt. Ideo licet nihil mihi conſcius ſim, tamen in hoc non ſum iuſtificatus. Ita 1. Ioan. 2. fit mentio aduocati, ſicut Rom. 8. interceſſoris. Pſalm. 143. Ne intres in iudicium, quoniam in conſpectu tuo non iuſtificabitur omnis viuens. Luc. 18. Publicanus quaſi coram Dei tribunali ſtans, orat: Deus propitius eſto mihi peccatori. Hanc Publicani orationẽ cum Chriſtus vellet ſignificare exauditã eſſe, inquit: Deſcendit iuſtificatus, hoc eſt, Deus propitiatus fuit peccatis ipſius. Actorum 13. Per Chriſtum vobis remiſſio annuntiatur peccatorũ, & ab omnibus (peccatis) à quibus non potuiſtis in lege iuſtificari, in hoc omnis qui credit, iuſtificatur. Hęc teſtimonia nulla ſophiſtica poſſunt eludi, vt ad infuſionẽ inhærentis iuſtitiæ referantur, ſed manifeſte oſtendũt, iudicialem eſſe ſignificationem verbi iuſtificare in hoc articulo, quod ſcilicet peccator lege Dei accuſatus, cõuictus, & ſententiæ æternę damnationis ſubiectus, fide confugiens ad thronum gratiæ, propter Chriſtum abſoluatur, iuſtus reputetur & pronuntietur, in gratiam recipiatur, & ad vitam æternam acceptetur. Et Ioannes licet non vſurpet verbum iuſtificare, tamen doctrinam ipſam verbis iudicialibus deſcribit: Qui credit, non iuſtificatur, non venit in iudicium. Miſit filiũ in mundum, non vt iudicet mundũ. Et 1. Ioan. 3. Tranſlati ſumus à morte ad vitam. Act. 13. Petrus dicit, peccata deleri. Illud vero Paulus explicat, cum inquit Col. 2. Chirographum, quod contra nos erat, deletum eſſe.

Et dignũ eſt conſideratione, quam ſolicite Apoſtoli cauerint, ne Hebraiſmus verbi iuſtificare, in aliis linguis minus notus, doctrinã vel turbaret, vel obſcuraret. Aliis enim clarioribus, & quidem variis vocabulis illud explicarunt. Ne enim intelligatur de infuſione qualitatum iuſtitię, Roma. 4. exponitur, per imputare iuſtitiam ſine operibus, vel fidem imputare ad iuſtitiam. Exponitur etiã ibi per vocabulum beatitudinis, & per illud Pſalmi, tegere iniquitates, & non imputare peccatũ. Rom 5. exponitur per æquipollentiam verbi reconciliari, quod Auguſtinus etiam animaduertit. Actor. 13. æquipollet remiſſioni peccatorum. Matth. 1. Saluum faciet populum à peccatis. Illud Act. 13. per verbum iuſtificare exponitur, ita quod Gal. 2. Paulus dicit: Nos in Chriſtum credidimus, vt iuſtificemur: illud Act. 15. Petrus ita effert: per gratiã Chriſti credimus nos ſaluari, ſicut & illi. Et quod Eph. 2. dicitur: Gratia ſaluati eſtis, illud Rom. 3. eſt gratia iuſtificari. Ioan. vocat, non iudicari, non venire in iudicium. Rom. 5. conſtitui iuſtum, eſt periphraſis verbi iuſtificare. Nam καθιστάναι εἰς χεῖρας, Græcis eſt verbum iudiciale. Iſta iudicialia etiam ſunt, ſoluere & ligare peccata. Græci interpretes, Iob. 13. & 32. reddiderunt δίκαιος

αιω-

ἀναφανοῦμαι. c.27. 40. δίκαιον ἀποφῆναι. Sicut c.23 ἔθεντο αὐτὸν ἀσεβῆ, quod cap,9.dixerant ἀσεβεῖν,pro condemnare, impium pronuntiare. Et patres quidem, licèt plerumque ſequantur analogiam Latinæ compoſitionis in verbo iuſtificare,ſæpe tamen euidentia Paulinæ diſputationis coguntur agnoſcere propriàm & genuinam hanc ſignificationem, quam monſtrauimus.Ita Auguſtinus,quia videt Rom.5.iuſtificari,exponi per reconciliari,agnoſcit & probat noſtram interpretationem . Et in Pſalm.31.Si iuſtificatur impius,ex impio fit iuſtus.Sed quomodo?Nihil boni feciſti, &datur tibi remiſſio peccatorum,&c.Contra Iulianum.lib. 2.citat ſententiam Ambroſii: Eum iuſtificari à peccato,cui per Baptiſmũ peccata remittuntur omnia.Hilarius in 9.cap.Matthęi:Mouet ſcribas,ab homine remiſſum peccatum,quod lex laxare non poterat,fides enim ſola iuſtificat.Cyrillus in 6.cap.Ioannis,Gratia iuſtificat,mandata vero legis condemnant magis.Oecumenius recitans veterum explicationes in 3.capite ad Roman.dicit:Iuſtitia Dei eſt iuſtificatio ex Deo, abſolutio ac liberatio à peccatis, à quibus lex ipſa abſoluere non potuit.Itẽ:Quomodo fit iuſtificatio? per remiſſionem peccatorum , quam in Chriſto Ieſu conſequimur. Sed non quærimus nunc principaliter, quomodo Patres vſurpent verbum iuſtificandi;ſed noſtra quęſtio eſt,in qua ſignificatione Spiritus ſanctus vtatur verbo iuſtificandi,in illis Scripturę locis,in quib. tractat & tradit doctrinam iuſtificationis , ſicut illud manifeſtiſſime iam monſtrauimus.

Et hæc ſignificatio congruit ad reliqua Scripturæ loca,vbi verbum iuſtificare vſurpatur de actionibus iudicialibus,&opponitur verbo condemnare.Geneſ.44.Quid reſpõdebimus,quid loquemur, quo iuſtificabimur?ſecundo Reg.15.dicit Abſolon: Qui habet iudicium,veniat vt iuſtificem eum.

Eſa.41 Iudicemur ſimul,dent teſtes ſuos,narra ſi quid habes, vt iuſtificeris:Pſalm.51. Vt iuſtificeris ,&vicas cum iudicaris.Deut.25.Iuſtificate iuſtum,condemnate impium.3. Reg.8. Condemnes impium, dandq; viã eius in caput ſuum,& iuſtifices iuſtum,dando illi ſecũdum iuſtitiã eius, Prouerb.17.Qui iuſtificat impium, & cõdemnat iuſtum abominatio eſt. Eſa.5.Væ,qui iuſtificatis impium,& iuſtitiam iuſti aufertis ab eo.Matth. 12.ex verbis tuis iuſtificaberis vel condemnaberis. Hæc exempla & congruunt ad illam ſignificationem , quæ propria eſt loci Iuſtificationis,& doctrinam ipſam illuſtrant.

Diligenter autem conſiderandum eſt, quare Spiritus ſanctus doctrinam iuſtificationis, verbo iudiciali proponere voluerit. Homines enim prophani,ſecuri & Epicuræi,exiſtimant leue & perfunctorium quid eſſe iuſtificationem peccatoris,ideo de peccato non admodum ſunt ſoliciti, reconciliationem cum Deo non ſerio expetunt,nec diligentia aliqua retinere ſtudent. Proprietas vero verbi iuſtificare, oſtendit quam grauis & ſeria actio coram iudicio Dei ſit iuſtificatio peccatoris.Mens itẽ humana,Phariſaica perſuaſione inflata, quando priuatis ſuis cogitationib.de iuſtitia indulget,facile poteſt cõcipere perſuaſionem & fiduciam iuſtitię proprię quantamcunque.Sed quando ſub imagine examinis &tribunalis iudicii diuini, per proceſſum(vt ſic dicam)iudicialem, doctrina iuſtificationis proponitur:cõcidunt,euaneſcunt,& proſternuntur Phariſaicę illæ perſuaſiones.Ita genuina proprietas verbi,iuſtificare,puritatem doctrinæ iuſtificationis,& à Phariſaico fermento,& ab Epicuręis opinionibus conſeruat & defendit. Et tota doctrina iuſtificationis nõ poteſt ſimplicius,rectius & cõmodius intelligi,& ad ſerium vſum in exercitiis pœnitentiæ & fidei accommodari,quam ex vera obſeruatione iudicialis ſi-

gnificationis verbi iuſtificare, ſi multorum Patrum exempla oſtendunt, qui de operibus & meritis magnifice ſæpe concionantur: in meditationibus vero, quando hanc imaginem iudicii diuini, & proceſſum illum iudicialem, ſicut diximus, ſibi proponūt, tunc dulciſſimis ſententiis doctrinam huius articuli explicant. Et in hoc genere Bernhardus præ cæteris felicior eſt, quia nō in ocioſis ſpeculationibus, ſed in ſeriis exercitiis, propoſita imagine iudicii diuini, & ſiſtens ſe quaſi ad tribunal Dei, doctrinam & teſtimonia Pauli, de iuſtificatione expendit.

Supra etiam oſtendimus, quantum referat, genuinam ſignificationem vocabuli, iuſtificare, in hoc articulo retinere in Eccleſia: rem ipſam enim ita in ſe comprehendit, vt quicquid ſit, cui tribuatur, quod nos iuſtificet ſtatim conſequatur, quod propter illud recipiamur à Deo in gratiam, & acceptemur ad vitam æternam.

Monſtrata autem ex manifeſtis Scripturæ teſtimoniis, vere propria & genuina ſignificatione verbi iuſtificare, ipſa doctrina iuſtificationis plana & manifeſta erit, ſi modo eam ex diuinis oraculis, & non ex Philoſophicis rationis cogitationibus petere & diiudicare nobis concedatur.

Imitabimur autem methodum Scripturæ, quæ de iuſtificatione & negatiue & affirmatiue loquitur, hoc eſt, conſiderandum eſt, quibus rebus adimat, & cui tribuat iuſtificationem peccatoris coram Deo, ad vitam æternam.

QVIBVS REBVS ADIMAT
Scriptura iuſtificationem hominis ad vitam æternam.

Et peccatis quidem neminem coram Deo iuſtificari, hoc eſt, propter ſcelera neminem Deo gratum eſſe, & acceptari ad vitam æternam extra controuerſiam eſt. Pugnat enim cum perpetua & immutabili voluntate Dei, quæ in lege patefacta eſt, & ipſe Deus pronunciat eſſe abominationem, hoc modo iuſtificare impium, Prouerb. 17. Eſa. 5. & Exod. 23. Inſontem non occidas, quia non iuſtifico impium.

De qualitatibus igitur, habitibus, actionibus, & operibus humanis, quibus appellatio iuſtitiæ tribuitur, quæſtio eſt, an in illis conſiſtat iuſtificatio noſtri coram Deo ad vitam æternam. Et ratio quidem, quia aliam iuſtitiam ignorat, plane ita ſtatuit. Sed nos audiamus vocem Dei noſtri pronuntiantis in Scriptura iudicium ſuum de hac quæſtione. Et obſeruetur, quomodo ſcriptura totum hoc negotium vocabulis iudicialibus deſcribat.

Alia eſt autem politica iuſtitia, qua coram hominibus, vel inter homines iuſti ſumus, & acquirimus præmia politica, quando ſcilicet actiones noſtræ reſpondent legibus, quibus conſtat iuſtitia inter homines. Sed de illa hoc loco nō diſputatur, niſi quod Scriptura ridet illos, qui (vt Phariſæi) in iuſtificatione coram Deo, homines deligunt iudices, apud quos aucupantur famam & laudē iuſtitiæ, Matt. 6. Luc. 16. Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus. Sed hoc modo per ambitionem gloria huius ſeculi, non autem gloria apud Deum acquiritur: ſicut Chriſtus inquit, Matth. 6. Receperunt mercedem ſuam. Et Luc. 16. Quod altum eſt coram hominibus, abominatio eſt apud Deum Sed in negotio de gratia Dei, ſalute & vita æterna, oportet Deum ipſum eſſe iudicē: & apud ipſum agendum eſſe negotiū, quando ita volumus iuſtificari, vt Deo placeamus, & ipſi accepti ſimus ad vitā æternam: ipſa etiam ratio intelligit, ideo enim propriam iuſtitiam adducit coram Deo. Et Rom. decimo, Paulus vtitur

verbo valde ſignificanti. Quærunt propriam iuſtitiam ςῆσαι, hoc eſt, ſtabilire, erigere, & opponere coram iudicio Dei, ſicut Luc. 18. Phariſæus variis modis iuſtitiam ſuam contendit coram Deo probare, fidens illis ſuis operibus, & quęrens illis iuſtificari, hoc eſt, apud Deum haberi illo loco, ita tractari & remunerari, ſicut Deus illis promiſit, quos iuſtos agnoſcit, pronuntiat & acceptat. Ita omnino ſeruatur forenſis ſignificatio verbi, iuſtificari, iuxta exemplum, Eſaiæ quadrageſimotertio: Narra ſi quid habes, da teſtes, vt iuſtificeris, Geneſ. 44. Quid reſpondebimus, quid loquemur, quo nos iuſtificabimus? Et 3. Reg. 8. iuſtifices iuſtum, dando illi ſecundum iuſtitiam eius.

Hoc ergo modo afferens propriam iuſtitiam agit coram Deo, iuſtificetur. Sed audiamus, quam ſententiam Deus iuſtus Iudex pronuntiet. Et vt res planior ſit, paucis retexemus diſtributionem illam, quæ apud Paulum extat.

I. De variis cultibus, quos gentes contra verbum Dei, ex cœco rationis iudicio inſtituerunt, hoc fine, vt Deum propitium & placatum haberēt, quia pugnant cum verbo Dei, Scriptura pronunciat, quod ſint abominatio coram Deo, Deut. 12. & 17. Ita Paulus, Roman. 1. pronuntiat Gentes huiuſmodi cultibus, magis iram Dei prouocaſſe. Et Epheſ. 2. Eratis ſine Deo in hoc mundo, promiſſionis ſpem non habentes.

II. De operibus electitiis, quæ homines propria intentione qualicunque, ſine verbo & mandato Dei ſuſcipiunt ad hunc finem vt iuſtificentur, hoc eſt, Dei gratiam & ſalutem æternam acquirant, Deus pronuntiat, Eſa. 29. Matth. 15. Fruſtra colunt me mandatis & doctrinis hominum. Et Eſa. 1. Quis requiſiuit hæc de manibus veſtris?

III. De externa diſciplina rationis, iuxta legem naturæ in non renatis, Paulus diſputat, ad Roman. cap. 3. pronuntiat, gentes per diſciplinam rationis non iuſtificari coram Deo, ſed eſſe ſub peccato: ſunt enim ſine fide Chriſti, & ſine Spiritu ſancto, corda ſunt impia & immunda: ipſa etiā lex naturæ per peccatum obſcurata eſt, ita vt vix particulam aliquam legis, de quibuſdam ſecundæ tabulæ officiis teneant, & illi ipſi notitiæ legis naturalis, quę adhuc reliqua eſt diſciplina Ethnicorum, non omni ex parte eſt conformis. Et in ſumma: Mala arbor non poteſt bonos fructus facere. Et ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, imo quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Gentes igitur per diſciplinam rationis non poterunt coram Deo iuſtificari.

IIII. De Phariſaica iuſtitia, quæſtio aliquanto propius ad noſtrum propoſitum accedit, quando ſcilicet illi, qui legem Dei ſcriptam habent, conantur & ſtudent ſine fide Chriſti, & ſine Spiritu ſancto, naturalibus liberi arbitrii viribus, opera legis facere: hoc fine, vt Deo placeant, gratiam eius conſequantur & acceptentur ad vitam æternam, hoc eſt, vt iuſtificentur, ibi enim magis ſpecioſum mens humana habet prætextum, propriam iuſtitiam coram iudicio Dei ſtatuendi. Deus enim ipſe legem promulgauit, & factoribus promiſit benedictionem & vitam, non tantum vt politicum præmium, ſed ſicut Lucæ decimo, ſcribæ interroganti: Quid faciendo vitam æternam hæreditabo? Chriſtus propoſitis mandatis legis, reſpondet: Hoc fac, & viues.

Quando igitur homo nō renatus conatum, ſtudium, imo zelum, quātum in ſe eſt, erga mādata Dei, ad iudicium ipſius adfert, cōfidens & petens propterea iuſtificari; quam quæſo ſententiam Deus iuſtus Iudex pronuntiat? Chriſtus certe pronuntiat, Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus, quam ſcribarum & Phariſæorū, non intrabitis in regnū cœlorum. Et Paulus inquit, Rom. 3. Ex operib. legis non iuſtificabitur omnis caro, Gal. 3. Quicunque ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt.

Num igitur lex non habet promiſſiones vitę ęternæ? Certe Chriſtus manifeſte hoc affirmat, Lucæ decimo, Matth. 19. Num vero Deus fallit & ludificat homines promiſſionibus legalibus? Abſit. Eſt enim Deus qui mētiri neſcit. Tit. 1. Et manet quod Paulus dicit, Rom. 3. Deus eſt verax, omnis autem homo mendax. Cur igitur homo nō renatus ex operibus legis non iuſtificatur? Reſpondet Paulus quia per legem agnitio peccati, hoc eſt, lex cauſatur tali obedientia, quam nō renati naturalibus viribus pręſtare poſſunt, ſibi nequaquā ſatisfieri, ſed tales factores accuſat peccati coram iudicio Dei, quod cū quædam legis opera faciant, illa tamen & imperfecte & corrupte faciant, & præterea in plurimis, & in grauioribus ſint pręuaricatores legis. lex autem habet quidem promiſſionē vitæ, ſed ſub conditione, non qualiſcumque impletionis, ſed perfectæ & integrę, ex toto corde, tota anima, ita vt caro nihil contra concupiſcat. Et de huiuſmodi factoribus Paulus, inquit, Rom. 2. Non auditores, ſed factores legis iuſtificabūtur coram Deo. Item: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Quando vero quis aliqua legis opera facit, & quomodocunque facit, in cæteris præuaricator legis exiſtens, illum lex non pronunciat iuſtum coram Deo ad vitam æternam, ſed pronunciat reum & maledictum. Quia qui non in omnibus quę in libro legis ſcripta ſunt, permanſerit, maledictus eſto. Et quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, reus factus eſt omnium. Quod ſi non mœcheris, occidas autem; factus es tranſgreſſor legis. Quia igitur lex eſt ſpiritualis, & non renati ſine Spiritu ſancto toti ſunt carnales, vetuſtate ergo literæ legi non ſatisfit. Ex operibus igitur legis nō renati, non iuſtificantur, ſed fiunt rei, & ſunt ſub maledicto, Rom. 3. Gal. 3. quæ etiam faciendo non faciunt legem, eo modo & tali perfectione, ſicut Lex flagitat. Et de his quidem capitibus, non eſt potiſſimum controuerſia inter nos & Pontificios in articulo iuſtificationis: Nam in primo Canone dicit Tridentinum Concilium: Si quis dixerit, hominem ſuis operibus quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiunt, abſque diuina per Chriſtum gratia poſſe iuſtificari, anathema ſit. Breuiter autem illam Paulinam diſtributionem repetere volui ideo, quia negotium ſiue actus veræ iuſtificationis, ex illa antitheſi rectius intelligitur: & vt obſeruetur, quomodo Paulus per ſufficientem enumerationem oſtendat, plane nihil eſſe in homine, ſiue Ethnico, ſiue Iudæo, ſiue renato, ſiue non renato, quo poſſit coram Deo iuſtificari: vt ita gloria iuſtificationis in ſolidum tribuatur ſoli Chriſto mediatori per fidem apprehenſo. Volui etiam Andradio oſtendere, quam flagitioſum, & non tolerandum in Eccleſia Dei ſit illud dogma, quo aſſerit, philoſophos ethica ſua iuſtitia coram Deo ad vitam ęternam iuſtificatos fuiſſe. Illud enim ex profeſſo pugnat cum ipſis fundamentis Scripturæ.

Philoſophorū Ethnicorum iuſtificatio.

Ex illa igitur diſtributione ſiue enumeratione, facilius iam ad ipſum diſputationis ſtatum perueniemus. De renatorum enim bonis operibus ſiue noua obedientia potiſſima nunc eſt inter Pontificios & nos controuerſia, an ſcilicet renati, illa nouitate, quam Spiritus ſanctus in ipſis operatur, & bonis operibus, quæ ex illa renouatione ſcaturiūt, iuſtificentur, hoc eſt, An nouitas, virtutes, ſeu bona opera renatorū ſint res illa, qua in iudicio Dei cōſiſtere poſſint, ne damnentur, propter quam Deum habeant placatum & propitium, in quam reſpicere, qua niti, cui fidere debeāt, quādo agitur de ardua illa quæſtione, vt ſimus filii Dei, & acceptemur ad vitam ęternam. Et ſane, ſi humana conſulenda eſſent iudicia, nouitati renatorum omniū calculis tribueretur gloria iuſtitiæ corā Deo ad vitam æternam. Nō enim eſt opus ſeu affectio humanarum virium, ſed eſt donum & operatio Spiritus ſancti, vnde bona opera vocantur fructus Spiritus, Epheſ. quinto, Et eſt beneficium Filii Dei Mediatoris propter cuius

meritum credentes renouantur Spiritu mentis ſuæ, vt per Spiritum ſanctum inchoetur in ipſis conformitas cum lege Dei, ſecundum interiorē hominem, Roman. 7. Et illa nouitas vocatur iuſtitia, Roman. 6. 1. Ioan. 3. De renatorum etiam bonis operibus dicit Scriptura, 1. Timoth. 5. Hoc acceptum eſt coram Deo, 1. Ioan. 3. Ea, quæ placita ſunt coram ipſo, facimus. Hæc profectò valde magna & præclara ſunt, quæ Scriptura tribuit nouæ renatorum obedientiæ. Et nos ſane nouæ obedientiæ ſuam laudē ſuo loco non detrahimus, ſicut poſtea dicemus de bonis operibus. Sed iam verſamur in quæſtione de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam, de qua quæſtione Paulus dicit, 1. Corint. 4. Mihi pro minimo eſt, vt ab humano die iudicer: ſed neque me ipſum iudico, ſed qui me iudicat, Dominus eſt. Eius igitur vt iudicis ſententia inquirenda eſt: in Scriptura enim illam nobis patefecit.

Noua obedientia laus.

Et Pontificii quidem contendunt, excluſiuam Pauli, quando dicit (Sine operibus legis) intelligendam eſſe tantum, vel de operibus ceremonialibus, vel de operibus nō renatorum. Sed clariſſima ſunt in Scriptura teſtimonia, laudem & gloriam iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam adimi & detrahi, non tantum ceremonijs Moſaicis, & operibus nō renatorum, verum etiam renatorum nouitati, nouæ obedientiæ ſeu bonis operibus.

Abrahæ iuſtificatio.

Maxime autem illuſtre eſt teſtimonium, quod extat Roman. quarto, vbi Paulus propoſiturus exemplar iuſtificationis vniuerſale in Abrahamo, quem ideo vocat patrem fidei, & in circūciſione & in præputio, ſumit Abrahamum, non in prima conuerſione, cum primum ex Chaldaica idololatria vocaretur, Geneſ. 11. Ioſuæ 24. Ita enim excluſiua (ſine operibus) poſſet reſtringi ad illa opera, quæ ante conuerſionem nō renatus in idololatria feciſſet. Sed cum à prima vocatione Deō fide obedijſſet per aliquot annos, à capit. vndecimo Geneſis ad 15. caput, tūc certe fuit renouatus ſpiritu mentis ſuæ, & ornatus multis præſtantiſſimis operibus & fructibus Spiritus. Hebr. 11. In illo quaſi medio curriculo bonorum operum Abrahæ, ponunt Moyſes in veteri, & Paulus in nouo Teſtamento, quæſtionem: quæ tunc fuerit iuſtificatio Abrahæ coram Deo, ad hæreditatem vitæ æternæ? Et ad illum Abrahamum iam renatum ſpirituali nouitate, & multis bonis operibus ornatum, Paulus accommodat has ſententias: Non operanti, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiam. Ad illum Abrahamum accommodat etiam hanc ſententiam: Dauid dicit beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Certe autē illo tempore Abrahamū iam renatū nō fuiſſe ſine bonis operibus, ſed multa vere bona per fidem operatum fuiſſe, teſtatur Epiſtola ad Hebræos, capite vndecimo Et tamen Spiritus ſanctus per Paulum Abrahæ renouari operationi & operibus, manifeſte adimit & detrahit laudem & gloriam iuſtificationis coram Deo, ad vitam æternam. Et in illo loco hoc facit, vbi Abrahamum proponit, non tanquam ſingularem perſonam, ſed vt Patrem fidei & vniuerſale exemplar veræ iuſtificationis: ſcriptum eſt enim, nō tantum propter Abrahamum, ſed & propter nos, quib. imputabitur, Rom 4. Et addit: Si ex operibus Abraham iuſtificatus eſt, poteſt ſane apud homines gloriam habere: ſed non apud Deum. Hoc teſtimonium vſque adeo perſpicuum, illuſtre & firmum eſt, quod etiam Andradius meus confitetur, inter ipſos pōtificios aliquos egregię eruditionis viros in hac ſalebra hęrere, nec ſe poſſe explicare: & quidem ipſe etiā nihil, quod ad rem faciat, ad hoc teſtimonium reſpondere poteſt. Nec ſane video, quid contra tam manifeſtam lucem vlla ſophiſtica poſſit: niſi forſan tale quid proferatur; quod ſicut Auguſtinus contra Petilianū inquit: Malā cauſam vel moras

faciendo

faciendo, pauliſper ſuſtẽtet. Magis igitur iam amo, & pluris facio hoc teſtimonium: quod video, ne ſpecie quidẽ aliqua à Pontificijs eludi poſſe. Et hoc eſt Moſis & Patriarcharum teſtimonium, cui Paulus monſtrat adiungendum eſſe Dauidis teſtimonium, loco & nomine omnium Prophetarum, ſicut cap. 3 dicit, iuſtitiam fidei habere teſtimonium legis & prophetarum, Dauid igitur, Pſalm 143. cum dixiſſet: Exaudi me in tua iuſtitia, mox addit: Ne intres in iudicium, &c. Numquid autẽ timet Dauid, ne tyrannica crudelitate præter ius & æquum in iudicio Dei ſecum agatur? Nihil minus. Iudicium enim Dei eſt ſecundum veritatem, Roman. 2. Dicitur autem Deus intrare in iudicium, quando hominum naturam, vitam, actiones & opera exigit & examinat ad normam iuſtitiæ ſuę, quæ in lege patefacta eſt, redditurus vnicuique ſecundum iuſtitiam ipſius. Quare autem hoc iudiciũ, Dei Dauid tantopere deprecatur? Forſan tunc hoc dixit, quando nulla habuit bona opera? vel cum lapſus in crimẽ adulterij & homicidij, Deum atrociter offenderet? Et tunc quidem demiſſe orauit: Miſerere mei Deus.

Sed hoc loco inquit: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Quid autem ſit ſeruus Dei ipſe explicat Pſalm. 18. Seruus tuus cuſtodit mandata tua. Et 118. Seruus tuus dilexit mandatum tuum. Item, Inclinaui cor meum ad faciẽdas iuſtificationes tuas. Quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus. Tunc igitur cum eſſet ſeruus Dei, hoc eſt, vir iuxta cor Dei, Actor. 13. nõ vult iuxta inhærentis nouitatis iuſtitiam iudicari, quia inquit: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et Paulus Roman. 4. dicit, Dauidem pronunciare beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Dauid igitur tunc, cũ eſſet ſeruus Dei, hoc eſt, per Spiritum ſanctum renatus, ſibi & operibus ſuis detrahit iuſtificationem, quæ coram Deo eſt, ad vitam æternam. Nec de ſua tantum perſona loquitur, ſed inquit: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et ne de non renatis illud tantũ intelligatur, Pſalm. 32. nominat omnem ſanctũ, cuius beatitudo ſit, vt ipſi imputetur iuſtitia ſine operibus. Manifeſtiſſimum igitur eſt, quod omnium ſanctorum operib. in hac vita adimatur & detrahatur locus & gloria iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam. Et in hanc ſententiam Patriarchæ, Moſes & Prophetæ conſentiunt, hoc eſt totius veteris Teſtamenti teſtimonio comprobatur iuſtitia fidei ſine operibus, etiam illorum, qui iam renati ſunt. Alia quidẽ & plura teſtimonia ex libris Propheticis adduci poſſent, ſed ſequimur Paulum, qui hoc modo inquirit, & oſtendit teſtimonia & conſenſum Patriarcharum, Moſis & Prophetarũ, Rom. 4. Et ad noſtrum inſtitutum generalia capita probationum ſufficiunt.

Veniamus igitur ad nouum Teſtamentum: nec ſingula teſtimonia recenſebimus, ſed exemplo Pauli, Rom. 4. inquiremus conſenſum Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiarum Apoſtolicarum.

Chriſti doctrina de iuſtificatione. Iudicium Dei. Iuſtificari ex lege.

Et Chriſtus quidem totam hanc doctrinam complectitur, quando inquit: Qui credit in me, non iudicatur, Ioan. 3. Item non veniet in iudicium, Ioan. quinto. Quod vero eſt illud iudicium? Sine dubio, vbi iuxta normam diuinæ, iuſtitię quæ in lege patefacta eſt, hominum vita & opera examinantur, & prout deprehenduntur vel reſpondere huic normæ, vel non reſpondere, homo pronuntiatur vel iuſtus, vel peccator, & iniuſtus. Vide autem, cum nullum ſit dubium, renouationem eſſe beneficiũ filij Dei mediatoris, nõ tamẽ pronũtiat, quod credentes ſua illa nouitate in iudicio Dei poſſint conſiſtere, vt propter illam iuſti pronuntientur, & acceptentur ad vitam æternam, ſed ad alterum ſuum beneficium hoc refert, vt qui credit, inquit, in me, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quomodo vero, & quare? Nũ ita, & ideo quod accepta nouitate poſſint

per

per illam, & propter illam in iudicio Dei conſiſtere. Hoc certe non dicit, ſed qui credit, propter Chriſtum nō venit in iudicium, & hoc modo non petit, ſed habet vitam æternam. Iuſtificatio igitur credentium ad ſalutē & vitam ęternam illa eſt, quod non iudicantur iuxta opera ſua, ſed quod propter Chriſtum abſoluuntur à ſententia damnationis, & acceptantur ad vitam æternam. Ita Apoſtolis ſanctificatis & renouatis dicit; Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus. Nec tantum de operibus, quę ante vocationem fecerant, vult ipſos ita dicere, nec tantum cum in principio valde infirmi adhuc erant: ſed cum, inquit, ita per Spiritum ſanctū profeceritis, vt omnia feceritis, tamē dicite: Serui inutiles ſumus. De ſeruis vero inutilibus, quando Deus in iudicium cum ipſis intrat, vt iuxta opera ſua iudicentur, pronunciatur illa ſententia, quæ extat Matth. 25: Inutilem ſeruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium. In vtroque enim loco, Matth. 25. & Lucæ 17. idem vocabulum ponitur ἀχρεῖος δοῦλος.

Iuſtificatio credentium ad vitam æternam.

Paulus Apoſtolus de operibus ſuis in Phariſaiſmo ante conuerſionem factis, inquit Philipp. 3. Si quis alius in carne videtur confidere, ego magis, qui ſecundum iuſtitiam, quæ in lege eſt cōuerſatus fui ſine querela. Sed quæ mihi fuerant lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta. Sed de operibus ſuis poſt renouationem factis, cum plus cæteris laboraſſet; quid de illis, inquam, dicit, quod attinet ad articulum iuſtificationis? Lector inſpiciat locum, Phil. 3. & inueniet, Paulum non tantum vti præterito tempore ἥγημαι, de operibus præcedentibus conuerſionē, ſed per particulam, ἀλλὰ μὲν οὖν, vlterib. progredi, & vti etiam præſenti tēpore, ἡγοῦμαι, vt oſtendat, quod operibus ſuis, etiam poſt renouationem factis, non tribuat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Imo ſi fiducia iuſtitię coram Deo ad vitam ęternam illis operibus aſſuatur, pronuntiat illa eſſe ſtercora & detrimenta. Et ſimul oſtendit, quæ tunc temporis, cum Epiſtolam illam ex vinculis ſcriberet, iuſtitia ſua fuerit coram Deo ad vitam æternam, imo quæ futura ſit ſua iuſtitia, quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum: Veruntamen, inquit, exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti Domini mei, propter quem omnia detrimentum fieri, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam, & vt inueniar in illo, non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ per fidem eſt Chriſti, quæ ex Deo eſt iuſtitia in fide, ad cognoſcendum illū, & virtutem reſurrectionis eius, & communionem paſſionum eius, configuratus morti eius, ſi quomodo occurram ad reſurrectionem mortuorum. Alius locus adhuc clarior eſt, 1 Corin. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non iuſtificatus ſum.

Paulus de iuſtificatione.

Verba ſunt valde ſignificantia. Quod enim inquit: Nihil mihi conſcius ſum; illud eſt, quod Actorum 23. dicit: ego omni conſcientia bona cōuerſatus ſum ante Deum, vſque in hodiernum diem. Et Actorum 24. Studeo ſine offendiculo conſcientiam habere ad Deum, & ad homines ſemper. Et hoc eſt iuſtitia bonę conſcientię, de qua inquit, 1. Corint. 15. Plus illis omnibus laboraui: non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Gratia enim Dei ſum id, quod ſum. Sed audi, quid Paulus renatus de illa ſua iuſtitia bonæ conſcientiæ, quam gratiæ, ſeu dono & operationi Dei tribuit, pronuntiet: Nihil, inquit, mihi conſcius ſum, ſed nō in hoc iuſtificatus ſum. Iuſtificationem igitur coram Deo ad vitam æternam, Paulus diſerte detrahit ſuis operibus, in quibus poſt renouationem, bona conſcientia coram Deo & hominibus conuerſatus fuit. Hoc Apoſtoli teſtimonium manifeſtiſſimum eſt.

Pauli exemplum.

Adiungamus teſtimoniū de Eccleſijs Apoſtolicis, ex Epiſtola ad Gala-

Exemplum.

Eccleſiæ Apoſtolica.

tas. Ibi enim ſumpta occaſione ex diſputatione de operib. legis ceremonialibus, tractat in genere quæſtionem de tota lege, & operibus eius, id quod manifeſtiſſimum eſt ex tota illa epiſtola. Multis autem argumentis & vehementibus verbis adimit & detrahit operibus legis iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Sed quæſtio eſt, an tantum de operibus non renatorum, quæ ante fidem & conuerſionem fiunt, loquatur? Soluitur autē illa quęſtio ex ratione chronologię. Priuſquā enim illā Epiſtolam Paulus ſcriberet, aliquot iam annis ante Galatæ fuerant conuerſi. Theodoretus ſupputat ſex annos: ſed ad noſtrum propoſitum nihil refert, quicquid ſit de præciſa annorum ſupputatione. Erant igitur Galatæ renati: nam Spiritum ſanctum ipſis ſuppeditatum fuiſſe, Paulus teſtatur cap. 3.

De Galatarum igitur operibus, qui iam per Spiritum renati erant, Paulus diſputat. Et ex collatione hoc intelligi poterit. Iudæi Roman. 10. de propria iuſtitia, excluſo Chriſto, diſputabant. Galatæ vero non ſimpliciter abiecerant Chriſtum, nec excludebant fidem in Chriſtum, ſed bona credentium opera fidei volebant adiungi in articulo iuſtificationis corā Deo ad vitam æternam. Et de operibus quidem ceremonialibus erat diſputatio, nō autem de ſolis illis, ſed de tota lege & operibus eius, id quod manifeſtum eſt. Nec diſputabant Galatę de operibus ſuis, quę non renati antē fidem ſeu conuerſionem ſuam fecerant, an illa iuſtificarent, ſed de iuſtificatione operum ſuorum, quę poſt conuerſionem, & poſt acceptum Spiritum ſanctum fecerant, diſputatio erat.

Galatarum diſputatio de iuſtificatione.

Statu quæſtionis ita ſicut eſt, poſito, videat iam Lector in tota illa Epiſtola, quibus verbis & argumentis Paulus operibus renatorū adimat & detrahat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Non enim ſimpliciter dicit, hominem ex operibus legis non iuſtificari, ſed rem vehementer exaggerat: dicit enim, eos hāc opinione transferri ab Euangelio & à gratia Dei. Non abijcio, inquit, gratiam Dei. Si enim per legem iuſtitia; fruſtra ergo Chriſtus mortuus eſt, euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini gratia excidiſtis, &c.

Plura poſſent adduci teſtimonia, ſed breuitatis ſtudio, generalia tantum capita notaui. Vocem igitur cœleſtem adimere & detrahere iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam, ipſis etiam renatorum bonis operibus, primum ex veteri Teſtamento oſtēdimus, teſtimonio Patriarcharum, Moſis & Prophetæ: deinde ex nouo Teſtamento idem oſtendimus, teſtimonio Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiarum Apoſtolicarum. Et nihil ſane ad πληροφορίαν vlterius requiri vel poteſt vel debet. Non autem nuda tantum propoſitio in Scriptura obſeruanda eſt, ſed cōſiderandę præterea ſunt rationes, quare etiam renatorum operibus detrahatur iuſtificatio. Ita enim tota res planior erit. Eſt autem vna ratio Pauli, quòd iuſtificatio ex operibus pertinet ad legem factorum ſeu operum, Roman. 3. 10. & Galat. 3. Lex vero non pronunciat hominem coram Deo iuſtum ad vitam æternam, propter particularem aliquam, aut qualemcunque obedientiam & conformitatem: ſed requirit, vt totus homo, ſecundum omnes ſui partes, & ſecundum omnes ſingularum partium actiones, normæ iuſtitiæ in Deo, quæ in lege patefacta eſt, reſpondeat, & quidem exacte reſpondeat, ea puritate, perfectione, & integritate, ſicut lex præſcribit & flagitat. Et ſi totam legem quis ſeruauerit, offendat autem in vno, pronunciatur reus eſſe omnium. Et Andradius quidem hoc teſtimonium veteratorie conatur eludere, interpretans (vnum illud) de charitate, vt ſenſus ſit, ſi opera legis fiant ſine charitate, non iuſtificare. Sed Iacobus diſerta interpretatione explicat, quid per vnū illud intelligi velit. Inquit enim: Si non mœcheris, occidas autē, factus es tranſgreſ-

Quare iuſtificatio detrahatur operibus renatorum.

ſor

ſor legis: qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit etiam, Non occides.

Qui igitur operibus vult iuſtificari, ſi non in omnibus, quæ in libro legis ſcripta ſunt, permanſerit, vt faciat ea, illum lex non pronuntiat iuſtum, ſed reum & maledictum, Galat.3. Iacob.3. Iam vero renatorũ obedientia in hac vita eſt quidem inchoata conformitas cum lege Dei, ſed quæ propter carnem adhuc imperfecta & immunda eſt, ſicut Paulus renatus conqueritur, Rom.7. Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Volenti mihi facere bonum, adiacet malum.

Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ & captiuantem me ſub lege peccati, quæ eſt in membris meis. Mente ſeruio legi Dei, carne autem ſeruio legi peccati. Tali vero obedientiæ legi non ſatis fit. Eſt enim lex ſpiritualis, hoc eſt, requirens ſpiritualem cõformitatem ſeu obedientiã, cui nihil ex vitioſa & corrupta carne adhæreſcat. Ego, vero, inquit Paulus renatus, carnalis ſum, venditus ſum ſub peccatum, &c. Si igitur Deus cum renatis intret in iudicium, iudicaturus ipſos ſecundum opera ipſorum, non iuſtificabuntur in conſpectu ipſius.

Vbi enim lex peccatum poteſt oſtendere, ibi non iuſtificat, ſed reum facit, maledicit, & condemnat, iuxta dictum: Qui non in omnibus permanſerit, maledictus eſto.

Vniuerſalis autem eſt ſentẽtia, 1. Ioan.1. Si dixerimus, quod peccatum non habeamus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Et omnibus iuſtis in hac vita præſcripta eſt quotidiana illa precatio: Dimitte nobis debita noſtra. Nõ eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſuſtinebit? Delicta enim quis intelligit? Ideo Paulus dicit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc nõ ſum iuſtificatus. Non enim ab humano iudice iudicor, nec me ipſum iudico: ſed qui me iudicat, Dominus eſt, qui illuminat abſcondita tenebrarum & manifeſtat conſilia cordium. Vtitur autem verbo ἀνακρίνειν, quod forenſe eſt, quando vel quæſtiones habentur de reis, vel cauſæ in iudicio diſquiruntur, examinãtur & diſcutiuntur, vt iuſtitia rite adminiſtretur. Ita enim vſurpatur, Lucæ vigeſimotertio, Actorum 12.24.& 28. Et quia talem diſquiſitionem opera Pauli etiam renati, in iudicio Dei ſuſtinere *Pighius.* non poſſunt, ideo Paulus pronuntiat, ſe in illis nõ eſſe iuſtificatum. Hæc ratio manifeſta & firma eſt, quæ etiam Pighium mouit, vt licet alias doctrinam noſtrarum Eccleſiarum acerbiſſime inſectetur; tamen ingenue agnoſcat & fateatur, ne renatorum quidem inhærentem iuſtitiam poſſe in iudicio Dei conſiſtere, vt propter illam iuſtificentur ad vitam æternam.

Secunda ratio Pauli ſumitur ex diſtinctione iuſtitiæ legis, & iuſtitię fidei, Roman.10 Galat.3. Legis enim iuſtitia eſt: Qui fecerit ea, quę in lege ſcripta ſunt: fidei vero iuſtitia eſt credendo ſibi applicare, quod Chriſtus pro nobis fecit. Opera igitur, quib. renati faciunt ea, quæ in lege ſcripta *Iuſtitia legis in non renatis.* ſunt, ſiue ante ſiue poſt renouationem, pertinent ad iuſtitiam legis, licet alia atque alia ratione. Ante renouationẽ enim lex extorquet ex libero arbitrio, qualemcunque diſciplinam: in renouatione vero Spiritus ſanctus ſcribit legem in corda renatorum, Ierem.31. vt delectentur lege Dei, Roman.7.& ex animo obediant, Roman.6. Et hæc obedientia eſt inchoatio illius iuſtitiæ quam lex à nobis flagitat. Summa enim legis eſt charitas. Hoc modo & hac ratione dicitur iuſtitia legis. Omnes autem Pauli diſputationes huc redeunt: Homines in hac vita iuſtitia legis non iuſtificari coram Deo, ad vitam æternam. Ergo nec renati charitatę ſua, quæ eſt ſumma legis, iuſtificantur.

Et ita diſtinguuntur iuſtitia legis, & iuſtitia fidei: quod Paulus diſerte

dicit, legem non eſſe ex fide. Fides enim non hoc reſpectu iuſtificat, quia præparat ad aſſequendam iuſtitiam, quæ conſiſtat in faciendo, ſiue in operibus, quæ lex præſcribit & flagitat. Paulus enim dicit Galat. 2. Nos in Chriſtum credidimus, non vt fide aſſequeremur iuſtitiam operum, quibus iuſtificaremur, ſed vt iuſtificemur fide, non ex operibus. Cum enim legi, propterea quia per carnem infirmabatur, impoſſibile eſſet nos iuſtificare: Deus ex gratia fecit tranſlationem noſtræ iuſtificationis à lege, hoc eſt, a noſtro facere, ad fidem accipientem id, quod Chriſtus pro nobis fecit. Et illa duo disiuncta ſunt, hac antitheſi: Qui fide in Chriſtũ iuſtificantur, lege non iuſtificantur: & qui, faciendis ijs, quę lex flagitat, iuſtificari volunt, illi nõ iuſtificantur fide in Chriſtum. Ideo Paulus ad Galatas diſputat, eos qui beneficio Dei trãsferentis iuſtificationem noſtrã à lege ad fidem in Chriſtum, non volunt in ſolidum humili gratitudine vti, ſed opera ſua, quæ ſecundum præſcriptum legis faciunt aſſuere: eos, inquam, pronũtiat euacuatos eſſe à Chriſto, & gratia excidiſſe. Vel enim lege ſola, vel fide in Chriſtum ſola, oportet nos iuſtificari. Hæc ratio oſtẽdit, quam magni momenti ſit hæc diſputatio.

Epiſtola ad Galatas.

Tertia ratio eſt, vt omnis noſtra gloriatio excludatur: vt qui gloriatur, in Domino glorietur, à quo factus eſt nobis Chriſtus iuſtitia 1. Corin. 1. Non autem excluditur gloriatio per legem factorum, Roman. 3. hoc eſt, quando quis vitam æternam hæreditat, ideo quod ea, quæ in lege ſcripta ſunt, fecerit, Lucæ 10 Sed per legem fidei excluditur: Hoc eſt, quia Chriſtus eſt perfectio legis, ad iuſtitiam omni credenti, Roman 10. Gloria igitur & laus iuſtificationis noſtræ coram Deo, ad vitam æternam, debetur obedientiæ & merito Chriſti: non tanquam cauſæ, quæ efficiat, vt in nobis aliquid hęreat, quo faciẽtes ea, quę in lege factorum ſcripta ſunt, iuſtificemur: ſed quia obedientia Chriſti imputatur nobis ad iuſtitiam. Illa vero gloria non poteſt ſine blaſphemia Chriſto detrahi, & in noſtram ſiue nouitatem, ſiue obedientiam transferri. Et quia obedientia Chriſti, qua pro nobis legem impleuit, ad iuſtitiam omni credenti, non eſt manca, mutila, & imperfecta: contumelioſum igitur eſt, in meritum Chriſti aſſuere ipſi noſtra opera, vt iuſtificemur: quaſi Chriſti obedientia non ſufficeret nobis ad iuſtificationem coram Deo niſi aſſumento noſtræ iuſtitiæ perficeretur. Quarta ratio extat, Roman. 4. Vt promiſſio hæreditatis vitæ æternæ ſit firma. Quando enim nititur conditione noſtræ obedientiæ, quia illa propter carnem imperfecta & immunda eſt, promiſſio ſemper incerta eſt: ideo ex fide vt ſecundum gratiam, vt firma ſit promiſſio. Si enim, qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Lex enim iram operatur, Roman. 4 ita vt ſub maledicto ſint, non tantum, qui carent operibus legis, Galat. 3. quia non permanent in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis. vt faciant ea.

Obedientia Chriſti perfecta eſt.

Hæc copioſius aliquanto explicare volui: in hoc enim potiſſimum cardine vertitur controuerſia inter nos & Pontificios, in articulo iuſtificationis: An ſcilicet renati propter ſuam nouitatem & opera iuſtificentur coram DEO ad vitam ęternam. Repeto autem id, quod aliquoties iam dictum eſt. Agnoſcimus renouationem eſſe ingens beneficium Filij Dei mediatoris, per Spiritum ſanctum in nobis. Docemus, debere ſequi poſt reconciliationem nouam obedientiam: & illi tribuimus ſuo loco ea, quæ Scriptura ipſi tribuit: ſicut poſtea de bonis operibus dicemus. Sed hanc dignitatem & gloriam didicimus, ex Scriptura non tribuendam eſſe noſtræ nouitati, & noſtris operibus, vt ſint iuſtificatio noſtra coram Deo ad vitam æternam. Hæc enim dignitas & gloria, ſolius Filij Dei mediatoris obedientiæ ſeu iuſtitiæ per fidem nobis imputatæ debetur.

Renouationis donum.

Hactenus

Hactenus igitur oſtendimus, quomodo Scriptura nobis adimat & detrahat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam: ita vt inſtituta diſtributione ſeu enumeratione demonſtret, nec in natura, nec in vita, nec in qualitatibus, habitibus aut operibus hominum in hac vita, ſiue ſint Iudæi, ſiue Ethnici, ſiue renati, ſiue non renati, eſſe & hærere illud, quo in iudicio Dei ita poſſint conſiſtere, vt propter illud iuſtificentur ad vitam æternam. Et hæc diſtributio: An in aliqua parte hominis, vel actionibus eius, ſit & hæreat aliquid, quo poſſit coram Deo iuſtificari: quaſi forma examinis à Paulo ideo inſtituta fuit, quia Phariſaica perſuaſio de noſtra iuſtitia inhærente, opponenda iudicio Dei, naturaliter hæret in omnium animis. Et ad doctrinam de iuſtificatione hominis, per ſolam gratiam ſeu miſericordiam Dei, propter ſolius Chriſti mediatoris obedietiam, neceſſe eſt, vt in ſolidum adimatur & detrahatur omnibus, quæ vel ſunt, vel hærent in homine: ſiue Iudæo, ſiue Ethnico, ſiue renato, ſiue non renato.

QVOMODO SCRIPTVRA TRAdat, hominem coram Deo iuſtificari ad vitam æternam.

Conſtituta autem parte negatiua, plana ex verbo Dei erit ſententia affirmatiua: quomodo ſcilicet iuſtificemur coram Deo ad vitam æternam? Aut quæ ſit illa iuſtitia quam afferre debemus coram Deo, quando cum illo agimus, vt nos abſoluat à ſentētia damnationis, vt ſit nobis placatus & propitius, vt ſimus ipſius filij, & acceptemur ad vitam æternam. Iam enim in præcedentibus monſtratum eſt. Primo, quod iudicium Dei non inueniat in nobis in hac vita, ne in renatis quidem, talem, tam perfectam, & tam puram iuſtitiam inhærentem, qua ita poſſimus coram Deo conſiſtere, vt propter illam iuſtificemur ad vitam æternam. Secundo, inuenit autem in nobis, etiam in ſanctis, in hac vita, multa & varia peccata, Pſal. 32. prima Ioannis primo: imo ipſum peccatum, habitans in carne, rebellās legi mentis, & captiuans etiam renatos, ſicut Roman. ſeptimo Paulus conqueritur. Tertio, Et lex diuina, quæ eſt norma & regula iuſtitiæ in Deo, pronuntiat reos & maledictos, qui nō in omnibus, quæ in lege ſcripta ſunt, permanſerint, vt faciant ea. Quarto, Ibi vero Deus, qui diues eſt in miſericordia, propter immenſam charitatem, qua diligit nos, nolens nos in æterna morte, ad quam iuſta legis diuinæ ſententię damnati eramus, perire, gratis per ſuam gratiam iuſtificat, hoc eſt, à ſententia damnationis abſoluit, iuſtos reputat, & receptos in gratiam acceptat ad vitam æternam, illos qui peccata ſua agnoſcunt, & confitentur, & fide promiſſionem miſericordiæ in Chriſto mediatore propoſitam apprehendunt, Roman. 3. Sed Pontificii opponunt, gratiam in illa Pauli *Gratia.* ſententia, ſignificare donum nouitatis ſeu charitatis, quod à Deo propter Chriſtum, per Spiritum ſanctum gratis conferatur & infundatur credentibus: vt illa ſiue nouitate, ſiue charitate, in iudicio Dei poſſint conſiſtere, & propter illam recipi in gratiam, & acceptari ad vitam æternam, hoc eſt, iuſtificari. Et renouationem quidem eſſe donum Spiritus *Renouatio.* ſancti, propter Chriſtum, & charitatem vna cum reliquis virtutibus à *Charitas.* Spiritu ſancto accendi in credentibus, nullum eſt dubium. Sed quæſtio eſt de iuſtificatione. Oſtendimus autem clariſſimis & firmiſſimis Scripturæ teſtimonijs, renatos in hac vita ſua nouitate aut charitate, non poſſe coram Deo ad vitam æternam iuſtificari. Eſt igitur manifeſta deprauatio ſententię Paulinæ, quam Pontificii cōtra perpetuam eius ſententiam ipſi affingunt.

VOCABVLVM GRATIÆ.

Et vocabulum gratiæ in Scriptura, ſæpe quidem fauorem, beneuolentiam, ſeu miſericordiam: aliquando vero etiam dona ipſa, quæ ex beneuolentia conferuntur, ſignificat. Sed quæſtio eſt, quid vocabulum gratiæ proprie ſignificet in illis locis, vbi Paulus diſputat, nos gratis per gratiam Dei iuſtificari. Item gratia Dei ſaluati eſtis. Et teſtimonia ſunt non obſcura vel ambigua: ſed manifeſta, certa & firma, quod vocabulum gratiæ in hac diſputatione intelligēdum ſit de gratuita miſericordia, bonitate, beneuolentia, ſeu fauore Dei, complectentis ſua gratia, & recipientis in gratiam indignos, propter filium mediatorem. Paulus enim Roman. quinto, manifeſte diſtinguit gratiam & donum per gratiam: ſicut Ioan. 1. Gratia & veritas diſtinguuntur. Et vtrunque quidem eſt beneficium Filij Dei mediatoris. Sed quādo Paulus dicit, nos gratia iuſtificari & ſaluari: intelligit illam gratiam, quam Scriptura diſtinguit à dono per gratiā, hoc eſt, intelligit, non nouitatem noſtram, ſed miſericordiam Dei, ſeu gratuitam acceptationem: id quod inde manifeſtum eſt. Paulus enim in articulo iuſtificationis, gratiam oponit bonis operibus: non illis tantum, quæ ratio ſine Spiritu ſancto præſtat, ſed & Abrahæ operibus, quæ ſunt dona & fructus ſpiritus, Roman. quarto, Ei qui operatur, merces nō imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Et quod Roman. tertio dicit: Gratia iuſtificamur ſine operibus legis: Illud Roman quarto, accommodat ad Abrahæ renati opera: & ita gratiam iuſtificantem opponit Abrahæ ex renouatione ſpiritus operanti. Vniuerſalis enim eſt ſententia, Roman. 11. Si per gratiam, iam nō ex operibus: alioqui gratia iam non eſſet gratia. Et quando 2. Timoth. 1. Paulus dicit: Saluos nos fecit, nō ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quę data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia: ibi certe gratia nō poteſt ſignificarę aliquid inhærens in nobis. Ante tempora enim ſecularia, cum nondum eſſemus, imo cum nondum iacta eſſent fundamenta terræ, data nobis fuit in Chriſto gratia.

Et ſcriptura alijs ſynonymis ſeu æquipollentibus vocabulis manifeſte oſtendit, quomodo velit vocabulum gratiæ in his diſputationibus intelligi, Tit. tertio, vocat benignitatem & charitatem, qua Deus complectitur miſerum & perditum genus humanum. Ibidem: Secundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit, vt gratia ipſius iuſtificati, hæredes ſimus vitæ æternæ. Et Epheſ. 2. Deus qui diues eſt in miſericordia, propter multam ſuam dilectionem, qua nos dilexit mortuos, nos peccatis conuiuificauit cum Chriſto, gratia eſtis ſaluati. Ita quod Hebr. 2. ſcriptum eſt. Gratia Dei guſtauit mortē pro omnibus: illud Roman. quinto Paulus ita effert: Commendat charitatem ſuam erga nos, quod cum peccatores exiſteremus, CHRISTVS pro nobis mortuus eſt. Et Hebr. 4. Accedamus ad thronum gratiæ, vt accipiamus miſericordiam, & inueniamus gratiam ad auxilium oportunum. Hęc adeo ſunt manifeſta, quod & Thomas & Richardus de media villa fatentur, veteres quoſdam gratiā expoſuiſſe pro beneplacito & dilectione Dei gratuita, qua eligit vocat, iuſtificat, adoptat. Epheſ. 1.

ratia.

ratia iuſficari.

homas.

ichardus.

PARTICVLA GRATIS.

Et quidem Paulus propterea addidit particulam Gratis, vt propriam & genuinam ſignificationem vocabuli Gratiæ, in articulo iuſtificationis & ſalutis magis illuſtraret, & contra omnes corruptelas præmuniret: Iuſtificati gratis per ipſius gratiam. Significatio autem vocabuli חנם ita colligitur. Opponitur enim ſolutioni precij aut ſatisfactioni, Gē. 29. Nū-

quid

quid ſeruies mihi gratis, dic quid mercedis accipies. Exod. vigeſimoprimo. Egrediatur gratis abſq; pecunia. Num. 11. Piſces gratis comedimus. 2. Regum 24. Non offeram holocauſta gratis, ſine pretio acquiſita. Significat etiam ſine cauſa, aut ſine merito, præter aut contra meritum aliquid fieri, vt Pſalm. 54. Oderunt me gratis. 108. Expugnauerunt me gratis, Prouerb. 24. Ne gratis ſis teſtis contra proximum, 1. Regum 19. Quare peccabis in ſanguine innoxio, interficiens Dauidem gratis, 3. Regum 2. Aufer ſanguines gratis effuſos. Ezechielis ſexto & decimoquarto. Non gratis feci malũ hoc, inquit Deus. Ieremiæ decimoquinto, Dabo theſauros tuos in direptionẽ gratis: id eſt, illis, de quib. nihil tale meritus. Threnorum 3. Ceperunt me, vt auem gratis: hoc eſt, quibus nõ dedi cauſam. In his exemplis Græci interpretes ſemper reddiderũt Hebraicam vocem חנם per particulam δωρεὰν: quæ in nouo Teſtamento ita vſurpatur, 2. Cor. 11. Gratis Euangelizaui. Apocalyp. 21. Accipiat aquam vitæ gratis. 2. Theſſ. 3. Non gratis commedi panem, ſed in labore, Syrach. 29, Multi fraudantur δωρεὰν: hoc eſt, cum longe aliud meriti eſſent.

Hæc exempla ideo recitaui: illuſtrant enim ſignificationem particulæ, gratis. Hoſtes enim Dauidis, dicũtur ipſum gratis odiſſe & perſequi: propterea quod in Dauide non ſit cauſa vel meritum, cur ipſum oderint & perſequantur: quin potius cauſam in ipſo inueniunt, cur non deberent eum odiſſe: ſed cauſa odii eſt in maleuolẽtia hoſtium. Et apud Ezechiel. Deus dicitur non gratis punire, hoc eſt, illos in quibus nullam cauſam, vel meritũ pœnæ inuenit. Inde intelligi poteſt, quare Paulus, Rom. 3. vocabulo gratiæ addat particulam gratis. Nam Geneſ. 39. de Ioſeph. textus dicit: Inuenit gratiam in oculis Potipharis: additur autem: Quia erat vir fortunatus, id eſt, propter egregia dona, quæ in Ioſepho animaduertebat, diligebat & magnifaciebat illum. Ne quis igitur opinetur, eodẽ modo & nos gratia Dei iuſtificari & ſaluari, addit Paulus particulam gratis: quæ oſtendit primo cauſam ſeu meritum: vt coram Deo iuſtificemur ad vitam æternam, non eſſe vel hærere in nobis. Secundo, Deum inuenire in nobis multas cauſas, cur poſſet nos damnare. Tertio, Indignos vero, & longe aliud meritos, Deum ex mera bonitate & miſericordia propter filium recipere in gratiam, & acceptare ad vitam æternam: vt idem ſit, quod Pſalmus dicit: Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neq; ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis. Et quod Daniel inquit, Non in iuſtitiis noſtris, ſed in miſericordia tua. Iuſtificamur itaq; gratis, per Dei gratiam, non quia vel ſumus, vel efficimur in hac vita perfectè iuſti, ſine peccato, ſed quia miſericordia Dei, peccata quæ in nobis inuenit, propter Chriſtum remittit & tegit, Rom. 4. Deus enim erat in Chriſto mundum ſibi reconcilians, non imputans hominibus peccata, 2. Cor. 5. Et per Chriſtum annunciatur nobis remiſſio peccatorum, ab omnibus, à quibus non potuimus in lege iuſtificari, Act. 13. Hæc enim eſt ſcientia ſalutis, in remiſſione peccatorum, Luc. 1. Nam ſi dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Si vero confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra. Si enim peccauerimus, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, 1. Ioan. 1. Credenti igitur in eum qui iuſtificat impium fides imputatur ad iuſtitiam, ſine operibus, Rom. 4.

QVÆ SIT IVSTITIA ILLA, QVAM IN iuſtificatione iudicio Dei opponimus.

Hæc ex Scripturæ teſtimoniis manifeſta, certa & firma ſunt. Sed quæſtio eſt, cuius explicatio multum lucis affert huic loco, an ſcilicet, & quo

Num igitur lex non habet promiſſiones vitę ęternæ? Certe Chriſtus manifeſte hoc affirmat, Lucæ decimo, Matth. 19. Num vero Deus fallit & ludificat homines promiſſionibus legalibus? Abſit. Eſt enim Deus qui mẽtiri neſcit. Tit. 1. Et manet quod Paulus dicit, Rom. 3. Deus eſt verax, omnis autem homo mendax. Cur igitur homo nõ renatus ex operibus legis non iuſtificatur? Reſpondet Paulus quia per legem agnitio peccati, hoc eſt, lex cauſatur tali obedientia, quam nõ renati naturalibus viribus pręſtare poſſunt, ſibi nequaquã ſatisfieri, ſed tales factores accuſat peccati coram iudicio Dei, quod cũ quædam legis opera faciant, illa tamen & imperfecte & corrupte faciant, & præterea in plurimis, & in grauioribus ſint pręuaricatores legis. lex autem habet quidem promiſſionẽ vitæ, ſed ſub conditione, non qualiſcumque impletionis, ſed perfectæ & integrę, ex toto corde, tota anima, ita vt caro nihil contra concupiſcat. Et de huiuſmodi factoribus Paulus, inquit, Rom. 2. Non auditores, ſed factores legis iuſtificabũtur coram Deo. Item: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Quando vero quis aliqua legis opera facit, & quomodocunque facit, in cæteris præuaricator legis exiſtens, illum lex non pronunciat iuſtum coram Deo ad vitam æternam, ſed pronunciat reum & maledictum. Quia qui non in omnibus quę in libro legis ſcripta ſunt, permanſerit, maledictus eſto. Et quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, reus factus eſt omnium. Quod ſi non mœcheris, occidas autem, factus es transgreſſor legis. Quia igitur lex eſt ſpiritualis, & non renati ſine Spiritu ſancto toti ſunt carnales, vetuſtate ergo literæ legi non ſatisfit. Ex operibus igitur legis nõ renati, non iuſtificantur, ſed fiunt rei, & ſunt ſub maledicto, Rom. 3. Gal. 3. quæ etiam faciendo non faciunt legem, eo modo & tali perfectione, ſicut Lex flagitat. Et de his quidem capitibus, non eſt potiſſimum controuerſia inter nos & Pontificios in articulo iuſtificationis: Nam in primo Canone dicit Tridentinum Concilium: Si quis dixerit, hominem ſuis operibus quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiunt, abſque diuina per Chriſtum gratia poſſe iuſtificari, anathema ſit. Breuiter autem illam Paulinam diſtributionem repetere volui ideo, quia negotium ſiue actus veræ iuſtificationis, ex illa antitheſi rectius intelligitur: & vt obſeruetur, quomodo Paulus per ſufficientem enumerationem oſtendat, plane nihil eſſe in homine, ſiue Ethnico, ſiue Iudæo, ſiue renato, ſiue non renato, quo poſſit coram Deo iuſtificari: vt ita gloria iuſtificationis in ſolidum tribuatur ſoli Chriſto mediatori, per fidem apprehenſo. Volui etiam Andradio oſtendere, quam flagitioſum, & non tolerandum in Eccleſia Dei ſit illud dogma, quo aſſerit, philoſophos ethica ſua iuſtitia coram Deo ad vitam ęternam iuſtificatos fuiſſe. Illud enim ex profeſſo pugnat cum ipſis fundamentis Scripturæ.

Philoſophorũ Ethnicorum iuſtificatio.

Ex illa igitur diſtributione ſiue enumeratione, facilius iam ad ipſum diſputationis ſtatum perueniemus. De renatorum enim bonis operibus ſiue noua obedientia potiſſima nunc eſt inter Pontificios & nos controuerſia, an ſcilicet renati, illa nouitate, quam Spiritus ſanctus in ipſis operatur, & bonis operibus, quæ ex illa renouatione ſcaturiũt, iuſtificentur, hoc eſt, An nouitas, virtutes, ſeu bona opera renatorũ ſint res illa, qua in iudicio Dei cõſiſtere poſſint, ne damnentur propter quam Deum habeant placatum & propitium, in quam reſpicere, qua niti, cui fidere debeãt, quãdo agitur de ardua illa quæſtione, vt ſimus filii Dei, & acceptemur ad vitam ęternam. Et ſane, ſi humana conſulenda eſſent iudicia, nouitati renatorum omniũ calculis tribueretur gloria iuſtitiæ corã Deo ad vitam æternam. Nõ enim eſt opus ſeu affectio humanarum virium, ſed eſt donum & operatio Spiritus ſancti, vnde bona opera vocantur fructus Spiritus, Epheſ. quinto, Et eſt beneficium Filii Dei Mediatoris propter cuius

meritum credentes renouantur Spiritu mentis ſuæ, vt per Spiritum ſanctum inchoetur in ipſis conformitas cum lege Dei, ſecundum interiorē hominem, Roman.7. Et illa nouitas vocatur iuſtitia, Roman.6.1.Ioan.3. De renatorum etiam bonis operibus dicit Scriptura, 1.Timoth.5. Hoc acceptum eſt coram Deo, 1. Ioan.3. Ea, quæ placita ſunt coram ipſo, facimus. Hæc profectò valde magna & præclara ſunt, quæ Scriptura tribuit nouæ renatorum obedientiæ. Et nos ſane nouæ obedientiæ ſuam laudē ſuo loco non detrahimus, ſicut poſtea dicemus de bonis operibus. Sed iam verſamur in quæſtione de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam, de qua quæſtione Paulus dicit, 1.Corint.4. Mihi pro minimo eſt, vt ab humano die iudicer: ſed neque me ipſum iudico, ſed qui me iudicat, Dominus eſt. Eius igitur vt iudicis ſententia inquirenda eſt: in Scriptura enim illam nobis patefecit.

Noua obedientiæ laus.

Et Pontificii quidem contendunt, excluſiuam Pauli, quando dicit (Sine operibus legis) intelligendam eſſe tantum, vel de operibus ceremonialibus, vel de operibus nō renatorum. Sed clariſſima ſunt in Scriptura teſtimonia, laudem & gloriam iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam adimi & detrahi, non tantum ceremonijs Moſaicis, & operibus nō renatorum, verum etiam renatorum nouitati, nouæ obedientiæ ſeu bonis operibus.

Abrahæ iuſtificatio.

Maxime autem illuſtre eſt teſtimonium, quod extat Roman. quarto, vbi Paulus propoſiturus exemplar iuſtificationis vniuerſale in Abrahamo, quem ideo vocat patrem fidei, & in circūciſione & in præputio, ſumit Abrahamum, non in prima conuerſione, cum primum ex Chaldaica idololatria vocaretur, Geneſ.11. Ioſuæ 24. Ita enim excluſiua (ſine operibus) poſſet reſtringi ad illa opera, quæ ante conuerſionem nō renatus in idololatria feciſſet. Sed cum à prima vocatione Deō fide obedijſſet per aliquot annos, à capit. vndecimo Geneſis ad 15. caput, tūc certe fuit renouatus ſpiritu mentis ſuæ, & ornatus multis præſtantiſſimis operibus & fructibus Spiritus. Hebr.11. In illo quaſi medio curriculo bonorum operum Abrahæ, ponunt Moyſes in veteri, & Paulus in nouo Teſtamento, quæſtionem: quæ tunc fuerit iuſtificatio Abrahæ coram Deo, ad hæreditatem vitæ æternæ? Et ad illum Abrahamum iam renatum ſpirituali nouitate, & multis bonis operibus ornatum, Paulus accommodat has ſententias: Non operanti, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiam. Ad illum Abrahamum accommodat etiam hanc ſententiam: Dauid dicit beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Certe autē illo tempore Abrahamū iam renatū nō fuiſſe ſine bonis operibus, ſed multa vere bona per fidem operatum fuiſſe, teſtatur Epiſtola ad Hebræos, capite vndecimo Et tamen Spiritus ſanctus per Paulum Abrahæ renouati operationi & operibus, manifeſte adimit & detrahit laudem & gloriam iuſtificationis coram Deo, ad vitam æternam. Et in illo loco hoc facit, vbi Abrahamum proponit, non tanquam ſingularem perſonam, ſed vt Patrem fidei & vniuerſale exemplar veræ iuſtificationis: ſcriptum eſt enim, nō tantum propter Abrahamum, ſed & propter nos, quib. imputabitur, Rom 4. Et addit: Si ex operibus Abraham iuſtificatus eſt, poteſt ſane apud homines gloriam habere: ſed non apud Deum. Hoc teſtimonium vſque adeo perſpicuum, illuſtre & firmum eſt, quod etiam Andradius meus confitetur, inter ipſos pōtificios aliquos egregię eruditionis viros in hac ſalebra hęrere, nec ſe poſſe explicare: & quidem ipſe etiā nihil, quod ad rem faciat, ad hoc teſtimonium reſpondere poteſt. Nec ſane video, quid contra tam manifeſtam lucem vlla ſophiſtica poſſit: niſi forſan tale quid proferatur; quod ſicut Auguſtinus contra Petilianū inquit: Malā cauſam vel moras

faciendo, pauliſper ſuſtẽtet. Magis igitur iam amo, & pluris facio hoc teſtimonium: quod video, ne ſpecie quidẽ aliqua à Pontificijs eludi poſſe. Et hoc eſt Moſis & Patriarcharum teſtimonium, cui Paulus monſtrat adiungendum eſſe Dauidis teſtimonium, loco & nomine omnium Prophetarum, ſicut cap.3 dicit, iuſtitiam fidei habere teſtimonium legis & prophetarum. Dauid igitur, Pſalm 143. cum dixiſſet: Exaudi me in tua iuſtitia, mox addit: Ne intres in iudicium, &c. Numquid autẽ timet Dauid, ne tyrannica crudelitate præter ius & æquum in iudicio Dei ſecum agatur? Nihil minus. Iudicium enim Dei eſt ſecundum veritatem, Roman.2. Dicitur autem Deus intrare in iudicium, quando hominum naturam, vitam, actiones & opera exigit & examinat ad normam iuſtitiæ ſuę, quæ in lege patefacta eſt, redditurus vnicuique ſecundum iuſtitiam ipſius. Quare autem hoc iudiciũ, Dei Dauid tantopere deprecatur? Forſan tunc hoc dixit, quando nulla habuit bona opera? vel cum lapſus in crimẽ adulterij & homicidij, Deum atrociter offenderet? Et tunc quidem demiſſe orauit: Miſerere mei Deus.

Sed hoc loco inquit: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Quid autem ſit ſeruus Dei ipſe explicat Pſalm.18. Seruus tuus cuſtodit mandata tua. Et 118. Seruus tuus dilexit mandatum tuum. Item, Inclinaui cor meum ad faciẽdas iuſtificationes tuas Quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus. Tunc igitur cum eſſet ſeruus Dei, hoc eſt, vir iuxta cor Dei, Actor.13. nõ vult iuxta inhærentis nouitatis iuſtitiam iudicari, quia inquit: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et Paulus Roman.4. dicit, Dauidem pronuntiare beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Dauid igitur tunc, cũ eſſet ſeruus Dei, hoc eſt, per Spiritum ſanctum renatus, ſibi & operibus ſuis detrahit iuſtificationem, quæ coram Deo eſt, ad vitam æternam. Nec de ſua tantum perſona loquitur, ſed inquit: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et ne de non renatis illud tantũ intelligatur, Pſalm.32. nominat omnem ſanctũ, cuius beatitudo ſit, vt ipſi imputetur iuſtitia ſine operibus. Manifeſtiſſimum igitur eſt, quod omnium ſanctorum operib. in hac vita adimatur & detrahatur locus & gloria iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam. Et in hanc ſententiam Patriarchæ, Moſes & Prophetæ conſentiunt, hoc eſt totius veteris Teſtamenti teſtimonio comprobatur iuſtitia fidei ſine operibus, etiam illorum, qui iam renati ſunt. Alia quidẽ & plura teſtimonia ex libris Propheticis adduci poſſent, ſed ſequimur Paulum, qui hoc modo inquirit, & oſtendit teſtimonia & conſenſum Patriarcharum, Moſis & Prophetarũ, Rom.4. Et ad noſtrum inſtitutum generalia capita probationum ſufficiunt.

Veniamus igitur ad nouum Teſtamentum: nec ſingula teſtimonia recenſebimus, ſed exemplo Pauli, Rom.4. inquiremus conſenſum Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiarum Apoſtolicarum.

Chriſti doctrina de iuſtificatione.
Iudicium Dei.
Iuſtificari ex lege.

Et Chriſtus quidem totam hanc doctrinam complectitur, quando inquit: Qui credit in me, non iudicatur, Ioan.3. Item non veniet in iudicium, Ioan. quinto. Quod vero eſt illud iudicium? Sine dubio, vbi iuxta normam diuinæ, iuſtitię quæ in lege patefacta eſt, hominum vita & opera examinantur, & prout deprehenduntur vel reſpondere huic normæ, vel non reſpondere, homo pronuntiatur vel iuſtus, vel peccator, & iniuſtus. Vide autem, cum nullum ſit dubium, renouationem eſſe beneficiũ filij Dei mediatoris, nõ tamẽ pronũtiat, quod credentes ſua illa nouitate in iudicio Dei poſſint conſiſtere, vt propter illam iuſti pronuntientur, & acceptentur ad vitam æternam, ſed ad alterum ſuum beneficium hoc refert, vt qui credit, inquit, in me, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quomodo vero, & quare? Nũ ita, & ideo quod accepta nouitate poſſint

per

per illam, & propter illam in iudicio Dei conſiſtere. Hoc certe non dicit, ſed qui credit, propter Chriſtum nõ venit in iudicium, & hoc modo non perit, ſed habet vitam æternam. Iuſtificatio igitur credentium ad ſalutẽ & vitam ęternam illa eſt, quod non iudicantur iuxta opera ſua, ſed quod propter Chriſtum abſoluuntur à ſententia damnationis, & acceptantur ad vitam æternam. Ita Apoſtolis ſanctificatis & renouatis dicit; Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus. Nec tantum de operibus, quę ante vocationem fecerant, vult ipſos ita dicere, nec tantum cum in principio valde infirmi adhuc erant: ſed cum, inquit, ita per Spiritum ſanctũ profeceritis, vt omnia feceritis, tamẽ dicite: Serui inutiles ſumus. De ſeruis vero inutilibus, quando Deus in iudicium cum ipſis intrat, vt iuxta opera ſua iudicentur, pronunciatur illa ſententia, quæ extat Matth. 25. Inutilem ſeruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium. In vtroque enim loco, Matth. 25. & Lucæ 17. idem vocabulum ponitur ἀχρεῖος δοῦλος.

Iuſtificatio credentium ad vitam æternam.

Paulus Apoſtolus de operibus ſuis in Phariſaiſmo ante conuerſionem factis, inquit Philipp. 3. Si quis alius in carne videtur confidere, ego magis, qui ſecundum iuſtitiam, quæ in lege eſt cõuerſatus fui ſine querela. Sed quæ mihi fuerant lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta. Sed de operibus ſuis poſt renouationem factis, cum plus cæteris laboraſſet; quid de illis, inquam, dicit, quod attinet ad articulum iuſtificationis? Lector inſpiciat locum, Phil. 3. & inueniet, Paulum non tantum vti præterito tempore ἥγημαι de operibus præcedentibus conuerſionẽ, ſed per particulam, ἀλλὰ μὲν οὖν, vlterib. progredi, & vti etiam præſenti tẽpore, ἡγοῦμαι, vt oſtendat, quod operibus ſuis, etiam poſt renouationem factis, non tribuat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Imo ſi fiducia iuſtitię coram Deo ad vitam ęternam illis operibus aſſuatur, pronuntiat illa eſſe ſtercora & detrimenta. Et ſimul oſtendit, quæ tunc temporis, cum Epiſtolam illam ex vinculis ſcriberet, iuſtitia ſua fuerit coram Deo ad vitam æternam, imo quæ futura ſit ſua iuſtitia, quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum: Verũtamen, inquit, exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti Domini mei, propter quem omnia detrimentum fieri, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam, & vt inueniar in illo, non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ per fidem eſt Chriſti, quæ ex Deo eſt iuſtitia in fide, ad cognoſcendum illũ, & virtutem reſurrectionis eius, & communionem paſſionum eius, configuratus morti eius, ſi quomodo occurram ad reſurrectionem mortuorum. Alius locus adhuc clarior eſt, 1 Corin. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non iuſtificatus ſum.

Paulus de iuſtificatione.

Verba ſunt valde ſignificantia. Quod enim inquit: Nihil mihi conſcius ſum; illud eſt, quod Actorum 23. dicit: ego omni conſcientia bona cõuerſatus ſum ante Deum, vſque in hodiernum diem. Et Actorum 24. Studeo ſine offendiculo conſcientiam habere ad Deum, & ad homines ſemper. Et hoc eſt iuſtitia bonę conſcientię, de qua inquit, 1. Corint. 15. Plus illis omnibus laboraui: non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Gratia enim Dei ſum id, quod ſum. Sed audi, quid Paulus renatus de illa ſua iuſtitia bonæ conſcientiæ, quam gratiæ, ſeu dono & operationi Dei tribuit, pronuntiet: Nihil, inquit, mihi conſcius ſum, ſed nõ in hoc iuſtificatus ſum. Iuſtificationem igitur coram Deo ad vitam æternam, Paulus diſerte detrahit ſuis operibus, in quibus poſt renouationem, bona conſcientia coram Deo & hominibus conuerſatus fuit. Hoc Apoſtoli teſtimonium maniſeſtiſſimum eſt.

Pauli exemplum.

Adiungamus teſtimoniũ de Eccleſijs Apoſtolicis, ex Epiſtola ad Gala-

Exemplum.

tas

Eccleſia Apoſtolica.

tas. Ibi enim ſumpta occaſione ex diſputatione de operib. legis ceremonialibus, tractat in genere quæſtionem de tota lege, & operibus eius, id quod manifeſtiſſimum eſt ex tota illa epiſtola. Multis autem argumentis & vehementibus verbis adimit & detrahit operibus legis iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Sed quæſtio eſt, an tantum de operibus non renatorum, quæ ante fidem & conuerſionem fiunt, loquatur? Soluitur autẽ illa quęſtio ex ratione chronologię. Priuſquã enim illã Epiſtolam Paulus ſcriberet, aliquot iam annis ante Galatæ fuerant conuerſi. Theodoretus ſupputat ſex annos: ſed ad noſtrum propoſitum nihil refert, quicquid ſit de præciſa annorum ſupputatione. Erant igitur Galatæ renati: nam Spiritum ſanctum ipſis ſuppeditatum fuiſſe, Paulus teſtatur cap. 3.

Galatarum diſputatio de iuſtificatione.

De Galatarum igitur operibus, qui iam per Spiritum renati erant, Paulus diſputat. Et ex collatione hoc intelligi poterit. Iudæi Roman. 10. de propria iuſtitia, excluſo Chriſto, diſputabant. Galatæ vero non ſimpliciter abiecerant Chriſtum, nec excludebant fidem in Chriſtum, ſed bona credentium opera fidei volebant adiungi in articulo iuſtificationis corã Deo ad vitam æternam. Et de operibus quidem ceremonialibus erat diſputatio, nõ autem de ſolis illis, ſed de tota lege & operibus eius, id quod manifeſtum eſt. Nec diſputabant Galatę de operibus ſuis, quę non renati ante fidem ſeu conuerſionem ſuam fecerant, an illa iuſtificarent, ſed de iuſtificatione operum ſuorum, quę poſt conuerſionem, & poſt acceptum Spiritum ſanctum fecerant, diſputatio erat.

Statu quæſtionis ita ſicut eſt, poſito, videat iam Lector an tota illa Epiſtola, quibus verbis & argumentis Paulus operibus renatorũ adimat & detrahat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Non enim ſimpliciter dicit, hominem ex operibus legis non iuſtificari, ſed rem vehementer exaggerat: dicit enim, eos hac opinione transferri ab Euangelio & à gratia Dei. Non abijcio, inquit, gratiam Dei. Si enim per legem iuſtitia; fruſtra ergo Chriſtus mortuus eſt, euacuati eſtis à Chriſto, qui in legẽ iuſtificamini gratia excidiſtis, &c.

Plura poſſent adduci teſtimonia, ſed breuitatis ſtudio, generalia tantum capita notaui. Vocem igitur cœleſtem adimere & detrahere iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam, ipſis etiam renatorum bonis operibus, primum ex veteri Teſtamento oſtẽdimus, teſtimonio Patriarcharum, Moſis & Prophetæ: deinde ex nouo Teſtamento idem oſtendimus, teſtimonio Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiarum Apoſtolicarum. Et nihil ſane ad πληροφορίαν vlterius requiri vel poteſt vel debet. Non autem nuda tandum propoſitio in Scriptura obſeruanda eſt, ſed cõſiderandę præterea ſunt rationes, quare etiam renatorum operibus detrahatur iuſtificatio. Ita enim tota res planior erit. Eſt autem vna ratio Pauli, quod iuſtificatio ex operibus pertinet ad legem factorum ſeu operum, Roman. 3. 10. & Galat. 3. Lex vero non pronunciat hominem coram Deo iuſtum ad vitam æternam, propter particularem aliquam, aut qualemcunque obedientiam & conformitatem: ſed requirit, vt totus homo, ſecundum omnes ſui partes, & ſecundum omnes ſingularum partium actiones, normæ iuſtitiæ in Deo, quæ in lege patefacta eſt, reſpondeat, & quidem exacte reſpondeat, ea puritate, perfectione, & integritate, ſicut lex præſcribit & flagitat. Et ſi totam legem quis ſeruauerit, offendat autem in vno, pronunciatur reus eſſe omnium. Et Andradius quidem hoc teſtimonium veteratorie conatur eludere, interpretans (vnum illud) de charitate, vt ſenſus ſit, ſi opera legis fiant ſine charitate, non iuſtificare. Sed Iacobus diſerta interpretatione explicat, quid per vnũ illud intelligi velit. Inquit enim: Si non mœcheris, occidas autẽ, factus es tranſgreſ-

Quare iuſtificatio detrahatur operibus renatorum.

ſor legis: qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit etiam, Non occides.

Qui igitur operibus vult iuſtificari, ſi non in omnibus, quæ in libro legis ſcripta ſunt, permanſerit, vt faciat ea, illum lex non pronuntiat iuſtum, ſed reum & maledictum, Galat.3. Iacob.3. Iam vero renatorũ obedientia in hac vita eſt quidem inchoata conformitas cum lege Dei, ſed quæ propter carnem adhuc imperfecta & immunda eſt. ſicut Paulus renatus conqueritur, Rom.7. Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Volenti mihi facere bonum, adiacet malum.

Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ & captiuantem me ſub lege peccati, quæ eſt in membris meis. Mente ſeruio legi Dei, carne autem ſeruio legi peccati. Tali vero obedientiæ legi non ſatis fit. Eſt enim lex ſpiritualis, hoc eſt, requirens ſpiritualem cõformitatem ſeu obedientiã, cui nihil ex vitioſa & corrupta carne adhæreſcat Ego, vero, inquit Paulus renatus, carnalis ſum, venditus ſum ſub peccatum, &c. Si igitur Deus cum renatis intret in iudicium, iudicaturus ipſos ſecundum opera ipſorum, non iuſtificabuntur in conſpectu ipſius.

Vbi enim lex peccatum poteſt oſtendere, ibi non iuſtificat, ſed reum facit, maledicit. & condemnat, iuxta dictum: Qui non in omnibus permanſerit, maledictus eſto.

Vniuerſalis autem eſt ſentẽtia, 1. Ioan.1. Si dixerimus, quod peccatum non habeamus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Et omnibus iuſtis in hac vita præſcripta eſt quotidiana illa precatio: Dimitte nobis debita noſtra Nõ eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſuſtinebit? Delicta enim quis intelligit? Ideo Paulus dicit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc nõ ſum iuſtificatus. Non enim ab humano iudice iudicor, nec me ipſum iudico: ſed qui me iudicat, Dominus eſt, qui illuminat abſcondita tenebrarum & manifeſtat conſilia cordium. Vtitur autem verbo ἀνακρίνειν, quod forenſe eſt, quando vel quæſtiones habentur de reis, vel cauſæ in iudicio diſquiruntur, examinãtur & diſcutiuntur, vt iuſtitia rite adminiſtretur. Ita enim vſurpatur, Lucæ vigeſimotertio, Actorum 12.24.& 28. Et quia talem diſquiſitionem opera Pauli etiam renati, in iudicio Dei ſuſtinere non poſſunt, ideo Paulus pronuntiat, ſe in illis nõ eſſe iuſtificatum. Hæc ratio manifeſta & firma eſt, quæ etiam Pighium mouit, vt licet alias doctrinam noſtrarum Eccleſiarum acerbiſſime inſectetur; tamen ingenue agnoſcat & fateatur, ne renatorum quidem inhærentem iuſtitiam poſſe in iudicio Dei conſiſtere, vt propter illam iuſtificentur ad vitam æternam. *Pighius.*

Secunda ratio Pauli ſumitur ex diſtinctione iuſtitiæ legis, & iuſtitię fidei, Roman.10 Galat.3. Legis enim iuſtitia eſt: Qui fecerit ea, quę in lege ſcripta ſunt: fidei vero iuſtitia eſt credendo ſibi applicare, quod Chriſtus pro nobis fecit. Opera igitur, quib. renati faciunt ea, quæ in lege ſcripta ſunt, ſiue ante ſiue poſt renouationem, pertinent ad iuſtitiam legis, licet alia atque alia ratione. Ante renouationẽ enim lex extorquet ex libero arbitrio, qualemcunque diſciplinam: in renouatione vero Spiritus ſanctus ſcribit legem in corda renatorum, Ierem.31. vt delectentur lege Dei, Roman.7.& ex animo obediant, Roman.6. Et hæc obedientia eſt inchoatio illius iuſtitiæ quam lex à nobis flagitat. Summa enim legis eſt charitas. Hoc modo & hac ratione dicitur iuſtitia legis. Omnes autem Pauli diſputationes huc redeunt: Homines in hac vita iuſtitia legis non iuſtificari coram Deo, ad vitam æternam. Ergo nec renati charitatę ſua, quæ eſt ſumma legis, iuſtificantur. *Iuſtitia legis in non renatis.*

Et ita diſtinguuntur iuſtitia legis, & iuſtitia fidei: quod Paulus diſerte

dicit, legem non eſſe ex fide. Fides enim non hoc reſpectu iuſtificat, quia præparat ad aſſequendam iuſtitiam, quæ conſiſtat in faciendo, ſiue in operibus, quæ lex præſcribit & flagitat. Paulus enim dicit Galat. 2. Nos in Chriſtum credidimus, non vt fide aſſequeremur iuſtitiam operum, quibus iuſtificaremur, ſed vt iuſtificemur fide, non ex operibus. Cum enim legi, propterea quia per carnem infirmabatur, impoſſibile eſſet nos iuſtificare: Deus ex gratia fecit tranſlationem noſtræ iuſtificationis à lege, hoc eſt, a noſtro facere, ad fidem accipientem id, quod Chriſtus pro nobis fecit. Et illa duo diſiuncta ſunt, hac antitheſi: Qui fide in Chriſtũ iuſtificantur, lege non iuſtificantur & qui, faciendis ijs, quę lex flagitat, iuſtificari volunt, illi nõ iuſtificantur fide in Chriſtum. Ideo Paulus ad Galatas diſputat, eos qui beneficio Dei trãsferentis iuſtificationem noſtrã à lege ad fidem in Chriſtum, non volunt in ſolidum humili gratitudine vti, ſed opera ſua, quæ ſecundum præſcriptum legis faciunt aſſuere: eos, inquam, pronũtiat euacuatos eſſe à Chriſto, & gratia excidiſſe. Vel enim lege ſola, vel fide in Chriſtum ſola, oportet nos iuſtificari. Hæc ratio oſtẽdit, quam magni momenti ſit hæc diſputatio.

Epiſtola ad Galatas.

Tertia ratio eſt, vt omnis noſtra gloriatio excludatur: vt qui gloriatur, in Domino glorietur, à quo factus eſt nobis Chriſtus iuſtitia 1. Corin. 1. Non autem excluditur gloriatio per legem factorum, Roman. 3. hoc eſt, quando quis vitam æternam hæreditat, ideo quod ea, quæ in lege ſcripta ſunt, fecerit, Lucæ 10 Sed per legem fidei excluditur: Hoc eſt, quia Chriſtus eſt perfectio legis, ad iuſtitiam omni credenti, Roman 10. Gloria igitur & laus iuſtificationis noſtræ coram Deo, ad vitam æternam, debetur obedientiæ & merito Chriſti: non tanquam cauſæ, quæ efficiat, vt in nobis aliquid hęreat, quo facientes ea, quę in lege factorum ſcripta ſunt, iuſtificemur: ſed quia obedientia Chriſti imputatur nobis ad iuſtitiam. Illa vero gloria non poteſt ſine blaſphemia Chriſto detrahi, & in noſtram ſiue nouitatem, ſiue obedientiam transferri. Et quia obedientia Chriſti, qua pro nobis legem impleuit, ad iuſtitiam omni credenti, non eſt manca, mutila, & imperfecta: contumelioſum igitur eſt, in meritum Chriſti aſſuere ipſi noſtra opera, vt iuſtificemur: quaſi Chriſti obedientia non ſufficeret nobis ad iuſtificationem coram Deo niſi aſſumento noſtræ iuſtitiæ perficeretur. Quarta ratio extat, Roman. 4. Vt promiſſio hæreditatis vitæ æternæ ſit firma: Quando enim nititur conditione noſtræ obedientiæ, quia illa propter carnem imperfecta & immunda eſt, promiſſio ſemper incerta eſt: ideo ex fide vt ſecundum gratiam, vt firma ſit promiſſio. Si enim, qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Lex enim iram operatur, Roman. 4 ita vt ſub maledicto ſint, non tantum, qui carent operibus legis, Galat. 3. quia non permanent in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciant ea.

Obedientia Chriſti perfecta eſt.

Hæc copioſius aliquanto explicare volui: in hoc enim potiſſimum cardine vertitur controuerſia inter nos & Pontificios, in articulo iuſtificationis: An ſcilicet renati propter ſuam nouitatem & opera iuſtificentur coram DEO ad vitam ęternam. Repeto autem id, quod aliquoties iam dictum eſt. Agnoſcimus renouationem eſſe ingens beneficium Filij Dei mediatoris, per Spiritum ſanctum in nobis. Docemus, debere ſequi poſt reconciliationem nouam obedientiam: & illi tribuimus ſuo loco ea, quæ Scriptura ipſi tribuit: ſicut poſtea de bonis operibus dicemus. Sed hanc dignitatem & gloriam didicimus, ex Scriptura non tribuendam eſſe noſtræ nouitati, & noſtris operibus, vt ſint iuſtificatio noſtra coram Deo ad vitam æternam. Hæc enim dignitas & gloria, ſolius Filij Dei mediatoris obedientiæ ſeu iuſtitiæ per fidem nobis imputatæ debetur.

Renouationis donum.

Hactenus igitur oſtendimus, quomodo Scriptura nobis adimat & detrahat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam: ita vt inſtituta diſtributione ſeu enumeratione demonſtret, nec in natura, nec in vita, nec in qualitatibus, habitibus aut operibus hominum in hac vita, ſiue ſint Iudæi, ſiue Ethnici, ſiue renati, ſiue non renati, eſſe & hærere illud, quo in iudicio Dei ita poſſint conſiſtere, vt propter illud iuſtificentur ad vitam æternam. Et hæc diſtributio: An in aliqua parte hominis, vel actionibus eius, ſit & hæreat aliquid, quo poſſit coram Deo iuſtificari: quaſi forma examinis à Paulo ideo inſtituta fuit, quia Phariſaica perſuaſio de noſtra iuſtitia inhærente, opponenda iudicio Dei, naturaliter hæret in omnium animis. Et ad doctrinam de iuſtificatione hominis, per ſolam gratiam ſeu miſericordiam Dei, propter ſolius Chriſti mediatoris obedientiam, neceſſe eſt, vt in ſolidum adimatur & detrahatur omnibus, quæ vel ſunt, vel hærent in homine: ſiue Iudæo, ſiue Ethnico, ſiue renato, ſiue non renato.

QVOMODO SCRIPTVRA TRAdat, hominem coram Deo iuſtificari ad vitam æternam.

Conſtituta autem parte negatiua, plana ex verbo Dei erit ſententia affirmatiua: quomodo ſcilicet iuſtificemur coram Deo ad vitam æternam? Aut quæ ſit illa iuſtitia quam afferre debemus coram Deo, quando cum illo agimus, vt nos abſoluat à ſententia damnationis, vt ſit nobis placatus & propitius, vt ſimus ipſius filij, & acceptemur ad vitam æternam. Iam enim in præcedentibus monſtratum eſt: Primo, quod iudicium Dei non inueniat in nobis in hac vita, ne in renatis quidem, talem, tam perfectam, & tam puram iuſtitiam inhærentem, qua ita poſſimus coram Deo conſiſtere, vt propter illam iuſtificemur ad vitam æternam. Secundo, inuenit autem in nobis, etiam in ſanctis, in hac vita, multa & varia peccata, Pſal. 32. prima Ioannis primo: imo ipſum peccatum, habitans in carne, rebellãs legi mentis, & captiuans etiam renatos, ſicut Roman. ſeptimo Paulus conqueritur. Tertio, Et lex diuina, quæ eſt norma & regula iuſtitiæ in Deo, pronuntiat reos & maledictos, qui nõ in omnibus, quæ in lege ſcripta ſunt, permanſerint, vt faciant ea. Quarto, Ibi vero Deus, qui diues eſt in miſericordia, propter immenſam charitatem, qua diligit nos, nolens nos in æterna morte, ad quam iuſta legis diuinæ ſententię damnati eramus, perire, gratis per ſuam gratiam iuſtificat, hoc eſt, à ſententia damnationis abſoluit, iuſtos reputat, & receptos in gratiam acceptat ad vitam æternam, illos qui peccata ſua agnoſcunt, & confitentur, & fide promiſſionem miſericordiæ in Chriſto mediatore propoſitam apprehendunt, Roman. 3. Sed Pontificii opponunt, gratiam in illa Pauli *Gratia.* ſententia, ſignificare donum nouitatis ſeu charitatis, quod à Deo propter Chriſtum, per Spiritum ſanctum gratis conferatur & infundatur credentibus: vt illa ſiue nouitate, ſiue charitate, in iudicio Dei poſſint conſiſtere, & propter illam recipi in gratiam, & acceptari ad vitam æternam, hoc eſt, iuſtificari. Et renouationem quidem eſſe donum Spiritus *Renouatio.* ſancti, propter Chriſtum, & charitatem vna cum reliquis virtutibus à *Charitas.* Spiritu ſancto accendi in credentibus, nullum eſt dubium. Sed quæſtio eſt de iuſtificatione. Oſtendimus autem clariſſimis & firmiſſimis Scripturæ teſtimonijs, renatos in hac vita ſua nouitate aut charitate, non poſſe coram Deo ad vitam æternam iuſtificari. Eſt igitur manifeſta deprauatio ſententię Paulinæ, quam Pontificii contra perpetuam eius ſententiam ipſi affingunt.

VOCABVLVM GRATIÆ.

Et vocabulum gratiæ in Scriptura, ſæpe quidem fauorem, beneuolentiam, ſeu miſericordiam: aliquando vero etiam dona ipſa, quæ ex beneuolentia conferuntur, ſignificat. Sed quæſtio eſt, quid vocabulum gratiæ proprie ſignificet in illis locis, vbi Paulus diſputat, nos gratis per gratiam Dei iuſtificari. Item gratia Dei ſaluati eſtis. Et teſtimonia ſunt non obſcura vel ambigua: ſed manifeſta, certa & firma, quod vocabulum gratiæ in hac diſputatione intelligēdum ſit de gratuita miſericordia, bonitate, beneuolentia, ſeu fauore Dei, complectentis ſua gratia, & recipientis in gratiam indignos, propter filium mediatorem. Paulus enim Roman. quinto, manifeſte diſtinguit gratiam & donum per gratiam: ſicut Ioan. 1. Gratia & veritas diſtinguuntur. Et vtrunque quidem eſt beneficium Filij Dei mediatoris. Sed quādo Paulus dicit, nos gratia iuſtificari & ſaluari: intelligit illam gratiam, quam Scriptura diſtinguit à dono per gratiā, hoc eſt, intelligit, non nouitatem noſtram, ſed miſericordiam Dei, ſeu gratuitam acceptationem: id quod inde manifeſtum eſt. Paulus enim in articulo iuſtificationis, gratiam oponit bonis operibus: non illis tantum, quæ ratio ſine Spiritu ſancto præſtat, ſed & Abrahæ operibus, quæ ſunt dona & fructus ſpiritus, Roman. quarto, Ei qui operatur, merces nō imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Et quod Roman. tertio dicit: Gratia iuſtificamur ſine operibus legis: Illud Roman. quarto, accommodat ad Abrahæ renati opera: & ita gratiam iuſtificantem opponit Abrahæ ex renouatione ſpiritus operanti. Vniuerſalis enim eſt ſententia, Roman. 11. Si per gratiam, iam nō ex operibus: alioqui gratia iam non eſſet gratia. Et quando 2. Timoth. 1. Paulus dicit: Saluos nos fecit, nō ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quę data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia: ibi certe gratia nō poteſt ſignificare aliquid inhærens in nobis. Ante tempora enim ſecularia, cum nondum eſſemus, imo cum nondum iacta eſſent fundamenta terræ, data nobis fuit in Chriſto gratia.

Gratia.

Gratia iuſtificari.

Et ſcriptura alijs ſynonymis ſeu æquipollentibus vocabulis manifeſte oſtendit, quomodo velit vocabulum gratiæ in his diſputationibus intelligi, Tit. tertio, vocat benignitatem & charitatem, qua Deus complectitur miſerum & perditum genus humanum. Ibidem: Secundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit, vt gratia ipſius iuſtificati, hæredes ſimus vitæ æternæ. Et Epheſ. 2. Deus qui diues eſt in miſericordia, propter multam ſuam dilectionem, qua nos dilexit mortuos, nos peccatis conuiuificauit cum Chriſto, gratia eſtis ſaluati. Ita quod Hebr. 2. ſcriptum eſt. Gratia Dei guſtauit mortē pro omnibus: illud Roman. quinto Paulus ita effert: Commendat charitatem ſuam erga nos, quod cum peccatores exiſteremus, CHRISTVS pro nobis mortuus eſt. Et Hebr. 4. Accedamus ad thronum gratiæ, vt accipiamus miſericordiam, & inueniamus gratiam ad auxilium oportunum. Hęc adeo ſunt manifeſta, quod & Thomas & Richardus de media villa fatentur, veteres quoſdam gratiā expoſuiſſe pro beneplacito & dilectione Dei gratuita, qua eligit vocat, iuſtificat, adoptat. Epheſ. 1.

Thomas.
Richardus.

PARTICVLA GRATIS.

Et quidem Paulus propterea addidit particulam Gratis, vt propriam & genuinam ſignificationem vocabuli Gratiæ, in articulo iuſtificationis & ſalutis magis illuſtraret, & contra omnes corruptelas præmuniret: Iuſtificati gratis per ipſius gratiam. Significatio autem vocabuli חנם ita colligitur. Opponitur enim ſolutioni precij aut ſatisfactioni, Gē. 29. Nū-

quid

quid ſeruies mihi gratis, dic quid mercedis accipies. Exod. vigeſimoprimo. Egrediatur gratis abſq; pecunia. Num. 11. Piſces gratis comedimus. 2. Regum 24. Non offeram holocauſta gratis, ſine pretio acquiſita. Significat etiam ſine cauſa, aut ſine merito, præter aut contra meritum aliquid fieri, vt Pſalm. 54. Oderunt me gratis. 108. Expugnauerunt me gratis, Prouerb. 24. Ne gratis ſis teſtis contra proximum, 1. Regum 19. Quare peccabis in ſanguine innoxio, interficiens Dauidem gratis, 3. Regum 2. Aufer ſanguines gratis effuſos. Ezechielis ſexto & decimoquarto. Non gratis feci malū hoc, inquit Deus. Ieremiæ decimoquinto, Dabo theſauros tuos in direptionē gratis: id eſt, illis, de quib. nihil tale meritus. Threnorum 3. Ceperunt me, vt auem gratis: hoc eſt, quibus nō dedi cauſam. In his exemplis Græci interpretes ſemper reddiderūt Hebraicam vocem חנם per particulam δωρεὰν: quæ in nouo Teſtamento ita vſurpatur, 2. Cor. 11. Gratis Euangelizaui. Apocalyp. 21. Accipiat aquam vitæ gratis. 2. Theſſ 3. Non gratis commedi panem, ſed in labore, Syrach. 29, Multi fraudantur δωρεὰν: hoc eſt, cum longe aliud meriti eſſent.

Hæc exempla ideo recitaui: illuſtrant enim ſignificationem particulæ, gratis. Hoſtes enim Dauidis, dicūtur ipſum gratis odiſſe & perſequi: propterea quod in Dauide non ſit cauſa vel meritum, cur ipſum oderint & perſequantur: quin potius cauſam in ipſo inueniunt, cur non deberent eum odiſſe: ſed cauſa odii eſt in maleuolētia hoſtium. Et apud Ezechiel. Deus dicitur non gratis punire, hoc eſt, illos in quibus nullam cauſam, vel meritū pœnæ inuenit. Inde intelligi poteſt, quare Paulus, Rom. 3. vocabulo gratiæ addat particulam gratis. Nam Geneſ. 39. de Ioſeph. textus dicit: Inuenit gratiam in oculis Potipharis: additur autem: Quia erat vir fortunatus, id eſt, propter egregia dona, quæ in Ioſepho animaduertebat, diligebat & magnifaciebat illum. Ne quis igitur opinetur, eodē modo & nos gratia Dei iuſtificari & ſaluari, addit Paulus particulam gratis: quæ oſtendit primo cauſam ſeu meritum: vt coram Deo iuſtificemur ad vitam æternam, non eſſe vel hærere in nobis. Secundo, Deum inuenire in nobis multas cauſas, cur poſſet nos damnare. Tertio, Indignos vero, & longe aliud meritos, Deum ex mera bonitate & miſericordia propter filium recipere in gratiam, & acceptare ad vitam æternam: vt idem ſit, quod Pſalmus dicit: Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neq; ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis. Et quod Daniel inquit, Non in iuſtitiis noſtris, ſed in miſericordia tua. Iuſtificamur itaq; gratis, per Dei gratiam, non quia vel ſumus, vel efficimur in hac vita perfecte iuſti, ſine peccato, ſed quia miſericordia Dei, peccata quæ in nobis inuenit, propter Chriſtum remittit & tegit, Rom. 4. Deus enim erat in Chriſto mundum ſibi reconcilians, non imputans hominibus peccata, 2. Cor. 5. Et per Chriſtum annunciatur nobis remiſſio peccatorum, ab omnibus, à quibus non potuimus in lege iuſtificari, Act. 13. Hæc enim eſt ſcientia ſalutis, in remiſſione peccatorum, Luc. 1. Nam ſi dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Si vero confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra. Si enim peccauerimus, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, 1. Ioan. 1. Credenti igitur in eum qui iuſtificat impium fides imputatur ad iuſtitiam, ſine operibus, Rom. 4.

QVÆ SIT IVSTITIA ILLA, QVAM IN iuſtificatione iudicio Dei opponimus.

Hæc ex Scripturæ teſtimoniis manifeſta, certa & firma ſunt. Sed quæſtio eſt, cuius explicatio multum lucis affert huic loco, an ſcilicet, & quo

modo Deus impium ſine iuſtitia iuſtificet. Humana enim ſæpe iudicia impium iuſtificant, vel per errorem, vel per incuriam, vel per iniquitatem, quando impietas vel ignoratur, vel non curatur, vel approbatur.

Illa vero Deo in iuſtificatione peccatoris nullo modo tribui vel poſſunt, vel debent. Ipſe enim pronuntiat eſſe abominationem, hoc modo impium iuſtificare, Prouer. 17. Eſa. 7. Nec recte reſpondetur hoc loco, ſi dicatur, Deum, quia eſt agens liberrimum, licet ea faciat, quæ ipſe pronuntiat eſſe abominationem, tamē iuſte agere. Illa enim norma iuſtitię, quæ in lege eſt patefacta, eſt æterna, immota, & immutabilis voluntas Dei. Sed illa requirit, & pro peccatis ſatisfactionem pleniſſimam, & ad iuſtitiam requirit impletionem legis perfectiſſimā & puriſſimam. Num vero Deus iuſtificans impium gratis per gratiam, ſine operibus legis, ſibi ipſi repugnat & contrarius eſt, vt qui voluntatem ſuam in lege aliter patefecit? Nequaquam. Ego enim, inquit, Deus ſum, & nō mutor, Malach. 3. Et Num. 23. Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus eſt, & non implebit? Ideo Paulus inquit Rom. 3. Non deſtruimus legem, quando docemus fide ſine operibus legis iuſtificari hominem, ſed magis ſtabilimus eam. Et Matthæi 5. Chriſtus inquit, Nolite putare, quod venerim ſoluere legem. Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Firma igitur & fixa manebit illa legis ſententia, pro peccatis requiri ſatisfactionem: non qualemcunq;, ſed ſufficientem & condignam: & ad iuſtitiam requiri impletionem, & obedientiam vndique perfectam & abſolutam. Sed nos talem ſatisfactionem præſtare, & talem iuſtitiam in hac vita habere non poſſumus: Et tamen facilius eſt cœlum & terram tranſire, quam vt vnum iota, aut apex vnus legis cadat, cui non debita perfectione ſatisfiat. Quid igitur? Non ergo iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens: ſed omnes in æternum damnabuntur?

Prorſus illud ita fieret, quantum ex nobis eſt. Sed ibi Euangelium patefacit nobis, Deum in arcano ſuo conſilio, & immenſa miſericordia, inueniſſe talem modum & rationem: vt & iuſtitiæ Dei in lege patefactæ ſatisfieret, & homo gratis per gratiam Dei, fide ſine operib. legis iuſtificaretur ad vitā æternam: vt ſcilicet filius Dei ad liberādum, iuſtificandū & ſaluandum genus humanum mitteretur in mundum, & veniret in carnem. Quomodo verò mediator ille noſter factus eſt iuſtitia noſtra, liberator & ſaluator noſter? Num ſoluendo & deſtruendo ſentētiam voluntatis diuinę in lege patefactam? Hanc certe opinionem, & perſuaſionem ipſe Filius Dei dicit falſam eſſe, quia impoſſibile hoc ſit, Matth. 5. Lucæ 16. Sed ideo factus eſt ſub lege, non pro ſe, aut ſuo nomine: ſed vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, Galat. quarto. Satisfactionem igitur pro peccatis, perpeſſione pœnarum: & impletionem legis, perfectiſſima obedientia, loco & nomine omnium noſtrum in ſe recepit. Et ideo noſtram naturam aſſumpſit, vt in illa natura, quæ ſub lege erat, fieret ſatisfactio & impletio: Quia vero debebat talis eſſe ſatisfactio & impletio, quæ pro peccatis, & ad iuſtitiam totius mundi ſatis eſſet & ſufficeret: ideo oportuit perſonam mediatoris ſimul eſſe & Deum & hominem, vt vis & efficacia ſatisfactionis & impletionis eſſet infinita & immenſa, ſufficiens pro toto mundo. Sed inquis: Quid me releuat, quod aliquis alius legi ſatisfecit, cum lex me vrgeat: Tu diliges, tu non concupiſces. Et Romanorum 2. Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia ſuper omnem animam hominis, operantis malum: Imo Ezech. decimooctauo, Deus hanc ſententiam pronuntiat: Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iuſti-

Chriſtus impleuit legē.

tia

tia iuſti ſuper eum erit, & impietas impii erit ſuper eum. Propter alienā igitur iuſtitiam, ille qui ipſe peccator eſt non iuſtificatur. Reſpondeo: Certum eſt, legem requirere ad iuſtitiam ab vnoquoque, & in vnoquoque talem ſatisfactionem & conformitatem, qualem ipſa requirit. Neq; enim legis doctrina eſt, aliena ſatisfactione & iuſtitia nos redimi & iuſtificari: vnus etiam homo non poteſt ſatisfacere pro alio, coram Deo: ſicut Pſalm. 48. inquit: Frater redimendo non redimit virum, non dabit Deo redemptionem eius: pretioſa eſt enim redemptio animæ eorum. Sed Euangelium, hoc myſterium abſcōditum à ſeculis reuelat & patefacit cum genus humanum legi nō poſſet ſatisfacere, & lex nullo modo poſſet ſolui & deſtrui, quod Deus fecerit tranſlationem legis, quod ad articulum iuſtificationis attinet, in aliam perſonā: quæ & ſatisfactione, & obedientia, pro toto genere humano legem impleret. Et quia illa perſona, Deus & homo: ideo eius ſatisfactio eſt expiatio pro peccatis totius mundi, 1. Ioan. 2. & inde Chriſtus eſt impletio legis, ad ſalutem omni credenti, Rom. 10. Et hunc per miniſterium Deus nobis proponit, vt per eius redemptionem, fide in ſanguine ipſius, gratis per gratiam Dei iuſtificemur, Rom. 3. Quia igitur primo conſilio totius Trinitatis filius Dei miſſus eſt in mundum, factus ex muliere, factus ſub lege vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt nos ita adoptionem reciperemus. 2. Quia Chriſti mediatoris, Dei & hominis ſatisfactio & obedientia talis & tanta eſt, quæ poteſt eſſe expiatio pro peccatis totius mundi, & ſufficere ad iuſtitiam omni credenti. 3. Quia in miniſterio Chriſtus à Deo nobis ita proponitur, vt per redemptionem eius fide iuſtificemur. Quando igitur in vera contritione fides apprehendit & applicat ſibi illam ſatisfactionem & obedientiā Chriſti, tunc habet quod poſſit accuſationibus legis in iudicio Dei opponere, & ita conſiſtere, vt iuſtificemur. Habent quidem credentes, ex renouatione per Spiritum ſanctum, etiam inhærētem iuſtitiam: ſed quia illa in hac vita tantū inchoata, imperfecta, & propter carnem adhuc immunda eſt: ideo illa non poſſumus in iudicio Dei cōſiſtere, nec propter illam Deus nos iuſtificat: hoc eſt, a peccatis abſoluit, in gratiam recipit & ad vitam æternam acceptat: ſicut ſupra ex Scriptura oſtenſum eſt. Chriſti vero ſatisfactio & obediētia, qua pro nobis legem impleuit, eſt illa iuſtitia, quæ & ſufficiens & digna eſt, vt in Dei iudicio iuſta pronūtietur. Et illa per fidem credentibus imputatur, ita vt per illam, & propter illam in iudicio Dei conſiſtere poſſint: non aliter, imo multo melius, quam ſi ipſi perfecta obediētia legi ſatisfeciſſent. Habent enim per imputationem, iuſtitiam, quæ eſt Dei & hominis. Propter Chriſti igitur ſatisfationem & obedientiam fide nobis à Deo imputatam, credentes iuſtificantur, hoc eſt, accipiunt remiſſionē peccatorū, abſoluuntur à ſentētia damnationis, recipiuntur in gratiā, adoptāturin filios, & acceptātur ad vitā æternam.

Iuſtitia Chriſtianorum.

Non igitur docemus, credentes ſine iuſtitia iuſtificari: qualem iuſtificationem impii, Deus pronuntiat eſſe abominationem, Prouerb. 17. Eſa. 5. ſed dicimus neceſſe eſſe, vt in iuſtificatione intercedat & interueniat iuſtitia: & quidem non qualiſcunque iuſtitia, ſed talis quæ in iudicio Dei ſufficiens & digna ſit, vt iuſta pronuntietur ad vitam æternam. Noſtra vero inhærens iuſtitia, quæ in renouatione per Spiritum ſanctum inchoatur, propter adhærentem carnis imperfectionem & immunditiem non eſt talis. Oportet igitur aliam eſſe iuſtitiam, qua interueniente & intercedente iuſtificemur coram Deo ad vitam æternam. Illa vero eſt ſatiſfactio, & obediētia, hoc eſt, iuſtitia Chriſti mediatoris, quę in miniſterio verbi & Sacramentorum proponitur, fide apprehenditur, & à Deo imputatur credētibus: vt eam interponere poſſimus inter iudiciū Dei, & noſtra peccata: vt ſub ea, velut ſub clypeo, à diuina q̄ commeruimus ira pro-

Iuſtitia Chriſti.

modo Deus impium ſine iuſtitia iuſtificet. Humana enim ſæpe iudicia impium iuſtificant, vel per errorem, vel per incuriam, vel per iniquitatem, quando impietas vel ignoratur, vel non curatur, vel approbatur.

Illa vero Deo in iuſtificatione peccatoris nullo modo tribui vel poſſunt, vel debent. Ipſe enim pronuntiat eſſe abominationem, hoc modo impium iuſtificare, Prouer. 17. Eſa. 7. Nec recte reſpondetur hoc loco, ſi dicatur, Deum, quia eſt agens liberrimum, licet ea faciat, quæ ipſe pronuntiat eſſe abominationem, tamē iuſte agere. Illa enim norma iuſtitię, quæ in lege eſt patefacta, eſt æterna, immota, & immutabilis voluntas Dei. Sed illa requirit, & pro peccatis ſatisfactionem pleniſſimam, & ad iuſtitiam requirit impletionem legis perfectiſſimā & puriſſimam. Num vero Deus iuſtificans impium gratis per gratiam, ſine operibus legis, ſibi ipſi repugnat & contrarius eſt, vt qui voluntatem ſuam in lege aliter patefecit? Nequaquam. Ego enim, inquit, Deus ſum, & nō mutor, Malach. 3. Et Num. 23. Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus eſt, & non implebit? Ideo Paulus inquit Rom. 3. Non deſtruimus legem, quando docemus fide ſine operibus legis iuſtificari hominem, ſed magis ſtabilimus eam. Et Matthæi 5. Chriſtus inquit, Nolite putare, quod venerim ſoluere legem. Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Firma igitur & fixa manebit illa legis ſententia, pro peccatis requiri ſatisfactionem: non qualemcunq;, ſed ſufficientem & condignam: & ad iuſtitiam requiri impletionem, & obedientiam vndique perfectam & abſolutam. Sed nos talem ſatisfactionem præſtare, & talem iuſtitiam in hac vita habere non poſſumus: Et tamen facilius eſt cœlum & terram tranſire, quam vt vnum iota, aut apex vnus legis cadat, cui non debita perfectione ſatisfiat. Quid igitur? Non ergo iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens: ſed omnes in æternum damnabuntur?

Prorſus illud ita fieret, quantum ex nobis eſt. Sed ibi Euangelium patefacit nobis, Deum in arcano ſuo conſilio, & immenſa miſericordia, inueniſſe talem modum & rationem: vt & iuſtitiæ Dei in lege patefactæ ſatisfieret, & homo gratis per gratiam Dei, fide ſine operib. legis iuſtificaretur ad vitā æternam: vt ſcilicet filius Dei ad liberādum, iuſtificandū & ſaluandum genus humanum mitteretur in mundum, & veniret in carnem. Quomodo vero mediator ille noſter factus eſt iuſtitia noſtra, liberator & ſaluator noſter? Num ſoluendo & deſtruendo ſentētiam voluntatis diuinę, in lege patefactam? Hanc certe opinionem, & perſuaſionem ipſe Filius Dei dicit falſam eſſe, quia impoſſibile hoc ſit, Matth. 5. Lucæ 16. Sed ideo factus eſt ſub lege, non pro ſe, aut ſuo nomine: ſed vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, Galat. quarto. Satisfactionem igitur pro peccatis, perpeſſione pœnarum: & impletionem legis, perfectiſſima obedientia, loco & nomine omnium noſtrum in ſe recepit. Et ideo noſtram naturam aſſumpſit, vt in illa natura, quæ ſub lege erat, fieret ſatisfactio & impletio: Quia vero debebat talis eſſe ſatisfactio & impletio, quæ pro peccatis, & ad iuſtitiam totius mundi ſatis eſſet & ſufficeret: ideo oportuit perſonam mediatoris ſimul eſſe & Deum & hominem, vt vis & efficacia ſatisfactionis & impletionis eſſet infinita & immenſa, ſufficiens pro toto mundo. Sed inquis: Quid me releuat, quod aliquis alius legi ſatisfecit, cum lex me vrgeat: Tu diliges, tu non concupiſces. Et Romanorum 2. Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia ſuper omnem animam hominis, operantis malum: Imo Ezech. decimooctauo, Deus hanc ſententiam pronuntiat: Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iuſti-

Chriſtus impleuit legē.

tia

tia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper eum. Propter alienã igitur iuſtitiam, ille qui ipſe peccator eſt non iuſtificatur. Reſpondeo: Certum eſt, legem requirere ad iuſtitiam ab vnoquoque, & in vnoquoque talem ſatisfactionem & conformitatem, qualem ipſa requirit. Neq; enim legis doctrina eſt, aliena ſatisfactione & iuſtitia nos redimi & iuſtificari: vnus etiam homo non poteſt ſatisfacere pro alio, coram Deo: ſicut Pſalm. 48. inquit: Frater redimendo non redimit virum, non dabit Deo redemptionem eius: pretioſa eſt enim redemptio animæ eorum. Sed Euangelium, hoc myſterium abſcõditum à ſeculis reuelat & patefacit cum genus humanum legi nõ poſſet ſatisfacere, & lex nullo modo poſſet ſolui & deſtrui, quod Deus fecerit tranſlationem legis, quod ad articulum iuſtificationis attinet, in aliam perſonã: quæ & ſatisfactione, & obedientia pro toto genere humano legem impleret. Et quia illa perſona, Deus & homo: ideo eius ſatisfactio eſt expiatio pro peccatis totius mundi, 1. Ioan. 2. & inde Chriſtus eſt impletio legis, ad ſalutem omni credenti, Rom. 10. Et hunc per miniſterium Deus nobis proponit, vt per eius redemptionem, fide in ſanguine ipſius, gratis per gratiam Dei iuſtificemur, Rom. 3. Quia igitur primo conſilio totius Trinitatis filius Dei miſſus eſt in mundum, factus ex muliere, factus ſub lege vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt nos ita adoptionem reciperemus. 2. Quia Chriſti mediatoris, Dei & hominis ſatisfactio & obedientia talis & tanta eſt, quæ poteſt eſſe expiatio pro peccatis totius mundi, & ſufficere ad iuſtitiam omni credenti. 3. Quia in miniſterio Chriſtus à Deo nobis ita proponitur, vt per redemptionem eius fide iuſtificemur. Quando igitur in vera contritione fides apprehendit & applicat ſibi illam ſatisfactionem & obedientiã Chriſti, tunc habet quod poſſit accuſationibus legis in iudicio Dei opponere, & ita conſiſtere, vt iuſtificemur. Habent quidem credentes, ex renouatione per Spiritum ſanctum, etiam inhærẽtem iuſtitiam: ſed quia illa in hac vita tantũ inchoata, imperfecta, & propter carnem adhuc immunda eſt: ideo illa non poſſumus in iudicio Dei cõſiſtere, nec propter illam Deus nos iuſtificat: hoc eſt, à peccatis abſoluit, in gratiam recipit & ad vitam æternam acceptat: ſicut ſupra ex Scriptura oſtenſum eſt. Chriſti vero ſatisfactio & obediẽtia, qua pro nobis legem impleuit, eſt illa iuſtitia, quæ & ſufficiens & digna eſt, vt in Dei iudicio iuſta pronũtietur. *Iuſtitia Chriſtianorum.* Et illa per fidem credentibus imputatur, ita vt per illam, & propter illam in iudicio Dei conſiſtere poſſint: non aliter, imo multo melius, quam ſi ipſi perfecta obediẽtia legi ſatisfeciſſent. Habent enim per imputationem, iuſtitiam, quæ eſt Dei & hominis. Propter Chriſti igitur ſatisfationem & obedientiam fide nobis à Deo imputatam, credentes iuſtificantur, hoc eſt, accipiunt remiſſionẽ peccatorũ, abſoluuntur à ſentẽtia damnationis, recipiuntur in gratiã, adoptãtur in filios, & acceptãtur ad vitã æternam.

Non igitur docemus, credentes ſine iuſtitia iuſtificari: qualem iuſtificationem impij, Deus pronuntiat eſſe abominationem, Prouerb. 17. Eſa. 5. ſed dicimus neceſſe eſſe, vt in iuſtificatione intercedat & interueniat iuſtitia: & quidem non qualiſcunque iuſtitia, ſed talis quæ in iudicio Dei ſufficiens & digna ſit, vt iuſta pronuntietur ad vitam æternam. Noſtra vero inhærens iuſtitia, quæ in renouatione per Spiritum ſanctum inchoatur, propter adhærentem carnis imperfectionem & immunditiem non eſt talis. *Iuſtitia Chriſti.* Oportet igitur aliam eſſe iuſtitiam, qua interueniente & intercedente iuſtificemur coram Deo ad vitam æternam. Illa vero eſt ſatiſfactio, & obediẽtia, hoc eſt, iuſtitia Chriſti mediatoris, quę in miniſterio verbi & Sacramentorum proponitur, fide apprehenditur, & à Deo imputatur credẽtibus: vt eam interponere poſſimus inter iudiciũ Dei, & noſtra peccata: vt ſub ea, velut ſub clypeo, à diuina q̃ commeruimus ira pro-

tegamur:vt ea tecti,audacter & ſecure iam diuino nos ſiſtamus tribunali,& ita iuſti pronuntiemur ad vitā æternam. Hæc ſunt Pighii verba: qui licet alias doctrinæ noſtræ acerbiſſimus eſt aduerſarius,hanc tamen ſententiam,vt veram, piam, & Scripturæ conſentaneam, ipſa veritatis euidentia cogitur agnoſcere & confiteri.

Reſpectu igitur Chriſti legi pro nobis ſatisfacientis,eſt redēptio, meritum & iuſtitia: ſed reſpectu noſtri,eſt gratia,ſeu gratuita miſericordia: quia in nobis,etiam in renatis,in hac vita iudicium Dei non inuenit talem iuſtitiam inhęrentem,quę ſufficiens &digna ſit,vt propter illam iuſtificemur ad vitam æternam: inuenit autem in nobis, etiam in renatis quædam,imo multa & varia peccata,quæ nos nō ſatis intelligimus:propter quæ,ſi iuxta legis ſeueritatem vellet in iudicium nobiſcum intrare, poſſet nos damnare. Gratuita igitur gratia eſt,quod indigni & immeriti iuſtificamur. Et Chriſti quidem obedientia, eſt meritum propter quod iuſtificamur.Sed quod Deus filium ſuum miſit in mundum, quod filius Dei mediator legi pro nobis ſatisfecit:nulla noſtra dignitas,nullum meritum noſtrum effecit:ſed cum longe aliud meriti eramus, ex mera gratia ac miſericordia Deus hoc decreuit & præſtitit.

Nec etiam dignitate aliqua noſtra meremur, vt Chriſti iuſtitia nobis imputetur, ſed ſine operibus gratis, per gratiam Dei credētibus imputetur,Rom. 4. Ita reſpectu noſtri, ſola & mera eſt gratuita gratia, bonitas, charitas, & miſericordia Dei, quando iuſtificamur coram Deo ad vitam æternam. Hæc explicatio oſtendit, totam doctrinam de iuſtificatione, ſimplicem & planam eſſe.

[Ch]riſtus [im]pleuit [leg]em.

Non autem ipſi comminiſcimur hanc ſententiam,quod Chriſtus mediator legem ſatisfactione pœnarum pleniſſima,&obedientia perfectiſſima, pro nobis impleuerit, & quod illa iuſtitia mediatoris credentibus imputetur, vt ea iuſtificentur coram Deo ad vitam æternam. Sed hæc eſt propria & perpetua Euangelii doctrina, cuius aliquot tantum illuſtres ſententias annotabimus.

Gal. 4. Chriſtus nos redemit de maledicto legis,factus pro nobis maledictum:vt inGentibus benedictioAbrahę fieret,in Chriſto Ieſu.Audis Gentes aſſequi benedictionem, qua à maledictione liberantur, propter redemptionem Chriſti,qua pro nobis factus fuit maledictum.

Gal.4.Deus miſit filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege,vt eos qui ſub lege erant,redimeret: vt adoptionē filiorū reciperemus. Adoptamur igitur in filios, propter ſatisfactionem & obedientiam Chriſti.

2.Cor.5. Illum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. Quomodo vero Chriſtus factus eſt peccatum? Certe imputatiue. Et ita nos in ipſo efficimur iuſtitia Dei.

Rom 8. Quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus miſſo filio ſuo in ſimilitudine carnis peccati, de peccato damnauit peccatum, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis:pulcerrimam ſententiam verſio fecit obſcuram:quid ſcilicet ſit,de peccato damnare peccatū. Sed phraſis ſumpta eſt ex Græcis interpretibus, qui ſacrificiū pro peccato abſolute, ſeu τεχνικῶς reddiderunt περὶ ἁμαρτίας.Leuitici 4 & 5.vocant & ὑπὲρ ἁμαρτίας: & τὸ τῆς ἁμαρτίας. Leuit. 6. περὶ πλημμελείας. Senſus igitur eſt, quia ad expianda peccata requirebatur ſacrificium pro peccato:ſacrificiū autem hirci,vituli,capræ,auis,turturū, columbarū,nō poterat expiationē illam præſtare. Lex enim accuſat & damnat, nō quadrupedum vel volatilium,ſed hominū naturam, quæ peccato deprauata eſt. Ideo Deus miſit filium ſuum in ſimilitudine carnis peccati, hoc eſt, in carne, qua ſimilis eſſet fratribus per omnia, excepto peccato, vt περὶ

ἁμαρτίας, hoc eſt, tali ſacrificio pro peccato, victima ſcilicet ſui corporis, ꝗ peccato nihil debebat, peccatum damnaret in illa ipſa carne humana, ſcilicet quam peccatum damnationi ſubiecerat. Et quia eſt Filius Dei, & à Deo miſſus, vt fieret victima pro nobis: inde ſacrificium eius tantum habet vim & efficaciam, ſicut Paulus inquit: Vt iuſtificatio legis in nobis impleretur. Sed quomodo? Num vt per legem iuſtificaremur? Nequaquam. Paulus enim acriter pugnat, nos per legem nō iuſtificari, ſed vt δικαίωμα legis, hoc eſt, iuſtitia abſolutiſſima, quam lex à nobis flagitat & requirit, impleatur, non à nobis, ſed in nobis: quia Chriſtus, qui legem pro nobis impleuit, in nobis eſt, hoc eſt, per fidem in nobis habitat, Eph. 3. Impletio vero legis, quæ in nobis inchoatur, non ſuum, ſed alium habet locum, ſicut Paulus inquit: Qui ſpiritum Chriſti non habent, in illis Chriſtus nō eſt. Ideo dicit: Qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum. Matth. 10. Filius hominis venit dare animam redemptionem pro multis.

1. Timoth. 2. Dedit ſemetipſum pretium redemptionis pro omnibus. Romanorum decimo, Chriſtus eſt impletio legis, ad iuſtitiam omni credenti, Romanorum 5. dicit nos iuſtificari in ſanguine Chriſti. Et illud ita exponit, quod reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ſui. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita ꝑ vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Quomodo vero? Reſpondet Paulus Romanorum 4. Quia fides imputatur ad iuſtitiam. Non quod fides per ſe ſit talis virtus, ſed quia apprehendit, accipit, amplectitur, & poſſidet Chriſtum, qui eſt perfectio legis ad iuſtitiam omni credenti. Illa enim eſt iuſtitia, quam Deus imputat ſine noſtris operibus iis, qui beati reddūtur: per redemptionem enim, quæ eſt in Chriſto Ieſu, iuſtificamur, Rom. 3.

Ier. 23. Hoc eſt nomen, quo vocabūt eum, Iehoua iuſtitia noſtra, 1. Cor. 1. Factus eſt nobis à Deo iuſtitia. 2. Corin. 5. Vt efficeremur iuſtitia Dei in Chriſto. Eſa. 53. Correctio ſuper eum, vt nos pacem habeamus: & liuore eius ſanati ſumus: Deus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum; Hinc ſcientia ſui iuſtificat multos.

Rom. 4. ſcriptum eſt propter nos, quibus imputabitur credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram.

Audis vtrunque, & quod Deus imputat credentibus, & quid illud ſit, quod imputet: nempe, quod Chriſtus traditus ſit propter peccata noſtra, & quod reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Rom. 5. Gratia regnat per iuſtitiam in vitam æternam, per Chriſtum Ieſum. Eſt autem Chriſtus iuſtitia noſtra, Ierem. 23. 1. Cor. 1. Rom. 10. Sed quomodo per illam, vt alienam poſſumus iuſtificari ad vitam æternam? Reſpondeo, ſicut Paulus inquit, Galat. 3. Quicunq; in Chriſtum baptiſati eſtis Chriſtum induiſtis. Simul ergo eius etiam iuſtitia induti ſumus. Rom. 8. Deus cum Filio ſuo omnia nobis donat. Chriſtus autem habet perfectam legis impletionem pro nobis, ſeu iuſtitiam. Illam igitur pater donat credentibus, vt propter eam iuſtificentur.

Hæc, quā breuiter recitaui, eſt perpetua ſcripturæ Propheticæ & Apoſtolicæ in veteri & in nouo Teſtamento ſentētia, de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam hoc eſt, quid illud ſit, in quo & debeamus, & tuto poſſimus fiduciā collocare, quod propter illud iuſtificemur: hoc eſt, accipiamus remiſſionem peccatorum, abſoluamur à merita damnationis ſententia, recipiamur à Deo in gratiam, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

S 5 VETE-

VETERVM TESTIMONIA de iuſtificatione.

Et in Patrum quidem ſcriptis, quia verbum iuſtificare plerunq; in alia ſignificatione vſurpant, multæ diſſimiles extant ſententiæ. Sed quando emphaſes verborum in ſententiis ſcripturæ penitus introſpiciunt, & præcipue quando in ſe tentationib. & meditationibus, quaſi ad Dei tribunal ſiſtunt, tunc dulciſſimis ſententiis noſtrã hanc, imo ſcripturæ doctrinam approbant: nos ſcilicet reconciliari Deo, accipere remiſſionem peccatorum, habere Deum placatum & propitium, adoptari in filios & acceptari ad vitam æternam: non propter noſtras virtutes, aut noſtra bona opera, etiam quando renati ſumus, ſed ex gratuita miſericordia Dei, propter ſatisfactionem, meritum, obedientiam ſeu iuſtitiam Filli Dei Mediatoris, quando promiſſionem Euangelii fide apprehendimus.

Baſilius in concione de humilitate: Qui gloriatur, in Domino glorietur, quod Chriſtus nobis factus ſit à Deo iuſtitia, ſapientia, iuſtificatio, redemptio. Hæc eſt perfecta & integra gloriatio in Deo, quando neque ob iuſtitiam ſuam quis ſe iactat: ſed nouit quidem ſeipſum veræ iuſtitiæ indignum eſſe, ſola autem fide in Chriſtum iuſtificatũ. Et ne quis exiſtimet Baſilium de non renatis loqui, adducit exemplum Pauli, Philip. 3. qui iuſtitiam operum ſuorum non tantum quam in Phariſaiſmo habuit, ſed ad illam, quam tunc, cum Epiſtolam ille ſcriberet, habebat, contemnit: vt in qua nolit inueniri, quod attinet ad articulum iuſtificationis coram Deo, ad vitam æternam.

Origenes in tertio capite ad Romanos explicãs illam ſententiam: Excluſa eſt gloriatio nõ per legem factorum, ſed per legem fidei, allegat exemplum Pauli, Gal. 6. Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Chriſti. Et inquit: vides Paulum non gloriantem ſuper iuſtitia ſua, caſtitate, ſapientia, neq; ſuper cæteris ſuis virtutibus & actibus. Quando vero? tunc ſcilicet, cum Galatis ſcriberet.

Hilarius in Pſalmo quinquageſimoprimo: Non enim illa ipſa iuſtitiæ opera ſufficerẽt ad perfectæ beatitudinis meritum, niſi miſericordia Dei, etiam in hac iuſtitię voluntate, humanarum demutationum & motuum non reputet vitia. Spes igitur in miſericordia Dei, in ſeculum & in ſeculum ſeculi.

Baſilius in Pſal. 114. Manet enim ſempiterna requies illos, qui in hac vita legitime certauerunt, non ob eorum merita factorum, ſed de munificentiſſimi Dei gratia, in qua ſperauerunt.

Auguſtinus ad Bonifacium, lib 1. ca. 21. Quantalibet fuiſſe virtutis antiquos, prædices iuſtos: non eos ſaluos fecit, niſi fides Mediatoris, qui in remiſſionem peccatorum ſanguinem fudit. Ibidem lib. 3. cap. 5. Pelagiani laudatores ſibi eſſe videntur ſanctorum, ſi non audeant dicere, imperfectæ ipſos fuiſſe virtutis, cum hoc confiteatur vas electionis: non quia iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Et paulo poſt tamen, qui ſe negauerat eſſe perfectum, inquit: Quotquot perfecti ſumus, hoc ſapiamus, vt oſtenderet, ſecundum iſtius vitæ modum eſſe quandã perfectionem, eiq; perfectioni hoc quoq; deputari, ſi ſe quiſq; nouerit nondũ eſſe perfectum. Quid enim excellentius in veteri populo ſacerdotib. ſanctis? Et tamẽ eis præcipit Deus, ſacrificium primitus pro ſuis offerre peccatis. Et quid ſanctius in nouo populo Apoſtolis? Et tamen præcepit eis Dominus in oratione dicere: Dimitte nobis debita noſtra. Omnium igitur piorum ſub hoc onere corruptibilis carnis, & in iſtius vitæ infirmitate gementiũ ſpes vna eſt, quod aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt exoratio peccatorum noſtrorum. Contra Creſconium, li. 3. cap. 80. Ad exiſtimationem humanam magna teſtium, qui me nouerint, ſuppetit copia:

pia: ad Dei vero conſpectum ſola conſcientia, quam contra veſtras criminationes cum intrepidam geram, non me tamen ſub oculis omnipotẽtis iuſtificare audeo, magiſq; ab eo effluentem miſericordiæ largitatẽ, quam iudicii ſummum examen expecto, cogitans quod ſcriptum eſt: Cum rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur ſe caſtum habere cor, aut mundum ſe eſſe à peccatis?

Auguſtinus Epiſtola 29. ad Hieronymum: Charitas in alijs maior, in alijs minor, in alijs nulla eſt. Pleniſſima vero, quæ iam non poteſt augeri, quamdiu hic homo viuit, in nemine eſt. Quamdiu autem augeri poteſt, profecto illud, quod minus eſt, quam debet, ex vitio eſt. Ex quo vitio non eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet, ex quo vitio non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens: propter quod vitium, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non eſt: propter quod etiam, quantumlibet perfecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere; Dimitte nobis debita noſtra, cum iam omnia in Baptiſmo dicta, facta, cogitata dimiſſa ſint.

Charitatis incrementa.

Ambroſius de Iacob & vita beata, c. 6. Non gloriabor, quia iuſtus ſum, ſed quia redemptus: gloriabor, non quia vacuus ſum peccatis, ſed quia mihi remiſſa ſunt peccata.

Non gloriabor, quia profui, neq; quia profuit mihi quiſquam, ſed quia pro me aduocatus apud Patrem Chriſtus eſt, ſed quia pro me Chriſti ſanguis effuſus eſt.

Auguſtinus de verbis Apoſtoli, Sermon. 2. Sed inquis: Sufficit mihi, quod in Baptiſmo accepi remiſſionem omnium peccatorum. Nunquid quia deleta eſt iniquitas, finita eſt infirmitas? Adhuc vtique dicis, donec ſanentur languores tui, Dimitte nobis debita noſtra, qui propitius ſit omnibus iniquitatibus tuis. Denique poſt redemptionem ab omni corruptione, quid reſtat niſi corona iuſtitiæ? Ipſa certe reſtat, ſed etiam in ipſa, vel ſub ipſa, non ſit caput turgidum, vt recipiat coronam. Attende, quam nolit corona turgidum caput, qui redemit de corruptione vitam tuam, qui coronat te. Iam hic dicturus eras: Merita mea, fatetur, virtus mea fecit hoc, debitum redditur, non donatur. Audi potius Pſalmum: Nam omnis homo mendax. Audi quid Deus dicat: Qui coronat te in miſeratione & miſericordia.

Serm. 15. Pro nihilo ſaluos facies eos. Quid eſt pro nihilo? Nihil inuenis, vnde ſalues & multum inuenis, vnde damnes.

In Pſalmo 31. Qui ſunt beati? non in quibus Deus non inuenerit peccatum. Nam in omnibus inuenit. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Si ergo in omnibus peccata inueniuntur, remanet, vt non ſint beati, niſi quorum remiſſa ſunt peccata. Hoc ergo Apoſtolus ſic commendauit; Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.

Item, ſi gratia eſt gratis datur. Quid eſt gratis datur? gratis conſtat. Nihil boni feciſti, & datur tibi remiſſio peccatorum. Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala: ſi quod debetur, Deus iſtis operibus redderet, vtiq; damnaret. Non tibi Deus reddit debitã pœnam, ſed donat indebitam gratiam.

Hieronymus lib. 1. aduerſus Pelagianos: Tunc ergo iuſti ſumus, quãdo nos peccatores fatemur, & iuſtitia noſtra nõ ex proprio merito, ſed ex Dei conſiſtit miſericordia.

Gregorius in Ezechielem homilia 7. Iuſtus igitur aduocatus noſter, iuſtos nos defendet in iudicio, quia & nos ipſos cognoſcimus, & accuſamus iniuſtos. Non ergo in fletibus, non in actibus noſtris, ſed in aduocati noſtri allegatione confidamus.

Bernhardus Serm.5.de verbis Eſaiæ; Noſtra,ſi qua eſt humilis iuſtitia, recta forſitan, ſed non pura,niſi forte meliores nos eſſe credimus, quam patres noſtros,qui nõ minus veraciter,quam humiliter aiebant: Omnes iuſtitiæ noſtræ tanquam pannus menſtruatæ mulieris: Quomodo enim pura iuſtitia,vbi adhuc non poteſt culpa deeſſe?

Idem ſupra Cantica, Sermo.73. Si iniquitates obſeruauerit etiam electorum,quis ſuſtinebit? Audi ſanctum & electum quid dicat Deo:Tu remiſiſti iniquitatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno.Opus igitur habent & ſancti pro peccatis orare, vt de miſericordia ſalui fiant,propriæ iuſtitiæ non fidentes. Omnes enim peccauerunt,& egent miſericordia Dei.

Ambroſius de Iacob & vita beata:Non operibus iuſtificamur,ſed fide, quoniam carnalis infirmitas operibus impedimento eſt; ſed fidei claritas factorum obumbrat errorem,quæ meretur veniam delictorum.

Auguſtinus de Ciuitate Dei, lib.10 c.22. Remiſſio peccatorum fit per mediatorem Dei & hominum,hominem Chriſtum Ieſum, per quem facta peccatorum purgatione reconciliamur Deo; quorum in hac vita non fit noſtra virtute,ſed diuina miſeratione purgatio,per indulgentiã illius, non per noſtram potentiam: quia ipſa quantalacunque virtus, quæ dicitur noſtra,illius eſt bonitate nobis conceſſa.Multum autẽ nobis in carne tribueremus, niſi vſque ad eius diſpoſitionem ſub venia viueremus. Auguſtinus in Pſalmum 129. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine,inquit,quis ſuſtinebit? Ecce apparuit, de quo profundo clamaret. Clamat enim ſub molibus &fluctibus iniquitatum ſuarum.Circumſpexit ſe,circumſpexit vitam ſuam, vidit illam vndique flagitiis & facinoribus coopertam, quacunq; reſpexit, nihil in ſe boni inuenit, nihil illi iuſtitiæ ſerenum potuit occurrere.Et cum tanta &tam multa peccata vndique, & cateruas ſcelerum ſuorum videret, tanquam expaueſcens exclamauit:Si iniqtates obſeruaueris Domine,Domine, quis ſuſtinebit? Non dixit: Ego non ſuſtinebo, ſed quis ſuſtinebit? Videt enim prope totam vitam humanam circumlatrari peccatis,accuſari omnes conſcientias cogitationibus ſuis,nõ inueniri cor caſtum,præſumẽs de ſua iuſtitia.Quod quia inueniri nõ poteſt,præſumat ergo omnium corde miſericordia Domini Dei ſui,& dicat Deo:ſi iniquitates obſeruaueris Domine, Domine, quis ſuſtinebit?Quæ autem ſpes eſt?Quoniam apud te propitiatio eſt. Et quæ eſt iſta propitiatio, niſi ſacrificium? Et quod eſt ſacrificiũ, niſi quod pro nobis oblatum eſt? Sanguis innocens fuſus deleuit omnia peccata nocentium.Ergo apud te propitiatio. Nam ſi non eſſet apud te propitiatio,ſi iudex ſolum eſſe velles,& miſericors eſſe nolles,obſeruares omnes iniquitates noſtras,& quæreres eas: quis ſuſtineret?quis ante te ſtaret,& diceret; innocens ſum?quis ſtaret in iudicio tuo?Spes ergo vna eſt,quoniam apud te propitiatio eſt,

Bernhardus ſuper Cantica,Sermone vigeſimotertio:O ſolus vere beatus, cui non imputauitDominus peccatum. Nam quis non habuerit peccatum? Nemo. Omnes enim peccauerunt & omnes egent gloria Dei: Quis accuſabit tamen electos Dei? ſufficit mihi ad omnem iuſtitiam ſolum habere propitium,cui ſoli peccaui.Idem Sermon.ſexageſimoprimo. Ego fidenter quod ex me mihi deeſt, vſurpo mihi ex viſceribus Domini, quoniam miſericordia affluunt, nec deſunt foramina, per quæ effluant. Item. Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius,ipſa enim eſt mea: nempe factus es mihi tu iuſtitia à Deo. Nunquid mihi verendũ eſt, ne non vna ambobus ſufficiat?Non eſt pallium breue, quod ſecundum Prophetam non poſſet operire duos: Iuſtitia tua, iuſtitia in æternum.Et te pariter,& me operiet larga & æterna iuſtitia.

Quam multas dulciſſimas huius generis ſententias poſſem adferre ex meditationibus Auguſtini, Bernhardi, Anshelmi, Bonauenturæ, Gerſonis, ex contemplationibus Idiotæ, quæ ita inſcribuntur &c. ſi inſtituti noſtri ratio illud ferret. Ibi enim, quia ſiſtunt conſcientiā ſuam ad tribunal Dei, praxin & vſum articuli iuſtificationis pulcerrime oſtendunt: & tam ſuaues habent ſentētias, vt legēs in intimis præcordiis me illis affici ſentiam; nec quicquā libentius lego in Scriptis Patrum, quam pias ipſorum meditationes.

In agone etiam mortis, ipſam veram medullam articuli iuſtificationis & didicerunt, & expreſſerunt Patres.

Poſſidonius de vita Auguſtini, capite vigeſimo ſeptimo, memorabilem narrat hiſtoriam. Indicauerat nobis Auguſtinus, ſe beatæ memoriæ Ambroſii in vltimo fine conſtituti audiſſe ſapientiſſimum & piiſſimum reſponſum, quod multum laudabat ac prædicabat. Nam cum ille venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus lecto eius aſtātibus cum lachrimis rogaretur, vt ſibi à Domino vitæ poſceret commeatum: eum illis dixiſſe, Non ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ſed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et in his noſter Auguſtinus ſenex, elimata ac librata admirabatur & laudabat verba. Ideo enim eū dixiſſe intelligendum eſt, nec mori timeo, quia bonū Dominum habemus. ne crederetur, præſidēs de ſuis purgatiſſimis moribus præſumpſiſſe. Sed nō ſic vixi vt me pudeat inter vos viuere. Hoc n. dixerat ad illud, quod homines de homine noſſe poterant. Nam ſciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino ſe dicit magis, quam de meritis ſuis confidere: cui etiam in oratione quotidiana Dominica dicebat, Dimitte nobis debita noſtra, &c. *Poſſidonius.*

In vita Bernhardi, cap 12. Cum extremum iam Spiritum trahere videretur, in exceſſu mentis ſuæ, ante tribunal Domini ſui viſus eſt repræſentari. Affuit autem & Satanas ex aduerſo, improbis eum accuſationibus pulſans. Vbi autem ille omnia fuerat proſecutus, & viro Dei pro ſua fuit parte dicendum: Nihil territus aut turbatus ait; Fateor non ſum dignus ego, nec propriis poſſum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterum duplici iure illud obtinēs Dominus meus, hæreditate ſcilicet patris, & merito paſſionis: altero ipſe contentus, alterum mihi donat, ex cuius dono, iure illud mihi vendicans, non confundor. Ita hoc verbo confuſus eſt inimicus, &c.

Extat exhortatio Anshelmi ad fratrem moriturum, verbis dulciſſimis ſcripta. Cum frater aliquis laborare videtur in extremis, pium eſt & conſultum, eum per prælatum, ſiue alium ſacerdotem, ſubſcriptis interrogationibus & exhortationibus exerceri. Et interrogetur primo.

Frater, lætaris quod in fide morieris? Et reſpōdeat: etiam: Fatearis te non tam bene vixiſſe, ſicut debuiſſes, Fateor: pœnitet te? Etiam.

Habes voluntatem emendandi te, ſi ſpacium viuendi haberes? Etiam.

Credis quod propter te mortuus eſt Dominus Ieſus Chriſtus, Filius Dei? Etiam.

Credis non poſſe ſaluari, niſi per mortem eius? Etiam.

Agis ei de hoc ex corde gratias? Etiam.

Age ergo, dū in te eſt anima tua, ei ſemper gratias, & in hac ſola morte totam fiduciam tuam conſtitue. Huic morti te totum committe: hac morte te totum cōtege, eique te totum inuolue. Etſi Dominus te voluerit iudicare, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obiicio inter me, & te & iudicium tuum: aliter tecum non contendo. Si dixerit, quod merueris damnationem, dic: mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obiicio inter me & mala merita mea: ipſiuſque digniſſimæ paſſionis me- *Mors Chriſti.*

ritum

ritum affero pro merito, quod ego habere debuiſſem, & heu non habeo.

Dicat iterum: Mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti pono inter me & iram tuam. Deinde dicat ter: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Et conuentus ſui aſtantes reſpondeant: In manus tuas Domine commendamus ſpiritum eius. Et ſecurus morietur, nec videbit mortem in æternum.

Anſhelm.

Idem Anſhelmus in meditationibus pulcerrima hypotypoſi ſiſtit ſe ad tribunal iudicij diuini, & oſtendit, nec vitam renatorum, nec opera poſſe opponi iudicio Dei, ſed ſolum Chriſtũ mediatorẽ. Terret me, inquit, vita mea. Namque diligenter diſcuſſa, apparet mihi aut peccatum, aut ſterilitas tota vita mea. Et ſi quis fructus in ea videtur, ſic eſt aut ſimulatum, aut imperfectum, aut aliquo modo corruptum, vt poſſit aut placere, aut diſplicere Deo. Certe tota aut in peccato eſt & damnabilis, aut infructuoſa, & contemptibilis. Sed quid ſeparo infructuoſam à damnabili? vtique ſi eſt infructuoſa, eſt damnabilis. Omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum, in ignem proijcietur. O ergo lignum aridum & inutile, & æternis ignibus dignum? Quid reſpondebis in illa die, cum exigitur à te vſque ad ictum oculi, omne tempus viuendi tibi impenſum, qualiter à te fuerit expenſum? O anguſtiæ. Hinc erunt peccata accuſantia, inde terrẽs iuſtitia: ſubtus patens horrendum chaos inferni, deſuper iratus Iudex, intus cõſcientia vrens, foris mundus ardens. Vix iuſtus ſaluabitur: peccator ſic deprehenſus, in quam partẽ ſe premet? latere erit impoſſibile, apparere intolerabile. Vnde mihi conſilium? Vnde ſalus? Quis eſt, qui dicitur magni conſilij angelus: Ipſe eſt Ieſus. Idem eſt iudex, inter cuius manus tremo. Reſpira ô peccator, ne deſperes. Spera in eo, quem times, refuge ad eum, à quo confugiſti, Ieſu Chriſte, propter hoc nomen tuum: Fac mihi ſecundum hoc nomen tuum, reſpice miſerum inuocantem nomen tuum. Ergo Ieſu, eſto mihi Ieſus propter nomen tuum. Si me admiſeris intra latiſſimum ſinum miſericordiæ tuæ, non erit anguſtior propter me. Verum eſt, conſcientia mea meruit damnationem, & pœnitentia mea non ſufficit ad ſatisfactionem: ſed certum eſt quod miſericordia tua ſuperat omnem offenſionem, &c. Sed infinitum eſſet, ſingula talia, quæ in Patrum ſcriptis extant, recenſere. Hæc pauca vero ideo annotaui, vt oſtenderem, doctrinam noſtram de iuſtificatione habere teſtimonia omnium piorum, qui omnibus temporibus fuerunt: id eſt non in declamatorijs rhetoricationib. nec in otioſis diſputationib. ſed in ſerijs exercitijs pœnitentiæ & fidei, quando conſcientia in tentationibus cum ſua indignitate vel coram ipſo iudicio Dei, vel in agone mortis luctatur. Hoc enim ſolo modo rectiſſime intelligi poteſt doctrina de iuſtificatione, ſicut in ſcriptura traditur.

TRIDENTINI CONCILII SENTENTIA de iuſtificatione.

Conſtituta autem ex ſcriptura, & comprobata vera ſententia de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam: accedimus iam ad examen decretorum Concilij Tridentini, de iuſtificatione, cuius ratio facilior & planior nobis erit, quia & fundamenta doctrinæ, & pleraq; ad examen pertinentia, iam in præcedentibus explicata ſunt. In cæteris vero habemus Andradium Concilii interpretem.

Et de medio quidem ſeu organo, quo à Deo nobis offertur, & quo à nobis accipitur promiſſio iuſtificationis, poſtea in loco de fide dicemus.

De præparatione vero (quam ita vocant) ad iuſtificationem, & de incremento iuſtificationis, ad finem huius loci quædam annotabimus. Quæ igitur in decreto ad ipſam iuſtificationem pertinent, iam annotabimus.

Eſt autem ſtatus diſputationis: Quomodo homo coram Deo iuſtificetur ad vitam æternam? hoc eſt, quid illud ſit quod ad iudiciũ Dei adferre, quod inter iram diuinã & peccata noſtra interponere debeamus: vt propter illud à ſententia damnationis abſoluamur, in gratiã à Deo recipiamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

Dupliciter autem reſpondent Tridentina decreta. I. Negant Iuſtificationem peccatoris eſſe ſolam remiſſionem peccatorum. Et multa dicunt anathemata: ſi quis dixerit homines per iuſtitiam Chriſti corã Deo iuſtos eſſe, vel hominem iuſtificari ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola remiſſione peccatorum, vel iuſtificari gratia: hoc eſt, tantum fauore Dei, aut miſericordia Dei, peccata remittentis propter Chriſtum. II. Affirmant, iuſtificationem impii coram Deo ad vitã æternam, non eſſe ſolam remiſſionem peccatorum, ſed & ſanctificationem interioris hominis. Et vnicam cauſam formalem iuſtificationis, affirmãt eſſe illam iuſtitiam à Deo nobis donatam, qua renouamur ſpiritu mentis noſtrę vt non modo reputemur, ſed vere iuſti nominemur & ſimus: iuſtitiam in nobis recipientes, quam dicunt eſſe charitatem inhærentem in nobis, quam merito paſſionis Chriſti Spiritus ſanctus in nobis operatur.

Hæc Tridentina decreta, ſi referantur ad ea, quæ ſupra ex Scriptura demonſtrata ſunt, luce meridiana clarius erit, illam ipſam ſententiam, quæ perpetua eſt Scripturæ Propheticæ & Apoſtolicæ de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam, multis & atrocibus anathematiſmis á Concilio Tridẽtino damnari: quod ſcilicet ſola diuina miſericordia propter meritum, obedientiam ſeu iuſtitiam Chriſti, peccata nobis remittantur, recipiamur in gratiam, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

Manifeſtum erit & hoc quod ſub multorum anathematũ interminatione, iuſtificationem hominis coram Deo ad vitam æternam, tribui volunt illi ipſi rei cui Scriptura manifeſtiſſimis ſẽtẽtiis eam adimit & detrahit nouitati ſcilicet, charitati ſeu bonis operibus renatorum. Et quia ſupra multis manifeſtiſſimis Scripturæ teſtimoniis hoc demonſtratum eſt, ad ea Lectorem remitto. Si enim tantum collationem & negatiue & affirmatiue inſtituerit, eius ſententiæ quæ in Scriptura tradita eſt, & eius quæ in Decretis Synodi Tridentinæ proponitur: videbit eas ex diametro inter ſe pugnare: quod enim Scriptura negat, hoc Tridentinum Concilium affirmat eſſe noſtram iuſtificationẽ coram Deo ad vitam æternam: & rurſus quod Scriptura affirmat, hoc Concilium non tantum negat, ſed atrociter damnat: vt vere dicere poſſimus, tale eſſe Conciliũ, quale Pſalmo 2. deſcribitur: Conuenerunt in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Ipſum vero artificium, quo architecti horum decretorum rem ipſam ſpecie aliqua ita inuoluerunt, ne ab imperitiorib. ſtatim deprehenderetur, dignum eſt obſeruatione. *Artificium Papiſticum.* Si enim ſtatum quæſtionis ita poſuiſſent: Quid illud ſit propter quod Deus nobis placatus & propitius reddatur, qua re adoptio noſtra apud Deum nitatur, ꝓpter quid corã tribunali Dei conſiſtamus & abſoluamur, vt ſimus hæredes Dei, & acceptemur ad vitam æternam: viderũt in tanta luce Euangelii, moderata ingenia, & aures multorum piorum in ipſo regno Pontificio abhorrere ab illis monachorum vocibus, ſi propriis noſtris operibus propitiatio, adoptio & hæreditas vitæ æternæ tribueretur.

Et cum tamen omnino ſententiam iſtam retineri vellent; primo ęqui-

uocatio

Renouatio quomodo excludatur.

uocatio verbi iuſtificationis viſa fuit Concilio commodiſſima, quæ turpitudinem monaſticæ opinionis aliquo modo palliaret: de qua æquiuocatione in principio diximus. Secundo, pro operibus propriis, ſubſtituerunt vocabula ſanctificationis, renouationis inhęrentis iuſtitię, &c. Tertio inſidioſe ita formarunt capitula & canones decretorum, quaſi noſtra doctrina ſanctificationem, renouationem, charitatem, & reliqua dona nouitatis, quę Spirtus operatur in renatis, ita excludat, vt nec ſequantur, nec adſint in renatis: ita vt propter noſtras Eccleſias repetēda fuerint decreta, quæ olim in Concilio Mileuitano Pelagianis oppoſita fuerunt: Chriſtum ſcilicet meruiſſe nobis non tantum remiſſionem peccatorum, verum etiam hoc quod propter ipſius meritum, per Spiritum ſanctum, renouamur; & credentes fide propter Chriſtum accipere non tantum remiſſionem peccatorum, verum etiam Spiritum ſanctum, qui corda ſanctificat & renouat: Sed antea diximus, & aliquoties iam repetitum eſt, hunc non eſſe ſtatum controuerſiæ. Nullo modo enim hæc negamus, ſed clare & diligenter vtrunque, beneficiū mediatoris prędicamus, & reconciliationem & renouationem, illo ordine ſicut Scriptura tradit.

Sycophanticum igitur artificium eſt, quod oblique noſtras Eccleſias inſimulāt, quaſi illa ita excludamus, vt nec ſequātur, nec adſint: cum ſtatus controuerſiæ ſit: An propter meritum, obedientiam, ſeu iuſtitiam Chriſti: an vero propter ſequentem & inchoatam noſtram nouitatem abſoluamur coram tribunali Dei, habeamus Deum placatū & propitium adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam, ſicut in principio huius loci, de inſidioſis illis technis, & de vero controuerſiæ huius ſtatu plura annotauimus. Quia enim vident, etiam idiotas in Monachorum & poſtillatorum craſſis ſcriptis & opinionibus animaduertere, quod in doctrina de iuſtificatione, à ſententia Scripturæ procul diſcedant: aliud igitur & ſubtilius artificium Tridentinis Patribus quærēdum fuit, cum vellent in tanta huius temporis luce, quæ ex lectione Scripturæ hominibus affulſit, quorundā oculos configere & faſcinare. Sed huic Sophiſtico artificio ſemper opponendum, & vel ad faſtidium vſque repetendum eſt, quæ ſit principalis quæſtio in hac controuerſia de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam: ſicut illam aliquoties iam expoſuimus. Et tamen inter illas ipſas Sophiſticas inſidias, ſi quis paulo attentius cōſideret non obſcure animaduertet, quo Tridentina illa decreta tendant. In quarto enim capitulo dicunt: In hac de iuſtificatione, diſputatione, quæſtionem eſſe; quomodo homo ab eo ſtatu, in quo eſt filius iræ, transferatur in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei. Et cap. 7. dicunt ſe agere de illa iuſtificatione, qua homo ex inimico fit amicus Dei ita vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Hanc vero iuſtificationem definiūt non eſſe ſolam imputationem iuſtitiæ Chriſti, vel ſolam peccatorū remiſſionem; ſed & ſanctificationē, & renouationem interioris hominis. Et illud mox planius explicant, cum dicunt charitatē eſſe iuſtitiam inhęrentem. Et hanc eſſe candidam & immaculatam illā ſtolam, quam renati perferre debeant ante tribunal Chriſti, vt habeant vitam æternam. Sine diſſimulatione igitur Chriſto adimunt, & noſtrę charitati hoc tribuunt, quod ea iuſtificemur, hoc eſt, quod propter illam coram tribunali Dei abſoluamur, & acceptemur ad vitam æternam. Sed quid fiet Paulo, qui iuſtificationem noſtrā tribuit miſericordiæ Dei, & merito, obedientiæ, paſſioni, ſatisfactioni Chriſti? Audi vero, quomodo Tridentinum Concilium dulciſſimas illas Scripturę ſententias eludat. Dicunt, Chriſtum ſua ſanctiſſima paſſione meruiſſe, non hoc, vt miſericordia Dei propter illam Chriſti ſatisfactionem & obedientiam nos à ſētētia damnationis abſoluat, recipiat in gratiam, adoptet in filios. & acceptet ad vitam æternam. Sed hoc

dicunt

dicunt eſſe totum meritum Chriſti, quod propter illud miſericordia Dei infundat nobis nouam qualitatē iuſtitiæ inhærentis, quæ eſt charitas, vt illa iuſtificemur, hoc eſt, vt non propter Chriſti obedientiam, ſed propter noſtram charitatem abſoluamur coram iudicio Dei, adoptemur in filios & acceptemur ad vitam æternam: vt ita miſericordia Dei tantum ſit cauſa efficiens, & obedientia Chriſti tantum ſit meritoria cauſa, vt inde nos in nobis ipſis habeamus inhærens aliquid, quod poſſimus opponere iudicio Dei, quo debeamus confidere, ꝙ propter illud, & nō propter Chriſtum abſoluamur, adoptemur in filios, & accipiamus hereditatem vitæ æternę. Quod vero Paulus dicit, gratis nos iuſtificari; hoc ita interpretantur, quod non propter noſtra præcedentia merita, ſed propter Chriſtum, gratis nobis donetur & infundatur habitus ille charitatis, propter quam coram tribunali Dei iuſti pronuntiemur ad vitam æternam. Vt autem lector recte intelligat, vnde hæc ſumpta ſint, conferat locum Bonauenturæ in tertio ſententiarum, diſtinct. 19. quæſt. 1. vbi inquit: Vtraque, mors ſcilicet, & reſurrectio Chriſti, delicta noſtra tollunt, & vtraq; iuſtificant. Attamen neutri attribui poteſt proprie cauſalitas iuſtificationis, ſiue remiſſionis peccatorum. Habet tamen aliquam cauſæ proprietatem: ſcilicet per modum meriti interuenientis, quod reducitur ad cauſam materialem. Formalis enim eſt grâtia, hoc eſt, charitas, quā Deus infundit, &c.

Hæc de artificio, quo vſi ſunt architecti ſiue λογοδαίδαλοι, decretorum recte obſeruata, multa monent. Nec opus eſt addere peculiarem refutationem. Ideo enim in principio fundamenta doctrinę Propheticæ, Euangelicæ & Apoſtolicæ de iuſtificatione expoſui, ne in refutatione ſubinde eadem eſſent repetenda: & vt ex ipſa collatione dijudicari poſſet, quo loco & genere cenſenda ſint illa, quæ in Tridentino Concilio de iuſtificatione decreta ſunt; ex profeſſo enim, & ex diametro pugnant cum perpetua ſcripturæ ſententia.

Et hæc quidem in ipſo decreto Tridentino ita animaduerti poſſunt. Quæ vero pterea myſteria ſunt retruſiora, & quæ agitatæ fuerint in Concilio rationes, ex quibus ſentētia illa decreti extructa tandem eſt: Andradii explicationes nobis pandent, præcipue vero gloſſa (quod dicitur) notabilis eſt, quid & quomodo in Tridentino Concilio intellexerint remiſſionem peccatorum. Exiſtimaret enim aliquis, hanc qualemcunque eſſe liberalitatem aut indulgentiam Concilii, quod iuſtificationē vel ex parte videatur conſtituere in gratuita remiſſione, ſiue nō imputatione peccatorum, propter meritum Chriſti. Sed audi bone lector, quomodo Andradius mentem & ſenſum Concilii explicet: in hanc ſcilicet ſententiam & his verbis: Quia iuſtus is dici non poteſt, qui totus eſt peccatorū maculis inquinatus: ideo Deum infundere homini charitatē, cuius vi & potentia crimina omnia eluantur, ſcelera extinguantur, peccata expellantur & intereant, omneque tetri facinoris veſtigium aboleatur. Atq; ideo iuſtificationem magis in charitate diuinam legem complectente, quam in peccatorum venia poſitam eſſe: imo iuſtificationem in ipſa ſanctificatione collocandam eſſe. Et charitatem eſſe, quæ hominē Deo pergratum perque acceptum reddat. Hæc vero Andradius ita explicat, vt manifeſte oſtendat, decretum Concilii eſſe tantum paraphraſin eius, quod Sententiarii diſputant: ad remiſſionem ſcilicet culpę requiri infuſionem gratię, hoc eſt, charitatis, per quam peccatum expellatur: ſicut ad expulſionem tenebrarum, requiritur illuminatio aeris. Fingunt enim, Deum nō poſſe placari offenſę, niſi peccatum ex homine ſit expulſum, & eius loco infuſa noua qualitas charitatis, quam Deus reſpiciat, & offenſam remittat, & hominem gratum & acceptum habeat ad vitam æternam. Ideo enim charitatem vocant gratum facientem. Ita Scholaſtici.

Remiſſio peccatorum.

Deus quomodo placetur Papiſtis.

Et in hanc plane ſententiam Andradius oſtendit intelligenda eſſe Tridentina decreta de iuſtificatione.

Diligenter itaque lector obſeruet, id quod ex Andradij interpretatione videt & agnoſcit: hoc tantum propoſitum ſibi habuiſſe Concilium Tridentinum, vt Scholaſticorum opiniones de iuſtificatione repeteret & cõfirmaret: & ſumma, vt rata manerent, & ſacroſancta haberentur, quæcunque & quomodocunq; in regno Pontificio à Scriptoribus Scholaſticis, monachis, poſtillatoribus, ſummiſtis, &c. de iuſtificatione diſputata ſunt: niſi quod vocabula pauliſper mutanda iudicarunt, vt ſpeciem aliquam reformationis, vel quaſi imperitioribus præberent.

Expendamus autem paululum hanc Concilij de remiſſione peccatorũ mentem, Andradii interpretatione nobis proditam. Verbis enim concedunt, ad iuſtificationem pertinere remiſſionem peccatorum: & diuinam miſericordiam, peccata remittere propter Chriſtum. Et nos ſane pro ea ſimplicitate, qua linguæ Spiritus ſancti & vocib. ſcripturæ aſſueti ſumus, hæc ita intelligimus, quod Filius Dei Mediator paſſione ac morte ſua nobis promeruerit remiſſionem peccatorum, ita quod propter meritum, ſatisfactionem & obedientiam Chriſti, Pater credentib. non imputet peccata ipſorum: & quod (iuxta Anshelmi dictum) mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti, fide interponere debeamus inter peccata noſtra, & inter iram Dei, quando petimus & quærimus, vt accipiamus remiſſionem peccatorum.

Sed Concilium Tridentinum per interpretem ſuum Andradium publice declarat, hanc non eſſe ſuam mentem & ſententiam, ſed Chriſtum meruiſſe tantum nobis infuſionem charitatis, vt eius inhærentis noſtræ charitatis vi & potentia, peccata expellantur, extinguantur & aboleantur: Et ita demum remittere offenſam, & fieri placatum & propitium, quando videt omne veſtigium peccati in homine per charitatem extinctum, & prorſus abolitum (vtor enim Andradii verbis) qui & hoc addit: ob charitatem infuſam nos iuſtos dici, quippe quia peccatis munere noſtræ charitatis deletis, in Dei gratiã reconciliemur. Qui igitur vult remiſſionem peccatorũ accipere, debet iuxta Concilii Tridentini ſententiam, interponere inter peccata ſua, & offenſam Dei, non ſatisfactionem Chriſti, ſed inhærẽtem ſuam charitatem, & tunc demum credat Deum remiſſa offenſione ſibi certo placatum & propitium eſſe, quando charitas peccatum ita expulerit & extinxerit, vt omne eius veſtigium in homine abolitum ſit: hæc enim ſunt Andradij verba. Ita iuxta eandem interpretationem, Chriſtus obedientia ſua non meruit credentibus in ipſum ſalutem & vitam æternam: ſed hoc tantum meruit, quod propter ipſum infunditur nobis charitas inhærens: vt illa demum ſit, quæ hominem Deo non tantum gratum, ſed pergratũ (repeto enim Andradii verba) non tantum acceptum, ſed peracceptum reddat ad vitam æternam.

[Chr]iſti me[ri]tum quid fecerit [P]apiſtis.

Sed hic obiicit Oſius. Ergone vos Lutherani docetis peccatum ità remitti, vt remaneat in homine ſine contritione, deteſtatione & mortificatione, poſt reconciliationem, eodem plane modo ſicut ante? Reſpondeo. Nota eſt doctrina noſtra, quod doceamus, in conuerſione debere adeſſe in homine contritionẽ, deteſtationem peccati, bonum propoſitum, &c. Docemus etiam, renatos debere ſpiritu actiones carnis mortificare, Roman. 8. Vt caro cum vitiis & concupiſcentiis magis magiſque crucifigatur & mortificetur, Galat. 5. ne peccatum regnet, Roman. 6. Sed ex Scriptura didicimus, remiſſionem peccatorum, vt ſit certa & firma, niti non noſtra contritione, deteſtatione, mortificatione &c. ſed niti ſatisfactione & merito Chriſti, vt propter illam peccata nobis remittantur. Et licet in recõciliatis non maneat peccatũ regnans, ſeu vaſtãs conſcientiã: tamẽ ex

Scripturæ

Scripturæ traditione didicimus, Deum remittere offenſam, & eſſe nobis placatum & propitium. non quod nullum plane veſtigium peccati amplius in nobis inueniat (in carne enim mea, inquit Paulus renatus, habitat peccatum) ſed quia propter Chriſtum peccatum non imputat, ſed remittit. Si enim dixerimus, peccatum nos non habere, nos ipſos ſeducimus, ſed ſi confiteamur, iuſtus eſt, vt dimittat peccata.

Sed in re manifeſta nihil addam amplius. Videt enim pius Lector, remiſſionem peccatorum, adoptionem, ipſam denique ſalutem & vitam ęternam adimi & detrahi ſatisfactioni & obedientiæ Chriſti, & transferri in noſtras virtutes: Chriſto vero Mediatori hoc tantum relinquitur, quod propter ipſius meritum accipiamus charitatem. Poſtea vero fingũt, charitatis vim & potentiam hanc eſſe, quod peccata extinguat: vt ita tandem propter charitatem noſtrã, quia peccata delet, accipiamus remiſſionem peccatorum. Addunt & hanc eſſe charitatis vim & potentiam, quod reddat nos Deo pergratos & acceptos ad vitam æternam. Vere igitur & iuſto dolore cum Paulo exclamabimus: Euacuati eſtis à Chriſto, qui charitate veſtra, quę eſt ſumma legis iuſtificamini, Gal. 5. Exinanita eſt fides, & abolita promiſſio, ſi hæreditas ex lege, cuius ſumma eſt charitas, Rom. 4. Et ſane non commutarem magno aliquo pretio, quod hoc modo produntur inſidiæ & technæ Tridẽtini Concilii, quas miris verborum inuolucris occultarunt. Quando enim iuxta Andradii interpretationem mẽs Concilii denudata de remiſſione peccatorum, eo, ſicut iam oſtendimus, modo proponitur, tunc cuiuis tantum volenti conſiderare manifeſtum eſt, quomodo ſcriptura ex diametro pugnet, quam contumelioſa & blaſphema ſit in ſanctiſſimum meritum Domini noſtri Ieſu Chriſti: cuius thronum, ipſo deturbato, noſtræ virtutes inuadere iubentur, vt ſint noſtra propitiatio pro peccato, & pretiũ vitæ æternæ. Et ex hac Andradij interpretatione nunc demum intelligo, quid hoc ſibi velit, cum decretum Tridentinum pronuntiet, iuſtificationem conſtare duabus partibus, remiſſione peccatorum, & renouatione: quod tamen non multo poſt dicunt, vnicam tantum eſſe cauſam formalem iuſtificationis, nouitatem ſcilicet, vel charitatem: illa enim iuxta Andradii interpretationem ſimul eſt cauſa formalis & remiſſionis peccatorum, & acceptionis ad vitam æternam.

ARGVMENTA ANDRADII.

Sed poſtquam ſententiam Concilij de iuſtificatione, & ex ipſis verbis decreti, & ex Andradij interpretatione ſatis percepimus: Audiamus iam argumenta, quæ Andradius Tridenti in Concilio didicit. Eſt autem primum eius argumentum, ex verbo, iuſtificare, quod contendit idem eſſe, ac informare, imbuere & exornare animum infuſa noua qualitate inhęrentis iuſtitiæ, quæ ſit charitas. Sed hoc argumentum ſupra clare refutatum eſt.

Secundum argumentum eſt: In conuerſione ſeu reconciliatione hominis, non tantum adeſt fides, non ſola remiſſio peccatorum, vel ſola imputatio iuſtitiæ Chriſti, verum etiam contritio, renouatio, ſpes, charitas, &c. Ergo iuſtificatio non eſt ſola remiſſio peccatorum, ſed & reliquæ virtutes ad iuſtificationem pertinebunt. Reſpondeo, Verum eſt, neminem conciliari, niſi præcedat contritio: & quando homo reconciliatur, tunc ſimul etiam renouatur. Sed non ſequitur, quę ſimul ſunt, vel ſimul fiunt, quod eandem omnia habeant proprietatem, & idem officium. Homo enim ſimul habet pedes, oculos, aures, non tamen ſequitur, quod pedibus videat, & oculis audiat. Ita in iuſtificatione hæc eſt quæſtio, quid illud ſit, per quod, & propter quod Deo reconciliemur, adoptemur, &

acceptemur ad vitam æternam. Id vero Scriptura ſolius Chriſti merito tribuit & inter ipſas etiam partes conuerſionis, certus eſt ordo. Reconciliationem enim oportet præcedere, & poſtea ſequitur charitas cum cęteris virtutibus, quę ad effectus iuſtificationis ꝑtinēt. Andradius vero lōgam texit ſeriem. Iuſtificatio non eſt ſine reconciliatione. Reconciliatio pendet ex Dei erga nos amore. Amoris vero Dei ratio eſt, quod illos, quos diligendos ſuſcepit, ampliſſimis beneficiis exornet. vt ſunt dona charitatis & reliquarum virtutum. Et inde colligit, iuſtificationem ſine inhærētibus Dei donis eſſe nullo modo poſſe. Et per conſequens contendit, iuſtificationem duabus conſtare partibus: recōciliatione ſcilicet, & cęteris nouis virtutibus. Vide autē acumen huius rhetoris, ſatis profecto obtuſum. In iuſtificatione quæritur, propter quid Deus nobis reconcilietur, vt ipſum habeamus placatum & propitiū? Eſt autem reconciliationis huius effectus, ꝙ donis charitatis, & aliarū virtutū Deus renatos exornet.

Ex his effectibus Andradius pro ſuo acumine facit cauſam & formam iuſtificationis. Nos vero & hos & alios iuſtificationis effectus non negamus: ſed effectus non dicimus eſſe cauſas. Nec ſuccenſeat nobis Andradius, quod non ſinamus nobis talia ipſius grandiloquentia perſuaderi. Ioannes enim monuit nos, licet vtrumque verum ſit: & quod Deus nos diligat, & quod nos viciſſim diligamus & Deum & proximum: tamen hæc diſtinguenda eſſe, vt cauſam & effectum. 1. Ioan. 4. In hoc eſt charitas, non quod nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe prior dilexit nos. Ergo diligamus ipſum & proximum.

Tertium argumentum eſt; Ex iuſtitiæ ratione, diuinis literis explicata iuſtificationis vis atque ratio petenda eſt. Sed ſcriptura tradit, in renatis Spiritum ſanctum inchoare obedientiam legis, ſiue conformitatem cum lege, quæ iuſtitia vocatur. Ergo illa iuſtitia iuſtificamur. Reſpondeo: Maior propoſitio placet, & ſequamur eam; vt ſcilicet iuſtitiæ ratio, ſicut eam ſcriptura explicat, monſtret nobis veram rationem iuſtificationis.

De iuſtitia quomodo loquatur ſcriptura.

Sed ſcriptura de obedientia legis, ſiue de iuſtitia illa duobus modis loquitur; I. Quod Chriſtus ſatisfactione pleniſſima, & obedictia perfectiſſima legem pro nobis impleuerit, & ita factus ſit iuſtitia noſtra. II. Quod Spiritus ſanctus in renatis inchoet conformitatem quandam cum lege Dei, Ierem. 31. Roman. 7. & illa conformitas vocatur etiam iuſtitia, Roman. 6. & 1. Ioan. 2. quæ non male definitur ab Andradio, eſſe habitus animi, inducens ad parendum diuinæ legi atque voluntati. Sed quæſtio eſt: Vtra iuſtitia, Chriſtine vel noſtra ſufficiens & digna ſit quam opponere poſſimus iudicio Dei, vt propter illam coram tribunali Dei abſoluamur, remiſſionem peccatorum cōſequamur, iuſti pronuntiemur, in gratiam recipiamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad hereditatem vitæ æternæ. Ibi vero ſcriptura explicat rationem iuſtitiæ; quod ſcilicet renatorum inhærēs & inchoata iuſtitia in hac vita, propter adhærentē carnem, nec perfecta, nec omnino pura ſit: atq; ideo ſeueritatem examinis iudicii diuini ſuſtinere non poſſit, & propterea etiā renatos nō poſſit iuſtificare: Chriſti vero iuſtitiam tradit eſſe ſufficientem & dignam, vtpote pleniſſimam, perfectiſſimā & abſolutiſſimā, & quidē ꝓ nobis præſtitam, vt propter illam, & per illam in iudicio Dei poſſimus cōſiſtere, abſolui, in gratiam recipi, adoptari & acceptari ad vitam æternā: ſicut ſupra multis clariſſimis ſcripturæ teſtimoniis demonſtratum eſt. Hoc modo iuſtitiæ ratio, ſicut eam ſcriptura explicat, monſtrat veram rationem iuſtificationis. Sed Andradius hanc Chriſti Mediatoris iuſtitiā fide nobis imputatā, blaſphemat eſſe commentitiam, adumbratam & fictitiam. Nullum autem aliud habent argumentum, niſi quod opponunt abſurditatem ex

Obiectio.

Phyſica & Ethica: abſurdum ſcilicet eſſe (ſicut Oſius inquit) dicere ali-

cuius

cuius rei formam eſſe, quæ ipſi rei non inſit. Vt ſi dicam, parietem eſſe album albedine, quæ veſti meæ inhæreat, non parieti: vel Ciceronem eſſe fortem fortitudine, quæ nō ipſi, ſed Achillis animo inhæreat. Quid vero *Reſponſio.* hæc argumenta aliud oſtendunt, quam Pontificios in doctrina iuſtificationis, relicta Euangelii luce, quærere ſententiam, quæ cōformis & conſentanea ſit philoſophicis opinionibus, aut certe legalibus ſententiis de iuſtitia? Euangelium vero pronunciat eſſe ſapiētiam in myſterio abſconditam, quam nemo principum huius ſeculi cognouit, prima Corinth. 2. Ideo cum habeamus ſententiæ noſtræ in Scriptura, certa & firma fundamenta, non eſt curandum, etiamſi incurrat in abſurditatem philoſophicam.

Quarto, Chriſtus meruit nobis nō tantum remiſſionem peccatorum *Chriſti meritum.* vel ſolam imputationem ſuæ iuſtitiæ, ſed & hoc nobis meruit, vt per Spiritum ſanctum renouati, habeamus nouam obedientiam ſeu iuſtitiam inhærentem. Ergo iuſtificatio non eſt ſola remiſſio peccatorum. Reſpondeo: Fatemur, Chriſtum nobis vtrumque meruiſſe. Sed cum Scriptura dicimus, illam noſtram inhærentem iuſtitiam, licet ſuum habeat locum, *Iuſtitia noſtra.* ſuas commendationes, ſua etiam præmia: tamen quia in hac vita propter carnem imperfecta & immunda eſt, non poſſe in iudicio Dei conſiſtere, vt propter eam à ſententia damnationis abſoluamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam. Ideo opus eſſe nobis alia iuſtitia, *Iuſtitia Chriſti.* perfecta & abſoluta, propter quam & per quam coram Deo iuſtificemur ad vitam æternam: Illam vero Scriptura monſtrat in ſatisfactione & obedientia Chriſti Mediatoris, ſi fide eam apprehendamus. Quotquot enim receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui credunt in nomen eius, Ioan. 1. Et Gallat. 4. Factus ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

Quinto, Andradius ſentit, ſuam & Concilii ſentētiam prorſus profligari fulmine diſputationis Paulinæ, de excluſiua (fide, ſine operib. legis), in qua ita oppoſuit fidem & opera legis, quod non tantum operibus legis detrahit, & fidei tribuit iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam: ſed quod affirmat ſi ex lege hęreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio, Rom. 4. Si ex operibus, iam non ex gratia, alioqui gratia non eſſet gratia, nec opus eſſet opus, Rom 11. Si cum lege iuſtificamini, euacuati eſtis à Chriſto: gratia excidiſtis, Chriſtus vobis nihil prodeſt, Gal. 5 Omnino enim talem immediatam facit Paulus antitheſin fidei & operū, gratiæ & operum, meriti Chriſti & noſtrorum operum, in articulo iuſtificationis. cuius extrema nullo modo poſſint coniungi aut cōuenire, ſed poſito vno, ſtatim excludatur & tollatur alterum. Signanter autem dico, in articulo iuſtificationis: alias enim extra hūc articulum, optime conuenit fidei & bonis operibus. Fides enim per charitatē efficax, genitrix eſt bonorum operum. & opera placent fide. Quia igitur Andradius ſentit, Paulum hoc modo in articulo iuſtificationis, contra noſtra opera fulminantem, varias circumſpicit rimas vt elabi poſſit. Stante enim illa immediata Pauli oppoſitione, inter fidē & opera legis, cuius ſumma eſt charitas, videt decretum Tridentinum non poſſe ſubſiſtere.

Primum igitur, inquit, intelligi poſſe tantum opera legis ceremonialis, quod illa ſola excludātur ab articulo iuſtificationis. Sed quia hoc manifeſte falſum eſt, & quidem ab Auguſtino & Hieronymo etiam refutatum: non audet in hac reſponſione pedem figere, Paulus enim in hac diſputatione ceremoniis Leuiticis manifeſte adiungit legem moralem, & ita de tota lege, & de totius legis operibus diſputat. Tandem igitur ad hanc eluſionem Andradius delabitur, Paulum ab articulo iuſtificationis excludere illa tantum opera, quæ non renati lege imperante, ſolis liberi

arbitrii viribus, ſine fide, ſine gratia & auxilio Spiritus ſancti præſtant.

Opera vero, quæ ex fide oriũtur, & ſunt fructus Spiritus, adeo fingit ad iuſtificationẽ neceſſaria, vt ſine illis fides apprehendens Chriſtum, iuſtificare nullo modo poſſet (recito enim Andradii verba) Sed Paulina diſputatio euidenter conuincit, hoc commentum Pontificiorum vanum, falſum, & contra mentem Pauli eſſe. Abraham enim, qui eſt vniuerſale exemplar iuſtificationis, poſt ſuam vocationem, Gen. 11. vſque ad 15. cap. multa habuit bona opera, & illa ex fide profecta. Heb. 11. fuerunt fructus Spiritus, Epheſ. 5. Et tamen Paulus in articulo iuſtificationis excluſiuam ſuam accommodat etiam ad illa Abrahæ opera: Non operãti, ſed credenti fides imputatur ad iuſtitiam. Item, ad Abrahã iam renatum dicit pertinere illud: Beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Item, ſi ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita eſt promiſſio. Hoc teſtimonium nulla ſophiſtica eludi poteſt. Ita Paulus renatus cum inquit: Nihil mihi conſcius ſum: multa habuit bona opera, ex fide profecta, & tamen inquit: In hoc non ſum iuſtificatus. Daniel renouatus inquit: Non in iuſtificationib. noſtris, &c. ſicut ſupra plenius hæc ſunt explicata.

Abraham exemplum iuſtificationis.

Paulus igitur excluſiuam ſuam, quando dicit, hominem fide iuſtificari ſine operibus legis, intelligit non tantum de operibus non renatorum, verum etiam de illis operibus, quæ renati ex fide per Spiritum ſanctum faciunt. Sicut enim inter ſe opponit facere & credere, operantem & credentem: ita etiam opponit fidem, & opera legis, iuſtitiam legis, & iuſtitiam fidei. Et iuſtitiam legis definit, quando homo facit ea, quæ in lege ſcripta ſunt, vt per ea iuſtificetur, & in æternũ viuat. Et diſciplinam quidem rationis, faciẽtem aliqua legis opera, ex ſolis liberi arbitrii viribus, non Iuſtificare, Pontificii etiam concedunt. Dauid vero renatus ex fide per Spiritum ſanctum, inchoat obedientiam aliquam legis, faciens ea quæ in lege ſcripta ſunt. Quæro iam, an Dauid illa ſua obediẽtia legis, illa iuſtitia, illis operibus iuſtificetur? Et Paulus Rom. quarto diſerte hoc negat, & de Abrahamo, & de Dauide, etiam poſt renouationem. Certum igitur eſt, Paulum intelligere iuſtitiam legis, quando homo ſiue ſit non renatus, ſiue renatus, obediẽtia ſua aut operibus ſuis facit ea, quę in lege ſcripta ſunt. Et hac iuſtitia legis, Paulus pronunciat nullum hominem in hac vita iuſtificari, quia propter carnem imperfecta & immũda ſit etiam in renatis.

Iuſtitia fidei.

Fidei vero iuſtitia eſt credere, Chriſtum Mediatorẽ pro nobis legi ſatisfeciſſe, ad iuſtitiam omni credenti, Rom. 10. Stat igitur Pauli antitheſis in genere de omnibus operibus, ſiue renatorum, ſiue nõ renatorum: ſiue ex operibus, iam non ex gratia, ſiue vero ex gratia, iam non ex operibus. Sed hæc ſupra pluribus ſunt explicata.

Manifeſta igitur eſt deprauatio totius Paulinæ ſententiæ, quod Andradius ſine probatione fingit, vtramque iuſtitiam, & legis & fidei, conſiſtere in noſtra obſeruatione legis, & differre non officiis, ſed modo tantum officiorum, vt ſcilicet, quando præſtatur à non renatis, tunc ſit legis iuſtitia: fidei vero iuſtitia in eo conſiſtat, quod inducat renatos ad obedientiam & obſeruationem eorum quæ in lege ſcripta ſunt: vt iuſtitia fidei ſit ipſa renatorum obedientia erga legem, quando charitas, quæ totam legem complectitur, per Spiritum ſanctum infunditur credentibus. Sed Paulus in articulo iuſtificationis hæc membra oppoſitionis cõſtituit: Iuſtitia legis eſt quãdo homo ipſe ſuis operibus facit ea, quæ in lege ſcripta ſunt: fidei vero iuſtitia eſt, quando homo fide apprehendit & poſſidet Chriſtum, qui ſua perfectiſſima obedientia legis pro nobis ſatisfecit, vt eſſet noſtra iuſtitia, Ierem. 23. Ad remouendas vero calumnias, hãc addi-

mus

mus declarationem. Omnino verum eſt, Spiritum ſanctum ſcribere legem in corda renatorum, vt ex fide per ſpiritum incipiant facere legem: ſed ex Paulo addimus, obedientiam illam legis inchoatam non eſſe illam iuſtitiam, quam poſſimus iudicio Dei opponere, vt propter illam coram tribunali Dei iuſtificemur ad vitam æternam. Propter carnem enim in hac vita legi non ſatis facit, eſt enim imperfecta & immunda. Verum eſt & hoc, quod fides inducat renatos per Spiritum ſanctum ad inchoãdam obedientiam & obſeruationem legis moralis. Sed hoc reſpectu, & propter hanc cauſam non iuſtificat: ſed quia apprehendit & poſſidet Chriſtum, qui propter ſatisfactionem pleniſſimam, & obedientiam perfectiſſimam, quam legi pro nobis præſtitit, eſt iuſtitia noſtra, ſicut in loco de Fide dicemus.

Mortis & reſurrectionis Christi diſiunctio.

Sextum argumentum. Paul. Rom. 4. Iuſtificationem à remiſſione peccatorum vſque adeo diſiunxit, vt hanc Chriſti morti, illam vero reſurrectioni eius adſcribendam eſſe exiſtimauerit. Ergo iuſtificatio non eſt ſola remiſſio peccatorum. Reſpondeo: Paulus quidem Roman. 6. dicit, mortem Chriſti deſignare mortificationem peccati in nobis, & reſurrectionem eius deſignare nouam vitam, vt ſicut ipſe reſurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Sed in articulo iuſtificationis mortẽ & reſurrectionem Chriſti Paulus non ita diſiungit, vt non morti, ſed reſurrectioni tantum iuſtificationem tribuat. Nam Rom. 5. dicit: Iuſtificati in ſanguine ipſius. Rom. 3. Iuſtificati per redemptionem, quæ eſt in Chriſto per fidem in ſanguine ipſius. Deus eſt, qui iuſtificat, quis eſt, qui condemnet? Chriſtus mortuus eſt, imo & reſurrexit, & eſt ad dextram Dei, &c. Et Actorum 10 & 13. remiſſio peccatorum tribuitur ſimul & morti, & reſurrectioni Chriſti. 1. Corint. 15. Si Chriſtus non reſurrexit, adhuc eſtis in peccatis veſtris.

Non igitur vera eſt illa Andradij diſtractio potius, quam diſiunctio. Sed grauiſſima eſt doctrina, quod Paulus dicit: Chriſtus mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Vt enim Chriſtus eſſet iuſtitia noſtra, oportuit ipſum non tantum ſuſtinere pro nobis pœnas peccatorum noſtrorum, verum etiam legem tam perfecta obedientia implere, quę ſufficeret pro iuſtitia totius mundi. Et tota illa actio Mediatoris in eo vertitur, an Pater illam Filij ſatisfactionem & obedientiam acceptare velit pro toto mundo. Illud vero Pater in eo maxime oſtendit, quod Filium, quem propter peccata populi percuſſerat, non dereliquit in morte, ſed reſuſcitauit ex mortuis, & collocauit ad dextram Maieſtatis ſuæ. Et hoc eſt, quod 1. Cor. 15. Paulus dicit: Si Chriſtus non reſurrexit, adhuc eſtis in peccatis veſtris, hoc eſt, ſi mors Chriſtum ſuperaſſet, & Pater ipſius ſatisfactionem pro nobis non acceptaſſet, ſed in morte ipſum reliquiſſet, tunc non haberemus propter Chriſtum remiſſionẽ peccatorum.

Cum igitur Paulus Roman. 4. explicare vellet, quæ ſit illa iuſtitia, quæ credentibus imputatur ſine ipſorum operibus, aut quid fides apprehendere debeat, vt imputetur ad iuſtitiam, inquit: Credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiã noſtram. Illa enim eſt iuſtitia noſtra, I. Quod Filius Dei Mediator factus eſt pro nobis, obediens Patri vſq; ad mortem. II. Quod Pater illam ſatisfactionem & obedientiam Filij acceptauit pro reconciliatione & propitiatione noſtra, id quod reſuſcitatione oſtendit. Ideo Paulus in imputatione iuſtitiæ coniungit mortẽ & reſurrectionem Chriſti. Conſideretur & hæc ratio; quia Chriſtus Saluator noſter eſt, non tantum merito, verum etiam efficacia, vt qui tanquam aduocatus noſter intercedit & apparet vultui Dei pro nobis, vt per vitam eius ſeruemur ab ira. 1. Ioan. 1. Rom. 8. Heb. 7. Rom. 5. Propter hãc etiã cauſam Paulus morti

Chriſtus eſt Saluator noſter, merito & efficacia.

Chriſti iungit reſurrectionem eius, & non dicit, ſicut Andradius citat: Mortuus eſt propter remiſſionem peccatorum, & reſurrexit propter iuſtificationem, ſed: Mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram.

Septimo, Operæ pretium eſt, & nouam Grammaticen ab Andradio diſcere. Non poteſt negare, Paulum in articulo iuſtificationis ſępe vſurpare vocabulum imputationis. Sed pro ſuo imperio, quo Concilii nomine fungitur, dictitat nobis, imputare iuſtitiam Chriſti, nihil ſignificare aliud quam propter Chriſti meritum infundi renatis charitatem, ſeu iuſtitiam inhærentem. Et hoc loco in mentē mihi venit, quod ante aliquot annos in Oſiandrico certamine, non ſine riſu audiui quendam ita philoſophātem, verbum putare cum compoſitis eſſe vocabulum hortenſe: ſicut igitur amputare ſignificat per putationem aliquid auferre: ita imputare iuſtitiam, eſſe inſerere, implantare, & infundere homini nouas qualitates.

Imputare.

Et tunc quidē ineptias illas ridebamus, iam vero ſi Dis placet, Tridenti in ipſo Concilio hæc ſapientia, & quidem cum ſupercilio proponitur: imputare iuſtitiā nihil ſignificare aliud, quam infundere qualitates iuſtitiæ. Thraſonica profecto eſt impudentia, talia dictitare, non ſecus ac ſi imperium haberent in beluas, cum à ſeculo, in tota rerum natura talem ſignificationem verbi imputare, nemo vel per febrim ſomniarit: alioqui enim imputare peccatum, eſſet inſtillare alicui iniquitatē. Sed quia ſentiunt Pontificii, ſe vehemēter premi emphaſi & proprietate verbi imputare, cum illam vera refutatione amoliri non poſſint, ſatis eſſe iudicāt, ſi quoquo modo eam conculcent & proterant: didicerunt enim ex Fabio, conculcanda eſſe, quæ refutare nē poſſunt. Et vtile eſt, Lectorem aliquot exempla tenere, quomodo vocabulum illud ludificent.

Olius dicit, nouam, & à ſeculo inauditam eſſe vocem iuſtitię imputatiuæ. Item, iuſtitiam Chriſti nobis imputari, nec in Canonicis, nec in orthodoxorum libris reperiri. Sed Canon Tridentinus 11. hoc negare non audet: ſed tantum reprehendit, ſi quis dixerit, hominem iuſtificari ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti. Concedunt igitur iuſtitiam Chriſti credentibus imputari.

Ieſuitæ talem fingunt interpretationē, fides imputatur ad iuſtitiam. Deus enim fidem inuentam in hominibus, dignam ducit, cui cōferatur, ſeu infundatur iuſtitia inhærens, per quam homines iuſtificentur.

Imputare.

Andradius magiſtraliter pronuntiat, imputari iuſtitiam, nihil ſignificare aliud quam infundi qualitatem iuſtitiæ. Vera igitur ſignificatio verbi imputare diligenter obſeruanda eſt. Eſſe autem vocabulum relatiuum, nullum eſt dubium. In imputatione enim requiritur, qui imputat, cui imputatur, quod imputatur, & ad quid imputetur. Et aliquando ita vſurpatur, vt fundamentum imputationis (vt Dialecticorum vocabulis vtamur) ſit aliquid inhærēs in illis, quibus fit imputatio: Terminus ſit reatus, ſeu præmium. Et inter hæc duo, imputatio ſiue ad reatum, ſiue ad præmium, eſt relatio. Ita 2. Regum 19. dicit Semei: Non imputet mihi rex iniquitatem. Rom c. quinto: Vbi non eſt lex, peccatum non imputatur, 2. Timot. 4. Omnes dereliquerunt me, non imputetur illis. Quæſtio iam eſt: An eodem modo charitas inhærens renatis, imputetur ipſis ad iuſtitiam, vt propterea ipſis adiudicetur hæreditas vitę ætternę. Et Pontificii quidem fortiter hoc contendunt, ſed ſine Scriptura. Nobis vero, quia res ardua eſt, firma & ſolida quærenda ſunt fundamenta, quæ Paulus Roman. 4. monſtrat. Cum enim inquit: Operanti merces imputatur, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum; oſtendit eſſe quandam imputationem, quæ habet & reſpicit fundamentū in illo, cui fit im-

putatio,

putatio, vt ſi fiat propter opera. Et hanc imputationem dicit fieri, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Hac vero imputatione pronũtiat Abrahamum non eſſe iuſtificatum coram Deo. Addit autem. Non operanti, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiam. Et hanc imputationem dicit fieri non ſecundum debitum ſed ſecundum gratiam. Hac etiam imputatione affirmat Abrahamum fuiſſe iuſtificatum.

Oſtendit igitur Paulus, ſe vocabulum imputationis, in articulo iuſtificationis vſurpare in hac ſignificatione, quãdo in eo, cui fit imputatio, nõ habet aut reſpicit fundamentum, cuius dignitate fiat; ſed fit ex gratuita miſericordia Dei ſine merito, imo cõtra quam meriti ſumus. Cum enim dicit hac imputatione iuſtificari impium: oſtendit nobis ineſſe cõtrariũ fundamentum, cui reatus potius quã iuſtitia imputari deberet, ſi Deus in iudicium nobiſcum ingredi vellet: Et poſtea cum inquit, beatitudinẽ eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus, manifeſte oſtendit, fundamentum huius, imputationis non eſſe in eo, cui fit imputatio, dicit enim, Imputatur ſine operibus, & Abraham tunc quidem multa habebat bona opera. Sed illam inhærentẽ nouitatem, Paulus diſerte dicit, nõ fuiſſe fundamentum, ſicut Dialectici loquuntur, cuius ratione & dignitate ipſi imputata fuerit iuſtitia ad beatitudinẽ. Dicit enim Sine operibus imputatur iuſtitia. Sed ex gratuita miſericordia, fit illa imputatio. Si autem operanti imputaretur, iam non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum fieret. *Imputatio iuſtitiæ.*

Et in hac ſignificatione, quando in eo, cui fit imputatio, non ineſt fundamentum imputationis, ſed eius contrarium, ſępe vſurpatur Hebraicũ חשׁב & Græcum λογίζομαι, Geneſ. 31. Extraneæ reputatæ ſumus patri noſtro Numeri 18. de Leuitis, qui non habebant aream, inquit: Reputabitur vobis ſicut firmamentum ex area. Pſalm. 144. Quid eſt filius hominis vt reputes eum? Romanorum ſecundo: Præputium eius in circumciſionem reputabitur.

Num autem Deus imputat iuſtitiam credentibus, ſine omni aliquo fundamẽto? Certe ipſe hoc dicit eſſe abominationem, Prouerb 17. Eſa. 5. Et in nobis quidem non eſt fundamentum illud, imputatur enim iuſtitia ſine operib. Roman. 4. Et ibi in fine Paulus manifeſte oſtendit, quod, & vbi ſit fundamentum huius imputationis: Imputatur, inquit, nobis credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram, hoc eſt ſatiſfactio & obedientia Chriſti, eſt fundamentum illud, cuius reſpectu, ratione & dignitate, Deus credentibus ex gratia imputat iuſtitiam.

Et ita habemus totam relationem. Fundamentum eſt iuſtitia Chriſti, terminus eſt perſona credens, cui fit imputatio ad iuſtitiam & beatitudinem: relatio eſt miſericordia Dei, imputans iuſtitiam ſine operib. Et ita fides imputatur ad iuſtitiam, non propter dignitatem virtutis, ſed quia apprehendit in promiſſione Euangelii meritum Chriſti, & miſericordiam Dei in quibus conſiſtit & fundamentum & relatio imputationis iuſtitiæ ad beatitudinem.

Hæc obſeruatio de vocabulo imputationis, valde illuſtris eſt; & Lector inde intelliget, quare Pontificii tam iniqui ſint huic vocabulo, & cur de eius deprauatione tantopere laborent: pulcerrime enim illuſtrat, & munit totum locum de iuſtificatione. Quod enim obiiciunt locum ex Pſalmo 106. vbi factum Phinees dicitur ipſi imputatum eſſe ad iuſtitiã, facile explicari poteſt, Paulus enim Rom. 4. duplicem ſtatuit imputationem, Primo quando operanti merces imputatur Et hac imputatione affirmat perſonam non iuſtificari coram Deo ad vitam æternam. Non enim ex *Imputatio duplex.*

vno aliquo opere perſona poteſt iuſtificari, quia qui non in omnibus permanſerit, maledictus eſt, & qui in vno delinquit, etiam ſi cætera ſeruarit, reus eſt omnium. Alia vero eſt imputatio, qua perſona iuſtificatur, quando ſcilicet iuſtitia gratis fidę imputatur ſine operibus.

Pſalm. igitur 106. non loquitur de iuſtificatione perſonæ. Sed quia factum Phinees videri poterat truculentum, dicitur Deus illud imputaſſe ad iuſtitiã, hoc eſt, acceptaſſe pro iuſto opere, & quidẽ ei imputaſſe mercedem, quæ etiam ad poſteros perueniret in generatione & generationẽ: operanti enim merces imputatur, Rom. 4. Sed illa imputatione, perſona non iuſtificatur ad vitam æternam. Beatitudo enim eſt eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Manet igitur gratuita imputatio iuſtitiæ Chriſti, qua credentes iuſtificantur ad vitam æternam.

Octauo. Tridentinum decretum dicit Apoſtolicam traditionem eſſe, quod Catechumenis quando petunt fidem, vitam æternam præſtantem proponitur illud verbum Chriſti: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Audi vero, quomodo Andradius hoc probet & confirmet. Quicquid à Chriſto eſt traditum, & in Euãgelio ſcriptum, pertinet ad iuſtitiam fidei. Sed ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata, item: Hoc fac & viues. Eſt Chriſti ſententia, & eſt in Euangelio ſcripta. Ergò doctrina Euangelij, & iuſtitia fidei eſt, quod homines & debent & poſſunt vitã æternam ſuis ſibi operibus promereri. Reſpondeo: Puerilis eſt hallucinatio, ab ipſo Auguſtino refutata: Doctrinã legis & Euangelij libris veteris & noui inſtrumẽti ita diſtinguere, vt in alteris nihil, niſi legem, in alteris nihil, niſi Euangelium contineri exiſtimetur, cum manifeſtiſſimum ſit Chriſtum & Apoſtolos in nouo Teſtamento ſępe doctrinam legis tractare & explicare, & viciſſim in Moſe & Prophetis, in multis locis ipſiſſima doctrina Euãgelij deſcribitur. Ita verba quidem ſunt Chriſti, & extant in libris Euãgelicis: Hoc fac & viues. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Sed Chriſtus ipſe expreſſis verbis oſtẽdit, has ſententias pertinere ad doctrinam legis, inquit enim: in lege quid ſcriptũ eſt? quomodo legis? Itẽ Mandata noſti. Falſum igitur eſt, quod Pontificij affirmant, hanc eſſe doctrinam Euãgelij propriã, aut iuſtitiam fidei. Paulus enim diſputat oppoſita eſſe, Iuſtus ex fide viuet: Et: Qui fecerit hęc, viuet in eis; & quidẽ inde probat, in lege neminem iuſtificari apud Deum Gal. 3. Sed tamẽ inquis: Cum propoſita eſſet quæſtio, quomodo quis poſſet vitam æternam hæreditare: Chriſtus reſpondet, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Item, Hoc fac & viues.

Reſpõdeo; Interrogabant illi, quid faciendo, aut quibus operibus vitã æternam deberent ſibi comparare. Ibi Chriſtus reſpondet; ſi operibus vultis vitam æternam promereri, nulla ſanctior aut perfectior eſt regula bonorum operum, quam doctrina legis, cui nihil vel addi, vel adimi poteſt, quæ etiam habet promiſſionem vitæ, ſi quis eam perfecta obedientia eo modo, ſicut lex præſcribit, impleuerit.

Non autem affirmat, ſcribas iſtos hoc poſſe, imo hoc agit, vt conuincat ipſos, quod legem perfectè implere non poſint, ſicut contextus manifeſte hoc oſtendit, vt intelligant, opus ſibi eſſe alia iuſtitia, quam operũ ſuorum; ſi vitam æternam velint hæreditare. Ideo enim lex cum ſuis promiſſionibus primũ proponitur, vt quia humanus animus plurimum de ſua virtute ſibi blanditur, in ipſo conatu experiatur, ſe legem perfecta obedientia implere non poſſe, & ita diſcat, opus ſibi eſſe alia iuſtitia ad vitam æternam. Neque enim locum poteſt habere doctrina de gratuita iuſtitia fidei, niſi prius conuictus ſit homo quod, operibus ſuis ex lege, non poſſit ſalutem & vitam æternam conſequi. Ita lex eſt Pædagogus ad Chriſtum, vt ipſe ſit noſtra iuſtitia. Pontificij vero ſcelerate hoc inuertũt. Quod enim Chriſtus Phariſæis opinione propriæ iuſtitiæ inflatis propo-

ſuit,

ſuit, vt ſuperbiam eorum retunderet, hoc ipſi catechumenis petentibus, quæ ſit fides, qua vitam æternam poſſint conſequi, proponunt: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et cum Moſes illos, qui iuſtificari volunt, à lege mittat ad Chriſtum. Pontificii catechumenos, per Baptiſmũ Chriſto adducendos quando petunt fidem, præſtantem vitam æternam, à Chriſto ablegant ad legem, vt faciendis iis, quæ in lege ſcripta ſunt, iuſtificentur & viuant. Et non verentur hoc tribuere Apoſtolorum traditioni, cum Paulus ex profeſſo contrarium doceat. Et Actorum ſecundo, cum catechumeni quærunt; Quid faciemus viri fratres? Petrus non dicit: Si vultis ad vitam ingredi, ſeruate mandata legis, ſed: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptiſetur vnuſquiſque in remiſſionem peccatorum. Actorum decimoſexto, Catechumenus petit fidem, vitam æternam præſtantem, inquit enim: Quid me oportet facere, vt ſaluus fiam? Paulus vero quid reſpondet? num dicit: Fac ea quæ in lege ſcripta ſunt, & viues? Nequaquam, ſed crede, inquit, in Dominum Ieſum, & ſaluus eris, tu, & domus tua. Et continuo baptiſatus eſt, & ipſe & omnis domus eius.

Hæc ſunt veræ & certæ Apoſtolorum traditiones, quid catechumenis petentibus ſalutem & vitam æternam reſponderint. Sed Tridentini Patres opponunt traditionem non ſcriptam, quæ plane contrarium affirmat, vt ſcilicet catechumenis petentibus fidem, vitam æternam præſtantem, proponatur hæc ſententia, quam ipſe Chriſtus pronuntiat legalem eſſe: Si vis ad vitam ingredi, ſerua ea, quæ in lege ſcripta ſunt. Et ex hoc etiam exemplo Lector intelligit, quid Pontificii quærant titulo traditionum non ſcriptarum, vt ſcilicet ab iis, quæ ſcripta ſunt, Eccleſiam abducant, vt non diuerſum tantum, ſed & contrarium eius, quod Scriptura tradit, credatur, ſub prætextu traditionum non ſcriptarum.

Traditione non ſcripta

Poſtremo addam & hoc, quomodo Andradius conatur reſpondere ad illud quod in Ieſuitarum cẽſura notaueram, miſericordiam Dei in Chriſto, quam Euangelium celebrat, in qua noſtrum omnium ſalus & vita conſiſtit, eſſe hanc quod Deus propoſuerit hanc conditionalem propoſitionem: Qui fecerit ea, quæ in lege ſcripta ſunt, viuet in eis. Dixi: & adhuc dico, flagitioſam eſſe illam Ieſuitarum ſententiam, ſcelerate deprauantem dulciſſimas Euangelij conſolationes de miſericordia Dei in Chriſto Ieſu, ad ſalutem nobis propoſitas, cum Scriptura ſimpliciter illam Dei miſericordiam & noſtra opera opponat: Non in iuſtificationibus noſtris, ſed in miſerationibus tuis multis. Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Sed excipit Andradius, innumerabilia & inexhauſta eſſe miſericordiarum Dei genera, atque ideo recte dici poſſe, pertinere & hoc ad miſericordiam Dei, quod opera noſtra, licet imperfecta & ſordida, dignatur præmijs, & in hac vita, & poſt hanc vitam. Ego vero non nego hoc, imo ſcio, miſericordia Dei plenam eſſe totam terram. Sed quæſtio eſt, quæ ſit illa miſericordia Dei, quam Euangelium prædicat, in Chriſto nobis eſſe propoſitam, vt in ea vita & ſalus noſtra conſiſtat. Hanc dico à Ieſuitis impie definiri, quod ſit illa legis promiſſio de noſtris operibus: Qui fecerit hęc viuet in eis.

DE ACCEPTÆ IVSTIFICATIONIS INCREMENTO.

CAPVT X.

Sic ergo iuſtificati, & amici Dei ac domeſtici facti, euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apoſtolus inquit) de die in diem, hoc eſt, mortificãdo membra carnis ſuæ,

& exhi-

& exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem, per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ: In ipſa iuſtitia, per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, creſcunt, atque magis iuſtificantur ſicut ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari. Et rurſus: Videtis, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc vero iuſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia, cum orat: Da nobis Domine fidei, ſpei & charitatis augmentum.

CANON XIIII.

Si quis dixerit, iuſtitiam acceptam non conſeruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, ſed opera ipſa, fructus ſolummodo & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

EXAMEN.

Renouationem noui hominis, ſicut & mortificationem veteris, in hac vita non eſſe perfectam & abſolutam, ſed de die in diem creſcere & augeri, donec in altera vita perficiatur, quādo corruptibile hoc induerit incorruptionē, manifeſta ſunt Scripturę teſtimonia. Vtiles etiā & neceſſariæ ſunt exhortationes in Eccleſia, ne renati accepta dona ſpiritus negligant, extinguant, aut excutiant, ſed veris & ſeriis exercitiis ſuſciēt, inuocato Spiritus ſancti auxilio, vt ipſe det augmētū fidei, ſpei, charitatis, & reliquorū donorū ſpiritualiū: qualis enim ſit ſpiritualis negligētiæ pœna, oſtēdit parabola de talentis. Nullum etiam dubiū eſt, fidem eſſe efficacem per charitatem, & eſſe genitricem bonorum operum, & quidē bona opera, fide propter Chriſtum Deo placere. Et in hanc ſententiā locus Iacobi 2. commode & dextre poteſt intelligi & accipi, quod per bona opera ſequentia, Abraham declaretur vere fuiſſe per fidem iuſtificatus, & oſtendatur, fidem eſſe non inanem, & mortuam, ſed veram & viuam.

Locus Iacob. 2.

De oſtenſione enim, ſeu declaratione. contra inanem opinionem vanæ fidei & iuſtificationis, Iacob. manifeſte diſputat, inquit enim: Si quis dicat, ſe fidem habere, oſtendat fidem ex operibus. Et ſumit exemplum Abrahæ, quod ipſe Angelus de approbatione ſeu declaratione interpretatur, cū inquit: Nunc cognoui ꝙ timeas Dominū. Hoc igitur agit Iacobus, obendientiam & bona opera Abrahę declaraſſe, & præbuiſſe teſtimoniū quod vere fuerit fide iuſtificatus. Iuſtificari enim, Iacobo ſignificat iuſtū declarari per externa teſtimonia.

Si de his doctrinæ capitibus in illo Tridētini decreti capitulo ageretur, nulla eſſet controuerſia: res enim veræ ſunt. Sed iterum obſeruet Lector, inſidioſum Synodi artificium. Sumūt doctrinam & teſtimonia ſcripturę, quomodo renouatio de die in diem creſcere, quomodo inhęrētia dona ſpiritus, per orationem in exercitiis augeri debeāt: & ſub illa ſpecie longe aliud agunt. Titulus enim eſt de acceptę iuſtificationis incremento & capitulum dicit, eos, qui ſemel gratis iuſtificati ſunt, poſtea magis iuſtificari per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ, ita vt poſtea ex operibus iuſticetur homo, & non ex fide tantum. Canō etiam vigeſimus quartus; ita loquitur: Si quis dixerit: iuſtitiam acceptam non conſeruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, ſed opera ipſa, fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

Planius vero ex Andradii explicationibus, & ex Ieſuitarum cenſura intelligi poteſt, quid capitulum illud Cōcilii, de acceptę iuſtificationis incremento ſibi velit, ne quis æquiuocationibus turbetur: Nā & noua renatorum obedientia, ornatur in Scriptura titulo iuſtitię Rom. 6. Epheſ. 4. ſecunda, Corinthiorum nono, Hebręorum vndecimo, prima Ioan. 2.

Et nouitatem illam poſſe & debere in hac vita creſcere & augeri, nullum eſt dubium. Tridentini vero Patres proprie & principaliter hoc non volunt, ſed Pontificiam diſtinctionem, de prima & ſecunda iuſtificatione volunt cōfirmare, & Eccleſiæ obtrudere Primam autem iuſtificationem vocant, quando homo non renatus, primum iuſtitia inhærente, perfunditur accepto primum habitu, ſeu infuſa qualitate charitatis. Et de illa prima infuſione charitatis dicunt, quod eam opera nulla, tanquam debitam mercedem promereantur. Secundam vero iuſtificationem vocant, quando infuſa charitas exercet ſuas operationes, proferens bona opera. Et hanc ſecundam iuſtificationē bonis operibus dicunt comparari poſſe & debere. Et illa opera ſentiunt promereri maiorem iuſtitiam, quam illa ſit, quæ gratis propter Chriſtum in prima iuſtificatione infunditur: imo addunt illa opera, quibus conſtat ſecunda ipſorum iuſtificatio, tandem promereri vitam æternam, quam noſtris operibus in charitate factis, tanquam debitum præmium deberi dicunt. Hæc Ieſuitæ.

Iuſtificatio prima.

Iuſtificatio ſecunda.

Andradius ſimiliter contendit, Pauli diſputationes, quod gratis propter Chriſtum ſine operibus iuſtificemur, intelligendas eſſe tantum de prima iuſtificatione, quæ poſtea noſtris operibus augeatur & amplificetur, vt magis ſimus iuſti coram Deo. Et addit Andradius: Egregia iuſtorum opera, non ſolum ad iuſtitiam augendam magnam vim Chriſti beneficio habent, ſed etiam ad æternam ſalutem promerendam atq; comparandam. Et diſputatio quidem de bonis operibus poſtea ſuum peculiarem habebit locum. Nunc vero ideo hæc adſcripſi, vt plane & perſpicue intelligatur, quid ſibi velit capitulum de acceptæ iuſtificationis incremento. Licet enim æquiuocatione vocabuli iuſtificationis & iuſtitiæ turbare conantur Lectorem: ſemper tamen iuſtificationi annexa eſt quęſtio, quomodo Deo reconciliemur, ipſum habeamus placatum & propitium, adoptemur in filios, acceptemur ad vitam ęternam. Cum igitur dicunt in ſecunda iuſtificatione nos magis iuſtificari per opera noſtra, quā in prima iuſtificatione, quæ gratis fit propter Chriſtum, ſine noſtris operibus, certe ſentiūt, Deum poſtea nobis magis placatum eſſe, firmius adoptare, & firmius acceptare ad vitam æternam, propter noſtra opera, quam prius propter redemptionem & meritum Chriſti.

Et Lectorem oro, vt totam hanc rem diligentius ſecum expendat. Paulus fortiſſime dimicat, nos gratis propter Chriſtum, ſine dignitate & merito noſtrorum operum iuſtificari, hoc eſt, Deo reconciliari, & acceptari ad vitam æternam.

Illas ſententias non poſſunt in vniuerſum eradere: reſtringunt igitur ad vnicum momentum, quando homo primum ex impio fit iuſtus: vt in vno tantum & primo illo momento primæ conuerſionis, gratis propter Chriſtum ſine operib. iuſtificemur, poſtea vero per totam vitam in tentationibus, in agone mortis, & tandem ad vitam æternam iuſtificemur coram Deo, propter noſtra opera, & quidem ita, vt maior, auctior & dignior ſit altera illa iuſtificatio, quæ fit propter opera noſtra, quam prima, quæ gratis propter Chriſtum fit. Reducunt igitur in Eccleſiam figmentum illud ſcholaſticorum, quod Chriſtus primam tantum gratiam nobis promeruit, cuius auxilio cōcurrēte libero noſtro arbitrio, ipſi poſtea noſtris bonis operibus promereri poſſimus, vt Deo magis ſimus grati, & accepti ad vitam æternam, propter noſtra opera.

Et breuiter meritum condigni, eſt Helena illa, de qua capitulum Tridentinum de incremento iuſtificationis pugnat. Fingunt enim ideo infundi qualitatē ſeu habitum charitatis, nō vt prima illa gratia habeamus ſalutem & vitam æternam, ſed vt illa gratia adiuti, poſſimus noſtris bonis operib. ipſi nobis promereri vitam æternam De merito enim con-

digni, Gabriel ita loquitur: Anima gratia informata, per actum à voluntate ſimul & gratia elicitum, de condigno meretur vitam æternam.

Hæc tam grandia & enormia comprehenſa & abſcondita ſunt in capitulo illo, de acceptæ iuſtificationis incremento. Nec ſane facile quis, niſi gnarus ſit Theologiæ ſcholaſticæ, ſi tantum Scripturæ ſententias, quæ in illo capitulo allegantur, conſideret, talia animaduerteret Sed habemus Andradij explicationes: quibus adhibitis, animaduertemus poſtea ex verbis capituli, plane illam ipſam mentem fuiſſe Patrum Tridenticolarum.

Quod autem hæc opinio aduerſa quaſi fronte pugnet cum Scripturæ ſententia non eſt obſcurum. Neq; enim de principio tantum conuerſionis loquitur Scriptura, quando tradit, Nos gratia propter Chriſtum, ſine operib. iuſtificari coram Deo ad vitam æternam: vt illa iuſtificatio vnius tantum momenti ſit: poſtea vero per totam vitam, vt ſalutem conſequamur, per & propter opera noſtra iuſtificemur. Nam Rom. 4. Paulus probat, Abrahamum fide gratis propter Chriſtum ſine operibus iuſtificatum, non in principio tantum conuerſionis, ſed tunc etiam, cum renouatus per multos annos bonis operibus Deo obediſſet, imputatur ipſi iuſtitia ſine operibus, non operanti, ſed credenti.

Et cum affirmat Dauidem dicere, hanc eſſe beatitudinem hominis, cui imputatur iuſtitia ſine operibus, certe non poteſt de principio tantum conuerſionis intelligi: hanc enim dicit iuſtificationem eſſe, vt ipſam tandem beatitudinem conſequamur, vt ſcilicet iuſtitia nobis imputetur ſine operibus.

Rom 5. extat illuſtris diſtributio. Prima de principio, per Chriſtum habuimus acceſſum fide, in hanc gratiam, vt fide iuſtificati, pacem habeamus apud Deum. Secunda, de medio in illá ipſa gratia, fide ſtamus. Tertia, de fine, illa ipſa gratia, fide gloriamur ſpe gloriæ Dei, hoc eſt, ſicut fide acceſſum habuimus in gratiam, ita etiam ſperamus eadem fide & gratia, nos peruenturos ad glorificationem. Sicut igitur in principio, ita etiam in medio & fine, fide gratis propter Chriſtum, ſine operibus iuſtificati, pacem habemus apud Deum.

Philipp. 3. Paulus eodem modo per diſtributionem tradit doctrinam iuſtificationis, quæ fuerit ſua iuſtitia coram Deo ad vitam æternam, ſcilicet, primo, cum ex Phariſaiſmo cõuerteretur. Secundo tunc, cum ad Philippenſes ſcriberet. Tertio, quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum.

Num vero dicit aliam fuiſſe ſuam iuſtificationem in principio cõuerſionis, & aliam poſtea cum ex vinculis ſcriberet, vel quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum? Hoc certe non dicit, ſed vnam & eandem iuſtitiam fidei, ſcilicet in principio, medio & fine deſcribit.

Roman. 1. Habacuc non tantum dicit, iuſtus ex fide viuit, ſed ζήσεται, viuet: vna igitur & eadem eſt iuſtificatio & in principio conuerſionis, & qua tandem peruenimus ad vitam æternam. Reuelatur enim iuſtitia Dei in Euangelio, non ex fide in noſtra opera, ſed ex fide in fidem.

Act. 15. quæſtio tractatur, an gentibus proponenda ſit iuſtificatio fidei ſine operibus legis? Ne vero ad principium tantum conuerſionis hoc reſtringatur, audi quam probationem Petrus afferat. Dicit: Gentibus ſiue conuerſis, ſiue conuertendis, ita proponẽdam doctrinam iuſtificationis ſine operibus legis, ſicut nos Apoſtoli credimus, nos gratia Domini Ieſu Chriſti ſaluari. Certe vero Apoſtoli tunc non erant in principio conuerſionis, cũ Petrus hanc ſententiam pronũtiaret, ſed ad minimũ interceſſerant 18. anni: Et tamẽ nõ dicit, Sicut nos credidimus: ſed ſicut credimus nos ſaluari. Et idem accommodat Petrus ad Patres iam defunctos, quod

illa ipſa gratia, ſine iugo legis ſaluati ſint. Eandem igitur rationem iuſtificationis & ſalutis Petrus tribuit principio, medio & fini.

Ita Chriſtus dicit. Qui credit in me, habet vitam æternam. Ne vero de principio tantum conuerſionis hoc intelligatur, coniungit hæc duo. Ioa. 6. Qui credit in eum, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Ita loquitur Ioan. 3. & 5. Qui credit in Filium, non iudicabitur, non venit in iudicium. Eadem igitur eſt iuſtificatio ad vitam æternam, & in principio, & poſtea in reſurrectione mortuorum, ne veniamus in iudicium.

Falſum ergo, & Scripturis aduerſum eſt dogma illud de differentia primæ & ſecundæ iuſtificationis. Et contumelioſum eſt in ſanctiſſimum meritum Chriſti, aſſerere ſecundam iuſtificationem, quæ in noſtris operibus cõſiſtit, maiorem, auctiorem, & digniorem eſſe apud Deum, quam primam, quæ ſolo Chriſti merito nititur, & quidem non primam, ſed ſecundam iuſtificationem mereri vitam æternam. Quod vero incrementum iuſtificationis tribuunt ſimul obſeruationi mandatorum Dei & Eccleſiæ, in loco de bonis operibus examinabitur.

DE FIDE

DE NECESSITATE PRÆPARATIONIS ad iuſtificationem in adultis, & vnde ſit,

CAPVT V

Declarat præterea ipſius iuſtificationis exordium in adultis, à Dei per Chriſtum Ieſum præueniente gratia ſumendum eſſe, hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auerſi erant, per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, item gratia libere aſſentiendo & cooperando diſponantur, ita vt tangente Deo cor hominis per Spiritus ſancti illuminationem, neque homo ipſe nihil omnino agat, inſpirationem illam recipiens, quippe qui illam & abiicere poteſt, neque tamen ſine gratia Dei mouere ſe ad iuſtitiam coram illo libera ſua voluntate poſſit, vnde in ſacris literis cum dicitur: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: libertatis noſtræ admonemur, cum reſpondemus, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur.

MODVS PRÆPARATIONIS.

CAPVT VI.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes libere mouentur in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud in primis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes, a diuina iuſtitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes, Deum ſibi propter Chriſtũ propitium fore, illumq; tanquam omnis iuſtitiæ fontẽ diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet denique proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt: Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. Et, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et, Timor Domini expellit peccatum. Et Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et, Euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiri-

tus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Denique præparate corda veſtra Domino.

QVÆ SIT IVSTIFICATIO IMPII, *& quæ eius cauſa.*

CAPVT VII.

Hanc diſpoſitionem ſeu præparationem iuſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio, & renouatio interioris hominis, per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniuſto fit iuſtus, & ex inimico amicus, vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Huius iuſtificationis cauſæ ſunt: finalis quidem, gloria Dei & Chriſti, ac vita æterna: efficiens vero, miſericors Deus, qui gratuito abluit & ſanctificat, ſignans & vngens Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ: meritoria autem, dilectiſſimus vnigenitus ſuus, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui, cum eſſemus inimici, propter nimiam charitatẽ, qua dilexit nos, ſua ſanctiſſima paſſione in ligno crucis nobis iuſtificationẽ meruit, & pro nobis Deo patri ſatisfecit: inſtrumentalis item, Sacramentum Baptiſmi, quod eſt Sacramentum fidei, ſine qua nulli vnquam iuſtificatio contingit: demum vnica formalis cauſa eſt, iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, qua videlicet ab eo donati, renouamur Spiritu mentis noſtræ, & non modo reputamur, ſed vere iuſti nominamur & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes, quam Spiritus ſanctus partitur ſingulis prout vult, & ſecundum propriam cuiuſque diſpoſitionem & cooperationem. Quanquam enim nemo poſſit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicantur: id tamen in hac impii iuſtificatione fit, dum eiuſdẽ ſanctiſſimæ paſſionis merito, per Spiritum ſanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione, cum remiſſione peccatorum, hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur per fidem, ſpem & charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat & charitas, neque vnit perfecte cum Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione veriſſime dicitur, fidem ſine operibus mortuam & otioſam eſſe & in Chriſto Ieſu neq; circumciſionẽ aliquid valere, neque præputium, ſed fidem quæ charitatem operatur. Hanc fidem ante Baptiſmi Sacramentum, ex Apoſtolorũ traditione catechumeni ab Eccleſia petunt, dum petunt fidem, vitam æternam præſtantem, quam ſine ſpe & caritate fides præſtare non poteſt. Vnde & ſtatim verbum Chriſti audiunt: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Itaq; veram & Chriſtianam iuſtitiam accipientes, eam ceu primam ſtolam, pro illa quam Adam ſua inobedientia ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

QVOMODO INTELLIGATVR, IMPIVM *per fidem & gratis iuſtificari.*

CAPVT VIII.

Cum vero Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ cõſenſus tenuit & expreſſit: vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: gratis autem iuſtificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiã promeretur. Si enim gratia eſt, iam non ex operibus, alioquin (vt idem Apoſtolus inquit) gratia non eſt gratia.

CONTRA INANEM HÆRETICORVM *fiduciam.*

CAPVT IX.

Quamuis autẽ neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa fuiſſe vnquã

peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe dicendum eſt: cum apud hæreticos & ſchiſmaticos poſſit eſſe imo noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud aſſerendum eſt, oportere eos, q vere iuſtificati ſunt, abſq; vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſeſe iuſtificatos, neminemque à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eũ, qui certo credat, ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe: atque hac ſola fide, abſolutionem & iuſtificationem perfici quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, deque mortis & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, deq; Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: ſic quilibet dum ſeipſum, ſuamque propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare ac timere poteſt: cum nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſequutum.

PRÆDESTINATIONIS TEMERARIAM præſumptionem cauendam eſſe.

CAPVT XII.

Nemo quoque quamdiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædeſtinationis myſterio vſque adeo præſumere debet, vt certo ſtatuat, ſe omnino eſſe in numero prædeſtinatorum: quaſi verum eſſet, quod iuſtificatus aut amplius peccare non poſſit, aut ſi peccauerit, certam ſibi reſipiſcentiam promittere debeat. Nam ſi ex ſpeciali reuelatione ſciri non poteſt, quos Deus ſibi elegerit.

DE PERSEVERANTIÆ munere.

CAPVT XIII.

Similiter de perſeuerantiæ munere, de quo ſcriptum eſt: Qui perſeuerauerit vſq; ad finem, hic ſaluus erit. Quod quidem aliunde haberi non poteſt, niſi ab eo qui potens eſt, eum qui ſtat ſtatuere, nemo ſibi certi aliquid abſoluta certitudine polliceatur: tametſi in Dei auxilio firmiſſimam ſpem collocare & reponere omnes debent. Deus enim, niſi ipſi illius gratiæ defuerint, ſicut cœpit opus bonum, ita perficiet; operans velle & perficere. Veruntamen qui ſe exiſtimant ſtare, videant ne cadant: & cum timore ac tremore ſalutem ſuam operentur, in laboribus, in vigiliis, in eleemoſynis, in orationibus & oblationibus, in ieiuniis, in caſtitate. Formidare enim debent ſcientes, quod in ſpem gloriæ, & nondum in gloria renati ſunt, de pugna quæ ſupereſt cum carne, cum mundo, cum Diabolo, in qua victores eſſe non poſſunt, niſi cum Dei gratia, Apoſtolo obtemperent dicenti: Debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis viuetis.

CANON IV.

Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari aſſentiendo, Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendum iuſtificationis gratiam ſe diſponat ac præparet: nec poſſe diſſentire, ſi velit: ſed velut inanime quoddam, nihil omnino agere, mereq; paſſiue ſe habere, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunq; ratione facta ſint, vere eſſe peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare, anathema ſit

CANON IX.

Si quis dixerit, ſola fide impium iuſtificari, quod ad iuſtificationis gratiã conſequen-

dam cooperetur, & nulla ex parte neceſſe eſſe, cum ſua voluntatis motu præparari atq; diſponi, anathema ſit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quam fiduciam diuinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum, vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtificantur, anathema ſit.

CANON XIII.

Si quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam, neceſſarium eſſe, vt credat certo & abſq; vlla hæſitatione, propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis peccata ſibi eſſe remiſſa, anathema ſit.

CANON XIIII.

Si quis dixerit, hominem à peccatis abſolui ac iuſtificari ex eo, quod ſe abſolui ac iuſtificari certo credat, aut neminem vere eſſe iuſtificatum, niſi qui credit ſe eſſe iuſtificatum: & hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici, anathema ſit.

CANON XV.

Si quis dixerit, hominem renatum & iuſtificatum teneri ex fide ad credendum, ſe certo eſſe ex numero prædeſtinatorum, anathema ſit.

CANON XVI.

Si quis magnum illud vſque in finem perſeuerantiæ donum ſe certo habiturum, abſoluta & infallibili certitudine dixerit, niſi hoc ex ſpeciali reuelatione didicerit, anathema ſit.

EXAMEN.

Non adferemus huc omnia, quę ad iuſtam de fide tractationem pertinent: ſed de ijs tantum, quæ inſtituta ratio examinis exigere videbitur, quædam annotabimus.

In Paulinis igitur Epiſtolis, præſertim ad Romanos & ad Galatas, in ſingulis ferme verſibus, reſonant illæ voces: Hominem iuſtificari fide, per fidem, ex fide, fides dicitur imputari ad iuſtitiam Vocatur iuſtitia fidei, Roman. 4. Iuſtitia per fidem, Roman. 3. Iuſtitia ex fide, Roman. 10. Iuſtitia in fide, ſiue (quod ſignificantius eſt) ἐπὶ τῇ πίστει, Philip. 3. Iuſtitia per fidem, in omnes & ſuper omnes qui credunt, Roman. 3. Nos in Chriſtum credidimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, non ex operibus legis, Galat. 2.

Hęc quia manifeſtiſſima ſunt, Pontificij negare non poſſunt. Varia igitur quærunt ſophiſmata, vt cum vocabula fidei iuſtificantis negare non poſſint, ipſam tamen veram, & conſolationis pleniſſimam ſententiam, peregrinis explicationibus Eccleſijs eripiant. Nec vero de varijs aliorum ſophiſmatis nunc dicemus, ſed artificium Tridentini Concilij examinabimus. Et ſtatus diſputationis in hac principali quæſtione verſatur. Quo ſenſu & qua ratione fides dicatur iuſtificare.

Tria autem potiſſimum ſunt capita, quę examinanda erunt. Primo, de præparatione ad iuſtificationem. Hunc enim volunt ſenſum eſſe, quādo Paulus dicit, iuſtificari hominem per fidem, quod fides ſit fundamētum & radix iuſtificationis, hoc eſt, quia fides tantum initium ſit iuſtificationis, per modū præparationis ſeu diſpoſitionis. Secundo, Quomodo Scriptura deſcribat fidem iuſtificantē, &in quam ſententiam explicet, quan-

do, dicit hominem per fidem iuſtificari. Tertio, de Pontificiorum dubitatione contra fiduciam & certitudinem fidei iuſtificantis, de remiſſione peccatorum iuxta promiſſionem Euangelij.

DE PRÆPARATIONE AD iuſtificationem.

Hactenus in aliquot exemplis Lector animaduertit architectos decretorum Concilij Tridentini, tali vſos artificio, vt priuſquam inſtitui poſſit vel explicatio, vel refutatio, primum ſit inquirendum, quid ſit, quod voluerunt dicere. Quia enim propoſitum ipſis fuit totam formam doctrinę ſcholaſticę & ſuis Eccleſijs conformare, & noſtris rurſus obtrudere: excogitãdum fuit tale artificium, ne fraus illa primo ſtatim aſpectu à quibuſuis animaduerteretur: ideo terminos quidem, ſeu modos loquendi, qui ſine Scriptura in philoſophicis Scholaſticorũ officinis nati ſunt, ſtudioſe in plerisq; fugiunt & declinant, res vero ipſas, ſicut à Sententiarijs traditæ ſunt, ſimpliciter retinẽt, niſi quod fucum addunt vocabulis quibuſdã ex Scriptura mutuatis, vt Lector, qui non eſt verſatus in Scholaſticorum παραδιατριβαῖς, ſed tantum aſſuetus ad linguam Spiritus ſancti, primo aſpectu exiſtimet, Concilium ſerio meditari reformationẽ aliquam doctrinæ ſcholaſticę ad normam Scripturæ, cum audiat nõ tam frequentes ibi ſonare ſolos terminos Scholaſticorũ, ſed adhiberi in quibuſdam locis etiã verba & phraſes Scripturæ Sed poſtea in progreſſu, & ex rebus, & ex verbis longe diuerſum, imo contrarium deprehenditur. Licet enim alicubi verba quædam ex Scriptura mutuantur, faciunt tamen Babylonicam confuſionem linguę Spiritus ſancti, & terminorum Scholaſticorum, iuxta dictum: Vinum tuum eſt mixtum aqua, Eſa. 1. ſinceritatem vero rerum ipſarum, ſicut in Scriptura traditæ ſunt, prorſus adulterant.

Et huius artificij illuſtre eſt exemplum in capitulis de præparatione ad iuſtificationẽ. Omnino enim certus eſt ſiue modus ſiue ordo, in verbo Dei nobis deſignatus & præſcriptus, quo Deus vtitur, quãdo vult hominem ad iuſtificationem deducere, vt accipiat recõciliationem, remiſſionem peccatorum, adoptionem, &c. Et qui ad modum ſiue ordinem illum diuinitus præſcriptum, non volunt ſe ductu ſpiritus accommodare, ſed negligunt & conculcant illum: hi ad iuſtificationem nõ perueniunt: vult enim Deus à notitia & aſſenſu verbi ſui nos ordiri. Et ante iuſtificationem oportet præcedere contritionem, hoc eſt, ſeriam agnitionẽ peccatorum, pauores cõſcientiæ agnoſcentis iram Dei aduerſus noſtra peccata, & dolentis propter peccatum, in qua contritione non retinetur, ſed abijcitur propoſitum perſeuerãdi & pergendi in ſceleribus. Ad hos vero terrores neceſſe eſt accedere fidem, quæ agnitione & fiducia miſericordiæ Dei promiſſæ, propter Filium mediatorem, rurſus erigat & cõſoletur animum, ne oppreſſi deſperatione, ruamus in æternũ exitium: Sed fides accedat ad Deum, quærat, deſideret, petat, apprehendat, & accipiat remiſſionem peccatorum. Et hoc modo ſeu ordine in verbo Dei deſignato, viam parari Domino, vt in ipſo, per & propter ipſum, fide conſequamur & accipiamus iuſtificationem, ipſa Scriptura tradit. Ita enim vox clamat: Parate viam Domino, Eſa. 40. Matth. 3 Marc. 1. Luc. 3. Et de miniſterio Baptiſtæ prædicantis Baptiſmum pœnitentiæ, dicit Gabriel, Luc. 1. Parate Domino plebem præparatam. Huc etiam accommodari poteſt, quod Syracides cap. 2. inquit: Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua, & in conſpectu eius humiliabunt animas ſuas. Incidamus potius in manus Domini, quam in manus hominum: ſecundum enim magnitudinem eius, ſic & miſericordia eius.

Si igitur hæc eſſet mens & ſententia ſynodi, quod ſimpliciter vellent monſtrare illum, de quo iam diximus, modum & ordinem, quo iuxta Scripturæ traditionem Deus vtitur, quando homines vult deducere ad iuſtificationem,& ſi illa, quæ Scriptura tradit præcedere,tribuerent non viribus liberi arbitrii,ſed gratiæ Dei, & operationi Spiritus ſancti: nec in illis præparationibus; conſtituerent meritum aut dignitatem, propter quam iuſtificemur: facile poſſet de vocabulo præparationis,dextre iuxta Scripturam intellecto conueniri.

Nam & Lutherus ab illo non abhorruit:Inquit enim in tertium caput ad Galatas: Legem in vero ſuo officio eſſe miniſtram & præparatricem ad gratiam:quia ad hoc prodit,vt gratia poſſit aditum ad nos habere.Imo dicit, legem in ſuo officio prodeſſe ad iuſtificationem: non quod iuſtificet,ſed quia vrgeat ad promiſſionem gratiæ, & faciat eam dulcem & deſiderabilem,&c. Falſum igitur eſt,quod in nono Canone nobis tribuũt, quaſi doceamus, nullum plane motum voluntatis diuinitus donatum & excitatum præcedere acceptionem iuſtificationis. Omnino enim docemus, pœnitentiam ſeu contritionem præcedere: quæ ſane non poteſt exiſtere ſine magnis, veris & ſeriis voluntatis motibus. Non autem dicimus, pœnitentiam ſeu contritionem præcedere tanquam meritum, quod ſua dignitate cooperetur ad conſequendam iuſtificationem: ſed ſicut ſenſus morbi aut dolor vulneris, non eſt meritum ſanationis, ſed vrget & impellit ad deſiderandum, quærendum & ſuſcipiendum medicum. Sanis enim non opus eſt medico, ſicut Chriſtus inquit, ſed male habentibus.

Contritio non eſt meritum.

Longe vero aliud eſt, de quo inſidioſe dimicant Tridentini Patres, quando de præparatione ad iuſtificationem diſputant. Et ne opus ſit coniecturis agere,Oſius in prolixa ſua confeſſione diſerte illud explicat: dicit enim, Scholaſticos meritum congrui inde extruxiſſe, quod apud veteres quoſdam alicubi legatur: Peccatores, bonis operibus ante iuſtificationem factis,mereri remiſſionem peccatorum,& ipſam iuſtificationem. Quia vero contra meritum illud congrui & ex Scriptura, & ex Patribus, præſertim vero ex Auguſtino, multa vere poſſunt opponi: dicit igitur Oſius, Synodum Tridentinam maluiſſe appellare præparationes, vel diſpoſitiones ad gratiam, quam meritum congrui. Et hoc Lector diligenter notet, Concilium ſcilicet Tridentinum idem intelligere vocabulo præparationis vel diſpoſitionis,quod Scholaſtici intelligunt,quando de merito congrui diſputant.Nam & in illis ipſis Scholaſticorum diſputationibus de merito congrui, vbique reſonant vocabula præparationis & diſpoſitionis.Vt igitur rectius examinari poſſint illa,quæ Tridenti de præparatione ad iuſtificationem decreta ſunt,paucis repetenda ſunt, quæ Scholaſtici diſputant de præparationibus ſeu diſpoſitionibus ad gratiam,& de merito congrui.

Pantheologia ex ſententia Thomæ ita diſputat: Oportet eſſe aliquam præparationem,ad receptionem gratiæ gratum faciẽtis. Et ratio eſt:Nulla enim forma recipitur in materia, ſine debita eius diſpoſitione, ſicut ignis non recipitur in ligno,niſi ſicco & arido: nec ſcientia in homine recipitur,niſi à volente:& ſicut in creatione animæ rationalis, quæ immediate à Deo producitur, natura diſponit materiam ad animæ rationalis receptionẽ. Ad illam vero præparationem dicit nõ requiri donũ aliquod Spiritus ſancti habituale, ſed tantum auxilium diuinum,mouens & excitans liberum arbitrium:quod ita motum ex ſuis naturalibus virib. ſufficiat ad eliciendũ actum conuerſionis, faciendo quod in ſe eſt,vt ita per proprium actum ſe præparet & diſponat ad habendã gratiam.Efficaciam vero illius præparationis ad meritum, dicunt inde eſſe, quia vires liberi

arbitrii per gratiam gratis datā moueantur & excitentur. Vnus igitur & idem eſt motus, inquit Thomas, quo liberum arbitrium diſponitur, & quo gratia iuſtificationis infunditur: ſicut in generatione naturali in eodem inſtanti vltima diſpoſitio in materia alterationem terminat, & forma ſubſtantialis inducitur: ita cum motu voluntatis, qui ad gratiam diſponit, faciendo quod in ſe eſt, ſimul infunditur gratia iuſtificationis: Gabriel in 3. ſententiarum, diſtinct. 7. ita diſputat, Cuilibet facienti quod in ſe eſt, & per hoc ſufficienter diſpoſito ad ſuſceptionē gratię, Deus infundit gratiā. Sed perfectiſſimus modus, faciendi, quod in ſe eſt, eſt diligere Deum ſuper omnia, quod affirmat, humanam voluntatem ex ſuis naturalibus poſſe. Hunc igitur actum dicit eſſe immediatam & vltimā diſpoſitionem ad gratiæ infuſionem, & illa diſpoſitione exiſtente in eodē inſtanti, infundi gratiam, quia in naturalibus ſubiecto diſpoſito vltima diſpoſitione ad formam, forma immediate infunditur. *Gabriel Biel.*

In 4. ſentent. diſtinct. 14. quæſtione 1. dicit duplicem eſſe diſpoſitionē ad gratiam, ſcilicet præuiam, quæ non eſt ſufficiens vt ſunt primi actus conſiderationis peccati & offenſæ Dei, qui diſponunt ad eliciendum ex naturalibus actum ſeu motum diligendi Deum ſuper omnia: Cōcomitantem diſpoſitionem vocat, cum quaſi ſimul eſt infuſio gratię ſeu charitatis. Quando enim ex naturalib. elicitur actus dilectionis Dei ſuper omnia, illa eſt immediata ſufficiens, & vltima diſpoſitio aptans ad gratiæ ſuſceptionem, & ea exiſtēte, ſtatim infunditur gratia, & ita actus ille meritorius eſt, ſicut in phyſicis vltima diſpoſitio neceſſitat ad formam. Quęſtione ſecunda dicit: Sicut forma non inducitur in ſubiectum indiſpoſitum, & habens contrarium formæ inducendæ, ita neceſſe eſt ſubiectum præparari ad infuſionem gratię, quę ſit formalis noſtra iuſtitia corā Deo, hoc eſt, ſicut Andradius meus explicat, eſt habitus animi diuina lege conformatus ad parendum diuinæ legi atque voluntati, virtutumque omnium officia obuenda inducens. *Duplex diſpoſitio ad gratiam.*

Et Gabriel dicit hac gratia infuſa, hoc eſt, habitu illo hominem dignū reddi gloria æternę beatitudinis. Item per illam gratiam, hoc eſt, per habitum illum hominem acceptari ad vitam æternam, & per habitum tolli obligationem ad mortem æternam. Talis eſt Scholaſticorum præparatio ſeu diſpoſitio ad iuſtificationem, tali etiam diſpoſitioni reſpondēs eſt ipſorum iuſtificatio.

De Merito congrui ita loquuntur in compendio Theologię, lib. 5. cap. 11, Meritum in genere eſt boni operis efficacia ad obtinendum id quod non habetur, vel ad habendum iuſtius quod habetur. Meritum congrui eſt, per quod diſponitur ſubiectum, vt poſſit recipere gratiam, ſecundum rationē diuinæ iuſtitiæ: iniuria enim fieret diuinę iuſtitiæ, ſi daretur gratia, in quibus eſſet obex, hoc eſt, prorſus indignis.

Thomas inquit: Meritum cōgrui eſt, quod procedit ex libero arbitrio. Congruum enim eſt, vt dum homo virtute liberi arbitrii bene vtitur, Deus ſecundum excellentiam miſericordiæ ſuæ excellētis operetur. Et hoc merito congrui poteſt aliquis primam gratiā promereri. Cuius rationē Gabriel hanc aſſignat. Quia actum facietis, quod in ſe eſt, Deus acceptat ad infundēdam gratiā, nō ex debito iuſtitiæ, ſed ex ſua liberalitate. Huic liberi arbitrii operationi Thomas adiungit generalem influentiam Dei.

Compendium Theologiæ dicit gratiam gratis datam ſemper præſto eſſe excitare & commouere liberum arbitrium, quod ita motum, quando naturalibus ſuis viribus vtitur, tunc facit, quod in ſe eſt, & tunc Deum infallibiliter infundere gratiam, hoc eſt charitatem, qua accepti reddamur Deo, & poſtea eius operibus vitam æternam ex condigno promereamur.

Has Scholaſticorum deſcriptiones, de præparationibus ſeu diſpoſitionibus ad gratiam, & de merito congrui adhibeat lector ad decretũ Concilij Tridentini de præparatione ad iuſtificationem, & agnoſcet qualia monſtra decretum illud alat. Et vt eo minus ſit dubitationis, interpres Concilij Andradius prolixe explicat in hanc ſententiam intelligenda eſſe, quæ de præparatione ad iuſtificationem traduntur.

Facilis igitur & plana iam erit examinatio 6. & 5. capitulorum de præparatione ad iuſtificationẽ. Et obſeruet lector inſidias: verba enim cum aliqua mentione gratiæ diuinæ, ita ſunt poſita, vt ſuſpicari aliquis poſſit, Tridentinos Patres nihil velle commune habere cum Scholaſticorum opinionibus, de diſpoſitione ad gratiam per opera non renatorum ex naturalibus liberi arbitrij viribus elicita. Num igitur reijciunt & improbãt illas opiniones? Nihil vero minus. Nam Canone 7. Anathema dicunt illis, qui negant, infideles per ſua opera ſe diſponere ad gratiam. Et ſugillant illam Lutheri ſententiam, quod infidelis, quãdo operibus extra gratiam naturalibus liberi arbitrij viribus factis confidit, ſe diſponi poſſe ad grãtiam, dupliciter peccet. Primo, quia omne, quod nõ ex fide eſt, peccatum eſt. Secundo, peccatum grauius efficitur, quãdo illis operibus affingitur opinio meriti & fiducia, quod propter ea Deus daturus ſit gratiam. Supra etiam oſtendimus, quod Andradius Tridenti ſcribens, operib. infidelium nõ tantum ipſum meritum congrui, ſed longe & multum plus vltra tribuat. Sed inquis: Multam certe gratiæ diuinæ mẽtionem faciunt Tridentini Patres, cap. 5. & 6. Reſpondeo: Illud intelligendum eſt iuxta ea, quę iam ex Scholaſticis recitauimus, gratiam ſcilicet gratis datam excitare & commouere liberum arbitrium, quod ita motũ ex naturali ſua virtute poſſit elicere tales motus & actiones, quib. homo diſponatur ad gratiam. Agnoſcit igitur Lector, quam inſidioſis technis vſi ſint architecti decretorum. Explicationes vero & refutationes Scholaſticę iſtius opinionis, ſupra in locis de libero arbitrio & de operibus infidelium traditę ſunt. Pergamus igitur ad ea, quæ ſequuntur, quod ſcilicet ratione præparationis fides intelligẽda ſit iuſtificare. Canone enim 12. anathemate damnant, ſi quis fidem iuſtificantẽ intellexerit fiduciam diuinæ miſericordiæ, quęrentem, apprehendentem, & accipientem in promiſſione Euangelij remiſſionem peccatorum propter Chriſtum mediatorem, & illa fiducia nos coram Deo ad vitam æternam iuſtificari. Et cap. 8. ſuam ſentẽtiam ita explicãt, vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur: quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamẽtum & radix omnis iuſtificationis. Illud vero quomodo intelligi velint, copioſe declarant, cap. 6. de modo præparationis ad iuſtitiam. Et quo res planior ſit, Andradius addit ſuam interpretationem. Dicit enim, iuſtificandi vim fidei in ſacris literis ideo tribui, quia animum ad recipiendam iuſtitiam præparet, præmuniat, & pręfulciat. Et illud mox clarius explicat his verbis: Impius fide iuſtificari dicitur, quia fides initium & fundamentum eſt iuſtificationis, hac ratione: quia fores quodammodo aperit ad ſpem & charitatẽ, quæ opera ſunt ad comparandam & conſequendam iuſtitiam neceſſaria. Fides igitur in Concilio Tridentino eſt initium & præparatio ad iuſtificationem, non quod apprehendat iuſtificationem, hoc eſt, remiſſionem peccatorum gratis propter Chriſtum, in promiſſione Euangelij propoſitum, ſed quia incitet liberũ arbitrium ad eliciendos tales motus ſeu actus, qui ratione meriti congrui, neceſſarij ſunt ad conſequendam iuſtitiam, quam dicũt eſſe nouum voluntatis noſtræ habitum. Et Scholaſtici ſane non diſſimulant, ex quibus lacunis lutulentam iſtam opinionem hauſerint. Sicut enim in Philoſophia actio virtutis naſcitur ἐκ προαιρέσεως, hæc vero oritur ex ſcientia: eodem modo Thomas philoſophatur, Iuſtitia eſt habitus

Lutherus.

Fons huius opinionis.

bitus

bitus voluntatis: voluntas vero non fertur in incognitum, ſed mouetur à potentia cognoſcēte. Ideo fidem ſentit requiri ad iuſtificationem tanquam quoddam dirigens volūtatem, vt eliciat motus ſpei & dilectionis, quibus ita pręparetur & diſponatur, vt de congruo mereatur infuſionem iuſtificationis. Fidem igitur ſimpliciter intelligunt, hiſtoricam tantum notitiam, & nudum aſſenſum, quo in genere cognoſcimus & ſtatuimus vera eſſe, quę de Deo & voluntate eius reuelata ſunt, non tantum in ſcriptura, verum etiam in illis, quæ titulo traditionum proponuntur. Quomodo vero Tridentini in 6. cap. ſentiant hiſtoricam illā notitiam & nudum illum aſſenſum incitare liberum arbitrium ad onera illa, quæ ſtatuunt neceſſaria eſſe ad conſequendam iuſtificationē, ex Gabrielis ſententia exponam, quæ extat diſtinct. 14. lib. 3. quæſt. 2. Ita enim Lector rectius intelliget chimæram 6. capituli, de modo præparationis. Voluntas, inquit, in actibus ſuis præſupponit actus intellectus. 1. Oportet igitur actum fidei pręcedere, quo apprehēdatur peccati abominatio, & quod ſit ſtipendium peccati. 2. Inde ſequitur timor iræ Dei, & gehennæ incendij. 3. Inde peccata incipiunt diſciplere cum quadam deteſtatione. Et hęc eſt diſpoſitio de congruo, non immediata, nec ſufficiens, ſed valdè remota. 4. Fides conuertit ſe ad conſiderationem diuinæ miſericordiæ, & ſtatuit Deum paratum remittere debita, per infuſionem charitatis illis, qui ſufficienter ſunt præparati & diſpoſiti. 5. Ex illa conſideratione ſequitur actus ſpei, per quem incipit Deum concupiſcere, vt ſummum bonum. 6. Ex illo actu ſpei aſcenditur ad diligendum Deum ſuper omnia, ex naturalibus. 7. Ex illa dilectione elicitur alia diſplicentia & deteſtatio peccati non ob timorem damnationis, ſed propter Deum finaliter ſuper omnia dilectum. 8 Iſtos actus ſequitur propoſitum emendationis Et hoc tandē eſt meritum congrui ſufficiens, ſeu immediata, ſufficiens & vltima diſpoſitio ad infuſionē gratiæ. Hos grad' pręparationis ſeu diſpoſitionis, eodē plane ordine & verbis non multum mutatis, lector videt recenſeri in 6. capitulo, de modo pręparationis. Audi vero: quid præparationib. illis tribuatur. Thomas vocat diſpoſitionē aut pręparationem neceſſitatis, quā do ad vltimam diſpoſitionem materię neceſſario ſequitur & adeſt formę introductio. Ita Gabriel inquit: quando adeſt ſufficiens & vltima hęc diſpoſitio, in qua gratia commouet & incitat liberum arbitrium, quod deinde ex ſua virtute elicit & producit tales actus præparatorios, tūc demū neceſſitari ad infuſionem gratię: quia ſtatuerit, facienti quod in ſe eſt, infallibiliter dare gratiā. Andradius hoc ita explicat, illis imperfectis motibus ſpei & charitatis animum ita præparari, ne iuſtitia ſit prorſus indignus. Colonienſes Ieſuitæ præparationes illas ita declarant, quod Deus talem fidem cum cæteris actibus in homine inuentam, dignam ducat, cui conferat iuſtificationem. Habemus igitur tādem, quid concilium illis ſuis præparationibus quærat: vt ſcilicet ſtabiliatur meritū aliquod noſtrum, & dignitas aliqua noſtra, quæ neceſſaria ſit ad conſequendam iuſtificationem. Dicunt enim iuſtificationem noſtram ita inniti miſericordiæ Dei, vt tamen ſalua ſit iuſtitia diuina, vt ſcilicet non conferatur, ſine noſtro aliquo merito, & ſine noſtra aliqua dignitate.

Gradus præparationis ſeu diſpoſitionis.

Scriptura vero docet, quicquid diuina iuſtitia ad iuſtificationem, hoc eſt reconciliationem peccatoris requirit, totum à Chriſto pro nobis impletum eſſe, vt quo ad nos mera ſit miſericordia, gratis nos iuſtificās ſine noſtris operibus, tantum, vt in vera pœnitentia, miſeriam noſtram agnoſcentes, gratuitum illud beneficium fidę gratis accipiamus, non per modum meriti aut dignitatis.

Attente igitur conſideret Lector, quid illa verba ſibi velint, quę poſita ſunt in ſeptimo capitulo: Homo Chriſto inſeritur per fidem, ſpem &

charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat & charitas, neque vnit perfecte cũ Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit. Illud vero mox clarius explicant. Dicunt enim Catechumenis fidem vitam æternam præſtantem petentibus reſponderi: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Omnino alludunt ad diſputationes de fide informi, & de fide formata, licet à vocabulis certo conſilio ſibi temperent. Fidem enim iuſtificantem nolunt intelligi fiduciam apprehendentem in promiſſione Euangelii, Chriſtum mediatorem, cum toto ipſius merito: ſed hiſtoricã tantum notitiam & nudum aſſenſum intelligunt, quando fidem nominant. Et quia talis fides, quæ aliquando in impiis, imo in ipſis etiam diabolis inuenitur Iacob. 2. nõ poteſt iuſtificare: cogitant igitur fidei adiungendum eſſe aliquid quod maioris ſit ponderis & meriti, charitatem ſcilicet, cuius dignitate homo acceptetur ad vitam ęternam. Vt autem ratio examinis eo certior ſit, addam Andradii interpretationem. Is igitur dicit: Opera ſpei charitatis neceſſaria ſunt, ad comparandam iuſtitiam. Et rationem addit: quia illis operibus Chriſtum perfecte apprehendimus. Contendit etiam ad iuſtificationem neceſſarium eſſe, vt Chriſtus apprehendatur. Sed illum aſſerit, nõ ſola fide, ſed fide, ſpe & charitate ſimul apprehendi. Illud vero his verbis declarat: Plurimorum iuſtificationem Epiſtola ad Hebræos fidei tribuit, non ob Chriſtum ſolo intellectu, qui fidei ſedes eſt apprehenſum: ſed quia fides, ad ſpei & charitatis egregia opera præclaros illos viros incitabat. Ita Noe fide iuſtificatus dicitur, quia fides amore Dei ipſum inflammauit. Quomodo vero Chriſtus apprehendatur operib. ſpei & charitatis, Andradi⁹ ita explicat: quia ſcilicet illis operib. animus cumulate ad iuſtitiã præparatur, ne ſcilicet ſit prorſus indignus, cui Chriſtus ſe & merita ſua communicet. Et dicit quidem in illis operibus non conſtituendam vim meriti, ſed intelligit meritum condigni: præparationem vero intelligit, in eodem plane ſenſu, ſicut Scholaſtici de diſpoſitionibus & de merito congrui diſputant, ſicut ſupra hæc ſunt explicata.

Fides iuſtificans quid Papiſtis.

Et ipſe Andradi⁹, vt eſt apertus, ſine diſſimulatione ſe declarat. Diſputans enim vtrum fidei vel charitati vel pœnitentię quę ex fide oritur, primæ partes in hac præparatione deferendæ ſint, tali vtitur ſyllogiſmo: Ea ad quippiam efficiendum potiſſimum valent, quæ ad illud augendum plus virium habent, Cum igitur iuſtitiam augere nullæ res magis quam charitatis officia poſſint: colligitur ſane neceſſario, ea in animo ad iuſtitiam præparando, principem locum obtinere: Videt Lector, quod in concluſione dicere debuerat (Ergo actiones charitatis, quæ iuſtificationem præcedunt, ad eam efficiendam potiſſimum valent) illud vocat præparationem. Quid igitur intelligat, hinc manifeſtum eſt.

Hæc accuratius & prolixius aliquanto examinanda fuerunt, vt clare intelligi poſſit, ex quibus fontibus illa ſint hauſta, quid monſtri alant, & quo tendant, quę in Concilio Tridentino, de iuſtificatione decreta ſunt. Simpliciter enim nihil aliud ſunt, quã repetitiones & cõfirmationes illarum opinionum, quas Scholaſtici ſcriptores ex Philoſophia & Theologia male & infeliciter dilutas in Eccleſiã inuexerunt; niſi quod mutatis aliquantulum terminis Scholaſticorum quæſita ſunt vocabula quædam ex Scriptura, quę ad præſumptas illas, ex Philoſophia opiniones, intorquerentur, ne fraus ſtatim appareret. In diſputatione n. de præparatione ad iuſtificationem, ex profeſſo, ſicut oſtendimus, repetunt & confirmant opiniones de merito congrui. In capitulo de iuſtificatione ſtabiliunt Scholaſticorum diſputationes, de gratia gratum faciente, hoc eſt de qualitate ſeu habitu charitatis, qua fingunt hominem Deo acceptũ reddi & dignum vita æterna. Vbi vero de incremẽto acceptæ iuſtificationis

Tridentina decreta quid ſibi velint.

loquuntur, nihil aliud agunt, quam vt meritum condigni reſtituant, hoc eſt, vt renati ſuis operibus de condigno ſibi mereantur vitam æternam. Atque ita tota lerna & colluuies Theologiæ Scholaſticæ mutatis tantum vocabulis Eccleſiæ per Concilium rurſus obtruditur. Quam inſidioſo autem artificio meritum congrui ſub diſputatione, de præparatione ad iuſtificationem occultarint, aliquanto pluribus oſtendendum fuit. Verum enim eſt, ordiendum eſſe à nótitia & aſſenſu verbi Dei. Verum eſt oportere præcedere aliquam contritionem. Verum etiam eſt, quod Ambroſius dicit: Neminem recte poſſe pœnitentiam agere, niſi qui ſperauerit indulgentiam, verum etiam, fidem non eſſe mortuam vel otioſam, ſed efficacem per charitatem, nullum eſt dubium. Quid igitur, inquis, vitii habet decretum illud? Reſpondeo: Fidem intelligi volunt, 1. Hiſtoricam notitiam, & nudum aſſenſum, ita vt negent eſſe fiduciam diuinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum. 2. Fingunt, gratiam diuinam tantum mouere & excitare liberum arbitrium, quod deinde ex naturalibus ſuis viribus poſſit illa præparatoria inchoare & præſtare. 3. In illis præparationibus conſtituunt aliquod meritum, & aliquam dignitatem, cuius intuitu iuſtificemur. Fidē enim dicunt debere ſtatuere, quando homo facit, quod in ſe eſt, tunc Deum neceſſitari ad infundendā gratiam. 4. Quod proprium eſt fidei, apprehendere ſcilicet Chriſtum ad iuſtitiam & ſalutem, illud tribuunt noſtræ charitati. Et ordinem in ſcriptura monſtratum ſimpliciter inuertunt. Fingunt enim, dilectionem Dei in nobis debere præcedere reconciliationem cum Deo, cum impoſſibile ſit inchoari veram dilectionem Dei, niſi prius audita & fide apprehenſa, voce Euangelii de reconciliatione per miſericordiam Dei propter Filium mediatorem. Hæc certe, vt de ſcriptura iam non dicam, cum Auguſtino non conueniunt, qui hanc perpetuo regulam inculcat: Bona opera non præcedunt iuſtificandum, ſed ſequuntur iuſtificatum,

Hoc ſit ſimplex examen decreti Tridentini de præparatione ad iuſtitiam, & quo ſenſu intelligi velint, quando Paulus dicit, impium fide iuſtificari. Refutationem vero & explicationem in ſequenti capite tractabimus. Quædam vero pertinent ad locum de pœnitentia.

QVID VERE ET PROPRIE SIT fides iuſtificans, & quo ſenſu Scriptura velit intelligi quando pronunciat, impium fide iuſtificari.

Omnino neceſſaria eſt vera & genuina explicatio, quid ſit fides iuſtificans, & quo ſenſu intelligendum ſit, quando ſcriptura tradit, hominem iuſtificari per fidem. Eſt enim fides inſtrumentum ſeu ὄργανον illud, per quod in voce Euangelii miſericordiam Dei remittentis peccata, & acceptantis nos propter Filium mediatorem ad vitam æternam, quærimus, apprehendimus, recipimus, & nobis applicamus. Et hinc fit, quod diabolus tam hoſtiliter infenſus eſt doctrinæ de fide. Quia enim decretum Dei de redemptione generis humani nō potuit impedire: omne igitur ſuum artificium eo confert, vt organon applicationis vel eripiat, vel labefactet, vel deprauet. Nouit enim id, quod Hebr. 4. ſcriptum eſt: Verbum Dei auditum non prodeſſe illis auditoribus, quorum fidei non eſt admixtum. Quia, qui non crediderit, condemnabitur.

Fides eſt organum, quo ſalus accipitur à Deo.

Diabolus eſt hoſtis doctrinæ de fide.

Breuitatis autē & ordinis gratia in quæſtiones aliquot explicationem diſtribuam. Et prima quæſtio erit de obiecto, circa quod fides iuſtificans proprie & principaliter verſatur. Habet enim fides in ſcriptura ſiue in verbo Dei ſuum proprium, peculiare & certum obiectum, quod ita reſpi-

Obiectum fidei.

cit & intuetur, vt in eo quærat, apprehendat, accipiat, & ſibi applicet illud, cuius reſpectu, merito & dignitate credens corã Deo iuſtificetur, hoc eſt, accipiat remiſſionem peccatorum, reconcilietur Deo, accipiat adoptionem, & acceptetur ad vitam æternam. Sicut enim fides eſt organon, quo nos apprehendimus, & accipimus gratuitam miſericordiam Dei remittentis peccata, adoptãtis nos, & acceptãtis ad vitam æternã: ita Deus certum conſtituit organon ſeu inſtrumẽtum, per quod offert, diſtribuit, communicat & applicat credentibus reconciliationem, remiſſionem peccatorum, & vitam æternam. Et ſicut meritum Chriſti non poteſt apprehendi ad iuſtitiam & ſalutem, niſi per organon fidei diuinitus ad hoc ordinatum; ita ſi fides alibi, quam in ſuo proprio & principali obiecto quærat iuſtificationem, non inuenit, nec accipit illam. Vtrumque igitur ex firmis & perſpicuis ſcripturæ teſtimoniis certo conſtituendum eſt: non enim ſine periculo & pernitie ſalutis & iuſtitiæ in altero horum erratur; & ideo hæc fundamenta ſubruit diabolus, quãdo doctrinam iuſtificationis conatur labefactare & euertere. Ne autẽ explicatio illa ſophiſticis confuſionibus turbetur, per diuiſionem ſeiungenda ſunt illa, quæ à ratione fidei iuſtificantis diuerſa ſunt.

Diaboli artificium.

Eſt enim fides miraculorum, 1. Corint. 12. ſed multi tales audient in illa die, Non noui vos, diſcedite à me. Eſt fides mortua, Iacobi ſecundo, hypocritica ſeu ficta, 1. Timot. 1. Et mortuam fidem non iuſtificare, extra controuerſiam eſt: & eſt hiſtorica tantum notitia, externa tantum profeſſio fidei, Epicurea perſuaſio de impunitate omnium ſcelerum, &c. Hæc igitur à fide iuſtificante, quæ vera & viua eſt, ſeiungenda ſunt. Pontificii enim confuſione illorum veram explicationem turbant, obſcurant & deprauant. Eſt autem fides quædam generalis, quæ complectitur in genere hiſtoricam notitiam eorum, quæ in ſcriptura à Deo propoſita ſunt; & generalem aſſenſionem, qua ſtatuimus ea, quæ in verbo Dei nobis reuelata ſunt, vera eſſe non propter argumenta rationis: ſed quia certi ſumus à Deo, qui verax & omnipotens eſt, illa tradita & propoſita eſſe. Et hæc quidem generalis fides, quia etiam in impiis eſſe poteſt, per ſe non iuſtificat. Fides tamen iuſtificans generalem illam fidem præſupponit & includit. Quando enim generale illud fundamentum ſtatuens vera & certa eſſe, quæcunque diuinitus in verbo Dei pãtefactã ſunt, non adfuerit, vel vacillauerit: nec concipi poteſt, nec in lucta retineri, fiducia promiſſionis diuinæ miſericordiæ remittentis peccata propter Chriſtum.

Articulus etiam redemptionis, iuſtificationis ſeu reconciliationis nõ poteſt recte intelligi, niſi præcedente notitia reliquarum partium verbi Dei. Quando igitur dicimus proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis eſſe promiſſionem gratuitæ miſericordiæ Dei propter Chriſtum mediatorẽ, non ſubtrahimus fidem reliquis articulis ſeu partibus verbi Dei: ſed ſicut ſumma, finis & ſcopus totius ſcripturæ eſt Chriſtus mediator, Luc. 24. Ioan. 5. Rom. 10. Heb. 10. Ita fides, quãdo vniuerſo verbo Dei aſſentitur, reſpicit ad ſcopum & finem ſcripturæ, Chriſtum ſcilicet in officio mediatoris, ſicut Auguſtinus fidem Chriſtianam à fide dæmonum diſcernit per vltimos articulos: Credo remiſſionem peccatorum, corporis reſurrectionem, & vitam æternam.

Propter hanc cauſam, & in hanc ſententiam noſtri in definitione fidei iuſtificantis addunt hanc particulam: Fides eſt aſſentiri vniuerſo verbo Dei nobis propoſito, & in hoc promiſſioni gratuitæ reconciliationis donatæ propter Chriſtum mediatorem. Neque enim probamus Apellis Marcionitæ opinionem, qui apud Euſebium diſputat, non nocere, ſi quis reliquis partibus verbi diuini, quæ ad fundamentum pertinent, vel pror-

ſus non credat, vel praue credat, modo in Chriſtum crucifixum credat.

Hoc igitur modo fides iuſtificans præſupponit & includit fidem illam generalem. Quæſtio autem eſt, quod ſit propriũ & principale obiectum, quod fides iuſtificans in vniuerſo verbo Dei ita intuetur, vt in eo quærat apprehendat & accipiat reconciliationem cum Deo, remiſſionem peccatorum adoptionem & vitam ęternam. Et ex enumeratione principalium partium verbi Dei, explicatio huius quæſtionis non eſt obſcura.

Fidei iuſtificantis proprium obiectum.

Primo enim in hiſtoria de annis Mathuſalem, de ædificatione turris Babel & ſimilib. hiſtoriis, fides directe, nec quærit nec inuenit remiſſionem peccatorum: imo nec hiſtoria τοῦ ἑξημέρου creationis docet, quomodo a peccato, ira Dei, & a morte æterna liberemur. Et vbi illa nõ traduntur vel offeruntur, ibi fides non debet ea quærere, nec ſi quęſierit, poterit ea ibi inuenire.

Secundo, in illa parte verbi Dei, quæ arguit peccata, & comminatur pœnas temporales & æternas, fides non poteſt quærere & inuenire reconciliationem & remiſſionem peccatorum. Fides enim in verbo non debet aliud quærere, nec poteſt aliud inuenire & accipere, quam quod verbum monſtrat, docet & offert. Quomodo igitur ibi quæreret & inueniret reconciliationem & remiſſionem peccatorum, vbi verbum iram & maledictionem Dei denuntiat.

Tertio, quia illa pars verbi diuini, quæ præcipit obedientiam, & præſcribit opera, habet promiſſiones iuſtitiæ, benedictionis & vitæ, Rom. 2. Deut. 30. Luc. 10. videtur in illo obiecto fidem debere quærere iuſtificationem: proponit enim promiſſiones vitæ. Sed Paulus hanc quæſtionem ex profeſſo explicat. Dicit enim legem promitere vitam non credentibus, ſed facientibus, Roman. 4. & 10. Gallat. 3. Ita vt peccator ſentiẽs peccata ſua, & iram Dei, non poſſit in legalibus promiſſionibus humili & ſupplice fide, inuenire remiſſionem peccatorum, reconciliationem, & vitam æternam. Illæ enim promiſſiones non gratis ex gratia ſeu miſericordia credentibus talia offerũt, ſed exigunt, vt afferamus opera ſatisfacientia legi. Qui fecerit hæc, viuet in eis, Roman. 10. Galat. 3. Et Rom. 4. Operanti merces imputatur, non ſecundum gratiam, ſed ſecundũ debitum. Fides autem ſecundum gratiam, ſine operibus, quærit & accipit promiſſionem hęreditatis, ideo Gal. 3. Paulus dicit, lex nõeſt ex fide, ſed qui fecerit ea, viuet in eis. Et quia promiſſionibus legis annexa eſt cõditio perfectæ impletionis, ideo fides nec poteſt nec debet ſtatuere quod propter opera noſtra, quæ propter carnem imperfecta ſunt, in promiſſionibus legis inuenire poſſimus iuſtitiam, benedictionem & vitam: quia maledictus qui non in omnibus permãſerit. Et qui in vno offenderit, reus eſt omnium. Sine lege igitur reuelata eſt iuſtitia Dei, per fidem Ieſu Chriſti, ſuper omnes qui credunt Roman. 3. Item excluſa eſt gloriatio, non per legem factorum, ſed per legem fidei. Et Rom. 4. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Supra autem in loco iuſtificationis oſtendimus, Paulum, quando de operibus legis diſputat, non tantum de operibus liberi arbitrii loqui: ſed de operib. Abrahæ & Dauidis, hoc eſt, renatorum. Verum igitur & proprium obiectum fidei iuſtificãtis, in quo quærere debeat reconciliationem & remiſſionem peccatorum, non eſt doctrina de bonis operibus, & de remuneratione bonorum operum. Paulus enim iuſtis diſputationibus hoc negat in Epiſtola ad Romanos & Gallatas.

Promiſſiones legis quales.

Firma autem & perſpicua ſunt Scripturæ teſtimonia, quæ docent & affirmant promiſſionem, quæ eſt Euangelii propria de gratuita miſericordia Dei propter Filium mediatorem remittentis peccata, adoptãtis & acceptantis credentes ad vitã æternam, eſſe verum, propriũ & principale

Obiectum fidei iuſtificantis proprium.

obiectum

obiectum fidei iuſtificantis, in quo quęrat, apprehēdat & accipiat iuſtificationem, hoc eſt, reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum. Rom. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorium per fidem in ſanguine ipſius. Rom. 4. Non operanti, credenti autem in eum, qui iuſtificat impiū, imputatur fides eius ad iuſtitiam, ſicut & Dauid inquit: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, &c. Item: Ideo nō ex lege, ſed ex fide & ſecundum gratiam, vt firma ſit promiſſio. Item, Scriptum eſt propter nos, quibus imputabitur ad iuſtitiam, credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum à mortuis, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Rom. 10. ex profeſſo deſcribens fidei iuſtitiam, obiectum eius cōſtituit, mortem & reſurrectionem Chriſti, quod verbo vocat, Euangelion euangeliſans pacē. Act. 10. Chriſto, qui mortuus & reſuſcitatus eſt, omnes Prophetæ teſtimoniū perhibent remiſſionem peccatorum accipere per nomē eius, omnes qui credūt in eum. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Item: ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sed non eſt opus omnia loca adſcribere. Hæc enim, quæ annotauimus oſtendunt, pertinere huc omnes Scripturæ ſententias.

Scriptura oca ad obiectum fidei uſtificantis ertinentia

Primo, Quę loquuntur de gratuita miſericordia, dilectione, gratia, benignitate, beneplacito, &c. Dei Patris mittentis Filium, eligentis, vocantis, reconciliantis, adoptantis, acceptantis ad vitam æternā credētes &c.

Secundo, Quæ ſententiæ loquuntur de officio mediatoris, in incarnatione, cruce, paſſione, reſurrectione, aſcenſione, ſeſſione ad dextram.

Tertio, Quod Spiritus ſanctus illa beneficia ꝓponat, offerat, diſtribuat, applicet, obſignet fide per verbum Euangelii, & per Sacramenta à Filio Dei ad hoc inſtituta. Quarto, Pertinent huc etiam plurimę Scripturę ſententiæ, quod ex miſericordia Dei propter Chriſtum mediatorem, fide accipiamus & habeamus gratuitam reconciliationem, remiſſionem peccatorum, imputationem iuſtitiæ, acceptationem coram Deo ad vitam ęternam, adoptionem, liberationem à lege peccati & mortis, liberationē ab execratione legis, propitiationem pro peccatis, pacem, gaudium, ſpem gloriæ Dei, hæreditatem ſalutis & vitæ æternæ, &c.

Hæc de vero, proprio & principali obiecto fidei iuſtificantis, in quo iuſtificationem quærere debeat & accipere poſſit, firma & perſpicua habēt in Scriptura teſtimonia.

Et valde multum intereſt ad conſeruationem puritatis doctrinę de iuſtificatione, tenere verum & proprium illud obiectum fidei iuſtificantis. Obſeruet autem Lector, quod Tridentini Patres, cum de cauſa inſtrumētali diſputant, per quam Deus proponat, offerat, diſtribuat, communicet & applicet credentibus beneficia iuſtificationis: nominát tantum Sacramentum Baptiſmi, nulla facta mentione verbi ſeu promiſſionis, quæ Euangelii propria eſt, cum Scriptura, verbum & Sacramenta in hoc officio coniungat. Pronutiat enim, Euangelium eſſe miniſterium Spiritus & vitæ, 2. Corinth. 3. Eſt enim potentia Dei ad ſalutem omni credenti, Roman. 1. Et 2. Corinth. 5. Paulus dicit, quod Deus, qui mundum ſibi reconciliat, non imputans peccata ipſorum, dederit Apoſtolis miniſterium reconciliationis. Item, quod verbum reconciliationis in ipſis poſuerit, & Sacramenta nihil aliud ſunt, quam ſicut Auguſtinus eleganter dixit, viſibile verbum. Neque enim Baptiſmus eſt ſeparatum aliquod opus operatum, præter & extra promiſſionem Euāgelii. ſed eſt ſigillum iuſtitię fidei. Et Epheſ. 5. Paulus coniungit Baptiſmum & verbum. Dicit enim: Mundans Eccleſiam lauacro aquæ in verbo. Neque etiam ſemel tantū in hac

vita,quando ſcilicet baptiſamur, Deus nobis offert, communicat & applicat beneficium iuſtificationis. Non igitur caret artificio Romanenſi, quod ſolum Sacramentum Baptiſmi, non facta mentione verbi aut promiſſionis Euangelii,cauſam inſtrumentalem conſtituunt iuſtificationis: ſed in loco de Sacramentis plenior forſan erit de his dicendi occaſio.

Beneficium hoc ſemper durat.

Papiſtarũ confeſſio de fide.

In ſexto capitulo obſeruet Lector, quod ipſa vis veritatis extorqueat ipſis hæc verba,quod dicũt,Fidem credere vera eſſe,quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud in primis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius.Sed cum hæc verba ſonent,rem ipſam interim non obſcure deprauant. Fingunt enim fidem debere ſtatuere, quando habemus gratiam, hoc eſt, habitum charitatis, quod propter illã ſimus Deo accepti & digni vita æterna.Atq; ita fidei iuſtificanti, verbis quidem concedunt, re ipſa vero ſuffurantur & eripiunt verum & proprium eius obiectum, quod ſcilicet in gratuita miſericordia Dei, peccata remittentis propter Chriſtum mediatorem quęrere debebat iuſtificationem.Et obiectum illud transferunt in dignitatem qualitatum hærentium in nobis. Manifeſtum igitur eſt, quam ſit vtile & neceſſarium, ex firmis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis conſtituere & confirmare, quod ſit verum, proprium & principale obiectum fidei iuſtificãtis: Variis enim ſophiſmatis inſidiæ ſtruuntur veritati in hac diſputatione.

Res autem ex Scripturæ teſtimoniis ſicut oſtendimus plana eſt, niſi quod illa obiectio, non admonitum turbare poſſet, quod Hæbre. 11. per totum caput deſcribuntur varia obiecta fidei. Vt articulus creationis, diluuium,occultatio Moyſis,trãſitus maris rubri, caſus murorum Iericho, calamitates ſanctorum, prælia Iudicũ, Regum Iuda,&c. Et in Euãgelica hiſtoria, vbi fides multum commendatur, plerumq; deſcribuntur obiecta externa.

Hac obiectione Pontificii vtuntur,vt contra manifeſta Scripturæ teſtimonia aliqua ſpecie diſputare poſſint:Promiſſionem gratuitæ miſericordiæ propter Chriſtum mediatorem non eſſe proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis.Illud vero ideo diſputant,vt probent fidem vim & virtutem iuſtificandi nõ habere ex ſuo obiecto, quod apprehendit,ſed eam à charitate mutuari. Neque enim fides ideo iuſtificat, quia intellectu apprehendit caſum murorum Iericho: aliam igitur præſtantiorem virtutem,charitatem ſcilicet, docẽt adiungendam eſſe fidei,cuius dignitate formetur, & ita iuſtificet. Sed ſimplex & vera eſt huius obiectionis explicatio. Non negamus,varia eſſe fidei obiecta, imo fidem in genere verſari circa omnia illa, quæ diuinitꝰ in verbo Dei reuelata ſunt. Sed iam eſt quæſtio, quodnam illud ſit obiectum, in quod fides iuſtificans ꝓprie & principaliter intuetur, quãdo vult quærere,inuenire,apprehẽdere & accipere remiſſionem peccatorum, reconciliationẽ, adoptionem &c. Fide tranſierunt mare rubrum,Hebr.11. Sed non in omnibus illis beneplacitum fuit Domino, 1. Corinth.10. Ita in decem leproſis fides apprehendit obiectum externæ ſanationis, ſed vni tantum Chriſtus dicit, Fides tua te ſaluum fecit.

Aliter igitur Scriptura loquiturdo obiecto fidei in genere: aliter vero conſtituit illud obiectum, cuius reſpectu & apprehenſione, fides coram Deo iuſtificat ad vitam æternam, ſicut ſupra oſtendimus. Alia deinde eſt quæſtio de exercitiis fidei in cruce,in obedientia,in petitione, & expectatione rerum corporalium &ſpiritualium,poſtquam perſona iam fide reconciliata eſt.

Et de hac quæſtione diſputat Epiſtola ad Hæbreos, quomodo ſcilicet fides poſt acceptam iuſtificationem,per patientiam ſe exerceat,ſicut ſtatus totius ſequentis diſputationis ponitur in fine cap.10. Et in illis exer-

citiis, quando fides verſatur circa alia externa obiecta, vt firma & ſtabilis ſit expectatio, patientia & obedientia: oportet tanquam fundamentum præſupponi & prælucere proprium & principale illud obiectum, gratuitæ ſcilicet miſericordiæ Dei, promiſſæ propter Chriſtum mediatorem. In cruce enim, & inter ſcandala, quando præſtanda eſt patientia, obedientia, & expectatio auxilii diuini circa alia obiecta, conſcientia inprimis & ante omnia angitur de hac quæſtione: An Deus mihi ſit placatus, recõciliatus, & propitius. Et niſi fides iuſtificans ex proprio & principali ſuo obiecto prius de hac quæſtione ſtatuat, non poteſt eſſe verum, firmum & ſtabile exercitiũ fidei circa alia obiecta. Quotquot enim ſunt ꝓmiſſiones Dei, ſunt ναὶ καὶ ἀμὴν in Chriſto Ieſu ad gloriam Dei per nos, ſecunda Corinth. primo. Hoc eſt, promiſſiones de reliquis obiectis tunc demum nobis ſunt ratæ, ita vt earum impletionem certa fiducia expectare poſſimus, quando fide in Chriſtum cum Deo reconciliati ſumus. Et ita ſunt nobis ratæ, ſi earum impletio ad Dei gloriam per nos illuſtrandam faciat. Particula enim ναὶ ſignificat aſſeuerationem certitudinis promiſſionum, ἀμὴν refertur ad expectationem ex certa fiducia eorum, quæ promiſſa ſunt.

Firmum igitur & fixum manet proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis, cuius reſpectu & apprehenſione iuſtificat, eſſe gratuitam promiſſionem miſericordiæ Dei remittentis peccata, adoptantis & acceptantis credentes ad vitam æternam, propter Chriſtum mediatorem.

Et hæc eſt prima quæſtio, de obiecto fidei iuſtificantis.

Altera quæſtio eſt, quomodo & qua ratione fides iuſtificans circa illud ſuum obiectum verſetur, vt iuſtificet, ſcilicet nõ frigida cogitatione, non generali & ſuperficiali aſſenſione: ſed ita, vt agnoſcat, intueatur, expetat, quærat, apprehendat, accipiat, complectatur, & ſingulis credentibus applicet in promiſſione Chriſtum cum omnibus ſuis meritis, & in Chriſto miſericordiam Dei remittentis peccata. Omnino enim accipere oportet Chriſtum & promiſſionem gratuitæ miſericordiæ propter Chriſtum, illos, qui volunt iuſtificari: qui enim non accipiunt, non iuſtificãtur, iuxta dictum, Ioann. 1. Sui eum non receperunt: quotquot autem acceperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

Duobus vocabulis vtitur, παρέλαβον & ἔλαβον. Et notum eſt, quod in cõmuni lingua Græca verbum παραλαμβάνειν, Demoſthene explicante ſignificet id, quod ab alio offertur & traditur, ad ſe recipere. Hanc vero proprietatem & hoc officium, in promiſſione ſcilicet Euangelii apprehendere & accipere Chriſtum, & in Chriſto miſericordiam Dei ad iuſtitiam & ſalutem, ſcriptura non operibus, non charitati, non aliis virtutibus, ſed ſoli fidei tribuit.

Ioan. 1. Cum dixiſſet, Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: mox addit explicationem, qui ſint, qui Chriſtum recipiãt, & quomodo accipiatur. Qui ſcilicet credunt in nomen eius. Et mox ſubiungit: Ex plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.

Ioannis 17. Verba tua dedi eis, & ipſi acceperunt & agnouerunt & crediderunt.

Roma. 9. Gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam, inquam, quæ ex fide eſt, Iſrael vero ſectans legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenit. Quare hoc? quia nõ ex fide, ſed quaſi ex operibus. Vtrumq; diſerte ponit, Non operibus, ſed fide apprehendi iuſtitiam Euangelii in Chriſto: Et quid vocabulo Fidei intelligat, mox ſequitur. Omnis qui credit in illum, qui poſitus eſt in Zion lapis angularis, non confundetur.

Roma-

Romanorum quinto, Propoſitionem, Fide iuſtificati pacem habemus, ita explicat: Accepimus reconciliationē, item accipientes abundantiam gratiæ & donationis iuſtitiæ, regnabunt in vita per Chriſtum.

Gal. 3. Vt benedictio Abrahæ contingeret gentibus in Chriſto, vt promiſſionem Spiritus accipiamus per fidem. Item: Scriptura concluſit omnia ſub peccatum, vt promiſſio ex fide Chriſti detur credentibus.

Coloſſ. 2. Accepiſtis Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, radicati & ſuperædificati in ipſo, & cōfirmati in fide. Et in hiſtoria Euangelica multis exemplis oſtenditur, fidei proprium eſſe, vt ſit organon accipiens beneficia Chriſti: vt Matth. 9. cæcis clamantibus, Miſerere noſtri fili Dauid, Ieſus dicit: Creditis me hoc poſſe facere. Et cum reſpōdiſſent, Credimus; tunc tangens oculos illorū, dicit; Iuxta fidem veſtram fiat vobis. Ita Matthæ. 13. & Marc. 6. In patria Nazareth non potuit vllam virtutem edere, propter incredulitatem illorum. Et Mar 9. cum pater Lunatici clamaret; Si quid potes, ſubueni nobis miſertus noſtri. Reſpondet Chriſtus, illud ſi potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.

Ita Ioan. 6. Niſi credideritis, nō habebitis vitam in vobis. Ioan. 3. Exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in ipſum, nō pereat, ſed habeat vitam æternam. Actorum 10. dicit Petrus: Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum Ro. 3. Paulus dicit: Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes, qui credūt in eum. Item; Vnus eſt Deus, qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem. Romanor. 10. Chriſtus eſt finis legis, ad iuſtitiam omni credenti. Nec vero opus eſt plura teſtimonia coaceruare, natura enim gratuitæ promiſſionis Euangelii, requirit, vt fide accipiatur, id quod etiam Gropperus in Colonienſi inſtitutione fateri cogitur. Illa igitur potiſſimum teſtimonia nunc annotare volui, quæ expreſſe fidei hoc tribuunt, quod accipiat Chriſtum, gratiam, iuſtitiam, reconciliationem, remiſſionem peccatorum, &c.

Tertia quæſtio eſt: Quomodo & qua ratione fides in promiſſione accipiat Chriſtum, miſericordiam Dei, reconciliationem, remiſſionem peccatorum, &c. Andradius meus, Concilii ſententiā explicans, dicit, hoc ita fieri, quia fides incitet & inflammet animum ad actiones charitatis, quibus animus ita præparetur & diſponatur, vt nō ſit indignus, cui donetur Chriſtus cum ſuis meritis, miſericordia Dei, reconciliatio, adoptio & vita æterna. Ideo contendit Chriſtū perfecte apprehendi non ſola fide, ſed ſimul etiam operibus ſeu actionibus ſpei & charitatis. Et ſpem ideo adiungunt, quia illā volunt partim noſtris meritis, partim miſericordia Dei niti. Sed hæc ſupra de præparatione ad iuſtificationem pluribus ſunt explicata, quæ nunc repeto, vt conſideretur, quam neceſſariæ ſint veræ declarationes.

Scriptura vero tradit quidem, fidem parere bona opera: ſed quando loquitur de acceptatione iuſtificationis, hoc eſt, reconciliationis, nō tantum nominat fidem, ſed ex antitheſi addit, Non ex operibus, non ſecundum opera. Et quidem Rom. 10. affirmat, Iſraelem, licet ſectabatur legem iuſtitiæ, non perueniſſe ad verā iuſtitiam coram Deo, propter hanc ipſam cauſam: quia nō ex fide, ſed quaſi ex operibus. Et Rom. 4. de Abrahamo, quando multis virtutib. á Spiritu ſancto iam erat ornatus, loquens dicit, Non operanti, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiā: certe Abrahā tunc ſimul & credebat & operabatur, fides vero imputatur ad iuſtitiā, non operāti, ſed credenti. Idem etiā Dauidis teſtimonio probat, quod renatis, q habent bona opera, iuſtitia fidei tamen imputetur ſine operib. Rom. 4. Quando igitur fides etiam renatorum

torum agit coram Deo, de reconciliatione, adoptione & acceptatione ad vitam æternam, non affert & proponit Deo opera, dignitatem & merita, vt propter illa perſona digna iudicetur, quæ à Deo adoptetur, & acceptetur ad vitam æternam.

Paulus enim 1. Cor. 4. inquit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Dauid precatur, Ne intres in iudicium etiam cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et Daniel inquit: Non in iuſtitiis noſtris proſternimus preces noſtras. Falſum igitur eſt organon, quo Chriſti meritum ad iuſtitiam accipitur eſſe ſimul & fidem & opera, ita quod fides primum efficiat opera, deinde ad Deum afferat, & ipſi proponat bona illa noſtra opera, vt propter ea recõciliemur, adoptemur & acceptemur ad vitam æternam.

Nam & renati agnoſcunt in carne ſua non habitare bonum, ſed peccatum, opera ſua propter adhærentem carnem, vtpote languida, imperfecta & immunda, non eſſe talia, quibus coram Dei iudicio ita poſſint conſiſtere, vt propter illa perſona iuſtificetur, hoc eſt, reconcilietur Deo, adoptetur & acceptetur ad vitam æternam. Fides igitur circumſpicit & quærit, vt apprehendat, obtineat, & ad Deum afferat aliam iuſtitiã perfectiorem & præſtantiorẽ, qua conſiſtere poſſit coram iudicio Dei, ad ſalutem & vitam æternam. Illa autem iuſtitia eſt Chriſtus Mediator fide apprehenſus. Chriſtus enim eſt impletio legis ad iuſtitiã omni credenti, Rom. 10. In tentatione ſiquidem & lucta, quãdo mens vero obruitur pauore & metu iræ Dei; In illa certe conſternatione fides nõ ita ſtatuit: iam habeo charitatem, virtutes & merita, & propter illam dignitatem Deus me recipiet. Sed fides monſtrat & intuetur Filiũ Dei, factũ victimam pro nobis, ſedentem iam ad dextram Patris, & interpellantem pro nobis: ad illum cõfugit, petit, credit, & ſtatuit, propter hunc Pontificem nobis ignoſci & donari reconciliationem, non propter noſtras virtutes & noſtram dignitatem. Et ita fides peccato noſtro & damnationi noſtræ opponit, non noſtra opera & noſtram dignitatem, ſed meritum Chriſti. Habet igitur fides vim & virtutem iuſtificandi, nõ inde aut ideo, vel quod pariat bona opera, vel quod tam excellens in nobis ſit virtus, tam præſtans opus, aut tam digna actio noſtra, ſed correlatiue intelligitur propoſitio. Chriſtus enim mediator in illo ſuo officio eſt iuſtitia noſtra. Iere. 23. Rom. 5. 10. 1. Cor. 1. &c. & propter illũ miſericordia Dei recipit nos, remittit peccata, adoptat & acceptat ad vitam æternam; Chriſtum vero eius meritum, miſericordiam Dei, reconciliationẽ, &c. fide oportet apprehẽdi. Et quia fides facit nos illorum beneficiorum Dei participes: eſtq; velut manus noſtra, qua nobis applicamus, & ad nos recipimus, complectimur & poſſidemus ea, quæ in gratuita promiſſione Euangelij offeruntur: propter hoc officium applicationis, fidei tribuuntur, quæ ſunt meriti Chriſti, & miſericordiæ diuinæ: qui enim non habent fidem, illi non fiunt participes beneficiorũ Chriſti. Paulina igitur antitheſis inter fidem & opera oſtendit, fidem iuſtificare non hoc modo & hac ratione, quod per opera faciat hominẽ dignum, cui donentur beneficia Chriſti: ſed humilitas agnoſcit, & fatetur, naturam eſſe immundam, & perſonam nõ dignam his tantis beneficijs: ex gratuita igitur miſericordia Dei propter Chriſtum mediatorem, fides quærit & petit illa. Et quia in promiſſione per verbum & Sacramenta, Spiritus ſanctus in miniſterio monſtrat, proponit, offert, diſtribuit, communicat & donat illa merita & beneficia Chriſti, ideo fides non dubitat ſe apprehenſione promiſſionis illa vere accipere & poſſidere. Quibus vero motibus fides apprehendat & accipiat promiſſionem Euangelij, in veris fidei iuſtificantis exercitijs intelligitur. Ibi enim animaduertuntur tales motus & gradus, ſicut in ſcriptura deſcribuntur.

Primo, Notitia ſeu ſcientia, cogitatio & meditatio promiſſionis Dei, de benficiis Chriſti mediatoris, de miſericordia Dei, de gratuita reconciliatione, &c. Luc.1. Eſa.53 Coloſſ.2. &c.

Secundo, huic notitiæ oportet coniunctam eſſe aſſenſionem, non quidem generalem tantum, ſed qua firma perſuaſione, quiſque credens ſtatuat vniuerſalem promiſſionem priuatim ad ſe quoq; pertinere, ſe quoque includi & comprehendi in vniuerſali illa promiſſione. Rom.4. Scriptum eſt non propter Abraham tantum, ſed & propter nos, quibus imputabitur credentibus.

Tertio, Ex illa notitia & aſſenſione cor ſeu voluntas per operationem Spiritus ſancti concipit deſiderium, vt quia ſerio ſentit, ſe oneratum peccatis & ira Dei, expetat, velit, quærat, petat ſibi donari & communicari beneficium iuſtificationis, quod in promiſſione Euangelii proponitur, & illud fide apprehendit, vt ad ſe recipiat.

Quarto, Quando hoc modo à ſententia damnationis, quæ per legem propter peccata nobis denuntiatur, fides cōfugit ad thronum gratiæ, & ad propitiatorium, quod Pater cœleſtis propoſuit in ſanguine Chriſti, accedit fiducia. Eph 3. quæ ex promiſſione ſtatuit, Deum tunc tibi donare, communicare, & applicare beneficia promiſſionis: & te hoc modo vere accipere ea, quæ gratuita Euangelii promiſſio offert, ad iuſtitiā, ſalutem, & vitam æternam. Ex hac fiducia ſequitur παῤῥησία, quæ habet acceſſum ad Deum. Eph.3. Pax conſcientiæ. Rom.5. Gaudiū ſpiritus. Rom.14. vt cor acquieſcat in promiſſione miſericordiæ, etiam in cruce, in tentatione, in ipſa denique morte, retinens ſpem gloriæ Dei, Roman.5. Hæc in multis ſcripturæ teſtimoniis & exemplis copioſe deſcribuntur, quæ ſigillatim adſcribere ſtudium breuitatis prohibet. Volui autē per ἀνάλυσιν aliquanto craſſiorem, ſimplicem tamen & veram, gradus fidei iuſtificantis delineare: ita enim in ſeriis exercitiis, & in lucta rectiſſime intelligi poteſt doctrina de fide iuſtificante.

Nec vtilem illam ſimplicitatem patiamur perturbari philoſophica Pighii cauillatione, qui clamitat, fidem eſſe chimeram, ſi ſimul in mente & voluntate collocetur. Quæ enim ſubiectis differūt, realiter differunt. Sed reſpondemus, primo, Quod ſcriptura philoſophicas illas diſtinctiones nō ſuperſtitioſe obſeruet, ſed ſimpliciter tribuat cordi notitias, fiduciam & affectus: ſicut etiam menti ſæpe ea, quæ volūtatis ſunt, tribuit. Secundo, Quicquid ſit de ſubiectis, hoc certum eſt, motus mentis & voluntatis ſibi correſpondere: vt qualis eſt notitia & aſſenſio in mente, tales etiam motus plerunque in voluntate ſequantur & reſpondeant. Tertio, Quæſtio illa iamdudū à Scholaſticis explicata eſt. Bonauentura enim quærit, quomodo conueniat, ſpem eſſe certam expectationē, cum certitudo pertineat ad mentem, expectatio ad voluntatem. Reſpondet autem de intellectu practico. Et addit, nullum eſſe inconueniens, vnum habitum ponere, & in ratione & voluntate.

Addenda autem eſt commonefactio, in ſingulis hiſce gradibus, virtutem Dei in infirmitate perfici. Fides enim nec ſemper, nec in omnibus eſt lux ardens, ſed ſæpe linum tantum fumigans. Eſt enim fides magna, vt in Centurione & in Cananæa: eſt modica, Matthęi decimoquarto: imbecillis, Romanorum decimoquarto. Et infirmitas fidei vel eſt in agnitione, Roman. decimoquarto, vel in fiducia, Matthæi nono. Iuſtificat autem fides, nō propterea, quod ſit virtus tam firma & perfecta, ſed propter obiectum, quod ſcilicet apprehendit Chriſtum mediatorem. Quando igitur fides in obiecto nō errat, ſed illud inter trepidationes fiducia quantūuis languida apprehendit, aut apprehendere conatur & expetit: eſt quidem

modica & infirma fides, vera tamen eſt fides. Et Paulus dulciſſimas proponit conſolationes in tali fidei infirmitate, Philip.3. Apprehendo, imo magis apprehenſus ſum à Chriſto. Galat.4. Cognouiſtis Deum, imo magis cogniti eſtis à Deo, modo oremus. Marci 9. Credo Domine, ſed tu adiuua incredulitatem meam. Ex ſenſu etiam conſolationis & gaudii ſpiritualis non ſemper iudicari vel debet vel poteſt, an fides ſit vera. Senſus enim ille non præcedit, ſed ſequitur fidem: & ſæpe abſconditur, & obruitur cruce & tentationibus, Ex verbo igitur iudicandum eſt de fide.

Et hæc eſt breuis, ſimplex & vera explicatio, quid ſit fides iuſtificans & quo ſenſu Scriptura intelligi velit, quando tradit impium per fidē iuſtificari. Et ipſa antitheſis illuſtris eſt refutatio commentorum Tridentini Concilii.

Poſtremo pauca quædam dicenda ſunt de argumento illo, quod præcipuum eſt in decretis Cōcilii, beneficia ſcilicet Chriſti ita ſibi cohęrere, vt quando homo per remiſſionem peccatorum recōciliatur, ſimul etiam per Spiritum ſanctum inchoatur ſanctificatio & renouatio. Vnde volunt conſequens eſſe, fidem ad iuſtificationem in Chriſto, apprehendere non ſolam reconciliationem, ſed ſimul etiam renouationem. Et clamitant, nos qui iuſtificationem conſtituimus in ſola gratuita imputatione iuſtitiæ Chriſti, tollere & negare alterum beneficiū Chriſti, ſanctificationem ſcilicet & renouationem. Item capite ſeptim. Homo cum remiſſione peccatorum ſimul accipit etiam ſpem & charitatem. Ergo non ſola fides, ſed fides, ſpes & charitas ſimul iuſtificant. Et ſpem ideo in applicatione iuſtificationis adiungunt: dicunt enim, ſine noſtris meritis ſperare, non eſſe ſpem, ſed præſumptionem. Et Canone 11. dicunt: nos ſola fide excludere charitatem, quæ renatis inhæreat. Hoc eſt vnicum & potiſſimum argumentum Concilii Tridentini, contra ſolam fidē, ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti iuſtificantem. Sed plana eſt reſponſio. Luculentam nobis iniuriam faciunt, quaſi in iuſtificatis tollamus & negemus ſanctificationē ſeu renouationem. Plane enim & clare noſtri docent, quod recōciliationem ſequatur renouatio, vt cum remiſſione peccatorū coniuncta ſit donatio Spiritus, qui inchoat renouationem. Qui igitur fide propter Chriſtum Mediatorem reconciliantur, in illis Spiritus ſanctus inchoat ſanctificationē ſeu renouationem. Sed cum Scriptura affirmamus, inchoatam nouitatē non eſſe illud propter quod accipiamus, remiſſionem peccatorum, adoptemur & acceptemur ad vitam æternam. Ita enim nullo modo docemus, fidem iuſtificantem eſſe ſolitariā, hoc eſt, talem perſuaſionem, quæ ſit ſine pœnitentia, & nulla omnino pariat bona opera. Sed fidē, quę ſine operibus otioſa & mortua eſt, dicimus non eſſe veram & viuā illam fidem, quæ per charitatē efficax eſt, Gal.5. Conſideret autē Lector, qualis ſit conſequentia argumenti Tridentinorum. Fides viua non eſt ſolitaria, ſine charitate, ergo nō ſola, ſed vna cum charitate iuſtificat. Ergone quæ ſimul adſunt, quę cohærent & coniuncta ſunt, vnū officium & eandem omnia habebunt proprietatem? Simul ergo auribus & pedibus audiemus, oculis & manibus videbimus Nulla ergo erit vel ſenſuum, vel potentiarum animę diſtinctio: quia homo ſimul illa accipit, & habet. Sicut igitur hæc & ſimilia multa, etiam quando ſimul adſunt, recte & neceſſario diſtinguuntur: ita nos reconciliationem & renouationē, fidem & charitatē non ita diuellimus, vt alterum tollamus & negemus: ſed cuique ſuum locum, ſuum officium, & ſuam proprietatem tribuimus cum ſcriptura: quę ſolius fidei hoc proprium eſſe docet, apprehendere & accipere in promiſſione Euangelii, Chriſtum ad iuſtitiā coram Deo ad vitam æternam. Et illam iuſtitiam fides non partitur inter Chriſtum & noſtram nouitatem, ſeu charitatē, ſed inſolidū eam tribuit merito Chriſti.

Vera

Vera igitur fides apprehendit Chriſtum: vera etiam fides non eſt ſine operibus Iacob. 2. ſed per charitatem eſt efficax. Galat. quinto. Quod autem fides iuſtificat & ſaluat, illam vim & virtutem non mutuatur, ſumit & habet inde, quia per charitatē efficax eſt, & bona opera parit: ſed quia Chriſtum apprehēdit, qui eſt impletio legis ad iuſtitiam omni credenti, Rom. 10. & non eſt in alio ſalus, Act. 4. Alia vero quæſtio eſt, qua nota & quo teſtimonio agnoſcatur & deprehendatur, an ſit vera & viua fides: ne falſa & mortua opinione fictæ fidei nos ſeducamus. In hac quæſtione cū ſcriptura dicimus: illa fides valet, quæ per charitatem eſt efficax. Gal. 5. Et fides ſine operibus eſt mortua Iac. 2. Et hoc ſenſu Apologia confeſſionis Auguſtanæ dicit, fidem, quæ eſt ſine bonis operibus, nō iuſtificare. Item: Si quis dilectionem abiecerit, etiamſi habuit magnam fidem, tamen non retineat eam. Nec enim fidem aut iuſtitiam retinent illi, qui ſecundum carnem ambulant.

Hæc, quæ in libello contra Ieſuitas hoc ſenſu dixeram, Andradius ita deprauat, quaſi ſentiam, bona opera ad iuſtificationem & ſalutē eſſe neceſſaria: & addit, Si ita ſentire & loqui cœperimus, ſperare fore, vt breui ad Romanam Eccleſiā redeamus, & id ipſum cum Pontificiis ſentiamus, & dicamus. Et illud Lector hoc loco diligenter obſeruet, qualem ſpem & quantum robur Pontificii collocent in propoſitione de neceſſitate operum ad iuſtificationem & ſalutem. Ad me vero quod attinet, reſpondeo: virulentā & ſycophanticam eſſe Andradii calumniam. Nunquam ſenſi, nunquam dixi hoc, ſed profiteor & conteſtor, me ſerio improbare illas propoſitiones, quæ à quibuſdam in noſtris Eccleſiis ſparſæ quidem, ſed communibus ſuffragiis exploſæ & refutatæ ſunt: ſcilicet bona opera ad iuſtificationem & ſalutē ita eſſe neceſſaria, vt impoſſibile ſit, quenquam ſine bonis operibus ſaluari. Hæc enim gloria debetur vni & ſoli Chriſto, qui fide apprehenditur & accipitur, ita vt beatitudo ſit eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam, ſine operibus, Ro. 4. Nec tamen otioſæ vel mortuæ fidei tribuimus iuſtificationem: ſed dicimus fidem, ſi vera & viua eſt, non eſſe otioſam, ſed efficacē per charitatē. Vitam autem, quam fides affert credentib. non mutuatur, aut accipit à charitate, ſed à Chriſto, quem complectitur, qui eſt vita & ſalus noſtra. Contra Pontificiorum igitur & calumnias, & cōtra Epicureas perſuaſiones ex ſcriptura, Apologia Auguſtanæ Confeſſionis proponit hanc notam veræ fidei, quod exiſtat in vera pœnitētia, & quod ſit efficax per charitatē. In quæſtione vero, Quomodo fides iuſtificet: dicimus fidem vnicum mediatorem Chriſtum apprehendere, ad iuſtitiam & ſalutem, ſine noſtris operibus.

In hac enim quæſtione Paulus ſimpliciter proponit doctrinam iuſtificationis, ſed addit multas & varias particulas excluſiuas: ne quid quacunq; ſpecie aſſuatur, ſed vt cauſa iuſtificationis noſtræ, ſoli gratuitæ miſericordiæ Dei remittentis peccata, meritum ſolius Chriſti mediatoris obedientiæ, & applicatio ſoli fidei vendicetur.

Sunt autem hæ ferme excluſiuæ particulæ apud Paulum 1. vocabulum gratiæ, cum æquipollentibus. Eph. 2 Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis. Roma. 11. Si ex gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia non eſſet gratia. Tit. 3. Non ex operibus, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. 2. Timoth. 1. Non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum, & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, ante tempora ſecularia.

Pſalm. 70. Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius. Vbi propter maiorem emphaſin, affixum geminatur iuſtitiæ tuæ, ſolius tuæ.

Secundo, Particula gratis cum Synonymis, Ro. 3. Gratis iuſtificamur, ipſius gratia.

Rom.6.Stipendium peccati mors eſt:ſed χάρισμα Dei eſt vita æterna. Epheſ.2.Non ex vobis δῶρον Dei eſt.

Gal.3.Si ex lege hereditas,iam non ex promiſſione,Abrahæ vero Deus per promiſſionem κεχάρισται, gratuito donauit.

Tertio,Nomen vnius. Ro.5. Gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Regnabunt in vita per vnum Ieſum Chriſtum : per vnius iuſtitiam in omnes : per vnius obedientiam iuſti conſtituuntur multi. Heb.10.Vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos.

Quarto, Romanor.4. Sine lege. Galat. 2. Non per legem. Gal.3. Non ex lege.

Quinto, Opera.Rom.4.Sine operibus.Tit.3.Non ex operibus. 2.Tim. 1. Non ſecundum opera. Epheſ. 2. Non ex vobis. Philipp.3. Non habens meam iuſtitiam. Rom.11.Propriam iuſtitiam.

Sexto,Vocabulum imputationis. Rom.4. Non operanti, ſed credenti fides imputatur ad iuſtitiam. Imputatur iuſtitia ſine operibus. Imputatur ſecundum gratiam,non ſecundum debitum.

Septimo,Remiſſio peccatorum. Rom.4. Dauid pronuntiat beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. 2. Cor. 5. Reconcilians ſibi mundum, non imputans ipſi peccata eorum.

Octauo,Vocabulum fidei. Roman.3.Fide ſine operibus. Eph.2. Per fidem non ex vobis,non ex operibus. Romanorum 3. Excluſa eſt gloriatio non per legem operum,ſed per legem fidei.Actor.13. Ab omnibus,à quibus non potuiſtis in lege iuſtificari, per hunc omnis,qui credit,iuſtificatur. Et Gal.2.extat peculiaris excluſiua: Sciẽtes,quod ex operib.legis nõ iuſtificatur homo,niſi per fidem.Particulam enim εἰ μὴ, & ἐὰν μὴ, excludere præcedentia membra,multa exempla ſcripturæ oſtendunt. Vt Apocal.9.Dictum eſt locuſtis,ne læderent fœnum,neq; omne viride, neq; omnem arborem,niſi homines,qui non habent ſignum Dei in frontibus, Apocal.21.Non intrabit in ipſum omne prophanum, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ.Mar.13.De die illa nemo nouit,nec angeli,nec filius,niſi pater.Ioan.c.15. Palmes nõ poteſt à ſe ipſo fructum facere, niſi in vite manſerit.Ibi eſt ἐὰν μὴ. Quarto, Regum vigeſimoſecundo, Græci interpretes particulam aduerſatiuam בראב reddiderunt per εἰ μὴ,quod alibi plerunque reddunt per ἀλλ' ἢ.Et in eadem ſignificatione, Exod.4. vſurpant particulam ἐὰν μὴ.Senſus igitur Pauli Gal.2.hic eſt:nõ iuſtificatur homo ex operibus legis, ſed per fidem Chriſti. Et mox excluſiuam explicat, inquiens : Nos in Chriſtum credidimus , vt iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis.

Hæ ferme ſunt excluſiuæ, Paulo vſitatæ : quas in noſtris linguis non poſſumus breuius & commodius efferre, quam per particulam Sola.Illa enim omnes excluſiuas Pauli vno quaſi complexu ſignificantiſſime comprehendit,& auditoribus proponit. Et quia omnibus temporibus particula illa in articulo iuſtificationis in Eccleſia ſemper vſitata fuit,ſicut teſtimoniis ex omnium ferme Patrum ſcriptis oſtendi poteſt: recepta eſt in Eccleſiis noſtris,quando volumus omnes excluſiuas Pauli breuiter complecti , quod dicimus : Sola miſericordia Dei, ſola fide,ſola imputatione iuſtitiæ,ſolius mediatoris Chriſti,nos iuſtificari.

Et illam excluſiuam ita intelligimus,vt primo excludatur cõditio meriti ſeu dignitatis noſtræ. 2. Vt cauſa reconciliationis adimatur noſtris operibus ſeu virturib. & transferatur in ſolam gratiã Dei , propter meritũ Chriſti mediatoris. 3. Vt oſtendatur medium ſeu organon applicationis.

Non

Non enim operibus, ſed ſola fide apprehenditur, accipitur & applicatur gratuita promiſſio reconciliationis, propter Chriſtum mediatorem. Reprehenduntur vero ſicut apud Chriſoſtomum & Auguſtinũ, ita & apud nos illi, qui particulas excluſiuas ita intelligũt, quaſi illi, qui ſine pœnitentia in ſceleribus perſeuerant & pergũt, mortua ſide, hoc eſt, Epicurea perſuaſione impunitatis iuſtificentur. Neque etiam ſolam fidem intelligimus ſolam notitiam ſeu externam profeſſionem dogmatum Eccleſiæ, qualis in multis hypocritis & impiis eſſe poteſt.

Hæc quæ prolixe à noſtris explicata ſunt, breuiter recito: vt manifeſtũ fiat quam ſycophanticis calumniis particula Sola in Tridentino Concilio exagitetur & deprauetur: vtq; lector intelligat, quãdo particula Sola, in illo ſicut declarauimus ſenſu, dãnatur, ſimul damnari omnes excluſiuas Pauli. Et hoc quærunt Pontificii, vt per particulam, Sola, iugulent omnes Pauli excluſiuas.

Et quia Andradius clamitat, Lutherum per particulã Sola, intellexiſſe ſolitariam & mortuam fidem, adſcribam locũ eius in 15. cap. Gen. vbi clariſſime explicat ſenſum huius excluſiuæ: verba hæc ſunt: Scio reliquas virtutes eſſe inſignia dona Dei. ſcio fidem ſine his donis non exiſtere. Sed quæſtio eſt, quid cuiuſque proprium ſit. Tenes manu varia ſemina. Non autem quæro, quæ cum quibus coniuncta ſint, ſed quę ſit cuiuſq; ꝓpria virtus. Hic aperte dic, quid faciat ſola fides: non cum quibus virtutibus coniuncta ſit. Sola autem fides apprehendit promiſſionem: hoc propriũ ſolius fidei opus eſt. Reliquæ virtutes alias habent materias, circa quas verſantur. Item: Scimus, quod fides nunquam eſt ſola, ſed affert ſecum charitatem, & alia multiplicia dona: neq; vnquam ſola eſt, ſed non ideo confundendæ res, & quod ſolius fidei eſt, aliis virtutibus tribuendum. Hæc Lutherus.

AN VERA FIDES IVSTIFICANS SIT *vel fiducia, vel dubitatio de remiſſione peccatorum.*

Lutherus in 41. cap. Geneſ. dicit: Etiamſi nihil præterea peccatũ fuiſſet in doctrina Pontificia, quam quod docuerunt, nos debere vagari & fluctuare ambigentes & dubios de remiſſione peccatorum, gratia & ſalute noſtra, iuſtas tamen haberemus cauſas cur ab Eccleſia infideli nos ſeiungeremus. Et Gropperus etiam turpitudinẽ Pontificii iſtius dogmatis de dubitatione fidei iuſtificãtis, nõ tantum agnouit, ſed publice improbauit. Extant etiam de hac quæſtione duo aduerſaria ſcripta Ambroſij Cathareni & Dominici à Soto, quę oſtẽdunt illis ipſis, qui Tridenti congregati fuerunt, nõ conueniſſe de flagitioſo iſto dogmate, quod fides debeat eſſe dubitatio. Et propter hanc cauſam dicunt Titulũ 9. capitis non ſimpliciter, ſed ita conſtitutum eſſe, contra inanem hæreticorum fiduciam.

Hæc obſeruatio, ſi recte conſideretur, oſtendet, quo artificio compoſitum ſit illud decretum, cuius tamen intentionem, finem & ſummam eſſe, Andrad. Tridenti in Concilio ſcribens, affirmat, vt monachorum dogma de dubitatione quoquo modo retineatur, confirmetur & ſtabiliatur. Nec ſane nullæ ſunt cauſæ, quare tam acriter Pontificii de retinenda dubitatione digladiantur: Intelligunt enim, totam negotiationem Pontificiæ nundinationis hoc fundamento niti. Conſcientia enim quærens certam aliquam & firmam conſolationem, quando audit ipſam fidem, etiam quando in promiſſione Chriſtum mediatorem apprehẽdit, debere dubitare de remiſſione peccatorum, cogitat ſe velle cumulare tam multa & tam varia opera, vt iuxta Poetam: ſi non proſint ſingula,

plura iuuent. Hinc vltra opera diuinitus mandata, electitii cultus ſine fine & modo excogitati fuerunt. Hinc vota, peregrinationes & inuocationes Sanctorum, fraternitates, opera indebita, opera ſupererogationis, nundinatio miſſarum, negotiatio indulgentiarum, & breuiter, tota illa lerna ſuperſtitionum Pontificiarum. Cumque in agone conſcientia in illis omnibus non inueniret certam & firmam conſolationem: excogitatum tandem eſt purgatorium, & propoſitæ redemptiones ſuffragiorum poſt mortem. His regni ſui vectigalibus timent publicani Pontificii. Vident enim fore, vt minuantur & intercidant, ſi homines ex verbo Dei doceantur, fidem eſſe fiduciam, quæ in promiſſione Euangelii inueniat, accipiat & poſſideat certam & firmam conſolationem, de reconciliatione cum Deo. Hinc illæ lachrymæ: Hinc tentationes pro ſtabilienda dubitatione.

Sed audiamus, qualem fidem remiſſionis peccatorum Tridentini Patres Eccleſiæ proponant.

Primo, concedunt, quod neceſſarium ſit credere, peccatum non remitti, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum. Illud vero inde ſcimus credendum eſſe, quia doctrina Euangelii hanc promiſſionem fidei proponit.

Secundo, Mox vero addunt: Nemini tamen in ſola fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum ſuorum acquieſcēti, peccata dimitti dicendum eſt. Fides igitur in Concilio Tridentino ita credit promiſſioni Euangelii, de gratuita remiſſione peccatorum propter Chriſtum, vt tamen in ea certa fiducia acquieſcere non auſit: imo non verentur dicere, nemini remitti peccata, qui iuxta promiſſionem Euangelii, in fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum ſuorum acquieuerit.

Tertio, Rationem adducunt, quia etiam apud hæreticos poſſit eſſe vana, & ab omni pietate remota fiducia.

Quarto, Addunt: Ne illos quidem, qui vere iuſtificati ſunt, debere abſque vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos.

Quinto, Dicunt: Non eſſe aſſerendum, neminem à peccatis abſolui & iuſtificari, niſi eum, qui certo credat ſe abſolutum & iuſtificatū eſſe. Sentiunt ergo homines à peccatis abſolui, etiamſi non certo credant, ſe abſolutos eſſe, hoc eſt, docent abſolutionem ſine fide.

Sexto, Ponunt hanc declarationem: Pios quidem in genere non debere dubitare de promiſſis Dei, de efficacia mortis Chriſti, de merito Chriſti, deque Sacramentorum virtute. ſed quod ad applicationem ad indiuidua attinet, quemlibet, dum ſuā propriam indiſpoſitionē reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poſſe. Neminem enim ſcire poſſe certitudine fidei, cui non poſſit ſubeſſe falſum ſe gratiā Dei eſſe conſequutum.

Septimo, Anathemate damnant: Si quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe vt credat certo & abſq; vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata ſibi eſſe remiſſa.

Hæc ſunt capita quę de dubitatione contra fiduciam Tridenti decreta ſunt. Andradius vero ſuo more, vt interpres Concilii addit declarationem, quid ſit, quod vocant indiſpoſitionem: & quod toties damnant, ſi quis in ſola fiducia remiſſionis peccatorū acquieſcat. Ita n. inquit: Euangelium docet, eos, qui ſincera fide & ardenti charitate Deum proſequuntur, conſequi iuſtificationem: an vero ipſe ea omnia habeam, quæ ad iuſtitiam comparandam ſunt neceſſaria, Euangelium minime aſſerit. Item: Fides quidem mea potiſſimū debet in Chriſto quærere, vt ego ſaluer: an vero eam operam ad iuſtitiam conſequendam, quam oportebat

adhibuerim, ex fide non accepimus. Iis enim ſolum cenſet à Deo tribui iuſtificationē, qui pœnitētiæ ſe, & charitatis actionibus ad illam ſuſcipiendam præpararunt. Non autem conſtat fidei teſtimonio, an ea omnia quis præſtiterit, quæ ſunt ad iuſtitiam comparandam neceſſaria. Ego inquit, nulla ratione dubito mihi ad iuſtitiam aditum patere, ſi ſincera fide veraq; pœnitentia ad diuinæ gratiæ thronum acceſſero. Sed an id vere & integre aliquando præſtiterim, conſtare recte mihi nunquam potuit. Rationem vero hanc addit: Multa ſunt peccata, ipſis etiā peccatoribus vſq; adeo occulta, vt illa internoſcere nullo modo poſſint. Cum igitur nemo ſcire poſſit, an aliquo ſit crimine implicatus, cuius nulla ſit ratione conſcius: quomodo certo credere poteſt, iam ſe eſſe iuſtificatum? & perſuaſionem eſſe minime Chriſtianam, ſibi de conſecuta iuſtificatione blādiri, probat illa Cypriani ſententia: Nemo ſic ſibi blādiatur de puro & immaculato corde, vt innocentia ſua fretus: medicinam non putet eſſe adhibendam vulneribus, cum ſcriptum ſit: Quis gloriabitur mūdum ſe eſſe à peccato? Et quod Ieſuitæ ſcripſerant? Fidelis firmiter quidem ſperat vitam æternam, & quod magis eſt, confidit etiam; non tamen certo credit, ſed dubitat, ſpes enim fallere poteſt. Ad illud reſpōſurus Andradius, inquit: Spem habere aliquam dubitationem coniunctam & implicatam. Cum enim ſpes, qua nobis vitam æternā pollicemur, & noſtris operibus & maxime diuinæ miſericordiæ & omnipotentiæ fidat: quippe quæ ex meritis & gratia proficiſcitur: ita fit ſane, vt ſpes ita ſit certa, vt ſemper cum metu & dubitatione ſit coniuncta & copulata.

Hanc Andradii interpretationem conferat lector ad capita decreti Tridentini de dubitatione: & videbit, ex quibus lacunis, relicto viuo fonte, deſperabunda illa dubitationis opinio deriuata ſit. Qualis enim eſt iuſtificatio, talis etiā eſt fides in Pontificia Eccleſia. Primo enim verbis quidē tribuunt reconciliationem & remiſſionem peccatorum, miſericordię diuinæ propter Chriſtum: ſed addunt, illam nemini communicari, conferri aut applicari, niſi qui operibus pœnitentię & charitatis ita ſe diſpoſuerit, vt non prorſus indignus ſit, in quem Deus beneficium iuſtificationis conferat. Quia vero conſcientia ſemper dubitat, an ſatis habeat talium operum, an ſatis digna ſit eorū præſtantia, an ſufficiens ſit præparatio, an vere & integre omnia illa pœnitentiæ & charitatis opera, quæ ad dignam & ſufficientem præparationem requiri ſentiant, præſtita ſint: neceſſario fit, quod ex hac doctrina anxiæ mentes in inuocatione, in tentatione, in lucta cum ira Dei propter peccata, in ipſo denique agone mortis, nunquam poſſunt inuenire certam & firmam conſolationem, qua ſe poſſint ſuſtentare & erigere, ne oppreſſæ deſperatione ruant in æternum exitium: quo enim magis conantur ſe hoc modo diſponere & præparare, eo profundius in dubitationem immerguntur. Magis enim magiſque in ipſo conatu agnoſcunt & experiuntur inſufficientiam, & indignitatem præparationum. Quod ſi vero de ſufficientia & dignitate præparationis ſuæ præſumpſerint, incidunt in iudicium Phariſæi, Lucæ decimooctauo, quod ſcilicet Iſrael ſectando legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenerit: quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus: ita vtrinque intercluditur, & obſtruitur via ad iuſtificationē, ꝑ pontificias præparationes. Etiam Lector ex Andradii interpretationibus intelligit, quid quæſitum fuerit Tridentinis illis præparationib. ad iuſtificationem, vt ſcilicet tota fides remiſſionis peccatorum, dubia & incerta, hoc eſt, nulla redderetur. Ita enim Paulus loquitur Rom. 4. Si ex lege hereditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio.

Secundo, Tridentinum decretum inquit: etiamſi vere quis iuſtificatus fuerit, non tamen debere quenquam abſque vlla omnino dubitatione

apud ſemetipſum ſtatuere ſe eſſe iuſtificatum. Nihil igitur niſi meras dubitationes continet doctrina Pontificia, ſiue verſetur in præparatoriis, ſiue in cauſa principali iuſtificationis. Aduertat autem Lector, quam Andradius rationem reddat, dubitandum eſſe etiam ſi vere quis iuſtificatus ſit. Quia, inquit: quædam peccata tam ſunt occulta vt illa internoſci non facile poſſint, & inſcrutabiles ſunt cordis humani receſſus. Cum igitur nemo ſcire poſſit, ne forſan crimine aliquo ſit implicatus, cuius nulla ſit ratione conſcius, ſemper dubium manet, an ſimus iuſtificati. Cyprianus enim dicit: Nemo ſic ſibi blandiatur de puro & immaculato corde vt innocentia ſua fretus medicinam non putet eſſe adhibendam vulneribus, cum ſcriptum ſit, Quis gloriabitur, mundum ſe eſſe à peccato? Et Hieronymus inquit: Quod nobis interdū mundum videtur, Dei oculis ſordidum deprehenditur, hoc eſt, quia cauſam formalem ſuæ iuſtificationis coram Deo, ad vitam æternam conſtituunt in qualitatibus iuſtitiæ inhærentis: & vero propter legem peccati militātem in membris nemo poteſt certo ſtatuere, illas ſuas inhærentes qualitates tales eſſe, quæ miſerum peccatorem poſſint gratum & acceptum facere: quæque dignæ ſint vita æterna: merito ergo perpetuo de ſua ſalute dubitant qui hoc modo iuſtificari volunt: Et hoc eſt quod antea dixi, qualem iuſtificationem habent Pontificii talem etiam docent fidem.

Qualis vero, Deum immortalē, eſt illa doctrina, cuius effectus, ſumma & finis eſt: vt anxiæ conſcientiæ quærentes conſolationem, coniiciantur in perpetuas hæſitationes & dubitationes, ſuę cum Deo reconciliationis remiſſionis peccatorum, ſalutis & vitæ æternæ? Tales certe dubitationes philoſophia & quæuis ethnicorum religio docere poteſt.

Ingenue vero & recte faciūt Pontificii: quod hoc emblema ſuę Theologiæ ipſi inſcribunt, quod ſit doctrina dubitationis, quę ſcilicet nō poſſit conſcientiis monſtrarę & afferre veram, certam & firmam conſolationem, qua in lucta tentationum ſe erigere & ſuſtētare poſſint: ſed quę relinquat cōſciētias in triſtiſſimis dubitationibus, quibus illas magis magiſque immergat. Et ſane ſi aliud de doctrina ſua prædicarent, & res ipſa & experientia argueret eos mēdacii. Nec facile forſan nobis crederetur, ſi diceremus totā Pontificiam Eccleſiam nihil aliud eſſe, quā officinam ſeu materiam dubitationis. Domeſticum igitur illud ipſorū teſtimoniū de doctrina Pōtificia recipimus, & noſtro calculo approbamus: quod ſcilicet doctrina Concilii Tridentini de iuſtificatione, non poſſit conſcientiis vere credentium, afferre certam & firmam conſolationē, in qua certa fiducia contra tentationes acquieſcere poſſint: ſed quod eas coniiciat, detineat & relinquat in perpetuis dubitationibus. Fidei n. (ſicut dicunt) poteſt ſubeſſe falſum: & ſpei (ſicut Ieſuitæ dicunt) propriū eſt poſſe fallere. Nec ſane elogium hoc inuidemus doctrinę Pōtificiæ: imo addimus ex Paulo, eos qui hoc modo ſuis operibus præparari, & ſuis qualitatibus iuſtificari volunt, minus adhuc quam par eſt facere: quod ſaltem dubitāt de ſua reconciliatione, adoptione, & acceptatione ad vitam æternam. Paulus enim nō dubitatiue, ſed categorice pronūciat, ſe in hoc quod nihil ſibi conſcius eſt, non eſſe iuſtificatum, 1. Cor. 4.

Item, qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt: quia qui nō in omnibus permanſerit, maledictus eſto. Gallat. 3. Qui non ex fide, ſed quaſi ex operibus ſectantur iuſtificationem, ad eam no perueniunt, Roman. 9. Euacuati eſtis, à Chriſti gratia excidiſtis, qui in lege iuſtificamini Gal. 5. Qui igitur tali conſolatione afferente dubitationem & deſperationem delectatur, fruatur ſane ea: nec prætendere poterit, ſe deceptum eſſe: prędicant enim Pontificii, ſuam doctrinam non afferre talem pacem conſcientiis, in qua tuto & certo acquieſcere poſſint. Qui ergo vult de ſalute

ſua dubitare, amplectatur doctrinam Pontificiam: hoc enim eſt, quod de ſumma & fine doctrinæ ſuæ pollicentur.

Non autem hic conſiſtunt Tridentini Patres, ſed vlterius progrediuntur, & decernunt: Neminem, etiamſi vera fide credat, gratis diuina miſericordia propter Chriſtum peccata ſibi remitti, debere certo ſtatuere, ſe à peccatis abſolui. Imo addunt: Qui credit peccata non remitti, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum, ſi in illa fiducia acquieſcat, tūc & ideo peccata illi non dimitti. Huic vero blaſphemiæ, propter gloriā Chriſti & conſcientiarum cōſolationem, reſiſtendum eſt. Et inſignis contumelia eſt, doctrinam cœleſtem hoc titulo infamare, quod ſit doctrina & materia dubitationis in articulo de remiſſione peccatorū. Ideo enim diuinitus patefacta eſt generi humano doctrina cœleſtis, ideo proponitur in Eccleſia, vt vere credentes habeant certam & firmam conſolationem, in qua contra omnes tentationes tuto acquieſcere poſſint, in promiſſione Euangelij de recōciliatione ſua cum Deo, de adoptione & acceptatione ad vitam ęternam. Sicut igitur libenter damus, & pleno ore confirmamus, Pontificiorum doctrinam de iuſtificatione eſſe officinam dubitationis & deſperationis: ita pro fiducia gratuitæ recōciliationis cum Deo propter Chriſtum mediatorem, omnino pugnandum eſt in Eccleſia. Hęc enim eſt doctrina Euangelij, & Eccleſiæ propria Non autem prolixa oratione diſputationis huius explicationem perſequemur, ſed fundamenta tantum, qua fieri poterit breuitate, notabimus.

Vt autem eo commodius illud fieri poſſit, primum paucis illa remouebimus, quorum confuſione Pontificij callide & inſidioſe ſtatum diſputationis coram imperitis tranſponere conantur.

Non igitur diſputatio eſt de fide hæreticorum, qui falſas & blaſphemas opiniones pugnantes cum fundamento amplectuntur & tenentur: Nec de Epicurea perſuaſione, pollicente ſibi in perſeuerantia ſcelerum impunitatem, quæſtio eſt: illis enim non dubitationem, ſed certam aſſeuerationem iræ diuinæ, niſi conuertantur, proponimus: Qui talia agunt, non habent partem in regno Dei & Chriſti.

Fatemur etiam, veram fidem in hac carnis infirmitate non eſſe perfectam, ſed ſæpe tentari multis & variis dubitationibus: ita vt in tentationibus ſæpe inter trepidationes, valde languida ſit fiducia. Docemus autem, non indulgendum dubitationi, ſed perpetuo cum ea luctandum & orandum: Credo Domine, ſed tu opem fer incredulitati meæ. Item: Domine adauge nobis fidem. Monentur etiam iuſtificati, ne fiducia miſericordiæ Dei ad alendam & confirmandam ſecuritatem & petulantiam carnis abutantur: illa enim ſemper freno timoris Domini coercenda & reprimenda eſt. Nec ſane quando reſpicimus ad infirmitatem noſtram, ad nouas noſtras qualitates ſeu virtutes, inde concipimus fiduciā, quod Deo certo ſimus accepti ad vitam æternam: diſerte enim cum Paulo fatemur: In hoc non ſum iuſtificatus.

Has quæſtiones ideo ab hac diſputatione ſeparo. Video enim Pontificios harum cōfuſione hanc doctrinam turbare. Verus igitur controuerſiæ huius, inter nos & Pontificios ſtatus hic eſt: quod ipſi docēt, Peccatorem, quando in ſeria pœnitentia, vera fide, ex verbo Dei per Spiritum ſanctum concepta, apprehendit promiſſionem gratuitæ miſericordiæ, & in ea ſimul apprehēdit ipſum mediatorē Filium Dei, qui eſt iuſtitia noſtra, nec poſſe nec debere certa fiducia ſtatuere, peccata ſibi remitti: poſſe quidem bene ſperare, & de Dei miſericordia optima quæq; ſibi polliceri: ſed hæc tamē ſine certa fiducia in medio fluctuantis dubitationis ſuſpēſa eſſe relinquēda: quia fidei poſſit ſubeſſe falſum, & ſpes poſſit fallere. Et hanc dubitationē numerant nō inter infirmitates & maculas carnis, ſed

inter virtutes fidei: vt niſi dubitatio adſit, ornet & commendet fidem, ſit inanis hæreticorum fiducia, non fides iuſtificans. Quia vero vident duo hæc manifeſte eſſe pugnantia, credere & dubitare: fingunt fidem in genere quidem ſtatuere promiſſiones diuinas de miſericordia Dei, de merito Chriſti, & de Sacramẽtorum efficacia, veras & certas eſſe, ſed de applicatione ad credentes, fidem debere in perpetua dubitatione ſuſpenſam manere: an ſcilicet mea fides, quæ promiſſione Dei nititur, certo iuxta dicta Euangelica ſtatuere debeat: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Item: Fides tua te ſaluum fecit.

Iuxta Põtificios igitur, fides inter vniuerſalia ſiue realia ſiue nominalia, inter ideas Platonicas in aere generali perſuaſione ſuſpẽſa volitabit: de applicatione ad perſonam credentem vel non ſolicita, vel non certa.

Quia vero vtilis & neceſſaria eſt illa doctrina, quæ Euangelij propria eſt: quomodo cõſcientiæ, quæ pauore iræ Dei propter peccata anguntur, poſſint habere certam & firmam conſolationem, in qua certa fiducia de remiſſione peccatorum acquieſcere poſſint: non prolixe ſane rhetoricabimur, ſed præcipua tantum fundamenta eius doctrinæ notabimus.

Primo. Fundamentum firmum & manifeſtum ſumitur ex natura & proprietate promiſſionis gratuitæ: fiducia enim ſalutis noſtræ nõ eo nititur, quaſi ingenij noſtri perſpicacia, acumine ſuo poſſit penetrare cœlos cœlorum, & ſcrutari quid de me in arcano conſilio Trinitatis decretum ſit: ſed hoc fundamento nititur, quod Deus ex arcana luce prodiẽs, voluntatem ſuam nobis in verbo patefecit: vt Paulus 2. Cor. 2. non dubitet affirmare, nos mentem Chriſti tenere. Et in lege quidem voluntas Dei ita patefacta eſt: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Quod ſi per dubitationem apprehendi poſſet vita æterna, nulla magis idonea eſſet promiſſio quam legis: propter annexam enim conditionem perfectæ impletionis, conſcientias relinquit in perpetua dubitatione, Rom. 4. Quia vero non dubitatio, ſed fides iuſtificat: nec qui dubitat, ſed qui credit, habet vitam æternam: ideo Deus propoſuit gratuitam promiſſionem Euangelij, quæ nititur nõ noſtris operibus: ſed miſericordia Dei propter obedientiam filij Mediatoris. Et quare hæc promiſſio ſit propoſita, Paulus oſtendit Romanorum 4. Ideo ex fide, & ſecundum gratiam, vt ſit firma promiſſio. Num vero vt tantum in genere, & per ſe firma ſit promiſſio? imo, inquit Paulus, vt firma ſit omni ſemini. Quomodo vero? Scriptum eſt, inquit, propter nos, quibus imputabitur credẽtibus. In genere enim & per ſe, firma eſt etiam legis promiſſio. Vt vero nobis ſit firma, ideo ſecundum gratiam, & ex fide. Ita Hebr. 6. extat pulcerrima ſententia, Deum in gratuita promiſſione interpoſuiſſe iuſiurandum: vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, firmam conſolationẽ habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem. Audis non in genere tantum, nec per ſe firmam tantum eſſe promiſſionem: ſed vt nos, qui cõfugimus ad apprehendendam propoſitam ſpem, firmam conſolationem habeamus. Ex hoc fundamẽto Ioannes ducit argumentum. 1. cap. 5. Qui non credit Deo, mendacem facit eum. Nec vero de generali aſſenſione Ioannes loquitur. Subiungit enim: Hæc ſcribo vobis, qui creditis in nomen filij Dei, vt ſciatis quod vitam æternam habetis.

Nam ſi credo in filium Dei, & tamen dubito, an habeam vitam æternam: non credo huic promiſſioni, Qui credit in filium, habeat vitam æternam. Iuxta Ioannem igitur facio Deum mendacem.

Secundo, Ex proprietate fidei iuſtificantis. Tribuitur enim fidei πληροφορία, ὑπόστασις, ἔλεγχος, παῤῥησία, πεποίθησις: quæ certe non dubitationem, ſed certam & firmam fiduciam ſignificant: ſicut exemplis probare poſſem, niſi vererer prolixitatem. Ioannes peculiari conſilio

de fide ita loquitur, 1. cap.3. Scimus quod tranſlati ſumus a morte ad vitam, cap.5. Vt ſciatis, quoniam vitam habetis æternã, qui creditis in nomen Filij Dei, 1.Pet 1. Perfecte ſperate in eam, quæ ad vos defertur gratiam. Heb.3. Si fiduciam & gloriationem ſpei ad finem vſque firmam tenuerimus. Heb.10. Accedamus vero corde in plerophoria fidei, tenentes confeſſionem ſpei ἀκλινῆ. Hebr.6. extat dulciſſima metaphora ancoræ: Quando enim ancora in terram ſabuloſam incidit, nõ poteſt nauem firmiter retinere: quãdo vero in fundum firmum & tenacem iacta eſt, firmiter retinet nauem contra omnes fluctus. Ita, inquit, ancoram ſpei noſtræ iactam eſſe in ipſum cœlum: & quidem vbi Chriſtus pro nobis Pontifex eſt, qui apprehendit, fulcit & retinet ancoram illam, ſicut inquit Ioan 10. De manu mea nemo rapiet eas Et ſicut Paulus inquit, Philip.3. Apprehẽdi, imo magis apprehenſus ſum. Ita Rom.15. Iuſtificati fide, pacem habemus apud Deum. Item: Stamus in gratia Dei, & gloriamur ſpe glorię Dei. Rom.4. Ideo ex fide, vt firma ſit promiſſio. Has dulciſſimas conſolationes ſcelerate nobis dubitatione ſua deprauare & eripere conantur Pontificij Academici. Quod ſi virtus eſſet dubitatio, non recte pręciperetur eſſe luctandum contra dubitationem: nec iuberemur petere: Adauge nobis fidem. Adiuua incredulitatem. Eſt & hoc valde firmum argumentum contra Pontificiam dubitationem, quod 2. Corin.13. Paulus inquit: Tentate & probate vos ipſos, an ſitis in fide. Anne cognoſcitis vos ipſos, quod Ieſus Chriſtus in vobis ſit, niſi forſan reprobi eſtis. Audis quemq; debere ſe ipſum probare, an ſit in fide: & illos, qui non agnoſcunt Chriſtum in ſe eſſe, reprobos eſſe. Hæc copioſa oratione poſſent explicari: ſed nos tantum fundamenta nunc monſtramus. Illud tãtum addam, quam varijs artificijs locum, Rom 8. ludificare conentur Pontificij. Pighius ex Thoma dicit, Paulum ibi tantum de ſuæ ſalutis certitudine, quam ex peculiari reuelatione habuerit, loqui: non vero affirmare omnem Chriſti fidelem eiuſmodi certitudinem habere, ſed hoc manifeſte falſum eſt. Paulus enim in tota illa ſententia in plurali loquitur, & fundamenta illius certitudinis ponit: Chriſtus mortuus eſt, imo ſedet ad dexteram patris, interpellans pro nobis.

Andradius igitur videns, has ludificationes nõ poſſe conſiſtere, dicit, verbum πέπεισμαι, ſignificare non certam fiduciam, ſed veriſimilem exiſtimationem ſeu perſuaſionem: quæ tamen falli poſſit, quia in quibuſdam ſcripturę locis ita vſurpetur. Atqui vſurpatur etiam pro certa, firma, & indubitata perſuaſione, 2.Tim.1. Certus ſum, quod potens eſt depoſitum meum ſeruare. Et ab hoc themate πεποίθησις, deducitur.

Quæſtio iam eſt: Vtra ſignificatio conueniat loco, Rom. 8. Illud vero totus contextus tantum non clamat: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quomodo non omnia cum filio nobis donaret? Quis accuſabit? quis cõdemnabit? Deus iuſtificat, Chriſtus mortuus eſt. Quis ſeparabit nos à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Num periculum? num gladius? &c. Imo in his omnibus plus quam vincimus, per eum, qui dilexit nos. Et poſt hæc ſequitur verbum πέπεισμαι. Manifeſtiſſimũ autem eſt, eum cum ratione (quod dicitur) inſanire, qui totam illam orationem de dubitatione conaretur explicare. Et inter ipſos Pontificios nemo hactenus auſus fuit dicere, Paulum, Rom.8. de ſua etiam ſalute incertum dubitare: niſi quod Ieſuitarum impudentia hoc tentauit, quam Andradius non æquare tantum, ſed & ſuperare contendit.

3. Doctrina de vero vſu Sacramentorũ præbet ſuauiſſima argumenta de certitudine ſalutis credentium, contra dubitationem Pontificiorum. Certum enim eſt, Filium Dei promiſſioni gratiæ, ſua inſtitutione addi-

diſſe ſigna illa, quæ Sacramenta vocantur: vt promiſſio Euangelij nō tantum in genere proponeretur, ſed vt in actione Sacramentorum generalis illa promiſſio ſingulis fide vtentibus offerretur, applicaretur & obſignaretur: Et quidem vt fidei infirmitas, quæ generali & nuda promiſſione contra ſpem in ſpem ægre ſe poteſt ſuſtentare, efficacia Sacramentorum ſubleuaretur & confirmaretur. Ita Roman. 4. Circumciſio vocatur ſigillum iuſtitiæ fidei, Galat. 3. Quotquot baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis, 1. Petri 3. Baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ. In vſu Cœnæ Dominicæ, ſingulis non indigne accedentibus, Filius Dei applicat illud: Accipe, ede: hoc eſt corpus meum, quod pro te traditū eſt: hoc poculum, nouum Teſtamentum eſt, &c. Ita oratio Damaſceni, in ſumptione myſteriorum inquit: Dignare vt accipiam, εἰς ἀῤῥαβῶνα τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ βασιλείας. De abſolutione quam dulcis eſt promiſſio: Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt eis. Quicquid ſolueritis in terra, ſolutum erit in cælo. Hinc Gerſon recte diſputat, abſolutionem non in Optatiuo modo, ſed propter certitudinem pronuntiandam eſſe in Indicatiuo modo, ſicut hac forma abſolutionis Nathan vtitur: Dominus abſtulit peccatum tuum. Et Chriſtus Lucæ 7. Fides tua te ſaluum fecit, vade in pace, Matth. 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Hæ dulciſſimæ conſolationes non tantum labefactantur, ſed omnino conſcientijs eripiuntur per Pontificiam dubitationem.

Gerſon.

4. Firmiſſima argumenta contra Pontificiorum dubitationem, ſumuntur ex teſtimonijs Scripturæ de obſignatione credentium per Spiritum ſanctum. Epheſ. 1. Poſtquam credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ. 2. Corinth. 1. Deus eſt, qui obſignauit nos, deditq; arrham ſpiritus in cordibus noſtris. Eph. 4. Non contriſtetis ſpiritum, quo obſignati eſtis in diem redemptionis, &c. Emphaſes vocabulorum obſignationis & arrhabonis, pulcherrime confirmant hanc doctrinam. Obſignatio enim extra omnem controuerſiam ijs adhibetur, quę volumus alijs, ad quos illa pertinent, indubitata, & quam certiſſima eſſe, & quidem in hunc finem adhibetur, vt omnis dubitatio & hæſitatio, quæcunq; incidere poſſet, per obligationem remoueatur. Nec vero obſignatio ſpiritus in ſingulis credentibus, ad generalem tantum perſuaſionem pertinet, ſed vt ſinguli ſtatuant ſibi firmam & certam eſſe promiſſionem, & quidem contra dubitationem, quæ naturaliter hæret in animis noſtris, Deus adhibet obſignationem precioſiſſimam & firmiſſimam, ipſum ſcilicet Spiritum ſanctum.

Alterum vocabulum, eſt Arrhabo, quod origine Hebraicum eſſe, certum eſt. Significat autem hypothecam, cautionem ſeu ſymbolum, quodcunq; ſit, quo ratificatur & confirmatur fideiuſſio, non certe, vt de ea dubitetur, ſed vt ei fides indubitata habeatur. Hoc etiam vocabulo appellātur obſides, 4. Reg. 14 vſurpatur & Gen. 28. ſicut à Latinis arrha, pro parte aliqua perſoluti precij, qua fides ſit perſoluendę reliquæ ſummę. Et hęc vocabula prębent dulciſſimam conſolationem. Quia enim ſalui ſumus, ſed ſpe, Roman. 8. & interim varijs tentationibus fides quaſſatur & concutitur, ne propterea de bona Dei erga nos voluntate, de remiſſione peccatorum, adoptione, ſalute, & vita æterna dubitemus, dedit nobis quaſi obſidem, pignus & arrham, nō Angelum vel creatum aliquid, ſed ipſum Spiritum ſanctum, qui eſt ὁμοούσιος Patri & Filio, vt contra omnem dubitationē, in fiducia ſalutis noſtræ, quæ in nobis reuelabitur, acquieſcere poſſimus. Et illæ metaphoræ manifeſtis ſententiis alibi explicantur, 1. Ioan. 5. Qui credit in Filium, habet teſtimonium in ſeipſo, Roman. 8. Spiritus ſanctus dat teſtimoniū ſpiritui noſtro, quod filij Dei ſimus, Gal. 4.

Deus

Deus miſit ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantē Abba pater.1. Corint.2.Accepimus Spiritum ex Deo, vt ſciamus, quæ nobis à Deo donata ſunt.Epheſ.1.Illuminati oculos mentis,vt ſciamus,quæ ſpes hæreditatis noſtræ, &c. Inſignis igitur contumelia eſt in Spiritum gratiæ, decretum Tridentini Concilij de dubitatione veræ fidei.

De his dulciſſimis ſententijs Andradius inquit, ridicule magis quam acute dici, credentes inde etiam certos reddi de reconcilatione, quod Spiritus ſanctus id intus in animo teſtetur.Quia,inquit,ſine peculiari reuelatione nemini certo conſtare poteſt, illam quam multi ſentiunt mētis teſtificationem, eſſe Spiritus ſancti voces. Et certum quidem eſt,non omnes humani animi cogitationes & impetus, eſſe motus & impulſus Spiritus ſancti: ſed quia verbū Euangelij eſt miniſterium ſpiritus, 2.Corint.3.Ioan.6.& ex auditu fidei Spiritus accipitur, Galat.3. teſtificationē igitur in mente credentium,ex fide ſecundum promiſſionem Euangelij conceptam, certum eſt eſſe obſignationem Spiritus ſancti, ſicut Paulus inquit: Poſtquam credidiſtis,obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, Epheſ.1. Andradius vero vult, hæc iudicari non ſecundum verbum promiſſionis,ſed expectandas eſſe peculares reuelationes alias,ſine quibus ambiguam, dubiam, & incertam, forſan etiam falſam eſſe credentium fiduciam,ipſam etiam obſignationem ſpiritus, de qua Paulus loquitur.

5. Item probatur ab exemplis ſanctorum.vt de Abraham,Roman.4. Paulus dicit:Contra ſpem in ſpem credidit.Et non infirmatus eſt fide,in promiſſione etiam Dei non hæſitauit diffidentia,ſed conforatus eſt fide, pleniſſime ſciens, quia quæcumque promiſit Deus,potens eſt & facere. Ideo & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Hæc non verba, ſed fulmina ſunt cōtra Tridentinum decretum,quod dicit: Nemini, qui in fiducia remiſſionis peccatorū iuxta promiſſionem acquieſcit,peccata remitti. Paulus vero dicit:Ideo reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Nec de generali aſſenſione loquitur Paulus,ſed de applicatione ad indiuiduū,ad Abraham ſcilicet.

Dauid inquit,Pſalm.23.Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala,quoniam tu mecum es.

Pſalm.26.Dominus ſalus mea, quem timebo? à quo trepidabo?

Pſalm.30.In te Domine ſperaui, non confundar in æternum. Item: Qui confidit in Domino, ſicut mons Sion, in æternum non commouebitur.

Paulus.Rom.8.Quis accuſabit?quis condemnabit?quis ſeparabit?&c. perſuaſum enim mihi habeo,quod nulla creatura poterit nos ſeparare à dilectione Dei,qua diligit nos in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Lucæ 7.Remittuntur tibi peccata tua,vade in pace,fides tua te ſaluum fecit.Matth.9.Bono animo eſto fili,remittuntur tibi peccata tua.

6. Dubitatio pugnans cum fiducia,diſertis verbis in Scriptura reprehenditur,Matth.6.O modicę fidei.Matth.14.Modicæ fidei,quid dubitaſti?vtitur verbo διςάζειν,quod ſignificat, quādo animus affectibus nunc huc,nunc illuc impellitur, vt non maneat in vna ſententia,Ita vſurpatur 7. Ethicorum,cap.2. Et idem eſt, quod Pontificij dicunt,ſpem aſſentiri quidem propter probabiles rationes vni parti,ſed tamen cum formidine partis alterius.Rom.4.Iacob.1. Marci 11.fidei opponitur verbū διακρίνεσθαι,quod Budæus inde dici ſentit, quod illi,qui hæſitant,ſecum ipſi alternantibus ſententijs quaſi litigant & diſceptant.Et plane talem fidem fingunt Pontificij.

Lucæ 12. loco ὀλιγοπιςίας, vtitur verbo μετεωρίζεσθαι, quod ſignificat animum ancipiti & ſolicita dubitatione ſuſpenſum,quo res euaſura ſit: ſicut quæ in ſublimi ſuſpenſa ſunt, facili momēto huc illuc impellūtur,

Ita Thucyd.lib.2.Tota Græcia μετέωρος ἦν Græci interpretes, Pſal. 41. 92.87.de fluctibus maris vehementioribus hoc vocabulum vſurpant. Et hanc antitheſin Iacobus,cap.1.explicat: Poſtulet in fide, nihil hæſitans, qui enim hæſitat,ſimilis eſt fluctui maris,qui à vento circum agitur.Non ergo exiſtimet homo ille,quod accipiat aliquid à Domino. Loquitur autem Iacobus nō ſimpliciter de infidelitate, ſed vtitur verbo διακρίνεσθαι de quo iam dictum eſt. Simpliciter igitur damnat Tridentinam dubitationem.Et obſeruet lector, quod Tridentinum decretum hæſitationem facit virtutem fidei:Paulus vero Rom.4.eam tribuit τῇ ἀπιστίᾳ,incredulitati.Et Rom.14.ſynonyma ſunt:Quicquid non eſt ex fide.Et:Quicquid fit dubitante conſcientia Et affirmat, dubitationem non tantum per ſe eſſe vitium,verum etiam contaminare alia opera,vt fiant peccata.

7. Vtilis eſt hæc etiam obſeruatio, vnde ſumpta ſit doctrina, quæ iubet vere credentes dubitare de remiſſione ſuorum peccatorum Nam Matth 9. Scribæ, de generali quidem promiſſione remiſſionis peccatorum non dubitant, ſed Chriſtum blaſphemiæ arguunt, propterea quod doceat,ſe tam certo promittere & donare remiſſionem peccatorum credentibus,vt iubeat paralyticum θαρσεῖν, hoc eſt,bono & tranquillo animo eſſe. Ita Lucæ 7.cum Chriſtus mulierem abſolueret: Remittuntur tibi peccata tua, & iuberet eam in pace ire, Phariſæi muſſitant, blaſphemi eſſe.

Et Nouatiani conuerſis poſt lapſum, non ſimpliciter negabant remiſſionem peccatorum,ſed iubebant illos bene quidem ſperare, nō tamen certo ſtatuere,vel poſſe, vel debere,peccata ſibi remitti. Ita enim in Tripar.lib.9 error ipſorum deſcribitur:eſſe quidē lapſos inuitandos ad pœnitentiam,remiſſionem vero Dei poteſtati relinquendam.Ita etiam Ambroſius de pœnitentia,lib.1.cap.2.Nouatiani dicūt,ſe ſoli Deo remittendorum criminum poteſtatem reſeruare Sed Chriſtus mandauit diſcipulis ſoluere peccata. Et lib.2.cap.5.dicit: Nouatianos pro ſtabiliēda dubitatione de remiſſione peccatorum,obieciſſe locū ex Actis, cap.8. vbi Petrus dicit:Pœnitentiam age,ſi forte tibi remittatur iniquitas peccati tui. Ibi dicunt: Petrum non certo affirmaſſe, pœnitentibus peccata dimitti. Ambroſius vero reſpondet, Petrum ita loqui quia Simon Magus non ex fide credebat,ſed dolū cogitabat. De phraſi vero inquit, ego nec Petrum dubitaſſe dico. Nec verbi vnius præiudicio, totam cauſam ſtrangulādam arbitror. Nam & Chriſtus dicit, Ioan.8. Si me ſciretis, forſitan & patrem meum ſciretis.Et addit:Nec poterat Petrus dubitare de Chriſti munere, qui ſibi ſoluendorum peccatorum dederat poteſtatem. Obſeruet Lector, Nouatianos in ſuo certamine non ſimpliciter diſputaſſe,Deum nemini, qui poſt lapſum pœnitentiam agit, velle peccata remittere: ſed hæc fuit iuxta Ambroſium controuerſia, an miniſter Eccleſiæ, cui commiſſa eſt poteſtas ſoluēdi peccata,certo debeat affirmare, an vero dubitatiue proponere illis,qui pœnitentiam agunt,peccata dimitti. Item, an pœnitēs, qui vera fide amplectitur Chriſtum, certo ſtatuere, an vero dubitare debeat, ſibi peccata dimitti. Et ad hāc deſcriptionem certaminis Nouatiani, conferatur doctrina Pontificia de dubitatione. Addam vero & hoc, quod alius quidam ſuppoſititius libellus de exhortatione ad pœnitentiam, ſub titulo Ambroſij dicit: Pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum. Non dico, damnabitur, ſed nec liberabitur dico. Non præſumo,non promitto,prorſus neſcio de Dei voluntate. Aut ignoſcetur tibi,aut non ignoſcetur,quid horum tibi futurum ſit,neſcio.

Hæc certe contradictoria plane ſunt eius ſententiæ,quam Ambroſius contra Nouatianos ex ſcriptura defendit. Et hoc obſeruet Lector, multa

ſuppo-

ſuppoſititia interſperſa eſſe ſcriptis Patrum, vt ita ſpecie antiquitatis ſimplicioribus facilius imponatur.

Poſtremo extant & veterum Scriptorum præclara teſtimonia, quæ oſtendunt nouitium & adulterinum eſſe Pontificiorum dogma, de dubitatione. Nos illa tantum annotabimus, in quibus conſpicitur plane eadem tunc contra fiduciam fidei fuiſſe obiecta, quæ nunc agitantur & opponuntur à Pontificijs.

De obiectione enim arrogantiæ & ſuperbiæ Auguſtinus inquit Sermone 28 de verbis Domini: Omnia tibi peccata tua dimiſſa ſunt. Ideo præſume nō de operatione tua, ſed de Chriſti gratia. Gratia enim ſaluati eſtis, inquit Apoſtolus. Non ergo hic arrogantia eſt, ſed fides, prædicare quod acceperis, nō eſt ſuperbia, ſed deuotio. De obiectione indignitatis & indiſpoſitionis Auguſtinus in Pſal. 88. ita inquit: Hoc dixit Deus, Hoc promiſit, ſi parum eſt, hoc iurauit. Quia ergo non ſecundum merita noſtra, ſed ſecundum illius miſericordiam firma eſt promiſſio, nemo debet cum trepidatione prædicare, de quo non poteſt dubitare. Bernhardus de fragmentis ſeptem Sermon. 3. Tria conſidero, in quibus tota ſpes mea conſiſtit; Charitatem adoptionis, veritatē promiſſionis, poteſtatem redditionis: murmuret iam quantum voluerit, inſipiens cogitatio mea dicens: Quis es tu, aut quāta eſt illa gloria, quibuſue meritis hanc obtinere ſperas? Et ego fiducialiter reſpondeo: Scio cui credidi, & certus ſum, quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax eſt in promiſſione, quia potens in exhibitione. Hic eſt funiculus triplex, qui difficile rumpitur: quē nobis ē patria noſtra in hunc carcerem vſque demiſſum, firmiter obſecro teneamus, vt ipſe nos ſubleuet, ipſe nos trahat, & pertrahat vſque ad conſpectum gloriæ magni Dei.

Ad obiectiones ex Ioele & Iona, Nazianzenus in oratione conſolatoria in grandinis calamitate ita reſpondet: Quis ſcit, num quid cōuertatur & pœniteat, & relinquat benedictionem? Atqui manifeſte hoc ſcio. Ego diuinæ clementiæ fideiuſſor ſum. Ad ſententiam Solomonis, quæ ab aduerſarijs ſemper opponitur, Bernhardus pulcerrime reſpōdet, Serm. 5. in dedicat. Quis poterit ſaluus eſſe? dicunt diſcipuli. Et apud homines hoc impoſſibile eſt, ſed non apud Deum. Sed de poſſibilitate iam certi, de voluntate quid agimus? Quis ſcit, ſi eſt dignus amore vel odio? Quis nouit ſenſum Domini? Hic iam plane fidem nobis ſubuenire neceſſe eſt. Hic oportet ſuccurrere veritatem, vt quod de nobis latet in corde patris, nobis per ipſius ſpiritū reueletur, & ſpiritus eius teſtificans, perſuadeat ſpiritui noſtro, quod filij Dei ſumus: perſuadeat autem vocando & iuſtificando gratis per fidem.

De præſumptionis obiectione Auguſtinus reſpondet Tract. 22. in Ioan. Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Chriſti, & tu tibi audes promittere, quia in iudicium non venies? Abſit, inquit, vt ego hoc mihi promittere audeam: ſed credo promittenti (in iudiciū nō veniet,) Ideo non pręſumptione mea, ſed ipſius promiſſione in iudicium non venio.

Ad obiectionem de fide generali, reſpōdet Bernhardus. De annunciatione, Serm. 2. Neceſſe eſt primum omnium credere, quod promiſſionē habere non poſſis, niſi per indulgentiam Dei. Sed adde, vt credas hoc, quod per ipſum peccata tua donantur. Hoc eſt teſtimoniū, quod perhibet Spiritus ſanctus in corde tuo: Dimiſſa tibi ſunt peccata tua.

Dubitationem & incertitudinem pugnare cum ipſa fide & iuſtificatione, Hilarius pronuntiat in 5. Matth. Regnum cœlorum, quod Dominus noſter in ſe eſſe poſitum, eſt profeſſus, vult ſine aliqua incertæ volūtatis ambiguitate ſperare, quod alioqui iuſtificatio ex fide nulla eſt, ſi fide ſit ambigua.

Cyprian' Sermo.4.de mortalitate: Quis hic anxietatis & ſolicitudinis locus eſt? Quis inter hæc trepid' & mœſtus eſt, niſi cui ſpes & fides deeſt? Eius eſt enim mortem timere, qui ad Chriſtum tranſire nolit: eius eſt ad Chriſtum nolle ire, qui ſe non credit cum Chriſto incipere regnare. Scriptum eſt enim, iuſtum fide viuere. Si iuſtus es, & fide viuis, ſi vere in Deũ credis, cur nõ cum Chriſto futurus, & de Domini pollicitatione ſecurus, amplecteris? Item, Deus tibi de hoc mundo recedenti, immortalitatem pollicetur, & tu dubitas & fluctuas? hoc eſt, Deum omnino nõ noſſe, hoc eſt, Chriſtum credentium magiſtrum peccata incredulitatis offendere, hoc eſt, in Eccleſia conſtitutam fidem in domo fidei non habere.

Hæc fundamenta profecto tam ſunt firma & perſpicua, vt mirum ſit inueniri homines, & quidem titulo Eccleſiæ gloriantes, qui auſint contrarium ſtatuere, & quidem cum anathematis denuntiatione, veram, firmam & certam conſolationem conſcientijs eripere, vt homines in priſtinam rurſus conſcientiarum carnificinam detrudant.

Sed inquis: Habent & ipſi dubitationis ſuæ rationes. Reſpõdeo: Antea diximus, quia ſimpliciter legem tantum docent, hoc eſt, hominem ſuis qualitatibus & operibus iuſtificari, nõ poſſunt, aliud doctrina ſua efficere, quam perpetuas dubitationes, & tandem deſperationem; Hæc vero ſupra ſunt explicata. Videbimus iam de reliquis obiectionibus.

Et quod primo dicunt, hæreticos qui falſas & blaſphemas opiniones defendunt, Epicureos etiam in medijs ſceleribus ſine pœnitentia, poſſe talem perſuaſionem certitudinis ſibi fingere, facilis eſt reſponſio. Non enim loquimur vel de falſa, vel de mortua aut diabolica, ſed de vera fide, & vere credentibus. Nihil igitur amplius dico, quam prodigioſam eſſe argumentationem, propter falſam fidem labefactare & conuellere verã fidem.

Secundo, opponunt contra fiduciam reſpectum propriç infirmitatis & indignitatis, Et ſpecioſe amplificant, quam grata Deo virtus ſit vera animi humilitas, agnoſcens & confitens propriam indignitatem, quando in conſpectum Dei progrediendum eſt. Reſpondeo: Fides noſtra omnino habet, & debet habere adiunctam veram humilitaten, quæ ſerio conſiderat, agnoſcit & fatetur propriam noſtram indignitatem, ita vt nõ auſit noſtram dignitatem opponere iudicio Dei, in articulo iuſtificationis: ſed ſerio ſtatuit, & ex animo confitetur: non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens Hæc vero humilitas non facit fidem dubiam & fluctuantem, quia non detinet cõſcientiã in lege, vt propriam dignitatem opponat iudicio Dei, ſed impellit & vrget, vt quærat aliam promiſſionem, in qua gratis propter filium Mediatorem, pater credentibus donet reconcilationem, vt quia in propria dignitate nõ poteſt inuenire, quo tuto coram iudicio Dei nitatur, apprehendat illum Mediatorem, in cuius vulneribus firma tutaque ſecuritas eſt vere credentibus, ſicut Benhardus loquitur.

Tertio, doctrinam de prædeſtinatione ſiue electione, opponunt contra fiduciam ſalutis, vtque ſpecie aliqua illud faciant, dicunt temerariã præſumptionem arcani myſterij prædeſtinationis cauendam eſſe. Et verũ ſane eſt, quod ſedulo etiam apud nos docetur, non eſſe arcanum conſilium Dei inquirendum, vt inde ſtatuamus, an ſimus in numero electorum: hoc enim præcipitiũ eſt in multos errores, & denique in ipſam deſperationem. De electione enim non eſt iudicandum ex rationis cogitationibus, aut dubijs ſpeculationibus, quid in arcano conſilio Dei. de cuiuſque vel ſalute, vel damnatione decretum ſit, ſed ex verbo Dei, in quo voluntatem ſuam Deus nobis patefecit: non autem ex lege, quæ de noſtris operibus, meritis & dignitate concionatur, ſed ex Euangelio: Lo-

quitur

quitur autem Euangelium de electione, non ſicut Poetæ de tabulis Parcarum fabulãtur, alios ad vitam, alios ad mortem adſcriptos eſſe; qua de re plane nihil nobis conſtet, an ſimus in numero ſaluandorum, an vero damnandorum. Sed doctrina prædeſtinationis proponit decreta à Deo facta, & poſtea in verbo reuelata de cauſis & modo ſaluandi aut damnãdi, vt eſt 1. Decretum Dei de redimendo genere humano, per obedientiã & paſſionem Chriſti Mediatoris. 2. Decretum de vocandis per miniſterium verbi, tam Iudæis, quam Gentibus, ad communionẽ meriti Chriſti ad ſalutem. 3 Decretum Dei, quod ſpiritu ſuo velit per auditum verbi in cordibus hominum operari, vt agant pœnitentiam, & credant Euangelio. 4. Decretum Dei, quod illos, qui cum ſentiunt peccata ſua & iram Dei, fide confugiunt ad thronum gratiæ, & Chriſtum Mediatorem in promiſſione Euangelij propoſitum amplectuntur, velit iuſtificare & ſaluare: abijcientes vero verbum, aſpernantes, & non amplectentes promiſſionem, velit damnare.

Hæc eſt ſumma & ἀνάλυσις doctrinæ de prædeſtinatione, ſicut illa in verbo patefacta eſt, quæ non docet vere credentes debere dubitare, an ſint in numero electorum, ſed ſicut Paulus Rom. 8 gradationẽ inſtituit. Quos elegit, hos vocauit: Quos vocauit, iuſtificauit. Ergo quos Deus vocat, & iuſtificat, illi certo debẽt ſtatuere, ſe eſſe electos. Et lector ſi inſpexerit ſcripturæ ſentẽtias de electione, manifeſte videbit doctrinã prædeſtinationis in ſcriptura patefactã eſſe, non vt dubiam & incertam redderet ſalutem credentium, ſed vt eſſet fundamẽtum certitudinis. Epheſ. 1. Elegit nos in Chriſto ante creationem mundi, 2. Tim. 2. Fundamentũ Dei ſtat firmum, habens hoc ſigillum: Nouit Dominus ſuos. Ioan. 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & non peribunt in æternum, & nemo rapiet eas de manu mea. Roman. 8. Qui ſecundum propoſitũ Dei vocati ſunt. Quis igitur damnabit? quis ſeparabit? Rom. 11. Dona & vocatio Dei ſunt ſine pœnitentia. 2. Tim. 1. Non dedit nobis ſpiritum timoris. Vocauit enim nos ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quæ data nobis eſt in Chriſto Ieſu, ante tempora ſecularia, &c.

Et nunc quidem totam doctrinam prædeſtinationis non conſtitui explicare: ſed tantum oſtendere volui, electionem Dei, ſicut in verbo Dei patefacta eſt, non labefactare, ſed confirmare & ſtabilire certitudinem ſalutis, & fiduciam credentium. Falſum enim eſt, quod in 12. cap. dicit Tridentinum Concilium, ex verbo Dei non poſſe ſciri, quos Deus ſibi elegerit, niſi præter & extra verbum ſpecialis reuelatio accedat. Neq; hoc verum eſt, neminem vere credentem, ex verbo Dei, ſine peculiari reuelatione certo poſſe ſtatuere, ſe eſſe in numero prædeſtinatorum. Pugnãt enim hæc cum ſcriptura, ſicut oſtendimus. Non ignoro autem, multa inextricabilia & portentoſa necti de prædeſtinatione à ſpinoſis ingeniis ſed quam iudicem eſſe ſimpliciſſimam ſententiam breuiter expoſui.

Quarto obijciunt etiam ſententias de perſeuerantia. Vt maxime de præſenti gratia certi ſint credentes, neminem tamen certum eſſe, an ſit perſeueraturus in finem. Et quia illi ſoli ſalui fiunt, qui vſq; in finẽ perſeuerant: non igitur poſſe certam fiduciam eſſe de ſalute credentiũ. Reſpondeo: Multos non perſeuerare, ſed gratia excidere, & ſcriptura & experientia docet. Sed hoc fit non inde & ideo, quaſi Deus nolit credentes, quos ſemel in gratiam recepit, ad finem vſque conſeruare, ſed ideo fit, quia multi ſecuritate, diffidentia & operibus carnis, Spiritum ſanctum effundunt, & fidem excutiunt. Non igitur docendi ſunt homines, quomodocumque ſe gerant, nõ poſſe ipſos excidere gratia Dei. Scriptum eſt enim Rom. 11. Si permanſerit in bonitate Dei. Heb. 3. Modo fiduciã retineant vſque ad finẽ. Sed monendi ſunt, vt actiones carnis ſpiritu morti-

ficent, & fide firmiter inhęreant Chriſto, illique per vſum verbi & Sacramentorum magis magiſque vniantur, & petant a Deo donum perſeuerantię: luctenturq;, ne carnis petulētia donum perſeuerantiæ excutiant.

Et hoc modo non debent dubitare de perſeuerantia, ſed ſtatuere, iuxta promiſſiones, Philipp. 1 Qui cœpit in vobis, perficiet vſque in diem Ieſu Chriſti. Vocati enim ſumus ad conſortium Chriſti ſempiternum: non vt mox iterum abiiciat, quos ſibi adiunxit, ſed (ſicut inquit) non peribūt in æternū. Nemo rapiet eas de manu mea. 1. Corinth. 1. Confirmabit vos vſque in finem, ſine crimine, in die aduentus Domini. Ita Dauid inquit: Non confundar in æternum. Et Ioannes dicit: Hæc ſcribo vobis, vt ſciatis quod vitam habetis æternam. Item, ſcimus, cum apparuerit, quod ſimiles ipſi erimus. Rom. 8. Quis ſeparabit? certus ſum enim, quod nec præſentia, nec futura nos ſeparabunt, 2. Timoth. 4. Repoſita mihi eſt corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, Roman. 5. Gloriamur ſpe glorię Dei. Hę ſententię manifeſte oſtendunt, ſpem fidelem de perſeuerantia, non eſſe inter cœlum & terram in ambigua dubitatione ſuſpenſam.

Quinto, agitant has & ſimiles ſcripturæ ſententias, 1. Corinth. 10. Qui ſtat, videat ne cadat. Philipp. 2. Cum timore & tremore operemini ſalutem. Roman. 11. Noli altum ſapere, ſed time. 1. Pet 1. In timore incolatus veſtri tempore conuerſamini. Prouerb. 28. Beatus qui terret aſſidue cor ſuum. Ad has ſententias reſpōſio generalis eſt. Monent enim, ne perſuaſione certitudinis de ſalute, degeneremus in carnalem ſecuritatem, qua ipſa fides ſuffocatur & extinguitur. Nec indulgeamus vitioſis affectibus: ita enim fides excutitur. Et niſi permāſerimus in bonitate Dei, exſcindemur, Roman. 11. Non manet autem fides in illis, qui ſine pœnitentia indulgent prauis affectibus. Sunt ergo hæ ſententiæ nō conciones de dubitatione fidei, ſed exhortationes, ne fides poſſidens certitudinem ſalutis, vel ſecuritate extinguatur, vel actionibus carnis excutiatur: ſed vt exerceatur perpetuo in lucta contra carnē, ne illius petulantia effundatur gratia, Spiritus ſanctus, & certitudo ſalutis. Quædam etiam tales ſententiæ, credentibus ob oculos ponunt ſuam infirmitatem, non vt fidem in dubitationem conijciant, ſed ne credentes inſoleſcant fiducia donorū, ſed vt toti à Domino pendeant, ardentius & firmius inhæreant miſericordiæ promiſſæ propter Chriſtum.

Sexto, Andradius vtitur etiam hoc argumento contra fiduciam. Paulus dicit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus, quia qui me iudicat, Dominus eſt. Ergo Paulus de ſua iuſtificatione non fuit certus. Reſpondeo: Paulus non tantum dubitat, an ſua nouitate & ſuis operibus ſit corā Deo iuſtificatus, ſed diſerte dicit: In hoc non ſum iuſtificatus. Et rationem addit; Quia licet ipſum conſcientia non reprehendat, & coram hominibus ſit irreprehenſibilis; tamen coram Dei iudicio non poſſit illa iuſtitia conſiſtere. Aliam igitur quærit in obedientia & merito Chriſti, quam opponere poſſit iudicio & irę Dei, vt reconcilietur, adoptetur, & acceptetur ad vitam æternam. Et de illa iuſtificatione non dubitatiue loquitur, ſed Rom. 5. Iuſtificati fide, pacem habemus. Fide acceſſum habemus ad gratiam, in qua, ſtamus & gloriamur. Rom. 8. Quis condemnabit? Deus eſt qui iuſtificat, &c. Paulus igitur veræ fidei in Chriſtum non adimit fiduciam & certitudinem iuſtificationis; ſed ſuis operib. non dubitatiue, ſed ſimpliciter adimit iuſtificationem; non tantum quæ fecit ante conuerſionem, ſed cum renouatus per ſpiritum, in nouitate eo vſq; iam eſſet progreſſus, vt dicere poſſet, nihil mihi ſum cōſcius, tamē addit; In hoc nō ſum iuſtificatus, quia qui me iudicat, Dominus eſt, cuius iudicium requirit talē perfectionē, vt qui in vno delinquit, reus ſit omnium.

Solomonis

Solomonis ſententiam Eccleſiaſt. 9. Tam amorem, quam odium, neſcit homo; Andradius ita explicat, tam eſſe hominis viuendi rationem obſcuram, vt neſciat, quid potius mereatur, odiumne an amorem. Ergone dubium eſt in Eccleſia, an Sodomitarum ſcelera diſplicent Deo? Paulus certe magna aſſeueratione aliquoties repetit; Qui talia agunt, regnũ Dei non poſſidebunt. Et ipſe Solomon in eodem capite mox dicit; Quia Deo placent opera tua. Quid igitur (inquis) eſt quod Solomon decit; Tã amorem, quam odium neſcit homo: Reſpõdeo; Quilibet verborum ſuorum ipſe optimus interpres eſt. Solomon igitur mox addit ſententiæ illius rationem; Et amorem & odium neſcit homo, eo quod vniuerſa ęque eueniant iuſto & iniuſto, vnde corda hominum implentur malitia; hoc eſt, ex euentibus externis in hac vita, non debet nec poteſt ſtatui, vtrum Deo placeamus; hoc enim iudiciũ ſeducit impios Non autem ſequitur Ex euentibus non poteſt ſtatui, ergo fides etiam ex verbo Dei debet incerta eſſe. In eodem enim libro etiam dicitur: Ex euentibus externis nõ poſſe cognoſci, vtrum differat anima hominis à pecude, quia idem ſit vtriuſq; de interitus. Recte igitur Bernhardus dicit, rationẽ per ſe & ex euẽtibus nõ poſſe ſtatuere de amore Dei erga nos, ſed fidem ex veritate verbi diuini hoc ſtatuere, & poſſe, & debere.

Locum Syracidis capite quinto, dixi eſſe depranatum à monachis, qui fecerunt (De propitiato peccato noli eſſe ſine metu) vt dubitationem inde poſſent ſtabilire. Andradius vero contendit, ex Græco etiam textu illud poſſe probari, quia propitiatum illud dicatur, quod iam eſt condonatum. Ergo fides etiã poſt acceptam iam reconciliationem debet dubitare. Atqui in Græco non eſt Participium præteritum, ſed περὶ ἐξιλασμοῦ, de propitiatione. Et ipſe textus explicat ſe, inquit enim: Ne dixeris, peccaui, & quid mihi accidit: Et poſtea: Ne ſis ſine metu, vt adiicias peccatũ ſuper peccatũ, eo quod miſeratio Domini magna eſt. Concionatur itaq; contra carnalem ſecuritatem, ne quis cumulet peccata ſine pœnitentia; ideo qa propoſita ſit propitiatio, vel ne quis ita ſit ſecurus, vt differat recõciliationem. Hæc vera ſunt, quæ & nos ſedulo monemus. Inde vero nõ ſequitur; Ergo fides debet dubitare de accepta propitiatione peccati.

Hæc fundamẽta perſpicua, firma & ſolida ſunt. Quod enim obiicitur, multos hac doctrina abuti ad ſecuritatem; vera eſt reſponſio; propter abuſum non mutandam doctrinæ veritatem, ſed ſeruandum eſſe præceptum Pauli, de recte ſecando verbo Dei. Impœnitentibus enim non proponuntur hæ conſolationes, ſed fulmina, Epheſ. 5 Gal. 5. Coloſſ 3. 1. Cor. 6. Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Illis vero, qui in pauoribus fide confugiunt ad thronum gratiæ, proponimus nõ dubitationem, ſed certam & firmam conſolationem, ex promiſſione Euangelii. Quia vero in ipſis credentibus eſt adhuc caro & ſpiritus, vetus & nouus homo ſemper inculcantur etiã illæ commonefactiones, ne abutantur promiſſione Euangelii, ad ſtabiliendam ſecuritatem, & petulantiam carnis; qui vero contemptis illis commonefactionibus, doctrina hac abutuntur, cogitent quod ſcriptum eſt 2. Pet. 3. Deprauant ſcripturas ad ſuam ipſorum perditionem.

Poſtremo addenda eſt hæc commonefactio, nos non loqui de Idea quandam certitudinis fidei, quæ in hac carnis infirmitate nulla prorſus tentetur dubitatione, quæ nihil ſentiat trepidationum; quaſi infirma & languida fides, quæ nõ ſentit perfectam fiduciam, & abſolutam certitudinem, iudicanda ſit, non eſſe vera fides; ſupra enim oſtendimus, fidem quantumuis infirmã, modo verum obiectum apprehendat, verã eſſe. Sed inquis; Cur igitur ꝓponitur doctrina de fiducia & certitudine fidei, in hac carnis infirmitate? Reſpõdeo; propter duas cauſas. I. Vt ſciam⁹, quicquid

ſentitur dubitationum ſeu trepidationum, non eſſe de natura fidei, ſed pertinere ad illas ſententias: In carne mea nō habitat bonum. Volenti mihi agere bonum, adiacet malum. Credētes igitur, cōram Deo has ſordes dubitationum non iactant quaſi virtutes fidei, ſed agnoſcunt fidem, quatenus opus & virtus eſt in nobis, eſſe imperfectā, & illas ſordes, quę fidei ex carne aſperguntur, petunt tegi & ignoſci. Et tamen propter obiectum, quod in illa infirmitate fides apprehendit, habent certam & firmam conſolationem. II. Proponitur ideo, ne indulgeamus dubitationibus, ſed luctemur cum infirmitate fidei, vt ſemper ita enitamur ad certitudinem, ne patiamur nobis excuti fiduciam, ſed vt illa confirmetur, creſcat & augeatur. Ideo enim Deus in exercitiis fidei propoſuit remedia verbi, Sacramentorum & orationis. Imo, ideo ſpiritus adiuuat infirmitates noſtras, vt fides poſſit eluctari, ne linum fumigās extinguatur, vtque in ipſa infirmitate fides nihilominus habeat certam & firmam conſolationem, ſicut Paulus dicit: non tam apprehendi, quam apprehenſus ſum, non tam cognoui, quam cognitus ſum.

Ita contra omnes ſophiſticas cauillationes plana, vera, vtilis & neceſſaria eſt doctrina de certitudine reconciliationis, iuxta promiſſionem Euangelij: in qua vera fiducia credentes acquieſcunt, aut ſaltem acquieſcere conantur.

DE BONIS OPERIBVS.

DE OBSERVATIONE MANdatorum, deque illius neceſſitate & poſſibilitate.

CAPVT XI.

Nemo autem quantumuis iuſtificatus, liberum ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet, nemo temeraria illa, & à Patribus ſub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſſibilia. Nam Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adiuuat vt poſſis, cuius mandata grauia non ſunt, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt, qui autem diligunt eum, vt ipſemet teſtatur, ſeruant ſermones eius, quod vtique cum diuino auxilio præſtare poſſunt. Licet enim in hac mortali vita, quantumuis ſancti & iuſti, in leuia ſaltem & quotidiana, quæ & iam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea deſinunt eſſe iuſti. Nam iuſtorum illa vox eſt, & humilis & verax: Dimitte nobis debita noſtra. Quo fit, vt iuſti ipſi eo magis ſe obligatos, ad ambulandum in via iuſtitiæ ſentire debeant, quo liberati iam à peccato, ſerui autem facti Deo, ſobrie, iuſte & pie viuētes, proficere poſſint per Chriſtum Ieſum, per quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam. Deus namque ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi ab eis prius deſeratur. Itaque nemo ſibi in ſola fide blandiri debet, putans fide ſola ſe hæredem eſſe conſtitutum, hæreditatemque conſecuturum, etiamſi Chriſto non compatiatur: vt & conglorificetur. Nam & Chriſtus ipſe (vt inquit Apoſtolus) cum eſſet filius Dei, didicit ex his, quæ paſſus eſt, obedientiam, & conſummatus factus eſt omnibus obtemperātibus ſibi cauſa ſalutis æternæ. Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos dicens: Neſcitis, quod ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? ſic currite, vt comprehendatis. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aerem verberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne forte cum, alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Item princeps Apoſtolorum Petrus: Satagite, inquit, vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, nō peccabitis aliquando. Vnde conſtat: eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduerſari, qui dicunt, iuſtum in omni bono opere, ſaltem venialiter peccare, aut quod eſt intole-

rabilius,

rabilius, pœnas æternas mereri, atque etiam eos, qui ſtatuunt in omnibus operibus iuſtos peccare, ſi in illis ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe in ſtadio ad currendum cohortando, cum hoc vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam, cum ſcriptum ſit, Inclinaui cor meum ad faciẽdas iuſtificationes ſuas, propter retributionem. Et de Moyſe dicat Apoſtolus, quod reſpiciebat in remunerationem.

DE FRVCTV IVSTIFICATIONIS, hoc eſt, de merito bonorum operum, deque ipſius meriti ratione.

CAPVT XVI.

Hæc igitur ratione iuſtificatis hominibus, ſiue acceptam gratiam perpetuo conſeruauerint, ſiue amiſſam recuperauerint, proponenda ſunt Apoſtoli verba abundantes in omni opere bono, ſcientes, quod labor veſter non eſt inanis in Domino. Non enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius. Et nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideo bene operantibus proponenda eſt vita æterna, & tanquam gratia, filiis Dei per Chriſtum Ieſum miſericorditer promiſſa, & tanquam merces, ex ipſius Dei promiſſione, bonis ipſorum operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc eſt enim illa corona iuſtitiæ, quam poſt ſuum certamen & curſum repoſitam ſibi eſſe aiebat Apoſtolus, à iuſto iudice ſibi reddendam, & non ſolum ſibi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cum enim ille ipſe Chriſtus Ieſus, tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtutem influat: quæ virtus bona eorum opera ſemper antecedit, comitatur & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata & meritoria eſſe poſſent, nihil ipſis iuſtificatis amplius deeſſe credendum eſt, quo minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo ſunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & vitam æternam ſuo etiam tempore, ſi tamen in gratia deceſſerint conſequendam, vere promeruiſſe cenſeantur, cum Chriſtus Saluator noſter dicat: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Itaque neq; propria noſtra iuſtitia, tanquam ex nobis propria ſtatuitur, neque ignoratur aut repudiatur iuſtitia Dei. Quæ enim iuſtitia noſtra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iuſtificamur, illa eadem Dei eſt, quia à Deo nobis infunditur per Chriſti meritum.

Neque vero illud omittendum eſt, quod licet bonis operibus in ſacris literis vſq; adeo tribuatur vt etiam, qui vni ex minimis ſuis potum aquæ frigidæ dederit promittat Chriſtus eum non eſſe ſua mercede cariturum, & Apoſtolus teſtetur id, quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate, æternum gloriæ pondus operari in nobis, abſit tamen vt Chriſtianus homo in ſeipſo, vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cuius tanta eſt erga omnes homines bonitas, vt eorum velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnuſquiſque ſicut miſericordiam & bonitatem, ita ſeueritatem & iudicium ante oculos habere debet, neq; ſeipſum aliquis, etiamſi nihil ſibi conſcius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda eſt, ſed Dei, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui (vt ſcriptum eſt) reddet vnicuique ſecundum opera ſua.

Poſt hanc Catholicam de iuſtificatione doctrinam, quam niſi quiſque fideliter firmiterque receperit, iuſtificari non poterit, placuit ſanctæ Synodo hos Canones ſubiungere, vt omnes ſciant, non ſolum quid tenere & ſequi, ſed etiam quid vitare & fugere debeant.

CANON XVIII.

Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iuſtificato, & ſub gratia conſtituto, eſſe ad obſeruandum impoſſibilia, anathema ſit.

XIX.

Si quis dixerit, nihil præceptum eſſe in Euangelio præter fidem, cætera eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, ſed libera, aut X. præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos, anathema ſit.

XX.

Si quis hominem iuſtificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei & Eccleſiæ, ſed tantum ad credendum, quaſi vero Euangelium ſit nuda & abſoluta promiſſio vitæ æternæ, ſine conditione obſeruationis mandatorum, anathema ſit.

XXI.

Si quis dixerit, Chriſtum Ieſum à Deo hominibus, datum fuiſſe, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legulatorem cui obediant, anathema ſit.

XXV.

Si quis in quolibet bono opere iuſtum ſaltem venialiter peccare dixerit, aut quod intolerabilius eſt, mortaliter, atque ideo pœnas æternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera bona non imputet ad damnationem, anathema ſit.

XXVI.

Si quis dixerit, iuſtos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare & ſperare æternam retributionem à Deo, per eius miſericordiam, & Ieſu Chriſti meritum, ſi bene agendo, & diuina mandata cuſtodiendo, vſque in finem perſeuerauerint, anathema ſit.

XXXI.

Si quis dixerit, iuſtificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema ſit.

XXXII.

Si quis dixerit, hominis iuſtificati bona opera ita eſſe dona Dei, vt non ſint etiam bona ipſius iuſtificati merita aut ipſum iuſtificatum, bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Ieſu Chriſti meritum, cuius membrum viuum eſt, ſiunt, non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipſius vitæ æternæ, ſi tamen in gratia deceſſerit, conſecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, anathema ſit.

EXAMEN.

Non inſtituemus nunc integram explicationem loci de bonis operibus, ſed illa, quæ in Concilii Tridentini decretis, & in Andradii explicationibus contra noſtras Eccleſias diſputantur, breuiter examinabimus, & explicabimus. Poſſunt autem illa 4. capitibus comprehendi.

I.

An facienda ſint bona opera.

II.

Quæ ſint bona opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam.

III.

An obedientia renatorum in hac vita ſit perfecta legis impletio.

IV.

De meritis & præmiis bonorum operum.

PRIMA QVÆSTIO.

AN FACIENDA SINT bona opera.

De hac quæſtione prorſus nulla apud nos quidem eſt cõtrouerſia, niſi quod Pontificii illa calumnia Eccleſias noſtras falſo & iniuſte à multis iã annis onerant, quaſi ipſa vere bona opera prohibeamus, & omne ſtudiũ eorum damnemus. Tridentinum Concilium capite vndecimo inſimulat nos, quaſi in ſola fide ita nobis blandiamur, vt exiſtimemus, nos prorſus liberos eſſe ab obſeruatione mandatorum Dei. Et Canone decimo nono nobis oblique tribuunt illam doctrinam, nihil eſſe pręceptũ præter fidẽ, cætera omnia eſſe indifferentia, neq; præcepta neq; prohibita, ſed libera, & quidem ita, ac ſi doctrina Decalogi nihil ad Chriſtianos pertineat. Hę vero Pontificiæ calumniæ, ſæpius vere & grauiter à noſtris refutatæ ſunt. Et quidem ſcripta noſtrorum, præcipue vero ipſa vox doctrinæ, quotidie ſonans in noſtris Eccleſiis, luculentum dicit coram toto mundo teſtimonium, ipſis etiam Pontificiorum conſcientiis nõ ignotum, falſo nobis talia tribui. Ipſi vero quæſtionem hanc ideo tam operoſe diſputant, vt imperitis fucum faciant, quaſi illa potiſſimum inter Põtificios & nos ſit cõtrouerſia, an facienda ſint bona opera. Ad refutandam igitur illam calumniam, pauca quædam repetenda ſunt. Vtq; eo breuius illud fieri poſſit, tantum capita exhortationum, ad ſtudium bonorum operũ, quæ ex Scriptura in noſtris Eccleſiis proponi ſolent breuiſſime recitabo

1. Inculcatur hoc, Deum iuſtificatis & renatis nullo modo dare licẽtiam, vt libere & ſecure poſſint & auſint prauis ſuis cupiditatibus indulgere, impio mundo ſe conformare, Diabolo & peccato ſeruire, mandata Dei violare & conculcare. 1. Theſſ. 4. Nõ vocauit nos Deus ad immunditiem, ſed ad ſanctificationem. Rom. 6, Peccabimus ergo quoniam nõ ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit Rom. 3, Qui dicunt, Faciamus mala vt eueniant bona, illorum damnatio iuſta eſt.

2. Certum eſt & hoc, Deum iuſtificatos & renatos non velle otioſos eſſe ſine bonis operibus. Matth. 20. Quid ſtatis totum diem otioſi? 2. Pet. 1, Hęc ſi vobis adſint, nõ otioſos nec infructuoſos nos conſtituent in agnitione Chriſti. Matth. 3. & 7. Omnis arbor quæ non facit fructus bonos, exſcindetur, & in ignem conijcietur. .

3. Nec dubiæ, nec obſcuræ ſunt Scripturæ ſentẽtiæ, quæ iuſtificatis & renatis ſtudium bonorum operum commendãt. Tit. 2. Chriſtus dedit ſemetipſum pro nobis, vt mũdaret ſibi populũ peculiarem, ζηλωτὴν, hoc eſt, qui peculari zelo ſit ſectator bonorum operum. Epheſ. 2. Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu ad bona opera, quę Deus pręparauit, vt in illis ambulemus. 2. Corin. 5. Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Et ſumma proponitur ex Pſal. 34. Declina a malo, & fac bonũ. 1. Pe. 2. Mori peccato, viuere Deo, ſeu iuſtitiæ. Epheſ. 4. Deponere veterem hominem, & induere nouum, Rom. 13. Abiicere opera tenebrarum, & induere arma lucis.

4. Illam vero obedientiam Scriptura in iuſtificatis & renatis non tãtũ conſulit, nec vt rem indifferentem aut arbitrariam proponit, ſed tradit neceſſariam eſſe propter voluntatem & mandatum Dei Rom. 8. Debitores ſumus, non vt ſecundum carnem viuamus. Rom. 13. Nemini quicquã debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Luc. 17. Quę debuimus fecimus 1. Ioa. 4. Et nos debemus mutuo nos diligere. 1. Theſſ. 4. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio noſtra. Rom. 12. Probetis quę ſit voluntas Dei. Ioan. 14. Mã-

datum do vobis, vt diligatis vos inuicem. 1. Ioan. 4. Hoc mandatum habemus, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem.

5. Scriptura addit, non veram eſſe fidem, quæ non eſt efficax per charitatem. 1. Ioan. 4. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mãdata eius non facit, mendax eſt, 1. Timoth. 5. Qui ſuorum curam non habet, fidem abnegauit, & infideli deterior eſt. Iacob. 2. Fides ſine operibus, mortua eſt.

6. Violatoribus proponuntur comminationes pœnarum corporalium, ſpiritualium & æternarum. 1. Theſſ. 4. Deus vltor eſt de his omnibus. Pſ. 89. Si mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum. Rom. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Col. 3. Propter hæc venit ira Dei ſuper filios inobedientiæ. 1. Tim. 1. Repellentes bonam conſcientiam, circa fidem naufragium fecerunt. 2. Pet. 1. Cui hęc non adſunt, obliuionem cœpit purgationis peccatorum. Et qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt, &c.

Quia igitur & doctrina de neceſſitate bonorum operũ, & ſerię exhortationis ad ſtudium bonorum operum, ſedulo apud nos traduntur, vrgentur & inculcantur: vnde quæſo Pontificij ſumunt occaſionẽ, texendi virulentam illam calumniam, quaſi prohibeamus, damnemus, aut certe arbitraria faciamus bona opera? Illud vero Tridentini Patres Canone 20. non obſcure ſignificant. Quia enim docemus, promiſſionem Euangelij de remiſſione peccatorum & vita æterna, non pendere ex conditione noſtræ obſeruationis mãdatorum diuinorum, ſed ex gratuita miſericordia Dei, propter obedientiam & meritum Chriſti mediatoris, fingunt Pontificij inde conſequens eſſe, iuſtificatos non teneri ad obſeruantiam mandatorum. Quaſi vero Prophetæ & Apoſtoli prohibeant & damnent ſtudium bonorum operum, quando (ſicut demonſtrauimus) docent ex gratuita miſericordia, fide propter Chriſtum Mediatorem, ſine operibus homines iuſtificari. Neque enim quia opera noſtra ex articulo, aut negotio & officio iuſtificationis excluduntur, propterea nullas plane habent cauſas, nullum vſum quare ſint facienda. Pontificiorum vero imaginatio eſt: Si bona opera nõ ideo ſunt facienda, vt illis promereamur reconciliationem cum Deo, adoptionem & vitam æternam, tunc potius omittenda eſſe. Ita vere ſunt mercenarij, qui nihil liberaliter vt obedientes filij præſtare veſint, ſed vt mercenarij, ſeruiliter ſpe tãtum, & expectatione præmij operari volunt: nec vero ignorare debent, quid Auguſtinus de huiuſmodi operatoribus, ex Scripturæ ſententia pronuntiet.

Quamuis igitur operibus non promereamur remiſſionem peccatorũ, reconciliationem, adoptionem & vitam æternam, alię tamẽ multæ veræ & graues cauſæ ſunt, propter quas iuſtificati & renati debitores ſunt, vt non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum viuant & ambulent. Eſt enim voluntas & mandatum Dei, vt liberati ſeruiamus ipſi in iuſtitia & ſanctitate coram ipſo, Lucæ 1. ſicut teſtimonia ſupra annotauimus. Et illud debitum inchoandæ nouæ obedientiæ, non ſoluitur aut tollitur per gratuitam imputationem iuſtitiæ Chriſti: ſed ex gratuita illa reconciliatione accedunt multæ grauiſſimę impulſiuæ cauſę, præſtandę nouæ obedientiæ, quarum primæ quædam reſpiciunt ipſum Deum, vt ſunt teſtimonia Scripturæ de Deo Patre. 1. Petr. 1. Si Deum inuocatis Patrem, ſicut filij obedientiæ, ſancti eſtote conuerſantes in timore. 1. Ioan. 3. Sumus filij Dei, & qui hanc ſpem habent, in eo ſanctificant ſe. 1. Ioan. 4. Si Deus dilexit nos & miſit filium, debemus ergo & nos alterutrũ diligere. Luc. 1. Fecit redemptionem plebis ſuæ, vt liberati ſeruiamus ipſi. 1. Theſſ. 4. Non vocauit nos Deus ad munditiem, ſed ad ſanctificationem.

De filio. Tit. 2. Dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum peculiarem, ſectatorem bonorum

operum. 1. Pet. 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui, iuſtitiæ viueremus. 2. Corinth. 5. Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam nō ſibi viuant, ſed Chriſto. Eph. 2. Creati in Chriſto Ieſu ad bona opera. Rom. 6. Sepulti ſumus vna cum Chriſto per Baptiſmum in mortem, vt poſthac non ſeruiamus peccato, ſed in nouitate vitæ ambulemus.

De Spiritu ſancto. Galat. 5. Si ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus. Eph. 4. Ne contriſtetis Spiritum ſanctum. 1. Theſſal. 4. Qui hæc ſpernit, non hominem, ſed Deum ſpernit, qui Spiritum ſanctum dedit in nobis. Rom 8. Qui ſpiritu Dei ducuntur, hi ſunt filii Dei. Eph. 5. Sitis imitatores Dei. 1. Ioan. 2. Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet, ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Coloſſ. 3. Condonate vobis inuicem, ſicut & Deus per Chriſtum. 1. Pet. 2. Reliquit nobis exemplum, vt inſequeremini veſtigia eius. Col 1. Ambulate digne Deo. Phil. 1. Digne Euangelio Chriſti ad laudem eſt & gloriam Dei. 1. Pet. 4. Vt in omnibus glorificetur Deus. Tit. 2. Vt doctrinam Saluatoris ornent in omnibus. 1. Tim. 6. Ne nomen Dei & doctrina male audiat.

2. Quædam cauſæ impulſiuę reſpiciunt ipſos renatos, vt quia ſunt renati in Chriſto, ergo debēt eſſe noua creatura. 2. Cor. 5. & Rom. 6. Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in eo? Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Eph. 5. Vt filii lucis ambulate, nec commercium habeatis cum operibus tenebrarum. Eph. 4. Digne ambulate vocatione veſtra. 1. Cor. 6. Hæc eratis quondā, ſed ſanctificati eſtis, &c. 1. Ioan. 3. Qui peccat, non vidit, nec cognouit ipſum. Qui non diligit, manet in morte. In hoc manifeſti ſunt filii Dei, & filii diaboli. 1 Tim. 5. Qui ſuorum curam non habet, fidem abnegauit. 1. Timo. 1. Quidam repellentes bonam conſcientiam, circa fidem naufragium fecerunt, &c.

3. Quædam cauſæ reſpiciunt proximum, vt noſtris officiis ſubleuetur. Luc 6. Ne cuiquam offendiculum præbeamus. 2. Cor. 6. Vt noſtro exemplo alii ad pietatem inuitentur. 1. Petr. 3. Vt benefaciendo os obturemus aduerſariis. 1. Pet. 2. & 3. Tit. 2.

Sed de cauſis finalibus bonorum operum poſtea quædam repetenda erunt: Nunc breuiter tantum Pontificiorū calumnia refutāda fuit, quaſi noſtra doctrina vel ꝓhibeat bona opera, vel faciat illa arbitraria, vel certe in dubium reuocet, an facienda ſint bona opera. Recitaui autem præcipua ſcripturæ teſtimonia, vt oſtenderem, nos exhortari renatos ad ſtudium bonorum operum, ex illis ipſis fontibus & fundamentis, ſicut in ſcriptura traduntur, vtque monſtrarem, multo rectius in noſtris Eccleſiis tradi doctrinam de bonis operibus, quam apud Pontificios, qui apud ſe ſolos glorientur eſſe poſſeſſionem bonorum operum. Clare enim ex verbo Dei docemus, non tantum quod facienda ſint bona opera, ſed explicantur verę cauſę, propter quas facienda, Traditur etiam, qualia debeant eſſe opera renatorum, bona opera: vt diſcrimen ſit inter virtutes philoſophicas, inter opera Phariſaica, & inter renatorum nouam obedientiam, & quomodo in hac noſtra infirmitate fieri poſſit a perſona ſcilicet fide reconciliata, & à Spiritu ſancto renata. Sed integra harum quæſtionum explicatio non eſt huius loci.

SECVNDA QVÆSTIO.

Quæ ſint bona opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam.

De hac quæſtione Concilium Tridentinum capite 10. inquit, iuſtificatos per obſeruationē mandatorum Dei & Eccleſiæ, in ipſa iuſtitia creſce-

re & magis iuſtificari. Et Canone 20. dicunt. iuſtificatum teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei & Eccleſiæ. Et moderatior quiſpiam per mãdata Eccleſiæ forſan intelligeret, quæ Eccleſia per miniſterium verbi Dei ex Scriptura proponit & præſcribit, vt ita plane eadem ſint mandata Dei, ratione auctoritatis & Eccleſiæ, ratione miniſterii. Sed Cõcilii interpres Andradius hanc mitigationem non admittit, diſerte enim mandata Dei & mandata Eccleſiæ contra ſe diſtingit. Et differentiam hanc cõſtituit, quod Dei mandata ſint ab ipſo Deo, in verbo ipſius tradita: Eccleſiæ vero mandata ſint de iis rebus, quæ non habent in verbo Dei expreſſum mandatum aut teſtimonium. Vt autem ſtatus quæſtionis recte conſtituatur, repeto, quæ ſupra in loco de traditionibus dicta ſunt, quãdo diſputatur de iis, quæ habent teſtimonium in verbo Dei, intelligenda eſſe non illa tantum, quę totidem literis & ſyllabis in Scriptura extãt, ſed illa etiam, quæ ex certa & manifeſta Scripturæ ſententia, bona conſequẽtia deducuntur. Et ſi talia intelligerent mandata, nulla eſſet controuerſia: Sunt enim non minus diuina mandata, quam quæ totidem literis & ſyllabis in Scriptura exprimuntur. Sed Andradius allegat illud Matthæi 23. Super cathedram Moſis ſedent Scribæ & Phariſæi, omnia quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite. Et inde argumentatur: Si in veteri Teſtamento, non ea ſolum obſeruanda erunt, quæ Moſes præceperat, ſed illa etiam, quæ ii imperaſſent, qui in Moſis locum ſucceſſerant, vt Scribæ & Phariſæi: non minor ergo obedientia & obſeruantia debetur Prælatis Eccleſiæ in nouo Teſtamento. Ex hac argumentatione Lector non obſcure intelligit, quorſum tradant decreta de mandatis Eccleſiæ, vtque eo propius ad ſtatum quæſtionis accedamus, addenda eſt hæc declaratio. Sunt in Eccleſia ordinationes quędam de ritibus aut obſeruationib. quibuſdam externis, de quibus, quę ſit Scripturæ ſententia, in loco de traditionibus explicauimus. Ritus enim qui ſunt Scripturę conſentanei, quia hactenus habent verbi Dei teſtimonium, recte poſſunt retineri: qui vero cum Scriptura pugnant, iuſto iudicio & temeritate reiiciuntur & abolentur.

Sunt vero prætereà adiaphori quidã ritus, qui cum Scriptura quidem non pugnant, ſed tamen non habent expreſſum in Scriptura mandatum aut teſtimonium. De illis ſimplex & plana eſt reſponſio: Si ordini, decoro & ædificationi ſeruiant, & ita proponuntur, vt non pugnent cum Chriſtiana libertate, hoc eſt, vt non proponantur vel obſeruẽtur cum opinione neceſſitatis, cultus & meriti, poſſe de illis Eccleſiã ſtatuere, prout ædificationi pro temporis, morum & gentium varietate cõducere iudicabitur. Sunt pluribus explicata ſupra de traditionibus.

Quod ſi hic eſſet quæſtionis huius ſtatus, non magnopere contendendum eſſet.

Sed Andradius Concilii mentem ita explicat. Romanum Pontificem accepiſſe à Chriſto integram perfectam atque plenam poteſtatem regendi vniuerſam Eccleſiam, ita vt leges ab illo latæ omnibus in rebus non aliter ſint obſeruandæ, quam diuinæ. Et addit: Sæpe euenire, vt maiori ſcelere inuoluatur, qui tales Eccleſiaſticas, quam qui diuinas leges pfregerit, ſi præſertim Prælatorum deſpicientia feratur. Et huius exemplũ cum Ieſuitis hoc adducit, illos veluti ethnicos & publicanos habẽdos, qui Eccleſiæ præſcriptione ab vtraque Euchariſtiæ ſpecie ſumenda non retardantur. Hæc omnia ſunt Andradii verba, ex quib. Lector intelliget: quale πανδοχεῖον ſit locus Pontificiorum, de mandatis Eccleſiæ. Tridentini vero Patres præter hæc addunt capit. 10. hominem iuſtificati obſeruatione mandatorum Dei & Eccleſiæ.

Eſt igitur iuxta Andradii explicationẽ ſtatus controuerſiæ in hac quę-

ſtione, 1. Leges à Romano Pontifice & Prælatis Eccleſiæ datas, licet non habeant mandatum aut teſtimoniũ verbi Dei, nõ aliter tamen omnibus in rebus obſeruandas, quam diuinas. 2. Sæpe maius eſſe ſcelus, huiuſmodi traditiones, quã diuinas leges perfringere. 3. Obligationem talium traditionum talem ac tantam eſſe, vt illi, qui in ſumenda vtraque Euchariſtiæ ſpecie, malunt teſtamentariam Filii Dei inſtitutionem, quam Prælatorum Eccleſiæ præſcriptionẽ, ſequi, habendi ſint veluti ethnici & publicani. 4. Obſeruatione talium traditionum, homines corã Deo iuſtificari ad vitam æternam. Non fingo hęc, ideo ipſa verba & Concilii & Andradii, qui Tridenti in Concilio ſcripſit, annotaui.

Quæ vero inſolentior poteſt excogitari impudentia, quam hominum traditiones pari, imo eodem gradu æquare mãdatis diuinis? & quid dico ęquare, imo pręferre, & quidem ita pręferre, vt maius pronuntietur eſſe ſcelus, humanas traditiones, quã diuinas leges perfringere, imo ſcelus eſſe anathemate dignum, ſi quis noluerit humanam prohibitionem pręferre inſtitutioni Filii Dei, de vtraque Euchariſtię ſpecie ſumenda. Agedum purpurata beſtia, homo peccati, & fili perditionis, imple menſurã eius, quod ſcriptum eſt, 2. Theſſ. 2. vt ex coloribus tui te cognoſcere poſſint. Extolle te ſuper omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Colloca te in templo Dei tanquam Deum, oſtenta & renuncia teipſum quod ſis Deus. Quin quod res eſt, aperte dic, Iſaiæ 14. In cœlum conſcẽdam, iuxta aſtra Dei exaltabo ſolium meum, & ſedebo in monte teſtamenti, aſcendam ſuper altitudinẽ nubium, ſimilis ero altiſſimo. Faxit autẽ Deus, vt propediem ſequatur alter ille verſiculus: verumtamen ad infernũ detraheris, in profundum lacus, Amen, amen.

Olim Pelagius damnatus eſt, quod iuſtificationem tribuebat obſeruationi legis diuinę. Nunc vero in Concilio Tridentino, non verentur pronuntiare hominem gratis iuſtificatum, magis iuſtificari per obſeruationem mandatorum Dei, & traditionum humanarum, ita vt meritum vitę æternę, diſtribuatur inter obſeruationem mandatorum Dei, & traditionum humanarum. Quomodo vero putas, Paulum ad hanc blaſphemiam ſi audiſſet exclamaturum fuiſſe: qui de operibus legis diuinę inquit: Si per legẽ iuſtitia, gratis ergo Chriſtus mortuus eſt. Euacuati eſtis à Chriſto, à gratia excidiſtis, qui in lege iuſtificamini.

Auguſtinus de ſuo tempore inquit Epiſt. 119. Hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris ſaluberrime pręcepta ſunt, minus curantur, & tam multis pręſumptionib. ſic plena ſunt omnia, vt grauius corripiatur, qui per octauas ſuas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vinolentia ſepelierit. Et addit: Vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui etiamſi tempus libertatis non agnouerũt, legalibus tamen ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubiiciebantur. Quid vero exiſtimas optimum illum virum dicturum, ſi legiſſet illa blaſphemiarum monſtra quę in Concilio decernere non verentur de humanis traditionibus ęquandis, imo præferẽdis mandatis diuinis, & de iuſtificatione hominis, per obſeruationẽ traditionũ humanarũ? Et debebat quidẽ in hominib. in Eccleſia, ea eſſe lux, & is zelus, vt ne ad auditum quidem admitterentur talia portentiloquia, ſicut Irenæus loquitur. Sed quia poſtrema iam ſunt tempora, in quibus iuxta Chriſti & Apoſtolorum vaticinia regnat efficacia erroris, talia impune non tantum ſcribuntur, ſed in Tridentina Synodo, tanquam Spiritus ſancti oracula promulgantur. Breuiter autem recitabimus firma, perſpicua & immota Scripturę teſtimonia, ea eſſe opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam, quę ipſe in verbo ſuo pręſcripſit & mãdauit. Res enim, ſi iuxta Scripturę teſtimonia iudicetur, manifeſtiſſima eſt. Nam & affirmatiue & negatiue Deus ſenten-

tiam ita de hac quæſtione in ſcriptura patefecit, propterea, quod omnibus temporibus fuerunt, qui pietatis ſpecie, & prætextu bonæ intentionis, à norma bonorum operum in verbo Dei nobis propoſita diſceſſerũt, facturi vel plura, vel præſtantiora opera, quam quæ Deus ipſe nobis præſcripſit. Eſt enim Phariſaica quędam animi humani ſuperbia, quę non libenter patitur ad præſcriptum verbi diuini ſe aſtringi & alligari, ſed electionis cultus, vel à ſe vel ab aliis excogitatos, iudicat eſſe præſtantiores. Hinc luci, hinc excelſa, & multi tales cultus apud populum veteris Teſtamenti, qui diuinitus non erant mandati, in quibus prætextus bonæ intentionis ita regnauit, vt lapidaret & occideret Prophetas, reprehendentes tales electitios cultus. Vere autem ſunt ſarcaſmi Diaboli, acerbe illudentis miſerrimæ infirmitati corruptæ noſtræ naturæ.

Quia enim propter carnem in hac vita adhærentem ne renati quidem legi Dei perfecta obedientia ſatisfacere poſſunt, inſtillat Diabolus tales opiniones, naturam humanam plura & præſtantiora poſſe ſupererogare, quam quæ Deus præceperit. Et fit, ac ſi ſeruus, neglectis & poſthabitis Domini mandatis, occupetur aliis laborib. ex ſuo arbitrio delectis & ſuſceptis. Ita autem loquitur Deus in ſcriptura, Deut. 12. Non faciat vnuſquiſque, quod in oculis ſuis rectum videtur, ſed quicquid ego præcipio, hoc obſeruabitis, vt faciatis Domino, nec addas ad illud quicquam, nec minuas quicquam ab eo.

Numer. 15. Non ſequantur cogitationes ſuas, & oculos, poſt quos fornicantur, ſed memores præceptorum Dei, faciant ea, eruntque ſancti Deo ſuo.

Ezech. 20. In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. Ego Dominus Deus veſter, in pręceptis meis ambulate. Obſeruetur addita ratio, quare non in patrum, ſed in Dei præceptis ambulandum ſit: quia inquit, Ego ſum Dominus Deus tuus. Hac enim præfatione in Decalogo vendicat ſibi præcipiendi autoritatem, & nos ad verbi ſui obedientiam alligat. In eius autem præceptis ambulare debemus, qui eſt Dominus Deus noſter. Hunc titulum, qui vel verbis, vel facto, tribuit Romano Pontifici & Prælatis Eccleſiæ, manifeſte blaſphemus eſt.

Deut. 5. Facite, quod præcepit Dominus Deus veſter, non declinabitis neque ad dextram, neque ad ſiniſtram, ſed per viam, quam præcepit Dominus Deus veſter, ambulabitis.

Ieſa. 1. Quis requiſiuit hæc de manibus veſtris? Matt. 15. & 29. Eſa. Fruſtra colunt me mandatis, quæ ab hominibus docentur. Coloſſ. 2. expreſſe damnantur ἐθελοθρησκείαι, cultus electitii. Epheſ. 2. dicit Paulus, Deum præparaſſe opera, in quibus ambulent, qui in Chriſto Ieſu ad bona opera creati ſunt.

Et Rom. 12. traditurus doctrinam de bonis operibus, inquit: Vt probetis, quæ ſit voluntas Dei bona, placens & perfecta. Voluntas autem Dei ex verbis ipſius æſtimanda & diſcenda eſt. Ita Ro. 13. oſtenſurus, quomodo & vnde voluntas illa Dei ſit probanda, nominat legem, & ad verbum recitat præcepta Decalogi. Ita Gal. 5. charitatem, quæ radix & ſumma eſt bonorum operum, dicit, nihil aliud eſſe, quam plenitudinem legis, & ſummam mandati, 1. Tim. 1.

2. Tim. 3. Omnis ſcriptura Dei vtilis eſt, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.

Verbum igitur ſuum Deus proponit normam bonorum operum: & quidem ita, vt cultus electitios, & mandata, quę ab hominibus opinione cultus docentur, reiiciat. Et affirmat, verbum ſuum normam eſſe perfectiſſimam, inquit enim: Nec addas quicquam, nec minuas. Deut. 12. Nec declines vel ad dextram, vel ad ſiniſtram. Deut. 5. Ioſ. 1. Iniuria igitur fit

normæ

normæ diuinæ bonorum operum, quam ipſe pronunciat eſſe perfectiſſimam, quãdo ei aliquid ab hominibus ſuperadditur. Et norma bonorum operum, prętér cæteras cauſas etiam ideo ex verbo Dei proponi debet in Eccleſia, vt de imperfectione noſtra nos admoneat, in ipſo exercitio & curſu bonorum operum. In humanis enim traditionibus, & in electitiis cultibus, mens humana facile poteſt perſuaſionem perfectionis, imo ſupererogationis ſibi fingere, quæ pernicies eſt doctrinæ iuſtificationis.

Hæc Scripturæ teſtimonia manifeſte docent, quæ ſit Dei ſententia de propoſita quæſtione. Lectorẽ autẽ oro, vt ea, quę Prophetę contra cultus electionis, & quæ Chriſtus cõtra traditiones ſeniorũ diſputãt, cõferat ad Andradii axiomata ſupra recitata, quæ ex Tridentino durante Concilio in orbem Chriſtianum ſparſit: & videbit, qualis ſpiritus præſederit in Tridentino Concilio.

Propter cauillationes vero hoc addam, non intelligendas eſſe captioſe breuiſſimas illas lineas, quę in Decalogo ſignatæ ſunt, ſed ſicut norma illa bonorum operum à Prophetis, Chriſto & Apoſtolis in Scriptura tradita & explicata eſt. Et ſimul intelligimus, quæ in diuina illa norma cõprehenduntur & continentur, vt cum Paulus gratis prædicet Corinthiis, ne offendiculum det Euangelio, 1. Cor 9. &c.

Audiamus iam porro, quæ argumenta contra hæc Scripturæ teſtimonia, Andradius mandatis Prælatorum Eccleſię, eo ſicut dictum eſt modo patrocinaturus opponat.

1. Qui vos audit me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit, Luc. 10. Mandatum ergo Chriſti eſt, vt Prælatos Eccleſiæ nõ ſecus ac ſeipſum audiamus, illis omnibus in rebus obtemperemus, eorum pręcepta nõ aliter obſeruemus quam diuina, & exiſtimemus, magis eſſe diuina iuſſa quam humana. Hæc Andradius. Reſpondeo: Dulciſſimam doctrinam & conſolationem continet hæc Chriſti ſententia, quod miniſtri verbi, quando ea quæ docent, ex verbo Dei probant, non ſecus audiendi ſunt, ac ſi vox diuina cœlitus nobis inſonaret. Deus n. miniſterio adeſt, & per illud medium nobiſcum loquitur, & efficax eſt, ſicut Baptiſta inquit: Ego ſum vox clamantis. Deus enim eſt, qui per Baptiſtam clamat. 2. Corinthiorum 13. Paulus inquit: An experimẽtum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? Ita 2. Cor. 5. inquit: Deus exhortatur per nos. Quomodo vero? quia verbum reconciliationis poſuit in nobis. Sicut Iſa. 59. Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, &c. Hæc doctrina conciliat miniſterio veram reuerentiam, & flectit animos ad obedientiam, iuxta dictum Hebr. 13. Obedite præpoſitis veſtris. Vt quando miniſtri afferunt, & proponunt verbum Dei, auditores accipiunt illud, nõ vti verbum hominum, ſed ſicut vere eſt verbum Dei, ſicut Paulus inquit, 1. Theſſa. 2. Et dulciſſima eſt conſolatio, quod vere poſſumus ſtatuere, quando ex ore miniſtri verbum Dei audimus, ipſum Filium Dei nobis adeſſe nobis loqui & per illud verbum efficacem eſſe. Inde enim pendet, quod Chriſtus pronunciat: Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt: quicquid ſolueritis in terra, ſolutũ erit in cœlo. Sed hæc dignitas, reuerentia, obediẽtia & efficacia miniſterii, inde pendet, vt verbum Dei afferat & proponat.

Hoc vero Andradius non vult, ſed concedit, Chriſtum Prælatis Eccleſiæ dediſſe poteſtatem, non limitatam, ſed quaſi infinitam, vt quæcunq; proponant, ſtatuant & præcipiant, ſiue habeant mandatum & teſtimonium verbi Dei in Scriptura, ſiue non habeant, Eccleſia nihilominus alligata ſit ad obediẽtiam, vt omnibus in rebus Prælatis ſuis obtemperet, & illorum præcepta non aliter obſeruet, quã diuina, ita vt nulla ratione de illorum pręceptis diſceptandum ſit, an ſcilicet verbo Dei ſint conſentanea. Et ex Hieronymo huc accommodat dictum illud: Audi Iſrael & tace.

Sed hæc nullo modo eſt verborum Chriſti ſententia. Cum enim ad miniſteriū emitteret Apoſtolos, Matth.10.& 17.Luc. 10. addit quidē ipſorum miniſterio hoc priuilegium: Qui vos audit, me audit. Num vero hanc habet ſententia:u. Quicquid hominibus tradideritis, etiāſi eius rei nullum à me habeatis mandatum, vel verbi mei teſtimonium, nihil ominus pari reuerentia & pietatis affectu obſeruandum erit, ac ſi eſſet diuinum mādatum? Nullo vero modo: ſed certa mandata miniſterio Apoſtolorum & ſeptuaginta, Math.10.Luc.10.præſcribit.quibus tanquā certis limitibus, & quaſi cancellis miniſterium ipſorū includit & circumſcribit. Et de illa adminiſtratione miniſterii, certis mandatis Chriſti, circumſcripta dicit: Qui vos audit, me audit. Ita Matthæi vigeſimo octauo, dicit, Vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi, ſed addit: Docete eos ſeruare quæcunq; præcepi vobis, & tūc recte dicitur: Qui vos audit, me audit. Ioannis, 20. Chriſtus dicit: Sicut me miſit pater, ita ego mitto vos. De ſua vero miſſione dicit Ioan.14. Sicut mandatū mihi dedit pater, ſic facio. Qui vero ab ipſis Apoſtolis egreſſi ſunt, quando non afferunt doctrinam Apoſtolicam, num in omnibus rebus ipſis obtemperandum eſt, nū præcepta ipſorum non aliter ac diuina obſeruanda ſunt? nullo vero modo, inquit Ioannes: ſed nolite eos in domū recipere, nec aue eis dixeritis. Itē, Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, nū ex Deo ſint. Multi enim Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Ita Paulus ipſos Apoſtolos docet alligatos eſſe ad certam vocem doctrinæ, à Chriſto traditæ & acceptæ, ita vt anathema dicat, ſi vel Angelus e cœlo præter illud annuntiet. Galat.1. Falſum igitur eſt, quod Andradius dicit, Eccleſiam diuinā habere autoritatem in ferendis legibus, quæ nullum habeant vel mandatū, vel teſtimonium in Scriptura. Si enim habent verbi Dei teſtimonium, tunc diuinas eſſe, nullum eſt dubium.

2. Texit argumentum ex loco Act.15. Chriſtus non inſtituerat vt conuerſi ex Gentibus abſtinerēt ſanguine, ſuffocatis, &c. imo ex Paulo diſcimus, abrogatos tūc & antiquatos fuiſſe omnes veteris legis ritus. Et tamē Apoſtoli de illis legem imponunt Gentibus, & confidēter aſſeuerāt, nō ſibi modo, ſed Spiritui ſancto etiam ita viſum fuiſſe. Ergo Eccleſia diuinā habet autoritatem ferendi leges, etiam de illis, quæ à Chriſto, vel nō ſunt tradita, vel etiam ab ipſo abrogata.

Forte mehercule argumentum, quod Prelatis Eccleſia tribuere poteſt infinitam licentiam, non tantum quiduis ſine verbo Dei inſtituendi, ſed & ea quæ Chriſtus prohibuit permittendi, vel quæ ipſe inſtituit prohibēdi. Vbi igitur manet iſte titulus, Ego Dominus Deus veſter, in præceptis meis ambulate? Num gloriam illam alteri nunc dedit? Num inter 15 annos obliti fuerant eius mādati, Matt.28. Docentes eos ſeruare, quæcunq; ego mandaui vobis, & quod Act. 1. in vltimo colloquio conſtituuntur doctrinæ Chriſti teſtes, nō nouæ doctrinæ legislatores. Et ſi quis Apoſtolis in carne viuentibus hoc tribuere voluiſſet, quod haberent diuinā autoritatem ferendi leges, de quibus nullum haberent vel mandatum, vel teſtimonium verbi diuini: imo quod poſſent ea, quæ Chriſtus abrogaret reſtituere, vel quæ inſtitueret abrogare: ſine dubio ſonora voce & ſciſſis veſtibus oſtendiſſent, ſe illud nec agnoſcere, nec probare.

Illa enim adulatoria prædicatio vere eſſet accuſatio παραπρεσβείας, quod legationem ſuam 2. Cor.5. non fideliter obtinerent, ſed excederēt fines mandati, quod de iure etiam communi infamiæ genus eſt.

Ad ipſum vero argumentum hoc reſpondeo: propter illam etiam cauſam Apoſtoli dicunt, Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, ne putarentur, pro imperio, ſine mādato & teſtimonio diuino, tale decretum facere. Vnde vero certi fuerint Spiritui ſancto ita videri, ex oratione Petri & Iacobi

manifeſtum eſt, vbi certe vocatio gentium, & articulus gratuitæ iuſtificationis, quod onus legis non ſit imponendum conſcientiis: & ex ſcriptura & miraculis Spiritus ſancti probãtur. Et hæc ſunt præcipua capita decreti Apoſtolici. De reliquis vero quatuor capitibus, vt de idolothytis, ſanguine ſuffocato, & fornicatione, plana etiam eſt reſponſio. Fornicatio enim, quæ inter gentes pro re indifferente habebatur, certe voce diuina prohibetur, & quibus argumentis Apoſtoli eam gentibus conuerſis prohibuerint, manifeſtum eſt. 1. Cor. 6. vbi certe nõ dicit, ſe pro arbitratu ſuo eam prohibere, ſed grauiſſimis vtitur argumentis. De reliquis tribus obſcurior videtur ratio, ſed fundamenta ſunt manifeſta. Ritus enim illi, legales erant antiquati, non quod ſimpliciter interdicta & prohibita eſſet eorum obſeruatio: ſed quod illorum obſeruatio iam nõ erat amplius eo modo neceſſaria, ſicut ſub lege fuerat, ſed libera erat facta. Illa vero libertate in rebus mediis ſeu adiaphoris verbum Dei docet non eſſe vtendum. Si charitas monſtret, infirmos in fide offendi: & ſi libertas illa non vſurpata, poſſit ſine ſidei detrimẽto infirmos inuitare ad fidem. Quia igitur talis tunc erat ratio eorum, qui inter Iudæos infirmi erant: Apoſtoli ex illo verbi Dei fundarr.ento decretum hoc fecerunt, vt qui ex gentibus conuerſi erãt, libertate ſua in illis ritibus, qui iam facti erant adiaphori, ad tempus non vterentur, ne offenderent infirmiores inter Iudæos, ſed vt ita per charitatem eos ad fidem CHRISTI inuitarent.

Non igitur ſine fundamento & teſtimonio verbi Dei, Apoſtoli ex plenaria poteſtate decretum iſtud fecerũt: nec per illud, quod Chriſtus prohibuit, ipſi lata lege gentibus impoſuerũt: ſed ex regula verbi Dei, de vſu libertatis in ritibus adiaphoricis, decretum illud ſumpſerũt. Quod vero capita illa vocant neceſſaria, non hunc habet ſenſum, quaſi ea, quæ Chriſtus libera reddidit, Apoſtoli eo modo neceſſaria faciant Gentibus, ſicut ſub lege fuerant. Hoc enim Paulus acriter reprehendit, Gal. 2. & Colo. 2. Sed qa tũc charitas exigebat, vt illa ſua libertate, qui ex Gẽtibus cõuerſi erant, propter proximi ædificationem inter Iudæos non vterentur, ſed ab ea abſtinerent: hactenus & hoc modo Apoſtoli dicunt ea, quæ per ſe libera ſunt, neceſſaria fieri, non per ſe, non generaliter, nec ſemper, ſed pro ratione ædificationis infirmiorũ. Nam. 1 Corinth. cap. 10. Paulus dicit: Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. In Epiſtola vero ad Galat. & ad Coloſſ. erga eos, qui non infirmi, ſed præfracti ſunt, & vrgent opinionem legalis neceſſitatis illorum rituum ad ſalutem, Paulus docet non eedendum, ſed neceſſario vſurpandam libertatem. Diuerſitas vero non pendet ex plenitudine quadam poteſtatis, vt ſine fundamento & teſtimoniis verbi Dei, pro arbitratu quiduis poſſint, modo cõſtituere, modo abrogare, ſed habet certa fundamenta & firma teſtimonia in verbo Dei. Talem vero poteſtatem & autoritatem miniſterii, libenter agnoſcimus & prædicamus.

Spiritus ſanctus igitur, qui adeſt miniſterio in Eccleſia, non præbet infinitam licentiam quiduis ſtatuendi, ſed gubernat Eccleſiam, iuxta verbum patefactum. Nam & Apoſtolis Chriſtus dicit Ioan. 14. Spiritus ſanctus ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixi vobis. Non enim inquit (ſicut Pontificii textum deprauarunt) Quæcunque dixero vobis. Et tamen differentia eſt. Apoſtoli enim habent diuina teſtimonia miraculorum, & Spiritus ſancti, quod non errent in doctrina. Talia vero teſtimonia, reliqui Prælati Eccleſiæ non habent, ſed alligati ſunt ad vocem doctrinæ cœleſtis, ſonantis in ſcriptura, ſed talem ſubiectionem ægerrime ferunt Prælati Pontificii, tam procul ſcilicet abſunt à politica etiam modeſtia, quæ in laudatiſſima illa ſententia celebratur. Digna eſt vox maieſtate Imperatoris, legibus ſubiectum ſe principem fateri.

3. Ad obiectionem illam veriſſimam: Omnia quæ à miniſtris Eccleſiæ proponuntur, ſacrarum literarum trutina examinãda eſſe. Audi queſo quid Andradius in Tridentino Concilio didicerit reſpondere: Chriſti inquit, verba ſunt: ſuper cathedrã Moſis ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia quæcunq; dixerint vobis, ſeruate & facite. Hæc vero verba ita interpretatur: Non ea ſolũ obſeruanda eſſe decernit Chriſtus, quæ Moſes prçceperat, ſed illa etiam quæ ii imperaſſent, qui in Moſis locũ ſuccederẽt Scribę ſcilicet & Phariſçi. Et inde à minori ad maius argumẽtatur, de obſeruantia Prçlatorum Eccleſię in nouo Teſtamento. Hoc argumentum non ideo recito quaſi requirat operoſam aliquam explicationem: ſed vt Lector videat, qualem dominatũ quęrant Pontifici in Eccleſia, & quam religioſi ſint tractatores & interpretes Scripturę. Vt enim de veterum explicationibus non dicam, qui interpretantur, ſcribas tunc ſedere ſuper Moſis cathedram, quando nos ſuas traditiones, ſeu doctrinam à Deo per Moyſen traditam proponunt, & tunc propter perſonarum vitia, miniſterium verbi non eſſe contemnendum, vel abiiciendum, certe ipſa rei euidentia, impudentem & Paraſiticam Andradii Interpretationem refutat. In illo ipſo enim capite Chriſtus dicit: Væ vobis Scribę & Phariſçi, qui clauditis regnum cœlorũ ante homines. Vę vobis duces cœci, qui dicitis, &c. Lucæ 17. Vę vobis Legiſperiti, quia tuliſtis clauem ſcientię, ipſi non introiſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis. Matth. 16. Videte & cauete à fermento Phariſçorum & Sadducçorum. Quod Euangeliſta poſtea expreſſe interpretatur, de doctrina Phariſçorum & Sadducçorum, Matth. 15. vbi de traditionibus Phariſæorum, quęſtio propoſita erat, Chriſtus diſerte dicit: Sinite illos, cœci ſunt, & duces cœcorũ, cœcus vero ſi cœco ducatum pręſtet, ambo in foueam cadũt. Et quid multis? manifeſtiſſimum enim eſt, in tota Euangelica hiſtoria, Chriſto certamẽ eſſe cum Phariſçis, propterea quod ſine verbo Dei extra & præter verbum Dei hominum conſcientias traditionibus ſeniorum onerabant. Et ab illis Chriſtus homines reuocat ad verbum Dei: Fruſtra enim, inquit, colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Et hæc cum ſint euidentiſſima, cogitet Lector, quale ſit Concilium, in quo Andradius non veretur ad ſtabiliendam Romanorum Pontificum tyrannidem, tam impudenter falſam fingere interpretationem verborum Chriſti, Matthæi. 23. quæ vno calculo Phariſæos poteſt abſoluere, Chriſtum vero & omnes Apoſtolos damnare. Vt quid enim, ſi vera eſt Andradii interpretatio, omnia Pontificum dicta & mandata ad trutinã verbi Dei examinabant, & non potius ſimpliciter quæ ab ordinariis imperabantur obſeruabant? Dignum certe eſt hoc emblema, pontificia Synodo.

4. Verbũ Dei nihil ſtatuit de ieiunio Sabbati. Ignatius vero ſcribit, Apoſtolos feciſſe decretũ, eos eſſe interfectores Chriſti, qui Sabbato ieiunarint. Habent ergo prælati Eccleſiæ, diuinam auctoritatem in ferẽdis legibus, quæ nullũ habent vel mandatum, vel teſtimonium in verbo Dei. Reſpondeo: Hoc ipſum argumentum oſtẽdit, qualia ſint fundamẽta decretorum Pontificiorũ. Supra enim in loco de traditionibus clare oſtendimus, ſuppoſititium eſſe, quod ex Ignatio citatur, & falſo hoc decretũ, cum tali quidem appendice, Apoſtolis tribui. Auguſtin. enim Epiſtol. 86 ex profeſſo diſputat, Sabbato ieiunare vel nõ ieiunare nõ eſſe traditionẽ Apoſtolicam, ſicut tunc etiã à quibuſdam cœperat diſputari. Et Socrates libr. 5. cap. 22 in genere oſtendit, Apoſtolos nullas leges de ieiuniis condidiſſe. Suppoſititium igitur & falſum eſt fundamentum illud. Hoc quidem fieri poteſt, quod in gratiam infirmorum, qui ex Iudęis vel cõuerſi vel conuertendi erant, tale quid conſtitutum & ſeruatũ fuerit ex regula charitatis in Chriſtiana libertate, ſicut dictũ eſt de decreto Apoſtolorũ,

Act.15. Paulus vero accurate diſcernit ea, de quibus expreſſum Dei mandatum habent, & de quibus ipſe Apoſtolico ſpiritu contulit. Illis enim hoc addit: Non vt laqueum vobis iniiciam, 1. Corinth. 7. Non igitur Apoſtolici ſpiritus eſt appendix illa, eos eſſe interfectores Chriſti, qui Sabbato ieiunent.

5. In antiquiſſimis & probatiſſimis Conciliis multæ factæ ſunt conſtitutiones, quæ à piis Imperatoribus, & à reliqua Eccleſia religioſe obſeruatæ fuerunt. Habet ergo Eccleſia diuinam autoritatem in ferendis legibus, &c. Reſpondeo: Qua moderatione, & quo fine in rebus adiaphoris Eccleſia ad ædificationẽ poſſit aliquid ſtatuere, ſupra explicatum eſt. Et hac ratione, hoc fine vtiles & pias ordinationes non damnamus, modo non fiant laquei conſcientiarum, & in Chriſtianam libertatem impingant. Nullo modo vero, quod Andradius contendit, concedimus, inde ſtabiliri tyrannidem Romani Pontificis, quæuis impia decreta, ſuperſtitioſas opiniones & laqueos conſcientiarum. In illa enim libertate ſtandum eſt, qua nos filius Dei liberauit, ne iugo ſeruitutis ſubiiciamur, Galat. 5. Col. 2. Hæc ſunt Andradii argumenta. Reliqua vero de operibus indebitis & ſupererogationis, pertinent ad locum de pœnitentia.

TERTIA QVÆSTIO.

An bona opera renatorum in hac vita ita ſint perfecta, vt legi diuinæ plene, cumulate & perfecte ſatisfaciant?

Vera explicatio huius quæſtionis omnibus temporibus variis corruptelis turbata & deprauata fuit, propterea quia non ſola ſcripturæ teſtimonia, ſed rationis etiam iudicium adhibetur in conſilium. Eius vero axioma eſt, ſicut Plutarchus in Solone inquit: *δεῖ κρατεῖ τὰ δυνατὰ τὸν τιθέντα τοὺς νόμους*: Lex debet habere hanc conditionẽ, quod ſit poſſibilis illis, quibus proponitur. Hæret præterea in triſtiſſima miſeræ naturæ deprauatione, Phariſaica præſumptio perfectionis, imo ſupererogationis. Inde in ipſa promulgatione legis populus dicit, cuncta, quæ locutus eſt Dominus, faciemus, Exod. 19. Deuteron. 5. Deus vero, vt perſuaſionem illam retunderet, ſpecie tamen terribili legem promulgauit, vt territi dicerent: Non audiamus vltra vocem Domini, ne moriamur. Cumque peterent, vt Moyſes eſſet mediator, ipſe vero diceret: Exterritus ſum, & tremebundus, Hebr. 12. Deus repetiuit promiſſionẽ de Meſſia, & de doctrina Euangelii, Deut. 18. Actor. 3. Et Deuter. 5. inquit: Bene locuti ſunt. Sed quis det talem eos habere mentem, vt cuſtodiant vniuerſa mandata mea, omni tempore? Cum Phariſæis etiam Chriſto multum fuit negotii, de illa perſuaſione perfectionis, Matt. 19. Luc. 10. Omnia hæc ſeruaui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deeſt? Et Luc. 18. Phariſæus corã Deo gloriatur, ſe vltra mandata Dei multa etiam ſupererogaſſe. Et noſtro tempore vna ex præcipuis controuerſiis eſt, quæ magna contentione à Pontificiis diſputatur, perfectam impletionem legis adeo eſſe & poſſibilem, & facilem, quod renati in hac vita ſua obedientia non tantum plene & perfecte legi diuinæ ſatisfacere poſſint, ſed quod vltra legem Dei multa etiam opera indebita poſſint ſupererogare. *Supererogatio operum indebitorũ.*

Valde magni autem momenti eſt hæc controuerſia. Primo enim non recte tradi, intelligi, aut vſurpari poteſt doctrina ſcripturæ de agnitione & confeſſione peccatorum, quæ etiã in Sanctis in hac vita hærent & manent, niſi recte explicata hac quæſtione. Secundo, puritas articuli iuſtificationis non poteſt retineri, niſi ex ſcripturæ ſententia hæc quæſtio recte

explicetur: vt ſcilicet monſtretur, vbi renati quærere debeant perfectam impletionem legis quam coram iudicio Dei opponere poſſint accuſationi legis & iræ Dei aduerſus peccata, vt iuſti pronuncientur ad ſalutem & vitam ęternam. Habẽt quidem renati per ſpiritum renouationis inchoatam obedientiam legis: ſed quia minimus apex in lege diuina nõ poteſt cadere, quin perfecte impleatur, renati inchoata illa ſua obedientia, quę non eſt perfecta, non poſſunt in iudicio Dei conſiſtere, vt propter illam iuſtificentur ad ſalutem & vitam æternam. Chriſtum igitur fide apprehendunt, qui eſt impletio legis ad iuſtitiam omni credenti, Romanorum 10. Perſuaſio vero, quæ renatorum bonis operibus in hac vita tribuit perfectionem, facit Chriſtum poſt primam reconciliationem otioſum, vt non amplius ſit noſtra iuſtitia, Ieremiæ 23. ſed iuſtificationem transfert à Chriſto ad noſtra opera. Tertio, ipſa doctrina de bonis operibus non poteſt recte tradi ſine vera quæſtionis huius explicatione. Neque enim vera & neceſſaria animi humilitas, in ipſo exercitio & curſu bonorum operum, præſtari poteſt, ſed Phariſaica gloriatio, quam Paulus Roman. 3. 1. Corinth. 1. excluſam eſſe vult, ſequetur, ſi doceatur, renatos ſuis operibus in hac vita perfecte ſatisfacere legi diuinæ. Oſtendit etiam quæſtionis huius explicatio, cum ſcriptura manifeſte affirmet, credentium bona opera Deo placere, quomodo & quare placeant, ſcilicet non ideo, quod legi perfecte in hac vita ſatisfaciant, ſed quia omnia mandata tunc facta deputantur, quando quicquid non fit, propter Chriſtum ignoſcitur, ſicut Auguſtinus loquitur lib. 1. retract. cap. 19. Et Pontificii non ſine cauſa tanta contentione de hac quæſtione dimicant. Vident enim, præcipuos regni ſui neruos in ea conſiſtere, renatos ſcilicet bona ſua opera poſſe & debere opponere iudicio & iræ Dei, vt propter illa digni iudicentur vita æterna, imo multa ipſos poſſe ſupererogare, quæ per nundinationem Pontificiam aliis poſſint accommodari.

Effectus perſuaſionis de perfectione bonorũ operum.

Remouendæ autem ſunt calumniæ, vt ſtatus quæſtionis recte conſtituatur. Non enim docemus, impletionem legis ita eſſe impoſſibilem, vt qui per ſpiritum renouationis renati ſunt, nec poſſint nec debeat in hac vita inchoare obedientiam legis. Neq; hoc etiã principaliter contra Pontificios diſputamus, quod homines non renati naturalibus liberi arbitrii viribus non poſſint legi Dei perfecte ſatisfacere. Dicimus enim, licet externam diſciplinam aliquo modo præſtare poſſint homines etiam nõ renati, verum tamen hoc eſt. ſpiritualem legis obedientiã ne inchoari quidem poſſe ſine ſpiritu ſancto. De renatorũ igitur bonis operibus, qualia in hac vita ſunt, quæſtio eſt, an ſcilicet perfecta impletione legi diuinæ plene & cumulate ita ſatisfaciãt, vt lex diuina nihil habeat, quod in illis bonis renatorum operibus in hac vita accuſare & damnare poſſit, ſi Deus in iudicium cum ipſis ſine venia & remiſſione intrare vellet.

Inſidia undecimi capituli.

Quibus vero, & quam inſidioſis technis fabricatum ſit vndecimum capitulum Tridentini Concilii, lectori paucis monſtrandum eſt. Studioſe enim vitarunt vocabulum perfectionis. Non expreſſe dicũt, quod tamen ſentiunt & volunt, perfectam impletionem legis diuinæ operib. renatorum in hac vita poſſibilem & facilẽ eſſe, ſed in genere dicunt, obſeruationem mandatorũ Dei, homini iuſtificato, iuuãte Deo, nõ eſſe impoſſibilẽ. Quod ſi de obſeruatione mandatorũ Dei, q̃ in renatis per ſpiritũ renouationis in hac vita inchoatur, q̃ etiã ſubinde creſcere debet, intelligerent: nulla eſſet cõtrouerſia. Ideo enim ſpiritu renouãtur iuſtificati, vt poſſint inchoare nouam obedientiam, iuxta mandata Dei. Ita etiam allegant ſcripturæ ſententias, quæ monent, iuſtificatos debere inchoare nouam obedientiã, & quę docent, renatos habere talem inchoatã obedientiam. Sed hæc nullam plane apud nos habent controuerſiam, ſicut in prima

quæſtio-

quæſtione oſtendimus. Sine diſtinctione etiam loquũtur de bonis iuſtificatorum operibus, qualia ſint in ſe, quando ad normã legis diuinæ exiguntur: & quo loco apud Deum reputentur, quando propter Chriſtum næui & defectus non imputãtur. Quid vero ſub illis indiſtinctis generalitatibus quærant, in fine non obſcure indicant: iuſtificatorum ſcilicet bona opera in hac vita tã eſſe perfecta, vt nihil illis adhæreat quod venia opus habeat. Illud vero nõ ſtatim in principio 11. capituli proponunt, ſed ludũt generalib. ſententiis & argumentis, vt ita imperito & incauto Lectori fucum faciant: vt priuſquam animaduertat, irretitus teneatur.

Eodem artificio ludunt vocabulo impoſſibilitatis. Meminerunt enim Pelagianos olim Auguſtino negotium feciſſe illa cauillatione: quòd ſecundum abſolutam Dei potentiam, non ſit impoſſibile, vt per gratiã Dei renatus aliquis in hac vita ſit ſine peccato. Auguſtinus vero de peccatorum meritis, lib. 2. cap. 6. reſpondet, aliam eſſe quæſtionem, vtrum eſſe poſſit, & aliam, vtrum ſit. Et addit cap. 7. Si quæratur, vtrum in hac vita aliquis ſit ſine peccato, eſſe non credo: magis enim credo Scripturæ, vbi ſanctorum vox eſt: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Inde igitur Auguſtin. dicit ibidem, cap. 6. & de natura & gratia, cap 43. Deum nõ præcepiſſe homini impoſſibilia. Illud vero dupliciter exponit, primo ad Bonifaciũ, lib. 3 ca. 7. Gratia Dei tribuit in hac vita ſtudium præcepta ſeruãdi, & eadem, ſi quid etiam in illis præceptis minus ſeruatur, ignoſcit. Et primo Retract. cap. 19. Omnia mandata Dei facta deputantur, quando quicquid nõ fit ignoſcitur. Secundo, in libro de perfectione iuſtitiæ, dicit non verſari in quæſtione an poſſit homo omni prorſus culpa vacare: ſed quãdo atq; per quem: hoc eſt, neq; in hac vita, neq; naturæ, ſed ſolius diuinæ gratiæ viribus. Ad Valerium lib. 1 cap. 29. Ad hoc lex dicit. Non concupiſces: vt medicinam gratiæ quæreremus, & in eo præcepto ſciremus, & quo debeamus in hac mortalitate proficiẽdo conari, & qua poſſit a nobis in illa immortalitate beatiſſima perueniri. Niſi enim eſſet quandoq; perficiendum, nunquam iubendum fuiſſet. *Impoſſibilitas.* *Auguſtinus.*

Et propter illas quidẽ Pelagianorum cauillationes Auguſtinus à vocabulo impoſſibilitatis abſtinuit. Poſtea vero in libello ſuppoſititio ſub Hieronymi titulo anathema adiectum eſt: & illud citatur a Tridentinis. Scriptura vero de obſeruatione legis nõ veretur dicere eſſe iugum, quod nec Apoſtoli, nec credentes in primitiua Eccleſia, nec Patres ferre potuerint, Actor. 15. quod de iuſtificatis certe & renatis dicitur. Et pulcerrima eſt Bernhardi ſententia, Sermo. 50. in Cantica: Si placet tibi, de affectuali charitate datum fuiſſe mandatum, non inde contẽdo: dummodo acquieſcas & tu mihi, quod minime in vita iſta ab aliquo hominum poſſit vel potuerit adimpleri. Quis enim ſibi arrogare id audeat, quod ſe Paulus ipſe fatetur non comprehendiſſe? Nec latuit Præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires: ſed iudicauit vtile: ex hoc ipſo ſuæ illos inſufficientiæ admoneri, & vt ſcirent ſane, ad quem iuſtitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impoſſibilia, non præuaricatores homines fecit, ſed humiles, vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus Deo. Accipientes quippe mandatum, & ſentientes defectum, clamabimus in cœlum, & miſerebitur noſtri Deus: & ſciemus in illa die, quia nõ ex operib. quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. *Bernhardus.*

Ex hac commemoratione intelligit Lector, quo conſilio Tridentini de vocabulis poſſibilitatis & impoſſibilitatis litem moueant: vt ſcilicet ita homines à vero ſtatu quæſtionis abducant. Sepoſita igitur lite de vocabulis, de rebus ipſis conſtituatur quæſtio: an ſcilicet renatorum bona *Renatorum opera vtrũ perfecta.*

opera in hac vita, perfecta impletione legi diuinæ ſatisfaciant, ſicut ſupra ſtatum quæſtionis conſtituimus.

Facilior autem & planior erit explicatio. Andradius enim quatuor axiomata, quæ in hac quæſtione ſunt fundamenta firmiſſima, concedit & approbat.

Primo, Nouitatem ſeu ſanitatē, quæ in renatis per Spiritum ſanctum inchoata eſt in hac vita, non eſſe perfectam & abſolutam. Eſt enim & manet in renatis in hac vita nouus & vetus homo, caro & ſpiritus, lex mentis, & lex peccati. Et interior homo de die in diem renouatur: ſicut Auguſtinus multis probat lib. 2. de peccatorum meritis. Et tracta. in Ioannem 41. Lex vero eſt ſpiritualis, Ro. 7. Quamdiu igitur caro repugnat ſpiritui, lex non poteſt perfecte impleri. Ita Auguſtinus integram ſanitatem, & perfectam charitatem, quæ ſit impletio legis, mutuo ſe conſequi docet, libro de perfectione iuſtitiæ.

Secundo, Præceptum charitatis de diligendo Deo ex toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus. Item, vltimum præceptum, Non concupiſces: in hac vita non poſſe à quoquam perfecte impleri, quandiu aliquid eſt carnalis concupiſcentiæ, ꝙ vel continendo frenetur, & quandiu corruptibile iſtud incorruptione.n non induerit: ſicut Auguſtinus ex ſcripturæ fundamentis multis in locis præclare demonſtrat, libro de perfectione iuſtitiæ, de ſpiritu & litera, cap. 36. ad Bonifacium, lib. 3. ca 7. Ad Aſellicum, epiſt. 200.

Tertio, Propter carnem, in qua non habitat bonum, ſed malum: quod volenti bonum facere, adiacet malum: & propter legem peccati in membris renatorum, quæ repugnat legi mentis: nemo renatorum in hac vita eſt ſine peccato, Rom. 7. 1. Ioan. 1. Pſal. 32. & 129. Prouerb. 20. Sicut Auguſtinus multis diſputat de peccatorum meritis, lib. 2. de perfectione iuſtitiæ. Et de natura & gratia, cap. 36. pulcerrime dicit: Si omnes ſanctos & ſanctas cum hic viuerent, congregare poſſemus, & interrogare, vtrum eſſent ſine peccato, quantalibet fuerint excellētia ſanctitatis: ſi hoc interrogari potuiſſent, vna voce clamaſſent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Peccatum vero, iuxta Ambroſium, eſt præuaricatio legis diuinæ. Non ergo perfecte in hac vita lex poteſt impleri à renatis, qui peccatis carere non poſſunt. *Auguſtin.*

Quarto, Paulus expreſſe dicit. Rom. 7. Velle adiacet mihi, perficere autem bonum, non inuenio, Phil. 3. Non quod iam apprehenderim, aut perfectus ſim. Hæc fundamenta, quę ſunt firmiſſima & manifeſtiſſima, Andradius concedit & comprobat. Et tamen ſimul etiam defendit Pontificium axioma: Legem diuinam à renatis in hac vita plene & perfecte ſeruari & impleri poſſe. Fatetur autem hæc contraria, & inter ſe quam maxime pugnantia videri. Sed tamen pollicetur, ſe demonſtraturum, vtraque eſſe veriſſima. Tanta ſcilicet eſt hominis perſuaſio ſiue eruditionis, ſiue eloquentiæ. Reliqui Pontificii Scriptores fundamenta illa variis modis conati ſunt arrodere. Andradius vero tumidæ ſuæ grandiloquētię tantum tribuit, vt ſperet, ſe etiam vera dicēdo poſſe fallere, & ex veris ea quæ falſa ſunt, poſſe probare & defendere. Nihil tamē adfert, quod non iam dudum in reliquorum Romanenſium ſcriptis protritum ſit: niſi quod forſan cogitauit de prouerbio: Quiſquiliæ in aureo flumine. Diſputat igitur ea parte legis, quę in hac vita, dum in carne ſumus, perfecte impleri nō poteſt, homines in hac vita non teneri obſtrictos: ea ſolū Deum præcepiſſe, quæ præſtare diuinis viribus adiuti, ſecundū vitæ huius conditionem poſſemus. Reliqua vero in lege non obligare homines in hac vita, ſed pertinere tantum ad futuram immortalē vitā. Inepti igitur fuerunt filii Iſrael vna cum Moyſe, qui exterriti clamarunt: Si audierimus

vltra vocem Domini, moriemur. Fruſtra enim iuxta Andradii opinionem, illis mandaris legis ſe obſtrictos teneri timuerunt, quæ in hac vita perficere non poſſent. Nec debuerat tunc Deus in illa populi conſternatione promittere Meſſiam, Deut 18. vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, Gal. 4. ſed debuerat potius indicare: Non eſt quod timeatis, tantũ enim luſi vobiſcum terribili illa promulgatione legis. Illa enim, quæ ſecundũ vitæ huius conditionem perficere non poteſtis, ad vos non pertinẽt. Non igitur Apoſtolica, ſed muliebris, inepta, & ridicula erit eiulatio Pauli, qui in curriculo nouæ obediẽtiæ eo vſque progreſſus fuerat, vt dicere poſſet, 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum. Et tamen Rom. 7. longam & lamentabilem texit querelam, ſe non poſſe legem eã perfectione, quam flagitat, perficere. Moyſes vero nõ ſanctis glorificatis in altera vita, ſed hominibus in hac vita proponit hanc legis ſentẽtiam: Maledictus, qui non in omnibus permanſerit, quę ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Atqui inter omnia illa, quæ in libro legis ſcripta ſunt, eſt illa lex præcipua: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Item mandatum: Non concupiſces. Et Paulus illam Moyſis ſententiam ad homines in hac vita adeo pertinere exiſtimat, vt inde pronuntiet, eos qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto eſſe: quia etiam, qui faciunt legem, non tamen in omnibꝰ, quæ in libris legis ſcripta ſunt, permanent, Gal. 3. Et propter hanc etiam cauſam, Rom. 4. vbi de Abraham loquitur, pronuntiat hæreditatem vitæ æternæ non eſſe ex lege. Quæ profecto argumentationes Pauli ineptæ, ridiculæ, & falſæ erunt, ſi vera eſt Andradii & Pontificiorũ opinio. Et talis etiam erit argumentatio Petri, Act. 15. Quia iugum legis neq; patres noſtri, neq; nos ferre potuimus, ideo per gratiam Chriſti credimus ſaluari. Andradius enim excipit, ea, quæ in lege ferre non poſſumus, ad nos non pertinere. Paul. Rom 8. cum queſtus eſſet, ſe non poſſe in hac carne legẽ perfecta obediẽtia implere, mox ſubiicit hãc conſolationẽ: Quod impoſſibile erat legi, Deus miſſo filio, qui victima pro nobis factus eſt, pręſtitit. &c. Andradii vero opinio ſentit, non opus eſſe tali vel remedio, vel cõſolatione: quia ea ſolũ Deus præceperit, quæ præſtare diuinis viribus adiuti, ſecundum vitæ huius conditionem poſſumus: reliqua vero ad nos nõ pertinere. Atqui Chriſtus Matt. 5. ſimilem plane Phariſæorum opinionẽ de mandatis Dei maximis & minimis acriter reprehendit. Et Andradius quidem varie ludit in explicationẽ minimorũ mandatorum Sed quæ exempli gratia à Chriſto de interpretatione aliquot præceptorum, Matt. 5. adducuntur, manifeſte oſtendunt, quæ Phariſæi intellexerunt minima mandata non iraſci fratri, dicere Racha, vel fatue: qui viderit vxorem ad cõcupiſcendam eam. diligere inimicos. Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt, &c. Et cũ dixiſſet: Iota vnũ, & apex vnus non præteribit à lege donec omnia fiant, ſubiicit: Qui ergo ſoluerit vnum ex mãdatis iſtis minimis, & docuerint ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorũ. Manifeſta igitur eſt declaratio de quib. mandatis loquatur: quæ Phariſæorum Cabala minima vocauit, & ſine detrimento iuſtitiæ ſolui poſſe docuit, ſi modo reliqua in lege ſeruarentur. Chriſtus vero pronuntiat: Niſi facta fuerit reconciliatio cum Deo, & remiſſio in hac vita, in carcerem mitteris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec ſolueris nouiſſimũ quadrantem. Pugnat igitur cum tota Scriptura illa Pontificiorũ opinio.

Refutatio argumentorum Andradii.

Sed argumenta quædam ex decretis Tridentini Concilii contexit Andradius, quibus opinionem iſtam confirmare nititur. Dicit igitur, contumelioſum eſſe in ipſum legiſlatorem Deum, affirmare, ipſum præcepiſſe aliquid, quod in hac vita, & in hac naturæ corruptione nemo perfecte implere poſſit. Quaſi vero propter naturæ deprauationẽ, mutanda & infle-

ctenda fuerit regula legis, quæ eſt perpetua & immutabilis norma iuſtitiæ in Deo: imo cum ne vnum quidem iota legis præterire poſſit, quin perfecte impleatur: ideo Deus miſit filiũ ſuum, factũ ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant redimeret. Adeo lex illam Iuſtificationem Pontificiorum non admittit, quod ſcilicet ea tantũ flagitet, quæ in hac vita præſtare poſſumus. Sed Ioannes inquit, Filios Dei in hac vita habere charitatẽ Dei: & charitas Dei iuxta eundem, eſt ſeruare mandata Dei. Reſpondeo: Non eſt quæſtio an renati habeant charitatẽ, & incipiant facere legem: hoc enim concedimus & docemus, ſed quæſtio eſt, an charitas renatorũ in hac vita ſit integra, perfecta & abſoluta. Itẽ an perfecta obediẽtia ſatisfaciat legi.

Illud vero argumentum aliquanto ſpecioſius eſt, quod Ioannes dicit, mandata Dei non eſſe grauia: & quod Chriſtus pronunciat: onus ſuum eſſe leue. Item, quod Auguſtinus ad Bonifacium, lib. 3. cap. 7. dicit: obedientiam renatorum perfectam dici poſſe, pro ſtatu viatoris. Ibidẽ: Secundum hominis mortalis capacitatem & pro huius vitæ modulo, perfecti ſumus. Sed plana eſt reſponſio: Qui fide propter mediatorem Deo reconciliati ſunt, donãtur Spiritu ſancto, qui renouat ipſos. Et in illa inchoata nouitate eſt aliquis in hac vita gradus bonæ conſcientiæ renatorum: vt ſcilicet præbeant membra arma iuſtitiæ Deo, nec admittant vel errores contra fundamenta fidei, vel lapſus cõtra conſcientiam. Quod vero perfectioni deeſt, & ſordes, quæ ex lege peccati in membris aſpergũtur, malum item quod adiacet, fides petit propter Chriſtum tegi & non imputari. Et hoc modo mandata Dei non ſunt grauia. Primo, quia ſunt Dei filii. Secundo, quia ducuntur ſpiritu Dei. Tertio, quia quicquid nõ fit, propter Chriſtum ignoſcitur: ſicut Auguſtinus inquit. Hoc etiã modo renati dicuntur perfecti, Philip. 3. & 1. Cor. 2. Imputatione ſcilicet & inchoatione. Primo n. fides in Chriſto, accipit, habet & poſſidet per imputationẽ, integerrimã & perfectiſſimam impletionẽ legis, ad iuſtitiam & ſalutem. Secundo, Spiritus ſanctus renouat corda credentium, accenſa charitate, vt incipiant facere legem. Tertio, quod in inchoata illa obediẽtia imperfectum, & propter carnem immundum eſt, credentibus propter Chriſtum non imputatur ſed tegitur. Pontificii vero has ſententias ita deprauant, quaſi id, quod in obedientia renatorum, in hac vita perfectioni, quã lex requirit, deeſt, non ſit peccatum, quod à lege accuſetur: nec opus habeant renati illud imperfectionis vitium agnoſcere: affirmant enim, illud non obſtare, quo minus bona renatorum opera in hac vita opponantur iudicio iræ Dei, ad iuſtificationem & vitã æternam. Sed Paulus manifeſte & ex profeſſo opinionem iſtam refutat, Rom. 7. 1. Corinth. 4. Et Auguſtinus ad Bonifacium, libr. 3. cap. 7. diſerte ſe declarat, quomodo perfectionem viatoris intelligi velit, cum inquit: Virtus quæ nunc eſt in homine iuſto, hactenus perfecta nominatur: vt ad eius perfectionẽ pertineat, etiam ipſius imperfectionis, & in veritate agnitio, & in humilitate confeſſio. Tunc enim ſecundum hanc infirmitatem pro ſuo modulo perfecta eſt iſta parua iuſtitia, quando etiam, quid ſibi deſit, intelligit. Ita Apoſtolus perfectum & imperfectum ſe eſſe dicit. Ibidem: Gratia Dei tribuit hic ſtudium præcepta ſeruandi: & eadem ſi quid etiam in illis præceptis minus ſeruatur, ignoſcit. Ita primo Retract. 16. diſputans de perfectione renatorum in hac vita, vtitur hac dulciſſima ſentẽtia: Omnia mandata facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoſcitur. Et in confeſſionibus: Væ hominum vitæ quantumuis laudabili, ſi remota miſericordia iudicetur. De ciuitate: In hæc tens iuſtitia ſanctorũ in hac vita magis remiſſione peccatorum conſtat, quam perfectione virtutum. In epiſt. vero 26. ad Hieronym. diſerte dicit: Propter illud imperfectionis vitium, ſi dixerimus, quia peccatum nõ habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in no-

Auguſtinus.

bis non eſt: propter illud etiam vitium, quantumlibet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere: Dimitte nobis debita noſtra: ex quo vitio non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens. Ita Hieronym. dicit: Quid ergo ſapimus, imo quid ſapere debemus, qui perfecti ſumus & imperfectos, nos eſſe cõfiteri, & nondum comprę hẽdiſſe, nedũ accepiſſe. Hęc eſt enim hominis vera ſapientia, imperfectum eſſe ſe noſſe. Atque (vt ita loquar) omnium in carne iuſtorum imperfecta perfectio eſt. Et quod in hanc ſententiam intelligendæ ſint & Scripturæ & Patrum ſententiæ de perfectione Auguſtinus in multis locis oſtendit, ad Bonifacium, li. 3. ca. 5. De gratia, cap. 48. & 49. &c. de perfectione iuſtitiæ.

Hieronymus.

Illud enim argumentum eſt firmiſſimum: Peccatum eſt præuaricatio legis diuinæ. Sed nemo ſanctorum in hac vita caret peccato. Ergo nemo in hac vita perfecte ſatiſfacit legi, ſed omnes ſunt præuaricatores legis, quia peccatores. Audiamus vero, quid & quomodo reſpondeant. Ante Andradius dixit, iuſtos, licet aliquando & alicubi offendant & labantur, multa tamen & pleraque edere opera, omnis vitii & peccati prorſus experti. Sed Paulus Rom. 7. de vno & eodem opere, imo de ſingulis operibus renatorum in hac vita dicit: Volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Velle adiacet mihi, perficere vero non inuenio. Ipſe ego mente ſeruio legi Dei, carne vero legi peccati. Non quod ipſum opus lege Dei mãdatum, malum ſit, & peccatum: ſed id, quod minus eſt, quã debebat, vitium eſt, ſicut Auguſtinus loquitur. Et vitioſitas ex carne adhærens, peccatum eſt. Atque hoc modo iuſtum in omni bono opere peccare, Lutherus dixit. Hoc loco vero Andradius dicit, non eſſe intelligendum de peccatis mortalibus, ſed de venialibus. Et hoc quidẽ recte. Peccata enim mortalia excutiunt fidem & Spiritum ſanctum, & tunc deſinunt eſſe iuſti: venialia vero peccata ſunt etiam in renatis: nec propterea deſinũt eſſe iuſti. Dicitur & hoc recte. Sed quæſtio eſt, quomodo & quare renati propter peccata venialia nõ damnentur, quia ſcilicet beati ſunt, quorum tecta ſunt peccata, & quibus nõ imputãtur peccata, Pſal. 32. Rom. 4. Nulla enim cõdemnatio eſt his, qui in Chriſto Ieſu ſunt, Rom. 8. Et 11. capitulum Tridẽtinum videri poſſet in illam etiã ſententiam inclinare. Rationem enim, quare ſancti in hac vita, etiamſi labantur in venialia peccata, nõ deſinãt eſſe iuſti, hanc reddit: quia iuſtorum illa vox eſt, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita noſtra. Sed Andradius Concilii interpres hoc nõ admittit. Contendit enim, venialia peccata per ſe tam eſſe minuta & leuia, vt nõ aduerſentur perfectioni charitatis, nec impedire poſſint perfectam & abſolutam legis obedientiam: vtpote quæ non ſint ira Dei & condemnatione, ſed venia digna, etiamſi Deus cum illis in iudicium intret. Sicut Lindanus inquit; Leuicula ſtillula lapſuum quotidianorũ, aſpergines & nęuuli ſunt, qui per ſe non maculant & contaminant, ſed quaſi puluiſculo leuiter aſpergunt vitam Chriſtianam: vt nihilominus tamen perfecta ſint perfecta, & vndique immaculata regeneratorum opera in hac vita. Sed falſum hoc eſſe, ſupra demonſtratum eſt. Licet enim ſint differentiæ & gradus peccatorum, nullum tamẽ tam minutũ & leue eſt peccatũ, quod non ſit *ἀνομία*, hoc eſt, præuaricatio legis diuinæ.

Neminem perfectè ſatiſfacere legi.

Andradius de peccatis venialibus.

Lindanus.

Lex vero maledictionem denuntiat, qui nõ permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis. Qui enim totam legem ſeruat, & in vno aliquo delinquit, reus factus eſt omnium. Nam ne vnum quidẽ ex minimis mandatis Dei ſoluendum eſt.

Iam vero in multis labimur omnes, ſecundum Iacobum. Lex igitur accuſat & damnat etiam illa peccata quæ venialia vocantur, niſi tegantur, & non imputentur propter Chriſtum. Aliter igitur iuxta Auguſtinum eſt beatus ſine peccato, quod futurum eſt in altera vita. Aliter autem beatus

cui non imputat Dominus peccatum, quod ſit in credētibus, in hac vita. Non autem poteſt eſſe abſoluta & perfecta legis impletio, vbi peccatum non poteſt deeſſe. Sed de peccato mortali & veniali, locus dicendi erit in doctrina de pœnitentia.

Reſponſio ad accuſationem Andradii.

Accedo iam poſtremo ad inſignē illam, ſicut Typographus eam vocat, orationem Andradii: qua me vt falſarium, conuerſa ad Eccleſiam Brunſuicenſem, & ad totam Germaniam oratione, quaſi in triumpho in frequentiſſimis totius orbis theatris traducit. Sed bene adhuc res habet: eſt enim ἐπινίκιον ante victoriā. Primo enim non eſt accuſatio de falſatione vel Scripturæ, vel verbi Dei: ſed de Auguſtini quadam diſputatione, controuerſia eſt, de qua tamen res ipſa planiſſima eſt, vt nullum plane locum habeant tragicæ illæ Andradii exclamationes: [illegible] quod videtur [illegible] ſibi locum communem in omnem euentum cōtra Lutheranos antea præparaſſe: is ne periret, arripienda fuit qualiſcunq; occaſio. Res autem ita ſe habet: de qua cuiuis Lectori iudicium permitto liberrimum. Scripſit Auguſtinus librum de perfectione iuſtitiæ cōtra Cœleſtinum, in quo docet in hac vita neminem peruenire ad tantam perfectionem charitatis, ſeu inhærētis iuſtitiæ, vt pfecta & abſoluta impletione ſatisfaciat primo & vltimo præcepto, ita vt ſit ſine peccato. Iam quæſtio eſt, an Auguſtinus illam perfectionem tantum adimat non renatis, qui ſine Spiritu ſancto, ſolis liberi arbitrii viribus conātur legem implere? Ego dixi & adhuc dico, Auguſtinum etiam illis, qui per Spiritum ſanctū renati ſunt, in hac vita ex Scripturæ ſententia, adimere illam perfectionem. Et hoc certe veriſſimum & manifeſtiſſimum eſt. Nam & in aliis multis locis quæſtionē illam Auguſtinus ita tractat, vt de peccatorum meritis, lib. 2. ad Bonifaciū lib. 3. de ſpiritu & litera, de natura & gratia, &c. Sed inquit Andradius, ſunt in illo Auguſtini lib. multæ ratiocinationes Cœleſtini, quæ de ſolis liberi arbitrii viribus nō renatorum loquuntur. Scio hoc. Sed addo & illud, quod negare non poteſt: Cœleſtinum in illo libro obiicere Auguſtino multas etiam Scripturæ ſententias de perfectione, quę loquūtur non de infidelibus, ſed de illis, qui per Spiritum ſanctū renouati ſunt. Et illas ſententias Auguſtinus ita explicat, vt perfectionem charitatis, quæ ſine peccato ſit, adimat etiam renatis in hac vita. Quod vero Andradius dicit, Pelagianorum diſputationes prorſus excluſiſſe gratiam Dei & ſolius naturæ viribus ſine Spiritu ſancto aſcripſiſſe perfectionem: Non ex[illegible], nos audeo rudes eſſe antiquitatis, vt ignorēmus, quod & quomodo Pelagiani ſubinde ſtatum controuerſiæ mutarint. Cum enim animaduerterent, omnium piorum aures abhorrere à blaſphema illa ſententia, qua gratiam Spiritus ſancti prorſus vt non neceſſariam excludebant, cœperunt ita loqui: Gratiam Spiritus ſancti ad hoc valere, vt quæ homines per liberum arbitrium facere iubentur, facilius poſſint implere per gratiam. Poſtea vero, ſicut in libris ad Bonifacium Auguſtin. recitat, Ita loqui cœperunt Pelagiani: Gratiam adiuuare bonum cuiuſque propoſitum [illegible] voluntate in omni bono opere à gratia ſemper adiuuari [illegible] nō excludunt. Auguſtinus vero, quando de perfectione, quæ ſine peccato in hac vita ſit, diſputat, negat illam non tantum, quando [illegible] prorſus excludunt gratiam Dei, verum etiam, quando [illegible] libero arbitrio: hoc eſt, etiam illis, qui per Spiritum ſanctum renati ſunt, & in illa nouitate auxilio Dei adiuuantur, talem perfectionem in hac vita adimit. Hæc ſunt, quæ ego dixi de diſputatione Auguſtini [illegible] de perfectione iuſtitiæ contra Cœleſtinum, & quæ Andradius tam atrociter accuſat. Et non tantum ferre poſſum, ſed oro lectorem, vt inſpiciat illas Auguſtini diſputationes.

Agnoſcet enim, Andradium ex fulgore tragicarum exclamationum,

fumum

fumum tantum edere, ſeu potius vendere. Nam Auguſtinus ipſe in illo libro ſtatum controuerſiæ dicit verſari in duabus illis quęſtionibus. Primo, Per quem homo poſſit peruenire ad talem perfectionem, vt ſit ſine peccato: ſcilicet non per liberum arbitrium, ſed per gratiam Dei. Secundo. Quando ad talem perfectionem homo peruenturus ſit: ſcilicet non in hac, ſed in futura vita. Sed in re plana nolo Lectorem diutius detinere & ſicut iniqua præiudicia non curo, ita æqua iudicia in hac accuſatione non pertimeſco.

Huius vero commonefactum velim Lectorem, vt obſeruet quid Andradius quærat: vt ſcilicet & Scripturæ, & veterum ſententiæ, quæ perfectionem charitatis quæ ſine peccato ſit hominibus in hac vita adimunt, reſtringantur ſimpliciter tantum ad non renatos: ita vt renatorum bona opera, in hac vita per ſe ita ſint perfecta, vt ſeueritatem diuini iudicij, ſine remiſſione peccatorum ſuſtinere poſſint. Hoc agit: ſed ne animaduertatur, ſtrepitum illum exclamationum contra me excitauit. Hoc enim eſt artificium oratorium, ſi non potius ſophiſticum.

QVARTA QVÆSTIO.

DE PRÆMIIS ET MERITIS bonorum operum.

Hæc doctrina in noſtris Eccleſiis plane & diſtincte ex verbo Dei proponitur: expiationem ſcilicet peccatorū, ſeu propitiationem pro peccatis non debere tribui meritis noſtrorum operum. Pertinent enim ad officium quod ſolius Chriſti mediatoris proprium eſt. Ita remiſſio peccatorum, reconciliatio cum Deo, adoptio, ſalus & vita æterna, non pendēt ex noſtris meritis: ſed donantur gratis, propter meritum & obedientiam Filij Dei: & fide accipiuntur. Sed in reconciliatis poſtea bona opera cum placeant fide propter mediatorem, habēt præmia, ſpiritualia & corporalia in hac vita, & poſt hanc vitam: idque ex gratuita promiſſione diuina: non quod Deus propter perfectionem & dignitatem noſtrorum operū, ſit debitor: ſed quia ex miſericordia & paterna liberalitate, propter Chriſtum, promiſit ſe præmiis ornaturum quamuis inchoatam, languidam, imperfectam, & immundam filiorum ſuorum in hac vita obedientiam. Et illæ promiſſiones debent in renatis excitare ſtudium bona operandi. Inde enim intelligimus, quam grata patri cœleſti ſit filiorum qualiſcunque illa, quam Spiritu ſancto ducente in hac vita ſub hoc corruptibili onere carnis inchoant, obedientiam: vt quam præmiis ſpiritualibus & corporalibus, quæ ſua dignitate non meretur, ex gratia & miſericordia propter filium ornare velit. Et in hanc ſententiam, noſtri etiam à vocabulo Meriti non abhorrent: ſicut etiam patribus vſitatum fuit. Præmia enim promittuntur ex gratia & miſericordia: non tamen dantur ocioſis, vel malis [illegible], ſed laborantibus in vinea Domini. Atque ita in Apologia Confeſſionis Auguſtanę, in confeſſione VVirtenbergenſi, & in aliis [illegible] vſurpatur vocabulum Meriti. Hoc modo, & in hanc ſententiam, proponimus in noſtris Eccleſiis Scripturæ ſententias, de [illegible] bonorum operum. 1. Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis eſt, habens promiſſiones & huius & futuræ vitæ, Luc. 14. Retribuetur tibi in reſurrectione iuſtorum. Matth. 5. Merces veſtra erit copioſa in cœlis: Matth. 10. Nō perdet mercedem ſuam. Gal. 6. Bonū faciendo nō defatigemur: tempore enim ſuo metemus non defatigati. Eph. 6. Scientes, quod quiſq; fecerit boni, hoc reportabit a Deo. Hebr. 6. Nō iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis qua miniſtratis ſanctis. 2. Theſſ. 1. Si tamē Confeſſio Auguſtana

iniuſtum eſt apud Deum, retribuere tribulationem iis, qui tribulant vos, & vobis qui tribulamini requiem, &c. Et plena eſt Scriptura talium promiſſionum, de ſpiritualibus & corporalibus præmiis.

Hæc vero cum ita ſe habeant: quid igitur in controuerſia poſitum eſt, inter Pontificios & nos, quod attinet ad doctrinam de præmiis bonorũ operum? Reſpondeo. Controuerſia conſiſtit in duobus potiſſimum capitibus. Primo, Quod docent renatos ſuis operibus, vere promereri non alia tantum ſpiritualia & corporalia præmia, ſed ipſam etiam vitam æternam: quæ tanquam merces bonis renatorum operibus & meritis reddenda ſit. Secundo, Quod cẽſent dari præmia bonis operibus nõ ex gratia, miſericordia, & paterna liberalitate patris cœleſtis, ſed ex debito: quia renatorum bonis operibus nihil deſit quo minus diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu plene ſatisfeciſſe, & vitam æternam vere promeruiſſe cenſeantur. Hæc extant in 16. cap. Tridentini Concilii. De quibus quædam dicẽda ſunt, quę ideo paucioribus abſolui poſſunt, quia pleraq; quæ huc pertinent, in loco de iuſtificatione, & in 3. quæſt. quomodo & quare bona opera Deo placeant, explicata ſunt.

Status controuerſia.

Cõcilium igitur Tridentinum dicit, bona renatorum opera vere promereri vitam æternam. Atque ita ſimpliciter repetũt & ſtabiliunt Scholaſticorum commẽta de merito condigni: quod ſcilicet renatorum opera in hac vita in charitate facta, ex condigno mereantur vitam æternam: hoc eſt, quod vita ęterna ex debito iuſtitię diuinę retribuẽda, ſit bonis operibus. Ita enim definiunt meritum condigni. Lindanus dicit, bona opera eſſe peccatorum prius admiſſorum expiationes & propitiationes. Petrus à Soto dicit, Pontificiæ Eccleſiæ ſenſum eſſe, bonis operibus, quæ ex gratia fiunt, ita eſſe fidendum, vt ad expianda peccata, iram Dei placandam, & vitam æternam conſequendam neceſſaria ſint & vtilia. Et addit ſi aliquid his inferius retribueretur, non eſſet verum & proprium bonorum operum præmium. Andradius Concilii interpres, multis improbat, & reiicit noſtrorum explicationem, quod vita æterna ſit merces, quia compenſet benefacta, etiam ſi detur propter aliud, ſcilicet propter Chriſtum: ſicut patrimonium eſt merces filii obedientis, [illegible] contingit propter aliam cauſam. Et dictitat, non minus ſe[illegible] felicitatem iuſtorum eſſe præclaris operibus debitam, quam æ[illegible] cruciatus impiorum ſceleribus: Item, vitam æternam ita eſſe bonorum operum retributionem, quod non tam gratis & liberaliter à Deo conferatur, quam debita ſit bonis operibus. Atque ita vera & integra [illegible]tio meriti conſtet: vt ſcilicet æqualitas ſit Geometrica meriti ad pretium. Diſputat etiam meriti & mercedis rationem, cum gratiæ nomine ex [illegible]pugnare; atque ideo vitam æternam tanquam mercedem, non debere ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum imputari bonis renatorum operibus. Quia Paulus Roman. 4. dicit: Operanti merces imputatur, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Hæc adſcri[illegible] ex[illegible]tet explicatio 16. cap. Cõcil. Trid de merito bonorum operum. [illegible]uet Lector, quod Tridentinis patribus nimis impud[illegible] vitam æternã tribuere ſolis noſtris meritis: ideo dum aliquam modeſt[illegible]ficationem dare ſtudent, honoris gratia, vitam ęternam [illegible] meritum Chriſti, & noſtrorum operum merita. Sed illa [illegible] qualiſcunque modeſtia non probatur Pontificiis Scriptoribus. Lindanus [illegible] reprehendit, quod quidam, qui inter Pontificios mode[illegible] videri [illegible], dicunt Deum bona iuſtorum opera vita æterna remunerare, ex gratuita dignatione ſuæ clementiæ. Contendit enim illud fieri ſecũdũ veram rationem meriti. Andradius vero argumentatur ex Paulo, non poſſe conſiſtere illã partitionẽ quæ donationem vitæ æternæ partitur inter miſericordiam

Petrus à Soto.

Andradius.

cordiam Dei propter meritum Chriſti, & inter debitum propter merita noſtrorum operum. Et certe fortiſſimum eſt Argumentum, Roman. 4. Si ſecundum gratiam, iam non ſecundum debitum: ſi vero ſecũdum debitum, iam non ſecundum gratiam. Et Rom. 11. Si ex gratia, iam nõ ex operibus: alias gratia non eſſet gratia: ſi vero ex operibus, iam nõ amplius eſt gratia: alias enim opus non eſſet opus. Iuxta Paulum igitur, non poſſunt ſimul in articulo ſalutis æternæ conſequendæ, conſiſtere gratia & opera ſeu debitũ, lex & fides, ſeu Chriſtus, Rom. 4. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Gala. 5. Euacuati eſtis à Chriſto, gratia excidiſtis qui in lege iuſtificamini. Quod enim Pontificii fingũt, Paulum loqui de operibus infidelium tantũ, ſupra in loco de iuſtificatione refutauimus. Loquitur .n. de operibus Abrahæ & Galatarum, poſt conuerſionẽ, nec de ceremonialib. tantũ, ſed de moralibus præcipue. Vel igitur ex ſolis noſtrorũ operũ meritis, vel ex ſola gratia Dei propter meritũ Chriſti datur vita æterna, Scriptura vero eam ſimpliciter operibus etiã renatorum adimit, & tribuit miſericodię Dei, propter meritum Chriſti. Rom. 4. Dauid pronuntiat, beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Item: Non operanti, credenti autem fides imputatur ad iuſtitiã. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides. Ehpeſ. 2. Gratia ſaluati eſtis, non ex operibus. Titum 3. Non ex operibus iuſtitię. quę, nos fecimus, ſed ſecundum miſericordiam ſuã ſaluos nos fecit. 2. Tim. 1. Nõ ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiã, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu. Matt. 20. 1. Tim. 2. Dedit animam ſuã precium redemptionis pro omnibus. 1. Ioa. 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum, iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Blaſphema igitur Lindani vox eſt, opera iuſtorũ eſſe expiationes peccatorum & propitiationes pro peccatis prius admiſſis Paulus Rom. 9. in quæſtion. Quis accuſabit? quis condemnabit? interponit non merita ſuorum operum, ſed Chriſtus, inquit, mortuus eſt, imo reſuſcitatus eſt, & intercedit pro nobis. Quã frequens eſt repetitio illius ſententiæ apud Ioannem: Filium ſuum vnigenitum miſit, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Ioan. 6. Viuet propter me. Ioan. 11. 14 Ego ſum vita. 17. Hæc eſt vita æterna, vt agnoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum eſſe Chriſtum. 20. Vt credentes habeatis vitam in nomine Chriſti. 1. Ioann. 1. Hæc vita eſt in filio eius qui habet filium, habet vitam æternam. Act. 4. Nõ eſt aliud nomen datũ hominibus in quo oportet nos ſaluari. In nullo alio eſt ſalus, niſi in illo, qui eſt lapis primum reprobatus, poſtea factus in caput anguli. Rom. 6. Stipendium peccati mors eſt, donum vero Dei. eſt vita æterna. Denique tota ſcriptura pleniſſima eſt talium ſententiarum. Ita Auguſtinus de gratia & libero arbitrio, loquens de operibus ſanctorum poſt iuſtificationẽ: Non meritis noſtris Deus nos ad æternã vitam, ſed pro ſua miſeratione perducit. Et Bernhardus: Neceſſe eſt primo credere, quod remiſſionem peccatorum habere nõ poſſis, niſi per indulgentiã Dei: deinde quod nihil prorſus habere queas operis boni, niſi & hoc dederit ipſe: poſtremo, quod ęternam vitam nullis potes operibus promereri, niſi gratis detur & ipſa. Et rationẽ addit: Quia ſi bene cogitare volueris, inuenies proculdubio, quod nec cum decem millibus poſſis occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad te.

Vtrum noſtris operibus mereamur vitam æternam.

Quanta vero impietas & blaſphemia eſt, gloriam illam propitiationis pro peccatis, ſalutis & vitæ æternæ, quæ obedientiæ & merito Chriſti debetur, ipſi detrahere, & transferre ad noſtrorum operum merita, aut certe partiri inter Chriſti meritum, & noſtra merita: quaſi non eſſet ſummum ſacrilegium, & extrema idololatria, gloriam Chriſti

alteri tribuere: Sed excipiunt, hominem non debere in ſeipſo vel cõfidere, vel gloriari, ſed in Domino. Quomodo vero? Quia ſcilicet nõ viribus liberi arbitrii, ſed virtutibus à Deo donatis mereamur vitam æternam. Atqui tales erant Abrahę virtutes. Roman. 4. quando Paulus dicit: Nõ operanti, ſed credenti. Item: Beatitudo ſine operibus. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, &c. Et Ieremiæ nono, prima Corinthiorum primo, Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, non fortis in fortitudine ſua, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur. Quomodo vero? Quia Ieſus fact⁹ eſt nobis à Domino ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemptio. Et ne ad nouitatem hæc detorqueantur. Romanorum tertio, Paulus dicit, Non per legem operum, ſed per legem fidei excludi gloriationem. Et capite quarto, Exemplo Abrahę iam renouati hoc explicat: ipſum ſcilicet in articulo iuſtificationis & beatitudinis, non habere gloriationem coram Deo, quaſi ſecundũ debitum, & non ſecundum gratiam, fiat imputatio, ſed beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputet iuſtitiam ſine operibus. Et capite quinto ſubiicit. Per Chriſtum acceſſum habemus fide in gratiam, in qua ſtamus, & gloriamur ſuper ſpe glorię Dei. Epheſ. 2 Gratia ſaluati eſtis, non ex operibus, ne quis glorietur. Falſa eſt igitur Tridentina explicatio. Scriptura enim quando tradit homines nõ debere in ſeipſis, ſed in domino gloriari, adimit gloriationem de vita æterna, etiam renatorum operibus, & tribuit gratiæ ſeu miſericordiæ Dei propter filium mediatorem.

Hoc vero candoris eſt, quod in concluſione aperte declarant, quis ſit fructus & exitus doctrinæ, de vita æterna, noſtris operibus promerenda: vt ſcilicet de ſalute ſua homines dubii, incerti, & ſuſpenſi ſint, donec vnicuique reddatur ſecundum opera ſua: quia ſcilicit ſcriptum eſt: In multis offendimus omnes. Atqui ideo nõ ex operibus, nec ſecundum opera, ſed gratis, ſecundum gratiam, propter Chriſtum mediatorem datur, & fide accipitur remiſſio peccatorum, reconciliatio, adoptio, ſalus & vita æterna, vt promiſſio nobis ſit certa & firma. Roman. 4. Pontificii vero, vt promiſſionem illam nobis incertam & infirmam reddãt, ideo hæreditatem à miſericordia Dei, & à Chriſto transferunt ad merita noſtrorum operum. Ita vero exinanita eſt fides, & abolita promiſſio, ſi vera ſunt quæ Paulus ſcribit, Roman. 4.

Argumẽta Tridentinorum pro bonis operibus, eorumque refutatio.

Operæ precium vero eſt, paucis etiam argumenta conſiderare, quibus Tridentini meritum vitæ æternæ quod ex noſtris operibus pendeat ſtabillunt.

Primo, iuſtificatis nihil deeſſe affirmant, quo minus ſuis operibus in hac vita plene diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu ſatisfaciant. Ergo ſuis operibus vere promerentur vitam ęternam. Reſpondeo: Maior propoſitio huius argumenti quę ſubiicetur veriſſima eſt. Et ſi quis in hac vita ſuis operibus abſoluta obedientia, legi plene & perfecte ſatisfaceret, omnino ſequeretur concluſio. Vox enim & promiſſio legis eſt; Si vis in vitam ingredi, ſerua mandata. Sed minor propoſito, quod renati in hac vita ſuis operibus legi perfecte ſatisfaciant, falſiſſima eſt, ſicut in tertia quæſtione demonſtratum eſt. Et hoc ipſum decretum citat dictum illud de renatis: In multis offendimus omnes, atqui non tantum qui in multis, ſed qui in vno deliquit, reus eſt omnium. Qualis igitur perfecta ſatisfactio eſſe poteſt? Quod vero pro vitæ huius ſtatu fingunt nihil deeſſe, ſupra refutatum eſt.

Secundo, Dicunt opera renatorum non ex ſeipſis, ſed à Chriſto cui renati inſiti ſint, & a Spiritu ſancto cuius renouatione opera illa fiant, accipere & habere vim & efficacitatem promerendi remiſſionem peccatorum, adoptionem, ſalutem & vitam æternam. Et ſane non aſpernanda,

ſed inſignis eſt dignitas operum quæ in Deo facta ſunt, ſi in ſuo loco & ordine relinquantur. Sed quæ ſit illorum vis & efficacitas, non ex noſtris ratiocinationibus, ſed ex ſcriptura iudicandum eſt. Illa vero gloriam & dignitatem promerendi remiſſionem peccatorum, adoptionem & vitam æternam, Chriſto mediatori, non operibus renatorum vult tribui, ſicut teſtimoniis oſtendimus. Non enim paſſus eſt Chriſtus, vt noſtris operibus tribueret talem vim & efficacitatem, vt illis demum promereremur remiſſionem peccatorum, adoptionem, & ipſam vitam æternam: ſed illos immenſos theſauros filius Dei mediator, ſua obedientia & paſſione, factus ſub lege, nobis ipſe acquiſiuit: vt omnis gloriatio de operibus excluſa ſit, Rom.3. Et qui gloriatur in Domino glorietur, 1. Corinth. 1. Lectori igitur propono conſideranda illa verba Andradij: Præclaræ actiones ad quas diuinus ſpiritus mentem inhabitans incitat & impellit, diuinitatem quandam habeant neceſſe eſt. Agnoſcit Andradius remiſſionem peccatorum, reconciliationem, adoptionem, ſalutem & vitam æternam, non humana, ſed diuina eſſe beneficia. Ideo enim mediatorem oportuit eſſe Deum & hominem, vt obedientia & paſſio eius æquiualens eſſet pretium tantis theſauris promerendis. Quia vero renatorum operibus Pontificii hoc tribuunt, ideo Andradius ſcribere non veretur, neceſſe eſſe vt renatorum opera diuinitatem quandam habeant. Nihil addo: ſed Lectorem oro, vt nouam diuinitatem noſtrorum operum, quam Andradius in Tridentina officina fabricatus eſt, conſideret. *Diuinitas operum.*

Eſt vero & hoc conſiderandum. Magna eſt dignitas, quod renati ſicut palmites Chriſto inſiti, fructum faciunt, Ioan.15. & quod ipſorum opera ſint fructus ſpiritus, Epheſ.5. Sed rurſus etiam hoc cōſideretur, quod lex peccati in membris renatorum in hac vita, legi mentis ita repugnat, vt bonum quod agente ſpiritu volunt, non perficiant. Et quia lex illa carnis facit, vt volenti bonum agere, adiaceat malum: inquinat igitur, & commaculat ea quæ ſpiritus in renatis operatur. Si igitur Deus in iudicium, etiam cum renatorum operib. intraret, non pronuntiarentur merita condigna vita æterna, ſed rei conſtituerentur renati, quod fructus ſpiritus carne ſua impediant, inquinent & commaculent. Et hoc ipſum ſancti confitentur: Quis gloriabitur. Mundum eſt cor meum, Purus ſum à peccato? Et Eſaiæ 64. Non de impiis tantum, ſed de ſe etiam: nec de lapſibus, ſed de bonis operibus loquitur, eum inquit: Quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Sicut Bernhardus pulcerrime dicit: Noſtra ſi qua eſt humilis iuſtitia, recta forſitan, ſed nō pura: niſi forte meliores nos eſſe credimus, quam patres noſtros, qui non minus veraciter, quam humiliter aiebant: Omnes iuſtitiæ noſtræ, tanquam pannus mulieris menſtruatę. Quomodo enim pura iuſtitia, vbi adhuc nō poteſt culpa deeſſe? Et pulcra eſt Auguſtini ſententia: Multum nobis in hac carne tribueremus, ſi non vſque ad eius depoſitionem ſub venia viueremus. Alterum caput controuerſię, eſt de reliquis præmijs bonorum operum, ſpiritualibus & corporalibus: an renatorum bona opera, præmijs illis à Deo ornentur, ex debito iuſtitiæ diuinæ: an vero ex gratia, clementia & bonitate patris cœleſtis, erga filios ſuos propter Chriſtum mediatorem. Dixi autem ſupra Lindanum ſerio iraſci illis, qui cēſent Deum remunerare iuſtorum bona opera, ex gratuita dignatione ſuæ clementiæ. Andradius etiam contendit, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, ex vera & propria ratione meriti, mercedem bonis operibus à Deo promitti & dari. Et Tridentinum decretum, meriti rationem ita explicat: Quia iuſtificatis nihil deſit, quo minus operibus ſuis in hac vita diuinæ legi ſatisfaciant, & ita vere promereantur præmia.

Etſi igitur fatemur, in reconciliatis bona opera habere præmia ſpiritualia & corporalia in hac vita & poſt hanc vitam: non tamē concedimus illud fieri (ſicut Pontificii dicunt) non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum iuſtitię diuinæ, propter veram rationem meriti: quia nihil deſit operibus, quo minus legi diuinæ ſatisfaciant. Scriptura enim aliquot recitat rationes, bona opera habere præmia, non ex debito iuſtitiæ diuinę, propter rationem meriti, ſed ex gratuita dignatione paternæ erga filios, quos gratis propter filium adoptauit, clementiæ.

Primo, Chriſtus Lucæ 17. longa ſimilitudine oſtendit, Dominum ex debito non obligatum eſſe, vt gratiam habeat ſeruo, quia fecerit quæ ipſi imperata fuerant. Et addit: Sic & vos, cum omnia feceritis, quę vobis præcepta ſunt, dicite: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Eſt enim Deus Dominus noſter, nos ſerui ipſius, multis nominibus: vt ratione creationis, redemptionis, & ſanctificationis, ſicut Paulus inquit, 1. Corinth. 6. Non eſtis veſtri. Pretio enim empti eſtis. Ergo non eſt nobis ex debito obligatus, ad retribuenda præmia pro operibus debitis.

Secundo, Propter legem peccati, in membris imperfectio, & malum adhærens bonis operibus renatorum in hac vita. Roman. 7. Atque ideo ſeueritatem iuſtitiæ & iudicii diuini ſuſtinere non poſſunt, ſi remota miſericordia iudicentur. Quod igitur non abiiciuntur & damnantur, ſed acceptantur, & pręmiis etiam ornantur: non fit ſecundum debitum, propter rationem meriti. Ita enim legis ſententia diuerſum pronunciaret: Qui non in omnibus permanſerit, quæ in lege ſcripta ſunt, maledictus eſto. Item: Qui in vno delinquit, reus eſt omnium. Fit ergo ex gratia & dignatione paternæ bonitatis erga filios ſuos, propter filium mediatorem.

Tertio, Non ſunt condignę paſſiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Rom. 8.

Quarto, nō ſumus idonei ex nobis ipſis. 2. Cor. 3. ſed Deus eſt qui operatur in nobis, & vt velimus, & vt faciamus aliqua ipſi grata. Phil. 2. Quod ſi igitur accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? 1. Cor. 4. Non igitur debitum ex vera & propria ratione meriti, ſed miſericordia & bonitas Dei eſt, quod dona ſua in nobis Deus coronat.

Et propter hanc cauſam Scriptura, quæ mercedem & retributionem nominat vocabulum tamen meriti non vſurpat. Quod enim Eccleſia. 16. & Hebræ. 13. interpres reddidit, Meritum: Scriptura vocabulum illud non habet.

Hæc vero commonefactio ideo neceſſaria eſt, ne Phariſaica ſuperbia perſuaſione propriæ dignitatis in exercitio bonorum operum renatorū animos occupet: ſed vt ſemper & vbique exuberet & regnet gratia Dei & celebretur gloria bonitatis & miſericordiæ eius: vtq; renati in ipſo curſu bonorum operum, imo inter ipſa bonorum operum præmia, humili cōfeſſione indignitatem ſuam agnoſcant, & omnem gloriam tribuant miſericordię & bonitati clementiſſimi patris cœleſtis, ſicut exemplum pulcerrimum deſcribitur, Apocal. 4. vbi ſeniores coronas ſuas mittunt ante thronum, & dicunt: Dignus es Domine Deus noſter, accipere gloriam & honorem. Et Matthæi 25. electi nolunt agnoſcere merita, & dignitatem operum ſuorum, etiam quando coram angelis & hominibus ab ipſo filio Dei opera ipſorum celebrantur: ſed dicunt: Domine, quando vidimus te eſurientem, & pauimus? &c.

Et hęc ſunt præcipua capita, quæ in ſexta Seſſione Tridentini concilii tractātur. Doctrina enim de lapſis, & reparatione eorum, pertinet ad locum de pœnitentia. Reliqua vero quæ in Andradii ſcripto, & in decretis

Triden-

Tridentinis, de doctrina Sacramentorum ſequuntur, vno quaſi continuo contextu cohærent. Et quia prima hæc ſcriptionis pars, præter inſtitutum &opinionem longius excurrit: viſum fuit propter alias etiam certas cauſas, reſponſionem ita diſtribuere, vt hæc ſit prima pars.

Deum vero æternum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, toto pectore oro, vt lucem verbi ſui, diuinitus in noſtris Eccleſiis accenſam, Spiritu ſuo ſancto conſeruet: nec eam vel tenebris Pontificiis, vel nebulis phanaticorum extingui ſinat: ſed in vera ſui agnitione nos conſeruet ad vitam æternam.

Amen.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVI IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS OBITER allegantur & explicantur.

NOTA

Antecedens capita locorum Sacræ Scripturæ : Subſequentium prior, paginas : Poſterior vero paginarum verſus demonſtrat.

GEneſ. 1. Principio creauit Deus cœlum & terrã, 17. 22. ad imaginem & ſimilitudinẽ ſuam 163. 43

3. Ipſum conteret caput tuum 102. 36

4. Cain diſcedit ab Eccleſia doctrina 13. 10. quam vt veniam merear 103. 15

5. Secundum ſuam imaginem 163. 43. Adæ longæuitas 13. 8

6. Non diſceptabit Spiritus meus 13. 14. Omnis caro corrupit viã ſuam ibi. 15. figmentum cordis humani malum ib. 16. 162. 46. ibi. 8. 167. 44. 168. 29. 199. 47. 216. 39

8. Figmentũ cordis humani malũ 165. 22. 167. 44. 168. 29. 218. 39

9. Qui effuderit ſanguinem hominis 101. 20

11. Populus omnis erat labii vnius 98. 3. confuſio linguarum ibid. 6. Tharech & Abraham in Vr Chaldæorum 243. 24. & 38

12. Abraham in terra Canaan viuit 98. 8. In Ægypto peregrinatur ibid.

14. Obtulit panẽ & vinũ 102. 43

20. Abraham Propheta eſt 13. 41

22. Nunc cognoui quod timeas Dominum 274. 33

26. Deus Iſaaco loquitur 13. 49

29. Seruies mihi gratis 251. 1. vocauit nomen eius Ruben 98. 11

31. Extraneæ reputatæ ſumus patri noſtro 271. 26. Idolum Laban 13

34. aceruus teſtimonii 98. 9

39. Inuenit gratiam in oculis eius 251. 25

41. Ioſeph dicitur Abrech 98. 14

44. Quomodo iuſtificabimur 239. 26. 240 15

EXod. 2. vocauit nomẽ eius Moſe 98. 15

19. Cuncta quæ locutus eſt Dominus faciemus 327. 33

20. Lex in monte Sinai data 15. 28 Ego ſum Dominus Deus tuus 322. 28. Non occides 207. 9 non audiamus vltra vocem Domini 327. 36

21. Egrediatur gratis ſine pecunia 251 2

23. Inſontem ne occidas 240. 32

24. Volumen fœderis 15. 2

25. Tabernaculum extruendum 16. 40. Propitiatorium texit arcam 188. 29

34. Deus ſcribit legem in tabulis 15. 11. ſcribe tibi verba iſta 16. 15

LEuit. 4. & 5. Sacrificium περὶ ἁμαρτίας 254. 46

NVm. 11. Piſces gratis comedimus. 251. 2

15. Non ſequantur cogitationes ſuas 322. 22

18. Reputabitur vobis ſicuti frumentum ex area 271. 21

21. Liber bellorum Domini 15. 12

22. Aſina Bileam loquutur 210. 54

23. Non eſt Deus vt homo vt mentiatur 252. 15

DEut. 31. Sit tibi contra te in teſtimonium 16 36

5. Quæ locutus eſt Dominus, faciemus Bene locuti ſunt, viam quam præcepit Dominus Deus, ambulabitis 322 34

6. & 11. Verbum Domini in poſtib. & foribus ſcribendum 16. 16

6. Diliges Deum ex toto corde

11. Non facietis quod vobis bonum videtur 68. 38. nihil addas, nihil minuas ibid.

13. Pſeudopropheta faciens ſigna 193. 51

17. Deſcribet exemplar huius legis 16 12. 19. 34. ne recedas ab ea ad dextram aut ſiniſtram 16. 14. & 38

18. Prophetam excitabo de fratribus tuis

25 Iuſtificate iuſtum 239 30

28. Cuius linguam non poteris intelligere 98. 18

29. Non dedit vobis Dominus cor ad intelligendum 165. 47. 219 51

30. Circumciſio cordis 217. 46. Propoſui tibi benedictionem 286 23

31. Vt audientes diſcant ſermones legis 16. 17. noui figmentum eius

168.29.liber legis in latere arca reponendus 16.9.17.53

Ioſ.1. Non recedat liber legis ab ore tuo 75.26

3.Hodie incipiam te exaltare 17.43

0. Liber iuſtorum 15.14

5. Kiriatſepher, vrbs literarum ibid.19

4. Seruierunt diis alienis 13.32. liber legis in latere arcæ poſitus 17.52

Iudic. 11. De altera matre natus eſt 101.38

7. Non erat Rex in Iſrael, ſed quiſque, quod ſibi rectum videbatur, faciebat 19.33

REg.19. Interficies Dauidem gratis 251.7. cecidit nudus tota illa die 101.40

0. Samuelis liber coram Domino repoſitus 17.54

REg.12. Dominus abſtulit peccatum tuum 306.17

. Qui habet iudicium, veniat, vt iuſtificem eum 239.26

. Non imputet mihi rex iniquitatem 270.45

. Non offeram holocauſta gratis 251.3

REg.2. Sanguines gratis effuſos ibid.8

Condemnes impium, & iuſtifices iuſtum 239.31.241.9. non eſt, qui non peccet 257.11

. Solus ſum relictus 78.29

. Ero ſpiritus mendax 12.29

REg.2. Eliſæus aquas iniecto ſale reſtituit 107.39

. Ahas altare Domini tollit, & nouum conſtituit 19.5

. Quemadmodum quis patinam detergit 188.49

. Librum legis reperit in domo Domini 19.25

. Ioſias legit librum legis coram populo ibid.

PAral.21. Satanas commouit cor 208.32

. Figmentum cogitationum 161.21

2. PAral. 17. Docebant ex libro legis Domini 19.17

23. Regi Ioas traditur liber legis 19.37

31. Operatus eſt rectum iuxta legem 19.20

34. Deum emollire cor 217.45

1. EZra 9. Paxillus in loco ſancto eius 101.37. daret nobis ſpem in Iuda ibid.

IOb. 5. Voca ſi eſt qui reſpondeat 102.49

14. Quis dabit mundum de immundo conceptum 167.41

PSalm. 1. Non abiit in conſilio impiorum 4.50. in lege eius meditabitur die & nocte 211.42

2. Conuenerunt aduerſus Dominũ 261.43

5. Vanum cor 217.43

8. Omnia ſubiecisti ſub pedib. eius 107.42

12. Linguam noſtram magnificabimus 203.44. Probata ſeptuplum 5.40

11. Seruus tuus cuſtodit mandata tua 244.18

19. In omnem terram exiuit regula eorum 81.39. & 52. præceptum Domini illuminat oculos 80.9 delicta quis intelligit 159.1.166.14

22. Conſilium malignantium 4.50

23. Si ambulauero in media vmbra mortis, non timebo 307.30

25. Delicta iuuentutis meæ 167.50

26. Cum concilio vanitatis 4.49

27. Dominus ſalus mea, quem timebo 107.32

30. In te Domine ſperaui, non confundar ibid.33. confundar in æternum 312.10

32. Beati quorum tecta ſunt peccata 172.17.188.20.232.19. 257.40.276.20.298.14. in cuius ſpiritu non eſt dolus 188.

36. pro hac orabunt omnes Sancti 175.4.244.29.249.32. 217.37

34. Declina à malo, & fac bonum 219.14.317.45

40. Sana animam meam 217.49

48. Frater non redimet fratrem 153.7

51. Dele iniquitates meas 188.47. 189.44. amplius laua me ab iniquitate mea 188.53. vt iuſtificeris, & vincas, cum iudicaris 239.29. in peccatis concepit me mater 125.8.166.6.167.13. 188.54. cor mundum crea in me Deus 217.3. cor contritum 217.46

54. Oderunt me gratis 251.5

70. Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius 297.51

73. Fruſtra ergo iuſtificaui cor meũ 236.50

78. Patres annuntiauerunt nobis 18.51

89. Si mandata mea non cuſtodierint 318.9

90. Abſconditum noſtrum posuisti in illuminatione vultus tui 163.24

102. Scribantur hæc in generationem alteram 57.2

103. Qui coronat te in miſeratione 257.33

106. Imputatum eſt ei ad iuſtitiã 271.52

108. Expugnauerunt me gratis 251.5

109. Fiat oratio eius in peccatum 202.2

115. Omnis homo mendax 257.32

119. Lex tua meditatio mea eſt lucerna pedibus meis verbum tuum 80.10 Seruus tuus dilexit mandatum tuum 244.19

125. Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion 307.34

130. Si iniquitates obſeruaueris Domine 258.6.& 21

143. Ne intres in iudicium 238.14. 447.7.& 17.294.6. non iuſtificabitur

ſicabitur in conſpectu tuo omnis viuens 257.18
144. Quid eſt filius hominis, vt reputes eum 271.29
150. Laudate Dominum in ſanctis 102.50

PRouerb. 12. Homo aſtutus tegit ſententiam 188.32
15. Sacrificium impiorum eſt abominatio 201.49
17. Qui iuſtificat impium & condemnat iuſtum 239.33. 252.6. 253.44. 271.33
24. Ne gratis ſis teſtis contra proximum 251.6
28. Beatus, qui terret aſſidue cor ſuum 312 21

ECcleſ. 7. Deus fecit hominem rectum 164.29
9. Neſcit homo, an odio, an amore dignus ſit 152. 4. 309. 31. 313.1

ESa 1. Quis hæc requiſiuit 241. 25. 322.36. incenſum eſt mihi abominatio 201. 47. vinum aqua mixtum 13.24. 22.13. 281. 27
2. De Sion exibit lex 31.8
5. Væ qui iuſtificatis impium 239. 34. 252.1. 253.3. 271 33
8. Sume tibi librum & ſcribe 10.6. ad legem & teſtimonium 19.7. 198.11
9. Magni conſilij Angelus 260. 25
14. In cœlum conſcendam 321. 21
28. Pallium breue vtrumque operire non poteſt 258.52
40. Parate viam Domino 281. 48
41. Narra, ſi quid habes, vt iuſtificeris 239.29. 241.7
48. Ceruix ferrea, frons ænea 216. 33
49. Fruſtra me colunt 241.24
53. Correctio ſuper eum, vt nos pacem habeamus 255. 31. notitia ſua iuſtificabit multos 237. 34. 290.5
57. Cor contritum 217.46
59. Spiritus meus, qui eſt in te 325.35
64. Iuſtitia noſtra ſicut pannus menſtruatæ 258.4
66. Qui immolat bouem, eſt vt homicida 201.47. prædicabunt gloriam meam inter gentes 100. 25

IErem 9. Non glorietur ſapiens 338.5
14. Mendacia nomine meo prophetant 12.27
15. Dabo theſauros in direptionem gratis 251.10. non ſedi in concilio irriſorum 4.51
17. Prauum cor hominis 159. 2. 160.15. 168.57. 216 32
23. Iehoua iuſtitia noſtra 255. 29. 268. 54. 294. 35. 328. 10. Æthiops non poteſt mutare pellem 216.35
31. Dabo legem meam in viſceribus eorum 10.26. 24.54. 27. 18. 79.51. 247.47. 266.37

THren 3. Cœperũt me vt auem gratis 251.18

EZechiel. 6. & 14. Non gratis feci malum hoc ibidem 11. & 36. Cor lapideum 216.48. 217. 46
12. Tegentes peccata 188 35
18. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur 252.59. Nudum operiet veſtimento 188. 32. Facite vobis cor nouum 224.19
20. Nec idola Ægypti reliquerũt 144. in præceptis meis ambulate 322.26. 324 38
43. In ſcriptura Iſrael non ſcribentur 18.10

DAniel. 9. Nobis confuſio faciei 179.51. Non in iuſtificationibus noſtris 251.35. 273.35. 294.8

IOel. 2. Præſtabilis ſuper malitia 101.35. quis ſcit, nunquid conuertatur 309.27

IOna 3. Operirent ſe ſaccis 188.33. quis ſcit ſi forte conuertatur 309.27

ABac. 2. Scribe viſionem, & explana eam 18.5. 58. 28. Iuſtus ex fide ſua viuet 276.42

MAlach. 3 Ego Deus, & non mutor 252.24

SApient. 4. Raptus eſt, ne malitia mutaret animum eius 95.8

SIrach 1. Pietas iuſtificat cor 236.42. Iracundia iniuſta non poteſt iuſtificari ibid.50
2. Præparabunt corda ſua 281.51.
5. De peccato propitiato noli eſſe ſine metu 101.18. 102. 54. 313.19.
18. Non verearis vſque ad mortem iuſtificari 237 1
29. Multi fraudantur gratis 251. 15

1. MAcchab. 1. Antiochus conatur abolere Scripturam 21 30

MAtth. 1. Saluum faciet populum ſuum à peccatis 238. 45
2. Magi Chriſtum requirunt 145. 49
3. Parate viam Domino 281.47
3. & 7. Arbor non faciens fructum exſcinditur 317.35
5. Merces veſtra copioſa in cœlis 335.28. Non veni ſoluere legem 252.19. Non apex vnus de lege cadet 328.5. 331.37. Qui ſoluerit vnum ex mandatis ibid. 42. 333.50. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra 241.51. Dictum eſt antiquis 21.12 114.15. qui iraſcitur fratri 332.36. committat te in carcerem ibid.47. qui aſpexerit mulierem ib.37. Diligite inimicos ib.
6. Receperunt mercedem ſuam 200.38. 240.49. Sanctificetur nomen tuũ 94.8. Dimitte nobis debita noſtra 180.18. 314.45. 189.43. 237.27. 247. 23. 256. 49. 257.26. 259.25. 334.5. ò parum fidentes 307.42
7. Attendite à Pſeudoprophetis 5.3
In veſtitu ouium 12.5
Mala arbor non fert fructus bonos 201.39. 209 38. 241.33
Non noui vos.

8. *Tantam ſidem in Iſrael non inueni* 295.48
9. *Confide fili ibid.* 50.304.8. *remittuntur tibi peccata* 307.40. *Quis eſt hic, quod remittit peccata ibid. Quis poteſt peccata remittere, niſi ſolus Deus* 308.15. *Sanis non opus eſt medico* 282.23. *Veni vocare peccatores* 101.22
Creditis me hoc poſſe facere 293.10
10. *Chriſtus dat mandata Apoſtolis* 324.2. *nō perdet mercedem* 335.50
11. *Tolerabilius erit Sodoma* 203.4. *Nemo nouit patrem, niſi cui filius reuelat* 216.5. *onus meum leue* 332.12
12. *Linum fumigans non extinguet* 295.47. *Facite arborem bonam, & fructus eius bonos* 201.42. *quomodo poteſtis bona facere, cum ſitis mali* 216.40. *Ex malo theſauro cordis mala proferunt* 169.45. *Ex verbis tuis iuſtificaberis* 239.35
13. *Videntes non videant* 217.1. *qui verbum Dei audit & intelligit* 103.52. *modica fidei* 296.1.307.42
15. *Tranſgredimini præceptum Dei propter traditionem* 21.13. *Fruſtra me colunt mandatis hominum* 241.24.302 36.326.23. *Cæci ſunt, & duces cæcorum ibid.* 25.
Magna eſt fides tua 295.47
16. *Cauete à fermento Phariſæorum* 326.21. *Caro & ſanguis non reuelauit tibi* 216.6. *quicquid ſolueris ſuper terram* 308.29.323.44
18. *Quicquid ſolueritis* 308.29
19. *Serua mandata* 242.1.272.15.273.20.286.4.338.47. *hæc omnia ſeruaui* 327.35. *quis poterit ſaluus eſſe* 309.33
20. *Quid ſtatis totum diem otioſi* 317.33. *Vt daret animam pretium redemptionis* 337.26
23. *Super cathedram Moyſis ſedent Scribæ* 320.18.326.4. *væ vobis Scribæ & Phariſæi* 21.16. *clauditis regnum cælorum* 326.18. *reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis* 21.13 *Zacharias inter Templum & altare occiſus* 144 29.145.54. *quoties volui te cōgregare* 210.44.
24. *Qui perſeuerauerit vſque ad finem* 311.47. *vt electi, ſi fieri poſſit, ſeducantur* 46.31. *Dabunt ſigna & prodigia* 40.35.103.51
25. *Seruum inutilem eiicite* 245.14. *quando vidimus te eſurientem* 151.43
26. *Edite, hoc eſt corpus meum* 306.9. *Bibite ex hoc omnes* 107.10
27. *Vt ſepulchrum muniatur* 35.19
28. *Docentes eos ſeruare omnia, quæ præcepi* 41.30.324.12. *Baptizate omnes Gentes* 125.30

MArc. 6. *Non poterat ibi virtutem edere propter incredulitatem* 293.13
7. *Bapteſmi Phariſæorum* 21.15. *Ex corde exeunt malæ cogitationes* 165.51
9. *Omnia poſſibilia credenti* 293.16. *adiuua incredulitatē meam* 296.4.303 36.393.19
13. *Nemo nouit niſi pater* 298.31
16. *Prædicate Euangelium* 10.34.68.25

LVc. 1. τῶν πεπληροφορημένων 29.35.35.1. & 47. *vt agnoſcas eorū, de quibus edoctus es, certitudinē* 43.2 35.13.42.34. *erant iuſti ambo* 131.32. *vt conuertat corda patrum* 222.36
Parare Domino plebem præparatam 221.48
Beatam me dicent omnes generationes 195.5
In iuſtitia & ſanctitate coram ipſo 318.42
Scientiam ſalutis, quæ eſt in remiſſione peccatorum 237.36.251.43.295.1. *vel* 3
6. *Eſtote miſericordes* 319.28. *perfectus erit, ſi ſit vt magiſter* 63.37. *ex abundantia cordis os loquitur* 168.46
7. *Dimiſſa tibi ſunt peccata* 306.41. *Fides tua te ſaluam fecit ib.* 307.39.308.20
8. *Videte quomodo audiatis* 211.41
9. *Filius hominis non venit perdere animas* 125.2
10. *Cum mandatis certis emittuntur diſcipuli* 323.23.324.8. *qui vos audit, me audit* 4.46.30.2.323.23.324.13. *hoc fac & viues* 241.45.248.22.272.28.289.23. *volens ſe ipſum iuſtificare* 327.42
11. *Si vos cum mali ſitis* 177.19.184.37. *dabit Spiritum ſanctum petentibus* 106.38. *poſteriora deteriora prioribus* 165.32. *exteriora poculi mundatis* 21.16. *tuliſtis clauem ſcientiæ* 326.22
12. μὴ μετεωρίζεσθε 307.52
14. *Retribuetur tibi in reſurrectione iuſtorum* 335.52
16. *Iuſtificatis vos coram hominibus* 240.46. *habent Moyſen & Prophetas* 19.46
17. *Domine adauge nobis fidem* 303.36.305.19. *ſerui inutiles ſumus* 173.31.245.14. *quæ debuimus, fecimus* 317.52. *Fides tua te ſaluum fecit* 291.44
18. *Phariſæi iuſtitia* 241.2.301 44.327.43
Ieiuno bis in ſabbato 21.16. *deſcendit iuſtificatus* 338.19. *putas quod inueniet ne fidem*
19. *Negotiemini donec veniā* 212.22. *Talentum ſuum defodiens* 274.22
22. *Vos autem non ſic* 107.26. *ecce duo gladii hic ibid.* 36. *Petrus Chriſtum abnegat* 133.25

23. *ἀναχείρεις* 247.29. *In manus tuas Domine commendo ſpiritum* 280.4

24. *Tardi corde* 217.43. *Cum aperiret nobis ſcripturas* 71.36 *Quæ ſcripta ſunt in lege Moyſis & Prophetis* 76.19.95.31.288.44 *Aperuit illis mentem, vt intelligerent* 79.51.105.44.217.13. *ſic ſcriptum eſt* 19.49

Iohann. 1. *Lux in tenebris lucet* 215.51. *tenebræ eam non apprehenderunt* 216.49. *qui non ex ſanguinibus* 217.6. *dedit poteſtatem filios Dei fieri ibid.* 27.57.167.26.292.33. *Gratia & veritas per Chriſtum* 250.12. *Ego vox clamantis* 323.31. *Ecce agnus Dei* 125.10

3. *Niſi quis renatus fuerit* 124.54.126.18.215.151. *vt omnis, qui credit in eum, non pereat* 290.17.337.31. *non miſit filium, vt iudicet mundum* 238.33. *qui credit in filium, non iudicatur ibid.* 244.44.277.6. *magis dilexerunt tenebras, quam lucem* 215.51. *qui veritatem facit, venit in lucem* 5.39. *qui male agit, odit lucem*, 6.8

5. *Non veniet in iudicium* 244.44.277.7.309.44. *Scrutamini ſcripturas* 25.14.288.44

6. *Qui credit in eum, habet vitam æternam* 277.5. *nemo poteriſt ad me venire, niſi pater traxerit eum* 216.21.217.7. *qui audit à patre, venit ad me* 211.40. *viuet propter me* 337.33. *verba mea ſpiritus ſunt* 307.13.

8. *Forſitan & patrem meum ſciretis* 308.37. *niſi credideritis, non habebitis vitam* 293.17. *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati* 179.3. 216.43. *ſi filius vos liberauerit, vere liberi eritis* 226.47. Sermo Dei non χωρεῖ *in vobis* 223.32. *qui ex Deo eſt, verbum Dei audit* 211.39

10. *Alienum non audiunt* 127. *oues mea vocem meam audiunt* 78.44. *nemo rapiet eas de manu mea* 305.12.311.25.312.8

11. *Reſuſcitatio Lazari* 39.3 11. & 14. *Ego ſum vita* 337.31

13. *Qui lotus eſt, non opus habet iterum lauari* 126.17 *Satanas immiſit ei in cor* 208.31

14. *Mandatum do vobis, vt diligatis* 317.14. *ſuggeret vobis omnia quæ dixi* 41.31.103.3.325.45. *Sicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio* 324.15

15. *Pater meus purgat ipſum* 187.40. *Mundi eſtis propter ſermonem meum ibid.* 44. *niſi in vite manſerit* 298.33. *vos eſtis palmites* 438.26. *ſine me nihil poteſtis facere* 216.11.226.51

16. *Multa habeo vobis dicere* 38.22.139.1.149.35. *arguet mundum de peccato* 202.5

17. *Hæc eſt vita æterna* 337.32. *verba tua dedi eis* 292.46. *ſanctifica eos in veritate* 198.13

20. *Sicuti miſit me pater* 324.14. *quorũ remiſeritis peccata* 306.13.323.44. *hæc ſcripta ſunt, vt credatis* 37.34. & 50.62.21. *vt credentes habeatis vitam* 337.34

21. *Hic eſt diſcipulus, qui hæc ſcripſit* 85.54. *ſi ſcriberentur, mundus non caperet* 37.54. *ibid.* 29

Actor. 1. *De omnibus, quæ Ieſus cœpit facere* 41.36.35.53. *loquebatur cum eis de regno Dei* 38.18

2. *Loquebantur variis linguis* 99.7. *loquentes magnalia Dei* 100.25. *quid faciemus viri fratres* 273.9

3. *Peccata deleantur* 238.34. *Prophetam excitabo de fratribus* 327.33

4. *Non eſt in alio ſalus* 297.6 *non eſt aliud nomen* 337.35

5. *Satanas impleuit cor tuum* 208.31

8. *Recipere verbum Dei* 223.29. *miſerunt ad eos Petrum & Ioannem* 55.35.65.15. *ſi forte remittatur tibi iniquitas* 308.31. *Eunuchus legit Eſaiam* 98.45. *quomodo poſſum intelligere ſine interprete* 104.14.109.12. *Philippus Eunuchum erudit* 42.49

10. *Remiſſionem peccatorum habere in nomine eius* 269.25.290.13.293.19

12. 24. 28. *ἀναχείρεις* 247.29

13. *Vir iuxta cor Dei* 244.21. *remiſſio peccatorum annunciatur* 238.22.269.26.290.14. *quib. non potuiſtis in lege iuſtificari* 238.23.298.24

14. *Conſtitutio miniſtrorum Eccleſiæ* 135.1

15. *Imponere diſcipulis iugum* 329.36.331.23. *fide purificans corda* 201.27. *per gratiam Chriſti credimus nos ſaluari* 238.48.276.46. *vt abſtineant à ſanguine & ſuffocato* 135.9. & 42.324.22.327.1. *Epiſtola concilii Apoſtolici* 32.15. *turbarũt vos ſermonibus ibid. viſum eſt Spiritui ſancto & nobis* 324.52. *niſi à neceſſariis illis* 325.26. *Iudas & Silas ſunt interpretes ſcripti Apoſtolici* 32.32. *Barnabas aſſumit Marcum* 61.6

16. *Deus aperuit cor Lydiæ* 217.45. *tradebant eis cuſtodire dogmata* 111.16. *cuſtodia captiuorum* 35.19. *quid me oportet facere, vt ſaluer* 273.17

17. *Paulus Theſſalonicæ docet* 41.23. *requirebãt in ſcripturis, an ita ſe haberet* 20.7.25.14.105.20

18. Timo-

18. *Timotheus è Macedonia venit
48.20*
20. *Vt iret in Macedoniam* 50.2,
vna ſabbatorum 135.7. *annun-
tiaui vobis omnem ſententiam
Dei* 36.4. 58.13. 59.20. 64.22,
139.13. *vincula me manere Hie
roſolymis.* 54.19. *Beatius eſt
dare quam accipere* 40.30
21. *Dies abſoluti & expleti* 63.35
23. *Omni conſcientia bona conuer-
ſatus* 245.42
24. *Sine offendiculo conſcientiam
habere* ibid. 43
26. *Vt aperias oculos eorum* 215.51.
*Nihil docens extra Moyſen &
Prophetas* 19.44
ROm. 1. *Euangelium per Pro-
phetas in ſcripturis promiſſum*
20.6. *ad confirmandos vos* 54.
6. *Euangelium eſt potentia Dei
ad ſalutem* 290.46. *qua eſt ex
fide in fidem* 276.42. *Iuſtus ex
fide viuet ibid.* 310.5. *de cogni-
tione Dei in Ethnicis* 198.47.
*vani facti ſunt in cogitationib.
ſuis* 165.48. 216.7. *coluerunt
creaturam* 241.7. *mens reproba*
207.18. *qui talia agunt, digni
ſunt morte* 101.25
2. *Iudicium Dei eſt ſecundum ve-
ritatem* 244.9. *ſecundum du-
ritiem cordis* 216.33. 217.44.
*perſeuerantibus in benefaciendo
vitam æternam* 289.22. *ſuper
animam operantis malum* 252.
50. *non auditores ſed factores le-
gis iuſtificabuntur* 242.14. *legē
non habentes natura, quæ legis
ſunt, faciunt* 206.53. *opus legis
ſcriptum in cordibus* 26.26.
*præputium eius in circumciſio-
nem reputabitur* 271.29
3. *Concredita ſunt illis oracula Dei*
16.26. *Deus eſt verax, omnis ho-
mo mendax* 242.4. *faciamus
mala, vt eueniant bona* 317.29.
nō eſt q faciat bonū 257.11. 165.
28. *linguis ſuis doloſe egerūt* 165.
30. *totus mūdus reus* 238.11. *ex
operibus legis non iuſtificabitur
omnis caro* 241.53. *per legem a-
gnitio peccati* 186.44. 224.16.
242.6. *ſine lege reuelata eſt iu-
ſtitia* 289.41. 298.10. *habet te-
ſtimonium legis & Prophetarū*
244.5. & 33. *Iuſtitia per fidem
in omnes & ſuper omnes qui cre-
dunt* 280.39. 239.21. *omnes pec-
cauerunt* 164.35. 258.9. & 45.
*iuſtificantur autem gratis ipſius
gratia* 238.14. 249.19. 250.14.
251.23. 252.17. 263.10. 276.12.
290.3. 298.23. *per redemptionē
quæ eſt in Christo Ieſu* 255.27.
290.3. *excluſa eſt gloriatio* 248.
20. 256.24. 42. 289. 298.23. 328.
16. 338.10. *lex operū ſeu factorū*
246.43. *per legem fidei* 338.11.
*iuſtificari hominem fide abſque
operibus legis* 243.4. 249.42.
legem ſtabilimus 250.17
4. *Quid dicemus inueniſſe Abra-
ham* 243.32. 268.30. *ſi ex operi-
bus iuſtificatus eſt, habet quod
glorietur* 101.30. 243.46. 250.
19. *habet quod glorietur, ſed
non coram Deo* 338.12. *Credidit
Abraham Deo* 257.41. 276.16.
*operāti ſecundum debitū impu-
tatur* 336.48. *merces non impu-
tatur ſecundū gratiam* 250.20.
270.52. 271.52. 289.31. *non ope-
ranti ſed credenti* 290.5. 298.15.
243.35. *Dauid beatitudinē ho-
minis explicat* 238.42. 243.37.
244.23. *beatitudinem eſſe ho-
minis* 272.10. *Cui Deus iu-
ſtitiam imputat ſine operibus*
297.28. *ſine operibus* 298.22.
quorum tecta peccata 172.17.
232.19. 173.42. 251.38. 298.
20. *ſigillū iuſtitiæ fidei* 290.52.
306.6. *inſiſtentes veſtigiis A-
brahæ* 57.8. 82.6. *heredem
fore mundi* 331.22. *iuſtitia fi-
dei* 280.36. *exinanita eſt fides*
267.33. 289.43. 265.17. 304.27
338.34. *lex irā operatur* 248.
39. *vt firma ſit & certa promiſ-
ſio* 248.34. 304.32. 305.15.
338.30. *cōtra ſpem in ſpem cre-
didit* 307.21. *nō hæſitauit* 307.
23. *ſcriptū eſt etiam propter nos*
295.7. 304.35. *imputabitur
credentib.* 238.41. 251.49. 254.
21. 255.23. 268.11. 271.4. 290.5
*reſurrexit ꝓpter iuſtificationem
noſtri* 255.34. 263.16. 269.13.
271.37
5. *Pacem habemus cum Deo* 295.
22. 305.13. 312.46. *per Chriſtū
habemus acceſſum in gratiam
hāc* 276.25. 338.16 *gloriamur
ſpe gloriæ Dei* 184.30. 195.24.
305.14. 312.14. *commēdat cha-
ritatem ſuā Deus* 250.40. *iu-
ſtificati per ſanguinē eius* 255.
18. 269.22. *ſeruabimur per eū
ab ira* 269.53. *recōciliati ſumus
Deo* 238.44. 255.18. *accepimus
reconciliationem* 293.2. *per v-
num hominem peccatum intra-
uit* 190.42. *in omnes homines
mors tranſiit, quia omnes pecca-
uerūt* 190.44. 191.20. *peccatū
non imputatur, cum non eſt lex*
270.46. *donum per gratiā* 250.
11. *iudicium ex vno delicto in
condemnationem* 125.19. *ad iu-
ſtificationem aut condemnatio-
nem* 238.10. *gratia vnius ho-
minis Ieſu Chriſti* 298.5. *per v-
nius inobedientiam* 165.38. 175.
35. *per vnius obedientiam iuſti
cōſtituentur multi* 255.20. *gra-
tia regnat per iuſtitiā in vitam
æternam per Chriſtum* 255.39.
6. *Mortui ſumus peccato* 185.18. *in
mortē eius baptiſati ſumus* 269.
*conſepulti in Chriſto per Bapti-
ſmum in mortem* 180.7. *in no-
uitate vitæ ambulemus* 269.19.
*vetus homo cum Chriſto crucifi-
xus* 166.2. 170.2. 185.19. *vt de-
ſtruatur corpus peccati* 166.5.
217.48. *ne regnet peccatum in
mortali corpore veſtro* 170.2. &
47. 174.30. 179.12. 264.50. *pec-
cabimus, quia ſub gratia ſumus*
317.19. *obediſtis ex animo* 27.
22. 220.51. *liberati à peccato
ſerui facti eſtis iuſtitiæ* 319.19.
membra veſtra ſerua iuſtitiæ
243.3. 266.35. 274.53. *cū eſſe-
tis ſerui peccati, liberi eratis iu-
ſtitiæ* 207.44. *gratia Dei eſt
vita æterna* 298.1. 337.39
7. *Non in vetuſtate literæ* 201.19.
non concupiſces 163.54. 176.9.
180.2. 186.45. 179.48. 329.28.
333.37. *peccatum operatum eſt*

in me concupiſcentiam 175. 35.
lex eſt ſpiritualis 216.35.242.22.
330.9.165.22. ego carnalis ven-
ditus ſub peccatum 165 22.216.
35.247.14. peccatum inhabitãs
164.51.175.36.189.39. in carne
mea non habitat bonũ 166.4.
167.42.171.26.175.14.216.10.
265 3. velle adiacet mihi 247.
7.333.18. perficere bonum non
inuenio 165.35. non quod volo a-
go, ſed quod odi facio 166 13.167.
27.170.13.175.16. 186.11. vo-
lenti facere bonũ, adiacet malũ
164.52.171.30.171.14.216.36.
247.8.314.2.333.17. Delector
lege Dei ſecundum interiorem
hominẽ 27.21.243 3.247.48.
266.34. Video aliam legem in
membris meis 165.10.171.40.
175.17.177.33.180.3.216.36.
247.9. quis me liberabit de cor-
pore mortis 171.44.173.19.175.
49.180 2.189.39. gratias ago
Deo per Chriſtum 171.49.175.
50.180.4. Carne ſeruio legi pec-
cati 171.42.175.21.216.37.
247.11.333.19
8. Non eſt condemnatio his qui ſunt
in Chriſto 170.44 172.2.173.
4.174.41.179.53.185 18.333.
31. qui non ſecundum carnem
ambulãt 255.13. lex ſpiritus vi-
ta liberum me fecit 171.51 185.
16. q legi erat impoſſibile 248.
6.254.41.331 29. in ſimilitudi-
ne carnis peccati 254.53. de pec-
cato damnauit peccatum 255.2.
vt iuſtificatio legis in nobis im-
pleretur ibid. 6 ſapientia carnis
eſt inimicitia aduerſus Deũ 161.
36.168.39.199.15.216.10. legi
Dei nõ ſubiicitur 161.35.216.10.
qui ſpiritũ Chriſti nõ habet, non
eſt eius 255.13. debitores ſumus
317.50. Si ſecundũ carnẽ vixeri-
tis, moriemini 170.49.318.10 ſi
actiones corporis ſpiritu mortifi-
caueritis 170.2.171 43.186.2.
264.49. q ſpiritu Dei ducũtur,
ſunt filii Dei 319.10. Spiritus S.
teſtimonium dat ſpiritui noſtro
306.54. nõ ſunt condigna paſſio-
nes 340.21. ſpe ſalui ſumus 306.
45. Spiritus adiuuat infirmita-
tes noſtras 314.12. quos elegit,
hos & vocauit 311.19. cũ filio ſuo
nobis omnia donat 255.44. De-
us eſt qui iuſtificat 238.9. quis
condemnabit 305.42.312.47.
269.24. Chriſtus mortuus eſt &
reſurrexit 269 25.337.29. inter-
pellat pro nobis 269.53
9. Gentes apprehenderũt iuſtitiam
164.48.292.48. quia non ex
fide, ſed quaſi ex operibus 293.
48.302.48
10. Dei iuſtitiam ignorãtes ſuã co-
nantur ſtabilire 207.1.241 1.
246.15. Chriſtus eſt perfectio le-
gis 248.23.253.15.255.17.254
26.268 36.288.44 293.24.
294.12.297.5.328.11. Iuſtitia
fidei & legis 247.41. ſi credideris
in corde tuo 289.50.290.11. cor-
de creditur ad iuſtitiã 220.50.
quomodo inuocabunt ſine fide
197.3. fides ex auditu. ibid. 4
11. Si per gratiam: non ex operibus
337.4. noli altum ſapere 312.
20. ſi permanſeris in bonitate
311.43. natura ſumus oleaſtri
216.12.201.44. dona & voca-
tio Dei ſunt ſine pœnitentia 311.
28. O altitudo diuitiarum 197.
29
12. Transformemini per renouatio-
nem 164.2 201.33 200.1. pro-
betis quæ ſit voluntas Dei 317.
54.322.48. Prophetia ſit ana-
loga fidei 122.43
13. Nemini quicquã debeatis 317.
52. ſi quod aliud eſt præceptum
322.43. abiicite opera tenebra-
rum 317.46.
14. Infirmum in fide ſuſcipite 295.
49. omnis lingua confitebitur
Deo 100.25. gaudium ſpiritus
295 22 quicquid nõ eſt ex fide
peccatum eſt 201 54.208.38.
141.14.303.11
15. Quæcunque præſcripta ſunt 58.
32. audacius ſcripſi vobis ex par-
te 54 10. in memoriã vobis re-
ducens 54.11. de actis Pauli 53.
14.43.14
1. Corint. 1. Omnib. nomẽ Chriſti
inuocãtib. in omni loco 51.16.
cõfirmabit vos vſq; ad finẽ 312.
8. Ego ſum Pauli 51.21. bapti-
zaui familiã Stephanæ 125 30.
verbũ crucis 51.44. infatuauit
ſapientiã ſapientũ 216.8. mun-
dus Deum in ſua ſapientia non
cognouit ib. 4.12.11. per ſtultã
prædicationẽ ſaluos facere 198.
10. Græcis ſtultitia 199.12. Chri-
ſtus factus eſt nobis iuſtitia 254
6.255.30. 256.15. 248.19. qui
gloriatur, in Domino glorietur
256. 14.248.18.318.18.358.3
2. Nihil me ſcire niſi Ieſum Chriſtũ
51.42. ſapientiam loquimur in-
ter perfectos 141.42.332.26. ſa-
pientiã in myſterio 267.8. acce-
pimus ſpiritum ex Deo, vt ſcia-
mus 307.1. Animalis homo non
percipit 79.50.104.22.105.35.
165.34.199.12.216.1.323.30.
ſtultitia illi ſunt 216.41. mẽtem
Chriſti tenemus 304.24.
3. Dei ædificatio eſtis 81.47. tan-
quã ſapiẽs architectus ib. funda-
mentũ aliud nemo poteſt ponere
51.28. alius aurũ ſuperædificat
52.13.78.28.
4. Diſpenſatores myſteriorum Dei
103.26. nolo iudicari ab huma-
no die 238.15. Nihil mihi cõſcius
ſum 173.52.238.16.245.4 ib.
49.268.25.294.5.302.40.303.
43.312.37.332.38. qui me iudi-
cat Dominus eſt 243.11.247 28
quid habes q nõ accepiſti 216
17.222.52.226.22. ſi accepiſti,
quid gloriaris 340.32. miſi ad
vos Timotheũ 52.26. ſicut v-
biq; in omnib. Eccl. doceo 52.41
5. Tradatur Satanæ 134.54. expur-
gate vetus fermentum 170.5.
182.34. modicum fermenti tota
maſſam corrumpit 13.36. ſicut
eſtis azymi 182.34. quid ad me
de iis qui foris ſunt iudicare
304.48.
6. Fornicatores non poſſidebunt re-
gnum Dei 325.9. iuſtificati &
ſanctificati eſtis 182.27.237.
22.319.23.
7. Vnuſquiſq; ſuam vxorẽ habeat
107.22. ſecundum indulgen-
tiam dico 150.17. melius eſt nu-

bere quam

bere quam vti, ibid. pretio empti eſtis 340.16. de his præceptũ Domini non habeo 53. 4. non vt laqueum vobis iniiciam 327.3. faciat quod vult 210.40.
9. Ne offendiculum ponam Euangelio 323.18.
10. Sed non in omnibus beneplacitũ fuit Domino 291. 43. qui ſtat, videat ne cadat 312.18. Nihil interrogantes propter conſcientiam 325.33
11. De velando capite 53.6. à Domino accepi, quod vobis tradidi 51.51.52.53.111.8.134.58. cætera cum venero diſponam 51.46
12. Nemo poteſt Ieſum Dominum dicere, niſi per Spiritũ ſanctum 217.2. Spiritus diuidit ſingulis dona prout vult 105 9. alii data eſt fides miraculorum 288.18. alii interpretatio linguarum 104 10
13. Si Angelorũ linguis loquar 58. 52. ex parte cognoſcimus 55.3
14. Lingua quæ ab idiotis intelligi poſſit 100.2. ſi quis Propheta eſt, cognoſcat 53.49. Prophetæ duo aut tres loquantur, cæteri diiudicent 105.27. omnia ordine fiant 135.21
15. Tradidi vobis, quod accepiſtis 100 53. plus omnibus laboraui: Non ego, ſed gratia Dei 245.45. ſiue ego ſiue alii, ita docemus 51. 46. ſi Chriſtus non reſurrexit, eſtis in peccatis 269.26. ibi. 39. in Adam omnes moriũtur 190. 44. caro & ſanguis regnũ Dei non poſſidebunt 199.54. corruptibile induet corruptionẽ 184. 12
16. Vna ſabbatorum 135. 7. eleemoſyna diſpenatur 53.3
2. COr.1. Teſtimoniũ bonæ conſcientiæ 225.51. Non alia ſcribimus vobis quam legitis 53 31. cognouiſtis nos ex parte 55.4. promiſſiones Dei ſunt Amẽ 292, 11. dedit arrham ſpiritus 206. 25
2. Cõtriſtauit quodammodo omnes 55. 2. cauponantes verbum Dei 12.24
3. Epiſtola noſtra vos eſtis 25 1. ibi. 25 non atramẽto, ſed ſpiritu Dei 25.23.27.43 non ſumus idonei cogitare 165.46.216.2.340.30. idoneitas noſtra ex Deo eſt 216. 4.217.18.218.53. miniſteriũ ſpiritus 290.45.307.12 in tabulis lapideis 15.36 adminiſtratio iuſtitiæ in gloria 164.36
4. Si velatum eſt Euãgelium 79. 47.104.24. Deus huius ſeculi excæcauit mentes 104.25.208. 31. Deus illuxit cordibus noſtris 216.50. externus homo corrumpitur 217.47. interior homo renouatur de die in diem 170.24. 180.33.184.8. 217.51. 330. 9.
5. Qui viuunt non iam ſibi viuant 317.41.319.2. ſi quis eſt in Chriſto noua creatura 319.18. nõ imputans eis peccata 251.41.298. 20. miniſterium reconciliationis 290. 48. pro Chriſto legatione fungimur 41.34.324.40. Deus exhortatur per nos 323.34. reconciliemini Deo 237.29. eum fecit peccatum 175.8. 254.38. vt efficeremur iuſtitia Dei ibi. 39
6. Ne cuiquam offendiculum præbeatis 319.29. quæ ſocietas luci ad tenebras 184.14
7. Spiritus ſanctificationem perficientes 182.27. apologia pro ſatisfactione reddita 103.21
9. Iuſtitia eius manet in ſeculum 274.54
10. Intellectum captiuantes in obſequium Chriſti 199.14. quales ſumus abſentes per epiſtolas 53. 28. iuxta menſurã regulæ 81.37
11. De actu Pauli 43.14. gratis euangelizaui 251.14
12. Audiuit Paulus ineffabilia 58. 48. nihilo ſum inferior aliis Apoſtolis 53.22. virtus mea in imbecillitate perficitur 181. 46. 295.46
13. Vt præſens ita & abſens 53.30. experimẽtum quæritis loquentis in me Chriſti 41.33.323.33. probate vos ipſos, an ſitis in fide 105 21. oramus Deum, vt nihil mali faciatis 195.43
GAlat. 1 Si quis aliud euangelizauerit 56, 21..324.23. transferemini in aliud Euangelium 55.47. 246. 28. De actu Pauli 43.15. Dederunt mihi dextras ſocietatis.
2. Subduxit ſe Petrus metu Iudæorum 325 28. Gentes cogis iudaizare 130.20. 133 25. niſi per fidem 298. 26. nos in Chriſtum credimus 238.47. 248.3.208. 39.298.40. ſi per legem eſt iuſtitia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt 246.30. 221.33
3. Ex auditu fidei ſpiritum accepiſtis 246.11.307.13. qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt 241.54. 248.30. non ex lege 298.10. maledictus qui nõ permanſerit in omnib. 242.19. 247.4. 272.33. 289.19. 302. 48.331.14.333.47.340 24. qui fecerit hæc, viuet in eis 242.15. 246.46.247.24.272.33 273. 45.289.31.304.34. Gentibus benedictio Abrahæ contingit in Chriſto 214. 32.293.4. promiſſionẽ ſpiritus accipiamus ꝑ fidẽ 293.5. vt promiſſio ex fide Chriſti detur credentibus ibid.6. lex pædagogus eſt in Chriſtum 142. 14.272.52. Chriſtum induiſtis baptizati 255.43.306.7
4. Filium factum ſub lege 254.35. vt eos, qui ſub lege erant, redimeret 427.4. vt adoptionem filiorum acciperemus 254.35. 267.26. miſit ſpiritum filii ſui in corda noſtra 307.8 quin potius cogniti à Deo eſtis 296.4.314 25. quos parturio donec formetur in vobis Chriſtus 56.41
5. In libertate, in qua Chriſtus vos liberauit, ſtate 327.15. euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini 246.30.248.15.267.35. 265.16.321.33. 337.8. fides per charitatem efficax 287.42. 297.30 paululum fermenti totã maſſam inficit 56.40. tota lex in vno verbo cõpletur 322.45. ſpiritu ambulemus 319.7. caro

in me concupiſcentiam 175.35.
lex eſt ſpiritualis 216.35.242.12.
330.9.165.22. ego carnalis ven-
ditus ſub peccatum 165.22.216.
35.247.14. peccatum inhabitãs
164.51.175.36.189.39. in carne
mea non habitat bonũ 166.4.
167.42.171.26.175.14.216.10.
265.3. velle adiacet mihi 247.
7.333.18. perficere bonum non
inuenio 165.35. non quod volo a-
go, ſed quod odi facio 166.13.167.
27.170.13.175.16.186.11. vo-
lenti facere bonũ, adiacet malũ
164.52.171.30.171.14.216.36.
247.8.314.2.333.17. Delector
lege Dei ſecundum interiorem
hominẽ 27.21.243.3.247.48.
266.34. Video aliam legem in
membris meis 165.10.171.40.
175.17.177.33.180.3.216.36.
247.9. quis me liberabit de cor-
pore mortis 171.44.173.19.175.
49.180.2.180.39. gratias ago
Deo per Chriſtum 171.49.175.
50.180.4. Carne ſeruio legi pec-
cati 171.42.175.21.216.37.
247.11.333.19

8. Non eſt condemnatio his qui ſunt
in Chriſto 170.44.172.2.173.
4.174.41.179.53.165.18.333.
31. qui non ſecundum carnem
ambulãt 255.13. lex ſpiritus vi-
tæ liberauit me 171.51.185.
16. quod legi erat impoſſibile 248.
6.254.41.331.29. in ſimilitudi-
ne carnis peccati 254.53. de pec-
cato damnauit peccatum 255.2.
vt iuſtificatio legis in nobis im-
pleretur ibid.6 ſapientia carnis
eſt inimicitia aduerſus Deũ 161.
36.168.39.199.15.216.10. legi
Dei nõ ſubiicitur 165.55.216.10.
qui ſpiritũ Chriſti nõ habet, non
eſt eius 255.13. debitores ſumus
317.50. Si ſecundũ carnẽ vixeri-
tis, moriemini 170.49.316.10 ſi
actiones corporis ſpiritu mortifi-
caueritis 170.2.171.43.186.2.
264.49. qui ſpiritu Dei ducũtur,
ſunt filii Dei 319.10. Spiritus S.
teſtimonium dat ſpiritui noſtro
306.54. nõ ſunt condigna paſſio-
nes 340.28. ſpe ſalui ſumus 306.
45. Spiritus adiuuat infirmita-
tes noſtras 314.12. quos elegit,
hos & vocauit 311.19. cũ filio ſuo
nobis omnia donat 255.44. De-
us eſt qui iuſtificat 238.9. quis
condemnabit 305.42.312.47.
269.24. Chriſtus mortuus eſt &
reſurrexit 269.25.337.29. inter-
pellat pro nobis 269.53

9. Gentes apprehenderũt iuſtitiam
164.48.292.48. quia non ex
fide, ſed quaſi ex operibus 293.
48.302.48

10. Dei iuſtitiam ignorãtes ſuã co-
nantur ſtabilire 207.1.241.1.
246.15. Chriſtus eſt perfectio le-
gis 248.23.253.15.255.17.254
26.268.36.288.44.293.14.
294.12.297.5.328.11. Iuſtitia
fidei & legis 247.41. ſi credideris
in corde tuo 259.50.290.11. cor-
de creditur ad iuſtitiã 220.50.
quomodo inuocabunt ſine fide
197.3. fides ex auditu. ibid.4

11. Si per gratiam: non ex operibus
337.4. noli altum ſapere 312.
20. ſi permanſeris in bonitate
311.43. natura ſumus oleaſtri
216.12.201.44. dona & voca-
tio Dei ſunt ſine pœnitentia 311.
28. O altitudo diuitiarum 197.
29

12. Transformemini per renouatio-
nem 164.2.201.33.200.1. pro-
betis quæ ſit voluntas Dei 317.
54.322.41. Prophetia ſit ana-
loga fidei 122.43

13. Nemini quicquã debeatis 317.
52. ſi quod aliud eſt præceptum
322.43. abiicite opera tenebra-
rum 317.46.

14. Infirmum in fide ſuſcipite 295.
49. omnis lingua confitebitur
Deo 100.25. gaudium ſpiritus
295.22 quicquid nõ eſt ex fide
peccatum eſt 201.54.208.38.
141.34.303.11

15. Quæcunque præſcripta ſunt 58.
32. audacius ſcripſi vobis ex par-
te 54.10. in memoriã vobis re-
ducens 54.11. de actis Pauli 53.
14.43.14

1. Corint. 1. Omnib. nomẽ Chriſti
inuocãtib. in omni loco 51.16.
cõfirmabit vos vſq; ad finẽ 312.
8. Ego ſum Pauli 51.21. bapti-
zaui familiã Stephanæ 125.30.
verbũ crucis 51.44. infatuauit
ſapientiã ſapientũ 216.8. mun-
dus Deum in ſua ſapientia non
cognouit ib.4.12.11. per ſtultã
prædicationẽ ſaluos facere 198.
10. Græcis ſtultitia 199.12. Chri-
ſtus factus eſt nobis iuſtitia 254
6.255.30.256.15.248.19. qui
gloriatur, in Domino glorietur
256.14.248.18.218.18.358.2

2. Nihil me ſcire iudicaui niſi Chriſtũ
51.42. ſapientiam loquimur in-
ter perfectos 141.42.332.26. ſa-
pientiã in myſterio 267.8. acce-
pimus ſpiritum ex Deo, vt ſcia-
mus 307.1. Animalis homo non
percipit 79.50.104.22.105.35.
165.34.199.12.216.1.223.30.
ſtultitia illi ſunt 216.41. mẽtem
Chriſti tenemus 304.24:

3. Dei ædificatio eſtis 81.47. tan-
quã ſapiẽs architectus ib. fũda-
mentũ aliud nemo poteſt ponere
51.28. alius autẽ ſuperædificat
52.13.78.28.

4. Diſpenſatores myſteriorum Dei
103.26. nolo iudicari ab huma-
no die 258.15. Nil mihi cõſcius
ſum 173.52.238.16.245.40. ib.
49.208.15.294.5.302.40.303.
43.312.37.332.38. qui me iudi-
cat Dominus eſt 243.11.247.28
quid habes quod nõ accepiſti 216
17.222.52.226.22. ſi accepiſti,
quid gloriaris 340.32. miſi ad
vos Timotheũ 52.26. ſicut v-
biq; in omnib. Eccl. doceo 52.41

5. Tradatur Satanæ 134.54. expur-
gate vetus fermentum 170.5.
182.34. modicum fermentũ totã
maſſam corrumpit 13.36. ſicut
eſtis azymi 182.34. quid ad me
de iis qui foris ſunt iudicare
304.48.

6. Fornicatores non poſſidebunt re-
gnum Dei 325.9. iuſtificati &
ſanctificati eſtis 182.27.257.
22.319.23.

7. Vnuſquiſq; ſuam vxorẽ habeat
107.22. ſecundum indulgen-
tiam dico 150.17. melius eſt nu-

bere quam

bere quam uti, ibid. pretio em-
pti eſtis 340.16. de his præceptũ
Domini non habeo 53. 4. non ut
laqueum vobis iniiciam 327.3.
faciat quod vult 210. 40.
9. Ne offendiculum ponam Euan-
gelio 323.18.
10. Sed non in omnibus beneplacitũ
fuit Domino 291. 43. qui ſtat,
videat ne cadat 312.18. Nihil
interrogantes propter conſcien-
tiam 325.33
11. De velando capite 53.6. à Do-
mino accepi, quod vobis tradidi
51.51.52.53.111.8.134.51. cæte-
ra cum venero diſponam 51.46
12. Nemo poteſt Ieſum Dominum
dicere, niſi per Spiritũ ſanctum
217.2. Spiritus diuidit ſingulis
dona prout vult 105 9. alii data
eſt fides miraculorum 288.18.
alii interpretatio linguarum
104 10
13. Si Angelorũ linguis loquar 58.
52. ex parte cognoſcimus 55.3
14. Lingua quæ ab idiotis intelligi
poſſit 100.2. ſi quis Propheta eſt,
cognoſcat 53.49. Prophetæ duo
aut tres loquantur, cæteri diiu-
dicent 105.27. omnia ordine fi-
ant 135.21
15. Tradidi vobis, quod accepiſtis
100 53. plus omnibus laboraui:
Non ego, ſed gratia Dei 245. 45.
ſiue ego ſiue alii, ita docemus 51.
46. ſi Chriſtus non reſurrexit,
eſtis in peccatis 269.26. ibi. 39.
in Adam omnes moriũtur 190.
44. caro & ſanguis regnũ Dei
non poſſidebunt 199.54. corru-
ptibile induet corruptionẽ 184.
12
16. Vna ſabbatorum 135. 7. elee-
moſyna diſponatur 51.3
2. COr.1. Teſtimoniũ bonæ con-
ſcientiæ 225.51. Non alia
ſcribimus vobis quam legitis 53
31. cognouiſtis nos ex parte 55.4.
promiſſiones Dei ſunt Amẽ 292.
11. dedit arrham ſpiritus 206.
25
2. Cõtriſtauit quodammodo omnes
55. 2. cauponantes verbum Dei
12.24
3. Epiſtola noſtra vos eſtis 25 1. ibi.
25 non atramẽto, ſed ſpiritu Dei
25.23.27.42 non ſumus idonei
cogitare 165.46.216.2.340.30.
idoneitas noſtra ex Deo eſt 216.
4.217.11.218.53. miniſteriũ ſpi-
ritus 290.45.307.12 in tabulis
lapideis 15.36 adminiſtratio iu-
ſtitiæ in gloria 164.36
4. Si velatum eſt Euãgelium 79.
47.104.24. Deus huius ſeculi
excæcauit mentes 104.25.208.
31. Deus illuxit cordibus noſtris
216.50. externus homo corrum-
pitur 217.47. interior homo re-
nouatur de die in diem 170.24.
180. 33. 184. 8. 217.51. 330.
9.
5. Qui viuunt non iam ſibi viuant
317.41. 319. 1. ſi quis eſt in Chri-
ſto noua creatura 319.18. nõ im-
putans eis peccata 251.41.291.
20. miniſterium reconciliationis
290. 48. pro Chriſto legatione
fungimur 41.34.324.40. Deus
exhortatur per nos 323. 34. re-
conciliemini Deo 237.29. eum
fecit peccatum 175.8. 254. 38.
ut efficeremur iuſtitia Dei ibi.
39
6. Ne cuiquam offendiculum præ-
beatis 319.29. quæ ſocietas luci
ad tenebras 184.14
7. Spiritus ſanctificationem perfi-
cientes 182.27. apologia pro ſa-
tiſfactione reddita 103.21
9. Iuſtitia eius manet in ſeculum
274.54
10. Intellectum captiuantes in ob-
ſequium Chriſti 199.14. quales
ſumus abſentes per epiſtolas 53.
28. iuxta menſurã regulæ 81.37
11. De actu Pauli 43.14. gratis eu-
angelizaui 251.14
12. Audiuit Paulus ineffabilia 58.
41. nihilo ſum inferior aliis A-
poſtolis 53.22. virtus mea in im-
becillitate perficitur 181. 46.
295.46
13. Vt præſens ita & abſens 53.30.
experimẽtum quæritis loquen-
tis in me Chriſti 41.33.323.33.
probate vos ipſos, an ſitis in fide
105 21. oramus Deum, ut ni
hil mali faciatis 195.43
GAlat. 1 Si quis aliud euange-
lizauerit 56, 21. 324.23.
transferemini in aliud Euange-
lium 51.47. 246. 28. De actu
Pauli 43.15. Dederunt mihi
dextras ſocietatis.
2. Subduxit ſe Petrus metu Iudæo-
rum 325 28. Gentes cogis iudai-
zare 130.20. 133 25. niſi per fi-
dem 298. 26. nos in Chriſtum
credimus 238.47. 248.3.308.
39.298.40. ſi per legem eſt iu-
ſtitia, Chriſtus fruſtra mortuus
eſt 246.30. 221.33
3. Ex auditu fidei ſpiritum accepi-
ſtis 246.11.307.13. qui ex ope-
ribus legis ſunt, ſub maledicto
ſunt 241.54. 248.30. non ex
lege 298.10. maledictus qui nõ
permanſerit in omnib. 242.19.
247.4. 272.33. 289.19. 302.
48.338.14.333.47.340 14. qui
fecerit hæc, viuet in eis 242.15.
246.46.247.24.272.33 273.
45.289.31.304.14. Gentibus
benedictio Abrahæ contingit in
Chriſto 214. 32.293 4. promiſ-
ſionẽ ſpiritus accipiamus per fidẽ
293.5. ut promiſſio ex fide Chri-
ſti detur credentibus ibid.6. lex
pædagogus eſt in Chriſtum 142.
14.272.52. Chriſtum induiſtis
baptizati 255.43.306.7
4. Filium factum ſub lege 254.35.
ut eos, qui ſub lege erant, redi-
meret 427.4. ut adoptionem fi-
liorum acciperemus 254.35.
267.26. miſit ſpiritum filii ſui
in corda noſtra 307.1. quin poti-
us cogniti à Deo eſtis 296.4.314
15. quos parturio donec formetur
in vobis Chriſtus 56.41
5. In libertate, in qua Chriſtus vos
liberauit, ſtate 327.15. euacuati
eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtifi-
camini 246.30.248.15.267.35.
265.16.321. 33. 337. 8. fides
per charitatem efficax 267.42.
297.30 paululum fermenti totã
maſſam inficit 56.40. tota lex
in uno verbo cõpletur 322. 45.
ſpiritu ambulemus 319.7. caro

concupiſcit aduerſus Spiritum 330.11. Spiritus concupiſcit aduerſus carnē 167.28. 186. 2. & 22. qui talia agunt, regnū Dei non poſſidebunt 303 30.313. 37. 318.13. Charitas eſt fructus Spiritus 201. 27. 243. 53. 265. 8. Carnē crucifixerunt cū concupiſcētiis 165.15.170.3.& 30.156 2.217.47.264 49

6. Tempore ſuo metemus nō defatigati 335.49. mihi abſit gloriari, niſi in cruce Chriſti 256. 26. Quotquot iuxta hunc Canonem incedant 56.48.51.34

EPheſ.1. Sicut breuibus antea ſcripſi 58.9 elegit nos in Chriſto 311.24. adoptauit nos 250.47. Euangelium ſalutis 57. 42. obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis 306.24.307. 16. ſpiritum illuminationis 105.39. illuminat oculos mentis veſtræ 217.15.220. 51.307.3. vt ſciamus quæ ſit ſpes hereditatis 307.3

2. Mortui in peccatis 215.53. ambulauiſtis in peccatis 164. 42. Satan opus ſuum habet in filiis diffidentiæ 165. 41. 208. 29. in concupiſcentiis carnis 165.38. facientes volūtates carnis & cogitationum 166.7. eramus natura filii iræ 164.48.168.9.198.7. Deus qui diues eſt in miſericordia 250. 36. conuiuificauit nos cum Chriſto 217.49. gratia ſaluati eſtis 238.49.250.6.& 38. 263.10.297.45.338.18. Non ex vobis: donum Dei eſt 217.16. 297. 46. Creati ad bona opera 201.30. 217.8. ibid. 54.319. 4. quæ præparauit Deus, vt in iis ambularemus 322.38. Eratis ſine Deo 241.19. Chriſtus euangelizauit nobis pacem 58.2. fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum 59.23.78. 47

3. Legētes poteſtis intelligere cognitionē meā 57.23. & 48.28.41. acceſſum habemus cum fiducia 205.21. Chriſtus habitat per fidē in cordibus noſtris 255.10

4. Digne ambulate vocatione veſtra 319. 12. vna fides 39. 27. dedit dona hominibus 104. 27. vt non quouis vento circumferamur 12.9 non contriſtetis ſpiritū, quo obſignati eſtis 306. 27. 319. 8. vanitas & obſcuratio mentis 199.52. tenebris obſcuratum habētes intellectū 165.45. ignorātia exiſtēs in illis 164.54. ἀπηλγηκότες 107.19. deponere veterem hominē 171.42.317. 45. renouati ſpiritu mentis 164. 2. 180.39. 182. 37.186.2.199. 52.217.50. in iuſtitia & ſanctitate 274

5. Sitis imitatores Dei 319.10. propter hæc venit ira Dei 313.37. 318.10. eratis quondam tenebræ 165.44.315.51. vt filii lucis ambulate 319. 20. fructus ſpiritus 339. 26. excitat à mortuis 217. 49. lauacrū aquæ in verbo 290. 53. nō habentē maculā aut rugā 184. 22. myſteriū magnū 103.9.

6. Quod quiſq; fecerit boni, hoc reportabit 335. 53. vt poſſitis in omnibus perfecto præſtare 103.7.

PHil. 1. Qui cœpit in vobis bonū opus 217.9. 220. 5.312.5. digne Euangelio Chriſti 319.14

2. Cum timore & tremore operemini ſalutem 312.19. Deus operatur velle & perficere 217. 10. 219.36.221.29.226.21 340.31.

3. Eadem ſcribere me non piget 59. 36. hoc eſt vobis ἀσφαλὲς 35. 29.59.10. ſecundū iuſtitiam legis, ſine querela 131. 36. 20. 2. 245.17. propter Chriſtū omnia pro detrimēto habeo 245.8.256. 19 non habens meam iuſtitiam 298.13. iuſtitiā per fidem Chriſti 276.33. iuſtitia ἐπὶ τῇ πίστει 280.38. nō quod apprehenderim, aut perfectus ſim 256.42, quin potius apprehenſus ſum 296.2. 305.12.314.15.425 42.330.31. quotquot perfecti ſumus, ſic ſapiamus 256. 44.331.25. eodem procedamus canone 60.4.81.35.

4. Quæ didiciſtis & accepiſtis ex me 59.41.60.10

COl.1. Vt ambuletis digne Domino 319.14. Tranſtulit nos in regnum filii ſui 235.2

2. Qualem ſolicitudinem habeam 60.22.62.13. qui faciem meam non viderunt 60.18. Accepiſtis Ieſum Chriſtum 293.7 ne quis decipiat vos per philoſophiā 60. 32. 138.36. exuiſtis corpus peccatorum carnis 170 4. mortui in peccatis 215. 53. chirographū deletum eſſe 238. 35. mens carnis 199.51. ne guſtaueris 315.28. ἐθελοθρησκεία 322.37.

3. Cū ipſo apparebitis in gloria 164. 28. mortificate membra veſtra 168.3.172.42. propter hæc venit ira Dei 313. 37.318. 10. exuite veterem hominem 170. 4. ad agnitionem & imaginem eius 164 2.165.3.180.39.186.2. Condonate vobis inuicem 319.12 Sermo Chriſti habitet in vobis 60.54.

1. THeſſal.1. Permanſiſtis in ſpe Ieſu Chriſti 45.38

3. Suppleamus, quæ deſunt fidei veſtræ ibid. 38

4. Hæc eſt volūtas Dei, ſanctificatio veſtra 250.11. 318. 51. 317. 54. Qui hæc ſpernit, non hominē ſed Deū ſpernit 319.9. Deus vltor eſt de his omnib. 318. 8. non vocauit nos Deus ad immunditiem 317.28.318.51. qui Spiritum S. dedit in vobis 319.9

5. Omnia probate 5.2.105.19

2. THeſ 1. Iuſtum eſt Deo retribuere 335.54. Ne turbemini ſine per ſpiritū 45. 44. 138.33. extollit ſe ſuper omne quod dicitur Deus 6.27.93.29. 121.15. ſicuti reuera eſt verbū Dei 1... 40 per ſigna mendacia 193.54. tenete traditiones 36. 23.40.41.

3. De ſeparandis his qui inordinate viuunt 134.3. ſecundum traditionem, quā acceperunt 111.10. non gratis comedi panē 251.15. hoc ſignum meum in omni epiſtola 46.15.36.2.

1. TIm.1. ſicut rogaui te, vt maneres Epheſi 49.15. ne diuerſam ſequantur doctrinam 48. 30. ſumma præcepti hæc eſt

48.48. 322.47. Charitas ex corde puro 201.27. ex fide nō ficta, ibid. 288.21. circa fidē naufragium fecerūt 318.11. 319.25
2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri 98.43. dedit ſe pretium redemptionis 255.16. 337.23
3. Quomodo oporteat in Eccleſia, quæ eſt domus Dei, verſari 48.24. 49.36. 81.47. Eccleſia eſt ſtabilimentum veritatis 16.26. 62.24
4. Doctrina dæmoniorum 107.27 promiſſiones huius & futuræ vitæ 335.48. hæc præcipe & doce 49.1 64.15
5. Qui ſuorum non habent curam 318.5. 319.25
6. Ne doctrina male audiat 319.16 Tu autem homo Dei 63.18
2. Timoth. 1. Exuſcita donum, quod in te eſt 212.26. nō dedit vobis Spiritum timoris 311.29. non ſecundum opera, ſed propoſitum & gratiam 250.26. 297.48. Certus ſum, quod potens eſt 305.38 habeto formam ſanorum verborum 61.45
2. Quæ audiuiſti à me per multos teſtes 61.49. 64.13. recte ſecantem ſermonem Dei, Nouit Dominus qui ſint ſui 311.25. Captiui tenentur laqueis diaboli ad ipſius voluntatem 208.30
3. Permane in his quæ didiciſti 61.51. Sacræ literæ poſſunt te erudire ad ſalutem 62.23. Scriptura diuinitus inſpirata 15.20. 52. 40.62.7.62 33.64.42.68.28. 322.48. vt homo Dei ſit perfectus 63.23.64.5. 322.49.
4. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ nō imputetur illis 270.47.
Tit. 1 Deus mentiri neſciēs 42.3. Tito germano filio ſuo 50.36. Huius rei gratia reliqui te in Creta ibi 4. infidelibus nihil eſt mundum 202.4. mens polluta 199.51
2. Vt qui repugnat, rubore ſuffundatur 319.31. vt doctrinā ſaluatoris ornent in omnib. 319.16. populum ſectatorem bonorum operum 318.54
3. Benignitas & bonitas Dei 250.34. non ex operibus iuſtitiæ, quæ feceramus nos 273.36. 293.45. 298.12. 337.22. ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit 250.34. Lauacrum regenerationis & renouationis 169.54. 184.3. 217.52. Spiritum S. in nos effudit abunde 184.4. diſcant & noſtri bonis operibus præeſſe 61.31
PHilem. 1. Paulus pro Oneſimo intercedit 11.20. 17.11
1. PEt. 1. Finem fidei veſtræ vitā æternam 231.28. perfecte ſperate in gratiam 305.3 ſancti eſtote 318.47. In timore cōuerſemini 12.20. conuerſio à Patribus tradita 22.2. verbum Dei vobis prædicatum 18.45. 65.7
2. Per ipſum offerentes hoſtias ſpirituales 201.30. benefaciēdo obturetis eis os 319.30. vt inſequeremini veſtigia eius 319.13. peccata noſtra ipſe pertulit 185.9. vt peccatis mortui iuſtitiæ viueremus 317.45. 319.2
3. Per conuerſationem abſque verbo lucrifiant 319.30. Stipulatio bonæ conſcientiæ 306.8
4. Vt in omnib. glorificetur Deus 319.15. Iuſtus vix ſaluabitur 260.22
5. Cui reſiſtite fortes in fide 180.46 per Siluanum breuiter vobis ſcripſi 65.14
2. PEt 1. Non otioſos aut infructuoſos 317.33. Nō negligā vos de his cōmonefacere 66.2. oblitus eſt purgationis peccatorum 318.12. tanquam lucernæ in obſcuro loco lucenti 80.11. Scriptura non eſt priuatæ interpretationis 104.31. impulſi à Spiritu S. loquuti ſunt 61.28. 85.38
2. Erunt enim inter vos falſi Doctores 66.4. 138.39. Noah præco iuſtitiæ 13.24. poſteriora prioribus deteriora 165.32
3. In extremis temporibus venient illuſores 66.5 ſicut & dilectus frater noſter Paulus 66.40. Scripturas contorquent 67.13. 104.32 313.45
1. IOan. 1. Hæc ſcribimus & annūciamus 67.35. communionem habemus cum Deo 183.10. Si dixerimus, peccatum non habemus 164.51. 183.12. 184.48. 189.8. ibid. 25. 247.21. 251.43 257.13. 330.27. 333.4
2. Aduocatum habemus 238.17. 251.47. 257.53 337.26. propitiatio pro peccatis totius mundi 253.14 265.52. ambulate ſicut Chriſtus ambulauit 319.10. Nō nouum mandatum ſcribo vobis 67.39. ſcribo vobis patres ibid. 54. Non ſcripſi vobis vt ignorantibus veritatem ibi. 50. facere peccatum 164.50
3. Scimus quod ſimiles ei futuri ſimus 312.11. qui hanc ſpem habent, ſeipſos ſanctificāt 318.49. peccatum eſt ἀνομία 167.10. 187.12. 333.45. qui peccat, non vidit nec cognouit Deum 319.23. Qui facit iuſtitiam 243.3. 266.34. 274.54. In hoc manifeſti ſunt filii Dei & diaboli 319.25 tranſlati ſumus a morte ad vitam 238.33. 304.54
4. Probate ſpiritus 4.54.6.2.68.7.314.19. in hoc eſt charitas, non quod nos Deum dilexerimus, &c. 266.11. & nos debemus inuicem diligere 317.53. 318.50. qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non facit 318.4. mandatum habemus vt qui diligit, &c. 318.1
5. Mandata eius non ſunt grauia 332.31 qui credit in filiū teſtimonium habet in ſeipſo 306.53. qui non credit Deo, mendacem eum facit 304.44 qui habet filium, habet vitam 337.35. hæc ſcribo vobis, qui creditis 68.14. 101.25 3 4.45. ſciatis quoniā vitā habetis æternā 305.2. omnis adi. ia eſt peccatum 187
2. IOan. Nolite eos in domum recipere 324 noluit per atramentum & chartam 60.3
HEb 1. Purgationem peccatorū per ſeipſum factam 152.54
2. Ne παραρρυῶμεν 61.20. gra-

tia Dei guſtauit mortem 250. 39

3. *Si fiduciam & gloriationem ſpei tenuerimus* 3‑5 4.311.54

4. *Verbum auditum non prodeſt, ſi non ſit fides admixtum* 257. 48 *ad thronũ gratiæ* 238.29.250.42

6. *De capitibus catecheſeos* 42.41. 61. 28. *Non iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri* 335: 53. *vt per duas res immobiles firmam conſolationem habeamus* 304. 39. *anchoram ſpei* 305.6

7. *Pontifex ſanctus, innocens* 190. 38

9. *Sanguis Chriſti mundat conſcientiam* 201 29. *apparet vultui Dei pro nobis* 269.53. *ad multorum exhaurienda peccata* 103. 16 185.4

10. *Vna oblatione conſummauit ſanctificandos* 298. 8. *plerophoria fidei* 305 5

11. *Sine fide impoſſibile eſt Deo placere* 201. 41. *Noah fide iuſtificatus* 286. 22. 291. 22. *fide egreſſus Abrahamus* 243. 40. 261.8. *fide tranſierunt mare rubrum* 291. 24. *operati ſunt iuſtitiam* 274.54

12. *Peccatum vndique circumſiſtens* 164. 52.175.4. *exterritus ſum & tremebundus* 327.33

13. *Honorabile coniugium in omnibus* 107.21. *obedite præpoſitis veſtris*.323.38. *doctrinis variis nolite circumferri* 61.33

IAcob. 1. Poſtulet in fide, nihil haſitans 307.47. *vnuſquiſq; tentatur à ſua concupiſcentia* 209.4 *peccatum conſummatũ parit mortem* 170.48.174.27 *omnis donatio bona, eſt à patre luminum* 217.11

2. *Qui in vno delinquit, reus eſt omniũ* 188.4.242.20.246.49 272.2.289.39.333.48.340.25. *Dæmones credunt & contremiſcunt* 286.11. *fides mortua* 288. 20.296.39.318.6. *Abraham ex operib. iuſtificatum* 274.30

3. *In multis labimur omnes* 331.50. *Sapientia terrena & dæmoniaca* 299.63

5. *Allenabit eum Dominus* 103. 10

IVda 1. Propter ſubingreſſos falſos Doctores 68. 43. *Memores verborum, quæ dicta ſunt ab Apoſtolis ibi.* 51. *tunica a carne inquinata* 162.41

APocal.1. Die Dominica 135. 7

2. *Scribe Angelo Eccleſiæ* 68. 21. *glorianiur ſe eſſe Apoſtolos, & non ſunt* 36 40. *Ieſabel quæ ſe dicit prophetiſſam ibid.* 42. *non cognouerunt profunditates Satanæ* *ibid.* 49

4. *Dignus es Domine accipere gloriam & honorem* 341 47

9. *Niſi homines qui non habent ſignum Dei* 298.30

10. *Noli ea ſcribere* 68.34

21. *Accipit aquã vitæ gratis* 251. 14. *niſi qui ſcripti ſunt in libro* 298.31

22 *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc* 237. 18. *ſi quis appoſuerit ad hæc* 68.35

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM, IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS

MEMORABILIVM.

Prior numerus paginam; poſterior paginæ verſum indicat.

A.

Abdias Babylonicus 153. 49

Abſolutionis cõſolatio 304. 43. nõ in optatiuo dicenda 306 15. an miniſter poteſtatem eius habeat 308. 42 dubitatione aliquem abſoluere ibid. 43

Accurſius de lingua Græca 99. 47

Acta Apoſtolorum 42. 23. 43. 5

Adiaphora 134. 13. 157. 2. 325. 14

Æquiuocatio 225. 5. & 15. 262 1

Affectuum contumacia 207. 11

Achias 43 58

Altare verſus orientem 148. 46. conſecrationes altarium 156. 10

Ambroſius Catharinus 6. 31. 160. 14

Ἀναχωρεῖν 72. 41

Andradius 1. 43. 9. 40. 160. 22. & 50

Andreæ hiſtoria 43. 19

Animæ origo 167. 21

Anticipationes in ſcriptura 15. 3

Apocalypſis 63. 21. 91. 13. 92. 12

Apocrypha ſcripta 14 48. 88. 4. 91. 31. 93. 9 ibid. 38 94. 1. 95. 3. 95. 39. 96. 12. 143. 48. 153. 28.

Apoſtolorum & Chriſti doctrina eadem 41. 28. actus eorum 42. 23. 43. 10. omnium inter ſe eadem fides, doctrina & miniſterium 44. 6 quo conſilio illi ſcripſerint 45. 22. ibid. 37. officium eorum in docendo 46. 6. vita eorum 153. 48

Arrhabo 306. 28

Arrogantia ſpiritualis 309. 3. &c.

Ἀσφαλίζιον 35. 26

Ἀταξία in homine 163. 50

B.

Baptiſmi ceremonia 148. 34. 151. 36. 152. 8. in baptiſmo plenam fieri remiſſionẽ peccatorum 169. 50. Baptiſmus infantum 124. 16. 128. 45. an vetus homo in baptiſmo prorſus exuatur 180. 17. 183 43. 184. 5. ibid 53. Baptiſmi vſus 290. 52

Bonauentura 263. 14

C.

Cabala 23. 39. 29. 2. 114. 17. 331. 45

Canon ſcripturæ 56. 52. 57. 16. 81 24. &c. ibid. Canonici 81. 53. 84 26. quos libros Auguſtinus vocet Canonicos 95. 9. 96. 53. Canon Miſſæ 155. 36

Caput apertum aut velatum habere 135. 44

Catechiſmus 43. 42. 76. 37. 108. 38 272. 14. 273. 9. 286. 3

Catholica ſcripta 87. 49

Ceremonia in Eccleſia 7. 53. 320. 16 ceremoniæ ſeu ritus quomodo diiudicari debeant 134. 49. vſus earum 135. 25 libertas in ceremoniis recipiendis & abrogandis ibid. 15. 136. 5. 156. 54. quando impugnanda 136. 53. 137. 41. efficaciam illis tribuere 149. 17. &c.

Certitudo fidei 104. 13. Vide fides

Cerinthus 36. 27

Chiliaſtæ 140. 32

Chriſmatis inſtitutio 156. 12

Chriſto ſubſtituere ſanctos 6. 22. nõ Chriſtus ipſe ſcripſit, ſed Apoſtolos ſcribere voluit 39. 47. ætas Chriſti & tempus prædicationis eius 142. 12. Chriſto maior gloria tribuitur, cum peccatum recte cognoſcitur 173. 30. carnem ſine peccato Chriſtus aſſumpſit 190 51. notitiam Chriſti ſaluandis eſſe neceſſariam 196. 44 beneficia Chriſti recte intelligi nequeunt doctrina de libero arbitrio non recte cognita 205. 13. eſt ſaluator noſter merito & efficacia 269 51

Cœna vtraq; ſpecie, quomodo arceant homines Pontificii 320. 49. 321. 16

Conciliorum auctoritas 4. 41. decreta eorum ad normam Scripturæ exigenda 5. 3. lex Martiani de ſynodis ibid. 13. nuda decreta Conciliorum ſine declaratione non erant proponẽda ibi. 50. Concilii Tridentini inchoati pietas 6. 14. Scriptura olim in medium poſita fuit in ſynodis 73. 2. Concilia æquare Euangelio 94. 14. Scripta Pontificum in tomis Conciliorum 153. 19. Concilii Tridentini ſecreta pandit Andradius 160. 22. &c. 194. 45. Concilium Arauſicanum 226. 6. Chalcedonenſe 5. 21. Mileuitanum 263. 9

Concordia inter Doctores 72. 37

Cõcupiſcẽtia an ſit peccatũ 159. 44 &c. 171. 20. ponere eã in natura

integra

integra quoque 161. 40. &c. Reliqua vide in loco de peccato.
Confirmationis inſtitutio 156. 32
Coniugium ſtupro affine eſſe dicere 150. 24
Conſtantini vox de ſcriptura auctoritate 72. 29
Conſuetudini aliquid dare 132. 43. vetuſtiorem conſuetudinem pro traditione Apoſtolica habere 146. 3. 147. 45. 148. 7. 156. 37
Contentio ſæpe in tranſverſum abripit Doctores 131. 14. &c.
Contritio non eſt meritum iuſtificationis 282. 19
Converſionis exempla 42. 37. doctrina eius 205. 26. quid faciat in motibus & viribus humanis 218. 7. in converſione quæ adſint 264. 6 &c.
Creationis opera in infidelibus, ab illis, quæ per peccatum ſunt ingreſſa, diſtingui oportet 199. 30
Crucis ſignum 144. 32
Cultus ab hominibus excogitati 241. 15
Cuſanus Cardinalis 8. 10. 153. 26

D.

Decalogus & ante & poſt diluvium fuit 326. 24 quid nomine Decalogi intelligatur 323. 15
Diſpenſationis materia eſt inquirere voluntatem Dei non revelatam 310. 48
Diabolus eſt hoſtis puræ doctrinæ 32. 36
Diaboli non convertuntur 222. 38
διδασκαλία 63. 43
Diffidentia quid poſſit 311. 50
Diſputationū contentio ſæpe exceſſum & deviationem affert 131. 14. & 50. &c. aliter cum aliis diſputandum 132. 40
Doctrina examinanda 354. 18. 34. errores in doctrina 47. 52. veram doctrinam omnem in ſcripturis contineri 10. 8. vide ſcriptura. Puritas eius cur facile corrumpatur 12. 15. quomodo puritas eius reſtituatur & cōſervetur 12. 38 14. 25. 15. 23. & 30 21. 24. inde uſque ab initio fuiſſe per traditiones corruptam 13. 19. 14. 19. 15. 47 52. 4. 143. 6. Dei ſolicitudo in cōſervanda vera doctrina 18. 13. corruptela doctrinæ ex aſſutis ſcripturæ traditionibus 20. 43. &c. 46. 28. Chriſti & Apoſtolorum doctrina eadem 41. 28. doctrina veritas in cœtu aliquo facit eam Eccleſiam 78. 13. doctrina vera nō geometrice, ſed Eccleſiaſtice demonſtranda 78. 38. doctrina Chriſtiana ſumma & loci 120. 13. & 123. 33. 361. 52
Dogmata è quibus ſcripturis conſtituenda 81. 18 & 50 93. 14. 95. 48. e manifeſtis ſcripturis ſumpta, aut ratiocinatione inde cōcluſa 124. 5. quomodo confirmāda aut refutanda 128. 24. & 28 aliud eſt dogmatice, aliud per contentionem dici 132. 23
Dona Dei quomodo accipiantur, conſerventur, amittantur 205. 19. Spiritus ſancti dona exuſcitanda 274. 39 fiducia donorū inſoleſcere 312. 33
Dubitationis doctrina ſola Papatum prodit 299. 32. Pontificii ſuper ea diſputant 299. 40. & 49. quæ pro ea pugnant ibid. articuli de fide dubitante 300. 16 &c. cauſa dubitationis 302. 5 doctrinam cœleſtem infamare, quod ſit materia dubitationis 303. 10. Novatiani eam docuerunt 308. 23. diluitio obiectionū pro dubitatione 309 50. 310. 21. & fol. 311. &c.

E.

Ebion 15. 27. 37. 22
Eccius 11. 47. 24. 22. 109. 51
Eccleſia iudicium & auctoritatem ſupra Scripturam extollere 11. 11. 85. 13. 86. 2. Eccleſia cuſtos eſt Scripturæ 16. 28. 85. 45. traditionem & fidem eius ſine Scriptura etiam ſequi 78. 6. Eccleſiam cōſtituit vera doctrina, nō contra ibid. 15. Eccleſia exigua & latens ibidem 30. de Eccleſia tāquam domus Dei, ædificatione 81. 47. Eccleſiæ Romanæ fidem, etiam extra Scripturam, pro Apoſtolica fide haberi vult 137. 19. 138. 5. Eccleſia inventus aut maturitas 149. 34 Eccleſiæ puritas & ſanctitas 184. 20. Eccleſiā fingere quæ ſit ſine verbo Dei 197. 50. mandata Eccleſiæ 320. 8. ibid. 24. 323. 21. Eccleſiæ poteſtas limitata eſt, non infinita 323. 7. 325. 41
Electionis noſtri unde æſtimandæ 310. 49. 311. 18
ἔλεγχος 64. 45
Eliæ reditus 144. 41
Emſerus 24. 22
Enochi reditus 144. 41
Enthuſiaſtici raptus 211. 31
ἐπανόρθωσις 64. 52
Eraſmi tranſlatio novi Teſtamenti 103. 21
Error varie conſiderari poteſt 110. 37 error magnorum doctorum honeſtus videtur 133. 24. errorum pandecta 117. 10
Ethnicis verbo Dei carentibus ſalutem tribuere 142. 15. ibidem 54. 196. 27. 197. 12. 198. 5
Evangelio viam præparare velle per Philoſophiam 199. 2. in Evangelio nobis propoſita, quomodo fieri poſſint 210 8. Evangelii doctrina non eſt certis libris metienda 27. 22
Euchariſtiam ad ſolam orationem Dominicam conſecrare 151. 42. celebratio eius Pontificia 154. 35. utramque ſpeciem petere an ſit peccatum 157. 10. quomodo ea ſpolient Eccleſiam Pontificii 320. 48

F.

Fides infirma 295. 46. veritas fidei unde diiudicanda 296. 5 dubitatio fidei Papiſtica 299. 42 fides hæreticorum & Epicureorum 303. 26 fidem eſſe univerſalium, dubitationem vero de

applica-

applicatione ad perſonam 304. 3 & 10. demonſtrationes certitudinis fidei, ibid. 18. &c. dilutio obiectionum quibus certitudo fidei impugnatur 309. &c. quomodo fides amittatur 311. 50. 333. 25. non eſt certitudo fidei tanta, vt nihil ſuperſit dubitationis 313. 47. fides non ferens fructus non eſt vera 218. 27

G.

Gad 43. 50
Gnoſtici 142 1
Græca lingua vſus 98. 38. 99. 13
Gratia quid tribuant Pontificii in hominis renouatione 215. 5. Gratia operans & cooperans, præueniens & ſubſequens, &c. 219. 4. 226. 36. Vide etiam locum iuſtificationis. Gratiam inuenire 218. 25. Gratia & gratis iuſtificari 250. 5. 252. 12. cooperatio & diſpoſitio ad gratiam 283. 8. & 33. gratia & gratis data 283. 49 gratia gratum faciens 286. 52 gratia excidere 311. 52.

H.

Hadde 43. 50
Hæretici è Scriptura ne aut traditionibus informandi 11. 34. hæreticos eſſe qui ſcripturis non aſſentiuntur 30. 50. inimici ſcripturæ 36. 33. 316. 9. 13. 46. 142. 23. manſuetudo eorum cauenda 73. 48. quomodo debeant refutari 128. 27. 140. 5. refutando eos, ſæpe à tramite per exceſſum declinari 131. 16. 140. 13. opera eorum ſunt peccata 202. 1. fides eorum excludit à regno Dei 103. 26
de certitudine fidei illorum 310. 23
Henochi ſcripta 14. 48
Heroici motus in infidelibus 196. 2 200. 23. 208. 35
Hoſius 8. 40. 40. 9. 107. 32
Humilitatis prætextu dubitationem fidei defendere 310. 29

I.

Iehu ſcripta 43. 51
Ieiunii tempus & leges 146. 7. 150. 30 &c.
Ieſuitæ quomodo recte cognoſcantur 1. 28. Theologia eorum 2. 2. hiſtoria originis & inſtitutionis ſectæ eorum 1. 9. profeſſio eorum 2. 6
Ignatius Loiola 2. 24
Imago Dei in homine 163. 43. reſtitutio imaginis Dei 164. 33
Imperfectio noſtra agnoſcenda 163. 23. 337. 44. 329. 47
Impoſſibilia an Deus præceperit 329. 20
Imputare pro inſerere 270. 8 & 4. imputationis vera conſideratio 270. 39. 271. 47
Indignationis tentatio 309. 12
Infidelium opera, virtutes & ſalus 194. vſque ad 204
Interpretatio ſcripturæ donum Dei eſt 104. 7. non eſt in renatis ibidem 20. alligare eam ad certum ordinem hominum 104. 47. interpretationem ab aliis diiudicare nolle 105. 16. veterum interpretationes omnes pro demonſtratis haberi velle 106. 34. perſpicuas ſcripturas aliter pro habitu interpretari, vt dogmata conſtituantur 107. 11. &c. obſeruationes aliquot de interpretatione ſcripturæ 122. 22
Iobi liber 14. 51. ibid. 52
Ioannes Moronius 3. 5
Ioannis Euangelium 36. 17. &c. epiſtola eius 67. 29
Ioannes Alberus 1. 36.
Iudæi noſtri ſunt librarii 114. 6
Iudæ epiſtola 63. 41 91. 23
Iudicio Dei ſe moribundum ſiſtere 219. 9. &c.
Iuramenti prohibitio 142. 53
Iudicium an vtendum ibid. 54
Iuſtitia Phariſaica 210. 21
Iuſtitiam Chriſtianam Ethnicis etiam tribuere 196. 16. &c. 213. 26
Iuſtitia originalis carentia 159. 11. ibidem 53. 161. 45
Iuſtitia operum fundamentum 160. 15. 169. 29. meris naturalibus additam iuſtitiam originalem dicere 161. 7. Vide etiam locum iuſtificationis.
Iuſtum quid ſit 167. 8. in hac vita iuſtum eſſe 183. 47.
Iuſtificationis doctrina quanti ſit momenti 231. 29. non habetur pura cum peccatum non recte cognoſcitur 231. 22. tribuere Philoſophiæ, itemque legi naturæ & diuinæ iuſtificationes 142 13. ibid. 16. 191. 22. 196. 17. ibidem 46. fidem iuſtificantem Ethnicis etiam tribuere 196. 16. 213. 26. &c. Conſcientiæ angores de certo ſalutis portu 231. 24. carnificina conſcientiarum in Papatu, cum certam de ſalute cõſolationem quæſierunt, atq; à Chriſto ad alia remedia ſunt ablegata ibid. 35. Euangelicorum doctrina & cõfeſſio de ratione iuſtificationis 232. 4 & 30. 233. 3. &c. iuſtitia qualitates infuſa & inhærentes 232. 10. & 31. 235. 33. 238. 25 240. 34. 249. 3. 263. 2. 255. 42 266. 42. &c. 283. 22 & 30. &c.
Iuſtificare & iuſtificari quid ſit 232. 32. & folio ſequentibus quatuor 256. 7. 265. 40. &c. reconciliationi ſeu remiſſioni peccatorum renouatio eſt coniuncta 233. 10. vtrumque eſt ex merito Chriſti ibidem 9. 242. 54. ſunt tamen à ſe inuicem diſtinguenda & non confundenda 233. 12. an renouationis præſentia & conſequentia prorſus excludatur à renatis & reconciliatis 233. 25. 262. 19. 265. 49. 296. 49. ſalutis definitio ex Simonis Magi blaſphemia 233. 33. non habenda ſunt renatis quæcunque actiones pro indifferentibus 233. 45. Gnoſtici ſe putarunt ſaluari notitia & fidei excellentia, vt non poſſint gratia excidere, ibidem 43. ſtatus controuerſiæ in hoc loco cum Pontificiis

eſt de

eſt de eo: quid ſit illud cuius interuentu Deus abſoluat peccatorem à peccatis, & ſaluet quoque inuitos: cum ſecure agere poſſint peccatores 235.36. 237.44.248.52.261.6. iuſtificatione adimit ſcriptura nouitati & operib. renatorum 235.53.240.44 241.15. &c. & ſol ſtib. 261.33. rationes huius doctrinæ 246.41 &c. transfert vero illam in ſatisfactionem, obedientiam & meritum filii Dei mediatoris 235.54. 248. 12.251.33. 253.49.254.13. 266. 46. quomodo hanc doctrinam deprauent Pontificii 262.18. & 50. imputatio & imputatiua iuſtitia 238.41.253.35.ib.37.& 53 254.20.255.23 &c. Iuſtitia Chriſtianorum 253.34.269.31. iuſtitia politica non iuſtificat 241. 28. iuſtitia Phariſaica nõ iuſtificat 241.27 fidei & Chriſti meriti opera cõiungere vello in loco iuſtificationis 246.17.248.32. 262. 42. 265.46.267.14. 274.44.317.47. iuſtitia legis & fidei quomodo differant 247. 40. & 54. gratia Dei & gratis iuſtificari quid ſit 250. 5.251.16. 254.21. 263.10. ſatisfactio pro peccatis noſtris 251.48.252.41. quomodo Chriſtus ad ſalutẽ nobis proponatur & accipiatur 252.37.253.33. meritum iuſtificationis noſtræ eſt Chriſtus ib. Cõcilii Tridentini ſententia de iuſtificatione 260.41. formalis cauſa iuſtificationis 261 18.263. 20 266 15.267.1. iuſtificationẽ noſtram eſſe remiſsionem peccatorũ 261. 11. & 16.262.41. 263.13. charitatẽ iuſtificare quomodo intelligant Pontificii 262. 43. 263. 12. & 52. 264. 40. 265.32. & 46.286.13. fides & operibus an hic coueniat 267.41 quæ opera pontificii à iuſtificatione excludant ibidem 49. de accepta iuſtificationis incremẽto 274.42. &c. iuſtitiam conſeruari & augeri debere per bona opera 235. 18. iuſtificatio prima & ſecunda 275.4. & 8. 277.10. Fides iuſtificat in principio, medio, & fine conuerſionis, atque etiam in reſurrectione mortuorum 276.30. & 277.9. quomodo & quando nobis conferatur iuſtificatio 282.52.290.40.291 2.9 quo ſenſu & qua ratione fides dicatur iuſtificare 280.46. de præparatione ad iuſtificationem 280.49.281.28.286. 49. mereri velle remiſsionem peccatorum & iuſtificationem 282.6. & 19.287.17. præparationes & diſpoſitiones ad gratiam 280. 40.281.28.283.35.285.25. &c. fides iuſtificans quæ ſit 284.32. 284.17. 180.33. &c. fides initium eſt & fundamentum iuſtificationis 280.52.284.37. fidem quid & qualem eſſe ſentiant Pontificii 284.26. fides informis, & formata 286.5 Chriſtus quo organo apprehendendus in iuſtificatione 286.6. 287.41. 293.41. &c. gratia quid ſit Põtificiis in hoc loco 283.49.284. 47. 286 52. obiectũ fidei iuſtificantis propriũ 287.52.289. 3. ibid.53.291.13. cauſa inſtrumẽtalis qua Deus ſalutem nobis offert & communicat 290. 41. vnde fides habeat vim iuſtificandi 289.2.294.10.295. 29. fides natura & vis in apprehendẽdo ſuum proprium obiectum 291.37. quomodo fides in promiſsione accipiat Chriſtũ & beneficia eius 293.28. de neceſsitate operum ad iuſtificationem & ſalutem 297.20. excluſiua particula in doctrina iuſtificationis ibid.39. ſola fide 297. 43. 298. 22 propter quas cauſas excluſiuis vtendum 298. 27. fidei certitudinem repudiare Pontificios in hac doctrina 299.38.300.12. 301.49.303.54.

K.

Καιρὸν 85 4

L.

Latina lingua vſus 99.17
Legem ſcribi in cordibus noſtris 26.27.27.20
Legenda ſanctorum 313.46
Legi naturæ & diuinæ tribuere quæ ducant ad Chriſtum 142.17.151 12.242.29. legem neceſsitatem alicui imponere 150. 41. quæ repugnet peccatum originale 39.161. 20. 103.41. Decalogus Dei, & amiſsio eius poteſt i Decalogo cognoſci 163.54.164.33.
Legis præcepta quomodo fieri poſſint 210.33. lex naturæ non iuſtificat, eſtq; etiam obſcurata 241.26. legis promiſsiones 242.1. 219.20. ex legis Decalogi nemo iuſtificatur 242.5 legi quomodo ſatisfiat pro nobis per Chriſtum 252. 41. 253.4. legis doctrina non eſt metienda libro certo 272. 22. lex præparat nos ad gratiam 282.33. legem libere eſſe poſsibilem 327.14
Legis Dei poſsibilitas aut impoſsibilitas 318.20
Leo X. 102.26
Libertate Chriſtiana in adiaphoris nõ abutendum 325.23 liberum arbitriũ non extinctum ſed viribus attenuatum & inclinatum dicere 206.19 225. 1. an poſsit legem Dei implere, & peccata mortalia vitare 206.47. mens eſt pars cognoſcens 206.42. voluntas eſt pars appetens, ibidem. mentis & voluntatis ſubſtantia 206.38.210.52.213.15.220.46. 224.53. libertas eius in externis rebus 205.51.208.3 212 8 221. 3.224.54. vitioſa earum actiones 205.52.210.16 212.49. renouatarũ illarum libertas 205. 53.208.20. quid ſignificet liberum arbitrium 209. 12. deprauata omnia non ablata eſſe, vt homo aliter moueatur quam lapis aut brutum 210. 52.220.52 libertatis eius in rebus externis impedimenta 206.46 liberum arbitriũ in malo habemus 207. 54.225.32 de virib. hominis in reb. ſpiritualib. 210.7.221 34. 221.26.222.31.224.54. quid agant aut patiantur motus humani in conuerſione 13. 11. ſta-

tus diſpo-

tus diſputationis de libero arbitrio eſt: Vnde habeat homo bonos motus, vel vnde poſſit aliquid boni inchoare & præſtare 210.36. 211.11. 213.6. 221.1. organum quo noui motus accenduntur in homine, eſt miniſterium verbi & Sacramētorū 211.11.213.4.218.31 ſtatus liberi arbitrii ante lapſum, poſt lapſum, ex conuerſione, & in futura beatitudine 212.3. renouatio eſt ex merito Chriſti 233 6. 242.22. 262.16. non vno momento perficitur, ſed habet ſua initia & progreſſus 181.43.183.17. effector nouorum eſt Spiritus ſanctus 212.14. 213.52. 217.36. de agnoſcendis nouis motibus in nobis effectis 211.40. nullā eſſe coactionem mentis & voluntatis ad bonum 206.4. 214.22. 226.29. libero arbitrio ante cōuerſionem & gratiam vna cum Deo vim cauſæ efficientis ad inchoandum & efficiendum motus ſpirituales tribuere 215.15.217.18. liberi arbitrii vires per peccatū impeditas per gratiam excitari, ſolui, & inſtaurari dicere 214.40.215.48.283.15. ſcriptura ſententia de libero arbitrio 215.43. naturam non renatam nullam prorſus habere vim cooperandæ gratiæ in efficiendis nouis motibus ſpiritualibus 215.50. habere eam quoq; prauitatem & vitioſos habitus ſpiritualibus motibus contrarios ibidem. gratiam omnia in totum noua facere 217.19. quales nos gratia inueniat ibid. lucta veteris & noui hominis 218.54. vt velimus & faciamus, Deus facit 219.9. vtilitas huius doctrinæ 220.8. de præceptis Dei vt bona agamus 219.14. 224.6 ſubiectum in quo operatur Deus renouationē, eſt mens, voluntas, & cor hominis 220 49 222 44. 228.20. Manichæi de aliquibus qui conuerti non poſſent 222.32. hominis capacitas vt conuerti poſſit 223.9. aſſentiri nos oportere & gratiam recipere 226.20. hominem poſſe diſſentire & gratiā abiicere ibi. Deum adiuuare nos & auxilium præſtare 226.39. hominē in regeneratione & conuerſione habere ſe mere paſſiue 220.36

Lindanus 40.9

Linguarum conuerſio & in confuſione cognatio 98.6. ibidem 24 tranſlatio ſcripturæ in alias linguas ibid.28

Lucæ Euangelium 34 47.41.11. 85.20.86.35

M.

Macchabæorum libri 91.1.95 22.

ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικά. 141.37

Mala pœnæ & culpæ 171.35.177.30

Mandata Dei & Eccleſiæ 320.4. 325.23

Manichæiſmus 162.46.166.43. 222.32

Marci Euangelium 34.27.40.51 87.3

Maria an ſine peccato originis cōcepta fuerit 190.48.191 1

Mariæ inuocatio 6.22

Matthæus quando ſcripſerit 26.17 28.20.31.21. de Euāgelio Matt. 33.11.34.4.41.6. 89.9 ſolum hoc Ebion recepit 37.22

Mediator eſt Deus & homo 252.47. ſatisfactio eius pro nobis 252.42.253.14

Mens hominis, vide liberum arbitrium.

Merces 355.50. 336.30

Meriti appellatio an fieri poſſit in Eccleſia 355.42. meritum congrui 195.28. 232.40.282.31. condigni 275.49.336.20

Miniſterii dignitas & auctoritas 323.37. obedientia miniſterio debita ibid. miniſterii partes & officia 63.54.64.41

Μνήμην aut μνείαν ποιεῖσθαι 66.12

Monhemius 162.17

Montani hæreſis multarum traditionum in Papatu mater eſt 149.21.150.& 60

Morientium inſtructiones & conſolationes 259.37. in Chriſti morte fiducia ibid 50

Mortificatio in hac vita 180.12. 181.41. non ſemel abſoluitur ſed creſcit 274 14

Mortuorum memoria & preces pro illis 148.2.156 14

Mundus eſt doctrina pura hoſtis 12 17.13 18

N.

Nathan 43.50

Natura hominis qualis creata 161.2.162.26. 205 18. à vitio quo corrupta eſt, diſcernenda 162.48.199.33. 200.39. reſtitutio eius 165.1. 200.1. metuere ne deprauatio naturæ nimium exaggeretur 166.11.168.41 quid naturæ ante gratiam tribuatur à Pontificiis 214.34.215.5

Neceſſarium aliud eſſe 325.32

Neceſſitatis legem facere 150.43. neceſſitatis coactionis & immutabilitatis 2 0.49

Negligentia pœna 274.22

Nouatiani 308.12

Nuptias ſecundas & tertias prohibere 149.49

O.

Obſignatio per Spiritum ſanctum 306.29

ὁμοούσιος 127.13

Orantes ad Orientem conuertere facies 149.11. Spiritus gratiæ & precum non rectè cognoſcitur niſi doctrina liberi arbitrii ſit ſana 205.17

Orientem ſpectare orantes 149 11

Oſiandriſtæ quidam de iuſtitia imputatiua 270.11

Operum iuſtitiæ fundamentum 160 15.169.30. non conſtat ſibi operum bonorum doctrina, niſi peccatū rectè agnoſcatur 173.26

Operibus legis naturæ aut diuinæ à

peccato

peccato liberari & iuſtificari neminem poſſe 194. 49. 198. 18 opera infidelium & quæcunque ante iuſtificationem fiunt vere eſſe peccata 195. 36. 200. 50. 201. 17. an liceat de operibus infidelium quidlibet opinari 196. 5. facere quod in ſe eſt 232. 30. 233 6. opera infidelium quæ ex creatione Dei ſunt, ab illis, quæ per peccatum ſunt ingreſſa, diſtinguenda 201. 17. opus per ſe bonum ſit malum ex cauſa efficienti, formali & finali 200. 13. boni operis conditiones 201. 20. non fiunt bona opera ab homine niſi per Spiritum ſanctum 201. 18. 209. 32. fide ſaluatis non permitti, vt quæ volunt agant 233. 42. non etiam eſſe illis omnes actiones indifferentes ibid. aliqui licentiam peccatorum nil obeſſe his, qui fidem haberent, dixerunt, 233. 33. opera electis 241. 21. 322. 50. 323. 5. per bona opera velle iuſtitiam conſeruare & augere 274. 46. opera ſalutis meritoria dicere 275. 50. 335. 20. 336. 14. de neceſſitate eorum ad ſalutem 296 22. neceſſitas bonorum operum 318. 15. opera carnis à ſalute & gratia excluduntur 311. 58. 318 33. calumnia Pontificiorum, quibus (pleraque nimirum vt meretrix de pudicitia) doctrina bonorum operum diſputantes, nos, de ſtudio illorum neglecto, aut etiam prohibito, accuſant 317. 7. fundamenta exhortationum ad bona opera in Eccleſiis Euangelicis vſitatarum 317. 24. an bona opera, cum ad iuſtificationem non preſint, nullas habeant cauſas & vtilitates alias 318. 29. quæ ſint bona opera, in quibus vult Deus renatos obedientiam ſuam exercere 319 17. imperfectio noſtra in bonis operibus 322. 13. opera ſupererogationis 327. 48. an bona opera renatorum perfecta ſint & legi Dei ſatiſfaciant 322. 21. quomodo & quare placeat Deo opera 328. 18. iuſtum in omni bono opere peccare 333. 11. de præmiis bonorum operum 335. 20. vtrum ex gratia Dei nobis præmia dentur, an ex debito propter merita 340. 9

T.

Παιδεία 64. 49

Papa laudes 6. 14. an auctoritatem habeat ſuper ſcripturam & articulos fidei 93. 27. habere cũ omnia iura in ſcrinio pectoris 104. 50. 110. 12. Interpretationes Scripturæ ab illo profectæ quam vim habeant 110. 150. 106. per tot.

Paſchatis obſeruatio 146. 41. Geniculatio inter Paſcha & Pentecoſten 149. 12

Patrum teſtimoniis quomodo vtendum 70. 35. 126. 15. interpretationes eorum in Scriptura 104. 35. 106. 18. de auctoritate eorum apud nos 128. 15. quare eorum conſenſus allegetur 129. 25. ibidem 53. quando non audiendi aut recipiendi 130. 52. Incommode ab eis dicta quomodo accipienda 131. 9. ibidem 24. cum patribus errare quam cum aliis recte ſentire malle 133. 9

Paulus quomodo ſcripſerit 25. 29. 28. 31. acta Pauli 43. 1. Pauli & Tecla actus ibid. 30. 86. 12. quo conſilio ſcripſerit 44. 38. Epiſtola eius ad Theſſalonicen. 45. 22. prior ad Timotheum 48. 20. ad Titum 50. 1. prior ad Corinthios ibidem 2. 51. 7. ſecunda ad Corinthios 53. 17. ad Romanos 54. 2. ad Galatas 55. 41. Aſcenſus Pauli 58. 47. Epiſtola ad Philippen. 59. 33. ad Coloſſenſes & Laodicenſes 60. 18 Ad Hebræos 61. 16. ſecunda ad Timotheum ibid. 41

Paulus Papa 2. 20. ibid. 40. 6. 14. 102. 25

Peccati originalis definitio 158. 48. 160. 1. an repugnet legi Dei 159. 49. 161. 23. concupiſcentiam non habere rationem peccati 160. 14. quod nõ ſit peccatum originis 160. 25. reatus eius 159 21. neceſſitas recte cognoſcendi peccatũ originale 161. 52. 164. 17. 173. 27. an peccatũ ſit tantum actio cõtra legem Dei 161. 26. extenuare peccatum 162. 3. 159. 39. 333. 1. an omne peccatum ſit voluntarium 161. 32. 166. 42. 186. 11. an ſit minimũ peccatorum aut maximũ 111. 36. 167. 1. an vt carentia iuſtitiæ originalis ſit peccatum 160. 1. 50. negare omnia in nobis per illud eſſe deprauata 168. 36. naturæ à vitio quo deprauata eſt diſcernenda 162. 26. 199. 33. 202. 34. peccatum originis nobis incognitum eſt, & ſolo verbo Dei docemur 171. 20. 171 34. 201. 30. peccatum facere, habere, in eo ambulare 164. 43. 179. 1. peccatum eſſe in ... 167. 6. 186. 36. politice aliquid vocari peccatum 176. 4. metuere vt nimium exaggeretur peccatum originis 166. 12. 155. 14. de peccati reliquiis poſt Baptiſmum 169. 34. 170. 7. an eodem modo ſe peccatum originis ante & poſt Baptiſmum habeat 170. 39. 174. 23. Reatus in Baptiſmo remiſſus 171. 5. Concupiſcentia in renatis nõ eſt res bona ibidem. Neque eſt res indifferens ibidem. Sed vehementer mala 171. 20. 172. 25 175. 41. Sitne peccatum an tantum pœna & cauſa peccati 165 43. 173. 18. quatenus neget Auguſtinus concupiſcentiam in renatis eſſe peccatũ 174. 24. 176. 23. Pontificii dicunt Deum nihil in renatis odiſſe, quia omnia in illis ſint pura & ſancta 171. 46. 174. 45. 177. 53. 178 23. Concupiſcentia etiam cum non regnat dicitur peccatum 172. 41. quomodo eam peccatum dici intelligant Pontificii, ibidem. Paulum eam vere

peccatum eſſe dicere 173.18.175.48. quatenus Patres eam dixerint eſſe peccatum 174.35. eſt nõ tantum pœna, ſed etiam culpa malum 177.30.179.14. Deus hoc agit ut peccatũ conſumatur 179.18. Peccatorum purgatio quando in nobis fiat 183.38. duo ineſſe peccato: turpitudinem & reatũ 181.3.183.50. cõcupiſcentiã negare eſſe peccatum 186.20. Diabolum aut hominem eſſe peccatum 186.47. an peccatum ſit, quod contra pontificẽ & prælatos admittitur 187.33.321. Quos homines quando Andradius dicat eſſe ſine peccato 187.43. An Maria fuerit ſine peccato originis concepta 178.3. Peccatum aliquid dicere non quia ab infidelis fiat, ſed quia nõ refertur ad verum finem 200.50. Nemo omnium eſt ſine peccato 329.13. peccata non omnia eſſe paria 202.46. peccata venialia 174.31. peccati cauſa quæ ſit aut non ſit 201.42. Satana tyrannus ad peccandum quomodo agat in homine, ibid. peccata fieri Deo ſinente, permittente, deſerente, ibidem. peccata multa à Deo impediri & reprimi, ibidem. Malitia impiorum utitur Deus ad pœnas certas, aut ſuorum correptiones, &c. 209.5. De voluntate & operatione Dei in vitioſis actionibus, ibid. 26. Satisfactionem Deus requirit pro peccatis noſtris 253.10.253.4. peccatum in ſanctis manere 265.5. peccatorum remiſſionem ita tribuere Deo, quaſi non eam per miniſterium nobis impertiat 308.23

Pelagius & Pelagiani 168.8.210.37.213.20.223.34.262.9.314.36

Perfectionis perſuaſio

Perozius 409

Perſeverantia doctrinæ 312.43

Petri Epiſtola 61.7. ibid. 41

Petri hiſtoria 41.29

Petrus Galatinus 22.54

Pighius 11.9.24.23.40.9.159.19.254.2

Poſſibilitatis augmentum 181.34

Prædeſtinationis doctrina 310.46

Præſumptio ſpiritualis 309.48

Προχειρισμα 58.27

Prophetæ non fuerunt à tribu ſacerdotali 105.11

Πρὸς 57.33

Purgatorii commentum 156.21

Q.

Quadrageſima 148.8

R.

Ratio eſt hoſtis puræ doctrinæ 12.18

Rebaptizatio 125.34.126.15

Refutationes hæreticorum quomodo inſtituendæ 128.6.140.11

Refutari non omnia poſſe 167.34. Conculcare argumenta quæ refutare nequeas 270.25

Regeneratio remiſſionem peccatorum, quæ perfecta eſt, & renouationem, quæ inchoata eſt, & creſcit, continet 170.12.265.45. Sine regeneratione alicui bona opera tribuere 195.12. ullum præſtandi motus ſpirituales non renatis tribuere ante gratiam 214.42.215.18

Renouatio noſtri atque adeo remiſſio peccatorum eſt ex merito Chriſti 232.10

Regeneratio per Baptiſmum fit 124.51. non fit præter Chriſtum 125.16. an faciat, ut concupiſcentia non ſit peccatum 150.39. ante illam ponere in homine pium aliquid 162.24. fit in omnibus partibus naturæ 163.18. Quid efficiat in homine 170.44

Renouationem non abſolui una vice, ſed creſcere, etiamſi remiſſio peccatorum, quæ fit in baptiſmo ſit perfecta 170.33.179.36.182.13.181.33.274.11

Regnum Dei duplici iure Chriſti eſt 259.33

Religionem quamcunque approbare 196.38

Reuelationes 13.47.15.49.72.24.193.45

Ritus, vide ceremonia.

S.

Sabbati abrogatio 335.4

Sacramentorum uſus pugnat contra dubitationem 305.52

Sanctificationis ratio ſecundum Montaniſtas 330.11

Satisfactiones 182.4

Scripta triplicia in Eccleſia habita ſemper eſſe 67.46.74

Scriptura eſt norma iudicii de doctrina 3.31. æquare eis traditiones 8.25. diſcrimen inter libros ſcripturæ ibid. 27. Lectio ſcripturarum 9.15. habere eam pro imperfectiore, quam ut omnem doctrinam cœleſtem contineat, id eſt, de inſufficientia eius 9.51.10.53.46.41.61.46.115.13.117.4. an ſit voluntas Dei, ut per ſcripturam doceamur 10.52. Eccleſiæ iudiciũ & auctoritatem ſcripturæ anteponere 11.5.81.12.86.19.87.47.90.17. traditiones ei æquare aut præferre 8.25.6.25.31.9.85.11.159.43.140.31. accuſare eam obſcuritatis & flexibilitatis 10.30.11.29.30.10.38.10.79.31.104.4.116.17.117.8. an hæreticis ſcriptura non infirmãdis 11.33. quare negant eam eſſe fidei regulam debere 11.6. quamdiu & quare ab initio non fuerit doctrina ſcripto cõprehenſa 13.51.27.31.30.14. ſcriptura occaſio, origo & auctor 13.47.31.45.20.24. de illius uſu, dignitate & auctoritate 16.17. eſt norma iudicii in cõtrouerſiis 19.4.74.51.77.27. Scriptura aſſuere traditiones doctrinam corrumpit 21.17. Chriſtus ſcripturam opponit traditionibus ibidem. Papiſtas hodie non amplius, ut olim ſcriptis contra Euangelicos pugnare 24.23. An doctrina noui Teſtamenti plene in ſcriptis, quæ habemus, cõprehenſa ac tradita ſit 25.18. quo conſilio, & in quem uſum doctrinæ Euangelii ſcriptis mandari cœperit 30.25.32.14.63.21. ad Eccleſiam uniuerſam ſcripta Apoſtolica pertinet 30.10. Chriſtus nõ ipſe, ſed

per Apoſtolos ſcripſit 39. 46. quare non omnia communi Apoſtolorum actâ deſcripta ſint 43. 11. de conſtituto Canone ſcripturæ 47. 38. 55. 42. 81. 19. 85. 10

Scripturas torquere 67. 17. 104. 39. omnis ſcriptura vna tantum eſſe ſimplex ſententia poteſt 67. 21. Patrum teſtimonia de auctoritate & ſufficientia ſcripturæ 70. 24. & 3. pag. ſeqq. per tot. Non veritas aut auctoritas ſcripturæ ab Eccleſia, ſed Eccleſia a ſcriptura & verbo Dei dependet 78. 19. 85. 35. Vbi dogmata tradit, eſt certa & minime ambigua 99. 8. obſcura loca quomodo explicanda 72. 24

Scripturarum inexhauſta doctrina 79. 1. collatio earum ad ſcripta aliorum doctorũ 81. 11. 85. 8 vnde ſcriptura ſuam habeat autoritatem ibid. 9. Eccleſia teſtis & cuſtos eſt ſcripturæ 16. 31 85. 22. ibid. 43. 88. 34 90. 20. 111. 41. 113. 52. Quomodo Eccleſia diiudicauerit ſcripta Apoſtolica & adulterina 87. 25. 81. 36. de cognitione ſcriptorũ aliorum prophetarum, & collectione confirmatorum 87. 28. 88. 38 90. 45. 92. 30 Qui libri ſcripturæ pro Canonicis ſint habendi 88. 33. 88. 28. &c. Catholica ſcripta 88. 2 98. 21. de Apocryphis libris 88. 30. 99. 46. 93. 3. 94. 40. de commodis & incommodis ex neglecta Canonicorum & Apocryphorum ſcriptorũ diſtinctione 93. 7. de tranſlatione ſcripturæ authentica 7. 29. 8. 33. 97. 34. 99. 38. 236. 45. tranſlationum cauſa & vſus 98. 32. de intelligentia & interpretatione ſcripturæ 48. 19. 103. 35. & 3. pag. ſeqq. per tot. 121. 42. Laicis etiam legenda ſcriptura 108. 42. de non prouocando ad Scripturam 111. 16 116. 38. à ſcriptura ad traditiones prouocatum olim eſſe 116 1. 117. 7. an admittantur traditiones cum ſcriptura pugnantes 111. 47. 112. 28. 117. 5. 118. 37. 119. 36.

Securitas malum 313. 42
Semeias 41. 50
Symbolũ Apoſtolicũ 180. 13. 125. 32
Symboli articuli 288. 38
Στοῖχος 57. 4. ibid. 6
Στοιχεῖν 82. 4
Spei origo & efficacia ſecundũ Pontificios 285. 21. 286 35. 293. 38. 269. 22. cum dubitatione coniunctam illã habere 301. 25. 303. 54
Spiritum ſanctũ eſſe Deum 123. 9. 127. 34. Spiritu ſancto obſignari 306. 17. amittere eum 312. 26
Spiritualia in humanis virib. ſiũt 210. 16 ſuperbia ſpiritualis 309. 12
Superſtitionis epitome 137. 8
Συμβολεῖν 67. 13

T.

Thalmudicæ traditiones 21. 33. 23. 4. quãdo conſcriptũ fuerit Thalmud, & quomodo auctũ 23. 18
Thammerus 196. 27
Theatini 2. 20
Tempori cedere 312. 48
Temporis præſcriptio 22. 43
Teſtamenti veteris & noui perfectio 18. 48
Teſtamenti veteris & noui collatio 24. 40. 278
Traditiones æquare aut præferre ſcripturæ 8. 25. 12. 431. 13. 85. 24 139. 47. verbum Dei per traditionem ſine ſcriptura conſeruari 13. 4. ibi. 47. 18. 51. ex traditionibus ſcripturæ aſtutis corruptelas doctrinæ ſequi 21. 4. 22. 6. Chriſtus traditionibus non traditiones, ſed ſcripturam opponit ibid 53.
Thalmudicarum traditionum ad Phariſaicas collatio, earundemque origo & propagatio 22. 32. 23. 28. Vis perſuaſionis de traditionibus ad excæcandum homines 124. 32. quare hodie pro traditionib. non ſcriptis contra ſcripturã pugnent Pontificii ibid. 8
Tempore Apoſtolorum homines ſeductos fuiſſe per traditiones 32. 84. 46. 25. 138. 26. Apoſtolorũ traditiones in literas eſſe redactas 15. 52. 138. 29. traditionum titulo defenditur, quicquid Eccleſia Pontificia ſine Scriptura aut cõtra eã ſtatuit 105. 31. 13. 3. nõ ita hodie, vt tẽpore Patrum, de traditionibus diſputatur 109. 52. nomine Apoſtolicæ omnes traditiones hodie venditantur 110. 4. Pontificii omnia dicta Patrum quæ traditionum mentionem faciũt, ad ſuas traditiones explicant 10. 6. ibid. 11. 111. 48. 115. 13. 119. per tot. 138. 8. traditio pro doctrina Chriſti & Apoſtolorũ in ſcripturis cõprehenſa 110. 40. 117. 11 pro commendatione librorũ ſcripturæ, & ad poſteros propagatione 111. 44. 113. 31. de traditionibus ad quæ Patres à ſcriptura prouocarunt 113. 48. & duab. pag. ſeqq. an admittendæ traditiones cum ſcriptura pugnantes 112. 6. 119. 16. de traditionib. quæ ſunt diverſæ expoſitiones ſcripturæ 122. 46. traditiones, quæ non manifeſto verbo deſcripta ſunt, ſed è ſcripturis ratiocinando eliciũtur 123. 47. & duab. ſeqq. 130. 14. de traditionib. quæ omni ſcripturæ teſtimonio carẽt 125. 27. 131. 4. traditiones, quæ ſunt catholicus cõſenſus patrũ 128. 6. de traditionib. quæ ſunt ritus & conſuetudines vetuſtæ 134. 10. de traditionib. Pontificiis ad fidem & mores pertinentib. eſt tamen nullo ſcripturæ teſtimonio poſſunt probari 137. 8. an pari pietatis affectu & reuerẽtia cum ſcriptura ſuſcipi debeant 137. 44. 138. 50. vſitatũ & frequẽs eſſe ꝑ traditionis nomen fallere 138. 44 140. 18. ibid. 44. 142. 30. origo traditionũ per ſcripturã 141. 51. multa ex Apocryphis ſcriptis titulo traditionum citari 143. 38. cõſuetudines veteres ꝑ traditionib. Apoſtolicis venditare 144. 31. 146. 7. hyperbolicæ cõmendationes traditionũ in patrib. 148. 27. multas traditiones ex Montaniſtarum hæreſi in Eccleſiam irrepſiſſe & retineri 149. 31. 151. 27. 48. traditiones è fictitiis & Apocryphis ſcriptis deſumptæ 152. 45

Obſeruationi traditionum promittere vitam æternā 321. 28. Pontificios hac in re deteriores eſſe Pelagijs & Iudæis 321. 26
Tridentini concilij interpres Andradius 1.50.4.5. non eſt ſimpliciter ei acquieſcendū 5.10. normam iudicis eius de doctrina & ritibus 6.24.9.35. Inuētum inſtitutio apud Ieſuitas 3.9. proijci ... ſitū eorum eſſe cōfirmare & obtrudere nobis de nouo Scholaſticā doctrinam 281.20.256.45
V.
Virtutes infidelium an ſint peccata 200.45
Vnctionis inſtitutio 156.13. vnctionem eſſe traditionem 151.51
Verbalis ... in contentione verſari cum de rebus conſtet 96.49. 314.12
Voluntas hominis, vide liberum arbitrium
... 66.7
VV.
VVilhelmus VVadeford 154.47

INDEX LOCORVM E SCRIPTIS PATRVM, IN HAC PRIMA PARTE EXAMINIS ALLEGATORVM, IN QVO TAMEN

explicationes in dicta Scripturæ, cum ſecundum primum & proprium ſuum Indicem requiri poſſint, ſtudio ſunt omiſſæ.

Prior numerus ipſam paginam, poſterior vero eiuſdem verſum denotat.

A.
Ambroſius de perſpicuitate Scripturæ 80.27. de Baptiſmo infantum 125.9. de ſcriptis ſuis 180.40. de ſimplicitate fidei 167.5. de reliquiis peccati, & concupiſcentia poſt baptiſmum 176.40. de virtutib. infidelium 203.28. de renouatione hominis 223.30. de iuſtificatione 256.1. verba eius letaliter decumbentis 264.35. de Nouatianis 308.40. Liber eius de exhortatione ad pœnitētiā 221.9
Anshelmus de virtutib. infideliū 203.29. exhortatio eius ad fratrem morituriū 259.37. quomodo ſe ſiſtat tribunali Dei ibi. 40
Athanaſius de Scriptura ſufficientia 71.44. de eo quod ſæpe non voces, ſed tamen res in Scriptura habeātur 127.20. de ſolis patrib. ſine Scriptura audiēdis 133.25
Auguſtinus de fide 4.40.76.41. de Scriptura pro iudice diſputationū habēda 8.15.11.12.73.3.74. 38.12.46. de ſufficiētia Scripturæ 39.37.49.47.71.24.82. 46.83.25. de obſcuritate aut perſpicuitate eius 44.49.80.21. de Scriptura Canonica 83.24. 89.5. ibi. 41.94.23. collatio Scripturæ ad aliorum ſcripta 83. 30. de apocryphis ſcriptis 94.31 95.41. de ſcriptura tranſlatione 98.50.101.1. de interpretatione ſcripturæ 104.1.105.36. de auctoritate patrum 129.41. de fide ſimplicium 108.25. de traditionib. 112.54.124.19. de ſcriptura ad Eccleſia autoritatem recepta 112.54. de paruulorum baptiſmo 124.18.125.5. quomodo acceperit aliorum patrum eiuſmodi dicta 131.46. aliquando ceſſe conſuetudini ac tempori 132.45. de diſcriminanda natura a vitio, quo eſt corrupta 162.46. de nō refugiendis omnia obiecta 167.24. de reliquiis peccati in baptiſatis 172.37. an concupiſcentia in renatis ſit peccatum 174.10.176.36.177. 52.178.50.180.47.182.46. de Maria an in peccato concepta 190.45. de libero arbitrio 195. 40.203.6.207.33.208.6. de prædeſtinatione 197.35. de fide & ſalute Ethnicorum 193.1. de operibus & virtutibus infidelium 198.5.199.33.200.27. 201.36. de gratia Dei in renouatione virium noſtrarum, vt bene velint faciantque 219.4. 220.26. de iuſtificatione 239.6. 256.98.259.10. commemoratio eius de Ambroſio 259.12. de certitudine fidei 309.13. de obſeruatoribus traditionum humanarum 321.35. de ſabbato eius 326.45. de operibus quomodo placeant Deo 328.23. de poſſibili impletione legis 329.10. de perfectione noſtra. 333.11
B.
Baſilius de ſcriptura 1.2. de auctoritate & ſufficientia ſcripturæ 71.49. de interpretatione ſcripturæ 105.39. de traditionibus 111.31.161.35.148.31. de teſtimoniis Eccleſiæ 123.3. de iuſtificatione 256.1
Bernhardus de iuſtificatione 258. 43. de certitudine fidei 309.16. de poſſibilitate implendi legem 329.31. de gratuita iuſtificatione 337.43. de iuſtitia humana 339.37.
C.
Chryſoſtomus de Euangelio Matthæi 13.26. de vſu ſcripturæ 70. 45. de perfectione & auctoritate Scripturæ 71.45.72.51. de perſpicuitate eius 80.24. de legenda omnib. ſcriptura 108.42. de baptiſmo infantum 125.5. de

dictis à ſe exhortatoriè magis, quam verè 111.23

Clemens Alexandrinus admirator fuit traditionũ 141. 11. & e Philoſophia iuſtificationem tribuit 296.14

Clementis Romani ſcripta 81. 28. 153.39

Cyprianus de ſcriptura auctoritate & uſu 75. 82. ſcripta eius ab Auguſtino quomodo habita 8.4. 22.130.13. de traditionibus 110. 42. de Baptiſmo infantum 125. 8. de abſolutione ad ſatisfactiones 152. 23. de peccato in natura humana 176.51. contra fidei dubitationem 310 8

Cyrillus de ſcriptura ſufficiẽtia & auctoritate 73.83. 74.31. de perſpicuitate eius 80. 12. de intelligentia ſcriptura 105. 51. de eo, quod ſæpe non voces, ſed res tamen in ſcriptura habentur 127.24. de iuſtificatione 239.18

D.

Damaſcenus de memoria defunctorum 148.8

Damaſceni oratio in ſumptione myſteriorum 126.11

E.

Epiphanius de ſcriptura auctoritate 72. 26. admirator traditionum 143. 51. de iuſtificatione per legem naturæ 169.12

Euſebius de Euangeliſtarũ & Apoſtolorum ſcriptis 34. 11.31.43 de triplici genere librorum in Eccleſia 87. 46. de Apocryphis 91.20.93.11

G.

Gerſon de ſcriptura auctoritate 92.13 90.28

Gregorius de iuſtificatione 257. 58

H.

Hieronymus de Conciliis 5. 4. de diſputationibus ſanguinolentis 6.4. de ſcriptura 8.22.73.38. de Matthæi Euangelio 33. 20. de Conciliis 36.32.73.38. de Apocryphis ſcriptis 92.35. 96.10 verſio Bibliorum Hieronymiana 102.6. de ſcriptis veterum 106. 44. de dogmatice aut exhortatoriè dictis 152 10. de Baptiſmo ſine ceremoniis additiis 152.6 de Ignatii Epiſtolis 135.25 de iuſtificatione 257.48

Hilarius de Apocryphis ſcriptis 14.49. de intelligẽtia ſcriptura 103.39. 105. 46. de peccato in natura humana 176.51. 183.20 de iuſtificatione 239.12. 256.30 contra dubitationẽ fidei 309. 51.

I.

Ignatii Scriptum de traditionibus Apoſtolicis intercidit 152. 47. de Epiſtolis eius 134.12. de ieiunio Sabbati 126.40

Irenæus de inflatu hominibus 8. 45. de traditionibus 22. 11. de Euangelio Matthæi 28. 21. de ſcriptura origine & auctoritate 29.26.30.9.70.57. de ſcriptura ſufficientia 40. 31. de traditionibus 111.39.114.58.118.16 119 32. 120.15. de ſumma fidei & doctrina Chriſtiana 120.1. ibi 31. de interpretatione ſcripturæ 121.43. de Baptiſmo infantum 124.46. de Spiritu ſancto 127 34. de hominis renouatione 22[illegible] 17

Iuſtinus de auctoritate Patrum 130.46. de iuſtitia Ethnicorum 196.23. de homine aliter agente, quam brutum 206.12. de captiuitate hominis in conuerſione 222.37

N.

Nazianzenus de dogmatibus è ſcriptura extruendis 124. [illegible] litera ſcriptura 127.42. ibi [illegible] de certitudine fidei 309.[illegible]

Nicephorus de Euangelio Matthæi 19.9. de Pauli ſcriptis [illegible] 27. 61.34. de Apocryphis ſcriptis 93.[illegible]

O.

Oecumenius de iuſtificatione 239. 14

Origenes de auctoritate ſcripturæ 71.3. de interpretatione ſcripturæ 105.41. de traditionib 113.1[illegible] de Baptiſmo infantum 105. 41. traditiones ſectatus eſt auctore Clemente Alexandrino 143.2[illegible] de operibus hæreticorum, quod ſint peccata 201. 54. de iuſtificatione 256.2[illegible]

S.

Socrates de ieiuniis legibus 126.[illegible]

T.

Theophylactus de Euangelio Matthæi 28.27.31.[illegible]

F I N I S.